

MADRAS GOVERNMENT ORIENTAL SERIES

Published Under the Authority
of the
Government of Madras

9418

General Editor.

T. CHANDRASEKHARAN, M A. L. T.,
*Curator, Government Oriental Manuscripts
Library, Madras.*

10. CV

చికిత్సా సార సంగ్రహము

CIKITSASARASANGRAHAMU

Critically edited

BY

Dr. S. JANAKIRAMA SASTRY,

Venkataramana Ayurvedic College, Mylapore, Madras.

GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS LIBRARY, MADRAS.

1953

Price : Rs. 11-8-0

RATHNAM PRESS,
11, Badrian Street,
Madras - 1.

INTRODUCTION

The Government of Madras took up for consideration the question of publication of the various manuscripts in different languages on subjects like Philosophy, Medicine, Science, etc., early in May, 1948. Important Manuscripts Libraries in the Madras Presidency were requested to send a list of unpublished manuscripts with them for favour of being considered by the Government for publication. The Honorary Secretary of the Tanjore Maharaja Serfoji's Sarasvathi Mahal Library, Tanjore, alone complied with this request. This list as well as a similar list of unpublished manuscripts in the Government Oriental Manuscripts Library, Madras, were carefully examined and a tentative selection of manuscripts suitable for publication was made. The Government in their Memorandum No. 34913/48-10, Education, dated 4-4-1949, constituted an Expert Committee with the Curator of the Government Oriental Manuscripts Library, Madras, as the Secretary, for the final selection of manuscripts suitable for printing and for estimating the cost of publication.

The following are the members of the Committee .-

1. Sri T. M. Narayanaswami Pillai, M.A., B.L.
2. „ R. P. Sethu Pillai, B.A., B.L.
3. „ C. M. Ramachandra Chettiar, B.A., B.L.
4. „ R. Krishnamoorthy, (Kalki)
5. Dr. N. Venkataramanayya, M.A., Ph. D.
6. Sri M. Ramanuja Rao Naidu, M.A.
7. „ V. Prabhakara Sastri.
8. „ N. Venkata Rao, M.A.
9. „ H. Sessa Ayyangar.
10. „ Masti Venkatesa Ayyangar.
11. „ M. Mariappa Bhat, M.A., L.T.
12. Dr. C. Achyuta Menon, B.A., Ph. D.

13. Dr. C. Kunhan Raja, M.A., D. Phil.
14. „ A. Sankaran, M.A., Ph.D., L.T.
15. Sri Polakam Rama Sastri.
16. „ S. K. Ramanatha Sastri.
17. Dr. M. Abdul Haq, M.A., D. Phil., (Oxon.)
18. Afzul-ul-Ulama Hakim Khader Ahamed.
19. Sri P.D. Joshi.
20. „ S. Gopalan, B.A., B.L.
21. „ T. Chandrasekharan, M.A., L.T.

With the exception of Sri Masti Venkatesa Ayyangar, and Dr. C. Kunhan Raja, the above members continued to be members of the Expert Committee for 1950-51 also to which the following gentlemen were added in Govt. Memo. 7297-E/50-3, Edn, D/—19—5—'50 and Govt. Memo. No. 15875-E/50-4, Edn., D/—7—9—'50.

1. Dr. A. Chidambaranatha Chettiar, M.A., Ph. D.,
2. Sri S. Govindarajulu, B.A., B.L., LL.B., Bar-at-law.
3. Capt. G. Srinivasamoorthy, B.A., B.L., M.B., and C.M.
4. Dr. Muhammad Hussain Nainar, M.A., Ph. D.,
5. Sri T. V. Subba Rao, B.A., B.L.,
6. Principal, College of Indigenous Medicine, Madras.

The members of the Committee formed into Sub-Committees for the various languages, Sanskrit, Tamil, Telugu, Kannada, Malayalam, Mahrathi and Islamic Languages. They met during the month of May, 1949, at Madras and at Tanjore to examine the manuscripts and make a selection. The recommendations of the Committee were accepted by the Government and they decided to call these publications as the "MADRAS GOVERNMENT ORIENTAL SERIES," and appointed the Curator, Government Oriental Manuscripts Library, Madras, as the General Editor of the publications under this series.

The following manuscripts were taken up for publication during 1949-50.

“ŚA” FROM THE GOVERNMENT ORIENTAL
MANUSCRIPTS LIBRARY, MADRAS.

TAMIL

1. Kappal Śāttiram
2. Anubhava Vaittiya Muṛai
3. Āttānakōlāhālam
4. Upadēśa Kāṇḍam
5. Cōlaṇ Pūrva Paṭṭayam
6. Śivajñāna Dīpam

TELUGU

1. Auśadha Yōgamulu
2. Vaidya Nighaṇṭuvu
3. Dhanurvidyā Vilāsamu
4. Yōga Darśana Viśayamu
5. Khaḍga Lakṣaṇa Śīrōmaṇi

SANSKRIT

1. Viśanārāyaṇīyam—(Tantrasārasaṅgraha)
2. Bhārgava Nāḍikā
3. Hariharacaturāṅgam
4. Brahmasūtravṛtti—Mitākṣarā
5. Nyāyasiddhānta Tattvāmṛtam

MALAYĀLAM

1. Garbha Cikitsa
2. (a) Vāstulakṣaṇam
- (b) Śilpaviśayam
3. Mahāsāram
4. Kaṇakkusāram
5. Kriyākramam
6. ² Kaṇakkusāram—(Bālaprabōdham)

KANNADA

1. Lōkōpakāram
2. Raṭṭamatam

3. *Aśvaśāstram*
4. *Vivīdha Vaidya Viśayagaḷu*
5. *Saṅgītaratnākara*
6. *Sūpaśāstra*

ISLAMIC LANGUAGES

1. *Jamīl-Al-Ashya*
 2. *Tibb-E-Farīdī*
 3. *Tahqīq-Al-Buhran*
 4. *Safinat-Al-Najat*
-

“B” FROM THE TANJORE MAHARAJA SERFOJI'S
SARASVATHI MAHAL LIBRARY, TANJORE

TAMIL

1. Śarabendra Vaidya Muṇai (Diabetes)
2. Do. (Eyes)
3. Do. (Anaemia)
4. Do. (Svāsakūsam)
5. *Agastiyar 200*
6. *Koṅkaṇaśśarakku Vaippu*
7. *Tirucciṟṟambalakkovaiyār with Padayurai*
8. *Tālasamudram*
9. *Bharatanāṭyam*
10. (a) *Paṇḍikēḷi Vilāsa Nāṭakam*
(b) *Purūrava Cakravarti Nāṭakam*
(c) *Madana Sundara Vilāsa Nāṭakam*
11. *Percy Macqueen's Collection of Folklore in the
Madras University Library*
12. *Rāmaiyaṇ Ammāṇai*

TELUGU

1. *Kāmandakanītisāramu*
2. *Tāladasāprāṇapradīpikā*
3. *Raghunātha Nāyakābhyudayamu*
4. *Rājagōpāla Vilāsamu*
5. *Rāmāyaṇamu by Kaṭṭa Varadarāju*

MAHRĀTHI.

1. Nāṭyaśāstra Saṅgraha
2. (a) Book of Knowledge
(b) Folk Songs
(c) Dora Darun Veṇi Paddhati
(d) Āsvāsa Catula Dumanī
3. (a) Pratāpasimhendra Vijaya Prabandha
(b) Sarabhendra Tīrthāvalī
(c) Lāvaṇī
4. Devendra Kuravañjī
5. Bhakta Vilāsa
6. Śloka Baddha Rāmāyaṇa

SANSKRIT

1. Aśvaśāstra with Tricolour illustrations
2. Rājamarṅgaṅka
3. Ānandakandam
4. Āyurvedamahodadhī
5. Gīta Govinda Abhinaya
6. (a) Coḷacampū
(b) Sahendra Vilāsa
7. Dharmākūṭam—Sundara Kānda.
8. Jātakasāra
9. Viṣṇutattvanirṇaya Vyākhyā
10. Saṅgīta Darpaṇa
11. Bījapallava

During 1950, only the Sub-Committees for TAMIL, TELUGU and KANNADA met in the month of July 1950 at Madras.

The following books were taken up for publication in the various languages during 1950-51.

TAMIL

1. Daṭṭaṇāyaṇār-Vaidiyya-Aṭṭavaṇai
2. Vaitṭiyak Kalañciyam
3. Anubhava Vaitṭiya Muṇai Vol. 3

TELUGU

1. Śaivācārasaṅgrahamu
2. Anubhava Vaidyam
3. Abhinayadarpaṇamu

SANSKRIT

1. Ārogyacintāmaṇi
2. Tattvasāra with Ratnasūtrīṇi
3. Sūtrārthāmṛtalahari
4. (a) Ratnadīpikā
(b) Ratnaśāstra

MALAYĀLAM

1. Aśvacikitsa
2. Phalasārasamuccaya

KANNADA

1. Vaidya Sāra Saṅgraha

During 1951-52, only the Sub-Committees for TAMIL, TELUGU and MALAYĀLAM met in the month of April 1951. The following books were taken up for publication in the various languages.

TAMIL

1. Saptarīṣināḍi
2. Karnāṭakarājākkal Savistāra Caritram
3. Bharata Siddhāntam
4. Pillaippiṇivākaṭam
5. Anubhava Vaitṭiyam Vol. 4
6. Mātṭuvākaṭam

TELUGU

1. Brahmavidyā Sudhārṇavam
2. Rāgatālacintāmaṇi
3. Vaidyacintāmaṇi
4. Kumāraraṁmuṇi Kathā
5. Kūṭamarāju Kathā

SANSKRIT

1. Devakeralam—Candrakalā Nāḍī
2. Pātañjala Yogasūtra Bhāṣya Vivaraṇa by Śrī
Śaṅkarācārya

MALAYĀLAM

1. Kṛivāṇḍusamvādam
2. Advaita Vedāntam
3. Bārhaspatyasūtra WITH Malayālam commentary
4. Karaṇapaddhati

KANNADA

1. Sadgururahasyam

ARABIC

2. Shawakīl-Ul-Hur

In Government memorandum No. 18947 - E/52-2. Edn. dated 7—8—1952, a few changes were made in the personnel of the Expert Committee.

The names of the following members were deleted :

1. Śrī V. Prabhakara Sastrī.
2. Professor M. Hiriyanna.
3. „ C. Achyuta Menon.
4. „ M. Abdul Haq.

The following gentlemen were included as members of the Expert Committee :

1. Śrī M. Somasekhara Sarma.
2. Dr. V. Raghavan, M.A., Ph. D.,
3. „ R. Nagaraja Sarma, M.A. Ph. D.,
4. „ S. Krishna Nair, M.A., Ph. D.,
5. Professor S. A. Bukhari, M.A.,

The Sub-Committees for all the languages met during September 1952 for selecting manuscripts for publication.

The following manuscripts were taken up for publication during 1952-53 :

TAMIL

1. Saptarśināḍi Volume II - VṚṢABHA LAGNA.
2. Temple Inscriptions of South India.

TELUGU

1. ġārīramu.

KANNADA

1. Bijjalarāya Carite.
2. Vaidyasāra Saṅgraha Volume II

MALAYĀLAM

1. Vidyāmādhaviyam.
2. Sarvasādhārana Cikitsa.
3. Viṣa Cikitsa AND Viṣappūṭṭasāram.

SANSKRIT

1. Nyāyaratnam with the commentary Dyutinālikā.
2. Cikisūtilakam.
3. Nṛttaratnāvali.

It is hoped that the publication of most of the important manuscripts will be completed within a few years.

Some of the manuscripts taken up for publication are represented by single copies in the Library and consequently the mistakes that are found in them could not be corrected by comparing them with other copies. The editors have, however,

tried their best to suggest correct readings. The wrong readings are given in round brackets and the correct readings have been suggested in square brackets. When different readings are found, they have been given in the foot-notes except in the case of a few books in which the correct readings have been given in the foot-note or incorporated in the text itself.

The Government of Madras have to be thanked for financing the entire scheme of publication although there is a drive for economy in all the departments. My thanks are due to the members of the Expert Committee who spared no pains in selecting the manuscripts for publication. I have also to thank the various editors, who are experts in their own field, for readily consenting to edit the manuscripts and see them through the press. The various Presses that have co-operated in printing the manuscripts in the best manner possible also deserve my thanks for the patience exhibited by them in carrying out the corrections made in the proofs.

This edition is based on a paper manuscript preserved in the Govt. Oriental Manuscripts Library, Madras, described under R. No. 302. It is a treatise compiled from various medical works such as Rasaratnākara, Vaidyacintāmaṇi, Nāḍita-ttva-jñāna etc. It deals with the diagnosis of diseases, their symptoms and characteristics, the method of treating them, the preparation of medicines etc. It is hoped that this will prove to be a good addition to the Telugu literature on the science of Indian medicine.

Madras, }
23—2—1953. }

T. CHANDRASEKHARAN,

General Editor.

Madras Govt. Oriental Series.

పూర్వ పీఠిక

—:—

ఈ గ్రంథమునందు గ్రంథకర్త పేరును గాని, గ్రంథకర్త కాలమును గాని, నూచించు విషయములు కానరానందున, గ్రంథకర్త యెవరని గాని, గ్రంథకర్త కాలము ఏది యని గాని నిర్ణయించుటకు సాధ్యపడుట లేదు.

ఈ గ్రంథమాత్మకను ఉన్నదున్నటుల పరిశీలించి చూడగ, ఒక నిర్ణీత పద్ధతిలో గ్రంథరూపమున రచించ బడినటులు కానబడినది. ఎవరో యొకరు అప్పుడప్పుడు దొరికిన అనుభవసిద్ధములైన ఔషధ యోగములను వ్రాసికొని యుంచుకొనినటుల తోచుచున్నది. ఏలనన ఈ గ్రంథమునందలి ఔషధ యోగములు మొదట జ్వరమునకు, తరువాత పులిగోచవిషమునకు, అనంతరము కుష్మరోగమునకు, తదుపరి అజీర్ణమునకు ఈ విధముగ ఒక క్రమము లేకుండ వ్రాయబడి యున్నవి. అదియునుం గాక, ఈ గ్రంథమాత్మకయందు తొలుదొలుత శారీరము వర్ణించబడినది. తరువాత కొన్ని ఔషధయోగములు వ్రాయబడినవి. అటుతరువాత నాడినిదానము వ్రాయబడినది. తదుపరి ఆదివైద్యప్రభావము చెప్పబడినది. వీటినిన్నిటిని సరిచూచి ఒక క్రమమున కాల వ్యవధి ననుసరించి, వీలైనంతవరకు గ్రంథరూపముగ సమకూర్చితిని.

ఈ గ్రంథమునందలి ఔషధ యోగములు అనుభవసిద్ధములైనవిగానే కానబడుచున్నవి. కాన వీటి తత్వమును తెలిసికొని ఔషధములను తయారు చేసి యుపయోగించిన, మంచి ప్రయోజనము కలుగునని తోచుచున్నది.

ఈ గ్రంథమున కొన్ని వశ్యయోగములు, సువర్ణీకరణయోగములు, రజతీకరణయోగములు చెప్పబడియున్నవి. కాని, పాఠకులు

వాటి తత్వమును తెలిసికొనకను, ఏ మాత్రమనుభవము లేకను, ఈ యోగముల నుపయోగించిన, ఒక వేళ కోరిన ఫలితములు కలుగక పోవచ్చును.

ఈ గ్రంథమున “ఉపసన్నిపాతనిదానము” చెప్పబడియున్నది. ఈ విషయము సుశ్రుతము, చరకము, మొసలగు ఆయుర్వేదముల గ్రంథములందు కనబడదు. కాని, కొన్ని మధ్యకాలగ్రంథములందే వర్ణించబడినది.

ఈ గ్రంథమునందు చెప్పబడిన “ఆయుర్వేదావతరణ” క్రమము నకును, సుశ్రుత, చరకాది గ్రంథములందు చెప్పబడిన “ఆయుర్వేదావతరణ” క్రమమునకును కొంత భేదము కనబడుచున్నది. ఈ విధిముగ కొన్ని నూతన విషయములు ఈ గ్రంథమున కాన వచ్చుచున్నవి.

కొన్ని కొన్ని ఔషధయోగములందలి వస్తువుల తెలుగు పేర్లు మాండలికపదములుగ కానవచ్చుచున్నవి. పాగులు ఆ యా మాండలికపదములకు సరియైన యర్థమును తెలిసికొని యుపయోగించ గోరెదను.

ఈ గ్రంథము అచ్చయిన లేదావత అచ్చతత్వాలను గమనించి “తప్పింపుల పట్టికను” తయారు చేయుటకు తగినంత కాలవ్యవధి లేనందున తప్పింపుల పట్టిక తయారు చేయబడలేదు. కాన పాఠకులు అచ్చ తత్వాలను గమనించిన యెడల వాటిని సరిదిద్దుకొన గోరుచున్నాను.

ఈ గ్రంథపరిశోధనయందు, నాకు సర్వసాధముగా సహాయపడిన బ్రహ్మశ్రీ వి. ఎన్. వెంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారిని (శ్రీ మయూరపురి వేంకటరమణాయుర్వేదకళాశాలాధ్యక్షులు) నా హృదయపూర్వక కృతజ్ఞతను తెలియ జేయుచున్నాను.

మరియు లోకోపకారకములైనట్టియు, లుప్తప్రాయములైన మన
శాస్త్ర గ్రంథరత్నములను అన్వేషించి యధాకాలమున అచ్చువేయించి
ప్రకాశపఱచి, భారతీయవిద్యలకు సముచితసేవ చేయుచుండిన ప్రాచ్య-
లిఖితపుస్తకభాండాగారాధ్యక్షులైన శ్రీ టి. చంద్రశేఖరదీక్షితులు
గారికి కూడ నా కృతజ్ఞతను తెలియ జేయుచున్నాను.

పాఠకులు ఈ నా పరిశోధనశ్రమను గమనించి, ఒప్పులను
స్వీకరించి, తప్పులను తమ యనుభవమును బట్టి సరిదిద్దుకొని నన్ను
మన్నించ గోరుచున్నాను.

ఇట్లు బుధజన విధేయుడు

మైలాపూరు }
28-2-1953

సోమయాజుల జానకీరామశర్మ

శ్రీ వేంకటరమణాయుర్వేద-
వైద్యశాల వైద్యులు
మద్రాసు

శ్రీః

శ్రీమహాభస్వంతరయే నమః

చికిత్సాసార సంగ్రహము

పూర్వ ఖండము

—:0.—

శ్లో. సారమేవ సమాహృత్య చికిత్సితమహోదధేః ।
క్రియతే బాలబోధార్థం చికిత్సాసారసంగ్రహః ॥

టీ. చికిత్సలనియెడి సముద్రమునుండి, సారమును గైకొని, బాలురకు
దెలిసేటట్టుగ, చికిత్సాసారసంగ్రహమనెడి గ్రంథము చేయబడినది.

ఆదివైద్యప్రభావము

సీ. ఆదికాలము¹నందు నభవుండు వైద్యంబు
నెఱిగి విశాఖున కెఱుంగ జెప్పె
నవి గుమారస్వామి నందికేశ్వరు కిచ్చె
²నెఱిగె వైధాత్రుండు నతనివలన
నతడగస్త్యున³కిచ్చె నతనిచే దేవతా
గురుండర్థి వాటి⁴ని తెలిసికొనియె
వాసపుడాచార్యువలన నెఱింగి⁵ తా
⁶నాశ్వినేయులకవి యమర దెలిపె

1. నాడు అ

2. సనత్కుమారుండె
టింగి పిదప

3. కర్పిం

4. తెలుసు

5. పరిజ్ఞాతుండై

6. అశ్వినలకు సర్వాధి
నలవరించె

గీ. ¹శేషుడవి నేర్చి జాంబవంతునకు గఱపె
నతడు ధన్వంతరికి దెల్పు నాతడర్థి
దాపనులకిచ్చె తేట తెల్లముగ తెలియ
వెలసె భువినిట్లు వైద్యంబు ముసులవలన.

సీ. చెలువొంద మణిమంత్రసిద్ధరసంబుల
తారతమ్యము తెల్పి తగనొనర్ప
మొదటివైద్యస్వామి ముక్కంటివేలువు
మణులవాడధిపతి మంత్రనైద్యు
లధికులు సిద్ధులు ⁴నమరేంద్ర వైద్యులు
నాశ్వినోయులును ధన్వంతరియును
ముదముతో ముల్లోకము⁷లకును వెళ్లు
జగతి చిరంజీవి జాంబ⁹వంతుఁ

గీ. ¹⁰దును సుషేణుండు నవ్వనచారులకును
నమర ఘనవైద్యులై విలసిల్లిరిలను
నట్టి ఘనవైద్యులగువారి వైద్యములను
నెఱుగవలయును వైద్యలోకంబు ధరను.

సీ. మాటలే మంత్రాలు మది నెఱింగినవారు
కనుగొంటెనెల్ల నౌషధము కాదె
దేశకాలంబులు నెలిసి ప్రయోగింప
మనుజుల రుజలేల మానకుండు

1. శేషుడా జాంబవంతు
నకు గు
శేషునకు గురు తుగాను
తపోమహాత్ములకు
ధన్వంతరియుం
తెప్పవారివల్ల నెడ
వైద్యమతము ||

2. లోకంగి
3. ల్పు
4. అ
5. సిద్ధులు
6. సత్యులు
7. న
8. వైద్యులు

9. శు
10. దును సుషేణుండు
నవ్వన
చెరులకు వజ్రాలైరిట్లైన
విజ్ఞులైన వాని నగునడు
యిటువంటి వారిన
దుం ||

ఆ ది వై ద్య ప్ర భా వ ము

ఇనుడుడయింపకమునుపు చికిత్సలు

సేయవలయు ¹నాలసింపవలదు

సమరంబులోపల సౌమిత్రి బడియున్న

హనుమంతు సంజీవనౌషధములు

గీ. ²తేగ రాముడు వేగ సుషేణుతోడ

మందు లిమ్మనిజెప్ప సుషేణుడనియె

ప్రాద్దు పొడవకమున్నె మందీయవలయు

ననుట గురుమతమని సేయుడౌషధములు.

క. ³ధర సత్తురములె మంత్రము

లరయగ తరుమూలమెల్ల నౌషధచయమే

ధరయెల్ల ఫలనిదానమె

నరులోచందంబెఱింగి నడుపగోవలయున్. ⁷

వ. దేవా వై ద్యంబనంతంబు. శబ్దమాత్రాన నెఱుంగరాదు. మరియు మొదోటను దూతాకారచేప్త సంభాషణంబుల¹బట్టి, ¹⁰జన్మకాల హోరాలగ్న¹¹ద్రేక్కాణ¹²నవాంశములబట్టి, ఉద్యానగమన, మందిర ప్రవేశ, నాతురసందర్శన, సంభాషణ, సమ్మిళితక్రియ కర్మారంభ మం¹³దు దివ్యధామాంతరిక్షనిమిత్తాల బట్టి, వ్యాధి సా¹⁴ధ్యమసాధ్య మని చెప్పవలె.

1. ఆ	కవివరింప నాకుని	గీ నిదాస్యంబొగి
2. తెచ్చిన రామచంద్ర	తనువున	నెఱింగి సే
ఓ సుషేణుండు	బవమై భూజనుల పిదప	వసు జేయువైద్యుండు
విన్నవించుట ప్రాద్దు	లేంహృతిసేయక	ధన్యుడగున్
వెడలి రాకమున్నె	4. సరి	8. అ
కావించు డౌషధము	5. క్రియ లే	9. టుండి
ఫలించు ననుట	6. యేనిక	10. స్వేర
3. భువిగలరోగము	7. మున్నుటఱువడి	11. వైద్యత్కారణ
లన్నియు	నాలుగు	12. గ్రాహశలం
శివునిటలాక్షమునంబుట్టె	మునుకొని జనులవెన్నెడి	13. దే
చెప్పుగమం దం	నోపంగ రో	14. ధ్యా

మరియు వైద్యుండు స్వస్థాస్వస్థనక్షత్రారిష్టాయుర్ జ్ఞానమందు కుశలుండునై యుండవలయు.

మరియు ¹నాయా సత్వ బల ప్రకృతి జ్ఞాన స్వభావ విపర్యాసల చేతం జేసియుండు మనుష్యలోచనమును దుర్మనోజ్ఞానంబుల నెఱుంగవలయు. నోషములయొక్క సంచయప్రకోప²ప్రసరస్థానస మాశ్రయ³యవ్యక్తి⁴భేదముల నెఱింగి వట్కియాకారం బెఱుంగవలె.

మరియు ఆదిబలజాత, కర్మబలజాత, నోషబలజాత, కాలబలజాత, సంఘాతబలజాత, వైవబలజాత, స్వభావబలజాతంబు లనియెడు సప్త విధవ్యాధులయొక్క, ఆధ్యాత్మికాధి భౌతికాధి స్థానికంబు లనియెడు దుఃఖంబుల నెఱుంగవలయు.

మరియు చతుష్ప్రస్థి⁵భేదంబు లెఱుంగవలయు. వాతని⁶క్షే⁷ష్మ ములయొక్క పంచవిధంబు లెఱుంగవలయు. దాదగానోషంబు లెఱుంగవలయు. మూత్ర, సంధి, శిరా, స్నాయు⁸యొక్క పంచవిధ వాయువులయొక్క, అనేకభేదంబు లెఱుంగవలయును.

దేహవ్యాధి,వాతోద్భవము,పిత్తోద్భవము,శ్లేష్మోద్భవము,ద్వంద్వజ⁹ము,సన్నిసాత¹⁰జము, ఆగంతిక¹¹ము,గ్రహజ¹²ము, సాగం¹³ము, నిరామ¹⁴ము,ప్రాకృత¹⁵ము,చైకృతము,ఆభ్యంతర¹⁶ము, గాహ్య¹⁷ము, సోపద్రవ¹⁸ము,విరుపద్రవ¹⁹ము,నోషజ²⁰ము,కర్మజ²¹ము,శరీర²²జము,

1. ఛా

2. సుమ

3. సా

4. ప్రపుర

5. కేత్తి

6. మని

7. ప్నా

9. మా

10. మా

11. మా

12. మా

13. మా

14. మా

15. మా

17. మా

18. మా

19. మా

20. మా

21. మా

22. మా

23. మా

ఆ ది వై ద్య ప్ర భా వ ము

తీక్ష్ణ¹ము, అంతరాశ్రయ²ము, బహిరాశ్రయము, సాధ్య³ము, అసాధ్య⁴ము, యాప్య⁵ము, త్వగ్గత⁶ము, రక్తగత⁷ము, మాంసగత⁸ము, మేదోగత⁹ము, అస్థిగత¹⁰ము, మజ్జాగతము, శుక్లగత¹¹ము, ఇంద్రియగత¹²ము, మనో¹³జ¹⁴ము, ఏకాంగో¹⁵త్థిత¹⁶ము, సోపసర్గమా. ఇట్లు నానావిధంబు లెఱుంగవలయు. ¹⁷అశిత, పీత, లీఢ, ఖాదితయాపమైన భోజనాలను బట్టియుండు.

మరియు కాంభోజ, తైత్తిల, కాశ్మీర, ఆరట్ట, సింధు, సావీర, త్సుద్రక, మాశవాదిదేశంబులందును, వింధ్యపర్వతోత్తరదక్షిణ పూర్వపశ్చి¹⁸మదిగ్భాగములయందునుగలదోషోత్పత్తిశాంతులెఱుంగవలయును.

వస్త్రి, ఘృత, తైల, లేహ్య, చూర్ణయోగంబుల పాకవిధులెఱుంగవలయును.

మరియు నానారోగంబులకు శాస్త్రనాహవిధులెఱుంగవలయును. ఇదిగాక సుత్తమపురుషలతీణంబెఱుంగవలయును. దశావస్థ, ఆయుః ప్రమాణంబు లెఱుంగవలయును.

స్వామీ, ఇ¹⁹ట్టివైద్యుండు విప్రకులజుండు గావలయును. లేదా, శివపూజాపరు²⁰డైన ²¹సుత్తమం బంతకంటె శాంతుండుకావలె.

1. మా
2. మా
3. మా
4. మా
5. మా
6. మా
7. మా
8. మా

9. మా
10. మా
11. మా
12. మా
13. ది
14. మా
15. ది
16. మా

17. యవసపానభాదనఉడు
- కు సీడయు కారంబు
- లెడుంగ వలయును
18. హేత్తర
19. తైలన
20. లై
21. పు

పాపభీతుండుగావలె. సత్యసంధుండును, రోగహీనుండును, ఆకార
వంతుండును, అవ్యసనియు, అతినిపుణుండును గావలె.

ఇట్టివైద్యుని ధనధాన్య సంపన్నునిగా నేలినరాజునకు సకలైశ్వ
ర్యంబులుం గలుగునని విన్నవించి¹న.

సీ. ధర్మార్థఘనవేది ²ధీర భావజ్ఞుండు
సరసుండు సుజ్ఞాని సత్యవాది
కారుణ్యమూర్తి యాచారమహానిధి
దేవతార్చనవిధి³పరుడు సుమతి
అవధానవర్తని ⁵యాకారయుక్తుండు
ఆశావిదూరుండు ⁶నమల ⁷గుణుండు
శాస్త్రసంపూర్ణుండు సర్వరోగజ్ఞాని
నీతిపరుండు దుర్నిహారుండు

గీ. అమృతహస్తుండు కీర్తివిహారఘనుండు
శిష్యరసమూలక శ్రుమాంత్రికపరుండు
⁸వస్తువీర్యవిపాకప్రభావవేది
శుండితేంద్రుండు కలియుగ పద్మజుండు.

ఆదివైద్యప్రభావము సంపూర్ణము.

1. నా

2. చైర్య

3. ఆచార్య

4. వార్ధి దీర

5. ఆ

6. ఆ

7. ఘన

8. దానవిదన శ్రుకు దాన

వీర్యానుబాధ

స్వస్థవృత్తము

తత్ర ప్రథమం హితాహారవిహారావృచ్ఛేతే ॥

1. స్వస్థవృత్తములో, ముందుగ హితమైన ఆహార, విహారములను గురించి చెప్పబడుచున్నది.

మాత్రాశనవిధానము

2. మాత్రాశీ సర్వకాలం స్యాన్మాత్రా హ్యగ్నేః ప్రవర్తికా ।
గురూణామర్థసాహిత్యం లఘూనాం నాతిత్వప్తతా ।
మా¹త్రాప్రమాణం ద్రవ్యాణాం సుఖం ²యావద్విజీర్యతే ॥

3. అన్ని కాలములందు సకలమైన పదార్థాలను⁴ యీ తముగ భుజించవలెను. అట్లు చేసిన నగ్నిదీప్తి గలుగును. గురుద్రవ్యములను సగము తృప్తి కలుగువరకు భుజించవలెను. లఘుద్రవ్యములను అతిత్వప్తి కలుగకుండ భుజించవలెను.

హీనాతిమాత్ర భోజనములలో దోషము

4. భోజనం హీనమాత్రం తు న⁷బలోపచయశాజనే
సర్వే⁹షాం వాతరోగాణాం హేతుతాం¹⁰చ ప్ర¹¹పద్యతే

1. త్ర	గురు ద్రవ్యాలను అర్థ	6. హిత
2. తా	హారం చేసునేడి. లఘు	7. భి
3. లాలను	ద్రవ్యాలను వెలితిగా	8. యో
4. లున్ను	భోంచేడి, మాత్రప్రమా	9. శా
5. దీపనాన్ని చెడకుండా	తమైనలేను సుఖముగా	10. శ్చ
మాత్ర కొలది నలచేది	అరుగును.	11. వర్తతే

చి కి త్నా సా ర స ం గ్ర హ ము

1మిక్కిలితక్కువగ భుజించినయెడల, ఒంటికి బలముకలుగకపోవుటయేగాక, సమస్తమైన వాతరోగాలనుకూడ బుట్టించును.

అతిమాత్రం పునః సర్వానాశు దోషా ప్రకోపయేత్॥

మిక్కిలి యధికముగ భుజించినయెడల, సకలమైన రోషాలను ప్రకోపింపచేయును.

చీర్ణమునకు నున్నది

5. న చాతిమాత్రమేవాన్నమామదోషాయ కేవలం ।

ద్విష్టవిప్రంభిదగ్ధామగురురూక్షహిమాశుచి ॥

విదాహి శుష్కమత్యంబులుతం చాన్నం న జీర్యతే ।

ఉపతప్తేన భుక్తం చ శోకక్రోధాదుభిః ॥

7మితముగ భుజించినను, ఇష్టమునకు వ్యతిరేక్తమైన, జీర్ణముగు సమయమున వాయువును బుట్టించునట్టి, మాడిన, ఉడకని గురునైనట్టి, రూక్షమైనట్టి, చల్లని, అశుద్ధమైనట్టి, విదాహమును కలిగించునట్టి, ఎండిన, నీళ్ళలో నధికముగనానిన, అన్నములు జీర్ణముకావు. శోకక్రోధాదులవలన నుపతప్తడైనపుడు భుజించిన యన్నమున్నూ జీర్ణముకాదు.

సమశనాధ్యశనవిషమాశనములు

6. మిశ్రం పథ్యమపథ్యం చ భుక్తం సమశనం మతం ॥

అల్పభోజనమై తేన
అరగక స్వతంచెడికాంతి
చెడి సకలమైనవార్లకు
ను వాతరోగాలకు హే
తువు బొందించును.

నే
అధికభోజనమైననుసకల
మైనవాతాది దోషములను
బుట్టించి ప్రకోపించును.

మృధి
హో

5. విరుద్ధాన్నం కడుపుపు
చ్చేది కాలింది ఉడుక
నిది గురుద్రవ్యం రూక్షా
న్నం చల్లనిది అపవి
త్రాన్నం విదాహకమయి
నది ఎండినది నీళ్లలో
వూరినదిన్ని జీర్ణానకు
రాదు.

6. ధా

7 ధా

8. ఆకలిచేతకు కోపము

చేసినను అధికవేడిభోం
చేసినను అమగ్నము
న్నూ పథ్యమున్నూ
భోంచేసినను జీర్ణావస్థకు
రాదు.

నచాతి మాత్రమేవాన్న
మా మదోషాన్న
కేవలం

అతి మాత్రముగా భోం
చేసిన అమదోషాలకు
హేతువుగచుక కాదు.

స్వస్థ వృత్తము

విద్యాద¹ధ్యశనం భూయో భుక్తస్యోపరి భోజనం
అకాలే బహు వాల్పం వా భుక్తం తు విషమాశనం

టీ. ²పథ్యాపద్యములనుకలిపి భుజించినయెడల, సమశనమగును. భోజనముచేసి అరుగకమునుపే భోజనముచేసిన అధ్యశనమగును. అకాల భోజనం, అల్పభోజనం, బహుభోజనం, ఇవి విషమాశనములు.

వర్జ్యభోజనములు

క్లో. త్రీణ్య³పేతాని మతిమాన్విరుద్ధాన్నం చ వర్జయేత్

టీ. పై మూడువిధములైన భోజనాలను, విరుద్ధాన్నాలను, వర్జించవలెను

క్లో. భోజనం తృణకేశాదిజుష్టము⁴ష్టికృతం పునః

శాకావరాన్నభూయిషమత్యుష్ణలవణం త్యజేత్.

ఓ. భోజనమందు కసపున్నను, వెంట్రుకలుపున్నను, రాయుమున్నను, చల్లారినదానిని వెచ్చగా⁵చేసినను, తోటకూరతిన్నను, ⁶అవరాన్నము భోంచేసినను, మిక్కిలి వేడివంటకము భోంచేసినను, వంటకములో ఉప్పు సధికముగచేర్చినను, రోగ⁷మును ⁸పుట్టించునుగనుక వర్జించవలయును.

అభ్యాసముగ తినకూడనివి

క్లో. ⁹క్తిలా¹⁰టదధి¹¹కూర్చికక్షారశుక్తామమూలకం

కృశశుష్కవరాహ¹²హిగోమ¹³త్స్యమహిషామిషం.

మాషవిష్పావశాలూక¹⁴బిసపిష్టవిరూఢకం

శుష్కశాకాని యవకాణి ఫాణితం చ న శీలయేత్.

1. తృ

2. తరుచుగా సుత్వస్థ భోజనము చేసినను

3. వే

4. ప్తి

5. బెట్టినను

6. తృణధాన్య

7. హిత

8. పుణ

9. కీ

10. టా

11. కాచాదీక

12. ఐ

13. శ్చం

14. ణి

టీ. కొంచెముపాలలో అధికముగ మజ్జిగవేసి తోడుపెట్టిన పెరుగు, చౌటుప్ప మొదలయినతొరాలు. కలి, పచ్చి¹ముల్లంగి²దుంప, చిక్కినజీవాలమాంసం, యెండినజీవాలమాంసం, ఊరబందిమాంసం, ³పాముమాంసం, మత్స్యలు,⁴గేదెమాంసం, మినుములు, అనుములు, నమదుంపలు, తామరతూండ్లు, పిండికుడుములు, మొలకధాన్యములు, ఎండిన వరుగుకూరలు, ⁵యవకబియ్యం సగముతాగిన చెఱకుపానకము, ⁶పీట్లను తినకూడదు.

త్రాగకూడని నీళ్లు

శ్లో. న పిబేత్పుంకశై వాలత్పణపణ్ణావిలా⁷ స్తృతం ।

సూర్యేందుపవనాదృప్తమంబు ⁸వృష్టం ఘనం గురు ।

ఫేనిలం జంతుమత్తప్తం దంతగ్రాహ్యతీతైత్యతః ॥

అ⁹తియోగేన సలిలం తువ్యతో¹⁰పి ప్రయోజితం ।

ప్రయా¹¹తి క్లేష్మపీతత్వం జ్వ¹²రితస్య విశేషతః ।

టీ. అడుసునీళ్లు, నాచునీళ్లు, కనపు మురిగిననీళ్లు, ఆకులుమురిగిననీళ్లు, ఎండ వెన్నెల గాలి¹²తగలనీళ్లు, తొలకరివాననీళ్లు, చిక్కని ప్రేగాటునీళ్లు. నురుగునీళ్లు, పురుగులున్ననీళ్లు, ¹³మిక్కిలి వేడిగనున్న నీళ్లు, చల్లనివి పండ్లుకోరలు పొయ్యేనీళ్లు. మొదలైనయీళ్లను వర్జించవలెను. జ్వరితుడు దాహమైనను అధికముగ నీళ్లు త్రాగకూడదు. ¹⁴తరచు నీళ్లు ద్రాగినను క్లేష్మపైత్యాలు పుట్టును గనుక ¹⁵తరచుగ నీళ్లుత్రాగవలదు.

1. మొ

2. గడ్డ

3. గొడ్డ

4. ఎనువ

5. పెరుగు

6. పర్జించేది

7. సక్తి

8. దృ

9. త

10. తే

11. ర

12. తాక

13. యెండ తాక

14. వేగిరం

15. వేగిరం

పానీయప్రశంస

శ్లో. పానీ¹యం ప్రాణినాం ప్రాణా విశ్వమేవ చ తస్మయం ।
తతో²త్యంతం నిషేధేన³ స క్వచిద్వారి వార్యతే ॥

టీ. సకలమైన ప్రాణులకు ఉదకం ప్రాణ⁴తుల్యము గనుక, విశ్వమెల్ల నుదకమయంగనుక, ఏపరిస్థితులలోను అత్యంతముగ ఉదక⁵మును నిషేధింపవలదు.

నవపురాణ ధాన్యగుణములు

శ్లో. నవధాన్యం గురుతరం, లఘు సంవత్సరో⁶షేతం ॥

టీ. క్రొత్తధాన్యము గురు⁷తరము గనుక సేవించగూడదు. ⁸ప్రాత ధాన్యము లఘు⁹తరముగనుక సేవిం¹⁰చవచ్చును.

అభ్యసించవలసినవి

శ్లో. శీలయేచ్ఛాలిగోధూమయవషష్టికజాంగలం ।
వఘ్యామలకమృద్వీకపటో¹⁰లం ముద్గశర్కరం ॥
ఘృతం దివ్యోదకం క్షీరం డౌద్రదాడిమసైంధవం ।
నారికేళోదకం స్వాదు¹¹కాపం చ శితశాకుటం ॥
లఘునం శూరణం వాచి పయస్యాం¹²సుర¹³సామపి ।
జీరకం మరిచం తక్రం మాతులుంగస్య¹⁴కేసరం ॥
వర్షో¹⁵షీతం చ వృక్షా¹⁶మ్లమార్ద్రకం బాలమూలకం ।
ఫలం కదళ్యాః పుష్పం చ వార్తాకం బృహతీద్వయం ॥

1. య్య

2. ద్య

3. తత్క

4. మయం

5. ం

6. పు

7. మేడువెల్లిన

8. పు

9. చేడి

10. మృద్వి

11. జూ

12. ఝ

13. సీ

14. వై

15. మ్ల

కోశాతకం కారవేల్లద్వితయం తండులీయకం ।

సునిషణ్ణద్వయం చిల్లీం పత్తూరం వాస్తుకద్వయం ॥

పక్వం కపిత్థం బాలం చ బిల్వం ముమం చ వాత్సకం ।

కాశకాకం ద్వివర్ణాభూసతీనం కాసమర్దకం ॥

టీ. రాజనాలు, గోధుమలు, యవలు. పష్టికాలు, అయిపలు, మిట్ట
మెట్ట భూములమృగపక్షులు, కరక్కాయలు, ఉసిరికకాయలు,
ద్రాక్షపండ్లు, పొట్లకాయ, పెసలు, పంచదార, నెయ్యి, దివ్యో
దకం, పాలు, సన్నపు కపిలవర్ణముగల ఈగలచేత పెట్ట
బడ్డ తేనె, దానిమ్మపండ్లు, సైంధవలవణం, లేత నారికేళపు
బొండాలు, తియ్యని నూతిగీద, తెల్లచేమకూర, కండ, పాలకూర,
చాతరాశికూర, జీలకర్ర, మిరియాలు, పెరుగుకు నాలుగోపాలు నీళ్లు
గలసిన మజ్జిగ, మాద్రీఫలపుపండులోని అగరులు, ఏడాది పాత
గిలిన చింతపండు, అల్లం, లేతముల్లంగి దుంపలు, అరటిపండు,
లేత అరటికాయలు, అరటిపువ్వు, వంకాయలు, ములకకాయలు,
హాకుడుకాయలు, పొట్టిబీరకాయలు, ఆగాకరికాయ, మంచికాకర
కాయ, చిర్రికూర, చించిల, పులిచించిలపుకూరలు, కొయ్యలోట
కూర, పొన్నగంటికూర, చిలుకకూర, చక్రపర్తికూర, వెలగ
పండు, లేత మారేడుగాయ, మొక్కపుకాయ, కొడిశకాయ, కరివే
పాకు, గలిజేడుకూర, అటికెమామిడికూర, విష్ణుక్రాంతపుకూర,
చిట్టింటికూర, కకిసివిందకూర, ఇవి మనుష్యులకు పథ్యమైన
వస్తువులు.

1. ధ్య

2. గ

3. ఠ

4. టి

5. గడ్డ

6. ప్రా

7. ర్రపు

8. శ్వ

9. భ్యాలు

దంతకాష్ఠాది విధులు

శ్లో. ప్రాతర్బుక్త్యా దంతకాష్ఠం తాంబూలం సర్వదా భజేత్ ।
 నుగంధి¹ని చ పుష్పాణి నుసూక్ష్మా²ణ్యంబరాణి చ ॥
 సద³ర్పం చంసనం చర్చా కర్పూరం⁴చ సుశోధితం ।
 జీర్ణే⁵ సన్నా⁶త్వా తతో⁷ఽన్నీయాన్నాతిద్రుతివలంబితం ॥

టీ. 7ఉదయమునను, భోజనము చేసి⁸నతరువాతను, పండ్లు దోముకొని
 తాంబూలమును ¹⁰సేవించవలెను. మంచిపువ్వులు ముడుచు
¹¹కొనవలెను. సన్నపు ¹²వస్త్రములను కట్టు¹³కొనవలెను. గంధ¹⁴ము
 కస్తూరి కర్పూరాదులను పూ¹⁵సుకొనవలెను. ¹⁶ఆకలిగలిగినపుడే
 సన్నానముచేసి భోజనము ¹⁷చేయవలెను. ఆహారనిష్ఠాపదార్థై శోధించి
 పకావన్న పదార్థాలను భోం¹⁸చేయవలెను. పండి, ఏనుగ, ఎను
 జోతు, ఎద్దు, తోడేలు, మొదలయినవాటి మాంసాలను విడిచి
 లఘుమాంసా¹⁹లను భక్షిం²⁰చవలెను.

భోజనక్రమము

శ్లో. ²¹అద్యాద్యవ్యం గురు స్నిగ్ధం స్వాదు మందం స్థిరం పురః ।
 విపరీతమతశ్చాంతే మ²²ధ్యేయైర్లవణోత్కటం ॥

టీ. మొద²³ట గురుద్రవ్యాలు ²⁴తైలపక్వములు మధురద్రవ్యాలు ²⁵మంద
 మైనవి చిక్క-నివి ²⁶గట్టివి భోంచేయవలెను. వీటికి విపరీతగుణముకలవి

1. నీ	10. పరగడుపున ఆరున్నా	17. సేది
2. బు	భోజనముచేసి నాలుగు	18. జేసేది
3. రా	న్న చేసేది.	19. లు
4. సకృ	11. ఘనేది	20. చేది
5. చ్చూత సన్మానాంచ	12. కోకలు	21. అద్యా
6. తే	13. ఘనేది	22. ధ్యా
7. రేపాడిన్న	14. క	23. ల
8. స్ని	15. సేది	24. చమరుతోటివి
9. స్ని	16. దీపనంగలప్పుడే	25. మెత్తనివి
		26. ఘ

ఆఖరున భోంచేయవలెను. పులుపు ఉప్పు¹కలసినవి ²మధ్యను భోంచేయవలెను

⁴అన్నపాన భోజన ప్రమాణములు

శ్లో. అన్నేన కుక్షే⁵ద్వాపంశౌ పానేనైకం ప్రపూరయేత్ ।

ఆశ్రయం పవనాదీనాం చతుర్థమవశేషయేత్ ।

టీ. భోజనప్రమాణము కడుపును నాలుగు భాగాలుచేసి రెండుభాగాలను ⁶అన్నముతోను, ఒకభాగమును నీళ్ళతోను, నింపవలెను. మిగిలిన ఒకభాగమును వాయుసంచారమునకు విడువ¹⁰వలెను.

¹¹అనుపానాలు

శ్లో. అ¹²నుపానం హిమం వారి యవగోధూమ¹³యోర్హితం ।

డద్ధి¹⁴మద్యే¹⁵విషే త్కౌద్రే పిష్టే¹⁶తూప్లాదకం పిబేత్ ।

శాకముద్గాదివికృ¹⁷తౌ మస్తు తక్రాప్లుకాంజికం ।

టీ. యవలకున్నూ, గోధుమలకున్నూ, పెరుగువంటకమునకు, ¹⁸విషమునకు, తేనెకు, చన్నిళ్లు ద్రా¹⁹గవలెను. పిండివంటకు వేడినీళ్లు ద్రా²⁰గవలెను. తోటకూరకు పెసరపప్పునకు పెరుగుమీడినీళ్లుగాని, మజ్జిగగాని పుల్లకలిగాని త్రా²¹గవలెను.

శ్లో. ²²నురా కృతానాం పు²³ష్ట్యర్థం స్థూలానాం చ మధూదకం ।

²⁴శ్లోషే మాంసరసో మద్యం మాంసే²⁵స్వల్పే చ పావశే ।

1. ఆవెనుక	9. రా	17. తా
2. బెట్టుక	10. చేది	18. శీది
3. నేది	11. భోజన జీర్ణా	19. శామరతూండ్లకు
4. భోజనవిధి	12. నూ	20. నేది
5. ర్ద్వాపంశ	13. యోహి	21. నేది
6. వంటకం	14. నూ	22. నూ
7. ం	15. భిస	23. ప్లేష్టి
8. ళ్లు	16. ము	24. సో
		25. మ్య

టీ. చిక్కినదేహములకు జేసినమద్యాలు పుష్టిని పుట్టించును. ¹స్థూల దే²హములకు తేనె నీళ్లు కలిపి త్రాగించిన దేహం పలచనాను.

రసాది⁴శోష గలవారికి మాంసరసాలిచ్చేది. మందాగ్నికలవారికిన్నీ, మాంసాలకున్నూ ⁵మద్యము ⁶అనుపానమునకు ప్రశస్తము.

శ్లో. ⁷వ్యాధ్యౌషధాధ్వభారస్త్రీలంఘనాతపకర్మభిః ।

క్షీణే బాలే చ వృద్ధే చ పయః పథ్యం యథామృతం ॥

టీ. క్షయాదిరోగాలు గలవారికిన్నీ. జ్ఞాపదసేవయందు, తెరువునడిచిన వారికి. భారపు పను⁹లుచేయువారికి. స్త్రీవ్యాపారం గలవారికి, ఉపవాసమున్నవారికి, ఎండనుదిడుగాడేవారికి, ముసలివారికి, పాలు అమృత¹⁰సమాన¹¹పథ్యమవును.

¹²క్షీరపానములో నియమము

శ్లో. రాత్రౌ క్షీరం న సేవేత యది సేవేత న స్వపేత్ ।

యది స్వపేత్త¹³దాల్పాయూ¹⁴రాత్రౌ త్యాజ్యం దివా¹⁵శృతం ॥

టీ. పగలుకాచినపాలు రాత్రిసేవించరాదు. సేవిం¹⁶చిన నిద్రపో¹⁷కూడదు. నిద్రపో¹⁸యినయెడల ¹⁹ఆయువు ²⁰క్షీణించును ²¹గాన పగటి పాలు పగటికే కాని రాత్రి²²త్రాగకూడదు.

1. చలముగలిగిన

8. ఖ

15. మృ

2. హా

9. గల

16. చెనా

3. తే

10. ము వలెనే

17. కవుండేది

4. దో

11. అ

18. యెనా

5. తీక్ష్ణద్రవ్యాలు

12. క్షీరాను భవక్రమం

19. ఆయుస్సుకు భయమై

6. ఆవున

13. రవ్యా

20. ఉండును

7. ధౌధ్యౌషధదృభాచే

14. తస్మాక్షీరం

21. అట్లుగనుక

22. కిగావు

పానమును విడువవలసినవారు

శ్లో. ప్రక్షిన్న దేహమేహాత్మి గళరోగవ్రణాత్¹రాః ।

²పానం త్యజేయస్స³ర్వత్స భా⁴ప్యధ్వశయ⁵నం త్యజేత్ ॥

వీత్వా భుక్త్వాతపం ఋహ్నిం యానస్థ వసథావసం

టీ. అలసిన దేహాలవారికి మేహరోగికి నేత్రరోగికి గళరోగికి పుండుగల వారికి పానమునిషిద్ధము. ⁷అధికముగ మాటలాడుట నడచుట అకాలశయనం ⁸ఇవి ⁹పానముచేసినవారికి నిషిద్ధములు. భోజనముచేసిన ¹⁰తరువాత నెండలో దిరుగుట అగ్నిమంట కాగుట గుఱ్ఱమున ¹¹క్రిందిరుగుట నీళ్లలో నీదులాడుట పరువు¹²లెత్తుట మొదలయినవి ¹³చేయగూడదు.

¹⁴హిప్తాహిర దివాప్యప్రము

శ్లో. గ్రీష్మే వాయుచయాదానరాత్మరాత్ర్య¹⁵ల్పభావతః ।

దివాన్వప్నో హితో¹⁶న్వస్త్రిక¹⁷ కఫపిత్తకరో హి నః ॥

టీ. గ్రీష్మఋతువునందు వాయువు ¹⁶వృద్ధిచెందును గనుక, రాత్రి ¹⁷ల్పముగనుండును గనుక, పగలునిద్రపోవచ్చును. ¹⁸ఇతర ఋతువులందు, పగలు నిద్రపో¹⁹యినయెడల శ్లేష్మ పిత్తోద్రవకాలు ²⁰గలుగును గనుక, పగలు నిద్రిం²¹చకూడదు.

1. కీర్ణ
2. ర
3. ప్రాణం
4. ద్వేష
5. వ్యాధ్యే
6. రం
7. పుర్లల మాట

8. యిన్నివిడి
9. చేది
10. న్ని
11. కాడుట
12. వారుట
13. వర్జించేది
14. గ్రీష్మ ఋతువుకు

15. (అ)ల్ప
16. గూలభావము
17. ప్రాణశక్తి
18. కడకు
19. యె
20. అను
21. దీచేది

స్వస్థ వృత్తి ము

శ్లో. ముక్త్యాతిభాష్యయా¹నాధ్వమ²ద్యస్త్రీభారకర్మభిః
 క్రోధశోకభయైః ³క్లాంతాన్ శ్వాసహిక్మాతిసారిణః ||
 వృద్ధ బాల ⁴బలక్షీణ క్షోత తృటుచ్చుల పీడితా⁵న్ |
 అజీర్ణా⁷భిహంతో⁶న్మత్తదివాస్వప్నోచితానపి ||

టీ. కథాప్రసంగికి గుఱ్ఱమునెక్కితిరిగే వానికి ¹⁰అధికముగ నడచే
 వానికి మ¹¹ద్యపానము చేసినవానికి స్త్రీని గూడినవానికి భారపు పని
 చేసినవానికి శోపగించుకున్నవానికి దుఃఖము గలవానికి భయము
 కలవానికి అలసినవానికి శ్వాసముకలవానికి వెక్కులుగలవానికి
 అతిసారముగలవానికి వృద్ధులకు బాలురకు ¹²బలములేనివారికి,
 చిక్కినవానికి ¹³శస్త్రాదులవలన దేబ్బలు తగిలినవానికి దప్పిగల
 వానికి కడుపులో శూల గలవానికి అజీర్ణము గలవానికి ఉన్నా
 దము గలవానికి అన్ని ఋతువు¹⁴లలోను పగటివేళలో నిద్ర
¹⁵నిషిద్ధముగాదు.

శ్లో. యథాకాలమతో నిద్రా¹⁶ం రాత్రౌ¹⁷సేవేత సాత్మ్యతః |
 అసాత్మ్యజ్వగరాదర్థం ప్రాతః స్వస్యాదభుక్తవా¹⁸ ||

టీ. స్వభావముగ రాత్రినిద్రబోవువానికి నిద్ర లేనియెడల ను¹⁸దయమున
 పరగడుపున, రాత్రి నిద్ర యెంతలేదో అందులో నగము నిద్రను
¹⁹సేవించవలయును.

1. న	7. ని	13. నరుకుదాకిన
2. ధ్వక్తి	8. లో	14. లా
3. క్రాంత	9. క్మాడే	15. పోవచ్చును
4. చ	10. తెరువు	16. క్లా
5. తే	11. ధ్వ	17. శే
6. ం	12. సత్వ	18. శపాడి
		19. పోయ్యేది

1 వేగోదీరణధారణప్రతిషేధము

శ్లో. వేగోన్నధారయే¹ ద్వాతవిష్ణుత్రతవత్పట²తుధాం ।

నిద్రాకాశత్ర³మశ్వాసజృంభా⁴శుక్చర్ది⁵రేతసా⁶ం ।

రోగా⁷స్సర్వే⁸పి జాయంతే వేగోదీరణధారణైః ॥

టీ. అధోవాయువును⁹ నిరోధించిన గుల్మము పుట్టును.¹⁰ ఉదానర్తము, కడుపునొప్పి, ఆవలింతలు పుట్టును. అధోవా¹¹త, మల, మూత్రము¹²లను¹³ బంధించును. దృష్టి చెడును. దీపనము చెడును. హృద్రోగములు పుట్టును.

మల¹⁴మును¹⁵ నిరోధించిన పిక్కలు¹⁶ నొచ్చును. పీనస¹⁷కలుగును. తలనొప్పి పుట్టును. ¹⁸నోటినుండి మలము • వెళ్లును. అధోవాత రోధములో¹⁹ చెప్పిన రోగములు బు²⁰ట్టును.

మూత్ర²¹మును నిరోధించిన జేహము చిక్కును. ²²కళ్ళు ఉబ్బును. పొత్తికడుపు²³లో నొప్పి కలుగును. ప్రజాపతి నొచ్చును. గజ్జ²⁴లలో నొప్పి కలుగును. ²⁵పీట్లకు వస్త్రీకర్మ, అభ్యంగనము, అవగాహనము, ²⁶శోధనమును కలిగించు అన్నపానాదు²⁷ను ఉపయోగించవలెను. మూత్రరోధవికారాలకు ప్రాగ్భక్త్యర్థి²⁸ తిక్షణుగ విధించి ఘృతపానము చేయిం²⁹చవలెను.

1. శోగోత్పత్తి

2. ణ

3. త్వాద

4. య

5. శృచ్ఛే

6. ి

7. స్వ

8. ధి

9. అడ్డుపెట్టినను

10. సజావాతం

11. యువున్ను

12. లున్ను

13. అడ్డుపెట్టి

14. ం

15. అడ్డుపెట్టినను

16. పుట్టు

17. నోరనువిప్ప

18. ట్టించు

19. ం అధోవాతమైనను

20. కలుగును

21. నొచ్చును

22. లునొచ్చును

23. మూత్రరోగం వస్త్రీరో

గాలున్ను

24. భేదనకారమున

25. చేతి

త్రేనువు¹లను ²నిరోధించిన అరుచి పుట్టును. హృదయ³కూల కలుగును ఆధ్మానించును. దగ్గు పుట్టును. ⁴పీట్లకు వెక్కులకు జేయు చికిత్స చేయవలెను.

తుమ్మ⁶ను నిరోధించిన తల నొచ్చును. పంచేంద్రియములు దుర్బలములగును. మన్యాస్తంభాది అద్భుతవాయువులు పుట్టును. ⁷దీనికి తీక్షణములైన ధూమ అంజన నస్య⁸ములవల్లను సూర్యదర్శనము⁹వల్లను ఈ యుపాయములతో తిరుగ తుమ్మను పుట్టిం¹⁰చవలెను. దేహము నకు తైలమును పట్టించి కాపించుకొనునది.

దప్పిని ¹¹నిరోధించిన దేహము చిక్కును. చెముడు పుట్టును. ¹²మతి భ్రమించును. దేహము తిరుగును. గుండె¹³నొప్పి కలుగును. ¹⁴దీనికి సకలకై తో¹⁵పచారము¹⁵లను చేయవలెను.

ఆకలిని¹⁶నిరోధించిన అజ్ఞానము పుట్టును. దేహమంతయు నొచ్చును. రోత పుట్టును. బడలిక¹⁷కలుగును. దేహము కృశించును. కడు పు¹⁸లో నొప్పి కలుగును. శ్రమ¹⁹కలుగును. ²⁰దీనికి వెచ్చని పాత బియ్య²¹పు²² అన్నమును నేతితో లఘువుగ భోజనము చే²³యవలెను.

నిద్రను నిరోధించిన ²⁴మతి భ్రమించును. తల కండ్లు బరు వెక్కును. ²⁵బద్ధకము గలుగును. ఆవలింతలు పుట్టును. ²⁶దీనికి అంగ

1. లు అడ్డ
2. పెట్టినను
3. నొచ్చును
4. ఇందుకు
5. నేది
6. అడ్డుపెట్టినను
7. యిందుకు
8. చెప్పిన
9. చేసి

10. చుకునేది
11. అడ్డుపెట్టినను
12. అజ్ఞానముపుట్టును
13. నొచ్చును
14. ఇందుకు
15. లున్నూ చేనేది
16. అడ్డుపెట్టినను
17. పుట్టు
18. కూలించు

19. పుట్టు
20. యిందు
21. ము
22. వంటకము
23. నేది
24. అజ్ఞానము పుట్టును
25. జాడ్యమైయుండును
26. యిందుకు

మర్దనము చేయుచుకొని కాళ్ళు పిసికించుకొనవలెను. నిద్రించవలెను.

దగ్గును అణచిన కాస పుట్టును. శ్వాస పుట్టును. అరుచి పుట్టును హృద్రోగములు పుట్టును. దీనికి తయచికిత్స, హిక్కాచికిత్సలు చేయవలెను.

⁴శ్రమశ్వాసనిరోధమువలన గుల్మము పుట్టును. హృద్రోగములు పుట్టును. అజ్ఞానము పుట్టును. ⁵దీనికి వాతచికిత్స చేయవలెను, విశ్రాంతి తీసుకొనవలెను.

ఆవలింత⁷లను ⁸అణచినయెడల మునుపటి⁹ శుమ్మును నిరోధించుటవలన కలిగిన వ్యాధులు కలుగును. వాట్లకు శుమ్ముకు చేసిన చికిత్స చేయవలెను. వాతచికిత్సను చేయవలెను.

కన్నీ¹⁰ళ్ళను అణచిన పీనసము, నేత్రరోగములు, హృద్రోగములు, దృష్టి మండలరోగములు మిన్వాస్త్యంధము, అరుచి, గుల్మము, ఇవి ¹¹కలుగును. ¹²దీనికి ప్రియమైన కథలను వి¹³సవ¹⁴లెను మధ్యపానము చేయవలెను. ¹⁵శ్రీమ్రముగ నిద్రపో¹⁶వలెను.

కక్కును¹⁷అణచిన విసర్జులు, పొక్కులు, శుష్కాదులు, నేత్రరోగములు, తీట, పాండువు, ¹⁸జ్వరము, కాస, శ్వాస, హృద్రోగము, మంగులు. శోఫ ఇవి ¹⁹కలుగును. ²⁰దీనికి రూక్షాన్నిములు భుజి²¹చి

1. కుశేది

2. పోయేది

3. సి

4. నిట్టార్డు అడ్డుపెట్టినను

5. యిందుకు

6. నేది

7. లు ఆడు

8. పెట్టినను

9. నేది

10. క్లు అడ్డుపెట్టినను

11. పుట్టు

12. ఇంటకు

13. నేది

14. నేది

15. వశోడి

16. నేది

17. అడ్డుపెట్టినను

18. మేది

19. పుట్టు

20. యిందుకు

21. నేది

¹వాంతిని చేయించునది. గంఢూ²ష ధూమపానములు ³చేయించవలెను. రక్తమోక్షము చేయ⁴వలెను. వ్యాయామము చే⁵యవలెను. ఊరలవణములు⁶కలిపిన తైలములచేత అభ్యంజనము చేయించునది.

శుక్ల⁷మును నిరోధించిన శుక్లమేహము ⁸కలుగును. ఆసన⁹ములో మండును. హృదయములో నొప్పి గలిగియుండును. వృషణములు ¹⁰వాచును. ¹¹అశ్మరి పుట్టును, నపునకుని జేయును. వీట్లకు కోడి ¹²మాంసము, మద్యము, ¹³శాల్యన్నము¹⁴తినిపించునది. వస్త్రీ పెట్టునది. అభ్యంగావగాహ¹⁵నములు చేయించునది. ¹⁶మూత్రమును కలిగించు మందు¹⁷వేసి కాచిన పాలు త్రాగిం¹⁸చవలెను. ప్రియమైన స్త్రీలను ¹⁹గూడవలెను.

²⁰పై చెప్పినవేగములు పుట్టి²¹న అణచరాదు. పుట్టకుం²²డిన యెడల బలిమిని పుట్టించు²³కొనిన నది సకలమైన రోగము²⁴లకు కారణమగును.

విధార్య వేగములు

శ్లో¹. ధారయేత్తు ²⁵సదా వేగాక హితైషీ ప్రేత్యచే²⁶హ చ ।
లోభేర్వ్యాజ్వేషమాత్సర్యరాగాదీనాం జితేంద్రియః ॥

1. వెళ్లగ్రక్కేది

2. క

3. నేది

4. నేది

5. నేది

6. గూడిన

7. ం అడ్డపెట్టినను

8. పుట్టు

9. మంటలు

10. నొచ్చు

11. కల్లుపెరుగును

12. అన్నమున్ను

13. రాజా

14. పెట్టేది

15. ంగా

16. నీరువిడి చీ

17. చేసేది

18. చేది

19. గూడేది

20. యీ

21. తేను

22. టె

23. కుంఠె

24. లుపుట్టును

25. మధా

26. తసా

టీ. తన హితమును గోరువాడు జితేంద్రియుడై లోభము కోపము
ద్వేషము రాగాదుల యొక్క వేగముల నెల్లప్పుడు నిరొధించు లెను.

ప్రీతింగమనియములు

శ్లో. సేవేతి కామితః కామం తృప్తీ వాజీకృతాం హి¹ మే ।

తృప్తహృద్వసంతశరదోః సత్కాద్వర్ణానిదాఘయాః ।

అత్యాశితో² దృతిః శుభోద్వాక్ దుష్కృతాంగః విపాసితః ।

బాలవృద్ధో³ లస్యవేగా⁴ స్త్యజేన్ద్రోగీ చ మైథునం ॥

టీ. వాజీకరణద్రవ్యములతో తృప్తినిపొందినవాడై, హేమంత శరదీయుతు
వులలో యధేచ్ఛముగ ప్రీతింగమము చేయవచ్చును. ససంతయీతు
వునందు శరదృతువునందును మూడుగోడలకొకనాడై ప్రీతిని పొ¹డవ
చ్చును. వర్షయుతువున, శ్రవ్ణయుతువునను పడవేనున శ్లొకొక² సారి
ప్రీతిని కూ³డవచ్చును. ⁴కడుపునిండి భోజనముచేసినవానికి, బడలిన
వానికి, ఆకలిగలవానికి, ⁵విషమస్థితాంగములు కలవానికి, దప్పిగొన్న
వానికి, బాలునికి, వృద్ధునకు, ⁶ఇతర వేగవేడితునకు, వ్యాధిగలవానికి,
ప్రీ⁷తింగమము సమీధము.

¹ యితువశేషములో లోభినిర్దేహము

శ్లో. కీతోద్భవం దోషచయం వసంతే

వికొధయక్ గ్రీష్మజ¹ మధ్రకాలే ।

ఘనాత్యయే వాన్వికమాశు సమ్యక్

ప్రాప్నోతి రోగా² ఋతుజాన్మ జాతు ॥

1. గదు గూడిన మనముగల

8. గు

శరీరునుపున యనిమి

వాడై

9. గు

దీనాలలోని వాడుప్రీతి

2. వేగాలను ధరించును

10. జేదీ

కూడేది

3. య

11. నాడు

14. విష్యుద్వంగలవానికి

4. మి

12. జేదీ

15. గ్రహలోకానికి

5. ద్వేషే

13. హేమంత ఋతువున

16. ఏ గూడదగు

6. ద్వేషి

రండు రోజుల కొక

17. పడ్యతు లోభ వాడి

క్రియలు

టీ. శిశిర¹ఋతువునందు బుట్టిన శ్లేష్మచయ²మునకు వసంతఋతువున శోధ³న క్రియలు చే⁴యవలెను. గ్రిష్మఋతువు⁵లో⁶ కలిగిన వాయుచయమునకు వర్షఋతువులో శుద్ధి⁷కొరకువ⁸స్తిక్రియలు చే⁹యవలెను. వర్షఋతువు¹⁰లో¹¹ కలిగిన పైత్యచయమునకు శరదృతువు¹²లో శోధనాదిక్రియలు చే¹³యవలెను. ఇట్లు చేసిన ఋతువులవలన బుట్టు రోగములు ఎన్నడును¹⁴ కలుగవు.

ఆరోగ్యసాధనోపదేశము

శ్లో. నిత్యం హితాహారవిహారశేచ
సమీక్ష్యకారీ విషయేవ్యసక్తః ||
దా¹⁵తా¹⁶సమస్తత్యపః క్షమావా-
¹⁷నాప్తోపశేవీ చ భవత్యరోగః ||

టీ. ¹⁸ఎల్లప్పుడు, హితమైన ఆహార, విహారములను శేవించుచు, యుక్తాయుక్తజ్ఞానముతో ప్రతిపనియు చేయుచు, వనిత, మద్యము, మొదలైన విషయలంపటుడు గాకనుండుచు, దాతృత్వముగలిగి, సమత్వము కలిగి, సత్యసంధుడై, ఓరిమిగలిగి, తనహితమును గోరువాని స్నేహము కలిగి, యుండినయెడల, ఆరోగ్యముగనుండును.

1. రు
2. మందు
3. నాది
4. శుకౌశేది
5. వ
6. బుట్టి
7. మైన
8. స్త్రాబి
9. శుకౌశేది
10. న

11. పుట్టి
12. న
13. శుకౌశేది
14. ప్రకోపించరేవు
15. నా
16. మన
17. స్త్రా
18. ఎవ్వడున్నా ఎవ్వరు
హితమైన ఆహారం నడ
తురు యోగ్యుడైన మైన

విచారించి చేతురుస్రక్పం
దని వనతాదులయందు
ను మిక్కిలి అసక్తిగాక
వుందరు యే వ్యండు
సర్వసముడు ఎవ్వడు
ఓపిక గలవాడు ఎవ్వ
డు తన ఆత్మలతోటి
కూడి తిరుగును వానికి
రోగాలు బొందవు

షట్పత్తుచర్య

శ్లో. హిమశిశిరవసంతగ్రీష్మవర్షాశుభ్రమ్
 స్మరభవనవనాంభోహర్మ్యగోశీరపాపైః ॥
 సుఖమనుభవ రాజన్ శత్రువస్థంఘోరుల్యా
 దివసకిమలలజ్జాశార్వరీ రణాపంక్షైః ॥
 అవ్యాయామరతా వసంతసమయే గ్రీష్మే వర్షవాయుప్రియాః
 సతతాః ప్రావృషి పల్వలంభసి నవే ధూపాద కి ద్వేషిణః ॥
 కర్తవ్యమౌష్ణరత శ్చంద్రధిభువో హేమం నిద్రాలసా
 శ్యామానింగననర్జితాస్తు శిశిగే శ్చైతే శాత్రవాః ॥

హేమంబుచర్య

శ్లో. హేమంతే మధురాన్లుతి క్షలవణస్నేహం స్తథాభ్యంజనం
 భుక్తం వాతహరైస్సుఖోష్ణకజలైస్సాన్ననం తథా మద్దినం ॥
 కర్పూరాగురుకుంకు మైరితికృతం పానం తటాకోష్ఠితం ॥
 శీతే వైవ విదుర్ద్ధితం ప్రియతమాస్లేష స్తథా కంబళిం ॥

శిశిరముచర్య

శ్లో. శిశిరముతు¹²షు సేవ్యం చందనం హైమనం వా
¹⁴కిల తిలజసుపక్వం భక్ష్యజాతం చ సేవ్యం ॥
 ఘృతయుతమ¹⁵పి భోజ్యం చాన్నపానం సు¹⁶భోజ్య-
¹⁷రనుదినకృతతైలం మద్దనం సానమ¹⁸వం ॥

1. భాశా	7. రా	13. చాందజం
2. వోయాంతునాశా	8. స్వ	14. తిలతైల
3. అద్యా	9. హేమ భ్యాంగసాం	15. తి
4. ప్ర	10. య	16. భోజ్యం
5. శక్తి	11. రానింగనం	17. అ
6. ట్యా	12. సు	18. కత్

వసంతఋతుచర్య

౧. రూ¹క్షరకపాయతి క్తకటుకం ప్రాయో వసంతే హితం
భోజ్యం పానరసాధికై స్సమగుణాః స్నిగ్ధస్య సంతర్పణం ||
స్యే²కాభ్యం³జనతైలత ప్తమచులం శ్రేష్ఠం తథా మర్దనం
నన్యం సద్వమనం ప్రియా⁴జనసమం చోద్యానయాత్రాదికం ||

గ్రీష్మఋతుచర్య

౨. గ్రీష్మే క్షీరఘృతప్రభూతమశనం శ్రేష్ఠం రసం స్వాదుకం
శీతం శీతలవారిగంధసహితం పానం చ రాగాదిభిః ||
లేపం చందనకుంకుమేదు⁶మిళితం ధారాగృహం భూగృహం
ప్రోక్తం మాక్తికభూషణం ప్రియతమా⁷శ్లేష స్తథా సత్కథాః ||

వర్షఋతుచర్య

౩. వర్షర్తౌ కటుతి క్తమల్పమధురం ⁹నేవ్యం తథా స్థాపనం
మద్యం దుగ్ధదధీక్షురాదిసహితం భోజ్యం ప్రశ¹⁰స్తం భవేత్ |
లోద్రాదిక్వధితం సకూపసలిలం దివ్యం తు పానే హితం ||

శరదృతుచర్య

లే¹¹పే చందనకుంకుమాగురు ¹²శుభం ¹³వస్త్రం విచిత్రా¹⁴స్రజః ||
సర్వం స్యాజ్జలదాత్యయోపి విహితం సంతర్పణం శీతలం
సక్షీరం ఘృతశర్కరాభ్యమశనం తిక్తం సముద్గాధికైః ||

1. క్ష

2. క

3. గ

4. భిసహితం

5. స్తు

6. మరళి

7. రాలింగనం

8. ర్వామ్యః

9. మచ్చం

10. స్తం

11. పశ్యశ్చ

12. శశి

13. స్త్రా

14. స్త్ర

కర్పూరం ససితాశ్చ షాడవరసా హంసోదకం వాసితం
సాధాస్యాతి యనోహ రా శశికళా ముద్ధాంగ నాలింగనం ॥

అరిష్టకాలములు

శ్లో. కార్తికస్వాంతిమః పక్షో మార్గశీర్షస్య చాదిమః ।
తావుభౌ యమదంష్ట్రే తు మితభుక్తత్ర జీవతి ॥
కార్తికస్వాంతిమః పక్షో మార్గశీర్షస్య చాదిమః ।
పౌషాఖ్యన్యాదిమః పక్షస్తత్ర జీవతి జీవతి ॥

¹దోషపవరములు

శ్లో. కాయస్య దోషా వాతాద్యా మనసన్తు రజ స్సమిమః ।
దోషా ⁴వ ప హి స ర్వేషాం రోగోగానా మేకకారణం ॥
రాగాదయో మనోరోగాః కాయరోగా జ్వరాదయః ।

టీ. ⁷శారీరికదోషములు వాత, పిత్త, కఫములు. మానసికదోషములు
రజస్తమములు. ఈదోషములే, శారీరిక, మానసిక రోగములకు
ముఖ్యకారణములు.

జ్వరము, రక్తపిత్తము, తీయ, మొదలైనవి, శారీరికరోగములు.
కాసు, బ్రోధ, మోహ, మాత్సర్యాదులు మానసికరోగములు
అని చెప్పబడును,

⁸వాతస్థానములు

శ్లో. పశ్చాత్యక్షావతీస్థితశ్చో¹⁰త్రాస్థిస్సర్వనేంద్రియం ।
స్థానం వాతస్య తత్రాపి పశ్వా¹¹ధానం విశేషతః ॥

1. ఆవదోషలక్షణం	7. దేహమందుబుట్టిన దోషాలు రాజసతామససాత్వికగుణాలు సమస్త ప్రాణులకున్నూ వాతవీతాది దోషాలేరోగాలకు కారణాలైనవి. రాగాదులే మనోరోగాలకు కారణాలైనవి.	అకు కారణాలైనవి దేహరోగాదులు జ్వరాదులు గాన యిరింగడి.
2. ష		8. నా
3. మా		9. దిగ్విప్థ
4. యే		10. త్ర
5. నా		11. స్థా
6. గ		

టీ. ¹పశ్చాత్యము, కటిప్రదేశము, సగ్గి, శ్రోత్రేంద్రియము, ఎముకలు, త్వగింద్రియము, ఇవి వాయువుకు నివాసస్థానములు. వీట్లలో పశ్చాత్యము ప్రధానస్థానము.

పైర్వస్థానములు

శ్లో. నాభిరామాశయః స్వేదో ⁵లసీకా దధిరం రసః ।

⁶దృక్స్పర్శనం చ పిత్తస్య నాభిరత్ర విశేషతః ॥

టీ. ⁷బొడ్డు, ఆమాశయము, చెమట, లసీక, రక్తము, అన్నరసము, నేత్రేంద్రియము, త్వగింద్రియము, ఇవి పిత్తమునకు స్థానములు, విశేషించి నాభి ప్రధానస్థానము.

శ్లేష్మస్థానములు

శ్లో. ఉరఃకంఠశిరఃశ్లో ¹⁰మపర్యాక్త్యామాశయో రసః ।

మేదో ¹¹ఘ్రాం చ జిహ్వ చ కఫస్య సుతరామురః ॥

టీ. శ్లేష్మస్థాన ¹²ములు. ¹ఉరము కంఠము శిరస్సు ¹⁴శ్లోమ కీర్ణ ¹⁵ఆమాశయము రసధాతువు క్రొవ్వు ముక్కు నాలుక ఇవి. విశేషించి శ్లేష్మము ఉరమునందుండును.

1. వాయువుకు స్థానవిశేషాలు బొడ్డుకిందురెండు రెండ్లముల్లముండర చెవులు యెముకలు ముట్టై తెసరిక ఈ క్రమానవర్తించి వాయువుతిరుగా పశ్చాత్రిశయకుండే వునికిచేసుక వుండును.

2. నా

3. భీర
4. గం
5. ఆశి
6. దుస్త ఎర్శతస్య
7. పైర్వస్థాన విశేషాలు బొడ్డు బొడ్డుగుండె నడుము చుమట ధాతువులు, బంకనీళ్లు, నెత్తురు పైత్తం

8. నా
9. శో
10. మా
11. జా
12. విశేషాలు
13. హృదయం
14. క్రొవ్వు
15. బొడ్డుకుమీడు

చయికోపప్రసామిషయిలక్షణము

శ్లో. చ¹యో వృద్ధిః స్వధా²మ్యైవ కోసస్తూర్నార్థగామితా ।

శమః స్వస్థానమతా తత్రైవాపచయః క్షయః ॥

టీ. వాతపి త్తన్లేష్నాది దోషాలు మూడున్నూ తమస్థానములందే వృద్ధిని పొందిన చయమందురు. వృద్ధిని చెందిన దోషము స్థానాంతరమునకు నడచిన ప్రకోపమందురు. తమస్థానములందే సమముగ నుండిన ప్రశమమందురు. తమస్థానములలో తక్కువుగ నుండిన క్షయమందురు.

సామ నిరామి మిలలక్షణము

శ్లో. ³స్రోతోరోధబలభ్రంశ⁴గౌరవానిలమూడతాః ।

ఆలస్యాపక్తినిష్ఠీవము¹⁰లసంగారుచి¹¹క్లమాః ।

లింగం మలానాం సామానాం నిరామాణాం విపర్యయః ॥

టీ. ¹²స్రోతస్సులను బంధించుట, బలక్షయము, గాత్రగౌరవము, వాత వైగుణ్యము, సోమరితనము, అజీర్ణము, మాటిమాటికి ఉమ్ముట, మలబంధము, ఆరోచకము, అశక్తత, ఇవి సామమలలక్షణములు. పీట్లకు విపరీతముగ నుండిన, నిరామమలలక్షణమని యెఱుంగునది.

1. యా
2. మ్యై
3. ప్రియాదు అంచు
4. చను సమావృతై
5. నప్పుడు
6. శమనదోషాలు
7. చేసును
8. శ్రో

9. వాత
10. తి
11. తక్ర
12. నాడిదవ్వరాలు బంధించును సత్వం పడద్రోచును యెరుక చాలతరండాచేసును గురుత్వానబొందించును వాయువు

మలంతో గూడినప్పుడు ఆలస్యంబుట్టించును అరిగవండాకేసును ఉమ్ములుపుట్టించును అరుచిపుట్టించును బడలిన బాటదించును.

స్వస్థ వృత్తి ము

¹దోషరూపమైన వాతకర్మలు

శ్లో. స్రం²సవ్యాసవ్యధస్వాపసాదకు³తోదభేదనం ।

స⁴ంగాంగ⁵భంగసంకోచవ⁶ర్తహర్షణత⁷ర్షణం ।

కంఠపాదుష్యసౌషిర్యశో⁹షస్పందనవేప్తనం ।

స్తంభః కషాయరసతా వర్ణః ¹⁰శ్వావో²రుణో² ।

కర్మాణి వాయోః ప్రోక్తాని ॥

టీ. ¹¹ఈక్రిందివి వాతకర్మలు. సంధిచ్యుతి, అవయవవికాసము, దెబ్బ తగిలినట్లుగ నొప్పికలుగుట, తిమ్మిరి పట్టుట, అశక్తత, అవిచ్ఛిన్నముగ నొప్పికలుగుట, విడిచివిడిచి నొప్పికలుగుట, శరీరము విరిగినట్లుగ నొప్పికలుగుట, మల, మూత్రాదిబంధము, అవయవములు విరిగినట్లుగ నొప్పికలుగుట, సిరాది సంకోచము, పురీమాది పిండి భావము, రోమాంచము, దాహము కలుగుట, వణకు పుట్టుట, రూక్షత్వము, ఎముక మొదలగువాట్లలో రంధ్రములేర్పడుట, శోషించుట అదరుట, అవయవములు చుట్టచుట్టినట్లుగ నుండుట, స్థంభించుట, నోరు చేదుగనుండుట, శరీరముగో, నలుపుగాని తెలుపుగాని వర్ణము కలుగుట.

1. మలాలతోగూడినదోష
లక్షణం చెప్పబడెను.

2. స్ర

3. శోధ

4. ర్వా

5. ంభ

6. త్త

7. త్మ

8. పా

9. వస్త్ర

10 స్వాపో

11. వాయు వికారభేద

వికారాలు మంతులు

మండినట్లుగాను నిద్ర

గుణాలను నిక్కుటాను

శోమదిరోగాలను

నొప్పిని పెద్దపోటు

నొప్పిని స్త్రీసంగమును

సంర్వాగము నొప్పిని

మూగుటను రెప్పలు

అదిరేటట్లుగాను కన్నుల

నీరు గమ్మినట్లుగాను

వణకును వరుసదనమును

నాడిద్యారాలు విస్తరిం

చుటను యెండుటను కద

లుటను చుట్టువారటను

ప్రూను పరుచుట శ్యామ

వర్ణమాట యర్రనౌట

యివి వాయు కర్మాట

గనుక యెరింగేది.

పైతృకర్మములు

పిత్తకర్మాణ్యతః పరం

శ్లో. స్వేదః క్షేదః స్రుతిః క్రోధః సదనం మూర్ఛ²నం మదః ।కటుకా³న్వహ ర⁴సౌ వర్ణః పాండురాదుణవర్జితః ॥

టీ. ¹చెమట కలుగుట, క్షేదము కలుగుట, నోరు, మొదలైనవాట్లలో నీచూరుట, కోపము కలుగుట, అశక్తత, మూర్ఛ కలుగుట, మత్తుకలిగి యుండుట, నోరు కారముగగాని, పులుపుగగాని యుండుట, శరీరములో, ఎఱుపు, తెలుపు తప్ప, మిగత వర్ణములు కలుగుట, ఇవి పిత్తకర్మములు.

శ్లేష్మకర్మములు

శ్లో. శ్లేష్మ⁷ణః స్నేహకాఠిన్యకంఢాశీతత్వకారవం ।బంధోపలేపస్తేమిత్యం శో⁸సాపక్త్యతినిద్రతా¹⁰ ।వర్ణః శ్వేతో రసౌ స్వాదులవ¹¹ణౌ ¹²చిరకారితా ॥

టీ. ¹వాఘిని శేషములో శ్లేష్మకర్మములు. ²స్నేహకాఠిన్యములు, ³కంఢాశీ, చల్లదనము, గురుత్వము, ⁴ప్రాణోబంధము, ప్రాతస్సు⁵లలో ఉపలేపము కలిగియుండుట, ⁶స్థగ్రాత్రత్వము, శో⁸స గలుగిగుట,

1. ర్మా	పుల్లనయుండుట పచ్చ	12. దుదికాగకా
2. సమృ	నై యెక్కువయుండుట	13. శ్లేష్మావస్థ సాసాశేష
3. స్థా	ఇది పైతిక్య రాగిలుగాన	గుణాలు
4. సో	యతీంగీది.	14. ఎరుపుగలిగి
5. పైత్యగుణ విశేషాలు	6. ర్మా	15. పచ్చమాలగలిగి
చమట దాహం ఉష్ణ	7. ణౌ	16. స్తు
ధిక్వరోగాలు భోజన	8. ణ్	17. శేహమంబు లిగి గలిగి
తక్వానకువచ్చుట బడ	9. సా	గుణంహను.
లిక మదిగోపం మూర్ఛ	10. కా	18. ణ
మదం శైత్యం కారమే	11. ణౌ	19. బలిమగలిగి గట్టియు
		20. లిగి

¹అజీర్ణము కలుగుట, అతినిద్ర, దేహవర్ణము తెల్లనై యుండు²ట, నోరు తియ్యనై, ఉప్పునై యుండు³ట, మందగుణము గలిగియుండుట, ఇవి శ్లేష్మక⁴ర్మలు అని యె⁵ఱుంగవలెను.

శ్లో. ఇత్యశేషాయవ్యా⁶పి యదుక్తం దోషలక్షణం ।

దర్శనస్పర్శప్ర⁷తై స్తత్సమ్యగుపలక్షయేత్ ॥

టీ. ⁶ఈవిధముగ సకలరోగవ్యాప్తమైన ఏదోషలక్షణము ⁹చెప్పబడినదో ¹⁰దానిని, చూచియు, స్పృశించియు, అడిగియు, బాగుగ తెలిసికొనవలెను.

షడ్వతువు¹¹లలో త్రిదోషములకు చయప్రకోపశమన¹²ములు

శ్లో. చయప్రకోపప్రశమా వాయో¹³గ్గ్రిష్ణాదిషు త్రిషు ।

వర్షాదిషు చ పిత్తస్య శ్లేష్మణః ¹⁴శిశిరాదిషు ॥

టీ. వాయువు గ్రీష్మఋతువు¹⁵లో చయమునుబొంది వర్షఋతువు¹⁶లో ప్రకోపించి శరదృతువు¹⁷లో శమించును పైత్యము వర్షఋతువులో ¹⁸చయమునుబొంది శరదృతువు¹⁹లో ప్రకోపించి ²⁰హేమంత ఋతువులో శమించును. శ్లేష్మము శిశిరఋతువులో చయ²¹మును బొంది వసంతఋతువు²²లో ప్రకోపించి, గ్రీష్మఋతువులో శ²³మించును.

1. ను

9. దగ్ధననంచేత స్పృశనం

14. నగూడి

2. ను

చేత అడుగుటచేత పరా

15. న

3. రామ

మరిశించి చూచితే తెలి

16. న

4. రింగేది

సేది

17. గూడి

5. ప్తి

10. లాను

18. న

6. వైసి

11. లక్షణం

19. శిశి

7. యాక్రయాన

12. గ్రీ

20. మనగాకూడికకూడి

8. ను

13. శి

21. న

22. మననా

1 బౌషధద్వైవిధ్యము

శ్లో. శోధనం శమనం చేతి సమాసాదౌషధం ద్విధా ।
శరీరజానాం 2 దోషాణాం క్రమేణ పరమాషధం ।
పస్తీర్విరేకో వమనం తథా తైలం ఘృతం మధు ॥

టీ. సకలమైనరోగములకు శోధనము శమనము 4 అని బౌషధములు రెండు
5 విధములు. ఈ శరీరమందున్న మూడుదోషములకు, పస్తీ, విరేక,
వమనములు, యథాసంఖ్యముగ, శోధనౌషధములు. నూనె, నెయ్యి,
తేనె, ఈమూడు యథాసంఖ్యముగ శమనౌషధములు. ఇవి దేహ
7 దోషములకు 8 బౌషధములు.

మనోదోషౌషధములు

శ్లో. కీదైర్యాత్సాదివిజ్ఞానం మనోదోషౌషధం పరం ॥

టీ. మనస్సు 1 యొక్క దోషములకు బుద్ధి, ధైర్యము, ఆత్మా 10 ది 11 జ్ఞానము
బౌషధములు.

12 శుద్ధాశుద్ధచిత్తాల్లంబము

శ్లో. ప్రయోగః శమ 13 యేద్యాధిం 14 యోగ్యమన్యముదీరయేత్ ।
నా 15 సౌ విశుద్ధః శుద్ధస్తు శమయేన్నసమీరయేత్ ॥

టీ. బౌషధప్రయోగము శుద్ధమైన 16 యెడల వ్యాధిని మాన్పును. శుద్ధము
గానియెడల వ్యాధిని మాన్పుచు ఇతరరోగములనుకూడ పుట్టించును.

1. శోధన శమనవిధి	చేనా శేహమంగు రోగా	10. నెయ్యం
2. రోగా	లు పుట్టవు	11. గుట
3. నెడివి అవు	6. ద్వితీ	12. మనోదోషచింత
4. ప్రకారాలు	7. రోగా	13. యో
5. పాలున్నూ తమ స్థానా	8. స్నాచేనేది	14. యో
లందే చయించు నడ	9. వలన బుట్టినరోగా	15. శౌ
		16. ది

స్వ స్థ వృ త్తి ము

వ్యాధులు ఏడు విధములు

శ్లో. ఏకైకేన చ దోషేణ త్రయో ద్వాభ్యామపి త్రయః ।

త్రిదోమైరపి ²చైకః స్యాదితి సప్తవిధో గోడః ॥

టీ. ⁴వ్యాధి సప్తవిధము, అది యెట్లన, ఏకదోషజములు మూడు, ద్వంద్వ
జములు మూడు, సన్నిపాతజము ఒకటి, ఇట్లు సప్తవిధము.

చికిత్సాభేదవివరణము

శ్లో. ద్విధై వోపక్రమ స్తేషాం తర్పణం ⁵చాపతర్పణం ।

బృంహాణం లంఘనం చేతి తత్పర్యాయా⁷వుదాహృతో ॥

టీ. ³చికిత్స రెండు విధములు. తర్పణమని, అపతర్పణమని. వీటికే,
బృంహణము, లంఘనము, అని కూడ పేర్లు కలవు.

శ్లో. బృంహణం యోగ్యదృష్టాంతాయ లంఘనం లాఘు¹⁰వాయ యత్ ।

బృంహణం శమనం త్వేన వాయోః పితౄ¹¹నిలస్య చ ॥

టీ. బృంహణము దేహపు¹²ష్టికొరకు. లంఘనము దేహ¹³లాఘవము
కొరకు. అయితే దేహమునకు చేసిన బృంహణచికిత్స వాయువు
¹⁴పిత్తవాయువు, వీటికు శమనచికిత్స యగును.

లంఘనభేదములు

శ్లో. శోధనం శమనం చేతి లంఘనం ద్వివిధం భవేత్ ।

శోధనాఖ్యలంఘనలక్షణము

శ్లో. యదీరయేద్భూహి¹⁵ద్దోషా శోధనం తచ్చ పంచథా ॥

1. కై

2. శే

3. త

4. రోగాలు వాతపిత్తదో
షాలు మూడు ద్వంద్వ
జాలుమూడు త్రిదోషం
ఒకటి కూడా రోగాలు
యేడు భేదాలు

5. బృత

6. ణో

7. దు

8. వాతపిత్తశ్లేష్మాలకు తర్ప
ణం తర్పణమనంగాను
బృంహణ లంఘనాలు
బృంహణమనంగాను లం
ఘనంనెట్టెది. లంఘణమ
నంగా వుపవాసంనెట్టెది

9. ద్వృ

10. మత్స్యయే

11. కఫ

12. ప్లే

13. లంఘన

14. కు బృంహణమున్ను
పిత్తశ్లేష్మాలకు లంఘణం
నెట్టెది

15. దో

స్వస్థ వృత్తి ము

టీ. వ్యాధివలన కృశించినవానికి, దూక్షదేహికి, దుర్బలునకు, వాతరోగికి బిడ్డనుగన్నప్రీతికి, బాలురకు, వృద్ధులకు, బృంహణము చేయవలెను గ్రీష్మఋతువున ¹ నెల్లరకు బృంహణము చేయవచ్చును.

బృంహితలక్షణము

శ్లో. బృంహితే స్యాద్బలం పుష్టిస్తత్సాధ్యమయసంక్షయః ॥

టీ. బృంహణము చేసిన యెడల సత్తువ కలుగును. ²పుష్టి గలుగును. ³బృంహణసాధ్యరోగములు శ⁴మించును.

లంఘనముంచతగినవారు

శ్లో. మేహో⁵నుదో⁶పాతిన్నగర్భవరో⁷దు స్తంభకుష్ఠినః ।

విసర్పవిద్రధి⁷హశిరఃకంఠాక్షిరోగిణః ।

స్థూలా⁸ంశ్చ లంఘయేన్నిత్యం శిశిరే⁹త్వపరానపి ॥

టీ. మేహరోగులకు, ఆమనోషముకలవానికి, అధిక¹⁰ముగన్నహపానముచేసినవానికి, జ్వరితులకు, ¹¹ఊర్ధ్వస్తంభరోగులకు, ¹²కుష్ఠరోగి¹³కి, విసర్పిరోగికి, విద్రధికలవానికి, బల్ల¹⁴కలవానికి, శిరోరోగికి, కంఠరోగికి, నేత్రరోగికి, స్థూలదేహులకు లంఘనము చేయించవలెను. మాఘ ఫాల్గుణమాసములలో నెల్లరకు ¹⁵లంఘనము ¹⁶చేయించవలెను.

లంఘితలక్షణము

శ్లో. విమలేంద్రియతా సగ్ధో¹⁷ మలానాం లాఘవం రుచిః ।

క్షు¹⁷త్ప్రృట్నచోదయః శుద్ధహృద²⁰యోద్ధారకంఠ²¹తా ।

వ్యాధిమూర్ఛవముత్సాహ²² స్తంద్రానా²³శశ్చ లంఘ²⁴నే ॥

1. న ఆతిలంఘణం పెట్టరాదు

2. తు

3. సత్త్వంమిది

4. సాధ్యకాన

5. హృ

6. శ్మ

7. విహ్వళితః కర్ణ

8. శ్చ

9. త్పవ

10.ంచమురు

11. సర్వాంగంనొప్పికి

12. వాయుబంధానకు

13. గి

14. కు

15. స్థూలదేహులకు

16. ణం

17. సెట్టేది

18. మా

19. తృప్తుహృ

20. యేద్దా

21. యేత్

22. త

23. శా

24. నే

టీ. త్వక్ష్మత్వః శ్రోత్రజిహ్వః ప్రాణముల¹ నడి పంచేంద్రియములకు నిర్మల త్వము, మలమూత్రశోధనము, దేహలఘుత్వము, జిహ్వకు దుచిచ్ఛుట, ఆకలిదప్పులు గలుగుట, ²శుద్ధమైన హృదయము, త్రేనువులు, కంఠము ఇవి కలిగి యుండుట, వ్యాధికి మృదుత్వము ³ కలుగుట, ఉత్సాహము కలుగుట, తంద్ర⁴ లేకుండుట ⁵ ఇవి సమ్యగ్లంఘితలక్షణములు.

లంఘనవ్యవస్థ

శ్లో. న బృంహ⁶యేల్లంఘనీ⁷యాక్ బృంహ్యంస్తు మృ⁸దు లంఘయేత్ శోధనకాలములు

శ్లో. శ్రావణే కార్తికే చైత్రే మాసి సాధారణే క్రమాత్ ।

గ్రీష్మవర్షా⁹హేమచిత్వాన్వాయాద్వీనాశు ని¹⁰ర్వా రేత్ ॥

టీ. శ్రావణమాసమందును, కార్తికమాసమందును, చైత్రమాసమందును, ఈమూడు సాధారణమా¹¹సములలో ¹²యథాసంఖ్యముగ గ్రీష్మవర్షా⁹హేమంతఋతువులలో చయమును పొందిన వాతాదిదోషములకు శోధనము చేయవలెను. బృంహణీ¹³యులకు కూడ మృదులంఘనము ¹⁴చేయవచ్చును. ¹⁵

శ్లో. స్వస్థవృత్తమభిప్రేత్య వ్యాధౌ వ్యాధివశేన తు ।

కృత్వా శీతోష్ణవృష్టీనాం ప్రతీకారం యథాయథం ॥

ప్రయోజయేత్క్రియాం ప్రాప్తాం క్రియాకా¹⁶లం న హ¹⁷పయేత్ ।

1. నేది

2. వ్యాదయంమందు నిర్మల శుద్ధమైన త్రేనువులుగల కంఠకుడిన్ని

3. స్నూ

4. మాను

5. మొదలయినవి యిన్ని గుణాలున్నూ లంఘనమందువుట్టిన

6. అ

7. య్యాయ

8. ధు

9. హేమచిత్తవాన్వాయ

10. హ

11. సాలు

12. గగుళవరుసనే లంఘవి

యోగ్యాలైన వార్లను లంఘింపజేసి.

13. మైవనార్లను

14. యించేది

15. ఈక్రమానను గ్రీష్మ

ఋతువున హేమంత

ఋతువున శిశిఋతువున

వర్షఋతువున స్వస్థ

నిన్ని యెఱింగేది

యేఋతువున యేలా

గుననడితురు అదియే

తీరి చికిత్సచేసేది

16. లా

17. వ

స్వ ఫ వృ త్త ము

1. ఏకా¹లమున నేక్రియ చేయవలయునో ఆక్రియ నాకాలమున తప్పక చే²యవలయును.

ఔషధకాలములు

2. యుంజ్యాదనన్నమన్నాదా మధ్యే³ంతే కబళాంతరే ।

గ్రాసే గ్రాసే ముహుస్సా⁴న్నం సాముద్గం ⁵నిశి చౌషధం ॥

క⁶ఫోద్రేకే గదే⁷న⁸న్నం బలి⁹నో రోగరోగి¹⁰ణోః ।

అన్నాదా ¹¹విగు¹²ణే¹³పాసే సమాసే మధ్య¹⁴వ్యతే ॥

వ్యాసే¹⁵ంతే ప్రాతరాశస్య ¹⁶సాయమాశస్య తూత్తరే ।

గ్రాసగ్రాసాంతయోః ప్రాణి ప్రదుష్టే మాతరిశ్యని ॥

ముహుద్గుహా¹⁷ద్విషచ్ఛర్ది¹⁸హి¹⁹ద్భూత్పత్ క్వాసకాసిషు ।

యోజ్యం సభోజ్యం బైషజ్యం భో²⁰జ్యైశ్చిత్రైరరోచకే ॥

కంపా²¹క్షేపకహిద్భూను సాముద్గం లఘు భోజ²²నాం ।

ఊర్ధ్వజ²³త్రివికారేషు స్వప్నకాలే ప్రశస్యతే ॥

3. అపానవాయువు ఉద్రేక²⁴మును బొందిన భోజ²⁵నమునకు ²⁶అదిలో

ఔషధమును²⁷తినవలెను. సమానవాయువు ఉద్రేకము²⁸ను బొందిన,

భోజన²⁹మధ్యలో ఔషధమును³⁰తినవలెను. వ్యానవాయువు ఉద్రేక

³¹మును బొందిన,³² పగటి భోజనాంతమందు³³ఔషధమును సేవిం³⁴చ

వలెను. ఉదానవాయువు ఉద్రేక³⁵మును బొందిన, రాత్రిభోజ³⁶నాంత

1. లాన

2. సేది

3. ంన

4. శిశికా

5. పో

6. సా

7. జాః

8. ద్వి

9. జా

10. యి

11. సమానస్యదు

12. వి

13. హృ

14. క్షౌశ్యేతై

15. క్ష

16. ను

17. తృ

18. మందును

19. నా

20. మొదల నా

21. గొనేది

22. దును

23. ధ్యానను

24. గొనేది

25. మందు

26. శపాడి

27. అవు

28. చేది

29. మందును

30. సమధ్యానను

మున¹బౌషధమును²పుచ్చుకొనవలెను ప్రాణవాయువు ఉద్రేకము
ను బొందిన³కబళముతోను, కబలాంతమందు బౌషధమును⁴సేవించ
వలెను శ్లేష్మోగ్రేకమందు⁵అనన్నముగ బౌషధమును సేవిం⁶చ
వలెను. విష⁷వికారములలోను, వా⁸త్తి, దాహము, శ్వాశకాసలు
గలవారికిబౌషధమును⁹మా¹⁰మా¹¹ఈయనలెను.¹²అరోచక¹³ము
కలిగినవారికి, చి¹⁴ప్రా¹⁵న్నములతో¹⁶కలిసి బౌషధమును ఈయ¹⁷వలెను,
కంపవాయువు, ఆత్మేప¹⁸వాయువు హిఘ్నారో¹⁹ము²⁰యందు²¹భోజ
నమునకు ముందు పెనుక పండ్ల బౌషధమును సేవించవలెను. అట్టి
వారు లఘువుగ భోజనము చేయవలెను.

కంఠమునకు పై భాగమున పుట్టు రోగములలో రాత్రి పండుకొను
కాలమున బౌషధమును సేవించవలెను.

సామ్యము

శ్లో. రసాః స్వాద్వస్త్వ¹వ²ణతిక్రోషణశషాయకాః ।

త³త్రాద్యా మాదతం ఘ్నంతి శ్రియ⁴స్తక్తానయః కఠం ।

కషాయతిక్తమధురాః పిష్టమస్త్యే⁵శు కుర్యతే ॥

టి. తీపి, పులుపు, ఉప్పు, చేను. కారము, ఎగరు, అని రసములు ఆఱు
విధములు. వాటిలో తీపి, పులు²పు, ఉప్పు, ఇవి వాతహర³ములు.

1. అపు	11. కొ నేది.	భోజనం చేసేది రోగము
2. గొ నేది	12. శ్వాస కాస రోగాలుగల	కమిద పూర్వరోగాలు
3. మందును	వారికి భోజనమండే క	గలవారికి రాత్రి నిద్ర
4. పెనుకపప్పుకలిపిన	లయ హిఘ్నం సేవించేది	పొంగున హిఘ్నం సేవించేది
5. కలుపుక సేవించేది	13. స్తుత్యుడ	
6. రాత్రింటిభోజనం	14. కలమటుకాలలో	18. రో
త్యాన అపు	15. చేదీ	19. ఎద్రా
7. చేదీ	16. గా	20. స్నే
8. ప్రయోగ	17. పెనుకపప్పుగలపిన భో	21. ము
9. మైనవారికి	జనమంగొను బౌషధము	22. ం
10. అందందే	కలుపుకొని లఘువుగా	

చేదు, కారిము, వగరు ఇవి శ్లేష్మహర¹ములు. వగరు, తీపి, చేదు²ఇవి పిత్తహరములు.

³శోధనాదులకు వయోనిర్ణయము

శ్లో. న శుద్ధిరూపదశమే నచాతిక్రాంతసప్త⁴తా⁵ |

ఆజన్మమరణం శస్త్రో వస్తిస్తు ప్రతిమర్మ⁶వత్⁷ ||

టీ. ¹పదేశ్వలోపల దేహశోధనమును చేయించ⁸కూడదు. డబ్బదియేండ్లు,
⁹దాటినవానికి దేహశోధనమును చేయించ¹⁰కూడదు. జననప్రభృతి
మరణపర్యంతము వస్తి¹¹చికిత్స, ప్రతిమర్మనస్యము, ఇవి చేయవచ్చును.

శ్లో. న ¹²నస్యమూచసప్తాబ్దే నాతీ¹³తాశీతివత్సరే |

నచ¹⁴నాష్టాద¹⁵శే ధూమః కబ¹⁶శో నోనపంచమే |

టీ. ఏడేండ్లలోపల నశ్యము చేయ¹⁷కూడదు. ఎనుబదియేండ్లు దాటిన
వానికి నశ్యము చేయ¹⁸కూడదు. పదు నెనిమిదియేండ్లలో¹⁹పల ధూమ
పానము చేయించ²⁰కూడదు. అయిదేండ్లలో²¹పల కబశగండా
²²ములు చేయించ²³కూడదు.

స్నేహస్వేదముల యావశ్యకత్వము

శ్లో. ²⁴స్నేహస్వేదావసభ్య²⁵స్య కుర్యాత్సంశోధనం తు యః |

దారుశుష్క²⁶మివానామే శరీరం తస్య ²⁷దీర్యతే ||

1. ం

2. పైత్యహరం

3. శోధనవిధి

4. తా

5. ర్మ

6. పండ్రెడేళ్లలోను

7. రా

8. వెల్లి

9. రా

11. అయితేను బాల్యత్వాన

చమురుయెక్కించనొను

12. శశ్యమాల

13. వాసిత

14. న

15. శా

16. శానూ

17. రా

18. రా

19. ను

20. రా

21. ను

22. మం

23. రా

24. స్నేహసే

25. శ్చ

26. జహ్

27. దీర్యతే

టీ. ¹ఎవరు, స్నేహ, స్వేదములను అభ్యసించకుండ, శోధనమును చేయించుకొందురో. వారి దేహము వంచదలచిన యెండుకట్టువలె విరిగిపోవును.

చటర్పదస్నేహములు

శ్లో. సర్పిర్మజ్జా ససా తైలం స్నేహేషు ప్రవరిం మతం ।

పిత్తఘ్నస్తే యథాపూర్వమితరఘ్నా యథోత్తరం ।

టీ. ⁴నెయ్యి, మజ్జ, వస, నూనె, ఈనా గింటిని స్నేహములందురు, వీటిలో పూర్వ పూర్వముగ పిత్తిఘ్నులు, ఎట్లనగా, నూనెకంటె, నెయ్యి, మజ్జ, వస, ఇవి, ససా తైలములకంటె, నెయ్యి, మజ్జ, ఇవి, మజ్జ, వస, తైలములకంటె, నెయ్యి, ఇవి తులియముగ. పిత్తమును హరించును.

ఈ నాలుగు స్నేహములే, పై నెఱిఁపిన క్రమమువలె, ఉత్త రోత్తరముగ, వాతకఫములను, తరితసుభావముగ హరించును.

శ్లో. ద్వాభ్యాం త్రిభి శ్చతుర్భిస్తైర్వి కస్త్రితౌ మహాన్ ।

ఋతౌ సాధారణి స్నేహః శస్త్రైర్వి విమ¹⁰లే రవా ॥

టీ. ¹¹వీటిలో, రేంజేసి, మూజేసి, నాలుగేసిగ, కలిసిన స్నేహములకు, యథాసంఖ్యముగ, యమకము, త్రివృత్తము, మహా, అని పేర్లు, శ్రావణ, కార్తిక, చైత్ర మాసములలో, పఠింపవలెందు, ఎండ కాచిన సమయములో స్నేహప్రయోగము చేయవచ్చును.

స్వస్థవృత్తము సంపూర్ణము

1. ఎవ్వరైన దేహసమము రుపట్టించుకొనక దేహ శోధనము చేయించు కొందురు వారి దేహ శోషదాకి యెండును.

2. మ

3. తమం

4. నెయ్యిన్నీ మూలుంగు తైలముగూర్చి క్రోషు

తైలమున్ను సేహాతిలో యివి మూడుశ్రేణులు నెయ్యి పైత్యము మజ్జాతైలము శ్లేష్మహారం వసాతైలం వాత హరిం

5. కచ

6. కు

7. పమం

8. రు

9. చకో

10. తౌజేగ

11. నెయ్యిన్నీ నూనెను నెయ్యిమజ్జావసాతైలాలు నూయిందులో నెయ్యి మజ్జావసాస్నేహ తైలాలు ఘనమైన కర్మతైలాలు సాధారణాలు

శ రీ ర వ ర్ణ న ము

శ్లో. ¹స్త్రీ ముఖ్యా గర్భసంభూ²తివశాదగ్నేరివా³రణిః ॥

వయోభేదముచేత స్త్రీలకు సంజ్ఞలు

గారి భవతి చాప్తాబ్దే నవాబ్దే రోహిణీ తథా ।

సా కన్యా తు దశాబ్దే చ ద్వాదశాబ్దే రజస్వలా ॥

ఆ ర్తవసంప్రా ప్తి

మా⁴సేనోపచితం ర క్తం ధమనీభ్యామృతౌ పునః ।

⁵ఈషత్ కృష్ణం విగంధం చ వాయుర్యోనిముఖాన్నుదేత్⁶ ॥

రజస్వలానియమములు

తతః పు⁷ష్పేక్షణాదేవ కళ్యా⁸ణధ్యాయినీ త్ర్యహమ్ ।

⁹పర్ణే శరావే హ స్తే వా¹⁰భుంజీత బ్రహ్మచారిణీ ॥

చతుర్థే¹¹ఽహ్ని తతః స్నా¹²తా శుక్లమా¹³ల్యాంబరా శుచిః ।

బ్ర¹⁴హ్మ బృహస్పతి¹⁵ర్విష్ణుః¹⁶ సోమః సూర్య¹⁷స్తథా¹⁸శ్వినౌ ॥

భగో¹⁹ఽథ మి²⁰త్రావదణా²¹వీరం దదతు మే సుతమ్ ।

ఇచ్ఛం²²తీ భ ర్తృనదృశం పుత్రం²³పశ్యేత్పుర²⁴ః పతి²⁵ం ॥

ఇచ్ఛేతాం యాదృశం పుత్రం తద్రూపచరితాంశ్చ తౌ²⁶

చింతయేతాం జనపదాంస్తదాచారపరిచ్ఛదౌ ।

1. అతిబాకకటిహస్త
అత్మస్వర్వగతాస్సదా ।
సదేవసూలసంప్రాప్తా
కరతిపూర్వస్సయో
నిజా¹ ॥

పట్కాలశేమసాధోన
మృతౌ స్త్రీమృచ
ముచ్యతే ॥

2. తవనా

3. తనో

5. నే

4. కర్మం కృష్ణవిధం

6. ఖేముదిత్

7. ప్స

8. ణంవ్యాయనింత్రిమం

9. వ

10. పూజి

11. ంహ్నీ

12. తః

13. ఖ్య

14. హ్యం

15. ంవి

16. ం

17. త

15. శివా

19. ద

20. త్ర

21. రవిందంవతు

22. తి

23. వ

24. ం

25. :

26. యః పుత్రేతాదశం
పుత్రంతాదృశం పరితం
బుధైః ।

ఋతుమరీలక్షణము

తామాం ప్రసన్నవదనాం 'స్ఫురచ్ఛోణిపయోధరామ్
²శస్తాక్షి కుక్షిం 'పుంస్కామాం వివ్యా'దృతుమతీం త్రియమ్ ।

సద్యోగృహీఁగర్భయగు త్రిలక్షణములు

లింగం తు సద్యోగర్భాయా యోన్యా బీజస్య సంగ్రహః ।

తృప్తిర్దురుత్వం స్ఫురణం ప్రచురం శుక్ల బంధనం ॥

హృదయస్పం నం తద్రా గ్లాని'స్తృప్త్య రోమహర్షణం ।

త్రిపుస్సుపుంసరణసరరాంబు

రక్తాధికే భవేన్నారీ సరశ్శుక్లాధికే భవేత్ ॥

సపుంసకం సమద్రవ్యే క్రివి'ధో బీజసంభవః ।

విర్విరగర్భములు

వాయుశ్చలతి గర్భే'చేత్ శంజః కు¹జ్జో²ధ వామనః ॥

పం¹¹గుర్గర్భే భవేత్పిత్తే శాణాగో దాధికో²ధవా ।

అతిష్ఠాలో²తిదిర్ఘా వా భవేద్గర్భే కఫే చరే ॥

స్థలనే సర్వదోషేషు మూఢగర్భో భవేత్ త్రియాః ।

¹²భినత్తి యావద్భవలభా ప్రపన్నః

శుక్లార్తవం వాయురతిప్రవృద్ధః ।

తావంత్యపత్యాని యథావిభాగం

కర్మాత్మకాన్యస్వవశాత్ప్రసూతే ॥

¹³నానాయోన్యాకృతీస్సతో²ధ త్తే²సా ద్రుతలోహవత్

గర్భే షట్పదామప్రభృతీనాం అక్షణం

త్రిపుంసయోశ్చ సంభోగే విశుద్ధే శుక్లశోణితే ॥

పంచధాతూ² స్థయం వక్షమాధ త్తే యుగపత్ప్రభుః ।

1. త్వర శ్రోణే

2. సర్వా

3. పూ

4. దృతుమతీ

5. లాం

6. ధం పీడ

7. శు

8. చ

9. జాత

10. ఇ

11. గో

12. క్లిష్టేశుక్లాత పేభిశా
 వాయుగర్భంయథా
 బహుళా

13. లోహాధృతివశుంబ
 ధత్తేగజస్థయోనిజః

శ రీ ర వ ర్ణ న ము

ఇంద్రియాః మనః ప్రాణా జ్ఞానమాయస్సుఖం తథా ॥

కర²ణం ప్రేరణం దుఃఖమిచ్ఛాహంకార³వచ ॥

ప్రయత్నా⁴కృతివర్ణాశ్చ కామక్రోధాదిసంభవాః ॥ 4

గర్భోపచయక్రమము

ప్రథమే మాసి సంక్షేదభూతో ధాతువిపర్జితః ॥

⁵ఘనభూతో ద్వితీయే తు తృతీయే⁶చేతనం తతః ॥

ఆకా⁷శాల్లాఘవం సౌమ్యం శబ్దశ్రోత్రబలా⁸దికం ॥

వాయోస్తు స్పర్శనం చేష్టా పూహనం కా⁹ర్మ్యమేవ చ ॥

పితౄ¹⁰చ్చ దర్శనం ప్రజ్ఞా సౌఖ్యం ¹¹కోపః ప్రకా¹²శతా ॥

¹³రసశ్చ రసనా చాప్యాః స్నేహః క్షేదనమా¹⁴ర్దవం ॥

భూమేర్గంధ¹⁵స్తథా ఘ్రాణం గౌరవం మూర్తిరేవ చ ॥

ఆత్మా గృహ్లా¹⁶తి తత్ సర్వం తృతీ¹⁷యే స్పందతే తతః ॥

దోహదస్యాప్ర¹⁸దానేన గర్భో దోషమవాప్నుయాత్ ॥

వైరూప్యం మరణం వాపి తస్మాత్కార్యం ప్రియం స్త్రియాః ॥

శ్మైర్యం చతుర్థే త్వంగానాం పంచమే శోణితో¹⁹ద్భవః ॥

మనసా చేతసా యుక్తో నాడీస్నాయుభిరా¹⁰వృతః ॥

సప్తమే ²⁰చాష్టమే చైవ త్వజ్ఞాంసస్మృతిమానసి ॥

ఘనగర్భఘ²¹నాం ధాత్రీమోజస్త²²త్ర ప్రధావతి ॥

అష్టమే మా²³స్యతో గర్భో జాతః ప్రాడైర్వియుజ్యతే ॥

1. సుగంధతి	7. శో	15. థే
2. జే	8. ధి	16. తృదంశ
3. మే	9.ంక్ష	17. య
4. తన్వైవ్యధవాత్మజం	10.ంత	18. ధా
సర్వం మనాది నాది	11. మాపం	19. యం
మిచ్ఛతి	12. శితాం	20. ఆ
5. మాన్యబుద్ధ	13. రసాశ్రరసనేశాన్యం	21. నా
6. స్వచ	14. ర్భృతం	22. స్వ
		23. స్మృతే

నవమే దశమే వాపి ప్రబలైస్సుతిమాదుతైః

నిస్సార్యతే బాణ ఇవ యోనిచ్ఛిద్రేణ నిర్మ

షడంగవివరణము

2శిరోఽంతరాధిర్ద్వా బాహూ సక్థినీ చ సవ

షడంగాని

అస్థిసంఖ్యాసము

తథాస్తీని షష్ట్యా సహ శతత్రయ

పంచ పాదసఖాః సక్థిః ప్రహ్వంగుల్యస్థి

ఏవం పంచదశైతాని శిలాకాః పంచ తు :

ఏకస్తత్రైతిబంధశ్చ జంఘాయాం కూర్చగుల్ఫకే ।

ద్వే ద్వే ఇతి షడేనస్యః పాష్టావూరా చ జానుని ॥

ఏకైకమిత్యేకసక్థిః పంచత్రింశత్తథా పరే ।

భుజయోస్సక్థితుల్యాని భేదా ఏషాం తు నామతః ॥

పాణిః స్యాత్పదవత్తత్ర హస్తమూలం చ పార్శ్వవత్ ॥

మణిబంధో గుల్ఫతుల్యః కూర్చస్తుల్యో ద్వయేఽపి చ ।

ప్రకోష్టో జంఘయా తుల్యో, జానువత్కూర్చరో భవేత్ ॥

ఊరువద్బాహుపుష్టం స్యాత్, అంతరాథో తు పర్శ్వకాః ।

చతుర్వింశతి రేతేషు స్థాలకాన్యద్భదాని చ ॥

తావంతి పృష్ఠే త్రింశత్స్పృదురస్యష్టౌ త్రికే భగే ।

ఏకైకం స్యాదక్షకయోరంశయోస్తత్ఫలాఖ్యయోః ॥

నితంబే తు భవేతాం ద్వే శతమితత్సవింశతి ।

గండయోః కర్ణయోద్వే ద్వే శంఖయోశ్చాభ తాలుని ॥

తథా జత్రిణ్యేకమేకం గ్రీవాయాం తు త్రయోవిశ ।

కంఠనాడ్యాం తు చత్వారి హనుబంధే ద్వయం భవేత్ ॥

1. యంత్ర

షష్టిభోధారణానిచ

ద్వ్యశంకాచకపాలా

2. తస్యభోధాశరీరాణాం

3. చత్వారోగాస్థిరాస్థిదీ
జంఘాయాంసాదగవతు

చత్వారి ధవళరస్థిత
ఊర్ధ్వగంధకాశీని

ద్వాత్రింశదేవ దంతాః స్యుస్తత్సంఖ్యోల్లాఖలాని చ ।
 త్రీణి ఘ్రాణే షట్ శిరసి శతమూర్ధ్వమితి స్మృతం ॥
 శాఖాంతరామ్యార్ధ్వభేదాత్ పదుష్యాస్థిసంగ్రహః ।

ఇంద్రియనిరూపణము

గంధరూపరసస్పర్శశబ్దైశ్చ విషయా²స్తథా
 నాసికా లోచనే జిహ్వ త్వక్ శ్రోత్రే³ చేంద్రియాణి చ ।
 మా⁴స్త్రా⁵ పాయుదు⁶పస్థ⁷శ్చ వాక్పాదౌచేతి పంచకః ॥
 కర్మేంద్రియాణి జానీత మనశ్చేహాభయాత్మకం ।

దశప్రాణాయతనములు

నాభిరోజ్ఞ¹⁰గుదం శుక్లం శోణితం శం¹¹ఖకౌ తథా ॥
 మూ¹²ర్ధా²ధ కంఠహృదయం ప్రా¹³ణాయతనముచ్యతే ।

కోషాంగహృదయాదులు

¹⁴కోషాంగాని స్థితాన్యేషు హృదయం క్లోమ పుష్పసం ।
 యకృత్ స్లిహాందుకం వృక్కా నాభిడింభాస్త్రవస్తయః ॥

నవరంద్రములు

¹⁵నాసానయనకర్ణానాం ద్వే ద్వే రంద్రే ప్రకీర్తితే ।
 మేహనాపానవక్త్రాణామేకైకం రంద్రముచ్యతే ॥
 నవ చ్ఛిద్రాణి తాన్యేవ ప్రాణస్యా¹⁶యతనాని చ ॥

1. హా	13. జ్యోతిరంతరు	వేస్తాపిష్టకురుందర
2. స్యుతా	14. వపావసాచవానసః నా	వంక్షణేవృషణౌవోష్ణ
3. కో	భిక్లోమయ్యుత్తథా	శ్లేష్మసంఘాతికాస్తథా
4. సా	స్లిహాక్షుద్రాంత వృద్ధి	ఊపజింహద్వికాజంహ్వా
5. వా	శ్చపూర్వవర్ధానమేవచ	జంఘాయగళశుండితా
6. వ	అమన స్థానహృదయం	తాలూదరం వద్ధికిర్ణం
7. స్య	స్థూలాంతంగుదయేవచ	చుంబుక్తేగళశుండితాః
8. దో	అంతరాచకుచాకోష్ఠ్యంవి	అక్షివర్తచతుష్కంవ
9. తో	సారోయముదాహృరిం	పద్మస్థేహృదయేనతు
10. బలం	15. ఖనేనపేక్షణంహృషే	16. యు
11. కకో	శఘ్నలీలికర్ణపత్రకే	
12. ర్నాసి	కర్ణాచకబ్దాంబంధాతా	

సెరాదిసంధ్యాసము

శిరా¹శతాని సప్తైవ సవ స్నాయు²శతాని చ ।

³చతుర్వింశతిరాఖ్యాతా ధమన్యో రసవాహికాః ।

మాంసపేశ్యస్సమాఖ్యాతా నృణాం పంచశతం బుధైః ।

అధికా వింశతిః స్త్రీణాం యోనిస్త-సమాశ్రితాః ।

త్రయో⁴లతూస్తు విజ్ఞే⁵యాః కేశ⁶శ్మశ్రు శరీ⁷రిణాం ॥

సప్తోత్తరం మర్మశతం⁸సంధయో ద్వే శతే⁹దశ ।

రసాది సంధ్యాసము

రసస్య సవ విజ్ఞేయా జలస్యాంజలయో దశ ।

¹⁰సప్తైవ తు పురీషస్య రక్తస్యాష్టై ప్రకీర్తితాః ॥

షట్ శ్లేష్మ పంచ పిత్తం చ చత్వారో మూత్ర¹¹మేవ చ ॥

¹²మజ్జ ఏకో మేఘో ద్వౌ వసాయా అంజలిశ్రయం ॥

పుథక్ స్వప్రస్థతం ప్రోక్తమౌజోమస్తిష్ఠ-రేతసాం ।

ద్వావంజలీ తు స్తన్యస్య చత్వారో రిజసః స్త్రియాః ॥

ధాతుమలములు

కఫపిత్తమలా ¹³స్వేదనఖరోమ తథైవ చ ।

¹⁴స్నేహోఽక్షీ త్వగ్విశామౌజో ధా¹⁵తూనాం క్రమశో మలాః ॥¹⁶

1. శి

2. తనా

3. కర్మణీనాతత్వేచ
పంచలే శిశతానితు
ఏకోనప్రింశతుర్గతుత
థానవశతాని చ
మత్పింశచాశద్విజానీయా
శ్శిరాధమని సంజతా

4. ర్ల

5. య

6. త్రు

7. ర

8. ద్విత్వసంశితంశతా

9. రోమరోట్వాన్యస్థిపంచా

శతోచతస్రః రోట్వు

ఏవచ

సప్తమస్థితధాలతా అగ్ని

శ్శ్వేదాయనై స్సవః

నాయవేయా నగణ్యంతే

విభక్తాపరమాణవః

10. తస్థై

11. యే

12. వసాణ్సంచచతుశ్శ్మగ్నో

మజ్జకోర్ధంతు వస్తుశే

స్వేదనఖరసావస్థా రిత

సాసావదేవత్

అమపాశ్రించ విజ్ఞేయం

సప్థాంశి విహ్యగోస్థితం

13. పైచ్చవ

14. సేవాక్షీత్వగ్విశామౌజో

15. తు

16. సానత్రయస్థితే పుంసే

అమపశ్వం విభుస్తథా

గర్భక్షీరంచ పశ్వాపం

విగ్రహంపంచాయ్యుక్తా

శ రీ ర వ ర్ణ న ము

సత్వాదిగుణప్రకృతి నిరూపణము

సత్వం రజస్తమశ్చేతి త్రయః పోక్తా మహాగుణాః ।
సాత్వికం శౌచమాస్తిక్యం ధర్మస్తత్వం శుచిర్మతిః ॥
రాజసం బహుభాషిత్యం మాంసోక్తుర్ధంభమత్సరం
తామసం భయమజ్ఞానం నిద్రాలస్యం విషాదితా ॥
ఇతి భూతమయో దేహస్త్రిగుణైర్లక్ష్యయంతి చ ।

గుణభేదముచేత మనుజులైవిధ్యము

మనుజోస్త్రి విధాః ప్రోక్తాః దేవదానవమానవాః ।
సత్వాదిలక్షణా దేవాః దానవా రాజసాధికాః ।
మానుషాశ్చ తమః ప్రా¹⁰యాః ¹¹తే త్రిలోకే త్రిధా జనాః ॥
పట్చక్రం పోడశాధారం త్రిలక్ష్యం వ్యోమపంచకం ।
స్వదేహం యో¹²న జానాతి కథం వైద్యస్స ఉచ్యతే ॥

1. స	సంజ్ఞన జ్ఞాన బుధ్ధ్యామ	వితాః
2. ప	పున రాజాయతేనరః	శోధానశ్శమయేతు్య
3. కృ	కౌసత్వాసంచపక్త్యత్వం	క్రం దోషసాపు
4. తథా	వాగత్వంధిమనో	పజాయతే
5. ల	గుణాః	ఆత్మాకాయో మహిం
6. శ్రీ	జిహ్వభృంభంతురసశ్యం	ద్రానా న్యములకృత
7. ధ	తో ప్రాణస్యాకర	మతిలో
8. నాది	కాక్రిమాత్	దయాపోవలక్షార్ధతంతే
9. చ	అసన్యాపారసత్వోపి	వాస్యసంస్వంపరమపి
10. యైః	పురిషంమూత్ర	మనసోమంత్ర యోగ్యం
11. త్రై	వర్చసాం	క్రమేణ
12. ద్వేసస్తతిస్సహస్రాణి	స్మృతిగంధో మేషమేషి	పాదాన్వేవాయవస్తే
హృదయాదభి	నిద్రాలస్య ప్రజా	వివిధగతికృతో
మిత్రతాః	గర్భైః	దుర్జకాదోపభేదా
హితానామాహితానా	కంకర్మ సంక్రమణే	జ్ఞాతశ్చక్తోతిస్తమంస్థితి
ద్యసాసమప్యే శశి	వ్యానోత్పక్యకృత్సనే	రిహతలోవైద్యసిద్ధిం
ప్రభుం	నవైః	మతన్యాత్
మండలం తస్యమధ్యస్థం	పాశోద్ధానమతిస్రావ	
ఆత్మదైవరివాచలం	చర్దిదోమస్రనా	7. స

శరీరమందలి పంచభూతభాగములు

అందు పృథ్వీభాగములు

¹అస్థి మాంసం ²త్వచో నాడీ రోమవైవ తు పంచచమం |

పృథ్వీ పంచగుణా ప్రోక్తా సమాసాత్పరికీర్తితా ||

జలభాగములు

లాలా మూత్రం తథా శుక్లం ⁴స్వేదః శోణితమేవ చ |

అపః పంచగుణాః ప్రోక్తా స్సమాసాత్పరికీర్తితాః ||

తేజోభాగములు

క్షుధా తృష్ణా తథా నిద్రాహా లస్యం శాంతిరేవ చ |

తేజః పంచగుణం ⁷ప్రోక్తం సమాసాత్పరికీర్తితం ||

వాయుభాగములు

ధావనం చలనం కంపః కుంభచనం చ ప్రసారణం

వాయుః పంచగుణః ¹⁰ప్రోక్తః సమాసాత్పరికీర్తితః ||

ఆకాశభాగములు

శ¹⁸బ్దో మేధా¹⁴వకాశశ్చ క్రిమి శల్యా¹⁵ని పంచచ |

గు¹⁶ణా అకాశ¹⁷జాః ప్రోక్తాః సమాసాత్పరికీర్తితాః ||

శరీరవర్ణనము సమాప్తము ||

దూరాధ్యాయము

¹⁸సావండాశ్రమవర్ణనాం సవ¹⁹ర్ణాః కర్మసీద్ధయే

తపవ విపరీతాః స్యుః ²⁰దూతాః కర్మ²¹విపత్తయే ||

1. పృథివ్యాపస్తేబోవాయు
రాకాలకు

2. చ

3. మాశ్చైవచ

4. శ్వే

5. ఆ

6. జాల

7. క్తా

8. తాం

9. భవైవ

10. జాః

11. క్తా

12. తాః

13. బ్ద

14. తిధాశ్చేష్టా

15. ణి

16. జాన

17. సా

18. పృథ్వీదార్తి తుసంయు

క్తే భుక్తే చప్తవి

వర్ణితే

ఏకాంగే శూన్యపాస్తే

వాత భానంత్య

తాంప్రసీత్

19. గ్లం

20. దూనో

21. విపత్తిః

స్వస్థ పుత్రము

దీనం¹భీతం² ద్రుతం త్రస్తం³ రూక్షామంగళవాదినమ్
 శస్త్రీణం దండినం మండం ముండశ్శుజటాధరమ్ ||
 అమంగళాహ్వయం క్రూరకర్మాణం మలినం స్త్రీయమ్
 అనేకం వ్యాధితం వ్యంగం రక్తమాల్యానులేపనమ్ ||
 తైలపంకాంకితం జీర్ణవివర్ణాద్దైకవాసనమ్
 ఖరోష్ఠిమహిషారూఢం కాష్ఠలోష్ఠాదిభేదినమ్
 నానుగచ్ఛేద్భిషగ్దూత మాహ్వాయ⁴ంతం చ దూరతః ||
 అశస్త్య⁵చింతావచనే న⁶గ్నే⁷భిందతి భిందతి
⁸జహ్వనో⁹ పావ కం¹⁰ పిండాన్ పితృభ్యో నిర్వపత్యపి ||
 సుప్తే ముక్తకచే¹¹భ్యక్తే రుదత్య ప్రయతే తథా
¹¹వైద్యే దూతా మనుష్యాణాం ఆగచ్ఛంతి మమూర్షతామ్ ||
 వాత పిత్త శ్లేష్మ ప్రకృతిలక్షణములు
 అందు వాతప్రకృతి
¹²కృశో రూక్షస్సల్పరేతాః చలచిత్తో¹³నవస్థితః
 బహువాగ్ వ్యోమగస్స్వప్నే వాతప్రకృతిగో సరః ||
 పిత్తప్రకృతి
 అకాలపతితో గా¹³రః ప్రస్వే¹⁴దీ¹⁵ఠోపనో బుధః
¹⁶స్వప్నేషు జ్యోతిషాం ద్రష్టా పిత్త¹⁷తో మధ్య¹⁸మా సరః ||
 శ్లేష్మప్రకృతి
¹⁹గంభీరబుద్ధిః స్థూలాంగః స్నిగ్ధకేశో మహాబలః
 స్వప్నే జలాశయాలోకే శ్లేష్మప్రకృతిరుత్తమా ||
 చికిత్సాసార సంగ్రహమున పూర్వఖండము సంపూర్ణము

• ఖితం	10. పిండా	15. కాసనో
• దృఢ	11. వైద్య	16. దుస్స్వప్నాదితే
• భవ్య	12. కృశో రూక్షస్సల్పరేతా	దృష్టం
• త	చలచిత్తో ¹³ నవస్థితః	17. శో
• లింగంవహతే	బహువాగ్ వ్యోమగస్స్వప్నే	18. మం
• గ్న	పుం వాతః ప్రకృత	19. స్థిరతేనచిపుష్టాంగ సం
• చి	యాసరః	త్రతిఃక్రియవాదినం
• జిహ్వనో	13. రాః	వ్యక్తే జలసితా దృష్ట
• త	14. ధా	శ్లేష్మప్రకృతిముత్తమం

చికిత్సాసార సంగ్రహము

మ ధ్య మ ఖ ం డ ము

—:0:—

నాడీప్రకరణము

వాతాదినాడీలక్షణములు

¹వాతాద్యక్రగ²తిర్యాతి చపలా పిత్తవాహినీ
స్థిరా శ్లేష్మవతీ ప్రోక్తా ³సర్వలింగా తు సర్వతః ॥
⁴వాతపిత్తయుతా నాడీ వక్రా చ చపలా భవేత్
వాతశ్లేష్మయుతా నాడీ వక్రా మందగతిర్భవేత్ ॥
పిత్తశ్లేష్మయుతా నాడీ మందా చ చపలా భవేత్
పిత్తవాతయుతా నాడీ చపలా వక్రగా భవేత్ ॥
శ్లేష్మపిత్తయుతా నాడీ మందగా చపలా భవేత్
శ్లేష్మవాతయుతా నాడీ మందా వక్రగతిర్భవేత్ ॥

టీ. వాతపైత్యములైన వక్రచంచలములైన నడచును. వాతశ్లేష్మములైన వక్రమందములైన నడచును. పైత్యవాతములైన చంచలవక్రములైన నడచును. శ్లేష్మపైత్యములైన మందచంచలములైన నడచును. శ్లేష్మవాతములైన మందవక్రములైన నడచును.

త్రిదోషనిరూపణము

శ్లో. వాయుః పిత్తం కఫశ్చేతి త్రయో దోషోహోషుమా⁷సతః ।

⁵విక్షతావిక్షతా దేహం ఘృంతి తే వర్ణయంతి చ ॥

1. స్థిత్వానాడిముఖేయశ్చ
విద్యుత్పాటనపేక్ష తే
దినానిజీవితంయస్యద్వితి
యమరణాద్యవం	2. తాయా	తీయే మృత్యురీవచ	అతిమందాచ నాడీచ
ద్వంద్వజాసన్నిపాతజా
3. స్థిరానాడి భవేద్యస్య వి
ద్యుత్ ద్యుతిరివేక్ష్యత్
దిస్సకంజీవితం తస్య ద్వి	3. సలలింగాయసర్వతా	4. సమనూత్మస్థిరానాడిం
పిత్తశ్లేష్మ ముద్భవా
వాతాతినాడీ మందాచ
పిత్తనాడీచ వేగతా	5. చ
6. స
7. గతా
8. విక్యథాంజేహనుగ్రంతీ
తేనర్తయంతిహంతి చ

టీ. వాతపి త్తశ్లేష్మములు మూడు దోషములు. అవి దేహమందు సమముగనుండి ²శరీరమును నడపించును. అవి తమస్థానములను విడిచి అన్యస్థానములలో నడచిన శరీరమందు రోగములను పుట్టించును. ⁴చంపును.

ఈ శరీరమందున్న మూడుదోషములు తమస్థానములందే నడచిన, శరీరము సుఖవంతమై యుండును. రోగాలు చేరవు.

శ్లో. తే వ్యాపి¹నో²పి హృన్నా³భ్యోరథో మథ్యోర్ధ్వసంక్ర⁴యాః ।

వాతాదియుతనాడిస్థానములు

శ్లో. వాతాధికా వహేన్మూలే మధ్యే వహతి పిత్తతః ।

అంత్యే శ్లేష్మా⁷ధికా నాడి సన్నిపా⁹తే స్వలక్షణా ।

మి¹⁰త్రా సా ద్వంద్వజా ప్రోక్తా ప్రసుప్తా సాగ్నిమం¹¹దజా ॥

టీ. నా²¹డి వాతపైత్యశ్లేష్మద్వంద్వ సన్నిపాతజమని అయిదు విధములు ¹³అవి యెట్లన, మొదలివేల వాతనాడి నడిమివేల పైత్యనాడి కడపటివేల శ్లేష్మనాడి రెండువే¹⁴ళ్ల జూపెడిది ద్వంద్వనాడి మూడువే¹⁵ళ్ల జూపెడిది సన్నిపాతనాడి.

శ్లో. క్రమోద్భృతాదిదోషేణ సర్పచండూకహంసవత్ ॥

టీ. వాతపిత్తశ్లేష్మనాడిభేదములు. పామువలె నడచునది వాతనాడి. కప్పవలె నడచునది పైత్యనాడి. హంసవలె నడచునది శ్లేష్మనాడి. పామువలెను కప్పవలెను నడచునది ద్వంద్వజము. ఇది వాతపిత్తనాడి. వాతశ్లేష్మనాడి, పామువలెను హంసవలెను నడచును. పిత్తశ్లేష్మనాడి కప్పవలెను, హంసవలెను నడచును. ఒకేసారి పై మూడువిధములైన గమనములుకలది, సన్నిపాతనాడి.

1. హలున్ను

2. నడచినను

3. లుపుట్టును

4. చచ్చును

5. భోజ

6. యా

7. ది

8. డి

9. తియ్య

10. త్ర

11. డ

12. డి

13. స్నూమావిలక్షణం

14. ళ్ల

15. ళ్ల

నాడిసన్నివేశము

శ్లో, సవ్యేతరకరాంగు¹ష్టమూలే నూత్నగుణాకృతిః ।

²ధమనీ ³గామినీ లోలా ధృతా నాడీ తు సర్వదా ॥

టీ. ⁴కుడిచేతి యంగుష్ఠమూలమున, నూత్నతంత్రు సూపముగలిగి, గమన శీలముగల ధమనినే నాడియందును.

శ్లో. ఏకాపి పంచధా నా⁵డీ పంచా⁷ంగుళిప్రదేశకా ।

వటో బహుప్రవర్ధిన్యా సిఫయా నూత్న్యయా యథా ॥

టీ. ఒకేనాడి అయిదు విధములు. అవి వాతికము, పైత్తికము తైష్ఠికము ద్వంద్వజము సాన్నిపాతికము, అని. ¹ఈ యైదు విధములు వ్రేళ్లను కానబడును. ఎటువలెననగా మట్టిచెట్టునూడలో పిల్ల యూడలున్నట్లు శరీరమందు నరములు నూత్న్యములై కానబడును.

శ్లో. ప్రతిప¹⁰ర్వాంతసంవీతా వర్తంతే వాయువేగవత్ ।

నాడీ వక్రో¹¹న్నమం¹²తీ చ,

టీ. ప్రతిసంధులందు నడచు నాల్గు వాయువేగమువలె లెస్సవేగము కలిగి నడచును.

నాడిపరీక్షిప్రచారము

¹³ప్రశ్యేత్సాంగుళి ముద్రయా॥

ఈ నాడునిను చూచు విధము. తనవ్రేళ్లతో ఆవలివాని హస్తాంగుష్ఠ మూలమున చూచునది.

శ్లో. తర్జ¹⁴న్యగ్రేణ మతిమా¹⁵ లోలాకారం ప్రవీడయేత్ ।

1. శ్యే	నరము నాడి అనిపించు	చాతయా
2. వ	కొనును ఆనరం కితంబి	9. క
3. గమ	త్రిమిటినట్లు మిటి లేను	10. గ్వత
4. కుడిచేత చూచేప్రకారము యెడనుచేతి అంగుష్ఠమూలమందు చూచే క్రమం నాడినడిచేవిధము అందు నాడినడిచే పెద్ద	అది ఇట్లుడునాడి	11. మ్య
	5. ది	12. శ్రీ
	6. మ	13. పుష్పాన్య
	7. వన	14. న్య
	8. పటుశ్చురోగవర్తన్య శరోయా నూత్న్య	పశ్యేత్ కేకాయాధిమాక పింగదేశేనకాశ్రితా

టీ. ధీమంతుండు స పురుషుడు తనచూపుడువ్రేలు మొదలుకొని
మూడు వ్రేళ్లతోను చూచునది. ఆ¹విధానము అంకుశము
రీతిగ నుండును. ఆరీతిగనే మూడువ్రేళ్లను వంచి చూచునది.
అనేక శాస్త్రము లెఱిగినవారైనను ఈ శాస్త్రమును యుపదేశములేక
తెలిసికొనలేదు.

శ్లో. కదళీముకుళాకారతర్జ్వ²న్య తాం పరీక్షయేత్ ।

³సవ్యేన రోగిధృతకూర్పరభాగభాజా -

పీడ్యాథ దక్షిణకరాంగుళికాత్రయేణ ॥

అంగుష్ఠమూలమధిపశ్చిమభాగమధ్యే

నాడిం ప్రభంజనగతిం సతతం పరీక్షేత్ ॥⁴

శ్లో. ⁵అంగుశ్యస్తైః పరీక్షేత తరుణజ్వరబోధినీమ్ ॥

టీ. జ్వరనాడిని చూచేటప్పుడు తనవ్రేళ్ళతుదలను అంకుశరూపముగ
వంచుకొని చూచేది. ఆనాడి వేగముగ నడచిన, జ్వరమున్నదని
యెఱింగేది.

శ్లో. నాడిం మందాం చ వృద్ధా⁷ం చ నానాభావైః పరీక్షయేత్ ।

⁹యథా వీణాగతా తంత్రి సర్వాక్ రాగాక్ ప్రకాశయేత్ ।

తథా హస్తగతా నాడి సర్వాక్ రోగాక్ ప్రకాశయేత్ ॥

టీ. నాడి అతిమందముగను అతివేగముగను నడచును. కాబట్టి నాడిని
నానాప్రకారములుగ ఉపదేశగమ్యముగ జూచునది. సప్తస్వర
ములు శ్రుతిరూపమున తంత్రియందు గానబ¹⁰డురీతిగ నాడియు
తనవ్రేళ్ళతుదను కానబడును.

1. ప్రకార

రటిపువ్వు మొగ్గవలె

6. డిర్బ

2. నీం

వంచి దిన ధర్మవ్రేలు

7. ధ్ధ

3. సవ్యేనపాణినాపూర్వం

మొదలైన మూడువ్రేళ్ల

8. రి

ఇతరాంగుళినూర్వికా

తోనున్న చూచేది.

9. శృతిభేదాతి తంత్రి చ

4 తనవ్రేళ్లతో ఆవలినారి

5. నిత్యాపినికలోధీమాక్

నాడిభేదాపరీక్షారం

అరచేతి మణికట్టును ఆ

అంగుళీయంకుశాకృతిః

10. డిని

శ్లో. వాగురామూలగుణవత్ ధమనీ సర్వగా స్వయమ్ ।

¹లక్ష్మ్యతే దక్షిణే పుంసాం యా చ నాడీ విచక్షణైః ।

కూర్మభేదేన వామానాం వామే వై వావలోక్య తే ॥

టీ. స్త్రీలకు నాడిని చూచువిధము. స్త్రీలకు ఎడమచేతియందే నాడి తెలియును గాన స్త్రీయెడమచేయిని తన కుడిచేతితో చూచునది.

శ్లో. జలూకస్తాండవా నాడీ ²శీతపూర్వజ్వరే భవేత్ ।

ఏకా పి ధమనీ నాడీ నానాచూపగతిర్భవేత్ ॥

టీ. ఒకేవిధమైన నాడి నరాంగుష్ఠమందు అనేక విధములై తోచును.

³ఒడలు నలుపరించి వచ్చిన ⁴జ్వరములో ఆనాడి జలగవలె నడచును. చలిలేని తాపజ్వరములందు ఆనాడి సవ్యాపసవ్యమై నడచును. నెమలి తోకవలె పలునై తోచును.

శ్లో. కీటపక్షిమృగాదీనాం గతిమూదాయ వర్తతే ।

కారేషు దోషకోపస్య ⁷వయసః భోజ్యకాలయోః ॥

టీ. ⁵నాడిని చూచునపుడు నాయాకాలములను గమనించవలెను. అనగ దోషప్రకోప కాలములందు, వయః పరిణామకాలములందు, భోజన కాలములందు, నాడి భేదించును. గాని, నాయా సమయములనుబట్టి నాడీగమనమును తెలిసికొనవలెను. ఉదయముమొదలు పదిఘడి యలు శ్లేష్మకాలము. ఆమీద పది ఘడియలు పైత్యకాలము, ఆమీద పది ఘడియలు వాతకాలము. స్రాష్టు గ్రంథిని వెనుక కూడ శ్లేష్మము మొదలుగాగల మూడు దోషములు చూచుననే నడచును. ¹⁰అక్షాంశములను మాత్రముగ మూడు¹¹గ నిశ్చయించిన

1. శ్లేష్మకోష్ఠచేతి నాడీవా
మేమామత సంభవా

2. సీతో యధనికాంతరే

3. వా

4. వేనికి ఆయువా

5. లాయనా

6. లస్య

7. యావనే

8. కాలం యెడంగేదిన్న

దోషాలెరింగేదిన్న గో

షకాలా తెలింగేదిన్న

కొంగయెలింగేదిన్న వ

యస్సు నెలింగేదిన్న భో

గకాల మెలింగేదిన్న

మనుషుని కాలం

9. కాలం

10. అంగులో

11. పాతికలపును

ఉదయము మొదలు శ్లేష్మపైత్య వాతములు హెచ్చు తగ్గులుగ నడచును. అనగ నాయాకాల దోషములు హెచ్చుగను, మిగిలి నవి తక్కువగను, కలిసి నడచు¹ను. ఆ మూడు²భాగములందును ఉదయము మొదలు ఘడియ ఘడియకు శ్లేష్మపైత్యవాతములు సూక్ష్మముగ నడచును. ఆఘడియలో ³ఘడియయందు⁴ శ్లేష్మ పైత్యవాతములు నడచును. ఆ⁵ఘడియలో శ్లేష్మము క్షణ కాలము పైత్యము క్షణకాలము వాతము క్షణకాలముగ నడచును. అందులో నుత్పత్తిస్థితిలయముల⁷ నెఱుంగునధి.

దేహమం⁸దలి శ్లేష్మపిత్తవాతములను తెలిసికొను విధము. వాత దేహము ఒకవేళ ఉష్ణముగను ఒకవేళ శీతలము¹⁰నై యుండును. పైత్యదేహము ఒకవేళ అత్యుష్ణము¹¹గను ఒకవేళ అతి శీతలమునై యుండును. శ్లేష్మదేహము తగుమాత్రము చల్లనై యుండును. వాతపిత్త, పిత్తశ్లేష్మరూప ద్వంద్వదోషయుత దేహము ఉష్ణ¹²శీతలమై యుండును. శ్లేష్మవాతములు కల దేహము కేవలము¹³శీతలమై యుండును.¹⁴

1. నూ
2. చాతికెలలోపలనున్న
3. ఆం
4. దవుడు
5. అర
6. ల
7. యెఱింగే
8. దుల
9. శైత్య
10. నై
11. స్తు
12. శైన్యా
13. శైత్య
14. మానేటివాత శ్లేష్మము ఉష్ణమైయుండును మా ననిది అతిశైత్యముబొం

దిశ్లేష్మ వాతాలై నడచును మానినీ మాననివి శ్లేష్మపైత్యాలై నడచును మాననివాతపైత్యం కష్ట సాధ్యమైతోచును సాధ్యం ఆసాధ్యం కృత్ర సాధ్యం సాధ్యం లో పలవాత పిత్తశైత్యాలు అన్నిమై తోస్తే సాధ్యం నమమై తోస్తే కృత్రసాధ్యం బహుళమైతోస్తే ఆసాధ్యంవయస్సు యేండ్లు 33 శ్లేష్మ స కు న్ను ముప్పై మూడు వాత మున్ను అలాగునే పై త్యమున్ను నూక్షు అతి నూక్షుము ఈ రీతివనే నడచును

కృత్రసాధ్యంవాయువు ఆసాధ్యం పైత్యశ్లేష్మం, కృత్రసాధ్యంవాతపైత్యం సాధ్యం శ్లేష్మవాతం ఆ సాధ్యం లోపలవాత పిత్తశైత్యాలు అన్నిమై తోస్తే సాధ్యం నమమై తోస్తే కృత్రసాధ్యం బహుళమైతోస్తే ఆసాధ్యంవయస్సు యేండ్లు 33 శ్లేష్మ స కు న్ను ముప్పై మూడు వాత మున్ను అలాగునే పై త్యమున్ను నూక్షు అతి నూక్షుము ఈ రీతివనే నడచును

మృత్యునాడీలక్షణము

శ్లో. ¹అత్యర్థమృత్యుకా చామ దృష్టాదృష్టా ప్రచారిణీ ।
అతిసూక్ష్మాతికుటిలా నాడీ వహతి మృత్యవే ॥
నాడీ⁵ పాదవహా దృష్టా ⁷కరే యా నైవ దృశ్యతే ।
శనైశ్చ⁸భోర్ధ్వగమనా నాడీ వహతి మృత్యవే ॥
ఆగంతుకారణైః కా¹⁰మాత్ భయాంత్రోపాచ్చ మూర్ఛ¹¹యా ।
నాడ్యాయాతి ¹²ప్రణప్తేవ స జ్వరాదిగదే ¹³తథా ॥

నాడీ నిదానములో ముతాంబరము

మృత్యునాడి

శ్లో. త్సణే శీతా త్సణే తూష్ణా త్సణే²ల్పా త్సణముత్కటా
నిష్పందా నాడికా హీనా శాఖాపల్లవశీతలా ॥
త్యజేత్రం రోగిణం వైద్యో యమదండాంకితం స్మరన్
సందిగ్ధా వా సుసూక్ష్మా వా జీవహానిస్తథోచ్యతే ॥

సన్నిపాత నాడి

శ్లో. సన్నిపాతజ్వరే నాడీ సూక్ష్మాగా శీఘ్రగైవ చ ।
వక్రగా వర్తితే నాడీ సాస్తి తస్య చికిత్సితమ్ ॥

వారాది నాడి

శ్లో. వాతాధికా వహేన్మథ్యే హ్యగ్రే వహతి పితృ¹⁴తః ।
అంత్యే శ్లేష్మాధికా నాడీ సన్నిపాతే ¹⁵స్వలక్షణా ॥
మిశ్రితా ద్వంద్వజా శ్లేషయా ప్రసుప్తా చాగ్నిమాంద్యకే ।

1. జీవనాడి

హంసప్రకోష్ఠదాహస్య
మధ్యశాఖాసమ
క్రితా

జీవనాడి ఇతిప్రోక్తం
సంతత స్తత్వలేదినః

2. ధ్రువ

3. ధ్రువ

4. త్యు

5. మందవహం

6. ధ్రువ

7. మూలేసాత్యర్థముచ్యతే

8. ర్థా

9. త్యు

10. త్యు

11. యః

12. త్

13. వతా

14. కా

15. హ్య

మ ధ్య మ ఖ ం డ ము

ఏకదివసాయుర్గక్షణము

శ్లో. హృదయం క¹ంపతే యస్య నిర్మిమిత్తం పునః పునః ।
విహ్వలత్వం చ తృష్ణా చ ²శ్వాసశోచ్యైర్ధ్వగతస్తథా ॥
స్వరూపేణాస్య నేత్రే తు పుత్రకాది స దృశ్యతే ³

పంచ దివసాయుర్గక్షణము

శ్లో. నిర్దోషే స్ఫురణౌ పాదౌ యదో⁴ద్ధౌ చ ముహుర్ముహుః ।
పంచమే దివసే నాస్తి మానవానాం తు జీవితమ్ ॥

దశదివసాయుర్గక్షణము

శ్లో. అనిమిత్తం చ తాధిర్యం శ్రవసోశ్చక్షుషోరపి ।
నిద్రాకాలే చ హిక్మా చ దశరాత్రాన్నజీవతి ॥

పక్షాయుర్గక్షణము

శ్లో. నాభీస్తనగుదం యస్య కంపతే తా⁵లుసంగ్రహే ।
శవగంధిశరీర⁶స్స పక్షమేకం స జీవతి ॥

ఏకమాసాయుర్గక్షణము

శ్లో. యస్య జానుగతం మ¹⁰ర్మ స కించిదపి చేష్టతే ।
మాసాంతే మరణం కించిన్నకే ¹¹నాపి విలంఘ్యతే ॥

¹²మాసద్వితయాయుర్గక్షణము

శ్లో. యస్య ¹³ప వ్యధతే కించిత్ పీడితే లింగమర్మాణి ।
తథా మాసద్వయస్యాంతే జాయతే యమదర్శనమ్ ॥

త్రిమాసాయుర్గక్షణము

శ్లో. స్పందనో వృషణో యస్య స కించిదపి పీడితః ।
తృతీయమాసమా¹⁴సాద్య యమస్థానం గమిష్యతి ॥

1. ఘ
2. శ్వాశోద్వేగతగమిశ్యత్
3. యథాపాదంఘృదుష్టస్తు
తథామృత్యురదూషితం
4. దో

5. ర్థ
6. పక్షమాసాః
7. డేన్థ
8. శుకాముహి
9. స్వ

10. క్మ
11. కా
12. ద్వితీ
13. స్వర్వ
14. సస్య

1చతుర్మాసాయుర్లక్షణము

శ్లో. స్పందనం దృశ్యతే యస్య స కించిన్నాభిమర్మణి ।

స జీవేచ్ఛతురో మాసానపి 2యోగశతైర్ఘ్రితః ?

పంచమాసాయుర్లక్షణము

శ్లో. యస్య 3స స్ఫురణం కించిత్ విద్యతే స్తవమర్మణి ।

ఏవం 4స పంచమే మాసే స్కంధారూఢో గమిష్యతి ॥

షణ్మాసాయుర్లక్షణము

శ్లో. స్పందనం స హి 5దృశ్యేత స్కంధమూలస్య మర్మణి ।

షణ్మాసాంతమనాసాద్య యమస్య సదినం వ్రజేత్ ॥

సప్తమాసాయుర్లక్షణము

శ్లో. వినష్టం స్ఫురణం యస్య 7ధమన్యోరిహ మర్మణి

అతికాలకృతో 8రోగీ సప్తమాసాన్న జీవతి ॥

నవమాసాయుర్లక్షణము

శ్లో. స్ఫురణం దృశ్యతే కంఠే యస్య మర్మణి సంస్థితే ।

తేజోవైషమ్యతో 9దేహీ నవమాసాన్న జీవతి

దశమాసాయుర్లక్షణము

శ్లో. యస్య 10స స్పం దతే కించన్ మర్మ కూ 11ర్పరసంస్థితమ్ ।

స 12శోషీ దశమే మాసే నశ్య 13త్యాయుఃపరిక్షయాత్ ॥

ఏకాదశమాసాయుర్లక్షణము

శ్లో. మణిబం 14ధాధరే మర్మ 15యస్య కించి న్న చేప్తతే ।

స 16ఏకాదశమాసాయురితి కాలవిదో వి 17దుః ॥

1. చ

2. తోనశతాస్థితా

3. క

4. న్య

5. కాస్తీన

6. సుఖమా

7. త

8. యో

9. విషమజ్డే

10. కంఠ

11. కాస్య

12. శుభా

13. రిత్తానరోశరం

14. ధో

15. శ్మ

16. యే

17. దుః

మ ధ్య మ ఖ ం డ ము

సంవత్సరాయుర్లక్షణము

శ్లో. కరాంగుష్ఠస్య మూలే తు ¹యస్య మందం విచేష్టతే ।

న భవేద్వత్స²రం పూర్ణం ఊయగామీ భవేన్నరః ॥

ప్రసన్ననాడి

శ్లో. సప్తప్రకృతికా నాడీ నిర్దిష్టా ³ప్రభవేత్సుభా ।

ప్రసన్నా సకలా⁴త్యర్థం ⁵పుంసాం సాధ్యా యతో భవేత్ ॥

నాడీపరీక్ష

శ్లో. కరాంగుష్ఠస్య మూలే తు బుధ్వా నాడీం శుభాశుభమ్ ।

వాతపిత్తక⁶ఫాదీనాం సాధ్యాసాధ్యం చ ⁷వీక్షయేత్ ॥

విషమజ్వరనాడి

శ్లో. కరాంగుష్ఠస్య యా పూర్వం ⁸ద్వ్యంగుళే వీడితా పునః,

ఉష్ణా వేగ¹⁰వతీ నాడీ సా జ్ఞేయా విషమజ్వరే ॥

అంతర్గతజ్వరధాతువు

శ్లో. కరాంగు¹¹ష్ఠస్య పృష్టే తు ¹²హ్యంగుళీవీడితా పునః

ఉష్ణా నాడీ బహి¹³శ్చేతా ¹³భవేదంతర్గతజ్వరే ॥

పరీక్షణీయములు

శ్లో. ఆచా చ సర్వరోగేషు నాడీ జిహ్వ చ మూత్రకమ్ ।

పరీక్ష్యం సతతం వైద్యైస్తథా ని¹⁴త్యం విశుద్ధయే ॥ ¹⁵

సప్తధాతు ¹⁶నిరూపణము

శ్లో. రసాస్పృశ్శ్చాంసమేదో¹⁷స్థిమజ్జాశుక్లాని ధాతవః¹⁷

అన్నాద్రసః సప్తదినే రసా¹⁸ద్రక్తం తక్తైవ చ ।

1. యశ్రుమంతున

8. శ

15. పులమర్మనిదానం

2. శ్రవణోత్సుకం

9. యంగుళీ

16. భాతువృద్ధివృత్తిప్రామా

3. త్వా

10. యవా

భావ్యంక్రిపాద

5. పూ

11. శ

పంకజా

6. సా

12. అ

17. రచ్యంతి మదనోబల్యం

7. యాతృజ్ఞేః

13. వందేయ

బలఃప్రబలకోబలా

14. చ

18. స్పృష్టంచరక్రయాః

రక్తాత్మప్రదినే మాంసం మాంసా¹న్నేదస్తథైవ చ ॥

²మేదసోఽస్థి చ సప్తాహస్మజ్జాఘ్నస్సప్తరాత్రతః ।

మజ్జస్సప్రదినే శు³ మిశ్యేతే సప్తధాతవః ॥

తైలబిందు ⁴దిక్ పరీక్ష

శ్లో. పూర్వస్యాం వర్ధితే బిందోః తైలస్య ప్రస⁵రో యది ।

ఆరోగ్యం త⁶స్య నూనం స్యాత్ రోగో వైవా⁷స్య జాయతే ॥

దక్షి⁸ణస్యాం భవేత్ బిందుః జ్వరభావే తథా ది⁹శి ।

ద్వి¹⁰తైస్తు దివసై రేవ మృత్యుస్తస్య స సంశయః ॥

వారుణీం దిశమాశ్రిత్య బిందు¹¹విస్తరణం య¹²దా ।

రోగిణాం రోగహానిః స్యాదాయుర్వృద్ధిమివాఘ్నయాత్ ॥

ఉత్తరస్యాం ¹³తథా బిందుప్రసరో జాయతే యది ।

¹⁴అరో¹⁵గతా తథా నూనం పురుషస్య ప్రజాయతే ॥

ఈశా¹⁶స్యాం జాయతే తైలప్రసరో యది రోగిణామ్ ।

జీవంతి మాసమేకం తే పశ్చాద్భ్యాంతి యమా¹⁷యమ్ ॥

ఆ¹⁷గ్నేయాంతే య¹⁸దా రేఖా తైలబిందా విసర్పతి ।

తస్యాషధం చ నో కార్యం నిశ్చితం స విసశ్యతి ॥

ప్రసరో యది తైల¹⁹స్య వైఘ్రింతి దిశమాశ్రితః ।

సచ్ఛిద్రం తు పునర్మూత్రం మృశ్యు²⁰రేవ స సంశయః ॥

వా²⁰యవీం దిశమాశ్రిత్య విస్తరస్తైల²¹జో భవేత్ ।

స రోగీ కాల²²నిహతః ²⁴శీఘ్రం క్రోశేద్యమాలయే ॥

1. స్పృశ్చంచమేదయోః

2. మేధాసప్రదిసేరస్థిస

ప్రస్థమజ్జయోః

3. య

4. విశి

5. కా

6. ధా

7. ఉయప్రదే

8. జేజాయతే

9. శే

10. వైశ

11. ర్వి

12. ధా

13. య

14. ఆ

15. గ్న

16. న్య

17. జే

18. ధా

19. స్వ

20. యువ్య

21. జా

22. మ

23. శ్చిరంక్రీడాకరోత్సహ

యుగభేదములో ప్రాణస్థానములు

శ్లో. కృతే¹౭స్థని స్థి²తాః ప్రా³ణాస్తే⁴తా⁵యాం మ⁶జ్జమాంసయోః ।

ద్వా⁷పశే త్వ⁸గ్గతాః ప్రో⁹క్తాః కతా ర¹⁰క్తగతాః స్మృ¹¹తాః ॥

⁹వై ద్యచింతామణిప్రోక్త నాడినిదానాది నిరూపణము

శ్లో. శ్రీనాథం పారస్వతీనాథం వాణీనాథం సరస్వతీమ్ ।

దుగ్ధాపటుక హీరంబా¹⁰ సతతం చ నమామ్యహమ్ ।

శ్రీవత్సగోత్రతిలకం జగద్వైద్యపితామహమ్ ।

అమరేశ్వరభట్టప్య ప్రియసూనుం గుణోత్తమమ్ ।

వల్లభే¹¹ద్రేణ రచితం జనానాం హితకారణమ్ ।

వైద్యచింతామణి¹² నామ భైషజ్యగ్రంథము త్తమమ్ ।

నిదానం ద్రవ్యశుద్ధిం చ రసయోగకమాయకమ్ ।

వత్సతే¹³ వైద్యశాస్త్రీయమేతత్సర్వం ¹⁴సవిస్తరమ్ ।

ఏ¹⁵తస్మభ్యే పు¹⁶రో వత్సే నిదానం శాస్త్రసమ్మతమ్ ।

ఆదా సమస్తరోగేషు ¹⁷హ్యప్యస్థానం పరిక్షయేత్ ॥

టీ. అది యెట్లన.

అష్టస్థాననిరూపణము

శ్లో. ¹⁸నాడిం స్ఫుర్నం చ రూపం చ శబ్దం నేత్రే పురీషకమ్ ।

మూత్రవర్ణం చ జిహ్వం చ హ్యేతాస్పశ్యేద్భిషగ్వరః ॥

నాడిస్థానము

శ్లో. అంగుష్ఠమూలమాశ్రిత్య ¹⁹హ్యంగుళత్రయమాత్ర²⁰శా ।

యవస్య బీజమాత్రం తు నాడి సర్వాంగసంగతిః ॥

1. యుగే

2. తం

3. ణి

4. యో

5. ణి

6. పా

7. ద్

8. స్మృతి

9. నాడి నిదానం

10. సమస్తేపతామ్యహం

11. ద్రోవి

12. రాని

13. శాస్త్రలాభంచ

14. సు

15. యోగ్య

16. రా

17. అ

18. నాడిస్ఫుర్నరూపంచశబ్ద

నేత్రపురీషయోః

మూత్రవర్ణాని జిహ్వేచ

ఏతాదృశ్యంభిష

గ్వై

19. అ

20. శా

కరమూలే పాదమూలే నాడీ వహితి దృశ్య¹తామ్ ।
నారీణాం వామభాగే చ పుంసాం ద²క్షే తు శోధయేత్ ॥

శ్లో. వాతపి త్తద్వయస్యాదా మధ్యే కఫగతిస్తథా ।
యథా నాడీ ³తథాశ్చ⁴ర్యా విజ్ఞేయా వై ద్వపార⁵గైః ॥⁶
వాతపి త్తశ్లేష్మనాదీనిరూపణము
వాతనాడీలక్షణము

శ్లో. వాతనాడీ ⁷వక్రగతిర్భేకలోపకసర్పవత్ ।
బాలస్య దో⁸లావరై¹⁰న జటా¹¹కాయా గతిర్భవేత్ ॥
పి త్తనాడీలక్షణము

శ్లో. చపలా పి త్తనాడీ చ ¹²తథా మాయూరబర్హవత్ ।
శ్లేష్మనాడీలక్షణము

శ్లో. మరాళ¹³సగతిర్నాడీ కవోత¹⁴సగతిస్తథా ॥
క¹⁵ఫాత్ స్థిరగతిః ప్రోక్తా కుక్కుటస్య గతిస్తథా ।
¹⁶పారావతసమా తద్వత్ చటకీటిట్టిభీగతిః ॥

వాతపి త్తనాడీ
శ్లో. ముహుర్విష¹⁷ధరస్యేవ ముహుర్ద్రామూరచేష్టి¹⁸తా ।
వాతపి త్తగతిం ¹⁹నాడీం విజానీ ²⁰యాత్ భిషగ్వ రః ॥

వైర్యశ్లేష్మనాడీ
శ్లో. కుక్కుటస్య గతిర్నాడీ ముహుర్ద్రామూరచేష్టి²²తా ।
శ్లేష్మపి త్తగతిం ²³నాడీం విజా²⁴నంతి ²⁵విపశ్చితః ॥

1. తి	7. ర్వ	టిట్టిభ సంజ్ఞక ⁶
2. క్షీణశోధయేత్	8. పృ	17. గతిర్నాడీ
3. య	9. ల	18. తః
4. ర్యం	10. వ	19. ర్నా
5. గాః	11. కస్య	20. యం
6. పృథ్వీచాడీ ప్రాణి	12. య	21. రైః
విశేషః చింతామణి	13. స్య	22. తః
నాడీనిదానం	14. స్య	23. ర్నాదీ
వాతనాడీ వైర్యనాడీ	15. షా	24. నీ.శ్చ
శేష్మనాడీ	16. పారావతస్య చటకనాడీ	25. పండి

మ ధ్య మ ఖ ం డ ము

అజీర్ణాదిదోషములందు నాడీలక్షణములు

అజీర్ణనాడి

శ్లో. ¹అజీర్ణ² గజగా³నాడి జీర్ణ⁴ సన్యాపకాకవత్ ||

స్త్రీసంగమనాడి లక్షణము

శ్లో. ⁵సుప్తకాకో యథా గచ్ఛేత్తీవ్రం స్త్రీసంగమే సతి ||

టీ. స్త్రీసంగమనాడి నిదురబోవు కాకివలె నడచి, పిమ్మట తీవ్రముగ నడచును.

మలబంధనాడీలక్షణము

శ్లో. హంసవద్భంగికా నాడి విజ్ఞేయా మలబంధకే ||

సన్నిపాతనాడీలక్షణము

కాష్ఠభారస్య మధ్యే తు చుంచూగమనవద్భవేత్ ||

కుటిలం శిథిలం మందం సూక్ష్మం చ ⁷చపలం తథా |

సన్నిపాతభావాం నాడిం విజానీయాత్ భిషగ్వ¹⁰ః ||

సంశయనాడీలక్షణము

భుక్తే చ స్నానమధ్యే చ నిద్రితే చోపవాసకే |

వ్యాయామక్లాంతదేహే చ భూతావేశే చ రోదనే ||

నుండరీణాం చ సంయోగే మద్యసానే మతిభ్రమే |

గాంధారిభక్షణే చైవ పవనాభ్యాససాధకే ||

కుక్కుటిశశమండుకసర్పమాంసాదిభక్షణే |

అపస్మారక్లాంతదేహే నాడి సమ్యజ్ను బుధ్యతే ||

1. అజీర్ణనాడి సన్నిపాత
నాడి స్పృగ్యలక్షణం రూ
పలక్షణం శబ్దలక్షణం
సేత్రపరీక్షా మలచరీక్షా

2. భగతి

3. ర్నా

4. చ

5. సుప్తకాకం చ తీవ్రం
వహస్త్రీసంగమేవతి

6. ధృవి

7. ఫలసంగతి

8. వే

9. యం

10. ర్న

స్వర్పలక్షణము

శ్లో. అథ స్వర్పమి¹మం వక్ష్యే²కించిదు³ష్టం ప్రభంజ⁴నే ।
అత్యుష్ణం పైత్య⁵రోగే న్యాదథవా చాతిశీత⁶లమ్ ।
⁶కించిచ్ఛీతం శ్లేష్మ⁷రోగే ద్వంద్వ⁷శే చ పృథక్ పృథక్ ॥

రూపలక్షణము

శ్లో. తతః స్వరూ⁸పాణ్యుచ్యంతే, శ్యామభావం¹⁰ప్రభంజనే ।
హరిద్రారక్తవర్ణాభగాత్రం పై¹¹త్యే వి¹²భావయేత్ ॥
పాండురస్య చ వర్ణానాం స్వరూపం కథరోగతః ।
మిశ్ర¹³జం ద్వంద్వ¹⁴రోగేషు వివర్ణం సన్నిపాత¹⁵తః ॥

శబ్దలక్షణము

శ్లో. తతః శబ్దగుణం వక్ష్యే సమశ్శబ్దః సమీరణే
హర్షోబ్బణం చాతిపై¹⁶త్యే శ్లేష్మ¹⁷రోగే చ హీనతః
ద్వంద్వజా మిశ్రితా శ్లే¹⁸యాః భిషక్ శాస్త్రవిశారదై¹⁹ః ॥

నేత్రపరీక్ష

శ్లో. తతో నేత్రపరీక్షా చ వక్ష్యతే తస్య లక్షణమ్
కించిచ్ఛూలం శ్యామవర్ణం లోయం స్రవణీ మాదుతః
పీతలోహితవ²⁰ర్ణే చ లోచనే పిత్త²¹రోగతః
నేత్రే మలం క్వచిత్కుర్యా త్కుర్యా త్పాండురతాం కథః ॥
హరిద్రే²¹రక్తకే నే²²త్రే ²³హ్యథవా సన్నిపాత²⁴కే ।
అథవా పీతవర్ణా²⁵భే కామిలాయాం విశేషతః ॥

1. డం

2. క్వ

3. ఛ

4. సం

5. లోగస్తు

6. క్వ

7. జాశ్వ

8. ఫం ఉ

9. స్వా

10. శత్ర్ప

11. త్యం

12. బావ

13. జ్యా

14. గస్తు

15. కం

16. త్న

17. గం

18. యం

19. దా

20. ర్ణ

21. ద్రా

22. త్ర

23. అ

24. కం

25. భా

మలపరీక్ష

శ్లో. 1 పురీషలక్షణం వత్సే పవమానే చ బద్ధవిత్ ।

అథవా శ్యామలా విత్ స్యాత్పితై హోరిద్రరక్తకమ్ ॥

రక్తవర్ణం 2 భవేత్ కించిత్ మలం శ్వేతం కభోద్భవమ్

ఆమం వా శ్లేష్మజం 4 శ్వేతం మిశ్రితం ద్వంద్వ 5 జే భవేత్ ॥

6 * మూత్రపరీక్ష

శ్లో. తతో మూత్రపరీక్షా చ వత్సతే శాస్త్రనిశ్చితా ।

హోయా చ పాండురం మూత్రం రక్తవర్ణం చ పైత్యకే

అథవా పీతవర్ణం చ కామిలా 10 యాం తథైవ చ ।

శ్వేతవర్ణం క 11 ి వైవ ద్వంద్వ 12 జే మిశ్రితం భవేత్ ॥

జిహ్వపరీక్ష

శ్లో. జిహ్వ పీతా స్ఫటి 13 చితా స్ఫట 14 టం మాదతలక్షణమ్ ।

శ్యా 15 వా శోణా భవేత్పితై శ్వేతజిహ్వ 16 తథా క 17 ి ॥

సకంటకా 17 చ శుష్కా చ సన్నిపాతే స్వలక్షణా ।

మిశ్రవర్ణా భవేజ్జిహ్వ ద్వంద్వజా పరికీర్తితా ।

18 ఏవం పరీక్ష్య వైద్యస్తు పశ్చాత్కుర్యాచ్చికిత్సితమ్ ॥ 19

1. పురీషలక్షణ మధాపవ
మానం చ బద్ధవిత్
అథవాశ్యామలం కృష్ణం
తథః పైత్యస్తు సీత్
పీత్

2. భవా
3. దృఢం
4. ప్రాహు
5. జాభిమల్

6. *తైలబిందుడిక్ పరీ
క్షను 60-వ పుటలో
చూచునది.
7. శ్చయ
8. యశ్చ
9. త్మ
10. నాం
11. షానాంత
12. జా
13. యరా
14. రన్మా

15. మశ్రోణి
16. తథః
17. ల
18. ఏతాంపరీక్షతో
19. దేశశ్యాని పూజ్యాని
కాలమానంతు లక్షణం
తీవ్రశాంతాని సూక్ష్మాణి
యుక్తాయుక్తంచ శోభి
తం తదైవ హీనవైద్యా
ని మహాపాతకనాశనం

చికిత్సా¹కాలనియమము

ముందుగ చికిత్స చేయదగినవి.

శ్లో. అక్షికుక్షిభవా² రోగా³: ప్రతిశ్వా⁴యో ప్రణజ్వ⁵రః ।

ఏతే పూర్వం చికిత్సా⁶స్యః స్యుః క్రియా పూర్వం ప్రశస్య⁷తే

ఆదిలో చికిత్స చేయకూడనివి

అతీసారే జ్వరే చైవ రక్తపైత్యే⁸ గుదామయే ।

ఆదా క్రియా న కర్తవ్యా రోగవేగో భవిష్యతి ॥

ఆదిలో చికిత్స చేయతగినవి

విషే కుష్ఠే హృషస్సారే⁹ శ్చ¹⁰స్థానోదర¹¹యోనిజే ।

ఆదా చికిత్సా కర్త¹²వ్యా వ్యాధివేగో హి¹³దుర్జయః ॥

జ్వరిత జ్వరముక్తులకు భోజనకాలము

జ్వరితం జ్వరముక్తం వా దినాంతే భోజయేల్లము ।

తేన దో¹⁴షాః ప్రశామ్యంతి దినాగా దోషవర్ధనమ్ ॥

దోషభేదముచేర యివాగూహము

వాతికే¹⁵ త్వపరాణ్ణా చ పూర్వాస్థా చాథ పైత్తికే ।

శ్లేష్మకే తు చ మధ్యాహ్నే యవాగూ¹⁶వానమాచరేత్ ॥

సూ¹⁷నప్రమూదము

అ¹⁸జు వరిగింజల యెత్తు ఒక గుంజ. రెండు గుంజల యెత్తు ఒ¹⁹గ

నిస్సావము. మూడు గురిజెల యెత్తు ఒక వల్ల²⁰ము రెండు వల్లములు

ఒక మామమనఁ బడును.

1. లక్షణం

2. శ్రో

3. క

4. యా

5. ర

6. జాయ

7. ద్రుమ

8. న

9. స్థ

10. రోనితే

11. స్థం

12. శో

13. య

14. జాయంతే

15. ంచ

16. కాల

17. త్ర

18. రు

19. క్క

20. ము

శృంఖలాబద్ధరోగములు ప్రాణహరములు

9. మం¹దే²గ్న మలబం³ధః స్యాత్ మలబంధశ్చ వాతకృత్ ।
 వాయుకోపభవం శూలం శూలాద్భ్రమణకంపనమ్ ॥
 కంపేనాతిస్రవేద్రక్తం ధాతుక్షయ⁴కరో గుణః ।
 క్షయస్వభావోషేణ క్లేష్మా పిత్తం చ మూదతః ॥
 తే దో⁵షా జ్వరరూపేణ జ్వరో నాడీం ప్రదూషయేత్ ।
 నాడీ సూక్ష్మగతిః ప్రాణం ప్రాణోశోషం వినిర్దిశేత్ ॥
 క్రమక్రమచికిత్సాయాం ధాతు⁶నిర్ణయపండితః ।
 ధాతుస్థానమిదం ప్రోక్తం నిత్యనాథేన నిర్నితమ్ ॥

దత్తాత్రేయమతమున నాడీనిదానము

దేహస్వరూపము

10. నారాయణం ¹⁰గుహావాసం వందే వడ్వింశకం విభుమ్ ।
 నరం చ బీజతత్వానాం తదంశం పంచవింశకమ్ ॥
 నాడీనాం లక్షణం వక్ష్యే దత్తాత్రేయమతానుగమ్ ।
 య¹¹దభ్యాసేన జానాతి చిత్రాం ప్రాణగతిం సుధీః ॥
 పంచభూతాత్మకో దేహ స్త్రిదోషస్సప్తధాతుకః ।
 త్రిగుణానేకవికృతిరనేకమలసంచయః ॥
 తాపత్రయాను¹²భావీ చ భూతా¹³త్మా క్షణభంగురః ।
 దేవతాపితృదైతేయనరప¹⁴శ్వాదిభేదవాక్ ॥
 జరామరణజన్మాదిమహాదుఃఖైకభాజనః ।
 కాలకర్మగుణాధీనో జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తిషు ॥
 విశేషతో మానవానాం దేహో దుఃఖైకభాజనమ్ ।
 ప్రాణేన ధ్రియతే నిత్యం వాయునేవ బలాహకః ॥

1. దాగ్ని

6. ష

11. ధా

2. ద

7. దోషధాతుగురూరపి

12. భవ

3. హృదయ

8. శోష

13. తామ్ర

4. మిదం

9. ని

14. శ్వా

5. రూపేణ

10. గృ

వాతస్వరూపము

శ్లో. ఉత్పత్తిస్థితినాశానాం జగతః కారణం మరుత్ ।

1స స్వామీతరభూతేషు శరీరస్య విశేషతః ॥

పవనః పంచ నామా2సౌ ప్రాణాపానాదిభేదతః ।

దే3హీ చరతి మర్త్యానామాపాదతలమస్తకమ్ ॥

కాలకర్మాదిభిర్ద్వైప్రః స దేహీ వాత ఇత్య4సౌ ।

5స శుద్ధో యాపయత్యేవ పవనశ్శరదాం శతమ్ ॥

ధమనీనిరూపణము

శ్లో. దేహీ చ మధ్యచక్రస్య మధ్యే నాభిరవిస్థితః ।

నాభిస్స దేహవ్యాప్తానాం ధ6మనీనాం సమాశ్రయః ॥

7చతస్రో వింశతి8జ్వైవ ధ9మన్యో నాభిమాశ్రి10తాః ।

పత్రరేఖానిభా భి11న్నాః సూక్ష్మ12స్రోతఃపథాశ్రితాః ॥

మృణాళనాభికారూప13స్రోతస స్సర్వదేహగాః ।

దోషధాతుమలాపూర్ణాహితసంచార14వృత్తయః ॥

సమన్థాలకృశానాం చ జీవనాడ్యంగమాశ్రితాః ।

దోషయుక్త ప్రాణవాయు రృచ్ఛియులు

శ్లో. సర్వథా తాసు సర్వాసు సంచరన్ప్రాణమాదుతః ।

దోషైరయ15క్తః సుఖకృద్దోషయుక్తో గదావహః ॥

అష్టవిధనాడులు

శ్లో. తథా16విధస్య ప్రాణస్య జీవితాంత17నిదర్శకాః ।

నా18డ్యో2మై పాణిపాతక్రంరనా19 సోపాంతసమాశ్రి20తాః ॥

1. తత్సాపి.

2. హే

3. ప్రాప్తి

4. లం

5. ఆదుర్దోయా ప ఇత్యే
పదపనశ్శరదాంశతం

6. మా

7. శ

8. ంజై

9. మాస్యా

10. త

11. స్న

12. స్సురపురా

13. శ్రో

14. బద్ధ

15. కై

16. విదేహి

17. ప్తి

18. డ్యా

19. సోధి

20. త

నాడీప్రయోజనము

శ్లో. బాలానామపి మూఢానాం మూకానామపి దేహినామ్ ।

ఉన్మత్తానామభిన్యా¹సవిమూఢమనసామపి ॥

స్వ²స్తం సమస్తం ద్వంద్వం చ దోషరూపమశేషతః ।

దర్శయే³దచిరా⁴జ్ఞాతా నాడీ వ⁵స్తూని దీవవత్ ॥

ప్రాణస్థానములు

శ్లో. ప్రాణాదిభేదః పపనో దేహమాశ్రిత్య తిష్ఠతి ।

తస్య ధామాని గతయః కర్మా⁶ణి చ పృథక్ పృథక్ ॥

స్వభేదేష్వపి స⁷ప్రాణో బ⁸లీ మూర్ధ్ని సమాశ్రితః ।

తత్రస్థో⁹ఽపి 'స హృత్ కంఠ¹⁰మురశ్చ న విముంచతి ॥

ప్రాణవాయుకర్మలు

శ్లో. శేషాణామ¹¹ పృషానాదివాతానాం బలమేధయ¹² ॥

విశేషా¹³త్సర్వనాడీ¹⁴షు ప్రాణో వహతి సర్వదా ॥

త¹⁵స్త్రిక్ స్థితే బలయుతే తిష్ఠత్యా¹⁶యః శతం సమాః ।

బలహీనే చ విక¹⁷లః ప్రయాతే¹⁸స్త్రిక్ ప్రయాతి చ ॥

ఆయుర్చలం స్మృతిర్నేధా స్వరవర్ణేంద్రియాగ్నయః ।

ప్రాణస్య భేదమాసా¹⁸ద్య వర్తయంతీవ ¹⁹కృత్స్నశః ॥

సో²⁰ఽపి దేహం సమాసాద్య శుభా²¹శుభనిబంధనమ్ ।

ఆత్మనో²²ఽధికమల్పం వా మధ్యం వా²³ఽయః కరోతి చ ॥

తస్మాద్దానదయాధర్మబ్రహ్మచర్యరసాయనైః ।

యత్నం । పాణసి²⁴తౌ కుర్యాత్ త్రివర్గస్తన్నిబంధ²⁵నః ॥

1. ము

9. తరం

17. లో

2. క్

10. మూక

18. గత

3. తప

11. చ్చ

19. పృథ్విరః

4. జ్ఞే

12. ం

20. వి

5. స్తా

13. జ్ఞాప

21. శత

6. ణ్య

14. తు

22. తాం

7. త్రా

15. స్మి

23. సం

౮. తి

16. ము

24. సం

నాడీలక్షణము

వాతేన నాడీ వ¹క్రా స్యా త్పితౄనాత్యంతచంచలా ।
 శ్లేష్మ²ణా తు స్థిరా మందా సంసర్గాన్నిశ్రలక్షణా ॥
 సన్నిపాతేషు సా సర్వలక్షణా నాడికా వహేత్ ।
 భవ³త్వతికృతా లీనా కరినా⁴ర్తివిశేషతః ॥
 వాతాధి⁵కా వహేదంతే మధ్యే పిత్తాధికా వహేత్ ।
 అగ్రే శ్లేష్మాధికా నాడీ సన్నిపాతే త్రిలక్షణా ॥
 మిశ్రలింగా తు సంసర్గే ప్రసుప్తా ⁶సాగ్నిమాంద్యకే ।
 నా⁷డినామపి నిర్దిష్టం లింగం సాధారణం పునః ॥

వాతనాడీలక్షణము

భాతి వాతాధికా నాడీ వ్యా⁸భీష కుటిలాశుగా ॥
 అత్యంతదుష్టా వహతి స్తబ్ధతంత్రీసమాకృతిః ।

పిత్తనాడీలక్షణము

పిత్తాధికాతిచపలా ⁹నాడీ వహతి కాకవత్ ॥
¹⁰బకదద్ధరసంచా¹¹రా చట¹²కీవర్తికాగతిః ।

కఫనాడీలక్షణము

. కఫేన దుష్టా నాడీ తు హంసకుక్కుటగామినీ ॥
 కపోతమందసంచా¹³రా వహతీతి వినిశ్చయః ।

వాతపిత్తనాడీలక్షణము

. వాతపిత్తాధికా నాడీ వ్యాశమండుకగామినీ ॥

పిత్తశ్లేష్మనాడీలక్షణము

. పిత్తశ్లేష్మాకులా నాడీ మండుకీకుక్కు¹⁴టగతిః ।

1. క్రం

2. నా

3. త్యే

4. రి

5. శ

6. స్యా

7. డి

8. చ

9. నిద్రా

10. బాల

11. ర

12. కా

13. ర

14. శే

వాతశ్లేష్మనాదీలక్షణము

శ్లో. వాతశ్లేష్మాకులా నాడీ సర్పహంసగతిర్భవేత్ ||

సన్నిపాతనాదీలక్షణము

శ్లో. ¹కాష్ఠకుట్టఖగ²క్రోధకుట్టనానువిధాయినీ ।

త్రిదోషదుష్టా వహతి నాడికా³రిప్త శంసనీ ||

అజీర్ణనాదీలక్షణము

శ్లో. అజీర్ణో⁴న్నరసే ⁵నాడి కరినా ⁶పి చ నిశ్చలా ||

విషూచీనాదీలక్షణము

శ్లో. విషూ⁷చ్యాం దృశ్యతే వైవ వైవ ఫాసం విము⁸ంచతి ||

మలానుగనాదీలక్షణము

శ్లో. శీఘ్రం మందా చ కఠినా పర్యాయేణ మలానుగా ||

నిర్దోషనాదీలక్షణము

శ్లో. ధృతా దోషవిహీనా చ ప్రసన్నా ⁹చాపి నాడికా ||

దృఢితనాదీలక్షణము

శ్లో. అత్యంతక్షుధితస్యాస్యే నాడి ధృతతరా భవేత్ ।

మరణమును తెలుపు నాదీలక్షణము

శ్లో. ఆత్యంతచపలా మందా దృ¹⁰ష్టా¹¹దృ¹²ష్టా క్రమేణ తు ।

అతివ్యక్తా చ సూక్ష్మా చ నాడీ మరణశంసనీ ||

వ్యాకులా శిథిలా మందా స్థిత్యా స్థిత్యా ప్రయాతి యా ।

స్థానం క్రమేణ ముంచంతీ నాడీ మరణదాయినీ ||

వి¹¹ముంచంతీ స్వకం స్థానం తదేవాశు ప్రయాతి యా ।

నాడీ మృత్యుకరీ¹² ప్రోక్తా నాత్ర కార్యా విచారణా ||

1. ధృవ

2. క్రోపి

3. శ్లేష్మనా

4. లోయే

5. తిద

6. భాస్

7. చ్య

8. కుటి

9. స్వ

10. ధృష్ట

11. హాతం

12. నాడి

వ్యాధికాంతినాడీలక్షణము

శ్లో. యస్య స్థానమముంచంతీ నాడీ సూక్ష్మా విభావ్యతే ।
తస్య మృత్యుభయం నాస్తీ వ్యాధిరప్యవశామ్యతి ॥

మృత్యునాడీలక్షణము

శ్లో. స్థానం యస్య విము¹ంచంతీ వ్యక్తా వహతి నాడికా ।
సో²చిరాస్మృత్యు³మాప్నోతి శాంతరోగో²పి మానవః ॥

మరణనాడీలక్షణమునకు అపవాదము

శ్లో. అజీర్ణే వాతరోగే చ వ్యాయామే మైధునశ్రమే ।
తప్తాంగే చాంభసా క్లిన్నే నాడ్యవ్యక్తా న మృత్యుకృత్ ॥

సద్యోమరణసూచకములు

శ్లో. అత్యంతశీతలాంగస్య స్తైమిత్వం నేత్రయోరపి ।
స్థానచ్యుతిశ్చ నాడినాం సద్యోమరణహేతవః ॥
జహతి యస్య స్వస్థానం యవార్థమపి నాడికా ।
స జీవితాంతమాప్నోతి త్రిదివైరితి శిశ్చితమ్ ॥

శుద్ధపాదనాడీద్యోత్యములు

శ్లో. జీవితం లాఘవం స్వాస్థ్యం జ్వరస్య చ విమోచనమ్ ।
శుద్ధా స్థానమముచ్చంతీ పాదనాడీ వినిర్దిశేత్ ॥

మరణసూచకపాదాది నాడీలక్షణము

శ్లో. తిర్యగ్యవప్రమాణేన విముంచంతీ నిజాస్పదమ్ ।
పంచాహభావోనం మృత్యుం పాదనాడీ వినిర్దిశేత్ ॥

మరణద్యోతకనాసాది నాడులు

తథైవ నాసానాడీ చ విముంచంతీ నిజాస్పదమ్ ।
వహత్యా⁸గన్నమృత్యునాం మాస్తే నాడీ గళే⁷తథా ॥⁸

1. చ్చ
2. మవవా
3. సజీవతుమవా
4. పంచతా

5. త
6. జీవనియ్య
7. చసా
8. జీవితంలాఘవంస్వా

స్త్యంజ్వరస్యనమోచనమ్
గుడస్థానమమంచ్యంతి
పాదనాడి నిదర్శయేత్
ఇత్యధికపారః

ఒక్కొక్కనాడివలన తెలిసికొనవలసిన విశేషములు

హస్తనాడిద్యోప్యములు

శ్లో. అజ్జిర్ణమామదోషం చ జ్వరస్యాగమనం త్సుధమ్ ।

వాతపిత్తకఫాః దుష్టాః హస్తనాడి నిదర్శయేత్ ॥

రంపనాడిద్యోప్యములు

శ్లో. ఆగంతుకజ్వరం తృష్ణామాయాసం మైధునశ్రోమమ్ ।

భయశోకం చ శోషం చ కంఠనాడి వినిర్దిశేత్ ॥

నాసానాడిద్యోప్యములు

శ్లో. మరణం జీవితం ⁴చైవ నేత్రరోగం శిరోవ్యధామ్ ।

కర్ణాననగతాః రోగాః నాసానాడి నిదర్శయేత్ ॥

సర్వనాడులఁ శుభలక్షణములు

శ్లో. సువ్యక్తతా నిర్మలత్వం స్వస్థానస్థిరేవ చ ॥

అచాంచల్యమమందత్వం సర్వా⁷సాం లక్షణం శుభమ్ ॥

సర్వనాడుల రిష్టలక్షణములు

శ్లో. చాంచల్యం నోషపూర్ణత్వం కాఠిన్యమతిమందతా ।

వక్రత్వమతిసూక్ష్మత్వం స్వస్థానస్య విమోచనమ్ ॥

స్థిత్యా స్థిత్యా చ గమనం శిథిలత్వం విలీనతా ।

స్తంభ⁹శ్చ సర్వనాడినాం మృత్యులింగాని దేహినామ్ ॥¹⁰

శుభాశుభనాడిలక్షణము

శ్లో. స్వస్థస్య నాడి వహ¹¹తి సమా దుష్టా¹²తు రోగిణః ।

నాడిసామ్యమరోగాయ తస్యా రోగాయ దు¹³ర్తతి ॥

1. జై

2. ం

3. మా

4. కాలం

5. ధం

6. ను

7. ణం

8. సీల

9.ంచ

10. స్వస్థస్యనాడివహతిస

మాదుష్టమరోగిణః

స్థిత్యాస్థిత్యాచగమనం

శిథిలత్వంవిలినతా

స్తంభంచసర్వనాడినాం

మృత్యులింగానిదేహి

నాం ఇత్యధికఃపాఠః

11. తి

12. ను

13. ర్మతాం

సంశయనాడీలక్షణము

శ్లో. నద్యః స్నాతస్య భుక్తస్య త్సు తృప్తాతపశీలినః ।

వ్యాయామక్లాంతదేహస్య స¹మృజ్జ్వాడీ న బుధ్యతే ॥

నాడీజ్ఞానప్రశంసా

శ్లో. నాడీగ²తిమవి³జ్ఞాయ యః కరోతి భిషగ్వ⁴రః ।

ఆరోహతి గిరిం యో⁵ంధ స్తస్యా⁶యాససమః శ్రమః ॥

స శా⁷స్త్రుశ్రవణాదేవ నాడీజ్ఞానమవాప్యతే ।

స్పర్శనాదిభి⁸రభ్యాసాన్నాడీ జ్ఞే¹⁰యా భిష¹¹గ్వరైః ॥

తస్మా¹²త్పరామృతన్నాడీమరోగాణాం చ రోగిణామ్ ।

నిత్యాభ్యాసా¹³దవాప్నోతి నాడీ¹⁴విజ్ఞానముత్తమమ్ ॥

నాడీగతియం జ్ఞాతుం స శక్యో యోగినామపి ।

దిజ్ఞాత్రమత్ర కథితా పూర్వశాస్త్రానుసారతః ॥

చికిత్సాయాః ఫలం సమ్యక్¹⁵కృతే స్యాద్రోగని¹⁶ర్ణయే ।

సో²పి నాడీబలాయ¹⁷త్తస్తస్మాదత్రాదృ¹⁸తో భవేత్ ॥

నాడీం జిహ్వం చ మూత్రం చ రోగార్తానాం పరామృశక్ ।

కరోతి య¹⁹శ్చికిత్సా²⁰ం స నైవ²¹స్థలితమాపుయాత్ ॥

ఇతి నాడీం చ జిహ్వం చ మూత్రం రోగ²²దశామపి ।

సమ్యగాలోచ్య యత్నేన చికిత్సామాచరేత్సుధీః ॥²³

స్వేదలక్షణము

శ్లో. జ్వరముక్తే తు సర్వాంగే మలముక్తే లలాటకే ।

ప్రాణముక్తే తు కంఠే తు త్రివిధం స్వేదలక్షణమ్ ॥

1. ద్యుజ్ఞ

2. తి

3. జే

4. రై

5. గా

6. యాసఫలశ్రమః

7. స్త్రీ

8. శే

9. రా

10. యాయతే

11. క్

12. త్వ

13. సావ

14. భి

15. శ్చియా

16. ర్ణయః

17.ంతత

18. శో

19. చి

20. యాం

21. స్మ

22. వయా

23. ఇతినాడీత త్తజ్ఞానేద్వితీ

యాధ్యాయః

¹సప్తధాతులక్షణము

శ్లో. అజీర్ణే భోజనం యస్య జీర్ణే యస్య త్వభోజ²నమ్ ।

రాత్రావభోజ³నం యస్య ⁴తస్య సశ్యంతి ధాతవః ॥

జిహ్వపరీక్ష

శ్లో. జిహ్వో వీతా ⁶ఖరస్ప⁷ర్శ్మా స్ఫుటి⁸తా మారు⁹తేఽధికే ।

రక్తశ్యామా¹⁰భవేత్పి¹¹ష్టే కఫే శుభ్రఘ¹²నద్రవా ॥

కృష్ణా ¹³సకంటకా శుష్కా సన్నిపాతే తు సా భవేత్ ।

సంసర్గే మిశ్రలిం¹⁴గా చ ¹⁵జిహ్వో జ్ఞేయా స్వలక్షణైః ॥

మూత్రపరీక్ష

వాతాదిమిష్టమూత్రలక్షణము

శ్లో. వాతే తు ఫేనిలం మూత్రం పితై రక్తం ప్రవర్తతే ।

కఫే తు పాండురం మూత్రం సంసర్గే మిశ్రలక్షణమ్ ॥

మూత్రగ్రహణధారణవిధి

శ్లో. ప¹⁶శ్చిమే రజసి¹⁷యామే ఘటికానాం చతుష్ట¹⁸యే ।

ఉ¹⁹త్థాప్య రోగి²⁰ణం వైద్యో మూత్రోత్స²¹ర్గం చ కారయేత్ ॥

ఆ²²ద్యధారాం పరిత్యజ్య మధ్యధారాసముద్భవమ్ ।

శ్వేతకాచమ²³యే స్థాప్య ధృత్వా మూత్రం పరీక్షయేత్ ॥

భాస్కరోదయవేళాయాం ప్రకాశస్థాపనం ²⁴మతమ్ ।

లోడయిత్వా పునస్సమ్యక్ తతో మూత్రం పరీక్షయేత్ ॥

1. ము

2. శే

3. శే

4. సత్యకళ్య

5. హ్వ

6. ఖ

7. రా

8. కా

9. తా

10. డ్భ

11. తై

12. నా

13. శం

14. శే

15. దుష్టలక్షణ వర్జితాః

16. శ్యాత్యేక

17. య్య

18. యం

19. థా

20. ణాం

21. ంగ

22. జ్య

23. యా

24. భవం

దోషభేదములో మూత్రపరీక్ష

శ్లో. తృణేనాదాయ తైలస్య బిందుమాత్రయతే¹సతి ।
జాయంతే బుద్బుదా యత్ర వికా²రో²త్రాస్తి పిత్తజః ॥
³రూక్షం చ శ్యామలచ్ఛాయం వాతే మూత్రం ప్రజాయతే ।
⁴మండం చోపరి బద్నాతి తైలబిందుయుతం తథా ॥
మూత్రం శ్లేష్మ⁵ణి జాయేత సమం పల్వలవారిణా ।
మూత్రేణ సాకం మిశితం తైలబిందు ప్రజాయతే ॥
సిద్ధార్థతైలసదృశం మూ⁷త్రే వై పిత్తమారుతే ।
తైలబిందు తథా క్షిప్తం చతుర్ద్విక్షు విసర్పతి ॥
శ్లేష్మ¹⁰వాతోద్భవం మూత్రం సావీరేణ సమం తథా ॥
పాండురం శ్లేష్మపిత్తే చ వీతం చైవ పరిక్షయేత్ ।
సన్నిపాతయుతం మూత్రం కృష్ణం తల్లక్షయేద్బుధః ।
తైలబిందు తథా క్షిప్తం బుద్బుదా¹¹ని భవం¹²త్యతి ॥

వ్యాధిభేదములో మూత్రలక్షణము

శ్లో. శ్వేతధారా మహాధారా వీతధారా మహాజ్వరే ।
రక్తధారా దీర్ఘరో¹³గే కృష్ణా చ మరణాం¹⁴తికా ॥
సావీరేణ సమం ¹⁵ప్రోక్తం మాతులుంగసమ¹⁶ప్రభమ్ ।
పానీయస్య సమం మూత్ర¹⁷మపక్వరసతో భవేత్ ॥

మరల దోషభేదములో మూత్రలక్షణములు

శ్లో. కఫాత్పల్వలపానీ¹⁸యతుల్యం మూత్రం ప్రజాయతే ।
తత్ర వాతే తు రక్తం స్యా త్కొస్తుభం పిత్తతో భవేత్ ॥

1. తీ	7. త్ర	12. నో
2. రస్యా	8. తా	14. తకం
3. స్నిగ్ధ	9. శ్లే	15. శస్త్ర
4. యం	10. ధాతూ	16. అగ్రవం
5. తలిమా	11. హి	17. అపరివార హితం
6. ణి	12. తిచః	18. య్యం

శ్లో. ¹త²థా బహుళమారక్తం మూత్రమాణాశ్చ తే యథా ।
వదంతి తదతీసారలింగం తు లింగవేదినః ॥

వాతశ్లేష్మవశాన్ముత్రం శ్వేతం స్వచ్ఛం ప్రజాయతే ।

నిరామవా⁴తాద⁵చ్ఛం చ శ్వేతం చాపి ప్రజాయతే ॥

అమవాతవశాన్ముత్రం తక్రశుల్యం ప్రజాయతే ।

వాతజ్వరసముద్భూతం మూత్రం కుంకుమఫేనిలమ్ ॥

⁷మలేన పీతవర్ణం చ బహుళం చ ప్రజాయతే ।

పీతం స్వచ్ఛం చ జాగ్రేతి మూత్రం పిష్టోదయే స⁹తి ॥

సముధాపిమూత్రలక్షణము

శ్లో. సమధాతోః పునః కూపజలతుల్యం చ ¹⁰జాయతే ।

ఆసాధ్యమూత్రలక్షణము

శ్లో. ఊర్ధ్వం నీలమధోరక్త మచిగేణ ప్రజాయతే ॥

¹¹వాతపిత్తవశా¹²తక్రష్ణసాధ్యం మూత్రముచ్యతే ।

పీతవర్ణం య¹³దా వశే¹⁴న్ముత్రం బుద్బుదసంయుతమ్ ॥

తథాప్యసాధ్యమాదిప్తం మూత్రవై ద్యవివే¹⁵కిభిః ।

రోగభేదమురో మూత్రలక్షణము

శ్లో. అజీర్ణే చ భవేన్నూత్రం శ్వేతం చాపి తు దాహణమ్ ॥

అజమూత్రసమం మూత్రమజీర్ణే జ్వరసంభ¹⁶వే ॥

మూత్రం తు కృష్ణతాం యాతి యయరోగే తదా భవేత్ ।

శ్వేతం త్వసాధ్యమాదిప్తం మూత్రం వైద్యవిశారదైః ।

ప్రస¹⁷ర్తతే యదా మూత్రం స్నిగ్ధం తైలసమ¹⁷ప్రభమ్ ॥

1. వాతసజ్జపానం స్యాదిదో

బహుళమేవ

తైలతుల్యభవేన్నూత్రం

సమాజేనచపి త్రజః ॥

2. తోష

3. మూ

4. తా

5. భ

6. మూ

7. మతీవ

8. వభ

9. తీ

10. తుల్య

11. తక్రశ్లేష్మ

12. కృష్ణ

13. థా

14. మూ

15. క

16. వం

17. ప్రళం

౧. ఆహార ఉదరస్థే తు వృద్ధిం యాతి ¹తదా ఖలు ।
 ఊర్ధ్వం సీలమధోరక్తం మూత్రం చేన్రోగిణస్తథా ॥
 పీత్తప్రకృతి²సంభూతసన్నిపాతస్య లక్షణమ్ ।
³నియన్త్యక్షురససంకాశం మూత్రం నే⁴త్రే చ పింజరే ॥
 రిసాధిక్యం విజానీ⁵యాదాదిశేత్తత్ర లంఘనమ్ । ⁷
 వీతం తథోపరి కృష్ణచ్ఛాయం బుద్ధ్యదసంయుతమ్ ॥
 మూత్రం ప్రసూతిదోషే స్యాత్ సంశయో నాత్ర కశ్చన ।
⁸ఆవీతం రక్తశేనాఢ్యం మ⁹స్తాభేక్షురసోపమమ్ ॥
 పి¹⁰త్తైఽనితే కఫే మూ¹¹త్రం నిరామే చ జ్వ¹²రే భవేత్ ।

మరల వాతాదిదుష్టమూత్రలక్షణము

౧౧. వాతే తు పాండురం మూత్రం రక్తవర్ణం చ పైత్యకే ॥
 శ్లే¹³ష్మణా కలుషం మూత్రం ద్వంద్వే ద్వంద్వం ప్రజాయతే ।
 సర్వవర్ణం త్రిదోషోత్థం కథి¹⁴తం భిషగుత్తమైః ॥

మూత్రపరీక్షకాలము

౧౨. నియమేన ¹⁵త్రియామాంత్యఘటికానాం చతుష్టయే ।
 ఉ¹⁶త్థాప్య రోగి¹⁷ణం వైద్యో మూత్రోత్సర్గం చ కారయేత్ ॥

పరీక్షణీయమూత్రలక్షణము

౧౩. రక్తధారా మహరోగే వీతధారా మహాజ్వ¹⁸రే ।
 శ్వేతధారా కఫో¹⁹త్తే చ కృష్ణధారా త్రిదోష²⁰జే ॥
 ఆద్యధారాం పరిత్యజ్య మధ్యధారాం పరిగ్రహేత్ ।
 అంత్యధారా చ నిస్సారా తత్రాజ్యం భిష²¹గుత్తమైః ॥

౧. యాధాకిలః

2. జోదూష్ణతం

3. నియన్త్య

4. త్రాంజనేజలం

5. య్యరా

6. ఖ

7. వీతంతచ్ఛోచాయం

కృష్ణబుద్ధ్యదసంయుతమ్

8. ఆశేన

9. నిసె

10. త్తా

11. త్రే

12. రో

13. శ్లేశు

14. లో

15. త్రియామేతు ఘటేనాంచ

తుష్టయే

16. థో

17. ణ

18. రాః

19. దంచ

20. యేత్

21. గో

మరల తైలబిందుపరీక్ష

శ్లో. శుద్ధే కాంస్యాదికే పాత్రే మృణ్మయే వా నవే ధృతే ।
 మూత్రం ధృత్వా ప్రయత్నేన ²త్వాతపే తం నిధాపయేత్ ॥
 తృణేనాదాయ తైలస్య బిందుం తత్ర వినిక్షిపేత్ ।
 ఈక్షయేత్తత్ర తైలస్య గతీర్వర్ణవిచక్షణః ॥

దోషాదిభేదములతో తైలబిందులక్షణము

శ్లో. వాతేన జాయతే ⁶సర్పజలూకాజాలసన్నిభమ్ ।
 ఛత్రాకారం భవేత్పితై ముక్తాకారం ప్రజాయతే ॥
 కఫేన చామదోషేణ న శీర్శతి కదాచన ।
 తైలం యదా న చలతి మూత్రే ⁸చేక్షురసోపమే ॥
 ఆమః క్లేష్మా భవేత్తత్ర లంఘనాది ప్రశస్యతే ।
 రక్తవర్ణం భవేన్మూత్రం తైలబిందు న చాల్యతే ॥
 త్రిదోషజం చ విక్షేయం దాతవ్యం దశమూలకమ్ ।
 వాతపితై న మూత్రం ¹⁰చ వర్షోదకనిభం భవేత్ ॥
 తతైలం శీఘ్రగామి స్యాద్గుహాచ్ఛాది ప్రశస్యతే ।
 శుద్ధశ్లేష్మభ ¹¹వం మూత్రం సమం ప్వాళవారిణా ॥
 వా ¹²సాదిం ¹³యోజయేత్తత్ర శ్శుద్రాదిం ¹⁴వాఽఽమశాంతయే ।
 త్రిదోషాచ్ఛా ¹⁵తిఘ్నా ¹⁶రం చ సర్పవర్ణం చ జాయతే ॥
 అష్టాదశా ¹⁷ంగక్వాథస్య ప్రాశనం తత్ర నిర్దిశేత్ ।
 ఇత్యేవం కథితం సర్వం శాస్త్రాంతరవిచా ¹⁸రైః ॥
 దేశకాలాదిభేదే ¹⁹న నాడీజ్ఞానం చికి ²⁰త్సితమ్ ॥

1. అథ

8. కం

15. ది

2. ఆ

9. స్వ

16. త

3. శ

10. స్వ

17. ఖ్యమూలంచపాచనంతే

4. ంతు

11. కేమ్మా

ప్రజాయతే

5. ణాత్

12. శా

18. రిజా

6. స

13. శోఢ

19. జో

7. ధా

14. వ్యా

20. త్సియోః

సాధ్యలక్షణము

శ్లో. భద్రపీఠపృథుదర్పణపద్మమ్
 శంఖచక్రశశిచామరవీణాః ।
¹కుండలాకృతి భవేత్కిల తైలమ్
 యస్య మూత్రపతితం తు ²స సాధ్యః ॥
 నాగవల్లిదళకుంభ³సన్నిభమ్
 శృంగవాహ⁴బకమానవాకృతి ।
 కుండలాకృతి ⁵సమీక్ష్య తైలకమ్
⁶తస్య మూత్రకమసాధ్య⁷మీరయేత్ ॥
 పక్షిసింహవృషకూర్మసూకరై -
 స్సర్పవానరబిడాలకుక్కుటైః ।
 వృశ్చికైస్తు సదృశం ⁸తు రోగి⁹భో
 యస్య మూత్రపతితం స గ¹⁰తాయుః॥

త్రిదోషస్థాననిర్ణయము

శ్లో. వాయుః స్యాత్తు కటిప్రదేశనిహితః పైత్యం చ నాభిస్థితమ్ ।
 జ్వేష్మా కంఠగళప్రదేశనిహితో దోషత్రయస్థానకమ్ ।
 తద్దోషత్రయవాతపిత్తకఫజాః కర్మప్రవాకోద్భవాః
 దృశ్యంతే భువి మానుషేషు సకలా రోగా యతః ప్రాయశః

ఆరోగ్యస్థానవిధి

శ్లో. గురుభౌమార్కవారేషు విషనాడిం విశోధ్య చ
 రోగిణాపభిషేకస్తు సర్వవ్యాధినివారణః ॥

చికిత్సాసార సంగ్రహమున

మధ్యమఖండము

సమాప్తము.

1. బిందుమాత్రమ వివేక్షణ

తైలం

2. సు

3. సంభవం

4. కృ

5. మవే

6. యస్య

7. గం

8. స

9. బం

10. మస్తరా

ఉత్తర ఖండము

—:0:—

* జ్వరప్రవావము!

శ్లో. తతో రోగపతి¹ం వజ్రే ప్రతాపీ మృత్యుసన్నిభమ్
జ్వరో దక్షాధ్వరధ్వంసీ రుద్రో²ద్ధ్వనయనోద్భవః

జ్వరభేదములు

శ్లో. జ్వరాస్సప్త విధాః ప్రోక్తా వాతపిత్త³వైస్తథా
భూతజీర్ణాభిఘ్నైశ్చ⁴ ద్వంద్వైశ్చ ప్రకీర్తితాః

వారజ్వరము⁵

శ్లో. కృష్ణవర్ణమృఖం తృణై⁶ హ్యంగిస్తైకల్యకండుతాః
తిమి⁷ రోష్ణప్రలపనసులబ⁸ంధచిదాహాకిమ్
శైత్యం సపులకం గాత్రం లక్షణం వా⁹ తికజ్వరే

పైత్యజ్వర లక్షణము¹⁰

శ్లో. అతినిద్రాతిసార¹¹ైశ్చ రక్తమూత్రపురిషతా
ప్రలాపో వక్త్రకటుతా దాహో మూర్ఛా మద¹²స్తృషా
వాంతిర్హిక్మా చ¹³ సంతాపో లక్షణం పైత్యజ్వరే ||

* ఈ యుత్తరఖండములో
జ్వరము, అజీర్ణము, ఛ
ర్ది, మేహము, మొదలైన
రోగముల యొక్కనిదా
నము చికిత్సలు మొదలై
నవి పూర్వముగ నొకే
స్థలమున వివరించక వి
ప్రకీర్ణముగ నున్నందున,
వాటిని క్రోడీకరించిన
యెడల మూలగ్రంథము
నకు, విశేష పరివర్తన

చే మాస్కరోపల్గ్ క్ర
మము ననుసరించియే
గ్రహణము చేయుటచేసి,
మరియు విషగూఢ
క్రమణికలో పీటివివరణ
మును చూపవచ్చును.

1. తృణగం
2. పో
3. పే
4. గతా
5. ఛ

7. పరి
8. ం
9. మ
10. స్థూలాలసను
11. ద్భం
12. తి
13. ం
14. రంచ
15. హ
16. చర్ది

ఉత్తరఖండము

కఫజ్వరలక్షణము

అస్యం శ్వేతం వక్షురుజా కాసః శ్వాసశ్చ జాయతే
అరుచి¹ద్భ్రూ²భణం హి కా³ దా⁴హో వికలకంఠతా
ఊర్ధ్వశ్వాస⁵శ్చ కంఠా⁶శ్చ లక్షణం కఫజే జ్వరే

మరల వాతజ్వరనిదానము

1. త్వగ్ రాక్ష్యకం పోద్ధమతోదశూలః

శ్వామత్వ మంగేషు తథాంగభంగః ।

పారుష్యశీతత్వఖరత్వసాదాః

కర్మాణి వాయోః ప్రవదంతి తక్షణాః ॥

పైత్యజ్వరనిదానము

2. మోహస్తీ³ త్క్లిష్టో⁴తిసారశ్చ నిద్రా⁵ల్పా వమనం భ్రమః ।

కంఠోష్ణముఖనాసే తు⁶ పాక స్తాపశ్చ జాయతే

ప్రలాపో వక్త్రకటుతా మూర్ఛా దాహశ్చ తృష్ణికా

రక్తవిఘ్నాత్రనేత్రత్వమి⁷త్యుక్తం పైత్యకే జ్వరే ॥

శ్లేష్మజ్వర నిదానము

3. హృల్లాసాచిపీనసా మధురతా⁴ వక్త్రే⁵ ప్రశేకో వమీ

14. ప్రోతో⁶రోధజడత్వసీతపి⁷డకా గాత్రేషు వే⁸గాల్పతా ।

స్తంభశ్వాసగురుత్వ⁹మప్యతిస్మతిః హృల్లేపతంద్రాలసాః

సోద¹⁰గ్ధా పిటకా త్వగాదిషు భృశం శ్లేష్మజ్వరే లక్షణమ్ ॥

1. అపుబ్ధిసం

2. హ

3. స్వ

4. స్వ

5. జా

6. ం

7. ఉద్రాగ్మరింబోద్ధవరో⁸శూలా

స్వాశత్వమందావ్య

చేష్టభంగా

పుష్కత్వశీతత్వఖరత్వ

దోదాం

8. త

9. తిక్షా

10. లు

11. పాద

12. తైత్రీతే

13. షకే

14. శో

15. శ

16. గో

17. సేతప్రసవం

18. రాశితతా

వారపి ప్రజ్వరము

శ్లో. కృష్ణాస్యసుంగవైకల్యం ప్రలాపో హ్యతినిద్రతా
స్వేదః పురీషబింధశ్చ వాతపిత్తజ్వరాకృతిః ॥

వారప్లేష్మజ్వరలక్షణము

శ్లో. అంగవ్యధా శ్వాసకాసా క్షే¹తాస్యం కలగరావ్యధా
రోమహర్షణమాలస్యం వాతశ్లేష్మజ్వరాకృతిః

పి ప్రప్లేష్మజ్వరలక్షణము

శ్లో. మదః ప్రలాపో²నిద్రా చ రోమహర్షణకాసో³కష్ట
వోక్షో⁴వ్యధా చ సంతా⁵పః పి త్తశ్లేష్మజ్వరాకృతిః

వారపి ప్రజ్వరలక్షణము

శ్లో. మూర్ఛా శిరఃకంపరుగాస్యశో⁶మా -

స్తృష్ణా భ్రమారోచకదాహమో⁷హః ।

రోమో⁸ద్గమో⁹ం¹⁰గేష్వతినిద్రతా చ

పిత్తానిలో¹¹భజ్వరచిహ్నమే¹²తే¹³ ॥

మరల వారప్లేష్మజ్వరలక్షణము

శ్లో. శ్వాసకాసమపి పీనసతంద్రా

మూ¹⁴ర్ధపర్వ¹⁵హృది¹⁶కో భ్రమతా¹⁷పాః ।

శీత¹⁸తా¹⁹దు²⁰చి²¹జడత్వవి²²బంధాః

శ్లేష్మమా²³దత²⁴భవ²⁵జ్వ²⁶రలింగ²⁷మ్ ॥

1. ం

2. పమ

3. భంప

4. తిస్వా

5. యోః

6. త్న

7. పో

8. జ్వర

9. భ

10. :

11. క్ష

12. శ్లో

13. లా

14. వి

15. గ్న

16. రోమగ

మరల శ్లేష్మపిత్తజ్వరలక్షణము

శ్లో. లిప్త²తిక్తముఖతా కఫపిత్తచర్ధ³సం హృది రుజా సపిపాసా
స్వేదతాపవిషమారుచికాసాః శ్లేష్మపిత్తజనితజ్వ⁴రలింగమ్

భూతజ్వరలక్షణము

శ్లో. అపస్మా⁵రో విరూపా⁶క్షో జ్వ⁷ర ఉగ్రః ప్రలాపనమ్
అతీవ భోజనే వాంఛా రోమహర్షణగాయనమ్ ।
హాస్యం చ సృత్యకం తంద్రా స్యాద్భూతజ్వరలక్షణమ్ ॥

అజీర్ణ జ్వరలక్షణము

శ్లో. జ్వ⁸రగుంభనహిక్మా⁹శ్చ మందాగ్నిర్జ్వానుని వ్యధా ।
అప్లుస్వభావగంధం ¹⁰స్యాదజీర్ణజ్వరలక్షణమ్ ॥

అభిభూతజ్వరలక్షణము

శ్లో. దూరవ్యాయామకృషి¹¹తో జాయతే జ్వర¹²ఉత్కటః ।
దాహః సర్వాంగవైకల్యం స్వేదసంతాపవిభ్రమాః ॥
శీత¹³త్వం భోజనే వాంఛా ¹⁴హ్యాభిభూతజ్వరాకృతిః ।

అహికజ్వరలక్షణము

శ్లో. అథోత్తరం ప్రవక్ష్యామి ¹⁵హ్యహికజ్వరలక్షణమ్ ।
శీతం సపులకం కాసదాహసంతాపదృగుజాః ॥
శిరోదుజాంగవైకల్యం కుక్షిపా¹⁶ర్శ్వే చ శూలకృత్ ।
అపథ్యవాంఛా తంద్రా చ పాదహృన్మృఖశోఫతా ॥
గాత్రం పాండురవర్ణం చ పీతవ¹⁷ర్ణే చ లోచనే ।
నఖా¹⁸క్షి రక్త¹⁹రహితమతిసార²⁰శ్చ జాడ్య²¹కమ్ ॥
కరిపాదవిదాహః ²²స్యాదాహికజ్వరలక్షణమ్ ॥

1. :

2. వి

3. శరీరసా

4. రాలగం

5. రం

6. శుం

7. రోగ్రంథి

8. రో

9. చ

10. తమ

11. కం

12. ము

13. లం

14. అ

15. ఆ

16. ర్శ్వం

17. ర్ణం

18. త్వా

19. నైహినా

20.ంచ

21. తాం

22.ంచళ

అహికజ్వరముల పేర్లు

శ్లో. ఏకాహికం ద్వ్యాహికం చ త్ర్యాహికం చ చతుర్థికమ్
పంచాహికం చార్ధ¹పక్షం పక్షకం మా²సికం తథా
వాతవైత్యశైష్టికం చ విజానీ³యాత్ భిషగ్వ⁴రః

ప్రవృత్తాది జ్వరములు

శ్లో. త్వగతో⁵ఽస్థిగ⁶తో రక్తగ⁷తో మాంసగతో జ్వరః
ప్రవక్ష్యతే⁸ తన్నిదానం విజానీ⁹య్యుర్విపశ్చితః

ప్రవృత్తజ్వరలక్షణము

శ్లో. కించిన్నాత్రం జ్వరో¹⁰ దా¹¹హా నాడీ మందగతిర్భవేత్
క్వచిచ్ఛిరోవ్యధా¹² జ్వయం¹³ త్వగతజ్వర¹⁴లక్షణమ్ ||

అస్థిగతజ్వరము

శ్లో. అంతర్దాహా¹⁵ బహి¹⁶శ్శీతం కుటిలం సంతతం జ్వరః
క్షయపాండురగా¹⁷త్రత్వం జ్వ¹⁸రే త్వస్థిగ¹⁹తే వదేత్ ||

రక్తగతజ్వరము

శ్లో. జ్వరోష్ణ²⁰తా విదాహశ్చ మదాలస్యమతిభ్ర²¹మాః |
అంగవైకల్యమూర్ఛా²²శ్చ జ్వరే రక్తగ²³తే తథా ||

మాంసగతజ్వరము

శ్లో. అతితీవ్రజ్వరః శ్వాసః స్వేదాత్పుష్టాంగ²⁴వ్యధా
తంద్రా విదాహపుల²⁵కమూర్ఛా మాంసగ²⁶తే జ్వ²⁷రే ||

1. రాత్రం

9. జ

17. అస్థిగత

2. య

10. రం

18. పాంశిదాహంచ

3. యం

11. మాం

19. మ

4. శై

12. శ్లేష

20. చ

5. తం

13. ద్వస్థి

21. తిష్ఠ

6. తం

14. సీ

22. స

7. సన్నిధా

15. త్రోయం

23. శాం

8. య్యంతి పండి

16. రజ

24. ర

25. రా

ఉత్తరఖండము

అంతర్గతజ్వరము

శ్లో. ఉ¹ష్ణా వేగవహా నాడీ తీవ్రవేగో జ్వరస్తృషా
అతిసూక్ష్మ^౨తిర్నాడీ ³చోష్ణా చాంతర్గతే జ్వరే ||

వాతప్రకోపకాలము

శ్లో. తిక్తోమణకషా⁴యాల్పయాక్షప్రమితభోజ⁵నైః |

⁶ధారణోదీరణవిశాజాగరాత్మ్యచ్యభాషణైః ||

క్రియాతియోగభీశోకచింతా⁷వ్యాయామసంగమైః |

గ్రీష్మాహోరా⁸త్రిభుక్తాంతే ప్ర⁹కుప్యతి సమీరణః ||

పైత్యప్రకోపకాల¹⁰ము

శ్లో. పిత్తం కట్వస్తుతీక్ష్ణోష్ణపటుక్రోధవిదాహి¹¹భిః |

శరన్మథ్యాన్న¹²రాత్ర్యర్థవిదాహస ¹³మయేషు చ||

శ్లేష్మప్రకోపకాల¹⁴ము

శ్లో. స్వా¹⁵ద్యుష్టులవణస్నిగ్ధగుర్వభివ్యం¹⁶దిశీతలైః |

¹⁷అస్యాస్వ¹⁸న్నసుఖాజీర్ణదివా¹⁹స్వన్న²⁰తిబృంహణైః ||

ప్రచృద్ధనా²¹ద్యయోగే²²న ²³భుక్తమాత్రవసంతయోః |

పూర్వాహ్నే పూర్వారాత్రే చ శ్లేష్మా ద్వంద్వం చ సంకరాత్ ||

²⁴త్రిదోషములు తమస్థానములను మారిన అరిష్టలక్షణము

శ్లో. వాయుః పిత్తాలయం యాతి పిత్తం యాతి కఫాలయమ్ |

కఫశ్చ కంఠమాయాతి దుర్లభం తస్య జీవితమ్ ||

1. స్వ

2. ఉష్ణత్యంతర్గతేపివా

3. యో

4. న

5. ధారణ్యాధి

6. యా

7. చభయ

8. త్ర

9. శో

10. ం

11. త

12. ప్రత్యర్థ

13. స

14. ం

15. జా

16. చ

17. అస్యా

18. ర్ణ

19. స్వా

20. ది

21. ర్త

22. షు

23. సమక్తాది

24. త్రికోషంకూడేలాగు

¹అన్యచ్చ

శ్లో. అంగకంవో గ²తేర్భంగో ముఖాద్వాయశ్చ గచ్ఛతి ।
 గ్రీవా భగ్నా ⁴సిరా సీలా రాత్రౌ దాహో దివా 'స తు ॥
 కష్టా జహ్వ చ రిక్తా చ గుడభంశః స్వగ్నక్షయః ।
 హృన్నాభినాసికాపాదపాణిన్యైత్వం కి⁶హోర్తి⁷మత్ ॥

సన్నిపా'పములు పుట్టు ప్రకాపము

శ్లో. సంకీర్ణాజ్జిర్ణవిష¹⁰మవిరుద్ధాధ్యశనాదిభిః ।
 వ్యాపన్నమద్యపానీ¹¹యశుష్కశాకామమూలకైః ॥
 పిశ్యా¹²కమృన్నవసురాఘాతి' శుష్క-కృశామిషైః ।
 ఋతో¹⁴ద్దష్టాత్తు¹⁵రోవాసగ్రహవేశాద్వి¹⁶మాత్ గరాత్ ॥
¹⁷దుష్టామా¹⁸త్ పర్వతారోహః తస్మా¹⁹పానా చ నిశీవగాత్ ।
 మిథ్యాయోగాచ్చ వివిధాత్ గ్రహార్థస్త్విర్ల పశనాత్ ॥
 శ్రీరాం ప్రసవనైవమ్యాత్తిథా మి²⁰థోపచారితః ।
 ప్రతిరోగ మితి ప్ర²¹ధాః రోగాధిష్టాన" గామినీః ।
²³రసాయనః ప్రపద్యాశు దోషా జేసే వికుర్వతే ॥

టీ. సంకీర్ణ భోజనము చేయుట, అజీర్ణము కలిగి యున్నపుడు భోజనము చేయుట, విషమభోజనము చేయుట, విరుద్ధవైషమ్యహారిములను భుజించుట, తినిన యన్నము జీర్ణముకాకనే మరల భుజించుట, చెడి

1. త్రిదోషలుగూడిన
 సంఘటనము

2. తీగ

3. శేరా

4. ధ

5. హను

6. రా

7. వ

8. తా

9. శ్రీకారాలు

10. పు

11. య్యం

12. కమృస

13. గంభ

14. ను

15. రా

16. పా

17. తు

18. క

19. కుర్రాం

20. సోప్

21. శా

22. హో

23. సాచనేత్రేపనభ్యావ

24. సంకీర్ణ భోజనముమీది

భోజనము అజీర్ణంవిభుము

అజీర్ణమైనప్పుడు విరు

దాశనాలు భోజనము

చేసినను వ్యాపన్నమద్య

పానీయందానుభవతన్న

లిన కలుగివి గామి

పోయిన మధ్యములను, నీళ్ళను త్రాగుట, తెలకపిండి తినుట, మన్ను తినుట, ఎండిన కూరలను భక్షించుట “నవసురాపానం” క్రొత్తకల్లు ద్రాగుట, “పూతిగంధకృతామిష్టైః” కుల్లి చెడిన మాంసములను చిక్కిన జీవముల మాంసమును భక్షించుట, “స్త్రీణాం ప్రసవవైషమ్యం” స్త్రీలకు ¹విషమప్రసవము కలుగుట మొదలై ²న వాటివలన సన్నిపాతములు పుట్టును. ³

శ్లో. ⁴అప్లుస్నిగ్ధోష్ణతీక్ష్ణైః కటుమధురసురా⁷సూపశేవాకషాయైః

కామక్రోధాతిరూక్షైర్గురుతరపిశితాహార⁹సాహిత్యశీతైః ॥

శోకవ్యాధ్యామచింతాగ్రహణ¹⁰పనితాత్యంతసంగప్రభావైః ।

ప్రాచ్యో జాయేత పుంసాం మలకలుషజలై ర్వార్షి కే సన్నిపాతః ॥

టీ. మిక్కిలి పులు¹¹పు తినుటవల్లను, ¹²అతిస్నిగ్ధవస్తు¹³సేవనవల్లను, ఉష్ణద్రవ్యముల సేవనవలన, తీక్ష్ణద్రవ్యముల సేవనవలన, ¹⁴కారమును అధికముగ తినుటవలన, తీసివస్తువులను అధికముగ తినుటవలన, కల్లు త్రాగుట వలన, వివిధములైన పప్పులను అధికముగ తినుటవలన, కషాయవస్తువుల సధికముగ సేవించుటవలన, ¹⁵అధికకామమువలన అధిక క్రోధమువలన, అధిక¹⁶రూక్షవస్తుసేవన వలన, గురుతరమాంససేవనవలన, ¹⁷అధిక శీత సేవనవలన, అధిక¹⁸వ్యాధ్యామము వలన, అధికముగ చింతించుట వలన, భూతము సోకుటవలన, స్త్రీ సంభా

1. ప్రసవకాలానను అప
ధ్యముచేయుట

2 గా

3. సన్నిపాతోత్పన్నం

4. ఆ

5. క్షే

6. త

7. సు

8. పూష్ణేగు

9. సౌఖ్యకృతై కేఽ

10. మ

11. సు

12. గురులైన

13. ఖణ్డాల

14. పోష్ణము

15. శోక

16. కకల

17. సౌఖ్యాహారాలవలనక

రీరంకైత్యం పుండగాను

న్ను తిరుగాకైత్యానకు

బుచ్చుకొని అందువలన

ఏడుపుటవలన

18. నడచుట

గమును అధికముగ చేయుటవలన, చానాకాలమున మలిన మైన నీళ్ళ
వలన, ²ఈ మొదలైన కారణముల వలన, సన్ని ¹తములు పుట్టును.

సన్నిపాతజ్వరము

శ్లో. అతః పరం ప్రవక్ష్యామి సన్నిపాతజ్వరం క్రమాత్ ।
కంఠే లలాటే¹ కక్షే చ స్వేద² స్తంద్రా మతిభ్రమః ॥
అంగవృధా శిరోరుక్ష్మ దాహస్పర్శాంగనేత్ర³గః ।
నేత్రే⁴ శోణితపీతే చ మూర్ఛా భ్రాంతిప్రలంప⁵కాః ॥
మృచ్ఛాలగుంధనం హిక్మా⁶ రోమాంచశ్వాసకాశవాన్ ।
సన్నిపాతజ్వరం ఘోరం నై⁷ న్యో జానిత నిష్పి⁸తమ్ ॥

¹³అస్యచ్ఛ

శ్లో. తంద్రా జగరకంఠ¹⁴ కూజనత్వమాసితా¹⁵ంగమూర్ఛాభ్రమాః
దాహరోచకగాత్రకంపజ¹⁶డతాః స్యాద్రుక్ష్మ మూర్ఛాది¹⁷షు ॥
పిత్తాస్పగ్వమనాక్షి¹⁸భే¹⁹పరసనాకర్ణాస్పృశండు²⁰స్తథా ।
జానీ²¹యాది ²²హ లక్షి²³గాని కుశిలో యత్సన్నిపాతజ్వరే ।

అసాధ్యలక్షణము

శ్లో. స్వాపాలస్యా²⁴స్యమాధుగ్యం కంఠశోషారుచిభ్రమాః ।
జిహ్వబాడ్యం చ వేగానాం వే²⁵గిత స్తం²⁶భితా గ²⁷తిః ॥

1. సు	6. రూ	16. రోమాంచశ్వాస
2. అడవిగరికినందుల అలయ	7. ప్రహ	17. భిః
కవలన నీళ్లనడుమవుండు	8. లా	18. చ
పూళ్లవలన అడవిలో	9. క	19. మయీ
గట్టిన పూళ్లవలన ఈ	10. కాశశ్వాసోమకర్ణము	20. రాత్రి
యింతవట్టిన సన్నిపా	11. ద్యా	21. వి
తాలు పుట్టును.	12. యః	22. సాధు
3. వక్ష్యే	13. త్రయోదశసన్నిపాతాలు	23. చ
4. తంద్రో	14. శో	24. గగ
5. క్షా	15. గ్ర	25. భవం
		26. తి

కటీ¹హులం శిరోదు²క్ష్మ దాహః సర్వాంగనేత్ర³గః ॥

సన్నిపాతజ్వరేషు స్యా⁴చ్ఛ్రుమేవ వినశ్యతి ॥

టీ. పశు నిద్ర గలుగుట, ⁵నోడు తియ్యనాట, గొంతుక ఇగురుట, ⁶బ్రోచకము కలుగుట భ్రమకలుగుట, నాలుక జాడ్యమగుట, ⁷కటీ ప్రదేశమందు నొప్పి కలుగుట, తలనొచ్చుట, సర్వాంగములు విదాహించుట, కన్నులు మండుట, అరికాళ్లు అరిచేతులు చల్లనాట, ఈ గుణములు గల సన్నిపాతము వేగిరమే చంపును.

త్రయోదశ సన్నిపాతములు

శ్లో. తతో వక్ష్యే లక్షణైస్తు సన్నిపాతాన్త్రయోదశ ॥

సంధి¹⁰కో హ్యంతక¹¹తైచ రుద్ధహశ్చిత్తవిభ్రమః ॥

శీతగాత్ర¹²స్తంద్రిక¹³శ్చ కంఠకుజ్జకకర్ణి¹⁴కా ॥

¹⁵విఖ్యాతో భుగ్ననేత్రశ్చ రక్తష్ఠివీ ప్రలాపకః ॥

జిహ్వకశ్చేత్యభిన్యాసః సన్నిపాతాన్త్రయోదశ ॥

సంధిక సన్నిపాతము

శ్లో. స్వరూపం పూర్వ¹⁶తస్మాలం శో¹⁷భో వా¹⁸తికవేదనాః ॥

కఫస్తంద్రా¹⁹చ దాహశ్చ సంధికే సన్నిపాతకే

అంతక సన్నిపాతనిదానము

శ్లో. సదాహతాపమోహశ్చ శిరఃకంఠో విలాపనమ్ ॥

వాంతిహిక్వా²⁰జ్వరా²¹తైచ హ్యంతకే సన్నిపాతకే ॥

1. కూ	మొల వొడలు వీపు కూ	15. భుగ్ననేత్రంచ రక్తేష్టి
2. క్ష	లిండుట	ప్రలాపోజింహ్వకస్తథా
3. యో	8. తతోవక్ష్యేత్రయోద	అభిన్యాస త్రయోద
4. శీ	శ్యాం సన్నిపాతలిక్షణం	శ్యాంసన్నిపాతం యథా
5. మాటలాలస్య పడుట	9. గా	క్రమాత్
6. ఆ	10. కం	16. వచ్చులా
7. వేగిరపు మాటలాడుట	11. ంచై	17. భ
కాళ్లుచేతులు వేసినవి	12. ంతా	18. తశ్చ
వేసినట్లుండుట తప్పక	13. ంచ	19. ను
చూచుట	14. కా	20. ద
		21. అ

రుద్దాహ సన్నిపాత నిదానము

శ్లో. ప్రలాపస్తాపమోహశ్చ కంధరవృధనం భ్రమః ।
వేదనాతితృషాకాసా జాడ్యం కంపః ప్రలాపనమ్ ।
స్వేదో లలాటే కంఠే చ దుద్దాహే సన్నిపాతకే ॥

చిత్తవిభ్రమ సన్నిపాత నిదానము

శ్లో. సర్వదేహోగవైకల్యం వాతపిత్తప్రకోపనమ్ ।
భ్రమమోహా భూః కుటి⁴లా గీతసృత్యప్రలాపనమ్ ।
మహాభూరః సన్నిపాతః జ్ఞాతవ్య⁵శ్చిత్తవిభ్రమః ॥

శీతాంగ సన్నిపాత నిదానము

శ్లో. సర్వాంగం శీతలం చైవ కాసశ్వాసోశ్చ జాయతే ।
హిక్మా సర్వాంగ వైకల్యం వాంతిసంతాపమూర్ఛనమ్ ।
అతీసా⁷రో గాత్రకంపః శీతాంగే సన్నిపాతకే ॥

తాండ్రిక సన్నిపాత నిదానము

శ్లో. బద్ధప్రలాపస్తంద్రా చ జిహ్వోస్యామా సకంట⁹కా ।
కరినా ని¹⁰ర్ద్రివా శుష్కా సంతాపశ్చాతిసారకః ॥
శ్వాసః కంఠా¹¹ద్విరూపం చ తోయం స్రవతి లోచ¹²నమ్ ।
జ్వరః¹³స్యాదుత్కట¹⁴వైచిత్ర్య తాండ్రికే సన్నిపాత¹⁵కే ॥

కంఠ¹⁶కుబ్జ సన్నిపాత నిదానము

శ్లో. మోహదాహశిరఃకంపం కంధరా కుబ్జతాం ప్రశేత్ ।
విలా¹⁷పస్తాపనం మూర్ఛా¹⁸త్వంగవైకల్యకం కఫః ॥
ఛర్దిహిక్మాగుంభనం¹⁹స్యాదుత్తమాంగవ్య²⁰థా తథా ।
స ఏవ సన్నిపాతో²¹యం జ్ఞాతవ్యః కంఠకుబ్జకః ॥

1. ం

2. స్వజాయతే

3. హం

4. లం

5.ంచి

6.ంచ

7. రం

8. స్యా

9. కః

10. ద్ర

11. వి

12. నే

13. మత్య

14.ంచై

15. కః

16. కూజ

17. పోద్ధాకు

18. అ

19. చ ఉ

20. భస్తథా

ఉ త్ర ర ఖ ం డ ము

కర్ణికసన్నిపాతలక్షణము

శ్లో. ప్రలా¹పజిహ్వస్ఫుటనం హిక్మా కాసాంగకంపనమ్ ।
కర్ణాంతశో²ఘస్తాపశ్చ కర్ణికే సన్నిపాత కే ॥

భుగ్గునేత్రసన్నిపాతలక్షణము

శ్లో. భుగ్గుం విలోచనద్వంద్వం బాహ్వుం స్రవతి సంతతమ్ ।
నిరీక్షణో⁴న రహితం ప్రలాపభ్రమకంపనమ్ ॥
జ్ఞాతస్యః సన్నిపాతో²యం భుగ్గునేత్రః సుదారుణః ॥

ర క్తప్రీవిసన్నిపాతనిదానము

శ్లో. జిహ్వధరద్వయస్ఫోటాద్రక్తం స్రవతి వేగతః ।
జ్వ⁷రో మూర్ఛా తృషామోహహిక్మాతీసారవిభ్రమాః ।
కా⁵సః శిరోభ్రమః కం⁹పో జ¹⁰హ్వ శ్యామా సకంటకా ।
ర¹¹క్తప్రీవం సన్నిపాతం విజానీయాద్ భిషగ్వ¹²రః ॥

ప్రలాపసన్నిపాతనిదానము

శ్లో. కంపప్రలాపసంతా¹³పా వాతశ్లేష్మప్ర¹⁴కోపనమ్ ।
హి¹⁵క్మా తాపజ్వరశ్చైవ ప్రలాపే సన్నిపాత కే ॥

జిహ్వకసన్నిపాతనిదానము

శ్లో. నిశ్వాసవేగసంతా¹⁶పాః కా¹⁷సః కఠినజిహ్వతా ।
సకంటా శ్యామవ¹⁸ర్ణా చ ¹⁹జాడ్యబాధిర్యమూకతాః ।
క²⁰ప్రాత్యప్త²¹రో జ్ఞేయో జిహ్వకః సన్నిపాత²²కః ॥

1. పో

2. బోధాపంచ

3. చాప్త

4.ంచి

5. క్తప్రీ

6.ట

7.రం

8.సాశి

9.ప

10.ంహస్యమ

11.క్తప్రీ

12.రైః

13.పో

14.నాయతే

15.కోక్కిధా

16.పో

17.సా

18.ర్ణం

19.మూకత్వంబాధిరోజ

20.ప్రాత్య

21.రా

22.కే

అభిన్యాససన్నిపాతలక్షణము

శ్లో. దోషత్రయం జ్వరః శ్వాసః స్నిగ్ధా¹స్యమతినిద్రతా ।

అంగవైకల్యతాపశ్చ బలహానితృషామదాః ।

అత్యుత్కటః సన్నిపా²తో హ్యభిన్యాసః సుదారుణః ॥

సాధ్యసన్నులు

శ్లో. సందికస్తాంద్రిక³వైచవ ప్రలాపశ్చిత్తవిభ్రమః ।

జిహ్వకః కర్ణిక⁴వైచవ షట్సాధ్యాః పరికీర్తితాః ॥

అసాధ్యసన్నులు

శ్లో. ⁵రుద్దాహాంతకభుగ్నాక్షర క్తప్తీవికకుబ్జకాః ।

శీతగాత్రో హ్యభిన్నాసో హ్యసాధ్యాః సప్తకీర్తితాః

మతాంతరమున సన్నిపాతసాధ్యాసాధ్యత్వము

శ్లో. ⁶సంధికస్తాంద్రిక⁷వైచవ కర్ణకః కంఠకుబ్జకః ।

జిహ్వకశ్చిత్తవిభ్రంశః షట్ సాధ్యాః సప్త మారకాః ॥

జ్ఞాతోవ్యాసస్వతో వై⁸వైయః సన్నిపా⁹తాశ్రయోదశ ।

సన్నిపాతదినప్రమాణము

శ్లో. సంధికే సప్త దివసా హ్యంతకే వాసరా దశ ।

రుద్దా¹⁰హే వింశ¹¹తినిశా ¹²విభ్రమే త్వేకవింశతిః ॥

షట్మమేకం శీతగా¹³త్రే తాంద్రికే పంచవింశతిః ।

అథవా వాసరాస్సప్త కంఠకు¹⁴బ్జే త్రయోదశ ॥

1. సాధ్య	కష్టసాధ్యంకంఠకుబ్జం	6. వ్యం
2. తంత్ర	కర్ణికేజిహ్వకస్థా	7. ద్య
3. హ్య	కష్టాత్కష్టతరాక్షేయం	8. తత
4. రుద్దాహామంతకంభుగ్నం	రుద్దాహోహంతి	9. సం
రకేప్తికంఠకుబ్జకః	మానవం	10. హ
శీతగాత్రమభిన్యాసం	సంతాపాభగ్నసేత్రంచ	11. తది
సప్తేతంచటసాధ్యతా	రక్తమైచప్రలాపకః	12. నాంద
5. సంధికస్తాంద్రిక ⁷ వైచవా	శీతాంగస్య దభిన్యాసం	13. త్రం
ధ్యంచచిత్తవిభ్రమః	షట్ సాధ్యంసప్త	14. బ్జ
	మారకః	

త్రిమాసం కర్ణికే చైవ భుగ్ననే¹త్రే దినాష్టకమ్ ।
²రక్తప్రీవే దశాహాని ప్రలాపే తు చతుర్దశ ॥
³జిహ్వకే షోడశాహాని ⁴హ్యాభిన్యా⁵నే⁶ర్ధమాసకమ్ ।
⁶తదిదం సన్నిపాతానాం ప్రమాణం చ ప్రక్షీర్తి⁷తమ్ ॥

* నిత్యనాథపరిచితసన్నిపాతనిదానము
 సంధికనన్ని

శ్లో. సదాస్యం శ్లేష్మణా పూర్ణం శూలకాసాతివేదనా⁹ః ।
 శ్వాసో బలక్ష¹⁰యో హ్యేతే సంధి¹¹కే సన్నిపాతకే ॥

టీ. ¹²గొంతుకలో శ్లేష్మము సదా నిండియుండుట, శూల దగ్గు కలుగుట, అతివేదనఁ బొరలుట, శ్వాస వుట్టుట, సత్వము చెడుట ఈ లక్షణములు కలిగిన సంధికసన్నిపాతమని యెఱుగవలెను.

తాండ్రికసన్నిపాతము

శ్లో. తం¹⁴ద్రా తృష్ణా జ్వరశ్వా¹⁵సక్లమ¹⁶తాపాతిసారయుక్¹⁷ ।
¹⁷స్థూలకంటకితా శ్వామా జిహ్వ కంఠే చ కండుతా ।
¹⁸శ్రుతిః స్వల్పా కఫశ్చేతి తాండ్రి¹⁹కే సన్నిపాత²⁰కే ॥

1. త్ర	విధముగ కనబడుచున్న	11. క
2. దశాహాని రక్తప్రీ చతుర్దశాప్రలాపకే	వి. ఈ పుస్తకములో చూపబడిన నిత్యనాథ పచనములు వేరువిధముగ కానబడుచున్నవి.	12. సన్నభుతలనొప్పి మొదలనే
3. దినాష్టోడశజిహ్వని		13. ము
4. అ		14. ద్రో
5. సా		15. సా
6. య		16. స్థా
7. ద		17. శూలకరయంతం
బసవరాజీయమందు, చింతామణిలెను, అనువాదము చేయబడిన నిత్యనాథపచనములు వేరు	8. ర్వం	18. శృ
	9. త్	19. కం
	10. యం	20. కః

చిత్తవిభ్రమసన్నిపాతము

శ్లో. మదమోహభ్రమాస్తాపో హా¹స్యగీతప్రలాపనమ్ ॥

²వై కల్యం వేదనా సృత్యం వికటాక్షి చ వీక్షణమ్ ॥

లక్ష³ణైః సన్నిపాతో⁴ఽయం జ్ఞాతవ్య⁵శ్చిత్తవిభ్రమః ।

కంఠకుబ్జసన్నిపాతము

శ్లో. కంఠగ్రహో జ్వరో మూర్ఛా దాహః కంపో విలాపనమ్ ।

మోహః శ్వాసః శిరో⁶ర్రిశ్చ⁷ వాతార్తిః స్వేదతాపయుక్ ॥

కంఠకుబ్జం⁸ సన్నిపాతం కష్టసాధ్యం వినిర్దిశేత్ ॥

కర్ణికసన్నిపాతము

శ్లో. జ్వరః కర్ణాంతశో⁹ఛశ్చ శ్వాసః కాసుః ప్రలాపనమ్ ।

స్వేదః కంఠగ్రహస్తాపో¹⁰ హృల్లాసో¹¹ఽంగవ్య¹²ధాపి చ ॥

కర్ణి¹⁰కే సన్నిపాతే చ లక్షణాని భవంతి నై ।

జిహ్వకసన్ని

శ్లో. సకంటా కఠినా జిహ్వో కాసశ్వాసాతివిహ్వలా ।

బాధిర్యం మూకిమా తాపో బలహా¹¹ని¹²శ్చ లక్షణైః ॥

జిహ్వకః సన్నిపాతో¹³ఽయం కష్టసాధ్యో¹⁴ నిగద్యతే ॥

రుద్ధాహసన్ని

శ్లో. మోహస్తాపః ప్రలాపశ్చ¹³ వ్యధా కంఠే భ్రమః శ్రమః ।

వేదనాతిత్పమామూర్ఛా జాడ్యం శ్వాస¹⁴శ్చ లక్షణైః ।

కష్టాత్కష్ట¹⁵రో జ్ఞే¹⁶యో రుద్ధాహః సన్నిపాతకః ॥

1. స్య

2. సృత్యంవై కల్యణావేదనా

3. ణం

4. ంచి

5. వాతాదిస్వేదతాతథా

6. స్ప

7. భ

8. బలసా

9. ధా

10. క

11. వి

12. వినిర్దిశేత్

13. వ్యధ

14. స్య

15. రా

16. యా

ఉ త్ర ర ఖ ం డ ము

అంతకసన్ని

శ్లో. దాహా¹ మోహాః శిరఃకంఠో హిక్మా శ్వాసో²ఽంగః³ఽపనమ ।
సంతాప⁴శ్చేతి విజ్ఞేయః సన్నిపా⁵తో⁶ఽతిహారకః ॥

భుగ్గునేత్రసన్ని

శ్లో. శ్వాసి⁷సో⁸ఽతిలోచనే భుగ్నే శ్రుతి⁹శ్శూన్యా జ్వ¹⁰రో¹¹ఽధోకః ।
మోహాః ప్రలాపనం కం¹²ఠో భోమో¹³ఽనిద్రో¹⁴తి లక్షణైః ॥
జ్ఞాత¹⁵వ్యో¹⁶ 11 భుగ్గునేత్రో¹⁷ఽయం సన్నిపాతః క్షయంక¹⁸రః ॥

ర¹⁹ క్తష్టివిసన్ని

శ్లో. ర క్తని²⁰14 క్షీవనం మూర్ఖా జ్వరమోహతృషాభ²¹మాః ।
వాంతిహిక్మాతిసా²²రాశ్చ సంజ్ఞానాశో వ్యధా²³శ్వసః ॥
మండలాః శ్యామరక్తాంతా దాహాః 18 స్వాల్లక్షణాని తైః ।
జ్ఞాతవ్యః సన్నిపాతో²⁴ఽయం ర క్తష్టి²⁵19 పీతి మారకః ॥
టీ. వ్యధాశ్వసః వ్యధశ్వాసకలుగుట. అనగ, సూడూలతో బొడుచునట్లు
బాధకలిగిన శ్వాస కలుగుట.

ప్రలాపసన్ని

శ్లో. ప్రలాపకం²⁶20 పో 21 భ్రాంతిశ్చ ప్రజ్ఞానాశో²⁷ఽతితాపతా ।
పాదశో²⁸22 ఘో²⁹ఽంగపీకా చ వై కల్యం 23 ప్రతివాదితా ।
జ్ఞేయః ప్రలాపక³⁰24 శ్చివైః సన్నిపాతో హి మారకః ॥

1. ంచతక

9. పి

17. శ్వసః

2. తే

10. వ్యం

18. సో

3. సా

11. భుగ

19. శిని

4. శూన్య

12. రా

20. చ

5. రా

13. క్తష్టి

21. చిత్తార్థ

6. కా

14. వ్య

22. హ

7. ఘో

15. మ

23. శత్రుసాధనం

8. మా

16. ర

24. ంచిచ్ఛే

శీతాంగసన్ని

శ్లో. శరీరం హిమవ¹చ్ఛీతం ²ధర్మస్థితీసారకంపనమ్ ।
 యుధానాశో³ఽంగతాపశ్చ హిక్కాత్వాసక్లమా⁴ర్తయః ।
 సర్వాంగ⁵శిధిలో హంతి శీతాంగః సన్నిపాత⁶కః ॥

అభిన్యాససన్నిపాతనిదానము

శ్లో. దోషకోపో ముఖం స్నిగ్ధం నిద్రా వై కల్య⁷కంపనే ।
 నిస్వేదోనమతిశ్వాసో మందాగ్నిబల⁸హీనతా ।
 మృత్యుతుల్య⁹ ¹⁰హృభిన్యాసః సన్నిపాత¹¹స్తు లక్ష్యతే ।

శ్రీపార్వతీప్రత్రనిత్యనాధవిరచితరసరత్నాకరమున
 సన్నిపాతనిదానము
 సంపూర్ణము

మతాంతరమున త్రయోదశ సన్నిపాత నిదానము
 సందికసన్ని

శ్లో. పూర్వరూపకృతశూలసంభవమ్
 శోభవాతబహువేదనాన్వితమ్ ।
 క్లేష్మతాపబలహానిజాగరమ్
 సన్నిపాత మితి సందికం వి¹²దుః ॥

అంతకసన్ని

శ్లో. దాహం కరోతి పరితాప¹³ఃసమాతనోతి
 మోహం దధాతి విదధాతి శిరఃప్రకంపమ్ ॥
 హిక్కాం ¹⁴తనోతి కఫ¹⁵సంచయమాతనోతి
 జా¹⁶సీహి తం విబుధవర్జితమంత¹⁷శ్శాఖ్యమ్ ॥

1. తీ	7. నష్టవాక్	13. మతిస్త
2. భర్తా	8. నాద్యం	14. రు
3. శా	9. హానిచ	15. పంచసమాజుహా
4. శీతల	10. మ	16. నా
5. కే	11. స్యులక్షణం	17. కన్గం
6. కో	12. ధేత్	

రుద్దాహసన్ని

శ్లో. ¹ప్రలాపపరితాపనప్రబలమోహమాండ్యశ్రమః
పరిభ్రమణవేదనావ్యభితకంఠమన్యా హనుః ।
నిరంతరతృషాకరః శ్వసనకాసహిక్మాకులః ।
స కష్టతరశాధనో భవతి హంతి రుద్దాహకః ॥

చిత్తవిభ్రమపత్ని

శ్లో. యది క²థమపి పిప్లసాం జాయతే వాతపీ³డా
భ్రమమదపరితాపో మోహవైకల్యభావాః ।
వికటనయనహాసాగీతనృత్యప్రలా⁴పో⁵ఽ-
⁶భిదధతి ⁷తమసాధ్యం కష్టచిత్తభ్రమాఖ్యమ్ ॥

టీ. ఈ సన్నిపాతము⁸ అసాధ్యము.

శీతాంగసన్ని

శ్లో. హిమ⁹సదృశశరీరో వేపథుశ్వాసహిక్మా -
శిథిలితసకలాం¹⁰గో¹¹ఞ్ననాదోగ్రతాపః ॥
¹²దవధువమధుసాదాశ్చర్ద్యతీసారశోకా-
¹³స్త్వరితమరణ¹⁴హేతుః శీతగాత్రః ప్రభావాత్ ॥

తాండ్రికసన్ని

శ్లో. ప్రభూతా తంద్రార్తిజ్వరకఫపిపాసాకులత¹⁵రా
భవేచ్ఛా¹⁶మౌ జిహ్వో పృథులకతినా కంటకవృతా ॥
అతీసారశ్వాసక్లమధుపరితాపాః శ్రుతిరుజా
తథా కంఠే కంఠా¹⁶ర్భవతి సతతం త్రాంద్ర¹⁷కగజే ॥

1. కంపప్రలాపపరితాపనం
చపితమోహాద్యంభ్ర
మప్రతి భ్రమణవేదనద్య
ఘనకంటకమన్య
హనునిరంతరతృషాకుల
స్వాసనకూలశల్యా
కులకలుషితాపసాదనో
భవతినోహిరుద్దా
హసన్ని

2. ర
3. పూ
4. త్త
5. పో
6. వి
7. మపి
8. ౧౩ దినాలకుగాని లేదా
౮ దినాలకుగాని మితం
3 దినాలు అయినా

9. శశిర
10. గం
11. భిష్మగుండేప్రలాపం
12. క్లమవమధుతదాహ
13. స్థు
14. జీవీ
15. రం
16. భ
17. కేగుణః

కంఠకుబ్జము

శ్లో. శిరో²ర్రి కంఠగ్రహదాహమోహ -కంఠజ్వ¹రాః రక్తసమీరణార్తిః ।హ²నుగ్రహస్తా³పవలాపమూర్ఖాఃస్యాత్కంఠ⁴కుబ్జః ఖలు ⁵కృచ్ఛ్రసాధ్యః ॥

కర్ణికసన్ని

శ్లో. ప్రలాపశ్రుతిహాసకంఠగ్రహంగ-

వ్యథాశ్వాసకాసుప్రసేకప్రభావమ్ ।

జ్వరశ్చ⁶పి కర్ణాంతయోర్గల్గపీడాబుధాః కర్ణి⁷కం కష్టసాధ్యం వదంతి ॥

భుగ్ననేత్రసన్ని

శ్లో. జ్వరబ⁸లౌపచయః స్మృతిశూన్యతా¹⁰శ్వసన¹¹భుగ్నవిలోచనలోహితః ॥ప్ర¹²లపనభ్రమకంఠసశోకవాత్య¹³జి¹⁴జీవితమా¹⁵శు స భుగ్న¹⁶దృక్ ॥ర¹⁷క్తప్తీవిసన్నిశ్లో. ర¹⁸క్తప్తీవీ జ్వరవ¹⁹మిత్య²⁰సామోహశూలాతిసారాఃహిక్కాధ్మానభ్రమణవమధుశ్వాససం²¹జ్ఞాప్రణా²²శ్వాః ॥

1. శో

స్తథాభూతం

15. భగ్న

2. మారు

7. ప్త్విం

16. ధృ

3. ప్ర

8. లప

17. క్తప్తీ

4. కూజా

9. దృధి

18. శ్లో

5. సాధ్య

10. శ్వా

19. మి

6. ప్రలాపార్తితృప్తృ

11. భ

20. స్థా

ట్యాహికార్తి

12. లాప

21. గా

శ్వాసకంఠప్రభావా

13. జిత

22. శ్వా

జ్వరస్తృపారకారో

14. విజి

శ్యామారక్తాఽపి¹ కిల రసనా మండలోత్థానరూపా
రక్తప్రీతి² నిగదిత ఇతి ప్రాణహంతా ప్రసిద్ధః³ ॥

ప్రలాపనన్ని

శ్లో, కంపప్రలాప⁴ పరితాపన⁵ శీర్షవీడాః

⁶ప్రాథప్రభావవవమానపరోఽన్యచింతః ।

ప్రజ్ఞాప్రణా⁷ శవికలః ప్రచుర⁸ ప్రవాదః

క్షీప్రం¹⁰ ప్రయాతి పితృపాలవ¹¹దం ప్రలా¹²

జిహ్వీకసన్ని

శ్లో, శ్వాసకాసపరితాపవిహ్వలః

కఠినకం¹²టకపూరితజిహ్వకః ॥

విగతనిద్రకః పూరితకంఠః

ప్రచురతాపబహు¹³పీడితగాత్రకః ।

బధిరమూకబలహానిలక్షణో

జిహ్వకో భవతి కష్టసా¹⁴ధనః ॥

అభిన్యాసనన్ని

శ్లో, దోషత్రయస్నిగ్ధముఖత్వనిద్రా

వైకల్య¹⁵నిశ్చేతనకష్టవాగ్మీ ॥

బలప్రణాళః శ్వసనాదినిగ్ర¹⁶హోఽ

¹⁷భిన్యాస ఉక్తః స చ మృత్యుకల్పః ॥

సప్తవిధదోషములు

శ్లో, అథ సప్తవిధా దోషా వక్ష్యంతే శాస్త్రనిశ్చ¹⁸యాత్

తదణజ్వరమధ్యే తు¹⁹ జాయంతే పథ్యసేవనాత్ ॥

1. టకతనుమహాగంధరోధా

మయమాసువిత్రం

13. దిశమా

అసంఘాః

7. సకఠః

14. ధ్యంజిహ్వకః

2. క్రప్తివి

8. సు

15. సుస్వేదనునప్త

3. తిష్ఠా

9. ప్రపాది

16. హా

4. వ

10. సదా

17. యుక్తంచరం

5. నద్య

11. నం

18. యం

6. తస్యప్రలాప ఇశ మా

12. త

19. అపథ్యేన ప్రహయాత్

అన్యం చ కలుకం స్నిగ్ధ¹ం కషాయం స్వాదు భోజనమ్ ।
 జలపా²నం చ శై³త్యం చ పనితానంగమాగ్ర⁴హః ॥
 వ్యాయామచింతాశోకం చ మహాదో⁵షః ప్రజాయతే ॥
 కుమమం చందనం చంద్రం తాంబూలం రక్తవస్త్రకమ్ ।
 ఆజ్యం గుడం చ తిలజం ⁶సురభిద్రవ్యభోజనమ్ ॥
 తూలికయా⁷ నవ్యవస్త్రం వాయుభూయిష్టమచిరమ్ ।
 నారీస్పర్శావలోకం చ జ్వరితః పరివర్జ⁸యేత్ ॥

1. అపథ్యదోషము

శ్లో తం⁹ద్రా మూర్ఛా భ్రమో దాహః ప్రలా¹⁰పో హృది వేదనా ।
 అపథ్యదో¹¹షో విజ్ఞేయో వైద్యవిద్యావిశార¹²జై ॥

2. ప్రీతసంగమదోషము

శ్లో. తరుణజ్వరమధ్యే తు యువతీసంగమేన హి ।
 జాయతే దారు¹³ణో దో¹⁴షో ¹⁵హ్యంగవైకల్యకంపతా ।
¹⁶పక్షో¹⁷ంతరే చ సంతాపః ప్రలా¹⁸పో ¹⁹దాహవిభ్రమా ॥
 పాణిపాదతలే శైత్యం దో²⁰షః ప్రీతసంగ²¹మే స్మృతః ॥²²

3. విషమదోషము

శ్లో. జ్వరసంతాపదాహోశ్చ నాడీ కుటిలవేగితా
 అంతర్దా²³హో మదో మూర్ఛా విషమం దోషలక్షణమ్ ॥

1. కఃకటుమధు

8. తం

15. పక్షా

2. న

9. ద్ర

16. ద్దా

3. శ్యే

10. పం

17. మం

4. హాత్

11. హా

18. ఇదియ్యో వేతరణ జ్వర

5. షా

12. ణం

దోషం

6. భు

13. ణం

19. హం

7. శ్య

14. అ

ఉత్తరఖండము

4. విషమశీతలదోషము

శ్లో. దినే ద్విత్రిచతుర్వా¹రం ముహుశ్శీతం ముహుర్జ్వరః ।
దా²హో మో³హః శిరో⁴ద⁵క్ష్ప జిహ్వో కఠినకంట⁶కా ॥
దోషం విషమశీతం ⁶నై విజానీ⁷యాత్ భిషగ్వ⁸రః ।

5. రక్తజిహ్వకదోషము

శ్లో. జిహ్వో ⁹స్యాద్రక్తవర్ణాభకంటకా ద్రవసంయుతా ।
జ్వర¹⁰స్త్రష్టా విదాహ¹¹శ్చ రక్తజిహ్వకలక్షణమ్ ॥

6. పీతజిహ్వక దోషము

శ్లో. జిహ్వో పీతా స్ఫోటశు¹²ష్కకంటకా జ్వరవిభ్రమా
మదో మూర్ఛా గుంభనం చ పీతజిహ్వకలక్షణమ్ ॥

7. కృష్ణజిహ్వక దోషము

శ్లో. కృష్ణజిహ్వో నక¹³ఠినకంట¹⁴కా ¹⁵దాహవిభ్ర¹⁶మా
శ్వాసః కంఠూర్మద¹⁷స్త్రష్టా స్యాద్దోషః కృష్ణజిహ్వకః ॥¹⁸
సప్తవిధదోషముల దినప్రమాణము

శ్లో. ఇ¹⁹త్థం సప్తవి²⁰ధా దోషా²¹ః ప్రమాణం చార్థమానకమ్
అథవా సప్తదివసం వి²²క్షేయం శాస్త్రపార²³గైః ॥

²⁴జ్వరాతిసారనిదానము

శ్లో. ²⁵అథ జ్వరాతిసారస్య నిదానం తు ప్రవక్ష్యతే
గురు²⁶స్పిగ్ధోష్ణసత్వరైః ²⁷శీతద్ర²⁸వైశ్చ భోజనే ॥

1. శే	11. ంచ	20. ధదాః
2. హ	12. ఖ్న	21. క
3. హః	13. నా	22. జ్ఞానం
4. క్వా	14. కో	23. గం
5. కః	15. ద్వా	24. అ
6. హ	16. మః	25. అథ జ్వరాతిసారంచ
7. యం	17. ంశ్చ	26. స్పిగ్ధో
8. రై	18. ఇవి విషమముదోషా	27. శ్రేత్య
9. ర	అదిన ప్రమాణాలు	28. వ్యాధి
10. కృం	19. దం	

శోకవ్యాధానుమా¹త్తైశ్చ ²భేదిచ్ఛర్దనభేషజైః
జాయతే ³త్వతిసా⁴రో వై దాద⁵ణోఽత్యుగ్రవేదనః ॥

వాతాతీసారలక్షణము

శ్లో. ఫేనిలశ్యామలమలం ⁷నాభ్యుదగుదశూలకృత్
సర్వావయవతైథిల్య ⁸మాధ్మానం చ ముహుర్దుహుః ।
శక్పద్బద్ధం ⁹సదక్శబ్దం వాతాతీసారలక్షణమ్ ॥

పిత్తాతిసారలక్షణము

శ్లో. సాదృణో¹⁰ష్ణం ద్రవం ఫేనం పీతవర్ణం మలం సకృత్
సకృ¹¹దామం ¹²ససంతాపం హృచ్ఛాలం దాహ ¹³ఉత్కలః
స్వే¹⁴దో మూర్ఛా భ్రమ¹⁵స్తృష్ణా పిత్తాతీసారలక్షణమ్ ॥

శ్లేష్మాతిసారలక్షణము

శ్లో. ఆమం ఫేనం మలం శ్వేతం కాసశ్వాస¹⁶ స్త్వరోచకః ।
కించిన్నాత్ర కుక్షీశూలం శ్లేష్మాతీసారలక్షణమ్ ॥

జ్వరాతిసారలక్షణము

శ్లో. జ్వరగ్గుంతాపహృచ్ఛాలమరోచకవి¹⁷ రేచనమ్ ।
ఆమం వా శోణితం వాపి జ్వరాతీసార¹⁸లక్షణమ్ ॥

దోషాతిసారలక్షణము

శ్లో. అంతర్దా¹⁹హో బహిష్కృతం కరపాదం చ శీతలమ్ ।
ప్రలాపచ్ఛర్దిహిక్మా²⁰శ్చ కాసః శ్వా²¹సో విరేచనమ్ ॥

1. దాహ
2. భేదిశ్చర్ద్యవభేషుచ
3. తాప
4. రం
5. దానుగ్రహగతిం
6. నంచ
7. నాభ్యుదగ్గుదశూలకం

8. బృంహణం
9. మలంతులం
10. స్థ
11. ద్వా
12. శ
13. ము
14. ద

15. త్య
16. మ
17. శో
18. ముచ్ఛతే
19. హం
20. చ
21. శ

ఉత్తరఖండము

కం¹పవిభ్రమహృల్లా²సా ఆధ్మానం జాగ³రో మదః ।
ఆసురక్తం చ హృచ్ఛూలం దోషాతీసారలక్షణమ్ ॥

అసాధ్యాతిసారలక్షణము

శ్లో. ఏరండతైలవర్ణం చ మాంస⁴మాక్షికవత్తథా ।
వర్ణహీనం చ దుర్గంధ⁵మసాధ్యమతిసార⁷కమ్ ॥
విస్రం చ కృష్ణవర్ణం చ బహువర్ణం చ రక్తకమ్ ।
దుర్గంధమ⁹ద్యవర్ణం ¹⁰స్వా దసాధ్యమతిసార¹¹కమ్ ॥

సాధ్యరోగిలక్షణము

శ్లో. ¹²ఇందీవరసమం నేత్రం ముఖం తారేశసన్నిభమ్ ।
సమధాతు¹³గతిర్నాడీ స్వరః కోకిలసన్నిభః ॥
క్షుతం క్షుదా మూర్ధ్నికంఙ్క¹⁴రన్నవాం¹⁵ఛా తనుర్లఘుః ।
దంతా¹⁶ః కుండనిభా భాసా జిహ్వ మా¹⁷ర్ద్రవసుద్రవా ॥
యవాగుప్రాశనే స్వేదః కర్ణయోః శ్రవణం సమమ్ ।
గంధజ్ఞానయుతం ఘ్రాణం పాదపాణితలోష్ఠ¹⁸కే ॥
నఖయోః కరరేఖాయాం రక్తం సంపూర్ణపూరితమ్ ।
జా¹⁹నన్నేవమిదం సాధ్యం చికి²⁰త్సాం కురు పండిత ॥

అసాధ్యరో²¹గి లక్షణములు

శ్లో. జ్వరస్తీక్ష్ణో²ఽథవా శీతో హృథ ²²చాల్పజ్వరో²పివా ।
నేత్రాంతం రక్తరహితం పాణిపాదసఖే తథా ॥

1. పా
2. కాబ్బంహృణం
3. రం
4. మక్షిక
5. స్వర
6. ంట
7. యోః
మిశ్రం
8. ధు

9. చమ
10. యోః
11. అధసాధ్య సాధ్యమా
హునత్యతే భిష
కోత్తమం
12. ర్గత
13. క్షేత్ర
14. చ

15. స్కు
16. ద్ర
17. ంజానతీ
18. కం
19. నాత్యే
20. త్పః
21. గ
22. వా

నేత్రం కాంతివిహీనం చ సాగరధ్వని¹నిశ్రవః ।
 స్వేదహీనో జ్వరశ్చైవ² మధవా స్వేద³ఉత్కటః ॥
 ముఖే కాంతిస్త⁴థా హీనా నేత్ర⁵భాగో² ధవా కృశః ।
 నాభిహృన్నాసికాపాదపాణిశ్చైత్యం హిమాంశు⁷వత్ ॥
 ఊర్ధ్వశ్వాసో ధనుర్వాతో హిక్మా సర్వాంగకంపనమ్ ।
 శిరఃకం⁹పో హ్యపస్మారః కఫః కంఠసమాగతః ॥
 గంధం¹⁰ సాధు న జానాతి మలం కపిలవర్ణకమ్ ।
 శిథిలా¹¹ చపలా మందా నాడీ కుటిలనూత్నగా ॥
 ఆ¹²దా పిత్తగతిర్నాడీ తతో వాతగతిర్భవేత్ ।
 తతః క్లేష్మగతిర్నాడీ చక్రావర్త¹³గతిర్మూఢః ॥
 మందా నాడీ భవేద్యస్య¹⁴ హ్యసాధ్యం భవతి ధ్రువమ్ ।
 స రోగీ నరకం యాతి విజ్ఞేయం వైద్యపారగైః ॥

¹⁵ఘాతకవైద్యలక్షణము

శ్లో. వ్యవహారం జ్యోతిషం చ భైషజ్యం శిల్పకర్మ చ ।
¹⁶యది శాస్త్రం వినా కుర్యాత్తమాహుర్మహ్మఘాతుకమ్ ॥
 తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన వైద్యః శాస్త్రం విచారయేత్ ।

జ్వరము¹⁷లకు దినచర్య

శ్లో. అథ జ్వరదినే చర్యా వక్ష్యతే శాస్త్రనిశ్చయాత్ ।
 జ్వరస్యాదిదినే కుర్యాన్నిర్లంఘనమతఃపరమ్ ॥
 ద్వితియేహని వృత్తిస్తు కుర్వీత దంతధావనమ్ ।
 జిహ్వనిర్లేఖనం కుర్యాన్ముఖతాశ్¹⁸నమేవ చ ॥

1. సః

2. ఆ

3. ము

4. తో

5. భగ్నా

6. దా

7. వా

8. సం

9. పమథ

10. స్వా

11. జ

12. డి

13. ప్ర

14. మ

15. వైద్యఘాతలక్షణం

16. ఏ

17. సం

18. యత్సప్తః

మ ధ్య మ ఖ ం డ ము

మూర్ధ్ని¹ వేష్టం తతో² బధ్వా³ శయనం వామభాగ⁴తః ।
 పూర్వవల్లంఘనం కుర్యాత్తతీయే⁵ దివసే తథా ॥
 చతుర్థాగావశేషం తు⁶ శ్చతతో⁷యం క్వచిత్పిబేత్ ।
 తత్తో⁸యే దోషనాశాయ⁹ బీజం కతక¹⁰జం క్షిపేత్ ॥
 చతుర్థదివసే ప్రాప్తే పూర్వవల్లంఘనం¹¹ చరేత్ ।
 పంచమేహని సంప్రాప్తే¹² యవాగూప్రాశనం తథా ॥
 షష్ఠే¹³హని చ తథా కుర్యాత్ప్రా¹⁴ప్తే¹⁵ సప్తమేహని ।
 గంధూషణం పురః¹⁶ కుర్యాదౌషధం చ తతః పరమ్ ॥
 యవాగూ¹⁷మూర్ధ్వతః¹⁸ పాన్యన్నౌషధం త్రిదినం చరేత్ ।
 అథవా నవమే దద్యాత్ జ్వరము¹⁹ భవేత్తతః ॥
 పథ్యం లఘుతరం చైవ విరేక²⁰స్తదనంతరమ్ ।
 జ్వరాదౌ లంఘనం పథ్యం తన్మధ్యే²¹ చ యవాగుభిః ।
 జ్వరాంతే²² ఔషధం దద్యాత్ జ్వరముక్తే²³ విరేచనమ్ ॥

జ్వరప్రమాణము

శ్లో. అతః పరం ప్రవక్ష్యామి జ్వరం వారప్రమాణతః ।
 సప్తరాత్రంవా¹తిక²శ్చ షడ్రాత్రం చాథ పైత్యకః ॥
 నవరాత్రం క³ఫా⁴హైవ ద్వంద్వజా దశరాత్రకమ్ ।
 ధాతుపా⁵భవేద్యత్ర⁶ తతః ఊర్ధ్వం జ్వ⁷రాన్మృతిః ॥

యవాగుకాలము

శ్లో. వాతిక¹స్యాపరాణ్ణే² చ పూర్వాణ్ణే³ చాథ పైత్యకే ।
 క్షేప్తికే⁴ తు చ మధ్యాహ్నే⁵ యవాగు⁶పానమాచరేత్ ॥

1. కం

2. పూర్వ

3. యం

4. భక్షయేత్

5. ప

6. మం

7. త

8. సూక్ష్మ

9. కృత్యాదౌషధంసద్వి

జంతవః

10. ఊ

11. త్రాస్యాత్ బౌ

12. క్షుం

13.ంత

14.దౌ

15. త

16.ంచ

17. శ్చైవ

18. జ్వరపాకం

19. అ

20. రాహశేత్

21. అభవ్యకాలః

22.ంచ

23. కాల

లంఘనభేదములు

శ్లో. లం¹ఘనం త్రివిధం ప్రోక్తం వాతపిత్తకఫస్య చ ।

లం²ఘనం తీతూపవాసః స్యా ల్లం⁴ఘనం భోజనం లఘు ।

లం⁵ఘనం చోష్ణపానీయం లం⁶ఘనం పరమాషధమ్ ॥

టీ వాతపిత్తకఫములకు లం⁷ఘనము మూడు విధములు. వాత¹⁰గోషము కలవానికి ఉపవాస¹¹రూపలంఘనము, పైత్య¹²గోషము కలవానికి లఘుభోజనరూప¹³లంఘనము, ¹⁴శ్లేష్మ¹⁵గోషము కలవానికి గంజి¹⁶తాగుట లంఘనము.¹

లం¹⁷ఘనవ¹⁸ర్జితులు

శ్లో. అతిసారేషు గర్భిణ్యాం పృథ్వానాం ¹⁹బాలకేషు చ ।

క్షీణవీ²⁰ర్యేషు వ్యాయామే నేత్రరోగే చ యత్క్రమి ॥

గ్రహణీరోగిణాం వైష లం²¹ఘనం పరివర్జయేత్ ।

య²²దీదం వైద్యశాస్త్రోక్తం జ్ఞాతవ్యం భేషజోత్త²³మమ్ ॥

నిదానం ప్రథమం జ్ఞాత్వా చికిత్సాం కురు పండిత ॥

శ్రీ అమరేశ్వరభట్టార్యకప్రియతనూజ సకలవిద్యాధురీణ భైషజ్య

విద్యాపారీణ శ్రీ వల్లభేంద్ర విరచిత వైద్యచింతామణిలో

జ్వర, సన్నిపాత, దోషాతిసార, నిదానము

సంపూర్ణము.

1. ఖ	11. పుంచేది	వాతమునకు ఉపవాస
2. ఖ	12. ధాతువ	లంఘనము అనుచితమై
3. తు	13. ం	నందున, యథాసంభవము
4. ఖ	14. పెట్టి బ్రౌవధం ఇచ్చేది	గ ననవ్వించి వ్యాఖ్యా
5. ఖ	15. ధాతున	నించుట యుచితము.
6. ఖ	16. పోసేది	19. శిశినామసి
7. ఖ.	17. ఖ	20. ర్యాత్
8. ం	18. రా	21. ఖ
9. ధా	* ఈటికలో, యథా	22. ఇ
10. ధాతువ	సంఖ్యముగ లంఘనము	23. నా
	చెప్పబడియున్నది. గాని	

ఉత్తర ఖండము

సన్నిపాత¹సంగ్రహము

౨. గళమున శ్లేష్మంబు ఘనమైన సంధిక
మరి తండ్ర తాండ్రికమనఁగ బరగు
చిత్తవిభ్రాంతియై చిత్తవిభ్రమమగు
కంఠగ్రహంబైన కంఠకుబ్జ
కర్ణాంతమున శో²ఢ గ³ల్ల కర్ణికమది
జిహ్వ సంస్తంభింప జిహ్వకంబు
రుద్ధాహతీవ్రత రుద్ధాహమను సన్ని
యధికమా హిక్కల నంతకంబు

గీ. నెగడు ⁵సార్థకనామంబు భుగ్ననేత్ర
⁶మమరు రక్తపైత్యమును ప్రలాపనంబు
శీ⁷తగాత్ర మభిన్యాస⁸ము పదమూడు
⁹సన్నులఱువదినా¹⁰లుగు ¹¹విధములగును

టీ. ఇచ్చట “రక్తపైత్య” మనుపదము, “రక్తప్రీతి” సన్నిపాతమును చెప్పును.

¹²అర్ధనారీసన్నిపాతము

శ్లో. అర్ధం సుశీతం పునరర్ధ¹³ముష్ణమ్
దుఃస్వేద¹⁴ఖన్నః శవగంధయుక్తః ||
ముహూర్మహూర్యస్య ముఖే ¹⁵చ ¹⁶శోషః
జీవేత్స సర్వం త్రిదినాని సప్త ||

1. నిదానం
2. ఢ
3. లు
4. ఆజ్ఞాన
5. నిస్సార్థ

6. ఋలాగు
7. తాంగ
8. సన్ని
9. అఱు
10. లు
11. భేదంబులుగునూ

12. ప్రీతి
13. ఊ
14. కించిత్
15. స
16. షా

వైద్యదోషము

శ్లో. అనాహూయాభిగమనమవేళా¹రోగవర్జనమ్ ।

లజ్జితాయ చికిత్సా²చ తథా³ సాధ్యప్రతిక్రియా ॥

అత్యంతధనకాంతత్వం పథ్యాపథ్యస్య⁴ విభ్రమః ।

అవశ్యస్యా⁵నభిజ్ఞానం వైద్యానాం దోషసప్తకమ్ ॥

అపూజ్యవైద్యలక్షణము

శ్లో. మలినస్తరుణః స్తభ్ధో¹ రోగీ చ స్వయమాగతః ।

పంచవైద్యాన పూజ్యంతే ధన్వంతరివచో² యథా ॥

సన్నిపాతములలో రసచికిత్స

త్రయోదశసన్నిపాతములకు ప్రత్యేకచికిత్సలు

సంధికసన్నిపాతచికిత్స

శ్లో. సంధిస్తే హితమస్తి లంఘనవిధిః స్వేదోపనాహా¹దికమ్

రూక్షం కర్మ సమస్తమేవ విహితం కుర్యాద్యవాగూరసః ॥

మూలీపంచకకల్కకల్పితవిదం సన్మాగధీమిశ్రితమ్

కాలత్థేన రసేన పైంధవయుతం పేయం చ విశ్వోషధమ్ ॥

రాస్నాగుడూచ్యాదిక్వాధము

శ్లో. రాస్నాగుళీచీశతివృద్ధదాహ -

సురాహ్వవిశ్వత్రిఫలావరీభిః ।

క్వాథం పిబేద్దుగ్ధులుసంప్రయుక్తమ్

సమగ్రసంధిగ్రహసన్నిపాతే ॥

సంధికసన్నిపాతధూపము

శ్లో. నిర్గుండీఘనసహితః

సిద్ధార్థ కనింబపుత్రసంయుక్తః ।

సర్జరసేన సమేతో

ధూపః సంధిగ్రహం హంతి ॥

స్వచ్ఛందభైరవరసము

శ్లో. రసస్య ద్విగుణం గంధం శుద్ధం సమృద్ధయేత్ తుణమ్ ।
 ప్రతిలోహం సూతనమ ²మష్టలోహం మృతం ³తథా ॥
 బ్రహ్మ జయా చ నిర్ధండీ విషముష్టిః పునర్నవా ।
⁴నీలికా ⁵గృహకన్యార్కకృష్ణధుత్తూరభృంగకమ్ ॥
 వృషకం కాకమాచీ చ ద్రవైరేతైర్విమృద్ధయేత్ ।
 మర్దయేత్త్రిదినం ఖోల్వే తతః పితైర్విభావయేత్ ॥
 మాతస్యమాహిషమాయూరై ⁷రేతప్వితైర్విభావనా ।
 శతాఘ్నో జీవనీ రాస్నా వాజిగంధాః ⁸ప్యపేర్లతా ॥
 ఖచోరో నాగ ⁹రం చైలా సర్పాక్షీ సురసా ¹⁰ంకురః ।
 సన్యో బాలస్య విష్టా ¹¹చ కణాగోక్షురసంయు ¹²తా ॥
 సమై ¹³స్తైః కృతమూషాయాం పూర్వోక్తం ¹⁴ప్రక్షిపేద్రసమ్ ।
¹⁵తాం నిరుధ్య తతో భాంజే మృణ్మయే రోధయేత్పునః ॥
¹⁶శరావపిహితాం సంధిలిప్తాం లవణమృత్స్నయా ।
 అల్పగ్నినా దినం పాచ్యం ¹⁷రసమాదాయ చూర్ణయేత్ ॥
 పూర్వోక్తై ¹⁸ర్భావి ¹⁹తః పి ²⁰తై రసః స్వచ్ఛంద ²¹దభై రవః ।
 ఆర్ద్రకస్య రసైర్దేయః సన్నిపాతే త్రిగుంజకమ్ ॥
 దశమూలేన నిర్ధండ్వా క్వాధః ²²స్యాదనుపాసతః ।
 సన్నిపాతం నిహంత్యాశు సాధ్యాసాశ్యం తథో ²³దితమ్ ॥

1. న్యాయ	9. రాచేతో	లేవ్యం లవణమృదుంతదా
2. ంట	10. త్వతా	17. ద్ర
3. సమం	11. ధ్య	18. భా
4. నలి	12. తా	19. త
5. గిరి	13. శేఖికృతా మూషాం	20. తై
6. ర్వ	14. ప్రేక్షయే	21. ధ
7. యేవత్పితృం భవేద్రసః	15. తై	22. చమ
8. ఫణి	16. స్రావకేనదృతాం సంధి	23. ధి

గుంజై¹క¹మార్ద్ర²కై ద్యు³దేయః⁴ స్వచ్ఛందభై⁵రవః ।
పంచకో⁶లకషాయానుపాస⁷తః సన్నిపాతనుత్⁸ ॥

సంధికారిరసము

శ్లో. శుద్ధసూతో ద్విధా గంధః మారి⁴తం చాభ్రకం సమమ్ ।
త్రితూరం జీరకం వ్యోషం త్రిఫలా లవ⁵ణాని చ ॥
చిత్రకస్య కషాయే⁶ణ దినై⁷కం మర్దయేద్దృఢమ్ ।
పంచగుంజమిదం ఖాదే త్సంధికారి⁷రసః స్మృతః ॥
పిష్ప⁸లీం మధునా చానుపిబేదుష్ణోదకం తథా ।

సన్నిపాతాశనిరసము

శ్లో. రసభస్మస⁹మో గంధః తామ్రభస్మ ద్వయోస్సమమ్ ।
తామ్రాంశం ఖర్పరం యోజ్యం ఖర్పరాంశం చ హింగుళమ్ ॥
అష్టువేతస¹⁰కం వైవ యామం ఖల్వే విమర్దయేత్ ।
¹¹అష్టువేతసకాభావే తూరం ¹²చణకసంభవమ్ ॥
జంబీరైర్మర్దితం దధ్వా పుటైకే భూదరే పచేత్ ॥
అదాయ చూర్ణయేత్ఫలే¹³ హిం¹³గుకర్పూర¹⁴మూష¹⁵ణం ।
చత్వారస్సమతుల్యంశాః సప్తధా హ్యేర్ద్రాకద్రవైః ॥
భావయేచ్ఛ మహారాష్ట్రీనిర్దం¹⁶డికరవీరజైః ।
ఏతైర్ద్రావైః పృథగ్భావ్యం సప్తధా సప్తధా క్రమాత్ ॥
చూర్ణయిత్వా తు షడ్గుంజం దాపయేద్దార్ద్రాకద్రవైః ।
సన్నిపా¹⁷తాశనిః సోఽయం రసః స్యాత్సన్నిపాతజిత్ ॥

సంధికసన్నిపాతచికిత్సాధికారము

సంపూర్ణము.

1. ఎవర్దనాయుక్తం

2. మాసం

3. యేత్స

4. చ

5. జైఃస్వమం

6. ణ

7. సా

8. లీం

9. మో

10. గంధంచ

11. అభాతేధాష్టజేంతంస్యా

12. శ

13. గూ

14. యో

15. వైః

16. చా

17. తనరా

అంతకసన్నిపాతచికిత్స

మృతసంజీవినిరసము

శ్లో. శుద్ధం నూతనం ద్విధా గంధం కజ్జలీకృత్య ¹మర్దయేత్ |
 అభ్రలోహక²యోర్భస్మ తామ్రభస్మ సమం సమమ్ ||
 విషం తాళకకంకుష్ఠం శిలాహింసుశచిత్రకమ్ |
 హస్తీశాండి చాతివిషా త్రూషణం హేమమాక్షికమ్ |
 భృంగీ కుంభీ మేఘనాదః ప్రతిచూర్ణం రసాంశకమ్ |
 త్రిదినం మర్దయేత్థల్వే ద్రవైరార్ద్రకసంభవైః ||
 నిర్గండివిజయాద్రావై⁴స్త్రీదినం మర్దయేత్పునః |
 జంబీరస్య చ ⁶చాంగేర్యా ద్రావై⁷స్తం మర్దయేద్దినమ్ |
 కాచకుప్యాం ని⁸వేశ్యాభ వాలుకాయంత్రకే పచేత్ |
 ద్వియామాంతే సముద్భృత్య మర్దయే చార్ద్రకద్రవైః ||
 దినైకం శోషితం చూర్ణం త్రిగుంజం సన్నిపాతజిత్ |
 మృతసంజీవనో నామ రసో²యం శంకరో³దితః ||
 మృతో²పి సన్నిపా¹⁰తార్తో జీవ¹¹త్యేవ న సంశయః |
 సక్షీరం దాపయేత్పుష్యం దే¹²యో వా²నందభైరవః |
 నాతః పరతరః కశ్చిత్సన్నిపాతహరో రసః |

అంతకసన్నిపాతచికిత్స

సంపూర్ణము

1. మాత్త్ర
2. ద్రవయాభ
3. శాండి
4. త్రి

5. ర్య
6. గా
7. దైవ
8. వేద్యావ

9. పి
10. లోప
11. ల్యోపి
12. యం

రుద్దాహసన్ని¹పాతచికిత్స

బదరీపల్లవాదిలేపము

శ్లో. బదరీపల్లవలేపః శ్రీఖండారిష్ట శేనసంయు క్తః ।

దాతవ్యః సాదోతలే రుద్దాహకసన్నిపాత⁴నాశాయ ।

అగుర్వాదిధూపము

శ్లో. అగురుఘనసారసల్లక-

కరరుహసతోనీరచందనై ర్యుక్తః ।

రుద్దాహసన్నిపాతం

నిహంతి మధుమిశ్రితో ధూపః ॥

అభయాదికషాయము

శ్లో. అభయాపటోలముస్తా-

కంటుకాశమ్యాకగోస్తనీకావళః ।

రుద్దాహసన్నిపాతం

నిహంతి మధుసంయుతో²త్సుగ్రమ్ ॥⁷

కామజ్వరచికిత్స

శ్లో. స్త్రీకథా సుఖగోష్ఠీ చ కామస్య కథనోది వా ।

హస్యక్రీడావినోదాని శాంతిః కామజ్వరో³ హితాః ।

బ్రాహ్మద్రాక్షాదికషాయము

శ్లో. బ్రాహ్మద్రాక్షాజలధరవచాభీరుశమ్యాకతిక్తా-

పథ్యాధాత్రీకలితరుబలానింబకోశాతకీభిః ।

1. కి

2. త్సా

3. వేష

4. కః

5. భిరు

6. టూ

7. వీతంకకులీంద్రః క్వాపి

హిమ సాగరమధ్య

భూతే కాలజ్వరం

నానిలమిశ్రకాలే,

దాహేష్టద క్లమే

ర్యాసహృది సంజాత

విధ్రమం ఉత్తానకయన్

క్వామ జింహ్వకాల

జరేస్యనాం

విశ్వోరసురాంహృయా

బ్లికటుకాదు స్వర్స

తాద్యీశిదా

రాజీహకోమర సంసమాం

శ ముచితంక్వాగం

పిబేలిహితం

8. దిని

9. రానిచ

భూనింబాధోస్య భవతి సహితః పంచమూలద్వయేన

¹పీతః క్వాథః సకలపవనవ్యాధిరుద్ధాహహంతా ||

భైరవఘటిక

శ్లో. శుద్ధసూతం ద్విధా గంధం పేషయేద్వసుకద్రవైః |

దినం భావ్యం చ మర్ద్యం చ శోషయిత్వా²థ భృంగజైః |

చతుర్థా భావయే⁴ద్ద్రావై స్తీలపక్వైర్ద్రావై ద్రవైశ్చతుః |

భావనాభిర్విశోష్యాథ చూర్ణయేద్వస్త్రోగాలితమ్ |

చూర్ణతుల్యం మృతం తామ్రం తామ్రాదప్తాంశకం విషమ్ |

కృష్ణాసితావి⁷డంగాని ⁸మిశ్రితాః స్యాద్రోచనా బలా ||

తామ్రార్ధం ప్రతిచూర్ణం స్యాత్ సర్వమేకత్ర కారయేత్ |

యామైకం భృంగజద్రావైర్మర్దయేత్కుల్కతాం గతమ్ ||

స్నిగ్ధభాం⁹డగతం పా¹⁰చ్యం ద్వియామం మృదుపహ్నినా |

చణమాత్రవటీ యోజ్యా చిత్రకార్ద్రకస్సైంధవైః |

సమ¹¹త్రిదోషజం హంతి సన్నిపాతం సుదారుణమ్ |

భైరవీఘటికా ఖ్యాతా ద¹²ధ్యన్నం పథ్యమాచరేత్ |

త్రినేత్రరసము

శ్లో. శుద్ధసూతం సమం గంధం సూతాంశం మృతామ్రకమ్ |

త్రిభిస్తు¹⁴లైర్వర్ణవాం క్షీరైర్మర్దయేదాత¹⁵పి దృఢమ్ ||

నిర్ధం¹⁶ద్యాశ్చ ద్రవైర్మ¹⁷ర్ద్యం దినైకం త¹⁸చ్చ గోళకమ్ |

త్రియామం వాలుకాయంత్రే హ్యం¹⁹ధమూషాగతం పచేత్ ||

ఆదాయ చూర్ణయేత్ఫలేష్వ చాష్టమాంశం విషం క్షిపేత్ |

1. ప్రాధఃక్వాథర్యచన
సహితవ్యాధి

2. తు

3. దే

4. ద్రా

5. క్యా

6. భూ

7. శ

8. కృశికోచశనం

9. జే

10. బ్యా

11. క్షీ

12. హ్య

13. ధ్య

14. రైర్గవా

15.

16. దే

17. ధ్య

18. చ్చ

19. ధ్ర

త్రినే¹త్రో²యం రసో నామ దే³యో గుంజాద్వయం ద్వయమ్ ।
 పంచకోలం పిబేచ్ఛాను పథ్యం ఛాగపయో⁴పి చ ॥
 సన్నిపాతం నిహంత్యాశు దే⁵యో వా⁶నందభైరవః ।
 చింతామణిరసో వా⁷ధ గుంజైకం చార్ద్రకద్రవైః ॥
 చిత్రకం మరిచం చాను సైంధవం⁸ చ సుచూర్ణితమ్ ।
 సన్నిపాతం త్రిదోష⁹త్యం సాధ్యాసాధ్యం వినాశయేత్ ॥

దగ్ధాహసన్నిపాతే వింశతిర్దినాన్వరిష్టాని.

దగ్ధాహచికిత్స

సంపూర్ణము

చిత్తవిభ్రమసన్నిచికిత్స

పథ్యాదికషాయము

శ్లో. పథ్యాపర్పటకటుకా-

మృద్వీకాజలదదాదుభూనింబాః ।

శమ్యా¹కపటోలశివాః

క్వాథో²యం చిత్తవిభ్రమం హంతి ॥

హరీతక్యాదికషాయము

శ్లో. హరీతకీపర్పటరాజవృక్ష-

శంబూక⁷వాసాకటుకా⁸పయోభిః ।

శమ్యాక మే⁹దాద్వయ¹⁰పర్ణినీభిః

చిత్తభ్రమం హంతి కషాయ¹¹పషః ॥

1. త్రాభ్యోం

2. యం

3. యమా

4. చా

5. ధం

6. వయంశిత

7. పృష

8. ప్ర

9. ఛా

10. శ్చ నాభి

11. యే

జయమంగళరసము

శ్లో. మృతసూతాభ్రకాంతం చ తీక్ష్ణమారం చ ముండకమ్ ।
తాళకం మాషికం వ్యోమం విషచిత్రకటంకణమ్ ॥
సమాంశం మర్దయే త్థలేవ పాతానిద్గంజిబిల్వజైః ।
ద్రవై¹త్ర్యప్తదివై²స్తత్తు రుధ్వా పాచ్యం చ భూ³ధరే ॥
పుటైకేన పచేత్సిద్ధో రసో⁴ఽయం జయమంగళః ।
దశమూలకపా⁵యేణ మాషైకం సన్నిపాతజిత్ ॥

చిత్తవిభ్రమచికిత్స
సంపూర్ణము.

శీతాంగసన్నిచికిత్స

ఆనందబైరవరసము

శ్లో. విషం త్రికటుకం గంధం టంకణం మృతశుల్బకమ్ ।
ధుత్తూరస్య చ బీజాని హింగుళం నవమం స్మృతమ్ ॥
ఏతాని సమభాగాని ద్వి¹నైకం విజయాద్రవైః ।
మర్దయే⁴చ్చణకాభా తు పటికా²ఽనందబైర⁵వః ॥
భక్షయే³చ్చ పిబేచ్ఛాసు రవిమూలకపాయకమ్ ।
సవ్యోమం హంతి 'నో' చిత్రం సన్నిపాతం నుదారుణమ్ ॥
మృతసంజీవనో వా⁴ఽథ రసో గుంజాత్రయం హితః ।
సర్వాంగసుందరో వా⁵ఽథ స్వచ్ఛందబైరవో యథా ॥
దాతవ్యః పంచవక్త్రో వా శీతాంగం నాశయేద్ధ్రు⁶వమ్ ।

శీతాంగసన్నిపాతచికిత్స
సంపూర్ణము.

1. త్య
2. క
3. ధరే

4. త
5. మ
6. భుక్త

7. 1

తాంద్రికసన్నిచికిత్స

భార్గ్యదిక్పాథము

శ్లో. భాక్షీపుష్కరపథ్యా-

నిదిగ్ధికానాగరామృతాక్వాథః ।

అ¹పనయ²తి తంద్రికగదం

నిస్సందేహం ప్రగే వీతః ॥

కుష్మాదినస్యము

కుష్మగవాక్షీనాగర-

నిశాద్యయమరీచకణిపచాయుక్తమ్ ।

బస్తసలిలేన విప్లవం

తంద్రీకనిఘ్నం భవేన్నస్యమ్ ।

రాస్నాద్యంజనము

శ్లో. రాస్నామనశ్చిలైలాఽజ్జనమేతత్తంద్రీకే విప్లవమ్ ॥

అమృతాదికషాయము

శ్లో. ⁵అమృతాప⁶టోలవాసా-

క్వాథో వ్యోషయత⁷స్తంద్రికం హంతి ॥

కౌలాగ్నిరుద్రరసము

శ్లో. త్రిక్షారైః పంచలవణైర్దివైకం మర్దయేద్రసమ్ ।

రాజికానాగరంహింశు⁸వైభిర్యూషాం చ కారయేత్ ॥

మూషాయాం మర్దితం నూతం దధ్యా వస్త్రేణ బ¹⁰ంధయేత్ ।

ఆరనాశే పుటే పాచ్యం షోలాయంత్రే దినం పునః ।

ఆదాయ మర్దయేత్థల్వే సూతతు¹¹ల్యమితిద్రవైః ।

నిర్గుండీభృంగధుత్తారజీవంతిలపర్ణిజైః ॥

1. తి

2. తి

3. తా

4. మార్తా

5. ఆ

6. ఘో

7. తత్

8. శి

9. మూ

10. క్ష

11. ల్యభు

మాండుక్యాః కాకమాచ్యాశ్చ గిరికర్ణ్యా ద్ర¹వైస్తథా ।
కరపీరాగ్నిపారోత్థైరేభిస్సమ్మర్దయేత్కమాత్ ॥

మాయూరమాత్స్యవారాహఘాగమాహిష²పిత్తజైః ।
³సమ⁴స్తైరథవా ⁵వ్యస్తైర్దివైకం భావయేద్రసమ్ ॥
రసః కాలాగ్నిరుద్రాభ్యో ద్విగుంజం దాపయేద్భిషక్ ।
శర్కరామధుతోయం తు పాయయే⁶త్సాన్నిపయేజ్జలైః ॥
డాడిమం చేక్షుఖండం ⁷చ దధ్యన్నం పథ్యమాచరేత్ ।
తై త్యోపచా⁸రరూపైశ్చ సన్నిపాతం నివారయేత్ ॥

తాంద్రికసన్నిపాతచికిత్స
సంపూర్ణము

కంఠకుబ్జసన్నికి చికిత్స

త్రికటుకాదిక్వాధము

శ్లో. త్రికటుకకళింగకటుకా -

హరీతకీఘనవిభీత¹⁰కామలకైః ॥

ధ్వంసయతి కంఠకుబ్జం

విషరజనీద్వయయుతః క్వాధః ॥

శృంగ్యాదిక్వాధము

శ్లో. శృంగీవత్సకరేచకీఘనశ¹¹రీభూనిం¹²బభాష్ట్రివిశా -

తిక్తాపుష్కరచిత్రకైశ్చ ¹⁴చవికాశుంఠికణాక¹⁵బ్బులైః ॥

ధాత్రీదాదుబిభీతకైః సమరిచై ర్వాప్యమ్రీవు¹⁶మైర్మిశ్రితైః

కృంత¹⁷త్యేష చ కం¹⁸ఠకుబ్జమచిరావోచ్ఛ్లేః కషా¹⁹యః కృతః ॥

1 వోధదైః

2. వి

3. స

4 స్తేద్య

5. ద్య

6. స్నూ

7. ప

8. స్త

9. వి

10. కో

11. పి

12. భా

13. చే

14. బ్బు

15. పోగ్నిశ్య

16. ంఠి

17. ఒకూజ

18. యాకృతిః

కృష్ణాపామార్గాదినస్యయోగము

శ్లో. అపనయతి కంఠ¹కుబ్జం

కృష్ణాపామా²ర్గబీజనశ్యమ్ ||

అథ హంతి సలిలసహితం

త్రికటుకకటుతుంబినీనస్యమ్ ||

సూచికాభరణరసము

శ్లో. రసం వైక్రాంత³హేమాద్రం తీ⁴క్షణ తామ్రం మృతం సమమ్ ||

ఏతత్సమం శుద్ధగంధం సర్వం నిద్దుండిమూలజైః ||

కషాయైశ్చ⁵త్రకస్యాపి మర్దయేద్దినసత్రయమ్ |

నూర్యావర్తో ము⁶నిః శృంగీ తిలప్ల⁷ంద్రవాహు⁷ణీ ||

కాకమాచీ మహా⁸రా⁸ష్ట్రీ⁹ కంకుఢం గిరికర్ణికా |

ధుత్తూరతుల⁹సీదంతీగోజిహ్వకంటకారికాః ||

సింహ్యర్కవిజయా ముండీ కటుతుంబీజయామృతాః |

ఏతేషాం భావయేద్రావై¹⁰ర్హరే దినచతు¹¹ష్టయమ్ ||

¹²మాత్స్యమాహిషమాయూరఛాగవారాహపి త్తజైః |

భావయేత్సప్తదినసం కణాక్వాభే దినత్రయమ్ ||

అర్కమూలకషాయేణ భావయేద్దినపంచకమ్ |

ఏతత్సర్వం విచూర్ణ్యాథ చూ¹³ర్ణాంశం వత్సనాథకమ్ ||

¹⁴దత్వా సర్వం చ పూర్వోక్తపిత్రే భావ్యం దినత్రయమ్

విషముష్టికషాయే¹⁵ణ భావయేద్దినసత్రయమ్ ||

భావితం శోషితం చూర్ణం మధునా సహ మిశ్రయేత్ |

సూచికాభరణం నామ రసః స్వాత్సర్వరోగజిత్ ||

1. హజ

2. స్థలియుక్తం

3. సింధుతక్రాంతికయుతు

త్రికటుకాద్య నశ్యం

4. హా

5. క్ష

6. త్య

7. నీ

8. కా

9. టం

10. కి

11. ర్హ

12. మాత్స్య

13. ర్ణా

14. తి

15. న

దాప¹యేత్సూచికాగ్రేణ కంఠకుబ్జవినాశనమ్ ।

రసజనితవిదా²హే శీతతోయాభిషేతో

మలయజఘనసారైర్లేపనం మందవాతాః ॥

తరుణదధిసితాన్నం నారికేళాత్ ఫలాంభో

మధురశిశిరతోయం శీతమస్యేచ్ఛ³తస్తత్ ॥

కంఠకుబ్జసన్నిపాతచికిత్స

సంపూర్ణము.

కర్ణికసన్నిచికిత్స

శ్లో. రక్తస్రావో జలూకాభిర్ఘృతపానం చ యోజయేత్ ॥

రాస్నాదికషాయము

శ్లో. రాస్నా బృహతీ పథ్యా

ఘనకోటుకావ్యోవపుష్కరావ్యవచాః ॥

శృంగీసాతాభా⁴ర్జ్యః

క్వాథః కర్ణికరదజం హరేత్పానాత్ ॥

మరీచాదికషాయము

శ్లో. మరిచదశమూలకటుకాః

ఫలత్రయకణామహావధి⁵గౌరవ్యః ॥

భూనింబసైంధవయు⁶తః

పీతః కర్ణికహరో భవేత్ క్వాథః ॥

1. యోచ్చా¹

2. హో

3. శీ

4. శ్రీ

5. దళం

6. టి

7. గా

8. క్వా

9. ప్ని

10. మిత్ర

11. శ్రే

హింగాద్దిలేపము

శ్లో. హింగా¹ద్విని²శవిశాలా-

సైంఘవసురదారుకుష్ఠ³రవిదుగ్ధైః ॥

దత్తః క్రమేణ⁴లేపః

కర్ణికహంతా భవేద్ద్యో⁵గః ॥

అర్కదుగ్ధదిలేపము

శ్లో. దశశతకరదుగ్ధా⁶రుష్క⁷రత్వక్పమేతం

దహనగుడనికుంభా⁸కుష్ఠకాసీనయుక్తమ్ ॥

అపనయతి ⁹వితీర్ణం లేపనం సప్తరాత్రా-

చ్ఛ్వియధుహరణశస్త్రం కర్ణికగ్రంధి¹⁰కం తత్ ॥

నన్యయోగము

శ్లో. అశిశిరజలయుక్తం నావనం కర్ణికానాం

జనయతి సుఖసిద్ధిం ఘ్రాణరం¹¹ధ్రప్రవేశాత్ ॥

పరమలవణకృష్ణాచూర్ణమిశ్రం ప్రభా¹²తే

సకలమునిభిరుక్తం వ్యాధి¹³విధ్వంసకారి ॥

విద్యాధరరసము

శ్లో. సూతం గంధం సమం శుద్ధం తా¹⁴భకం మాక్షికం త

మృతతామ్రాభకం ¹⁵నాగం విషం ధుత్తూరబీజకమ్ ॥

తూరత్రయం వచా హింగా పారా శృంగీ ప¹⁶టోలకమ్

పథ్యాని¹⁷బయవం ¹⁸శుంరీ కందలాంగలజం సమమ్ ॥

1. డి

2. కా

3. విశంగైః

4. లేపా

5. గా

6. పు

7. రాంహ్వస్సు

8. కృష్ణ

9. కి

10. స్పృమేతాత్

11. వ్రా

12. తే

13. చుగ్వలసుకాని

14. న

15. చోర్ణం

16. పోలజం

17. చి

18. శో

సింధువారద్రవైస్సర్వం మద్ద్యం జంబీరజద్రవైః ।
 దినైకం వటికాః కుర్యా¹చ్ఛృణకాభా²శ్చ భక్షయేత్ ॥
 అత్యుగ్రసన్నిపాతం తు సర్వోపద్రవసంయుతమ్ ।
 నిహన్యాదనుపానేన దశమూలార్కజేన వా ॥
 కషాయేణ న సందేహః పథ్యం దోఘోదనం హితమ్ ।
 రసో విద్యాధరో నామ్నా సన్నిపాతం నికృంతయేత్ ॥

వారిసాగరరసము

శ్లో. శుద్ధనూతం సమం గధం ఖల్వేకృత్వా తు కజ్జలీమ్ ।
 లోహపాత్రే ఘృతాభ్యక్తే తద్దర్వాప్యి³ చాలయన్నచేత్ ॥
⁹కించిత్కాలం స¹⁰ముద్భృత్య చూర్ణితం ¹¹తత్త్రిగుంజకమ్ ।
 త్రూషణం పంచలవణం ¹²త్రిక్షారం చ ద్విగుంజకమ్ ॥
 వచార్ద్రకాగ్ని¹³దీప్యాని సమభాగం విచూర్ణయేత్ ।
 అనుపానే చతుర్థావం సన్నిపాతహరిం పరమ్ ॥
 మాహిషం దధిసంయుక్తం పథ్యం న్యాద్రసవీర్యకృత్ ।
 సాధ్యాసాధ్యే ప్రయోక్త¹⁴వోఽయం వారిసాగరః ॥

కర్ణికచికిత్స సంపూర్ణము

భుగ్గునేత్రసన్నికి చికిత్స

దార్య్యాదికషాయము

శ్లో. దా¹⁵ర్వ్యంబుదారిష్టఫలత్రయం చ
 త్సుద్రా పటోలీ రజసి సనింబా ।
 క్వాథం విడధ్యా¹⁶దిహ భుగ్గునేత్రే
 నిశ్చేతనే పుంసి విశోధ¹⁷నార్థమ్ ॥

1. శ
2. వ
3. పా
4. హా
5. వోఽ
6. సహ

7. ద్రవ్యా
8. జ్వాలయే
9. యామైకంశ
10. మృ
1. శ్ర
12. క్షారత్రయ

13. యావా
4. వ్యం
5. రావ్య
6. జ్వరసన్నిపాత
7. రా

శ్రేష్ఠాపటో¹లాదిక్వాధము

శ్లో. శ్రేష్ఠాపటో¹ల¹ముస్తా-

నిం²బామరదారుధాన్యకైః క్వాథః ।

హంతి భృశో³మోహో⁴యుక్తం

జ్వరముగ్రం⁵ భుగ్ననేత్రాఖ్యమ్ ॥

భూనింబాదిలేహము

శ్లో. భూనింబమాక్షికకణాసహితం చ కుర్యా-

6ల్లేహం కణో⁷వణరసో⁸ననురాజికాభిః ।

అంజనయోగము

శ్లో. నేత్రాంజనం చ లవణో⁹త్తమపిష్పలీభ్యాం

వచాదినస్యము

శ్లో. న⁷స్యం వ⁸చామధుకహింగుమధూకసారైః ॥

మరిచాదినస్యము

శ్లో. మరిచతురగగంధామాగధీసింధుజాతం

లశునమధుకసారం⁹ చో¹⁰గ్రగంధార్ద్ర¹⁰కం చ ।

11ఫగణజబలపిష్టం సం¹²మతం శాస్త్రవృద్ధైః

సవ¹³ది భవతి నస్యం భుగ్ననేత్రప్రణా¹⁴శి ॥

మార్తాండభైరవరసము

శ్లో. శుద్ధసూతం సమం గంధం గంధపాదం చ టంకణమ్ ।

తామ్రసాత్రే¹⁵ షీ¹⁵పిత్తిండం జయంత్యా లోడయే¹⁶ ద్ద్యవైః ।

శిగ్రుమూలర¹⁶సైర్వా¹⁷ధ భావయేదప్యథా త¹⁷థా॥

1. ఘన

2. దానురావ్యా

3. స్కృ

4. చిత్తం

5. సన్నిపాతో¹⁰ర్థం

6. లో

7. శత్ర

8. చో

9. లో¹⁰ద్ధ

10. కాభ్యాం

11. చా

12. య

13. రి

14. శం

15. శ

16. సో¹⁶హ

17. శ

కటుత్రయం శివా¹ వాసా వహ్నిరుద్రజటాద్రవైః ।
 తిలపణ్ణ్యా తథా జాతీపిప్పలీమూలపత్రకైః ॥
 సప్తాహం ²శోషయేత్పిండం పానఃపున్యేన భావయేత్ ।
 తామ్రపా³త్రాత్యముద్భృత్య కృత్వా గోశం విశోషయేత్
 వస్త్రే బధ్వా మృదా ⁴లిప్త్వా భూధరే ⁵స్వేదయేత్పుటే ।
 ద్వియామాంతే సముద్భృత్య చూర్ణయే⁶ద్దోష్టజయేత్సహ ॥
 విషకర్పూరజాతీనా⁷మేలా⁸యాశ్చ దశాంశ⁹కైః ।
 భావయేద్విజయాద్రావై ¹⁰ద్దినమేకం చ ¹¹మర్దయేత్ ॥
¹²చతుర్గుంజం సకర్పూరం మధునా సన్నిపాతనుత్ ॥
 మార్తాం¹³డాఖ్యరసః సోఽయం హ్యసాధ్యం సాధయే¹⁴ద్భృవమ్ ॥
 దశమూలం పిబేచ్ఛాను పథ్యం స్యాన్ముద్గయావకైః ।

పంచవక్త్రరసము

శ్లో. శుద్ధసూతం విషం గంధం మరీచం టంకణం కణా ।
 మర్దయేద్ధూర్తజద్రావైర్దినమేకం చ శోషయేత్ ।
 పంచవక్త్రరసో నామ్నా ద్విగుం¹⁵జస్సన్నిపాతనుత్ ।
 అర్కమూలకషాయం చ సవ్యోషమనుపాయయేత్ ॥
 పూర్వవద్దాపయేత్పథ్యం జలయోగం చ కారయేత్ ।

భుగ్ననేత్రచికిత్స

సంపూర్ణము

1. కాాయ	6. దోతయేషహ	11. తుర్గ
2. బోష్యలేహ్యంచ	7. ఎ	12. గుజాచతుస్సు
3. త్రంస	8. వా	13. డస్యరసోనామ
4. తేష్య	9. వ	14. భృ
5. శ్యే	10. డి	15. జా

ర¹క్తస్థివిసన్నికి చికిత్స

పర్పటాదికషాయము

శ్లో. పర్పటఫస్వయవా²సకవాసా-

భూస్తృణకై : కటుకీఫలిసీభ్యామ్ ||

శర్కరయా సహితో³ఽపి కషాయో

ర⁴క్తస్థివిగదం వినిహంతి ||

జలదాదికషాయము

శ్లో. జల⁵దాహ్వయపద్మకపర్పటకై -

⁶ర్మలయోద్భవజాతివరీమధుకై : ||

మధునింబజలా⁷నలచందనకై :

⁸క్వథితం ⁹స్రుతరక్తహరం సలిలమ్ ||

ప్రాణప్రదరసము

శ్లో. సూతనిమ్మం గంధనిమ్మం మ¹⁰ర్దయేచ్చిత్రకద్రవై : |

మాషైకం మృతతీక్ష్ణం చ మృతశుల్బాని మాక్షికమ్ ||¹¹

ధుత్తారత్రిఫలాకన్యావృషదార్వా¹²ర్ద్రకద్రవై :

దేశభ్రాశ్య మంధూక్యాని (?) నిర్గుండిభృంగచిత్రకై : |

¹³యామిసీనింబవాతా¹⁴రిశక్రా¹⁵సనద్రవై ర¹⁶పి ||

ప్రతిద్రావం పలైకై కం దత్వా ఖల్వే విమర్దయేత్ |

రసాంశం త్రూయణం దత్వా చణమా¹⁷త్రావటీ కృతా |

¹⁸రక్తస్థివిష్వరా¹⁹రే తాం దాపయేజ్జీరకద్రవై : ||

1. కైస్థి

2. శా

3. కైస్థి

4. దావో

5. న్మ

6. కణా

7. శృ

8. శృ

9. రసప్రకారః

10. ర్ద్ర

11. ఆలైకంసమ్మిలోయేన

పూర్వమాతేధమార్గ

యేత్

12. వాయ

13. ది

14. శ

15. తి

16. త్ర

17. తస్మిన్ ప్రసన్నిపార్దేదౌ

ఉత్తర ఖండము

కషాయం పంచమూలా¹భృమనుపానం ప్ర²దాపయేత్ ।
 దధ్యన్నం దాపయేత్పథ్యం తృష్ణా³ర్తే శీతలం జలమ్ ।
 సన్నిపాతం నిహంత్యాశు సో⁴ఽయం ప్రాణిప్రదో రసః ॥
 పంచవక్త్రసో⁵ఽప్యత్ర దే⁶యో గుంజాద్యయం హితః ।
 భస్మేశ్వరసో వా⁷ఽథ ర⁸క్తస్థీవిజ్వరప్రబుత్ ॥

రక్తస్థీవిచికిత్స సంపూర్ణము

ప్రలాపసన్నికి చికిత్స

తగరతురగాదికషాయము

శ్లో. తగరతురగగంధావర్పటః శంఖ¹శుంఠీ -
 త్రిదశవిట²పితిక్తా మాగధీ భూతకేశీ ॥
 జలధరకృతమాలా కేతకీ గో³స్తనీ⁴తై -
⁵ర్జయతి ఖలు కషాయః ⁶10¹వీతమాత్రః ప్రల

మృతోత్థాపనరసము

శ్లో. శుద్ధనూతం ద్విధా గంధం శిలా ¹11చ విషహింగుళమ్ ।
 మృతకాంతాభ్రతామ్రాయ²12స్తాశకం మాక్షికం సమమ్ ।
 13అప్లువేతసజంబీర⁴14చాంగేరీణాం రసేన చ ॥
 నిర్గుండా్య హస్తి⁵15శౌండా్యశ్చ ద్రవైర్మర్ద్యం దినద్యయమ్ ।
 రుద్ధ్వా⁶16థ భూథరే పా⁷17చ్యం దినాంతే తం సముద్ధరేత్ ॥
 చిత్రకస్య కషాయే⁸18 మర్దయే⁹19త్రహరద్యయమ్ ।
 మాషమాత్రం ప్రదాతవ్యో హింగు¹⁰20వ్యోపార్ద్ర)కద్రవైః ॥

1. ధృ	8. భృం	15. శౌంఠీ
2. శస్వతే	9. సహచవతి	16. త
3. జిహ	10. తీ	17. భృం
4. యః	11. ది	18. స
5. రక్తిస్సన్నిపాతసత్	12. తా	19. ప్ర
6. శ్లోప్త	13. ఆ	20. ల్య
7. వి	14. శా	

సకర్పూరానుపానం స్యాన్నత్రో¹త్థా¹పనో¹ రసః ।
 పీడితః సన్నిపా²తేన గతో²వా²పి యమాలయమ్ ॥
 తత్తక్షణాజ్ఞేవతే తద్యం³ పిపద్యం³ క్షీరం ప్రదాపయేత్ ।
 గుంజాద్యయం ప్రదాత⁴వ్యో రసో⁵వా²నందభై రవః ॥
 స్వచ్ఛందభై రవో వా²థ దశమూల్యా త్రిగుంజకమ్ ।

ప్రలాపసన్నిపాతస్య చతుర్దశ దినాన్యరిష్టకాలః

ప్రలాపసన్నిపాతచికిత్స

సంపూర్ణము.

జిహ్వకసన్నిచికిత్స

జలధరాదికషాయము

శ్లో. జలధరదశమూలం వారి⁶శుం⁷తీ⁷సమేతం

మలయరుహముశీరం పర్వటం⁸ పాసకం చ ।

సమధరణధృతానాం క్వాథశేష⁹శ్చ కా¹⁰రో⁹

వ్యపనయతి స¹¹తాపం జిహ్వకాఖ్యం నిహంతి ॥

సింహీనాగరాదికషాయము

శ్లో. సిం¹²హీనాగరపుష్కరైః సకటుకై రాన్నాగుభూచీ¹³యైతై -

ర్భాగ్గీకర్కటశృంగికాశతినమైర్ద్రుఃస్పర్శవాసాఘనైః ।

పీతం జిహ్వకహారి వారి భవతి బ్రాహ్మీవచామిశ్రితైః

14ప్రోక్తం నైద్య¹⁵వరేణ వంద్యమునిభిర్భూనింబమిశ్రం శృతమ్ ॥

1. ధౌ

2. తోపి

3. ప

4. వ్యం

5. హో

6. హో

7. స్ప

8. పాశ

9.ంచ

10. ర్భా

11. రంశంపీతమాత్రం

12. హ్వ

13. య్య

14. య్య

15. ద

సురతర్వాదికమాయము

శ్లో. సురతరు¹కటుకాభూనింబప²థ్యాపటో³లై -

రజనియుగళ⁴శుంతీసింహికాపుష్కరాహ్వైః ॥

‘సులలిధరగుభూచీసంయుతస్సార్ధమేభిః

ప్రశమయతి కషాయో జిహ్వకం కష్టసా⁵ధ్యమ్ ॥

తీక్ష్ణద్రవ్యలేపము

శ్లో. తీక్ష్ణద్రవ్యైస్సలవనైర్నాతులుంగరసప్లుతైః ।

జిహ్వాయాం శుద్ధిక్పల్లే⁶పః కటుతిక్త⁷కసంయుతః ॥

త్రూషణాదిలేపము

శ్లో. త్రూషణం పంచలవణం శతపుష్పా ద్విజీరకమ్ ।

తూరిత్రయం సమాంశేన చూర్ణితం చ ఫలత్రయమ్ ॥

వీరభద్రరసము

శ్లో. శుద్ధనూతం చాభ్రకం చ గంధకం చ ⁹పలం ¹⁰పలమ్ ।

ఆర్ద్రకస్య ద్రవైః ఖల్వే దినమేకం విమర్దయేత్ ॥

వీరభద్ర¹¹సః ఖ్యాతో మాహైకః సన్నిపాతజిత్ ।

చిత్రకార్ద్రకసింధూ¹²త్థమనుపానం జలైస్స¹³హ ॥

పథ్యం క్షీరోదనం దేయం ద్వివారం ¹⁴సర¹⁵సా హితః ।

అగ్నికుమారరసము

శ్లో. దశనిమ్మం శుద్ధనూతం శుద్ధగంధం చ త¹⁶త్సమమ్ ।

సా¹⁷ర్ధనిమ్మం విషం చైవ హంసపా¹⁸ద్య ద్రవైర్దిసమ్

1. శరినించేతిక్త

2. ద్రో

3. విశ్వా

4. ష

5. శోధ్య

6. సా

7. స

8. శ్చేనోభి

9. ష

10. ష

11. సాఖ్యోతం

12. ద్ధ

13. హ

14. చ

15. సే

16. శ్చ

17. ధ్య

18. ర్ద్యార్ద

హస్తీ¹శౌండా² ద్రవై³రావై⁴గ మర్దితం⁵గుళికీకృతమ్ ।
 కాచకుప్యం నివేశ్యా⁶ మృదా⁷సంలేపయేద్బహిః ।
 శుష్క⁸ తం వాలుకాయంత్రే క్రమపృథ్వా⁹గ్నినా పచేత్
 షడ్వామాంతే సముద్ధృ¹⁰త్య సార్థనిష్కవిషే¹¹ణ చ ॥
 సర్వం సంచూర్ణయేత్సూక్ష్మం¹² రసోహ్యగ్నికుమారకః ।
 గుంజైకం¹³ పర్ణఖండేన దాతవ్యః సన్నిపాతజిత్ ॥
 కాసం శ్వాసం క్షయం పాండుం మందాగ్నిం చ వినాశయేత్ ।
 దధ్యన్నం దాపయేత్పథ్య¹⁴మాజం వాఽథ గవాం ధధి ॥

జిహ్వకసన్నిపాతచికిత్స

సంపూర్ణము.

అభిన్యాసచికిత్స

రామరాదినస్యము

శ్లో. రామరనాగరసహితం

భృంగారస్వరస¹²పేషితం నస్యమ్ ।

అథ కటుతిక్తో¹³పహితం

భవతి తు సుఖబోధనం నస్య¹⁴మ్ ॥

మరిచాదినస్యము

శ్లో. మ¹⁵రిచలవణకృష్ణాభూతకేసీమ¹⁶ధూక్తైః

ప్రకటయతి వితీర్ణం చాప్తభిర్వా చతుర్భుజైః ।

సకలకరణబోధం బిందుభిర్దీయమానం

క¹⁷టుఫలమధుయుక్తైః కో¹⁸ష్ణనీరేణ నస్యమ్

1. శోంఢా

2. ధే

3. వటుకా

4. సా

5. సా

6. త్యా

7. మజా

8. నూ

9. శణో

10. వ

11. అజాం

12. వే

13. వయు

14. శ్య

15. రి

16. సహంసం

17. నమమదనహృదితా

18. వ్య

ఉత్తరఖండము

కషాయయోగములు

వ్యాఘ్రాదిక్వాథము

శ్లో. వ్యా¹ప్రీద్వయం చిత్రిక²యాసకాని
దురాలభా³భాజ్యభయా గుహ⁴చ్ఛి ।

క్వాథం విజేన్మాగధి⁴కాం విచూర్ణ్యా -
భిన్యాస⁵కాంతిం కురుతే ధ్రువేణ ।

దశమూలకషాయము

శ్లో. బిల్వకాశ్శ⁶ర్యత⁷ర్కారీపాటలాటుంటుకాస్తథా ।
పుష్పిపక్షిపుథక్ష్పర్ణిబృహతీద్వయగోక్షురాః ।
దశమూలకషాయం చ పిచేత్ సిప్పలిసంయుతమ్ ॥

సర్వాంగసుందరరసము

శ్లో శుద్ధమాతం ద్వి¹⁰ధా గంధం సూతాంశం మృతహేమకమ్ ।
మృతం¹¹తాప్యం చ తామ్రం చ సూతతుల్యం పృథక్ పృథక్ ॥
సూర్యావర్త¹²స్య నిర్దండ్య¹³స్తలస్యా ఆర్ద్ర¹⁴కాద్గ్రైః ।
భృంగోన్మ¹⁵త్తాత్రి¹⁶పర్ణినా¹⁷మగ్ని¹⁸గర్భాగ్నిమంథయోః ।
తిలపర్ణిచిత్రకయోః కాక¹⁹మాచ్యా రసేన²⁰చ
మర్దయేత్రిదిసం ఖలేష్వ శుష్యం పితైశ్చ భావయేత్ ॥
²¹మాత్యమాహిషవారాహచ్ఛాగమాయూరజైర్దిశమ్ ।
²²అంధమాషాగతం దధ్వా వాలుకాయంత్రకే పచేత్ ॥

1. బృహతిద్యుయా
2. చాళకేన
3. వ్యాఘ్ర
4. చూర్ణయక్త్యా
5. సన్నిహిత
6. ర్ప
7. త్క
8. యేణక్వాథః
9. ం

10. భా
11. కా
12. ంచ
13. కు
14. తద్ర
15. ర్త
16. క
17. ంఆ

- * అగ్నిగర్భ = సూర్య
కాంతము
18. వర్ణ
 19. మచ్ఛా
 20. చా
 21. మచ
 22. ఆర్ద్రమూలాగతుపా
చ్యద్వా

ఆదాయ చూ¹ర్ణితం ఖాదే²న్యాపైకం చార్ద్రకద్రవైః ।
 నిర్గుండ్వ్యా దశమూల³స్య ⁴క్వాభం సమరిచం పిబేత్ ॥
 అభిన్యా⁵సం నిహంత్యా⁶శు ర⁷సః సర్వాంగసుందరః ।
 పోథ్యం న్యాన్ముద్గ⁹యాపేణ క్షీరేణోపరి దాపయేత్ ॥

సన్నిపాతనస్యయోగ¹⁰ములు

అర్కేశ్వరరసము

శ్లో మృతసూతం మృతం తామ్రం మృతం తీక్ష్ణం చ టంకణమ్ ।
 ఖర్పరం సత్రిక¹¹టుకమర్కక్షీరేణ మర్దయేత్ ॥
 దినై¹²కేన భవేత్సిద్ధో నామ్నా¹²త్వర్కేశ్వరో రసః ।
 అర్కక్షీరే¹³ణ సస్యం తు సన్నిపాతహరం పరమ్ ॥

కులపటీరసము

శ్లో శుద్ధసూతం మృతం తామ్రం మృతనాగం మనశ్శిలా ।
 తుత్థం చ తుల్యతుల్యాంశం దినమేకం విమర్దయేత్ ॥
 ద్రవై¹⁴శ్చోత్తరవారుణ్యా¹⁵శ్చణమాత్రం పటికృతా ।
 సన్నిపాతం నిహంత్యాశు సస్యమాత్రేణ దారుణమ్ ।
 ఏ¹⁶తత్కులపటీ నామ్నా జీవం¹⁷దృష్ట్వా ప్రయోజయేత్ ॥

త్రయోదశసన్నిపాతచికిత్స

సంపూర్ణము.

1. ర్నకం

2. మా

3. శ్చ

4. కషాయమా

5. సా

6. కూ

7. స

8. త్యంక్వా

9. యో

10. ం

11. టితుల్యం

12. ష

13. స్య

14. చో

15. క

16. ప

17. శే

చర్చినిదానము

శ్లో. దృష్టినోమై : పృథక్సర్వై¹ర్భిభాతానాదిభిః ।

చర్చయః పంచ విజ్ఞేయా²స్తాసాం లక్షణముచ్యతే ॥

వాతచ్ఛర్చినిదానము

శ్లో. కృష్ణఘోషకమా³యాల్పశూలవేగవతీ క్షణాత్ ।

⁴వతచ్ఛ లక్షణం దృష్ట్య వాతచ్ఛర్చిం ⁵విభావయేత్

చికిత్స

స్నేహప్రయోగము

శ్లో. ససైంధవం పిబేత్సర్చిర్వాత⁶చ్ఛర్చినివారణమ్ ।

లవణత్రయయుక్తం వా త⁷త్తూర్ణం త్రూషణేన వా ॥

గైరికప్రయోగము

శ్లో. ⁸సదీప్యం గైరికం⁹ సేవ్యం సేవ్యం వా తండులాంబునా ।

వరాటజైరము

శ్లో. దగ్ధా వరాటికాం స్వేతాం త¹⁰తో¹⁰ంభసి వినిక్షిపేత్ ।

తజ్జలం పానమా ¹¹త్రేణ వాత¹²చ్ఛర్చినివారణమ్ ॥

మాతులుంగాదిలేహము

శ్లో. మాతులుంగాగుడ¹³ద్రాక్షావిదారీధాన్యశీరకమ్ ।

కొ¹⁴లమజ్జా చ ముఘనా లేహో¹⁵యం వాతవాంతిజత్ ॥

అశ్వత్థజైరము

శ్లో. అశ్వత్థవల్కలం వ¹⁵హ్నా దగ్ధా ని¹⁶ర్వాపయేజ్జలైః ।

తత్పయః పానమా¹⁷త్రేణ వాత¹⁷చ్ఛర్చినివారణమ్ ॥

1. పిబేచ్ఛోకోచ

2. తవ

3. యాశ్చ

4. ఏలేహం

5. మితిస్మృతాః

6. చ

7. చ్చూ

8. సాడిప్యం

9. శేయం

10. చ

11. త్రంశ

12. చ

13. ద

14. మలజ్జా

15. హ్ని

16. ర్ధా

17. చ

పి త్త¹చ్ఛర్దినిదానము

శ్లో. ²మూర్ఛాపిసాసాముఖశోషమూర్ఛ -

తాల్వక్షీసంతాపతమోభ్రమా ర్తః ।

వీతం భృశోష్ణం హరితం చ తి క్తం

ధూమ్రం చ పి త్తేన వమేత్సదాహమ్ ॥

చికిత్స

గుడూచ్ఛాదిలేహము

శ్లో. గుఘాచీ³ త్రిఫలా ఙ్గాద్రం లేహ్యం⁴ వై పి త్తవాంతిజిత్ ।

కూష్మాండబీజాదిలేహము

శ్లో. కూష్మాండబీజం చ కసిత్థబీజం

⁵సితాసుయుక్తం మధునా చ యుక్తమ్ ।

లేహ్యం జయేత్పి త్తజవాంతిముగ్రాం

వా⁷తాచ్ఛ వాంతిం హర⁸తి ఙ్గాణేన ॥

కార్పాసబీజాదిలేహము

శ్లో. కార్పాసబీజచూర్ణం చ లా⁹జచూర్ణం చ శర్కరా ।

ఙ్గాద్రేణ మిశ్రితం లేహ్యం పి త్తవాంతిం నికృంతయేత్ ॥

కార్పాసత్పట్యాదిలేహము

శ్లో. కార్పాసాస్థి తృటి¹⁰ కృష్ణా లాజచూర్ణం చ శర్కరా ।

మధునా లే¹⁰హయేచ్ఛా²శు పి త్త¹¹చ్ఛర్దిం వ్యవోహతి ॥

చందనాదిధూమము

శ్లో. చందనాగురుజాతీనాం పి బేధూమం ఘృతాన్వితమ్ ।

1. చ

2. వైత్యగీతిక్త తిక్తోష్ణచా

రితదాచాలక్షణం

సితార్థత్రిరసాద్యం వా

పి త్తచ్ఛర్దినివృత్తయేత్

3. బీజస

4. వా

5. వీ

6. జస్య

7. తస్యవాంతి

8. తి

9. జా

10. హ్య

11. చ

మయూరపింఛాదిధూమము

శ్లో. మయూరపింఛలాక్షా¹భ్యాం చందనం ఘృతసంయుతమ్ ।

పిబేచ్ఛర్దిహరం ధూమం²సద్యవీవ న సంశయః ॥ ౪

శ్లేష్మచ్ఛర్దినిదానము

శ్లో. స³న్నేహపిచ్ఛ⁴లస్వాదుసీ⁵తసాంద్రక⁶ఫోల్లణమ్ ।

ఇత్యేవం లక్షణం దృష్ట్వా కఫవాంతిం⁷వినిర్దిశేత్ ॥

చికిత్స

విశంగత్రిఫలాదిచూర్ణము

శ్లో. విశంగత్రిఫలావిశ్వచూర్ణం మధుయుతం జయేత్ ।

క్రిమిఘ్నాదిచూర్ణము

శ్లో. క్రిమిఘ్నస్లవ⁹శుంరీనాం మధునా శ్లేష్మజాం వమిమ్ ॥

మయూరపత్రజైరము

శ్లో. మయూరపత్రజం తూరం మధునా చ ప¹⁰రిష్లుతమ్ ।

లేహ్యం¹¹చ శ్లేష్మ¹²జాం ఛర్దిం తత్క్షణం నాశయేద్ధ్రువమ్ ॥

సన్నిపాతచ్ఛర్దినిదానము

శ్లో. కృష్ణఫేనకమా¹³యాల్పశూల¹⁴వేగవతీ¹⁵చలాత్ ।

వైత్యకే¹⁶త్తీక్ష్ణోష్ణహరిద్రాదాహలక్షణమ్ ।

శ్లేష్మ¹⁷ణా¹⁸పిచ్ఛిలస్వాదుసీ¹⁹తసాంద్రక²⁰ఫోద్గమాః

సర్వరూపాని వైతా²²యా సన్నిపాతసము²³త్థితాః ॥

1. యాం

2. పిబలేచ

3. శ్లేష్మ

4. లా

5. తా

6. పోష్ణమా

7. మితిస్మృతం

8. వ్యా

9. శో

10. ం

11. యా

12. జా

13. యాశ్చ

14. యా

15. తూజాత్

16. తీక్షణోష్ణహ

17. తా

18. విశ్చలా

19. తా

20. పో

21. యా

22. ద్ధి

చికిత్స

త్రిఫలాదికషాయము

శ్లో. త్రిఫ¹లాయా గుభూచ్యా వా కషా²యో మధునా యుతః ।
పేయ³స్త్రిదోషజే శీ⁴తః పూర్వా⁵న్యో తండులాంబునా ॥

లాజమహౌషధాదికషాయము

శ్లో. లా⁶జమ⁷హౌష⁸ధబి⁹త్వై-
రంబు శృతం ణో¹⁰ష్టమపహరతి ।

కఫపిత్తప¹¹వనజాతా¹²ం
¹³ఛర్దిం సముదాయ¹⁴జాం హ¹⁵ంతి ॥

ఏలాలవంగాదిచూర్ణము

శ్లో. ఏలాలవంగదళ¹⁶కేసరకోలమజ్జా
లా¹⁶జప్రియంగుఘనచందనచంద్రసౌజ్ఞాః ॥

చూర్ణీకృతాశ్చ మధునా సహ¹⁷లిహ్యమా¹⁸నా-
¹⁹ఛర్దిం హరంతి కఫమారుతపిత్తజాతామ్²⁰ ॥

కణాదివటకములు

శ్లో. కణోషణం కపిత్థాస్తుం త్వగేలాపత్రకం ²¹పుథక్ ।
సత్కాద్రం వ²²టకా లేహ్యః షడేతే ఛర్దినాశ²³నాః ।

వీభత్సచ్ఛర్దినిదానము

శ్లో. పూత్యనిష్టామ²⁴క్రిమిజా²⁵చ్ఛర్దిర్బీభత్సజా మతా ।

1. అస్య

2. యే

3. చరిత్రయో

4. ణో

5. హో

6. జా

7. హో

8. ధా

9. శ

10. స్త

11. ద

12. క్

13. చ

14. మప

15. ర

16. జా

17. శ్య

18. నం

19. చర్దిన్నిహంతి

20. క్

21. సమం

22. టు

23. నం

24. తస్థాపా

25. భర్తీభీ

ఆ త్తం ఖం డము

సాధ్యాసాధ్యలక్షణము

శ్లో. సాంద్రచంద్రకి¹ణీ త్యాజ్య క్షీణస్యపద్రవాన్వితా ।

భర్దిసామాన్యచికిత్స

శ్లో. ఆమాశయభ²వాస్సర్వచ్ఛర్దయస్తాసు లంఘనమ్ ।

పూర్వం వాతా³దృతే యుక్తం యోజ్యం పశ్చాద్విరోచనమ్ ॥

శర్కరాదిలేహము

శ్లో. శర్కరా చందనర⁴జో మాక్షికం ⁷మక్షికాశకృత్ ।

వినాశయంతి పంచైతే లేహశ్చర్దిం ప్రసంగిణీమ్ ।

మాతులుంగాదిలేహము

శ్లో. మాతులుంగగుడద్రాక్షావిదారీధాన్యజీరకమ్ ।

కోలమజ్జా చ మధునా లేహో⁵ఽయం సర్వవాంతిజిత్ ॥

సైంధవాది

శ్లో. సైంధవం తింత్రిణీకాన్లుం గుడశ్రీకటుకం మధు ।

కపిత్థామ్లాది

శ్లో. కపిత్థాన్లుం¹⁰ సితా లాజా వ్యోషమేలార¹¹జో మధు ॥

సక్తుసైంధవాది

శ్లో. సక్తుసైంధవధాన్యాకకారాస్థాస్థితా మధు ॥

భర్దిచికిత్స సమా¹²ప్తము

1. ణి

2. వేర్వ

3. ఖ

4. స్వయా

5. క

6. జః

7. మా

8. హ్యభ

9. స్వే

10. కీ

11. జం

12. ప్రా

హిక్కా¹శ్వాసనిదానము

సంప్రాప్తి

శ్లో. పి త్తస్థానమతిక్రమ్య వాయుః కఫపురోగమః

హిక్కాశ్వా²సా కరోత్యూర్ధ్వం తో చ పంచవిధౌ పృథక్ ।

మహాహిక్కాలక్షణము

శ్లో. మహాహిక్కా మహాశబ్దా వేగాద్యా మర్హ⁴ఘాతినీ ।

గంభీరహిక్కాలక్షణము

శ్లో. గంభీరా⁵సా చ నాభ్యుత్థా జ్ఞో⁶యా గంభీర⁷నాదినీ ॥

యమళాలక్షణము

శ్లో. యమళా యమ⁸లై ర్వేగై స్తీవరుజ్ఞూ⁹ర్ధకంపి¹⁰నీ ।

క్షుద్రహిక్కాలక్షణము

శ్లో. క్షుద్రా హిక్కాల్పవేగా చ లఘ్వ జత్రుసముత్థితా ।

అన్నజహిక్కాలక్షణము

శ్లో. హిక్కా¹¹స్యాదన్న¹²జాత్యన్నపాన¹³పీడితమారుతా ॥

సాధ్యాసాధ్యములు

శ్లో. ఆసాం క్షుద్రాన్నజే సాధ్యే శేషాః ప్రాణహృతో మతాః ।

శ్వాసనిదానము

శ్లో. మహోర్ధ్వచ్చిన్నతమక్షుద్రభేదైస్తు పంచధా ।

భిద్యతే స మహావ్యాధిః శ్వాస ఏకో విశేషతః ॥

మహాశ్వాసలక్షణములు

శ్లో. మహా¹⁴ఘోషో మహాశ్వాసః సంజ్ఞాహృ¹⁵ద్భ్రాంతలోచనః ॥

1. శ్వాసచికిత్స

6. యో

11. జాస్య

2. స

7. కా

12. గా

3. ఘం

8. యే

13. క్రితి

4. దాది

9. ర్ధవ

14. శోష

5. ల్పాన్య

10. హం

15. ద్వక్తివర్తనా

ఊర్ధ్వశ్వాసలక్షణము

శ్లో. ¹ఊర్ధ్వశ్వాసో చోర్ధ్వశ్చపిః స్యా²న్మోహమృతృర్భవశూలవా³ ।

చిన్నశ్వాసలక్షణము

శ్లో. ³చిన్నాద్వినిశ్చయత్యుచై చ⁴ర్విచ్ఛిన్న⁵శ్వాసజత్రుగః ॥

తమకశ్వాసలక్షణము

శ్లో. తమకః పీనసోద్రేకీ స⁷మోహో దుర్ద్దినే బలీ ॥

క్షుద్రశ్వాసలక్షణము

శ్లో. మందవేగోద్భవః శ్వాసః క్షుద్రాభ్యా నిర్వృ⁹తః స్మృతః ॥

సాధ్యాసాధ్యములు

శ్లో. క్షుద్రస్సా¹⁰ధ్యతమా యాప్యః కేషాస్త్యాజ్యః ప్రమాది¹¹నామ్ ॥

హిక్మాశ్వాసచికిత్స

సామాన్యచికిత్స

శ్లో. హిక్మాశ్వాసాతు¹²రే పూర్వం ¹³తైలాక్తే స్వేద¹⁴ ఉచ్యతే ।

¹⁵ఊర్ధ్వశ్వాసోద్భవం శక్తే దుర్బలే శమనం మతమ్ ॥

కోలమజ్జాదిలేహములు

శ్లో. కోలమజ్జాంజనం ¹⁶లాజా రక్తకాంచనగైరికమ్ ।

కృష్ణా ధాత్రీ సితా¹⁷శుంఠీ కానీ¹⁸సం దధినామ చ ॥

పాట¹⁹లీ వకులాత్పుష్పం కృష్ణా ఖడ్గారముస్తకమ్ ।

ష²⁰డతే పాదికా లేహ్య హిక్మా²¹హ్నా మధుసంయుతాః ॥

1. ఊ

8. వే

15. ఊర్ధ్వశ్వాసోద్భవాంశక్తి

2. మో

9. ధా

16. జ

3. విచ్ఛిన్నయశ్చన

10. శోఢ

17. శో

4. నశ్వాస

11. సం

18. త్వ

5. శత్రుకః

12. కం

19. లాఘికాతేఢిలంపు

6. కో

13. తైలాక్తే

20. డైకేవా

7. మా

14. ము

21. హ్య

మధుకాదినస్యములు

శ్లో. మధుకం మధుసంయుక్తం విప్రులీ శర్కరాన్వితా ।

నాగరం గుడసంయుక్తం హిక్మా¹ఘ్నం నావనత్రయమ్ ॥

స్తస్యనస్యములు

శ్లో. స్తస్యేన² మక్షికా³విష్టానస్యం వాఽలక్తికాంబునా ।

యోజ్యం హిక్మానిరాసా⁴య స్తస్యం వా చందనాన్వితమ్ ॥⁵

దురాలభాదిలేహము

శ్లో. దురాలభా కణా ద్రాక్షా శృంగీ పథ్యా⁶ విచూర్ణితాః ।

మధుసర్పి⁷ద్యతో లే⁸హో హిక్మాం శ్వాసం చ నాశయేత్ ॥

మాతులుంగబీజచూర్ణప్రయోగము

శ్లో. లుంగినీబీజచూ⁹ర్ణం తు మధునా చ పరిష్లుతమ్ ।

లేహయేత్పంచహిక్మా¹⁰శ్చ తత్క్షణం నాశయేద్ధృవమ్ ॥

నారికేళోదకప్రయోగము

శ్లో. నారికేళఫలం బాలం¹¹ దాతవ్యం శర్కరాయుతమ్ ।

త¹²చ్చ పంచవిధా హిక్మా¹³స్తత్క్షణం నాశయేద్ధృవమ్ ॥

కపిత్థమజ్జాదియోగములు

శ్లో. కపిత్థమజ్జా మధువిప్రులీనాం

హిక్మాతురః పాణితలప్రమాణమ్ ॥

పిబేత్పలం వా లవణోత్తమస్య

ద్వాభ్యాం¹⁴ పలాభ్యాం హవిషో¹⁵ఽనుసద్యః ॥

1. ఖ్యం

2. మా

3. దిప్తా

4. యే

5. స్తంభవస్యపచేద్వాచ్యా

ఫలానాంసర్పిచంబిచేత్

6. క

7. య

8. హ్య

9. శ్లేష

10. చ

11. దత్తాయం

12. త్పిత్వ

13. త

14. ఫ

15. సువశ్యం

పిప్పల్యాదికషాయము

శ్లో. విష్ణులీఢాన్యకోశీరనిమ్యావధః స¹సితామధు ।

పీఠ: ²ప్రళయత్యాశు హిక్మా తృష్ణాం చ దుర్జయామ్ ||

నస్యయోగములు

శ్లో. హింకాను ¹నన్యం ⁴నలిలం నుశీతం

గుడాంబునా నాగరమూషణం పా ||

ఘృతేన సింధూ⁵ద్భవ⁶చందనం వా

సుఖాంబునా పిప్పల్నిసైంధవం వా ॥

వటబీజపయోగము

శ్రీ, వటబీ⁷జన్య చూర్ణం తు మధునా చ పరిష్కృతమ్ ।

లిో హేత్పంచవిధాం హిక్తాం తత్క్షణం నాశయేద్ధ్రువమ్ ।

ఉపచారము

శ్రీ. హిక్కాభివృద్ధా భూమధ్యే ని¹⁰పించేత హిమం జలమ్ ।

హృస్వధ్యే ¹¹తైలమైరండం వర్తిం వా ¹²శ్వాసహిక్కయోః ॥

పురాణజ్వరకషాయము

శ్లో. భా¹³ర్జ్యబృ¹⁴హకథన్వ¹⁵యవాసవిశ్వ -

భూనింబకుష్టకణసింహ్యమృతా¹⁶కషాయః ।

జీర్ణజ్వరం సతతసంతతకం నిహన్యా -

దస్యే¹⁷ద్యుకం సహత్పతీ¹⁸యచతుర్థకం చ ॥

కాకజంఘాదికషాయము

3. కాకజంఘా మృతైరం¹⁹డనిర్దుండీనాగరైస్తథా ।

క్వాథః పిప్పలిసంయుక్తః శీతజ్వరహరః పరః ॥

1. నిధా	8. తపా	15. యు
2. ప్ర	9. ను	16. చు
3. శ్రీ	10. పే	17. చు
4. శ్రీ	11. రంధ్ర	18. య్య
5. ర	12. దే	19. దా
6. భు	13. హ్	
7. భు	14. రా	

బదరీక్వాధము

శ్లో. సక¹ణో బదరీపత్రక్వాధో జీర్ణజ్వరావహః ।

తథా బదరిమూలస్య క్వాధః పిప్పలిసంయుతః ॥

వటపల్లవక్వాధము

శ్లో. వటపల్లవ²జః క్వాధః సదాహజ్వరనాశనః ।

శతధౌతఘృతనిర్దేశము

శ్లో. శతధౌతఘృతం లేహ్యం జీర్ణజ్వరహరం పరమ్ ॥

రోహిణీఘృతము

శ్లో. రోహిణీ³పలమేకం తు కాంజికాత్స్యస్థమాహరేత్ ।

⁶కుడవం తు ఘృతాత్ క్షిప్త్వా పాచయేన్మృదువహ్నినా ।

తద్భృతం ⁷కారయేత్ప్రీతం జీర్ణజ్వరనివారణమ్ ॥

క్షీరవిధినిషేధములు

శ్లో. జీర్ణజ్వరే కథే ⁹క్షీణే క్షీరం స్యా¹⁰దమృతోపమమ్ ।

తదేవ తరు¹¹ణే వీతం విషవ¹²ద్ధంతి మానవమ్ ॥

క్షీరప్రయోగము

శ్లో. పంచమూలశృతం క్షీరం చతుర్గుణజలేన వా ।

తత్ క్షీరం పానమాత్రేణ జీర్ణజ్వరనిబర్హణమ్ ॥

¹³అజీర్ణనిదానము

వాతాజీర్ణలక్షణము

శ్లో. వివృంభో వమనం భ్రాంతీ దుగ్దాహః పూతిగంధతా ।

ముఖే శోష¹⁴స్త్రుమార్తిశ్చ వాతాజీర్ణస్య లక్షణమ్ ॥

1. కా

2. స

3. శ్లే

4. ఘృత

5. చిక్త్రాధి

6. ఘృతుకుడుపినిక్షిప్య

7. వేపయేత్ప్రీతం

8. అజీర్ణతే

9. జీర్ణ

10. త

11. గం

12. ర

13. విషూచి

14. తృ

చికిత్స

శ్లో. లవణం చాజమా¹దా చ తైలేనాజీర్ణనాశకృత్ ।
 లవణం కాచలవణం నిష్కం చూర్ణం ²చ జీర³కాత్ ॥
⁴అరనా⁵శే పిబేత్కర్షం వాతాజీర్ణప్రశాంతయే ।
 లవణం కాంజికం చైవ గుడం జంబీరపల్లవమ్ ॥
 పిబేదజీర్ణశాంతస్వర్థం వజ్రకురం చ వా జలైః ।

⁷పిత్తాజీర్ణలక్షణము

శ్లో. ⁸సరణం జరరే శూలం వమనం చ ముహుర్ముహుః ।
 హస్తపాదాదిసంకోచః పిత్తాజీర్ణస్య లక్షణమ్ ॥

చికిత్స

శ్లో. శీతతోయం ⁹చ సత్కైద్రం పిత్తాజీర్ణప్రశాంతయే ।
 లాజచూర్ణయుతం కైద్రం పథ్యం దేయం ప్రయత్నతః ॥

¹⁰శ్లేష్మాజీర్ణలక్షణము

శ్లో. వాం¹¹తిభాంతిముఖస్వే¹²దా జడతా¹³శీతతంద్ర¹⁴తాః ।
 కా¹⁵ష్ఠవజ్జాయతే దేహః కఫాజీర్ణస్య లక్షణమ్ ॥

చికిత్స

శ్లో. వమయేద్రచయే¹⁶దేనం లం¹⁷ఘనై¹⁸ర్దీపనేన చ ।
 శాంతిమాహ్నోతి ¹⁹తచ్చిత్రమంజనాచ్చ విశేషతః ॥
 శ్వేతాపరాజితామూలం కాం²⁰జికేన సమన్వితమ్ ।
 లజీ²¹ర్ణం నాశయేత్ క్వాథ²²స్తద్వచ్ఛేవ్యతపునర్నవా ॥

1. దం	8. శచనం	15. ంగ
2. నిష్కాచ్చ	9. పిబే	16. ర్విష
3. కం	10. శ్లేష్మవిమూచి	17. ఖ
4. అ	11. శే	18. రహ
5. తై	12. దా	19. చచ్చిత్రం
6. జే	13. సి	20. చి
7. పి త్తవిమూచి	14. హా	21. శ్వేతమాంజనే
		22. జత్వేవ్య

భక్షయేదీశ్వరీమూలం తిలప¹ర్ణీం తథా శివామ్ ।

శంఖపుష్పాశ్చ మూలం వా వారిణాఽజీర్ణజిగ్భవేత్ ॥

కారికాదియోగములు

శ్లో. * కారికాపత్రమూలం ²చ హ్యసామార్గస్య మూలకమ్ ।

తో³యపిష్టం పిబే⁴ తద్వత్ సర్వాజీర్ణవినాశ⁵నమ్ ॥

రసౌషధములు

శ్లో. పంచవక్త్రరసో వ్యత్ర గుంజత స్త⁶ ప్తవారిణా ।

కఫాజీర్ణప్రశాంత్యర్థం దే⁷యో వాఽఽనందభైరవః ॥

విజయాత్రూషణలేహము

శ్లో. విజయా ⁸త్రూషణం తుల్యం డ్రాద్రే లేహ్యాం త్రిణిష్కకమ్ ।

వాం⁹త్యతీసారశాంత్యర్థం సర్వాజీర్ణహరం పరమ్ ॥

అపామార్గాదిచూర్ణము

శ్లో. అపామార్గన్నహీ¹⁰వహ్నిసాముద్రం తింత్రీణీ ¹¹తథా ।

వనశిగ్రు సమం దత్వా తత్సమవ్యోపసంయతమ్ ॥

భు¹²క్తాంతే నేవితం చూర్ణమాథ్మానాజీర్ణగుల్మ¹³హృత్ ।

1. మచ్చునవేళ్ళభస్మము

2. బ్రహ్మజేముడువేళ్ళభస్మము

3. చిత్రమూలపువేళ్ళచూర్ణము

4. ఉప్పు,

5. చింతబెరడుభస్మము

6. కారుమునగవేళ్ళచూర్ణము

ఇవి సమాంశములు. ఇన్నింటికి సరి త్రికటుకము చేర్చి వత్తు గాలితం చేసి ¹⁴మూడుప్రేళ్లకు వచ్చినంత, భోజనము చేసిన వెనుక, వేడిసిళ్ళతో త్రాగిన అజీర్ణాధ్మానగుల్మములు మానును.

1. కార్యధరా

* కారికా = కంటకారి

2. చాళ

3. ధై

4. దస్తు

5. ద

6. స్తు

7. యంహ

8. త్రికటుం

9. త్యా

10. ద్వ

11. ద్వచ

12. క్త్వా

13. హో

14. విమలిపాదమాత్రం

బాలాతిసార¹చికిత్స

శ్లో. దార్వీ హరిద్రా కుటజస్య బీజం
సింహీ చ యష్టే మధుకం చ తుల్యమ్ ।
కావ్యధం శిశో స్తస్యకృతే ²తు దోషే
సర్వాతిసారేషా చ సర్వమిష్టమ్ ॥

భాషాయోగములు

విల్వాదికషాయము

1. మారేడువేరు	2. మానుషనుపు	3. వట్టివేరు
4. లాద్దుగచెక్క	5. శిశిరపువ్వు	6. గజపిచ్చుల్లు
- వీటితో కషాయము బెట్టి ఆకషాయములో తేనె ప్రతి
వాపము బెట్టి ⁵యిచ్చిన బాలాతిసారములు కట్టును.

శృంగ్యాదిచూర్ణము

1. కర్కాటశృంగి	2. పిప్పల్లు	3. అతివన
- ఇవి సమాంశలు. చూర్ణము చేసి తేనెతో నాకించిన, చంటి
పిల్లలకు కాస ఉక్కిస వేంకి కక్కు నీళ్లవిరేచనములు తగ్గును. ⁷

రక్తప్రదరచికిత్స

సరసిజమకరందాదిచూర్ణము

శ్లో. సరసిజమకరందం చందనం తండులీయం
మధుకమమృతవల్లీ శర్కరా భీద తా³ర్క్ష్యమ్ ॥
స¹⁰కతకమధుమిశ్రం చూర్ణితం నుందరీణాం
రుధిరముపనిహన్యాద్యోనిమార్గప్రవృత్తమ్ ॥

1. ర	7. సంధ్యజ్వరమురారిసం	శర్కరమానుషానం
2. ఘ	త్రిసప్తజంబుజలభావిత	సంధ్యోజ్వరంహరమురా
3. వేరుజాజి	ఖర్షరస్య	రరసాంశ్చపుంశాం
4. పాకం	చూర్ణంత్రిథానపవీత	8. య్య
5. యిస్తే	విమర్శితం చ	9. క్షి
6. సూ	వల్లద్వయంహరిత	10. మవిహ

1. తామరపువ్వులలోని అగడు	2. శ్రీగంధము	3. చిట్టివేళ్లు
4. యష్టిమధుకము	5. తిప్పతిగె	6. పిల్లిపీచరవేళ్లు
7. రసాంజనము	8. పంచదార	9. ఇండుపుగింజలు

ఇవి సమాంశలు. చూర్ణముచేసి తేనెతో సేవించిన, స్త్రీలకు రక్తప్రదరము శమించును.

రక్తమేహమునకు

విష్ణుంక్రాంతాప్రయోగము

శ్లో. విష్ణుక్రాం¹తాం సమూలాం చ శ్రీ²రే పిష్టా³ సశర్కరామ్ ।
పా⁴యయేద్రక్త⁵మే⁶హేషు ⁷త్వాశు హన్యా⁸దస్థుక్⁹స్రుతిమ్ ॥

ఇక్షుసారాదిజ్వరము

శ్లో. ఇక్షుసారత్రిభాగం చ జీరకం దశభాగికమ్ ।
మరీచం దశభాగం తు భూధాత్రీ మరీచై¹స్సమా ॥
సర్వమేతద్విచూర్ణ్యాథ ఘృతద్విప²లమిశ్రితమ్ ।
ఘటికాం పాచయే¹⁰త్తత్తు సాంగశైత్యం సమాచరేత్ ॥
సఘృతం భు¹¹క్తమాత్రం తద్రక్తమేహనివారణమ్ ॥

నారికేళలేహ్యము

శ్లో. నారికేళస్య పుష్పాణి వతో¹నీ ధాత్రీఫలాని చ ।
శతావరీ భద్రము²స్తముశీరం వారి ధాన్యకమ్ ॥
ఏతాఞ్శత³పలా⁴ భాగా⁵ వాగ్రో⁶ణే పచే⁷స్సధీ⁸ ।
చతుర్భాగాపశేషం తు ¹⁴కషాయసూపతా⁹యేత్ ॥
కషాయం చ పరిస్రావ్య దృఢభాం¹⁰డే నిధాపయేత్ ।
అత్ర చూర్ణమిదం వజ్రే¹¹ మధూకం చందనం త్వచమ్ ॥

1. త	6. ఆ	11. శ్మ
2. రం	7. శృశీశికం	12. స్తా
3. తు	8. యమం	13. ఫ
4. చ	9. లే	14. కా
5. హాని	10. తైన	

1 ఉశీర²ముత్సలం కుష్ఠం శ్వదంష్ట్రా³ మృద్వికాని చ ।
 ఖర్జూరం⁴ కేతకం పథ్యా గాంగే⁵రుకవటాంకురా⁶ః ॥
 ఏలా కేసరమేతాని సూ⁷క్ష్మచూర్ణాని కారయేత్ ।
 సర్పి⁸శ్చ లేహపాకే⁹ఽథ చూర్ణమత్ర వినిషీ¹⁰పేత్ ॥
 అవతార్య¹¹ సుశీ¹²తే చ ప్రస్థమాక్షికసంయుతమ్ ।
 ధాన్యరాశౌ¹³ నిధాతవ్యం సస్తాహం తద్ ఘృతం పిబేత్ ॥
 రక్తమేహం చ తత్రా¹⁴స్నానం శుక్లమేహమస్మద్గరమ్ ।
 మూత్రకృ¹⁵ప్రళం కులే జా¹⁶తం కామిలా¹⁷ం చ వినాశయేత్ ॥
 మేహహృద్దాహపిటకా మాంస¹⁸కంఠనిషాదనమ్ ।
 నారి¹⁹కేళమిదం లేహ్యం భార్గవేణ వినిర్మితమ్ ।

1. నారి కేళపువ్వు	3. కొడిశ ¹³ పాలిత్తులు	2. ఉసిరికాయలు
4. పిల్లిపీచరవేళ్లు	5. భద్రముస్తలు	6. పట్టివేళ్ళు
7. కురువేళ్లు	8. ధనియాలు	

ఇవి ప్రత్యే¹⁴కము 12½ పలములు. ఒకద్రోణము నీళ్ళు పోసి
 చతుర్భాగావశేషముగ కషాయము కాచి వడియపెట్టి, ఆపునెయ్యి
 ఒకప్రస్థము కలయబోసి లేహ్యపాకముగ వండి దించి,

1. ఇప్పువు	2. మంచిగంధము	3. గుడత్వక్కు*
4. పట్టివేళ్లు	5. కలువదుంప	6. పోష్టువు
* 7. పల్లెద	8. ద్రాక్ష	9. ఖర్జూరము
10. ఇండుపుగింజలు	11. కరక్కాయ	12. నాగబల
13. మ ¹⁵ త్తిమొగ్గలు	14. ఏలకులు	15. నాగకేసరములు

1. వ్యో	7. ప్ర	12. కాని
2. ఉ	8. పశిఖాతే	13. త్రా
3. శ	9. వ్యం	14. కాలు
4. యోచ	10. తే	గుడత్వక్ = అపంగపట్ల
5. క	11. యాంత్రికశస్త్రతే	15. స్ఫి
6. ష్మ		

ఇవి ప్రత్యేకము²రెండురెండు పలములు చూర్ణము చేసి ఆలేహ్యములో గలిపి తేనె ఒక ప్రస్థము పోసి కలిపి, ఒక కుండలో పెట్టి వాసిన గట్టి, మన్ను మెత్తి, ధాన్యరాశిలో⁴ 7దినములుంచి సుముహూర్తమున నేవించిన రక్తమేహము మొదలగు నీయోగములో చెప్పిన రోగములు శమించును.

బాలచికిత్స

శృంగ్యాదిచూర్ణము

శ్లో. శృంగీ చ కృష్ణా²తివిషా⁶చ చూర్ణం

తేహ్యం విదధ్యాన్యధునా శిశూనామ్ ।

కానబ్ధరచ్చర్దివిరేచ⁸నం చ

రక్తాతిసారం శమయేజ్జ్వరం చ ॥

ఘనకృష్ణాదిచూర్ణము

శ్లో. ఘనకృష్ణా⁹విషాశృంగీచూర్ణం డ్రాదేణ తే¹⁰హయేత్ ।

శిశో¹¹ర్జ్వరాతిసారఘ్నం కానశ్వాసనిబర్హణమ్ ॥

ఆవర్తక్యాదికషాయము

శ్లో. ఆవర్త¹²కీం ధన్వ¹³యాసం మ¹⁴దనం కరమర్ద¹⁵కమ్ ।

పాతా తోయం చ¹⁶శుంఠీ¹⁷చ కషా¹⁸యం డ్రాద్రసంయుతమ్

రక్తాతిసారనాశాయ పిబేద్బాలో విశేషతః ।

1. కాలు

2. మాఖ

3. స

4. ర

5. నూ

6. తి

7. దూ

8. నానాం

9. దణ

10. చ్య

11. జ్వ

12. న

13. యూషం

14. ర్ద

15. న

16. శో

17. నాం

18. డో

శ్వదంష్ట్రాప్రయోగము

శ్లో. శ్వదంష్ట్రా¹ఫలచూర్ణం తు శిశో²ర్గద్యా³స్సభుష్టుతమ్ ।
 మూ⁴త్రకృ⁵చ్చే⁶ హ్యజా⁷క్షీరం పేయం తన్మూ⁸లసా⁹ధితమ్ ॥

రోహిణీఘృతము

శ్లో. రోహిణీ¹కల్క-సంయుక్తం నవనీ²తం నవం శృ³తమ్ ।
 పా⁴నలేపనయో⁵ర్యోజ్యం బాలా⁶నాం పి⁷త్తజ⁸జ్వరే ॥

మరియొక రోహిణీప్రయోగము

శ్లో. సహ¹దేవీ²రసే పి³ష్టా కటు⁴రోహిణీ⁵కా⁶ధవా ।
 పా⁷నలేపనయో⁸ర్యోజ్య సర్వ⁹జ్వరవి¹⁰నాశ¹¹సి ॥

మేహనిదానము

శ్లో. నవా¹న్నదధి²మ³త్సా⁴న్యంబుగుడ⁵ధూ⁶మ్మా⁷తిసే⁸వనా⁹త్ ।
 దూ¹⁰ష¹¹యంతి¹² పలం మే¹³ధః శు¹⁴క్లం మ¹⁵జ్జాం వసాం ర¹⁶సమ్ ॥

సాధ్యాసాధ్యములు

శ్లో. జాయంతే¹ వింశతి²ర్దే³హః⁴ 12దశ సా⁵ధ్యాః క⁶ఫా⁷18త్థితాః ।
 పి⁸త్తో⁹14త్థితా¹⁰15శ్చ 16షడ్ యా¹¹ప్యా 17వా¹²తికాంశ్చ¹³తుర¹⁴స్త్వ¹⁵జేత్ ॥

మేహపూర్వరూపము

శ్లో. ఆ¹న్యం సా²వదు తృ³షా దా⁴హో దంతా⁵నాం మల⁶సంచయః ।
 దే⁷హచి⁸క్కణ⁹తా చా¹⁰పి దా¹¹హశ్చ కర¹²పా¹³దయోః ।
 ప్ర¹⁴భూతం వి¹⁵మలం మూ¹⁶త్రం మే¹⁷హలక్షణ¹⁸మగ్ర¹⁹జమ్ ॥

1. మ

2. స్యహ

3. యో

4. ప్లేవ

5. యో

6. చ్చ

7. స్న

8. ణ

9. ష

10. ధ

11. జః

12. వింశస్త్రీహవ్ర

13. ధి

14. ంహ్య

15. చ

16. పట్నభ్యమ

17. సాధ్యాహదతాశ్చతుః

మేహసంఖ్యానము

శ్లో. ఉదకేక్షుసురాసాం¹ద్రసికతాశుక్లశీతలమ్ ।

²పిష్టలాలాశనైర్భూతం తౌరహరిద్రరక్తకమ్ ॥

మాంజీష్ఠనీ³లకాలం చ ⁴వసామజ్జామధుప్రభమ్ ।

హస్తీమే⁵హం వింశతిం ⁶తాన్ మూత్రవర్ణేన ల⁷క్షయేత్ ॥

ఉదకమేహము

శ్లో. స్వచ్ఛం బహు¹⁰సితం శీతం నిర్గంధముదకోపమమ్ ।

¹¹మేహత్కృదకమేహేన కించిదావిలపిచ్ఛిలమ్ ॥

చికిత్స

శ్లో. మేహిన్ బలి¹²నః కుర్యాదాదౌ వమనరేచనమ్ ।

మేహబద్ధరసము

శ్లో. భస్మసూతం మృతం కాంతం ముండభస్మ శిలాజ¹³తుమ్ ॥

శుద్ధం తాప్యం శిలాం వ్యోషం త్రిఫలాంశో¹⁴లబీజకమ్ ।

కపిత్థర¹⁵జనీచూర్ణం సశుం భావ్యం చ భృంగిజైః ॥

వింశద్వారం విశోష్యాథ మధులిప్తం ¹⁶లిహేత్సదా ।

నిష్కమాత్రం హరేన్మేహం మేహబద్ధో రసో మహా¹⁷ ॥

జయంతీ వా జయా వాఽథ మధునా సర్వమేహజితమ్ ।

గాయత్రీ క్రిమిజిద్ధార్వీ వచా తుల్యం కషాయకమ్ ॥

మధు¹⁸యుక్తం పిబేచ్ఛాను సర్వమేహప్రశాంతయే ।

ఇక్షుమేహము

శ్లో. ఇ¹⁹క్షో రసనమం రూపం మధురం చేక్షుమేహకమ్ ॥

1. ద్ర	7. పీష్టం	13. త్
2. క్త	8. రక్తజ్ఞాశత్య	14. చ
3. విష్టలాలాశామూత్రఛ	9. లక్ష్య	15. ఖ
4. ప్ట	10. శ	16. ం
5. వి	11. దేహంబోధక మేహంచ	17. లిప్తం
6. మ	12. సో	18. క్షు

చికిత్స
వేదవిద్యావటీ

శ్లో. పారదాభ్రకకాంతార్కనాగభస్మ సమం సమమ్ ।
 దినం ¹బ్రాహ్మీరసైర్మర్ద్యం స్వేద్యం తస్య కమాయ²కే ॥
 దినైకం వాలుకాయంత్రే ³మూషాబ⁴ద్ధం విపాచయేత్ ।
 ముస్తాచందనపున్నాగనారికేళ⁵జటాస్తథా ॥
 కపిత్థం రజనీ దార్వీ చూర్ణం సర్వం సమం భవేత్ ।
 జంబీరైర్మర్దయేచ్చా⁶హ్ని ద్విమా⁷షవటకీ కృతా ॥
 వేదవిద్యావటీ నామ భక్షణాదిక్షు⁸మేహజిత్ ।
 మధు ధాత్రీరసం చాను ఊదైర్వా⁹క గుళూచికా¹⁰మ్ ॥
 అంకోలస్య చ బీజాని రా¹⁰త్రే దా¹¹ర్వీరసైః పిబేత్ ।

సాంద్రమేహము

శ్లో. సాంద్రం భవేత్పద్యపితం సాంద్రమేహం తదుచ్యతే ॥

చికిత్స

శ్లో. పంచవక్త్రరసో¹²ప్యత్ర దేయం గుజాద్వయం హితమ్ ।
 చిత్రకం త్రిఫలా దార్వీ కళిం¹³గక్వాథకం మధు ॥
 అనుపానం ప్రదాతవ్యం సాంద్రమేహప్రశాంతయే ।
 ధాత్రీరసప్లుతాం చాథ హరిద్రాం మాక్షికాన్వితామ్ ॥
 దార్వీముస్తాచేపదాదుత్రిఫలా¹⁴క్వథి¹⁵తం జలమ్ ।
 యోజయేదనుసానేన మేహబద్ధర¹⁶సే¹⁷పి వా ॥

సురామేహము

శ్లో సురామేహే సురాతుల్యముపర్య¹⁷చ్ఛమథో ఘనమ్ ॥

1. బ్రహ్మ	7. త్ర	13. గా
2. కై	8. మో	14. క్వా
3. వత్తు	9. ం	15. లేజలే
4. దా	10. త్రే	16. సా
5. మూలకం	11. ర్వ	17. థ
6. హా	12. వ్య	

చికిత్స

శృంగమాలారసము

శ్లో. ¹పుటితం త్రపునీసం² చ దగ్ధం హరిణశృంగకమ్ ||
 కాత్పాసబీజమజ్జా చ తుల్యమంకోలబీజకమ్ |
³పేషయేన్ద్రాహిషే తక్రే దినైకం వటకీ కృతా |
 మాషద్వయం సదా ఖాదే⁴చ్ఛృంగమాలా ప్రమేహనుత్ ||
 అపామూర్ణాభయాదార్వీకషాయమనుపా⁵యయేత్ |
 జయంతీ వా జయాయుక్తా మేహం హంతి మహద్భుతమ్ ||

పికతామేహము

శ్లో. మూత్రా⁶హాన్ సికతామేహీ సికతారూపి⁷ణో మలాన్ ||

చికిత్స

నాగేంద్రగుళిక

శ్లో. ⁸పలైకం మృతనాగం స్యోత్పలై¹⁰కం పంగతో⁹భయా |
 దార్వీ కో¹¹రఫలం ధాత్రీ వార్షబీజం ¹²పలం ¹³పలమ్ ||
 కతకస్య ఫలద్రావైః సిప్టా¹⁴భ గుళికీ కృతా |
 నాగేంద్రగుళికా ఖ్యా¹⁵తా తక్రే వీతా ¹⁶ప్రమేహనుత్ ||
 నిశా¹⁷మృతాద్వినిష్కం చ మధునా తే¹⁷హయేదను |
 వేదవిద్యావటి¹⁸ప్రోక్తమనుపానం చ యోజయేత్ ||

శుక్లమేహము

శ్లో. శుక్లాభం శుక్ల¹⁹మిశ్రం వా శుక్లమేహీ ప్రమేహతి ||

1. పూరి

8. శ

14. త

2. హా

9. ప

15. తో

3. శ్చ

10. కోనాశతా

16. ద్ర

4. పుష్పం

11. బ

17. హ్య

5. స

12. ష

18. చ్యుత

6. జా

13. ష

19. మే

7. అంభరక

చికిత్స

ప్రమేహగజసింహరసము

శ్లో. పారదాభ్రకయోర్భస్మ మృతలోహాభ్రకం సమమ్ ।
 టంకణం దైవ తద్యోజ్యం ప్రత్యేకం సూతతుల్యకమ్ ॥
¹అపేతరాక్షసీపుష్పైర్దీనం మర్ద్యం నిరధ్య చ ।
 మూషాయాం భూధరే పక్వం దినైకం తం విచూర్ణయేత్ ॥
 ప్రమేహగజసింహోఽయం రసః ఙ్గాద్రే ద్విమాషకమ్ ।
⁶లిహేచ్ఛాసుపిబేత్త⁷క్రం నిష్కైకం టంకణం సదా ॥
 పంచపక్తరహా వాఽథ దేయః శుక్లప్రమేహజిత్ ।

శీతమేహము

శ్లో. శీతమేహీ⁸ సుబహుళో మధురం చాతిశీతలమ్ ॥

చికిత్స

శ్లో. ద్విగుంజం దాపయేత్తత్ర రసమానందభైరవమ్ ।
 పాతాన్జనవిశంగోత్థకషాయం మధుసంయుతమ్ ॥
 అనుపానం ప్రదాతవ్యం తస్య మేహస్య శాంతయే ।
 జయంతీ వా జయూ వాఽథ మధునా మేహజిద్భవేత్ ॥
 లోద్రముస్తాఽభయాతుల్యం క¹⁰త్పలం చ జలైస్సహ ।
 క్వాథయిత్వా పిబేచ్ఛాను మధునా ¹¹సర్వమేహజిత్ ॥

శీతమేహారిరసము

శ్లో. వంగభస్మ మృతం చూతం తుల్యం ఙ్గాద్రేణ మర్దయేత్ ।
 ద్విగుంజం లే¹²హయేన్నిత్యం హంతి మేహం చిరంత¹³నమ్ ॥
 గుంజామూలం పిబేత్ క్షీరైరనుపానం ప్రశస్యతే ॥

1. చందావి	6. ర	10. ట్
2. ది	7. క్షే	11. త్స
3. ధ్యం	8. శా	12. వ్యా
4. య	9. ధ	13. రం
5. శా		

అసేనై వానుసానేన వటికాఽఽనందభై రవః ।

దేయా వాఽథ జయా త్కౌఢైస్సర్వమేహప్రశాంతయే ॥

శనై ర్మేహము

శ్లో. శనై శ్శనైః ¹శనై ర్మేహీ మందం మందం ప్రమేహతి ॥

లాలామేహము

శ్లో. లాలాతం²తుయుతం మూత్రం లాలామేహేన పిచ్ఛిలమ్ ॥

చికిత్స

వాగీశ్వరరసము

శ్లో. స్మృతసూతాభ్రవంగానాం తుల్యభాగం ప్రకల్పయేత్ ।

మహానింబస్య బీజో³త్థం యోజ్యం చూర్ణం త్రిభిః సమమ్ ॥

మధునా లే⁴హయేన్మాషం లాలామేహప్రశాంతయే ।

సత్కౌద్రం రజసి చాను లేహ్య నిష్కృతయం సదా

అసాధ్యాన్నా⁵శయేన్నేహా⁶ దేయో వాగీశ్వరో రసః ।

ప్రమేహగజసింహో ⁷వా దేయ స్తదనుసానతః ॥

పంచవక్త్రరిసో వాఽథ మహానింబస్య బీజకమ్ ।

⁸అథ తండులతోయేన పిష్ట్యా ⁹తస్యాను పాయో¹⁰యేత్ ॥

బహుమూత్రనిదానము

శ్లో. శోషస్రావాంగక ¹క్యం చ బహుమూత్రే తృషాభ్రమః ।

అస్వాఘ్న్యం సర్వ ²త్రేషు మేహో³ఽయం బహుమూత్రతః ॥

బహుమూత్రచికిత్స

తాళకేశ్వరరసము

శ్లో. స్మృతం సూతం ¹స్మృతం వంగం స్మృతం లోహో²భ్రకం సమమ్ ।

మర్దయేన్మధునా ³సాహ్న రసో⁴ఽయం తాళకేశ్వరః ॥

1. ర్యధామే

2. శు

3. ధ

4. హ్య

5. త్ర

6. అను

7. సాజ్య

8. స

9. బాహో

మాపైకం తే¹హయేత్ ఊదై⁹ ర్భహుమూత్రా²పనుత్తయే ।
 ఉదుంబరఫలం పక్వం చూర్ణితం కర్షమాత్రకమ్ ॥
 సులేహ్యం మధునా సార్థమనుపానం సుఖావహమ్ ।
 ఫలం తండులతోయేన నిమ్మద్వయఘృతేన వా ॥
 ఏకీకృత్య పిబేన్నిత్యమనుపానం ప్రయోజయేత్ ।
 ముద్గామలక³యూషేణ పథ్యం దేయం సతక్రకమ్ ॥
 తక్రేణ తిలపిణ్యాకం పథ్యం దేయం మ⁴ధూదకమ్ ।
 అల్పాజ్యతైలం భోజ్యం వా భృంగీచూర్ణం గుడం నిశి ॥

అశునప్రయోగము

శ్లో. త్వగ్స్వర్జ్యం లశునం కుర్యాద్వావద్దశపలాని చ ।
 గవాం క్షీరైః పచేచ్ఛుల్యాం పంచవింశత్పైస్స⁵హ ॥
 క్షీరే జిణ్ణే ఘృతం దేయం గవ్యం చ పలపంచకమ్ ।
 తజ్జిణ్ణే తత్సముత్తార్యం సితా సార్థపలద్వయమ్ ॥
 పంచ గోధుమచూ⁷ర్ణం చ క్షిప్తా⁶ సర్వం ప్రలోడ⁸యేత్ ।
 పంచనిష్కం సదా ఖాద్యం బహుమూత్రప్రశాంతయే ॥

తైరమేహము

శ్లో. గంధవర్జరసస్పర్శైః తౌరేణ తౌరతోయవత్ ।

చికిత్స

శ్లో. శృంగమాలావటీ చాత్ర దే¹⁰యా మేహహారా భవేత్ ॥
 ఉశీరం చందనం లో¹¹ధ్ర¹²మద్ధ¹³నం క్వాథయేత్సమమ్ ।
 మధుయుక్తం ప్రదాతవ్య¹⁴మనుపానం సుఖావహమ్ ॥

1. హ్య	6. దా	11. అజ్య
2. సు	7. క్షేన	12. నాత్వ
3. యా	8. ద	13. భు
4. హో	9. మృ	
5. తు	10. హో	

చంద్రప్రభావటీ

శ్లో. మృతసూతం చ కాసీసమేలా జాతీఫలం జటా ।
 మధూకం మధుయష్టి చ ధాత్రీదాడిమశర్కరాః ॥
 కర్పూ¹రః ఖాదిరః సారః శతాహ్వ కంటకారికా ।
²అష్టవేతసకం తుల్యం దినైకం లాంగ³బీద్రవైః ॥
 భావయే⁴విదుద్భృచ్చ నాగవల్యా దినం దినమ్ ।
 వటికా బదరా⁵కా నా⁶మ్నా చంద్రప్రభావ⁷టీ ॥
 భక్షయేత్తు ప్రమేహ⁸ైరౌ సర్వమేహకులాంతకః ।
 ధా⁹త్రీపటో¹⁰లనింబానాం కషాయం చామృతాయుతమ్ ॥
 సక్షౌద్రం పాపయే¹⁰చ్ఛాను సర్వమేహప్రశాంతయే ।

హరిద్రామేహము

శ్లో. హరిద్రామేహీ కటుకం హరిద్రాసన్నిభం దహత్ ॥

చికిత్స

శ్లో. చంద్రప్రభావ¹¹టీ దే¹²యా ¹³శృంగమాలావటీ తథా ।
 లో¹⁴ధ్రవాలుకసంయుక్తం చందనం ధా¹⁴త్రకీ తథా ॥
 కషాయం క్షౌద్రసంయుక్తముభయో¹⁵రనుపాయయేత్ ।

రక్తమేహము

శ్లో. ¹⁶విస్రముష్ణం చ లవణం రక్తాభం రక్తమేహతః ।

చికిత్స

శ్లో. రక్తమేహప్రశాంత్యర్థం యోజ్యం వా మృతమృభకమ్ ।
 బింబీం చ ముసలీమూలచూర్ణం క్షౌద్రసితాయుతమ్ ॥
 కరైకం పాపయే¹⁰చ్ఛాను రక్తమేహప్రశాంతయే ।

1. రా

7. ఊ

12. యా

2. ఆ

8. ర్త

13. శ్చ

3. ఓ

9. త్రి

14. తు

4. థి

10. చ్చా

15. త్రా

5. క

11. తీ

16. వి

6. ఘం

ఉత్తరఖండము

మంజిష్ఠామేహము

శ్లో. ¹విగ్రం మాంజిష్ఠమేహేన మంజిష్ఠాసలిలోపమమ్ ॥

చికిత్స

శ్లో. రక్తమేహే యథా ప్రోక్తా చికిత్సా తత్సమా భవేత్ ॥

నీలమేహకాలమేహములు

శ్లో. నీలమేహేన నీలాభం కాలమేహీ ⁵మషీనిభమ్ ॥

చికిత్స

హరశంకరరసము

శ్లో. మృతసూతాభ్రకం తుల్యం ధాత్రీఫలనిజద్రవైః ।

సప్తాహం భావయేత్ ఖల్వే యోగో²యం హరశంకరః ॥

మాషమేకం వటిం ఖాదేన్నీలకాలప్రళాంతయే ।

మహానింబస్య మూలాని పూర్వవత్తండులోదక్షైః ॥

సఘృతం సాయయే³చ్ఛాను హ్యసాధ్యం సాధయేత్ క్షణాత్ ॥

అనేనైవానుపాసేన పంచవక్తరసో హితః ।

వసామేహము

శ్లో. వసామేహీ వసామిశ్రం వసాభం మూత్రయేన్ముహుః ।

చికిత్స

మేహకులాంతకరసము

శ్లో. సూతం గంధం మృతం తుల్యం మృతాభ్రం సూతకాత్రిధా ॥

లఘునం సర్వతుల్యాంశం నిస్త్య⁷క్ ఖల్వే విమర్దయేత్ ॥

బదరీవటికా ఖ్యాతా నా⁸మ్నా మేహకులాంతకః ।

లఘునం బహుమూత్రో⁹క్తం తద్వ¹⁰దేవానుపాయయేత్ ॥

1. వి

2. హో

3. యో

4. హో

5. దు

6. చ్ఛా

7. శే

8. నా

9. యం

10. త్త

పంచవక్తరసోఽప్యత్ర మహానింబస్య బీజకైః ।

తండులోదక¹పానీన సఘృతం మేహజిద్ధవేత్ ॥

మజ్జామేహము

శ్లో. మజ్జాభం మజ్జమిశ్రం వా మజ్జామేహీ ముహుర్దుహుః ।

చికిత్స

శ్లో. వసామేహచికిత్సా యా తాం చికి²త్సాం ప్రకారయేత్ ॥

క్షౌద్రమేహము

శ్లో. కషాయం పిఠురం రూక్షం క్షౌద్రవత్ క్షౌద్రమేహాతః ।

చికిత్స

చంద్రవటీ

శ్లో. మృతసూతం మృతం వంగమర్జన⁴త్వక్ తక్షైవ చ ॥

తుల్యంశం మర్దయేత్థలేష్వ శాల్మల్యా మూలజద్రవైః ।

దినాంతే పటకీ కుర్యాన్మాషమాత్రం ప్రమేహజిత్ ॥

ఏషా చంద్రవటీ నామ మధుమేహప్రశాంతయే ।

⁵రక్తశాల్మలిమూలా⁶ని మధునా చానుపాయయేత్ ।

ప్రమేహగజసిం⁷హోఽత్ర దేయశ్చా⁸ సందభైరవః ॥

అనేనైవానుపానేన వేదివిద్యావటీ తథా ॥

హస్తీమేహము

శ్లో. హస్తీ మత్తో ఇవాజప్రం మూత్రం వేగవివర్జితమ్ ।

సల¹⁰సీకం విబద్ధం చ హస్తీమేహీ ¹¹ప్రమేహతి ॥

1. ఫా

2. త్వ

3. కం

4. శ్యత్యభాసిత

5. భృతి

6. శాం

7. హ్వే

8. మి

9. యే

10. సీ

11. శ్యలక్షణం

చికిత్స

హరగౌరీసృష్టిరసము

శ్లో. శుద్ధసూతం చతుర్భాగం సూతార్థం మృతమభ్రకమ్ ।
 గంధకం చ ద్వయోస్తు¹ మ¹స్తనా మర్దయేద్దినమ్ ॥
 బద్ధీయాత్ గోళకం వ²స్త్రీ సికతాయంత్రగం పచేత్ ।
 మందాగ్నినా పచే³ద్యావ⁴స్థందాగ్ని⁵దూమ్రుతాం వ్రజేత్ ॥
 స్త్రుష్టుం న శక్యతే తప్తం తోదుధృత్య విచార్ణయేత్ ।
 ధాత్రీఫలం తతో భావ్యం సప్తధా పయసా గ⁷వామ్ ॥
 సూక్ష్మచూర్ణం తతః కృత్వా వింశద్భాగా⁸ ప్రకల్పయేత్ ।
 భానైకపూర్వచూర్ణేన తచూర్ణం తత్ర⁹ యోజయేత్ ॥
 నిష్కద్వయం వటిం కుర్యాద్ ఘృతమధ్యే విసాచయేత్ ।
 స్వాంగశీతం సదా ఖాదేత్ ప్రత్యహం వా¹⁰చితాం ఘృతైః ॥
 మాహిషక్షీరచు¹⁰ళకమనువేయం చ సర్వదా ।
 హరగౌరీసృష్టిరసః సర్వమేహకులాంతకః ॥
 దుగ్ధోదనం ఘృతం పథ్యం శా¹¹కం ¹²మిబఫలం భవేత్ ।
 ఇత్యేవం సర్వమేహానాం రసాః ప్రోక్తాః పృథక్ పృథక్ ॥
 అనైనైవ ప్రశామ్యంతే యత్ర యత్రో¹³దితా న ¹⁴చ ।

ప్రమేహసామాన్యచికిత్స

శ్లో. వాతోల్బణేషు స్నేహంచ ప్రమేహేషు ప్రకల్పయేత్ ॥
 అపూపం సక్తుతో ¹⁵దేయం య¹⁶వాన్నవిక్య¹⁷త్రితా ।
¹⁸గవేధుకాం చ శుక్తం చాప్యథవా వే¹⁹జాని చ ॥

1. ధు	8. త్పి	14. కై
2. బద్ధయేద్వస్త్రం	9. దితా	15. దీప
3. త్త	10. శికా	16. దా
4. మ	11. క్యం	17. తీహితః
5. దూమ	12. బీజ	18. గవాంచగుడముక్తాంచల
6. తో	13. ధతే	19. జోనిచ
7. రా		

తుణధాన్యాని ముద్గాద్యం శాలిగీర్ణస్సమా¹ధికః ।
 తిలస్సర్వప²వేత్రాగ్రం కపిత్థం తిందు జంబుకమ్ ॥
 తిక్తశాకం ³పటోలాది జీర్ణశ్చారిష్ట ⁴ఽసవః ।
 సదా⁵సనాదిసారాంబు ⁶ఘృత్మాంబు మాక్షికోదకమ్ ॥
 వాసి⁸తశ్చ తథా క్వాథః శర్వరీసా⁹ధితో జహిః ।
 ఞ్¹⁰త్యేవం సంహితాప్రోక్తం పథ్యవర్గం నియోజయేత్ ॥

తైలయోగము

శ్లో, నిశాగోక్షురకారిష్టేః సోమవల్కా¹¹సనాద్భునైః
 లోద్రపద్మకమంజిష్ఠచందనాగురుదీప్యకైః ।
¹²తార్క్షిలముస్తభల్లాతైర్ద్యుక్తం తైలం వి¹³పాచయేత్ ॥
 యోజ్యం వాతే కఫే పిత్తే ఘృ¹⁴తమిశ్రం విమిశ్రితైః ॥

కఫప్రమేహకోపద్రవములు

శ్లో, అతీసారాదుచీఛ¹⁵ద్దినిద్రాకాసాశ్చ పీన¹⁶సః ।
 ఉపద్రవాః ప్రజాయంతే మేహానాం కఫజస్సనామ్ ॥

పిత్తప్రమేహకోపద్రవములు

శ్లో, వస్తిమేహసయోస్తోదః ముష్కావదరణం జ్వరః ।
 దాహస్తృష్ణాఽఽమిక్తా మూర్ఛా విఢ్భేధః పిత్తజస్సనామ్ ॥

వాతప్రమేహకోపద్రవములు

శ్లో, వాతజానాముదావ¹⁷ర్తః కంపహృద్గాత్ర¹⁸వేదనాః ।
 శూలమున్నిద్రతా శోషః కాసః శ్వాసశ్చ జాయతే ॥

1. జీ	7. శ	13. నక్షి
2. విశా	8. ధర్మాంబు	14. షూ
3. సేవంచ	9. తేఘజచకః	15. తే
4. చయత్కమ	10. పి	16. ర్ణ
5. మా	11. తైవ్ర	17. సా
6. వా	12. సా	18. ద్యుం

అసాధ్యలక్షణము

శ్లో. యథోక్తాపద్రవా¹విప్లవతీ²ప్రస్రుతమేవ చ ।

పిటకాపీడితం³ గాఢః ప్రమేహో హంతి మానవమ్ ॥

లోద్రాసవము

శ్లో. లోద్రమూర్వాశశీవేల్లా భార్గీ కుప్తం విశంగకమ్ ।

ప్రియంగ్వతివిషావహ్నిభూనింబాః కటురోహిణీ ॥

చాతుర్జాతం⁵ సపూగం⁶ చ కాకతుం⁷డింద్రవాదణీ ।

యవా⁸సి పుష్కరం పాతా గ్రంధిచవ్యఫలత్రయమ్ ॥

కర్పూర్దమంబుకలశే క్వధితే పాదశేషకే ।

సుశీతలే వినిషిప్య తస్మిన్ ప్రస్థద్వయం మధు ॥

ప¹⁰క్షైకం రక్షయేద్భూమా సిద్ధో¹¹లోద్రాస¹²వో భవేత్ ।

ప్రమేహా¹³స్యాసి కుష్మాని పాండుత్వం గ్రహణీం క్షయమ్ ।

నాశయేత్సానమాత్రేణ మేహా¹⁴త్థాం శ్చాపుష్పపద్రవా¹⁵ ।

త్ర్యూషణాదిచూర్ణము

శ్లో. త్ర్యూషణం త్రిఫలా ముస్తా త్రిజాతం¹⁴ చోత్పలం శిఖి ।

సమభాగమిదం చూర్ణం శర్కరా దశభాగ¹⁵కా ॥

¹⁶దశ ద్వా లోహచూర్ణస్య సర్వమేకత్ర కారయేత్ ।

మధునా¹⁷స్వాదితం సర్వం ప్రమేహా¹⁸ హంతి వింశతిమ్ ।

ఆమవాతం తథా శో¹⁹భం పాండురోగం చ కామిలామ్ ।

నాశయే²⁰త్ప్రీతమాత్రేణ తమస్సూర్యోదయో యథా ॥

రసఖండమున వింశతిమేహచికిత్స

సంపూర్ణము.

1. ధి	7. డి	13. సాంచక
2. ద్రవ్య	8. నాం	14. దుత్పలైశ్శిఖి
3. గ్రాతం	9. ంచ	15. కం
4. వశీతే	10. క్షై	16. ద్వాదశం
5. క	11. చ	17. ఛ
6. హ	12. వం	18. త్విత్త

పైత్యనిదానము

శ్లో. అతిక¹త్వప్యతీక్ష్ణోష్ణశుష్కశాకాస²వాదిభిః ।
విషమాశన³కోపాగ్నిధూమఘర్మాధ్వనేవనాత్ ।
శరద్రీష్మాగమే ⁴పిత్తప్రకోపో జాయతే నృణామ్ ॥

తద్గుణము

శ్లో. వాంతిర్భృంతిః క్లమా మూర్ఛా ప్రలాపో⁵తిశిరోరుజా ।
దాహో⁶రుచి⁷స్త్వపానాహః సజ్వరో రక్తనేత్రతా ।
శోషః పిత్తాద్యవే⁸యుస్తం

చికిత్స

శ్లో. మధురై⁹శ్శీత¹⁰లప్రామైస్సాన్ననపానైరుపాచ¹¹రేత్ ॥
సితాక్షీరం పిబేచ్ఛాను ¹²యష్టీక్వాధం సితాన్వితమ్ ।
పిబేత్పిత్తప్రశాంత్యర్థం శీతతోయేన చందనమ్ ॥

దశసారచూర్ణము

శ్లో. ¹³యష్టీ ధాత్రీఫ¹⁴లం ద్రాక్షా ¹⁵వైలాలాచందనవాలుకమ్ ।
మధూకపుష్పం ఖర్జూరం దాడిమం ¹⁶పేషయేత్సమమ్ ॥
సర్వతుల్యం సితా యోజ్య ¹⁷పలార్థం భక్షయేత్సదా
దశసారమిదం ఖ్యాతం సర్వపిత్తవికారజిత్ ॥

¹⁸అప్లపిత్తనిదానము

శ్లో. అవిపాకక్లమక్లేశతిక్తామ్లా¹⁹స్యం చ గౌరవమ్ ।
అరుచిః కంఠహృద్దాహమోహమూర్ఛామతిభ్రమాః ॥

1. ద్వ

2. కంచటుః

3. క్రోధా

4. త్పిత్తే

5. త్త

6. న్మరుతం

7. సి

8. స్స

9. లాహోరై

10. యే

11. యే

12. ఏ

13. లా

14. ఏ

15. కే

16. ఫ

17. ఆ

18. మ్య

తిక్తామృతముతో¹ద్వారతా²పహుల్లాసత్వ * ట్ఫస్వాసాః ।

³వక్షోరోధః ప్రలాపశ్చే⁴త్యమృపిత్తస్య లక్షణమ్ ।

చికిత్స

శ్లో. ⁵అమృపిత్తే చ వమనం తదంతే మృదురేచనమ్ ।

ఊర్ధ్వో⁶గం వమనైర్హస్తానా⁷దధో⁸గం ⁹రేచనైర్హస్త¹⁰రేత్ ।

శీతపిత్తలక్షణము

శ్లో. హృల్లాసత్వగుదత్వం చ రక్తలోచనతా¹రుచిః ।

ఛర్దిశో²ఛజ్వరాః కంఠాః శీతపిత్తస్య లక్షణమ్ ।

రక్తపిత్తనిదానము

శ్లో. ఘృత్వా¹యామశో²కా³ధ్వక్షారతీక్షణా⁴మృసేవనాత్ ।

తేన పిత్తం భవేద్వృ¹⁰ద్ధం రక్తం నా¹¹సాస్యలోచనైః ।

మేద్రయో¹²నిగుదద్వారై¹³రీరయే¹⁴ద్రోమకూపకైః ।

ఏకతస్యర్వతో వా²పి రక్తపిత్తం తదుచ్యతే ।

వాతానుబద్ధరక్తపిత్తము

శ్లో. వాతా¹⁴త్థేనాదుణం రూక్షం ¹⁵కృచ్ఛసాధ్యమధోముఖమ్ ।

పిత్తోత్తరరక్తపిత్తము

శ్లో. పిత్తాద్ధో¹మూత్రవద్రక్తం వసాపిత్తకషాయవత్ ।

కఫానుబద్ధరక్తపిత్తము

శ్లో. కఫాచ్ఛుభ్రం స¹⁶పైచ్చిల్యం సన్నే¹⁷హమూర్ధ్వగం ¹⁸ప్రవేత్ ।

1. వ	7. తే	13. కుపిరోశో
2. ప్రలాపావక్షోరోధశ్చ	8. భా	14. త్వేన
3. అ	9. శ్చ	15. సుఖ
4. ఆ	10. ద్ధో	16. వి
5. ఔర్వ	11. శయ	17. హా
6. జే	12. నా	18. హారేత్

* శ్వసః = శ్వాసము

సంసర్గసన్నిపాతజములు

శ్లో. మిశ్రితం ద్వంద్వజం జ్ఞేయం సర్వరూపం త్రిదోష¹జమ్ ॥

వా త జ్వ ర ని దా న ము

శ్లో. కంపభ్రమోల్లాసవిజృంభశీ²త -

క³టిట్యూరుపారోష్ణ్యధ్వశిరోదుజాభిః ।

తృట్య-సతిక్తా⁴స్యవిబంధనాద్యైః

సమీరణో⁵త్థజ్వరమామనంతి ॥

చికిత్స

అమృతోశీరాదికషాయము (పాచనామృతము)

శ్లో. అమృతోశీరపారాబ్ధవిశ్వభూనింబవా⁶ల్లకైః ।

సవ⁷ర్పకకథాన్యకధన్వ⁸యాసైర్విపాచయేత్ ।

వాతజ్వ⁹రేషు దాతవ్యం పాచనామృతసంజ్ఞకమ్ ॥

టీ. ఈ కషాయమును పిప్పలిచూర్ణముతో ¹⁰నీయవలెను.

దురాలభాదికషాయము

శ్లో. దురాలభా²మృతా ముస్తా నాగరం వాతికజ్వ³రే ।

క్వాథో⁴ఽయం విషమం హన్యాజ్వ⁵రం మాగధికాయుతః ॥

మరియొకటి

శ్లో. దురాలభా²మృతాముస్తాబలాధాన్యకనాగరైః ।

క్వాథో³ వాతజ్వ⁴రం హ⁵న్యాదశనిః పరవ్రతం యథా ॥

టీ. ఈ కషాయమును పిప్పలిచూర్ణముతో ¹²నీయవలెను.

1. జిత్

2. తా

3. సమీరణచాధ్య

4. ద్ధ

5. లు

6. రాన్

7. యూషై

8. రస్య

9. యిచ్ఛేది

10. న్యర్దశనీమజగం

11. యిచ్ఛేది

12. న్యర్దశనీమజగం

ఉత్తర ఖండము

విల్వాదికషాయము

శ్లో. అథ విల్వబలా¹శుంఠీదుస్పృక్ ధాన్యకపర్పతైః ।
గుహాచ్యా చ కృతః క్వాథః శమయే²త్సవజ్వ³రమ్ ॥

పర్పటీరసము (నవజ్వరారి)

శ్లో. గంధకం చ రసం శుద్ధం ప్రత్యేకం కర్షసమ్మితమ్ ।
ఏక⁴త్ర⁵కజ్జలీం కృత్వా తతః కుర్వీత గోశకమ్ ॥
సవభాండే వినిక్షిప్య తామ్రపాత్రేణ రో⁶ధయేత్ ।
ధృడం నిదుర్య తత్పాత్రమగ్నిమా⁷రోప్య యత్నతః ॥
ప్రీహిస్సుటననూత్రేణ స్వాంగశీతలముద్ధరేత్ ।
సవజ్వరే ప్రయుంజీత రసం పర్పటికాహ్వయమ్ ॥
ఆర్ద్రకస్య రసేనైవ త్రివల్లం త్రిదినం భిషక్ ।
జ్వరితం ⁷స్వేదయేద్దాఢం యావ⁸త్స్వేదః సముద్భవేత్ ॥
తక్ర⁹యుక్తం భవేద్భోజ్యం జ్వరముక్తస్య దేహినః ।
సవజ్వరారి¹⁰త్యేష రసః పరమదుర్లభః ॥
వాతజ్వరే విశేషేణ రసస్సాధారణే²పి చ ॥

శీతభంజీరసము

శ్లో. పారదం రసకం తాళం శిఖతుత్థం చ టంకణమ్ ।
గంధకం చ సమం పిష్ట్యా కారవల్క్యా రసైర్దినమ్ ॥
తామ్రపాత్రోదరం ¹¹లిప్త్యా పాత్రం భాండే త్వఢోముఖమ్ ।
దత్వా రుధ్వా ¹²విశోష్యాథ వాలుకాభిః ప్రపూరయేత్ ॥
పచేదల్పాగ్నినా ¹³చుల్క్యాం తామ్రపృష్ఠగతా యథా ।
స్ఫుటంతి ప్రహయస్సిద్ధో రసః స్వా¹⁴త్స్వాంగశీతలః ॥

1. శో

2. ప

3. శ

4. త్వ

5. ఖ

6. వ

7. థ

8. చే

9. ఖ

10. య

11. జో

12. రి

13. ంభూల్క

14. స్వా

తామ్రపాత్రం సముద్భృత్య చూర్ణయేన్మరిచైః సమమ్ ।
శీతభంజీరసో నామ ద్విగుంజం వాతికజ్వరే ॥
దాతవ్యః పర్ణఖండేన తత్క్షణం నాశయేజ్జ్వరమ్ ॥

పై త్త్యజ్వరనిదానము

శ్లో. కంఠో¹ష్ఠశో²ష్ఠభ్రమదాహమూర్ఛా -
ప్రలాపతీక్ష్ణో³ష్ఠతృషా⁴వమీభిః ।
⁴స్వేదాతీసారారుచిచిత్తమోహైః
పిత్తజ్వరా⁵ర్తిం భిషజో⁶ వదంతి ॥

చికిత్స

అంబుదాదికషాయము

శ్లో. అంబు⁷దచందనవారిగుళూచీ -
⁸నాగరశారిబకుష్ఠమధూకైః ॥
⁹పాక్యమిదం వినిహంతి చ పిత్త -
స్థానగతజ్వరమాశు మధూ¹⁰ధమ్ ॥

ముద్గాదికషాయములు

శ్లో. ముద్గే¹¹క్షు కాం¹²డమధుకామలకామృతానా -
మంభోజకంద¹³హిరిబేరదురాలభానామ్ ॥

¹⁴లామజ్యధాన్యఘనచందనపర్పటానా -

¹⁵మేతే త్రయో మధుసితామధు¹⁶కైస్తథైవ ॥

జలమంజరీరసము

శ్లో. టంకణం రసగం¹⁷ధౌ చ మరీచం చ సమాంశకమ్ ।
సర్వం జంబీరసీరేణ త్రిణి యామాని మర్దయేత్ ॥

1. స్థ

2. శా

3. త్రయ

4. స్వభేద్యతీసారారుచి త్త
మోహ

5. ధ

6. సా

7. వా

8. క

9. త

10. హి

11. ఆ

12. ఏషాస్త్ర

13. కా

14. థ

నానకుక్కుటమాయూరపి త్తేన పరిభావితమ్ ।
వల్లత్రయం ప్రయుంజీత ¹సితయా సహ భక్షయేత్ ।
తక్రభుక్తం భవేత్పథ్యం వృంతాకఫలసంయుతమ్ ।
సర్వజ్వరహర²శ్చైవ రసో³ఽయం జలమంజరీ ॥

శ్లేష్మజ్వరనిదానము

శ్లో. హృల్లాసకాసాదుచిహ్నాడ్యతంద్రా -
స్సైమిత్యనిద్రామధురాస్యతా⁴భిః ॥
విప్లంభశీతోద్గమరోమహ్నై -
ర్జ్వరం కఫోద్భూతముదాహరంతి ॥

చికిత్స

వ్యాఘ్రూదికషాయము

శ్లో. వ్యాఘ్రీదురాలభాభార్జీ⁵శుంరీ⁶సింహ్యమృతాంబుదైః ।
క్వాథః కఫజ్వరం హన్యాత్పిప్పలీచూర్ణ⁷సంయుతః ॥

తిక్తాదికషాయములు

శ్లో. తిక్తానిశే⁸ద్రయవనాగకటుత్రయాణాం
భూనింబకుష్ఠబృహతీద్వయనాగరాణామ్ ॥
ఆరిగ్వధాంబుదపటోలమహాషధానాం
క్వాథా⁹శ్రుయో మధుయుతా¹⁰శ్చ కఫజ్వరఘ్నః ॥

సిద్ధకాంతరసము

శ్లో. చతుర్థా¹¹శేన లోహస్య యోజయేద్రసగంధక¹²మ్ ।
¹²నింబుద్రవేణ సంపేష్య తత్కల్కం త్రిదినం పునః ॥

1. శిర్కరా
2. ంజై
3. తాని
4. చ

5. శో
6. జింహ్వరుహ
7. ద్రో
8. రు

9. భంజ
10. చ
11. ం
12. బ

కారాసాస్థిర¹సేనాథ పరిభావ్య సృమాత్రకైః ।

పిత్తేన పరిభా²వ్యో²సా సిద్ధకాంతరసో³వరః ॥

⁴నవజ్వరే ప్రయుంజిత శ్లేష్మజ్వరనివారణమ్ ।

శృంగిబేరానుపానేన⁵ దేయో భిషోగుత్తమైః ।

1. లోహభగ్గుము 4 భాగములు 2. రసము 1 భాగము

3. గంధకము 1 భాగము

ఈ మూటిని, నిమ్మపండ్లరసముతో⁷ మూడురోజులు మర్దించి పత్రిగింజలరసముతో ఒకనాడు మర్దించి బాలపాపనిమూత్రముతో ఒక నాడు మర్దించి పంచపిత్తమున ఒకనాడు మర్దించి మూడు గురువింద గింజలంత యెత్తు మందును అల్లపుర⁸సముతో⁹ నిచ్చిన శ్లేష్మజ్వరములు శమించును.

వాతపిత్తజ్వరనిదాసము

శ్లో. తృష్ణావిదాహకంతాస్యశోషహర్షప్రజాగరైః ।

ఛర్ది⁹భ్రమశిరోభంగై¹⁰ర్వాతపిత్తజ్వరం వదేత్ ॥

చికిత్స

దార్యద్వికషాయము

శ్లో. దార్వశ్యామాభీరువిశ్వో¹¹పకుల్యా -

శమ్యాకా¹²బ్బత్రాయమాణా¹³కిరాతైః ।

లో¹⁴ధా¹⁴యుక్తైః శర్కరామాక్షికా¹⁵ధ్యః

సిద్ధః శ్రీ¹⁶తో వాతపిత్తజ్వరఘ్నః ॥

1. మానుబనువు

2. తెగడ

3. పిల్లివీచరవేళ్ళు

4. శొంఠి

5. పిప్పళ్ళు

6. రేలచెక్క

1. సేనాచరస్వనర

7. ఒకనాడు

12. బ్దా

2. క్షేతం

8. సాస్తై

13. భునింబై

3. వ్యాపాం

9. స్వర్వ

14. పిత్త

4. ప్రయుంజితవజరే

10. వా

15. ధ్య

5. మాశ్రేయా

11. డి

16. తో

6. గో

7. ముస్తలు

8. మెట్టగ్రానుగచెక్క

9. నేలవేము

10. లొడ్డుగచెక్క

ఇవి సమాంశలు. వీటిని కషాయముపెట్టి తేనె పంచదార ప్రతి
1 వాపముపెట్టి 2 యిచ్చిన వాతపైత్యజ్వరములు నయమగును.

బలాధాన్యకాదికషాయము

శ్లో. బలాధాన్యాకభూనింబవద్మకేసరపర్వతైః ।

సగోక్షురైః ప్రశమయేత్ శ్వాభః పిత్తానిలజ్వరమ్ ॥

జ్వాలాముఖరసము

శ్లో. ఖండితం హరిణం శృంగం జ్వాలాముఖ్యా రసైస్సమమ్ ।

దధ్ధావ భాండే పచేచ్ఛుల్యం తస్మాచ్ఛార్ణం 5 సయేత్పునః ॥

లప్తాంశం 7 త్రూషణం దద్యాత్ నిష్కమాత్రం తు భక్షయేత్ ।

నాగవల్య దళైః 8 స్సార్థం వాతపిత్తజ్వరాపహమ్ ॥

9 అయం జ్వాలాముఖ 10 భో నామ సర్వజ్వరకులాంతకః ।

టీ. ఇట్టికొమ్మలను తునకలుగా ఖండించి ఒక క్రొత్త కుండలో పోసి
ఆకుండను జ్వాలాముఖరసముతో నింపి ఆకుండకు మూకుడు మూసి
చీలమన్నులిచ్చి పొక్కిళ్ళపొయ్యిమీద ఆకుండను పెట్టి వండి ఆయిట్టి
కొమ్మలను భస్మము చేసి దించి దానిని బాగుగ మర్దించి దానికి
ఎనిమిదవభాగము త్రికటుకచూర్ణమును చేర్చి ఒకదినము మర్దించి
కరాటమున బెట్టి తమలపాకులతో చిన్నమెత్తు తినిపించిన వాతపిత్త
జ్వరములు శమించును.

కఫవాతజ్వరనిదానము

శ్లో. తద్రదానైమిత్యసంతాపపర్వ 11 దుష్కార్యకారవైః ।

శీతకాసాదుచిత్వాపైర్విద్యాద్వాతకఘాతకమ్ ॥

1. పాకము

5. తు

9. ఆ

2. యస్త

6. పు

10. కే

3. శే

7. త్రికటుం

11. మూర్ఖశీ

4. శూ

8. సర్వం

చికిత్స

వ్యాఘ్రూదికషాయము

శ్లో. వ్యాఘ్రీ¹శుంర్యమృతా²క్వాధః పిప్పలీచూర్ణసంయుతః ।
వాతశ్లేష్మజ్వరశ్వాసకా³సపీససశూలజీత్ ॥

దశమూలాదికషాయము

శ్లో. దశమూలదురాలభాగులూచీ -

వృ⁴షవిశ్వాబ్దకిరాతపర్పటానామ్ ॥

కృధితం వినిహంతి ⁵పానమాత్రాత్

కఫవాతోత్తరసన్నిపాత⁶జార్తిమ్ ॥

విషమజ్వరములో నిదిగ్ధికాదికషాయము

శ్లో. నిదిగ్ధికా⁷మృతాముస్తా ⁸శుంఠీ పుష్కరమూలజః ।

క్వాథో⁹ఽయం విషమం హా¹⁰న్యాజ్వరం మాగధికాయుతః ॥

సర్వజ్వరములకు వత్సకాదికషాయము

శ్లో. వత్సకామృతపటోలపర్పటై

ర్ధస్వ¹¹యాసకకిరాతధాన్యకైః ॥

కృష్ణజీరింజలదైః శృతం జలం

నాశయే¹²దఘలదోషజజ్వరమ్ ॥

శీతారసము

శ్లో. సూ¹³తకం టంకణం గంధం శుద్ధం చూర్ణం సమం సమమ్ ।

¹⁴సూతాద్విగుణితం దేయం నేపాశం తుషవర్జితమ్ ॥

హైంధవం మరిచం చించాత్వగృష్ట శర్కరా¹⁵పి చ ।

ప్రత్యేకం ¹⁶సూతతుల్యంశం జంబీరైర్మర్దయేద్దినమ్ ॥

1. శో¹ర్యా

2. సాబస

3. శతి

4. శృతంజలం

5. శో

6. శో

7. శృజ్య

8. యూషచక్షూనింబ

9. ంహా

10. త్య

11. ద

12. సూతోద్విగుణజాతవ్యం

13. ది

14. శ్వే

శీతభం¹జ్యనుపానేన వాతశ్లేష్మజ్వరాపహః ।
రసశ్శీతారి నామా²యం శీతజ్వరహరః పరః ॥

1. రసము 2. వెలిగారము 3. గంధకము.

ఇది సమాంశలు. వీటిని చూర్ణము చేసి శుద్ధనేపాళము రసమునకు ద్వీగుణము ²పెట్టి సైంధవలవణము మిరియాలు చింతబెర³డు రాయి పంచదార ఈ నాలుగున్నా ప్రత్యే⁴కము పాదరసము⁵అత్తు పెట్టి నిమ్మపండ్లరసమున ఒకనాడు మద్దన చేసి వటి⁶కలు చేయునది. ఇది శీ⁷తారిరసము వాతశ్లేష్మజ్వరములకు సన్నిపాతములకు ఇచ్చునది.

పిత్తశ్లేష్మజ్వరనిదా⁷నము

శ్లో. శీతదా⁸హః చిన్వే⁹దకాసతంద్రాస్యతిక్తతాః ।

మోహసాదపి¹⁰పాసాశ్చ కఫపిత్తజ్వరాకృతిః ॥

చికిత్స

చంద్రశేఖరరసము

శ్లో. శుద్ధసూతం సమం గంధం మరీచం టంకణం ,

చతుస్తుల్యా సితా యోజ్యా మ¹¹త్స్యపిత్తేన భావయేత్ ॥

త్రిదినం మద్దయేత్తేన రసో²యం చంద్రశేఖరః ।

ద్విగుంజమార్ద్రకద్రావై¹²ద్దేయః శీతో¹³ద¹³కం హ్యను ॥

తక్రభుక్తం చ వృంతాకం పథ్యం తక్రం నిదాపయేత్ ।

త్రిదినా¹⁴త్పిత్తశ్లేష్మో¹⁵థమత్యుష్ణం నాశయేజ్వరమ్ ॥

1. జిక్వతోయేన

2. పెట్టేది

3. టె

4. కాలు

5. కా

6. తభంజి

7. స్వ

8. హా

9. దా

10. నాశంవ

11. చ్చ

12. డే

13. కేంప్యను

14. పి

15. ద్ద

వ్యాఘ్రాద్వి

శ్లో. వ్యాఘ్రీ దురాలభా బాన్ధీ భూనిం¹బం నాగరామ్య²తే ।

కఫపిత్తహరం దేయం పిప్పలీచూర్ణసంయుతమ్ ॥

మరియొకవ్యాఘ్రాద్వి

శ్లో. వ్యాఘ్రీ దురాలభా ముస్తా చిత్రకం చామృతా తథా ।

కావధః పిప్పలిసంయుక్తః కఫపిత్తజ్వరాంతకృత్ ॥

త్రిదోషహరరసము

శ్లో. శుద్ధసూతం సమం గంధం మృతతామ్రం చ టంకణమ్ ।

జంబీరఫలమధ్యస్థం జొలాయంత్రే పచేద్దినమ్ ॥

మర్దయే⁴ద్భావయేద్ద్రావైశ్చి⁵ గ్రహా⁶సార్ద్రానింబకైః ।

సర్పాక్షీ చ జయా బ్రాహ్మీ మీనాక్షీ హంసపాదికా ॥

హస్తీ⁷శౌంఢీ రుద్రజటా ధూర్తవాతారివాయసి ।

దినైకం మర్దయేదేభి⁸ర్లోహ సంపుట⁹గం పచేత్ ॥

దినైకం వాలుకాయంత్రే సముద్ధృత్య విచూర్ణయేత్ ।

¹⁰యవాన్యా చ తథా వ్యోషవి¹¹షజీరకచిత్రకైః ॥

సమైస్సర్వరసో మిశ్రస్త్రీగుంజం భక్షయేత్సదా ।

సన్నిపాతజ్వరం హంతి ముహుర్యూషాశనస్సఖి ।

క్షౌద్రజాతీయు¹²తః పేయో రసో¹³యం భైరవో¹³తః ।

1. రసము

2. గంధకము

3. తామ్రభస్మము

4. వెలిగారము.

ఇవి సమాంశలు, వీటిని మర్దించి ఒకముద్ద చేసి నిమ్మకాయల...
రంధ్రములు చేసి ఆకాయలలో ఈ మందును పెట్టి సందులను నిమ్మ

1. కా

6. కా

10. సాలంయాలి

2. శా

7. శౌంఢి

11. హ

3. స్త

8. లో

12, 13. వో

4. భా

9. కం

13. భిః

5. శృ

కాయలతోనే మూసి డోలాయంత్రమున ఒకనాడు ఉడికించి తీసి ఆ పెనుక.

1. మునగచక్కరసము	2. అడ్డసరపుయ్య నెలరసము
3. అల్లపురసము	4. వేపయ్య నెలరసము
5. సర్పాక్షిరసము	6. గంజాయాకురసము
7. బ్రాహ్మీరసము	8. పొన్నగంటియాకురసము
9. హంసపాదాకురసము	10. హస్తీశౌండిరసము
11. దుద్రబటాకురసము	12. ఉమ్మెత్తాకురసము
13. ఆముదపువేరురసము	14. అలచందాకురసము

ఈ రసములతో ప్రత్యేకము ఒక్కొక్కదినము మర్దించి ముద్ద చేసి క్రొవ్వులో బెట్టి చీలమన్న ఇచ్చి లోహసంపుటమున ఒక ముహూర్తము పుటము బెట్టునది. లోహసంపుటమనగాను కొలిమిలో ఒకముహూర్తము పుటము బెట్టుట ఆనెనుక మరల మొదటివలెనే మర్దించి, యొకదినము వాలుకాయంత్రములో వండి

1. ఓమము	2. త్రికటుకములు	3. శుద్ధమోహదా
4. జీలకఱ్ఱ	5. చిత్రమూలము	

పీటిసన్నిటిని మొదటిరసమెంతయున్నదో, దానికి సమముగా గూర్చి మొదట జెప్పిన రసములతో ఒక్కొక్కదినము మర్దించి గుంజాప్రమాణవటికలు చేసి మూడు వటికలు తేనె జాజికాయతో నిచ్చిన త్రిదోషజ్వర సన్నిపాతములు శమించును.

ఆమజ్వరనిదానము

శ్లో. తంద్రాలస్యం పిపాసా చ గురుగాత్రాతిమూత్రతా ।

ఆమజ్వరస్య లింగాని స దద్యాత్తత్ర భేషజమ్ ॥

-
1. బ	4. కా	6. కా
2. కాల	5. ట	7. డ
3. యా 2 స్నా		

¹చికిత్స

శ్లో. విశ్వోదీచ్యోదకం ²పానం లంఘనం చాస్య శస్యతే ।

హరిద్రాదిగణా⁴త్పేయా క్వాథాదిర్వా²ఽమశాంతయే ।

ఆమత్వం స్తంభితం హ్యదౌ కుష్ఠగుల్మరుజాక⁶రమ్ ।

టీ. ఆమజ్వరములో శొంఠి వట్టివేళ్లు వేసి పానీయకషాయము పెట్టి యిచ్చునది.

తరుణజ్వర⁷ములకు ⁸ఔషధము నీయకూడదు. మూడురోజులు లంఘి¹⁰నము పెట్టిన గుణమగును. హరిద్రాదిగణము కషాయము పెట్టి యిచ్చునది. పది దినములు వెల్లిన తరువాత చికిత్స చేయునది. ఈ క్రమమునగాక ఆదిలోనే చికిత్స చేసిన కుష్ఠగుల్మములను వుట్టించును.

హరిద్రాదిగణము

1. పనుపు, 2. మానుపనుపు, 3. అతిమధురము,
4. ముయ్యాకుపొన్న, 5. కొడిశపాల,

వీటికి హరిద్రాదిగణమని పేరు.

¹¹పచ్యమానజ్వరము

శ్లో. జ్వరవేగో²ధిక ¹²స్తృష్టా ప్రలాపః శ్వసనం భ్రమః ।

మలప్రవృత్తిరత్లే³శః పచ్యమానస్య లక్షణమ్ ॥

నిరామజ్వరము

శ్లో. క్షు¹³త్ క్షామతా లఘుత్వం చ గాత్రాణాం జ్వరమా¹⁴ర్దవమ్ ।

¹⁵దోషప్రవృత్తిరప్టాహో నిరామజ్వరలక్షణమ్ ।

¹⁶పచ్యమానే నిరామే వా భేషజం దాపయేత్క్వచిత్ ।

1. కషాయం

7. న

12. ర్త

2. ఖ

8. చికిత్సచేయవలదు

13. ధా

3. ణం

9. ఖ

14. ద్ర

4. సే

10. ణ

15. సదోషయతిరత్వాహో

5. తో.

11. నిరామజ్వరం

16. పాద్య

6. ణ

1 దోషభేదములో లంఘనదినవ్యవస్థ

శ్లో. త్రిరాత్రం 2 వాతీకే కార్యమేకాహం వైత్యకే జ్వరే ।
షడ్రాత్రం సప్తరాత్రం వా శ్లైష్మికే చోపవాసయేత్ ॥

లంఘనవర్జితములు

శ్లో. స్థవిరం పిత్తరోగార్తముపవాసాధ్వకర్మితమ్ ।
అల్పదోషాన్ శూణ్ బాలాన్ గర్భిణీం విషకర్మితామ్ ।
భయక్రోధగోతం దీర్ఘజ్వరితం నోపవాసయేత్ ॥

టీ. 10 ముసలివానికి పిత్తరోగార్తునకు 11 ఉపవాసమువలన అధిక నడక
వలన విషమువలన కృశించినవారికి, అల్పదోషునకు దుర్బలునకు
గర్భిణీస్త్రీకి భయమును దీర్ఘజ్వరితం అధికకోపముగలవానికి దీర్ఘజ్వరిత
నకు లంఘనము నిషిద్ధము.

జ్వరపాతకాలము

శ్లో. పిత్తే షడ్రాత్రకే పా¹²కః సప్తరా¹³త్రే తు వాతీకే ।
శ్లేష్మణా దశరాత్రే తు జ్వరః పాకం ప్ర¹⁴గచ్ఛతి ॥

మతాంతరము

శ్లో. వా¹⁵తికః సప్తరా¹⁶త్రేణ దశరాత్రే¹⁷ పైత్య¹⁷కః ।
శ్లేష్మ¹⁸ణా ద్వాదశాహేన జ్వరః పాకం నియచ్ఛతి ॥

1. కృచిదామజ్వరేంప్రోక్షం నరసః సిద్ధసమృతః	లంఘన ప్రకారం	11. గ్రాసుములేనివానికి జ్వరములేని వానికి
జర్వమధికమాట దప్పి	2. పాత	12. కే
అధిక మాట ప్రలాప	3. రాత్రి	13. త్ర
మాట ఈ లక్షణాలు	4. ఉ	14. య
గల్గెనా ఆమజ్వరానకు	5. తా	15. తకే
మంచివిగావు. ఇటుమీద	6. సత్కర్మస్త్రీ	16. త్రంస్య
ఆకలిగలిగి దేహంచుల	7. గర్భి	17. కాం
కనాయెనాలెస్సను అది	8. తాన్త్రైచర	18. జో
దోష ప్రకారం గాదు	9. తాన్	
	10. మూలదోషి	

నవజ్వరములో వర్జ్యములు

శ్లో. నవజ్వరే దివాస్వాపం స్నానమభ్యంగ¹సంగమా ।
 త్రోధి²ప్రవాతవ్యాయామం కషాయం చ వివర్జయేత్ ।
 ఆమ్లతైలగుడతౌ³ద్రం స్నానం చ పరివర్జయేత్ ।
 నవజ్వర⁴ాద్యసప్త⁴హే సన్నిపాతస్య హేతుతః ॥

జ్వరముక్తునకు వర్జ్యములు

శ్లో. వ్యాయామం ⁵చ వ్య⁶వాయం చ స్నానం చంక్రమణాదికమ్ ।
 జ్వరము⁷క్తో న సేవే⁸త యావత్సంబలవాస్థవేత్ ॥

కంపాదికారణములు

శ్లో. న వాతేన వినా కం⁹పా¹⁰న పితైన వినా భ్రమః ।
 న కఫేన వినా కం¹¹డూ¹¹ర్నాజీర్ణేన వినా జ్వ¹²రః ॥
 పిత్తరో¹³గే భ¹⁴వత్సృష్టం వాతరో¹⁵గే చ శీతలమ్ ।
 ఆర్ద్రః కా¹⁶యో భవే¹⁷న్లఘ్నస్మరోగే¹⁷చైతత్స్వ లక్షణమ్ ॥

మరల నవజ్వరములో వర్జ్యములు

శ్లో. తాంబూలం రక్తవస్త్రం కుసుమపరిమళం చందనం చారుగంధం
 కర్పూరం కుంకుమా¹⁸ద్యం ఘృతతిల¹⁹సలిలంవాయుభూయిష్టగేహమ్
 తూ²⁰లీశయాన్నపానం సురతవరవధూదర్శనస్పర్శనం చ
 వ్యాయామం శోకరోషం జ్వరజనితజనో వర్జ²¹యేదిందురశ్శీన్ ॥

1. న

2. యా

3. కేతి

4. హా

5. భ

6. యామం

7. క్షే

8. చ

9. పం

10. నా

11. న

12. రా

13. గీ

14. కే

15. గిం

16. స్వ

17. క్షహించై వాతి

18. క్ష్య

19. పీతం

20. ల

21. ఇ

శ్లో. ప్రీతాం స్మృతౌ చ సంస్మర్యే దశ్యనే స్మర్యనే ²సతి ।
శుక్లే వ్యవాయజా దోషానసంసర్గే ⁴ప్యవాప్నుయాత్ ॥ ⁵

సన్నిపాతములో విశేషలక్షణములు

శ్లో. జహ్వ పీతా ⁶ఖరస్పర్శా శ్యామా రక్తా ²⁰గకంపతా ॥
⁷ప్రలాభో మూకతా ⁸వేతి సన్నిపా ⁹తే ¹⁰ధికే ¹⁰తి ।

జ్వరోపద్రవములు

శ్లో. శ్వాసమూర్ఖజ్వర ¹¹చ్ఛర్ది తృష్ణాతీసార ¹²విభ్రమాః ।
హిక్మా కా ¹³సా ²⁰గభేదశ్చ జ్వరస్యోపద్రవా దశ ॥

జ్వరమునకు అసాధ్యలక్షణము

శ్లో. యో హృత్జ్వరో ¹⁴మా రక్తాక్షో హిక్మా శ్వా ¹⁵సాంగశూలవాక్ ।
విభ్రాంతలోచనం మూఢం జ్వరితం పరివర్జయేత్ ॥

అతిసారనిదానము

శ్లో. అరుణం ఘేనిలం రూక్ష ¹⁶మల్పమల్పం ముహుర్ముహుః ।
¹⁷శక్యదామం స ¹⁸రుక్చబ్దం మాదు ¹⁹తేనాతిసా ²⁰ర్యతే ॥

చికిత్స

నాగరాదికషాయములు

శ్లో. నాగరాతివిషాహింగుముస్తావత్సకచిత్ర ²¹కమ్ ।
ఘనజ్యోతిష్కతీపాతాః పిప్పలీ ²²చ యవా ²³నికా ॥

1. తిస	జ్వరస్పృహనాత్పరః	14. సు
2. స్మృ	6. క్ష	15. సుచ
3. యమ	7. విపాక	16. అ
4. శ్యయా	8. చే	17. సర్వధా
5. త్రిరాత్రంక్షిరపానం వా	9. తా	18. కృ
జ్వర స్తరుణమబ్రవీత్	10. తీ	19. తీ
క్షిరాన్నాదస్య బాలస్య	11. చ	20. రిణం
జ్వరఃపంచదినంస్మృతం	12. ద్ధృ	21. కై
అన్నాదస్యతతోక్షేయం	13. సా	22. క్రే
		23. నిష్కా

సైంధవం కౌటజం బీజం వా¹సా కటుకరోహిణీ ।
 బిడం వచా² భయా సాతా విశంగం విశ్వభేషజమ్³ ।
 ఏలా కుటజబీజాని లో⁴ద్రం శాబరకం⁵ మిశీ ।
 వత్సకాతివిషా⁶శుంఠీ బిల్వహింగువచాంబు⁷దమ్ ॥
 శ్లో⁸కార్ధసమ్మో⁹తా యో¹⁰గా ష¹¹డేతే సాచనాః స్మృతాః ।

వచాదికషాయము

శ్లో¹. వచాబిల్వకణావిశ్వకుష్ఠదీప్యక²కోలకమ్ ॥
 సవిశంగం జయే¹⁰త్ప్రీతమామముష్ణాంబునా స్మృతమ్ ।

అమ్రమజ్జాదిలేహము

1. మామిడిగింజలలోని పప్పు	2. ¹¹ ఆరెపువ్వు
3. బిల్వ ¹² ఫలమజ్జ	4. మారేడుచేరుచెక్క
5. శొంఠి	6. యష్టిసుధుకము

వీటిని చూర్ణము చేసి తేనెతో లేహ్యము చేసి యిచ్చిన వాతాతి
 సారము కట్టును.

ఈ మందే కెనరు దిగితే పసకడుగుతో కషాయము బెట్టి
 యీయవలెను. లేదా ముస్తలు కషాయము పెట్టి యిచ్చిన కెనరు
 నయమగును.

లోకనాథరసము

శ్లో¹. రసభస్మ చ భాగైకం చత్వారః శుద్ధ గంధ¹³కాత్ ।
 పిష్టా వ¹⁴రాపేష్వాపూర్య టంకణేన నిరుధ్య చ ॥
 భాండే రుధ్యా పుటే సాచ్యం స్వాంగ¹⁵శీతాన్ విచూర్ణయేత్ ।
 లోకనాథరసో నామ్నా ఔ¹⁶ద్రే గుంజాచతుష్టయమ్ ॥

1. సా	5. ధా	11. వేరుజాజి
2. సర్వంసమం కషాయేణ	6. తో	12. శొంఠి
వాతాతిసారనాశనం	7. గో	13. కం
3. సీ	8. ఔ	14. రు
4. శో	9. కూ	15. శైత్యం
	10. త్పిత్తే	16. ద్ర

1. రసభస్మము ఒకభాగము 2. గంధకము 4 భాగములు

వీటిని మర్దించి పెద్ద గవ్వలలోన పెట్టి, వెలిగారమును నూరి దానితో ఆ గవ్వలముఖములను గప్పి ఈగవ్వలను ఒక క్రొత్తకుండలో పెట్టి ఆకుండనోటిని మూకుడుతో మూసి చీల మన్నుయిచ్చి పిడకలతో పురము బెట్టి చల్లారిన వెనుక ఆగవ్వలను మందును కూడ చూర్ణము చేసి నాలుగు గురివిండ గింజలయెత్తు తేనెతోయిచ్చిన జ్వరాతిసారములు నయమగును.

లోకనాథరసమునకు అనుసానము

శ్లో. నాగరాతివిషాముస్తాదేవదారువచాన్వితః ।

కషాయ¹ స్త్వనుపానం స్యాద్వాతాతీసారనాశనః ॥

కనకసుందరరసము

శ్లో. శుద్ధసూతం సమం గంధం మరీచం టంకణం కణా ।

స్వర్ణబీజం సమం మర్ద్యం భృంగద్రావై²ద్దినార్ధకమ్ ॥

సూతతుల్యం విషం యోజ్యం రసః కనకసుందరః ।

యోజ్యం గుంజాద్యయం హంతి వాతాతీసారమద్భుతమ్ ।

దధ్యన్నం దాపయేత్పథ్యమాజం వా గో³భవం దధి ॥

అనుసానము 1. జీరకచూర్ణము. 2. తేనె

⁴వీటితో కలిపి ఈయవలెను.

పథ్యములు

శ్లో. ⁵రక్తశాల్మలీవృంతాన్వా కపిత్థాద్దాడి⁶మాత్తథా ।

శ్లేష్మాతబదరీణాం వా ⁷క్షీరిణ్యో వా⁸ధ చామ్లికా ॥

1. మ

2. ది

3. ధృ

4. జీలకర్రనూరి యీమాత్ర

తేనెతో యిచ్చేది

5. పంచ

6. పత్త్రైవాక్

7. మశ్యవా

8. ధక్షిణివాధకాంచికా

తక్కారీ వా బలా పాతా ప¹త్రం చాదాయ కోమ²లమ్ ।
 సుప³క్వం వ్యంజనార్థాయ ⁴యోజయేదతిసారిణామ్ ।
⁵జీర్ణం గుడం తు తైలేన భక్షయేద్భద్రోపమమ్ ।
 తుధితం భోజయేదే⁷వం శా⁸ల్యన్నం సమసూర⁹మ్ ॥

1. బూదగచిగుళ్లు	2. వెలగచిగుళ్లు	3. దానిమ్మచిగుళ్లు
4. విరిగి చిగుళ్లు	5. రేలచిగుళ్లు	6. పాలచిగుళ్లు
7. చాంగేరిచిగుళ్లు	8. తెక్కలిచిగుళ్లు	
9. ముత్తువపులగముచిగుళ్లు	10. పారచిగుళ్లు	

యివి కోమలమైన లేత చిగుళ్లు. పుల్లకలితో ఏటిని ఉడక పెట్టి
 యిగుర వండి యీకూరను పథ్యముతో కాని యూరకనే కాని తిని
 పించిన అతిసారములు నయమగును.

పాతబెల్లము రేగుపండంత నూనెతో కలిపి తినిన అతి
 సారము నయమగును.

సన్నపు పాతబియ్య¹⁰పు అన్నమును కందికట్టును తినబెట్టిన
 అతిసారములు నయమగు¹¹ను.

పిత్తాతిసార¹²ము

శ్లో. పీతం రక్త¹³సితం నీలం దుర్గం¹⁴ధి ¹⁵హరితం ద్రవమ్ ।

దాహతాపపిపా¹⁶సాభిః ¹⁷శృత్విత్తా¹⁸త్రవ ర్తతే ॥

చికిత్స

ఉత్పలాదికషాయము

శ్లో. ఉత్పలాంబుసితాము¹⁹స్తావత్సకానాగరాన్వితః ।

²⁰క్వాథః పిత్తాతిసార²¹ఘ్నో దాత²²వో²³ మధుసంయుతః ॥

1. త్రాణా	8. ల్యాన్నమసుదాన్వితం	15. చహతో
2. లాక	9. కొంఠి	16. సంఘ
3. క్వాం	10. వంటక	17. స
4. ం	11. నూ	18. రుప్ర
5. నిర్దానిగుడ	12. :	19. 'యూధ
6. కోడిచ	13. తి	20. సుకృత్తి
7. -	14. పి	21. ఘ్న
		22. వ్యం

ఉత్పలాదియోగములు

శ్లో. ఉత్ప¹లం ధాతకీపుష్పం ²శుంఠి దాడిమవల్కలమ్ ।

సమంగోత్పలపద్మాని లోధ్రమోచరసం తిలాః ॥

1. కలువదుంప	2. ³ ఆరె పువ్వు	3. ⁴ శుంఠి
4. దానిమ్మచెక్క	4. నులువెంపలి	

వీటిని సమముగా చూర్ణము చేసి, తేనెతో తిని బియ్యపు కడుగు త్రాగవలెను.

1. నులువెంపలి	2. నల్లకలువదుంప	3. తామరదూండ్లు
4. లొద్దగచెక్క	5. బూదకబంక	6. నువ్వులు

వీటిని చూర్ణముచేసి పైన చెప్పిన విధముగ తినిన పిత్తాతి సారములు నయమగును.

శ్లో. శతపత్రం యవా ముస్తా భూనింబశ్చ రసాంజనమ్ ॥

వీటిని చూర్ణముచేసి పైన చెప్పిన విధముగ తినిన పిత్తాతి సారము నయమగును.

శ్లో. వృణాలం చండనం లోధ్రముత్పలం విశ్వభేజవమ్ ॥

వీటిని చూర్ణముచేసి పైన చెప్పిన విధమున తినవలెను.

శ్లో. పాతా దురాలభా ⁸విశ్వమామ్రజంబష్టిశిశ్న⁹క¹⁰త్ఫలమ్ ।

బిల్వం దాదహరి¹⁰ద్రే ద్వే ధన్వ¹¹యాసః సహ¹²లకః ॥

నర్గాః శ్లోకార్ధ¹³నిక్షిప్తాః షడతే మధుశాలినః ।

పీతాస్తండులతోయేన పిత్తాతీసారనాశ¹⁴నాః ॥

1. లా	6. బాచ	11. యూపం
2. శుంఠి	7. ంఠి	12. లు
3. యేరుజాజి	8. విశ్వాఅష్ట	13. క్షేప
4. తవాక్షిరి	9. కల్ప	14. సం
5. త్రా	10. ద్రా	

1. సారవేరు	2. ¹ దురదగొండివేరు	3. శొంఠి
4. మామిడిగింజలపప్పు	5. ² నేరిడివిత్తులు	6. గుమ్మడి

వీటిని చూర్ణము చేసి, తేనెతో తిని బియ్యపుకడుగు త్రాగవలెను.

1. బిల్వము	2. శొంఠి	3. దేవదారు
4. మంచిపసుపు	5. మానుపసుపు	6. దూలగొండవేళ్లు
	7. కురువేరు	

ఇవి సమాంశలు తేనెతో కలిపి తిని, పైన బియ్యపుకడుగు త్రాగిన పితృతీసారము నయమగును.

లోకేశ్వరరసము

శ్లో. రసస్య హేమజం భస్మ సాదాంశం మారితం క్షిపేత్ |
 ఉభయోర్ద్విగుణం గంధం మర్దయేచ్చిత్రకాంబునా ||
 పూర్వ వరాటికాస్తేన టంకణేన నిరోధయేత్ |
⁵లజాక్షీరసుపిష్టేన భాండే క్షిప్త్వా నిరుధ్య చ ||
 శుష్కం గజపుటే పక్వం రాత్రౌ గ్రాహ్యం సుశీతలమ్ ||
 రసో లోకేశ్వరో నామ చూర్ణం గుంజాచతుష్టయమ్ |
 మధునా సహ దాతవ్యం సర్వాతీసారనాశనమ్ |

1. రసభస్మము	4 భాగములు
2. సువర్ణభస్మము	ఒకభాగము
3. గంధకము	10 భాగములు

వీటిని ఖల్వమునబెట్టి చిత్రమూలపురమున మర్దించి యీ మందును గవ్వలలోపెట్టి వెలిగారమును సమముగా నూరి దానితో గవ్వలముఖమునమెత్తి ఆగవ్వలను త్రొత్తకుండలో పెట్టి ఆకుండకు

1. దూలవేరు	3. నా	5. సమానేచూర్ణపిత్తేన
2. కరంబువ్వు	4. కన్నీన	

ఉ త్త ర ఖ ం డ ము

మూకుడుమూసి ఒక గజపుటము పెట్టి తెల్లవారిన వెనుక ఆగవ్వ¹లను ఒకరోజంతయు చూర్ణము చేయవలెను. ఇది లోకేశ్వరరసము. నాలుగు గుంజల యెత్తు తేనెతో నిచ్చిన సర్వాతిసారములు నయమగును.

లోకేశ్వరానుపానము

శ్లో. బాలబిల్వం గుడం తైలం పిప్పలీ నాగ²రం సమమ్ ।
 లేహయేన్మధునా సార్థ³మనుపానం సుఖావహమ్ ।
 పూర్వవద్దాపయేత్పథ్యం శిఖ⁴తిత్తిరిమాంసకమ్ ।

శ్లేష్మాతీసారనిదానము

శ్లో. శ్వేతం విస్రం⁵ఘనం స్నిగ్ధం శీతలం మందపేదనమ్ ।
 గౌరవాదుచిహ్మల్లాసైః పురీషం సార్య⁶తే కఘాత్ ॥

చికిత్స

పూతీకాదియూషము

శ్లో. పూతీకవ్యోవబిల్వాగ్నిత⁷క్రదాడిమహింగుభిః ।
 భోజయేత్తు శృతాన్యూషాన్ శ్లేష్మాతీసారపీడితమ్ ॥

1. మంచి వామింటవేరు	2. త్రికటుకము
3. బిల్వమూలము	4. చిత్రమూలము
5. లేత దానిమ్మకాయలు	6. ఇంగువ

ఇవి సమాంశలు. వీటితో⁸తక్రయూషము తయారుచేసి,యిచ్చిన శ్లేష్మాతిసారము నయమగును.

చవ్యాదికషాయము

శ్లో. చవ్యం చాతివిషా కుష్ఠం పారా కటుకరోహిణీ ।
 లభయా చాంబుడః శు¹⁰ంతీ బిల్వం కర్కటకాయతా ॥

-
1. ఒకనాడుపర్దించేది	5. మాంపైశ్చకిఖితిత్తిరైః	8. ఘస్మృతంయూషైః
2. రాసాగరాపు	6. స	9. మూరియస్తే
3. హ	7. త్ర	10. శో
4. అ		

చిత్రకం పిప్పలీమూలం పిప్పలీ గజపిప్పలీ ।

క్రిమిశ¹త్రు వచా దాదు ధాన్యకం చ సమాః ²శృతాః ॥

శ్లో³కార్ధకల్పి⁴తా యో⁵గాశ్చ త్వా⁶రః కథి⁷తాః శుభాః ।

శ్లేష్మాతిసారిణాం దేయా ఏతే వహ్నిబలప్రదాః ॥

పథ్యాదిక్వాధికల్పములు

శ్లో⁸. పథ్యా⁹గ్నికటుకా పారా ¹⁰చవ్యగ్రంధికవత్స¹¹కైః ।

సనాగరై¹²ర్బయేత్వా¹³వ్యథః కల్కో¹⁴ వా శ్లేష్మ¹⁵పేషితః ॥

బిల్వాద్దిచూర్ణము

శ్లో¹⁶. బిల్వా¹⁷ద్భధాతకీ పారా ¹⁸శుంఠీ మోచరసాస్సమాః ।

పీ¹⁹తా జయంత్యతీసారం గుడతక్రేణ దుర్జయమ్ ॥

శ్లేష్మాతిసారికి భోజనము

శ్లో²⁰. వహ్నిజీరకచూర్ణేన పథ్యం దేయం ²¹సమన్వితమ్ ॥

టీ. చిత్రమూలము జీలకఱ్ఱ వీటిని చూర్ణము చేసి వంటకములలో

కలుపు²²కొని తినిన శ్లేష్మాతిసారము నయమగును.

బబ్బులపత్రప్రయోగము

శ్లో²³. బ²⁴బ్బులపత్రం సంపిష్టం రాత్రౌ జీరద్వయా²⁵న్వితమ్ ।

కర్షమాత్రం భవేద్భక్ష్యం కఫాతీసారనాశనమ్ ॥

²⁶అవస్థికచిత్సావిధానము

శ్లో²⁷. శూలానాహ²⁸ప్రసేకార్తం వమయేదతిసారిణమ్ ।

యోజయేన్న తు సంగ్రాహి పూర్వమామాతిసారిణే ॥

1. త్రా

2. స్పృణాం

3. తం

4. గో

5. తో

6. ని

7. సమ

8. కా

9. చయోక్వాథో

10. కీకృతం

11. ర్బా

12. శో

13. త్యాదహ

14. సమగ్రకం

15. కుతింఠే

16. ర్భుః

17. హి

18. లంఘనం తింఠే

రోగాలు

19. ద్రాశే

అతీసా¹రో²పి భూయిష్ఠం భవ³త్యామాశ్రయ⁴స్తదా ।
మందాగ్నిం వాత⁵జం ముక్త్యా⁶కర్తవ్యం లంఘనం హితమ్ ॥

నాగరాదికమాయము

శ్లో. నాగరాతివిషముస్తా వచా వై ప హరీతకీ ।
పిబేత్ప్రకృష్ట⁷తం తోయం యోగో వా⁸తాతిసారజిణ్ ॥

పథ్యనిర్ణయము

శ్లో. త్సుధార్తం భక్షయేల్లాజా¹⁰న్యసూరం హి¹¹ంగుపాచితమ్ ॥
వైవాన్నం దాపయేత్పథ్యం పూర్వమామాతీసారజే ।
ఆమవాతాతిసారఘ్నం పథ్యం¹²తక్రాదనం హితమ్ ॥

టీ. ఆకలి యుయిన పేలాలు తినిపించవలెను. చిరుకందికట్టు ద్రాగించ
వలెను. ¹³మజ్జిగయన్నము పథ్యము పెట్టవలెను. ¹⁴ఆమవాతాతిసార
ములు నయమగును.

త్రిదోషాతిసారనిదానము

శ్లో. వరాహస్నేహమాంసాంబుసదృశం సర్వరూపిణమ్ ।
కృత్రసాధ్యమతీసారం విద్యాద్దోషత్రయోద్భవమ్ ॥

టీ. పురీషము పండి¹⁵క్రావృత వలె నున్నను, మాంసముగడిగిన నీళ్ల¹⁶వలె
నున్నను, ¹⁷వాతాదిదోషాతిసారములలో చెప్పిన వర్ణములు కలిగియు
న్నను త్రిదోషాతిసారమని ¹⁸ఎఱుంగునది. ఇది కృత్రసాధ్యము.

1. రా
2. ద్యా
- 3.ంత
4. సంయుక్తం
5. ప్రో
6. ద్ర
7. తైస్థాయే

8. రోగ్య
9. హో
- 10.ంప
11. ను
12. సద్యో
13. పెరుగు చంటకం
14. త్రిదోష

15. న్యెయ్యిప్రకారాన ఉన్నాను
16. ప్రకారాన ఉన్నాను
17. నానావర్ణైర్యున్నాను
18. యెరింగడి

చికిత్స

రసాషధము

శ్లో. మృతసూతం మృతం స్వర్ణం మృతం తామ్రం సమం సమమ్ ।
 తుల్యం చ ఖాదిరం సారం తథా మోచరసం క్షిపేత్ ॥
 ద్రవైశ్శాల్మలిమూలో¹త్థైర్మద్యైర్వహరద్వయమ్ ।
 చ²ణమాత్రా వటీ భక్ష్యా సహ నిష్కైకజీరణైః ॥
 త్రిదో⁴షజాతాతిసారసర్వజ్వరవినాశినీ ।

ఆనందభైరవరసము

శ్లో. హింగుళం చ విషం చైవ మాగధీలంకణోషణమ్ ।
 శ్లష్ణపిష్టైస్తు గుంజైకం రస ఆనందభైరవః ।
 సన్నిపాతా⁷తిసారఘ్నః పథ్యం శాకం చ పూర్వవత్ ॥

రక్తాతిసారము

శ్లో. సఫేనపిచ్ఛం సరుజం సోవిబంధం పునః పునః ।
 అల్పాల్పమల్పసమలం లక్షణం సంప్రకీర్తితమ్ ॥

చికిత్స

శ్లో. లోకనాథరసో దేయో మూషైకం చానుపాయయేత్ ।
 దధితైలఘృతం క్షీరం కర్ష¹⁰శుంఠీగుణాన్వితమ్ ॥

పారాదికషాయము

శ్లో. పాతామృతానీరదనాగరాణాం
 క్వాథో నిహన్యా¹¹దతిసారమాశు ।
 సామే సశూలే దధిరాన్వితే చ
 ప్రవాహి¹²కాయాం గ్రహ¹³ణీగదే చ ॥

1. క్షుద్ర	వ్యోమంబంకణంచుగ	9. దాక్రికం
2. ఖో	ధీస్సమం	10. శో
3. హ	6. మా	11. మ
4. పోద్దమ	7. ది	12. కేచ
5. హింగుళం చ విషం	8. లి	13. చోనఘోరం

1. పారవేరు 2. తిప్పతీగె 3. ముస్తలు 4. శౌంఠి

వీటితో కషాయము పెట్టి యిచ్చిన రక్తాతిసారము నయమగును.

వత్సకాదికషాయము

శ్లో. సవత్సక¹స్సాతివిషస్సబిల్యః

సోదీచ్యము²స్తశ్చ కృతః కషాయః ।

సామే³స⁴హాలే⁵చ సశోణితే⁶చ

చిరప్రవృత్తే⁷చ హితో⁸తి⁹సారే ॥

కపిత్థమజ్జాది

శ్లో. కపిత్థమజ్జా లఘునం స¹క్షౌద్రం తైలమేవ చ ।

²ప్రవాహికాం సరక్తాం చ సశూలాం చ హరేద్ధృవమ్ ॥

కదంబపత్రపుష్పప్రయోగము

శ్లో. పత్రాణి పుష్పాణి కదంబక¹⁰స్య

క్షీరేణ పిష్ట్యా ప్రయతో విదద్యాత్ ।

నివారయేచ్ఛో¹¹ణిత¹²జాతిసార-

మ¹³నేన నాగే¹⁴ంద్రమివాంకుశేన ॥

వచాదిక్షరము

శ్లో. వ¹⁵చా దీప్యం జాతిఫలం సమాంశేన యుజేత్త్రయమ్ ।

¹⁶సర్వమేతన్యషీం కృత్వా చూర్ణయిత్వా ప్రయోజయేత్ ।

ఉష్ణోదకయుతం ¹⁷పేయం రక్తశూలాతిసారజిత్ ।

1. వస 2. ఓమము 3. జాజికాయ

1. శ్వా

2. స్త్రాచ

3. స

4. చూ

5. సచ

6. తి

7. చారః

8. ఖ

9. ప్రవాహికేచరకేచ

సహాలేన హరింస్మరః

10. శ్చ

11. క్షిర్ణమంతం

12. హనుత్త

13. న

14. చా

15. తదర్థంతంబుషీకృత్యా

శేషామృత్వాద్యయం

యుజేత్

16. పానం

ఇవి సమాంశలు. వీటిని ¹బాగుగ మసిగా ²చేసి చూర్ణముచేసి
వేడి నీళ్ళతో నిచ్చిన రక్తశూలాతిసారములు నయమగును.

భాషాయోగము

1. కలి రెండు సోలలు

2. పసగడుగు రెండు సోలలు

వీటిని కలిపి సోలెడున్నరగా మరిగించి, పంచదార ³ఒకపలము
రాసున్నము పోకంత కలిపి యిచ్చిన శుద్ధరక్తాతిసారము నయమగును.

ండులీయప్రయోగము

శ్లో. మేఘనాథస్య మూలం వా మధునా సితయా స⁴హ ।

తండులోదకపానేన సర్వరక్తా⁵తిసారనుత్ ।

విడంగమరిచాదికల్కము

శ్లో. విశంగం మరిచం ⁶సుంరీ కపిత్థం బదరీఫలమ్ ।

⁷చాంగేరీ తక్రసంపిష్టం కర్షం శ్లేష్మాతిసారజత్ ।

పురాతనఘృతం దేయం ⁸పథ్యం క్షీణాతిసారిణామ్ ।

అసాధ్యాతీసారము

శ్లో. పక్వజాంబవనసంకాశం పక్వతై⁹లవనా¹⁰సమమ్ ।

మజ్జామాంస¹¹నిభం మ¹²స్తునదృశం సర్వరూపిణామ్ ॥

సాకుణం కర్బురం స్నిగ్ధం సగంధం కుపితం బహు ।

తృష్ణాదాహాదుచిత్వా¹³సహితాపార్శ్వాద్విశూలినమ్ ॥

అరతీమోహమూర్ఖా¹⁴యయుక్తం పక్వ¹⁵వలీగుదమ్ ।

ప్రలాపజ్వరశోషార్త¹⁶మతీసారకిణం తృజేత్ ।

1. లెస్సా

7. వా

12. స్తూ

2. కేచ

8. ప్రాశం

13. సా

3. ప. గ

9. శే

14. చ

4. హ

10. స్స

15. పు

5. తి

11. శ్చ

16. తృష్ణాతిసారిణంతృజేత్

6. శో

11. శ్చ

టీ. నేరేడు పండువంటి వర్ణము కలదైనను, మరిగిన నూనె వర్ణము కలిగియున్నను, వస, మజ్జ, మాంసము, మచ్చు, వీటి వర్ణముతో సమానమైన వర్ణము కలిగియున్నను, వాతాద్యతీసారములలో చెప్పిన అన్ని రూపములు కలిగియున్నను, ఎఱ్ఱనై యున్నను, కద్బురవర్ణము కలిగి యున్నను, మలము స్నిగ్ధమై యున్నను, దుర్గంధయుతమైనను, దప్పి మంట అరోచకము శ్వాస హిక్కు ప్రక్కలలో నొప్పి కలిగియుండుట, ఏమియు సహించకుండుట, మూర్ఛ, కెనరు దిగుట, ప్రలాపము జ్వరము⁹ శరీరము వాచుట ఈలక్షణములు అతిసార రోగికి కలిగిన యెడల అసాధ్యము.

శ్లో. హస్తపాదాంగుళీసంధిశోధమూత్రవినిగ్రహాః ।
అధ్మానం చైవ తృట్ఫర్దిం పురోషస్యాతి చోష్ణతామ్ ।
విశేషేణ నరం పృథం దృష్ట్వాఽతీసారిణం త్యజేత్ ॥

టీ. హస్తపాదాంగుళీసంధులు వాచినను, వ్రేళ్ళరేఖలు కనబడకుండినను, మూత్రబంధము కలిగినను, కడుపుబ్బినను, వాంతి¹⁰ కలిగినను మలము అతివేడిగ నున్నను, రోగి అతివృద్ధుడై యున్నను ఈలక్షణములుగల అతిసారవ్యాధికి చికిత్స సేయవద్దు.

చతుర్ముఖరసము

శ్లో. రసగంధకణోహాభ్రం నమం సూతాంఘ్రి¹¹హేమ
సర్వం ఖల్వే తు నిక్షిప్య కన్యాస్వరసమద్దితమ్ ॥

1. మైన	5. యేమిన్నిసయించ	యీలక్షణము గలిగినా
2. మెనను	కున్నను	ఆరోగి చచ్చును.
3. యేమాటియైనను నానా	6. ఒడలు వాపు జ్వరాతి	7. పు
వర్ణమై మలవిడిచినను	సార అతిసారాలకు	8. పుట్టినను
4. మైనను		9. హా

ఏరండపత్తైరాచ్ఛాద్య ధాన్యరాశౌ దినత్రయమ్ ।

సంస్థాప్య ¹తత ఉద్ధృత్య సర్వరోగేషు యోజయేత్ ॥

²ఏకాదశక్షు.నూ. హంతి ³పాండురోగౌ ప్రమేహకౌ ॥

శూలం చ శ్వసకాసం చ మందాగ్ని⁴ం చాప్లుపిత్తకమ్ ।

వ్రణాంశ్చ సర్వవాతాంశ్చ వృక్షమింద్రాశనిర్యథా ॥

పుష్టిదం ధన్యమారోగ్య⁷బలవీర్యప్రసీదం శుభమ్ ।

చతుర్ముఖేన దేవేన బ్రహ్మణా యోజితం పురా ॥

1. పాదరసము ఒకభాగము

2. గంధకము ఒకభాగము

3. లోహభస్మము ఒకభాగము

4. అభ్రకభస్మము ఒకభాగము

5. స్వర్ణభస్మము $\frac{1}{2}$ భాగము

వీటిని ఖల్వమున బెట్టి కలుబందరసమున ఒకనాడు మర్దించి యీ మందును ఆముదపాకులో పొట్లముగట్టి ధాన్యరాశిలో మూడునాళ్లుంచి నాలుగవ నాడు తీసి అనుపానవిశేషములతో నిచ్చిన ఈ శ్లోకములో చెప్పిన వ్యాధులు నయమగును.

జ్వరభేదములు

శ్లో. ఆదా వాతాత్తతః పితౄ¹⁰న్లేచ్ఛన్న¹¹స్తదనంతరమ్ ।

¹²ఏభిర్దోషైస్సమాయుక్తం త్రిదోషం ద్వంద్వజం తథా ।

వాతపితౄ¹³ద్వాతకఫాన్లేచ్ఛన్నపితౄదుదాహృతమ్ ॥

భూతాజీర్ణాభిఘాతాచ్చ ¹⁵వ్యాధిచారాభిశాపతః ।

¹⁶ఏవం చైకాహికం చైవ ద్వాహికం త్రాహికం¹⁷తథా ॥

1. దధితో

7. ంత్రి

13. ఏ

2. క్షయమేకాదశం

8. భకావయేత్

14. శ్లేష్మం ఆమపిత్తముదా

3. త్సా

9. రససింధూరం

హృతం

4. శ్చ

10. గు

15. ఆ

5. ని

11. శ్లే

16. ఏకంజై

6. ని

12. ంత

17. స్త

మానజం తాపజం నైవ జ్యరా¹ ప్రోక్తా² పృథక్ పృథక్³ ।
 ఏతాన్వాతాదిజా⁴ జ్ఞాత్వా సాధ్యాసాధ్యం నుబుద్ధిమా⁵ ।
⁶చికిత్సన్కీర్తిమాప్నోతి నో⁷చేద్దుష్కీర్తిమాన్నయాత్⁸ ।
 ఉపేక్షాపేక్ష⁹యాల్పజ్ఞాః కృత్వా హీనాధికాం క్రియామ్ ।
 బ్రహ్మహత్యాదికా¹⁰ దోషాకా¹¹ ప్రాప్నువంతి¹² 4న సంశయః ।

అరిష్టలక్షణములు

శ్లో. ఆలస్యమహ¹చిశ్చర్దిః శైత్యం శిరసి వేదనా ।
 గాత్రకం²పః క³ంరభ⁴ంగో నైవ జీవంతి దేహి⁵నః ॥

జ్వరములో దినవ్యవస్థ

శ్లో. సప్తమీ ద్విగుణా యా¹⁰వద్దశమ్యేకాదశే¹¹తథా ।
 ఏ¹²షా ద్విగుణితా¹³సీమా మోక్షాయ చ వధాయ చ ।

లంఘనముంచదగనివారు

శ్లో. బా¹⁴లో వృ¹⁵ద్ధో గర్భిణీ స్థూలదేహీ
 కా¹⁶ర్ష్యగ్ర¹⁷స్తః సూతికా క్షీణధాతుః ॥
 కామ¹⁸క్లాంతో¹⁹జీర్తిమా²⁰ 19వాతలో వా
 కుర్యాదేహీ నోపవాసు విరేకమ్ ॥

శ్లో. కృశా²⁰నాం బాల²¹వృద్ధానామలసా²²మాతిసారయోః ।
 క్రమాచ్ఛికిత్సా కర్తవ్యా త²³త్రస్యాల్లంఘనం విషమ్ ॥

1 పంచాశజ్వర భేదాన్యం

ప్రయోదశ సన్ని

పాతాః

2. తథాచేత్కీ

3. యేత్రపజ్ఞ

4. న్ను

5. చీఢ

6. పో

7. కా

8. గ్నం

9. వాం

10.ంతి

11.స్త

12.తాం

13.శైన్

14.తా

15.ద్ధా

16.ర్ష్యా

17.స్తో

18.క్రాంతాజ్ఞాత్రిమా¹

19.బాయతేవా²

20.ను

21.వార్ధక్యం

22.మ

23.తంచైతే

ఉపసన్నిపాతనిదానము

శ్లో. హరిద్రః కర్ణకవచ¹: పాదపంకజ ఏవ చ ।

బృహ²తీ తిక్త³క⁴లైచ్చ తథా కాలప్రదోషకః ॥

రక్తోదరో మేఘదూతో ధను⁴శ్చ పరికీర్తితాః ।

భైర⁵వోక్తక్రమేనైవ లక్షణం పృథగుచ్యతే ॥

వీటికి ప్రత్యేకలక్షణములు

హరిద్రము

శ్లో. పిత్తభ్రమస్తథా కో⁶పశ్చాపల్యం బుద్ధిహీనతా ।

పీతం నేత్రం ⁷తథా మూత్రం శరీరం పిత్తు⁸ర్ణకమ్ ।

హరిద్రమేవం జానీ⁹యాత్ వర్ణ¹⁰తః కామి¹¹లాం యథా ॥

కర్ణకవచము

శ్లో. భ్రమః కంపస్తథా జల్ప ¹²ప కాంగజ¹³డతా తథా ॥

¹⁴శిరోర్తిశ్చ తథా కర్ణకవచే తాప ఏవ చ ॥

పాదపంకజము

శ్లో. కర¹⁵పాదతలే దాహ ఉదరే పృ¹⁶ష్ఠభాగతః ।

కంఠే కంఠాశ్శిరో²ర్తిశ్చ లక్షణం పాద పంకజే ॥

బృహతీలక్షణము

శ్లో. వదనం కటుకం విద్యాత్ కటి¹ దాహో²తిదారుణః ।

మూ¹⁸ర్ధఫాలోదరే కం¹⁹పో లక్ష²⁰స్తైర్బృహతీం ²¹వచేత్ ॥

1 జాహ్వచంకుః (పాణ

వల్లభః

2. తా

3. :

4. పౌన్యాదకస్తధారు

5. వస్య

6. పోచా

7. స్త

8 లాం

9. య్యా

10. తా

11. లో

12. దే

13. షిశస్తథా

14. శిరోర్తిశ్చతథాతాపః

కర్ణకవచఉచ్యతే

15. శ్చరణయోర్దా

16. భ

17. ర్దా

18. ర్భిమా

19. పే

20. ణంబు

21. స్తథా

తిక్త¹కము

శ్లో. చిహ్నం తిక్తే విజానీయాత్ ఘాతయేత్సప్తవాసరే ।
సర్వాంగే బహుధా కంఠార్జ్వరః కంపస్తథా భవేత్ ॥

కాలప్రదోషము

శ్లో. గ్రహభూతప్రదుష్టత్వం కలుషేంద్రియతా భవేత్ ।
క్షణే క్షణే భవేచ్ఛర్దిర్దిశానామవలోకనమ్ ।
ఉషఃకాలే భవేత్స్వేదః కాలప్రదోషలక్షణమ్ ॥

రక్తోదరము

శ్లో. అస్థికంఠో వహ్నిమాండ్యం ముఖే కటుకతా భవేత్ ।
క్షణే క్షణే భవేన్ముత్రం చిహ్నం రక్తోదరే భవేత్ ॥

మేఘదూతప్రకారము:

శ్లో. పృష్ఠభాగే తథా శూలముదరే పృష్ఠభాగతః ।
కంఠే కంఠాశ్శిరోఽర్దిశ్చ మేఘదూతస్య లక్షణమ్ ॥

ధనుర్లక్షణము

శ్లో. అతిశోషః శిరోఽర్దిశ్చ ధనుర్లక్షణముచ్యతే ।

ఉపసన్నిపాతనిరూపణము

సంపూర్ణము.

అరిష్టలక్షణము

శ్లో. ఊర్ధ్వశ్వాసో భవేద్యస్య మూర్ఛా కంఠః క్షణే క్షణే
¹⁰తథా శోఘః కుక్షిశూ¹¹లం ముఖం వా కుంకుమప్రభమ్ ॥

1. ప్రకారః

2. విమలే

3. జన్మ

4. బహిష్కే

5. రో

6. :

7. ఉ

8. ప్రకారః

9. 0

10. ధృతశోభా

11. లా

అంగకంఠః కటిభంగః ముఖాద్వాయుశ్చ నిస్సరేత్ ।
 గ్రీవా భగ్నాఽథవా నీలా రాత్రౌ దాహో దివా హిమమ్ ॥
 కృష్ణా జిహ్వతిరక్తా వా గుదభ్రంశోవిశీర్ణతాః ।
 శ్లేష్మనాడీ చరేద్వాతస్థలే వర్జ్యో భిషగ్వరైః ॥

చనుబాలుపడుటకు

దుష్టుపువ్వును ఉప్పు వెయ్యకుండ వండి స్నానముచేసి నూకల
 జావతో తినిన కుంభద్రోణములుగా చనుబాలు పడును.

పనసత్వక్ ప్రయోగము

పనస చెక్కలను అవుపాలతో ద్రొక్కి రసము పిడిచి పాలలో
 కలిపి త్రాగిన పాలు పడును.

శూలగజకేసరి

1. రసము	2. గంధకము
3. వెలిగారము	4. తెల్లగాజుమలము
5. మండూరము	6. దుప్పికొమ్ము
7. లోహచూర్ణము	8. అభ్రకము
9. గవ్వసున్నము	10. తామ్రభస్మము
11. నాభి	12. శంఖులు
13. ఇట్టికొమ్ము	14. పెద్దశంఖము
15. ముత్తైపు చిప్పలు	

ఇవి సమాంశలు గూర్చి శుద్ధి చేసి భస్మము చేసి మిరియాల
 చూర్ణము సమాంశము గలిపి 40 దినములు నేవించిన శూలలు
 నయమగును.

1. పో	4. క్తం	7. గ్ల
2. గ్న	5. శరీర్ణయక్	8. గలుగు
3. క్షయేత్	6. హచనిర్వా	9. మిర్భ

ఉత్తర ఖండము

బాలజ్వరములకు

లఘునమరిచాది

శ్లో. లఘునమరిచకృష్ణామాణి¹మంథోగ్రగంధా

శుకతరుఫలబీజం శ్యామగోమూత్రపిష్టమ్ ||

కఫవమనవికారాన్బాలకానాం² నిహన్యా -

తృదపి చ³ బిజలపిష్టం వా ప్రలేపే ప్రశస్తమ్ ||

1. వెల్లుల్లి

2. మిరియాలు

3. పిప్పళ్లు

4. సైంధవలవణము

5. వస

6. కింశుకబీజము

వీటిని కఱ్ఱియావు పంచితముతో నూరి లోపలికి నిచ్చునది, దీ
కఱ్ఱియావుల పంచితమున వేడినీళ్లతో గలిపి వీపున బట్టించి వెదురు
బద్దల లగ్నిచేత కాచిన బాలజ్వరము హరించును.

కటురోహిణీప్రయోగము

శ్లో. కటురోహిణికాచూర్ణం పిబోత్ సస్యసమన్వితమ్

సర్వజ్వరహరం కీఘ్రం శిశూనాం చ వివేషతః ||

భాషాప్రయోగము

1. కానుగచెక్క

2. ఎఱ్ఱజాడి పువ్వు

3. తెల్లజటామాంసి

4. యష్టిమధుకము

వీటిని వేడినీళ్లతో నూరి లోపలికి ఇచ్చిన బాలజ్వరములు
నయమగును.

పంచాగ్నిచూర్ణము

శ్లో. పంచాగ్నిః పంచలవణం త్రిక్షారం రామరం వచామ్ |

కటుత్రయాజమోదం చ జీరకద్వయసర్వపమ్ ||

వర్షాభూలఘననం చైవ స్నుహీక్షీరేణ మిశ్రితమ్ |

సూరణాభ్యంతరే క్షిప్త్వా పుటపక్వం సముద్ధరేత్ ||

1 బం

3. బహిలేహి పానీయం

4. హరం

2. క్రయత్నం

మిత్రతంవా

5. త్తన

సర్పిషా పయసా వాఽపి తక్రేణోష్ణోదకేన¹వా ।
అష్టోదో²రాణి గుల్మ్యా³ంశ్చ శూలాని వివిధాని చ ॥
అగ్నిమాంద్యాదుచిచ్ఛో⁴ద్దిసర్వశూలదుఃఖా⁵హరేత్ ॥

త్రిదోషస్థాననిర్ణయము

వాయుః⁶స్వాత్తు కటిప్రదేశనిహితః పైత్యం చ నాభిస్థితమ్ ।
శ్లేష్మో⁷ కంఠగళప్రదేశనిహితో⁸ దోషత్రయస్థానకమ్ ॥
¹⁰తద్దోషత్రయవాతపిత్తకఫజాః కర్మప్ర¹¹పాకోద్భవాః ।
దృశ్యంతే భువి మానుషేషు సకలా రోగా యతః ప్రాయశః ॥

చందనాదిచూర్ణము

శ్లో. చందనాగరుకర్పూరం తక్కో¹లం జాతికేసరమ్ ।
హ్రీజేరం పిప్పలీ ద్రాక్షా ఖర్జూరై²లాలవంగకమ్ ॥
¹²ఉశీరం మధుకం చైవ ముస్తా ఖర్జూర¹³కోత్పలమ్ ।
పద్మా నుగంధపద్మం చ సమభాగం సుచూర్ణితమ్ ॥
శర్కరా ద్విగుణం చైవ ¹⁴శీతం జ్వరనివారణమ్ ।
హస్తపాదాదిదాహేషు నేత్రదాహే వి¹⁵శిష్యతే ॥
పైత్యమూర్ఛాజ్వరం హంతి చంద్రవాక్చంద్రభాషితమ్ ।

ఆరోగ్యస్థానవిధి

శ్లో. గురుభామార్కవారేషు విషనాడిం¹⁶ విశోధ్య చ ।
రో¹⁷గ్నా¹⁸మభిషేక¹⁹స్తు సర్వవ్యాధినివారణః ॥

1. చ
2. త్ర
3. ని
4. ని
5. పీ
6. ద్ది
7. శ్చాన

8. ప్రోద్యా
9. తం
10. నే
11. కోపోసహ
12. కోశిరా
13. చో

14. సీతిజ్వర
15. శ్లేషదః
16. సరోధయేత్
17. గీ
18. అం
19. ంతు

పెద్దరోగము¹లకు

చిట్టంకుడువేరు చూర్ణము ²మూడుభాగాలు మిరియపుచూర్ణము
³ఒకభాగము కలిపి ప్రాతఃకాలమందు అరచేత గుంటెడేసి నేనించి వుడి
 పెడు ప్రాచినీళ్ళు త్రాగేది. మలద్వారమున క్రిములు పడును.

పథ్యము చప్పిడి, పాలు ఆన్నమున్ను. ఈక్రమమున 4 దిన
 ములు నేవించిన పెద్దరోగములు నయమగును.

జ్వరాదిలక్షణము

శ్లో. శ్రమో నేత్రప్లవో²నిద్రా రోమహర్షాంగతాపనమ్ ।
 జృంభా తృష్ణా² దుచితైశ్చైవ జ్వరాణాం పూర్వలక్షణమ్ ।

తరుణార్క⁴రసము

శ్లో హింగుళం నల్లిపామాణం వత్సనాథం సమాంశకమ్ ।
 సర్పతుల్యం సర్పవిషం మర్దితం ప్రహరద్వయమ్ ॥
 జంబీరాణాం రసైః పేష్యమాద్ద్రాకస్య రసేన వా ।
 తరుణార్కరసో నామ నిత్యనాథేన నిర్మితః ॥

అష్టపిత్తజ్వరము

శ్లో. ఛర్దిః ప్రసేరో గురుతా చ గాత్రే
 మందాగ్నిదౌర్బల్యశిరోవ్యధా⁷శ్చ ।
 హిక్మారుచీ మందగతా చ నాడీ-
⁸హ్యమ్లాఖ్యపైత్యజ్వరలక్షణం తత్ ॥

రక్తపైత్యజ్వరము

శ్లో. తృష్ణా మూర్ఛా భ్రమో దాహః సంతాపో జ్వర ⁹ఉత్కటః ।
 అతిమందగతిర్నాడీ పైత్యకే రాధిరే జ్వరే ॥

1. న

2. సా 3

3. సా

4. 0

5. 00

6. తప్రకీత-

7. చ

8. మాఘశ్చ పైత్యజ్వర
 నేదయుక్తం

9. ము

ఉల్బణపై త్యజ్వరము

శ్లో. ఆధ్మాసం కుక్షిశూలం చ దాహస్తృష్ణా జ్వరో¹ధికః ।

కర్ణఘోష²శ్చ బాధిర్యముల్బణే పైత్య కే జ్వరే ॥

జ్వరభేదములు

శ్లో. వాతపి త్తక³ఫద్వంద్వసన్నిపాతాభిచార⁴తః ।

²దోషగ్రహప్రకా⁵షేణ ⁷జ్వరో⁶ష్టవిధ ఉచ్యతే ॥

సన్నిపాతగిరివజ్రాయుధరసము

శ్లో. రోసాన్ముషికపామాణం ద్విగు⁹ణం భాగసంయుతాః ।

నాగవంగ¹⁰కగంధాశ్చ భాగార్థం విషమేష చ ॥

ధుత్తారస్య చ బీజాని భాగార్థం చ పృథక్ పృథక్ ।

ఖల్వమధ్యే వివిక్షిప్య సర్వం ¹¹కజ్జలికం శృతమ్ ॥

పంచకోలకమాయేణ పంచార్కే¹²ణ దినే దినే ।

దినపూర్వం ది¹³నాంతే చ ధాయాశుష్కం చ మర్దయేత్ ॥

మ¹⁴త్స్యనాగమయా¹⁵రాణాం నారాహై¹⁶ర్యా హిమై¹⁷స్తథా ।

ఏతైః పితైః క్రమేణైవ దినమేకం పృథక్ పృథక్ ॥

శిగ్రుతై లేన మర్ద్యం తు విషబీ¹⁸జోద్ధవేన చ ।

మాషమాత్రాం వటిం కుర్యాదనుపాసవిశేషతః ॥ ¹⁹

సర్వజ్వ²⁰రాస్సన్నిపాతం తత్క్షణం నాశయేద్ధృవమ్ ।

²¹యథేష్టపథ్యం దద్యా²²చ్చ నారికేళాంబుసంయుతమ్ ॥

1. త్కటం

2. ంచ

3. ఘోషాభతం

4. ధా

5. దేవ

6. న

7. మాఘోష్టజ్వరము

8. సమూషణ

9. షో

10. శ్చ

11. ఖ

12. ంచ

13. సంలేజ

14. చ్చ

15. రంచ

16. ంమా

17. ంత

18. జంతభైవచ

19. ఆర్ద్రా న్య రసేనైవ కుచ

కృత్యైవ సంయుతం

నాగ్రీ పునర్నవాభాగం

ద్రవ్యభ్యహి నిదాప

యేత్

20. లేన

21. యే

22. త్

1. ద్రాక్షాతాంబూలఖర్జూరమిత్తుకాండాని దాడిమమ్ ।
 ఉశీరం వృజినే ²దత్వా వీజినీయం నిరంతరమ్ ॥
 సర్వాంగే చందనం లేప్యం గిరిం వజ్రాయుధం యథా ।
 సన్నిపాతం మహాఘోరం సాధ్యాసాధ్యం నిహంతి చ ॥
 గిరివజ్రాయుధో నామ్నా ⁴హ్యశ్వోభ్యామితి నిర్మితః ।

1. రసము ఒకభాగము 2. మూషకపాషాణము రెండుభాగములు
3. నాగోపంగగంధకములు ఒక్కొక్కభాగములు
4. వత్సనాభి 5. ఉమ్మెత్త విత్తులు ^{7½} భాగములు

వీటిని ఖల్వమున పెట్టి పంచకోలకషాయమున జల్లేడుసమూల
 రసమున ప్రతిదినము మర్దించి యెండలోనుంచి నీడను మర్దించునది.
 తరువాత

1. పాము 2. నెమలి 3. పంది 4. ఎనుబోతు

ఈబేదులతో ఒక్కొక్కదినము చొప్పున మర్దించి మునగ
 విత్తుల తైలమున ఒకదినము మర్దించి ముషిణిగింజల తైలమున ఒక
 దినము మర్దించి మినపగింజలంత వటికలు చేసి అనుపానవిశేషములతో
 నిచ్చిన సన్నిపాతములు నయమగును.

మేహాలకు

అశ్వత్థబీజాది

శ్లో. అశ్వత్థబీజం హరిణిశ్య శృంగం

తక్రేణ పీత్వా మధునాఽథవాపి ।

సర్వప్రమేహస్సహస్రైవ హన్యా-

ద్దశాననం రామశరైర్యథైవ ॥

1. దాడిమంయిత్తుఖండాని 3. య్యం
2. ద్రాక్షా ఖర్జూరతాంబూలం 4. మ
2. జ యుష్మం 5. వ్యా

6. భస్మం
7. య
8. ంచ

పుష్పిపంటికి

గుంజామూలప్రయోగము

గురువింద వేరు ఉప్పుడుబియ్యము నమిలి పుష్పిపంట గరచి
పట్టి వీపుకు తొడలకు ఆముడముచముడుకొని ¹కొంచెమునేవుండిన పంటి
నుండి పురుగు వెడలి చచ్చును.

అర్ధనారీశ్వరరసము

శ్లో. రసగంధామృతం తుల్యం ఖల్వే కృత్వా తు కజ్జలీమ్ ।
నకులస్య ముఖే క్షిప్తా మృ²దా సంవేష్టయేద్దృ³ఢమ్ ॥
నిక్షిపేద్భాండమధ్యే తు ⁴లవణేన ప్రపూరయేత్ ।
భాండవక్త్రం ⁵మృదా లిప్తా చతుర్రామం ⁶విపాచయేత్ ॥
స్వాంగశీతం విచూర్ణ్యాధ నస్యకర్కణి యోజయేత్ ।
వామభాగే జ్వరం హంతి ⁷వామనాసాప్రయోగతః ॥
దక్షిణేన తు భాగేన హ్యరోగ్యం నిశ్చితం భవేత్ ।
మునినా కథితో⁸ హ్యేష నైద్యజీవన⁹హేతవే ॥
గుహ్యోద్ద్యహ్యతమం ప్రోక్తం గోపసి¹⁰యం ప్రయత్నతః ।
అర్ధనారీశ్వరో నామ రసో²యం కథితో భువి ॥

1. రసము

2 గంధకము

3. నాభి

యివి సమాంశలు ఖల్వములో మర్దించి ప్రాణముతోనున్నముంగి
నోట్లోపెట్టి చీలమన్నునిచ్చి యీతలకాయను కడవలో పెట్టి ఉప్పు నిండుగ
బోసి మూకుడు మూసి చీలమన్నులిచ్చి గాఢాన్నిని నాలుగు జాములు
పురముబెట్టి స్వాంగశీతలమున¹¹ తీసి చూర్ణముచేసి కరాటాన బెట్టి యెడమ
ముక్కున నస్యమువేసిన ఎడమభాగమున జ్వరము విడుచును. కుడిము

1. ఘడియపుంటే

5. స్యమృద్ధాతు

9. హా

2. ద్వా

6. అధాగ్నినా

10. య్యం

3. వం

7 రక్షణం లోక కౌతుకమ్

11. తీసి

4. అదోర్వలవణ

8. జ్వేషు

క్కున నస్యము చేసిన కుడిభాగమున జ్వరము విడుచును. ఇది మహా గోప్యమైన రసము. వైద్యునకు జీవనోపాయము.

మృతోత్థాపనరసము

శ్లో. శుద్ధసూతం విషం గంధం శిలా²తివిషహింగుళమ్ ।
మృతకాంతాభకం తామ్రం హరితాశం సమాక్షికమ్ ॥
మాషమాత్రం ప్రదాతవ్యం హింగువ్యోపార్ద³కద్రవైః ।
సకర్పరానుపానం స్యాస్మృ⁴తోత్థాపనకో రసః ॥
పీడితః సన్నిపాతేన గతో వాపి యమాలయమ్ ।
తత్క్షణం జీవతే తథ్యం పథ్యం క్షీరం ప్రదాపయేత్ ॥

1. రసము	2. నాభి	3. గంధకము
4. మణిశిల	5. అతివస	6. యింగిలీకము
7. కాంతభస్మము	8. అభ్రకభస్మము	9. తామ్రభస్మము
10. హరిదళము	11. హేమమాక్షికము	

ఇవి సమాంశలు చూర్ణముచేసి ఒకమాత్ర ఇంగువతో గాని త్రికటుకముతో గాని అల్లపురసమున గాని కర్పూరముతో గాని ఇచ్చిన సన్నిపాతములు నయమగును.

కాలాగ్నిరుద్రరసము

శ్లో. శుద్ధసూతం విషం గంధ మజమోదాం¹ ఫలత్రయమ్ ।
స²ర్జ్యక్షారం యవక్షారం వహ్నిసైంధవజీరకమ్ ॥
సౌవర్చలం విశంగాని టంకణం³ త్రూషణం సమమ్ ।
విషముష్టిః సర్వతుల్యా జంబీరరసమర్దితమ్ ॥
మాషమాత్రాం వటిం⁴ ఖాదేదగ్నిమాంద్యప్రశాంతయే ।
అశీ⁵తిం వాతజా⁶ రోగా⁷ గుల్మం చ గ్రహణీం జయేత్ ।
రసః కాలాగ్నిరుద్రో⁸యం పూజ్యపాదేన నిర్మితః ॥

1. ద్వా	4. తూర్కా	7. చ కబుత్రయం
2. దివిష	5. ఛ	8. త్వా
3. ద	6. ద్య	9. తీన్వా

తరుణార్కరసము

శ్లో. సర్ప ఫేనం చతుర్భాగం తత్సమం ¹హ్యమృతం తథా ।
 దరదం వైకభా²గం స్యాన్ముషపాపాణమేకమ్ ॥
 జంబీరవారిణా పేవ్యం మర్దితం ప్రహరద్వయమ్ ॥
 గుంజాప్రమాణవ¹టికా⁵ం శ్చాయాశుష్కం⁶శ్చ కారయేత్ ।
 తరుణార్కరసో నామ సర్వదోషహరః ⁷పరః ।

1. గరళము ⁸4 భాగములు 2. నాభి ⁹4 భాగములు
 3. ఇంగిలీకము ¹⁰1 భాగము 4. మూషపాపాణము ¹¹1 భాగము

వీటిని నిమ్మపండ్ల రసమున రెండురూములు మర్దించి గుంజా ప్రమాణవటికలు చేసి అనుపానవిశేషములతో నిచ్చిన సమస్త దోషములు నయమగును.

జ్యోగి¹²సాధరసము

శ్లో. రసం గంధం విషం తుల్యం మాక్షికం చ మ¹³నశ్శిలా ।
¹⁴శుల్బం చ లోహభస్మాభ ముండం దరదమేవ చ ॥
 హేమభస్మ రౌప్యభస్మ వరాటీభస్మ తుల్యకమ్ ।
¹⁵త్రూప్యణం చిత్రకం చైవ నిర్లంఢీమూలసంభవమ్ ॥
 సేపాశం పిప్పలీమూలం సాభాగ్యం తాళకం తథా ।
 మాత్స్యమాహిషమాయూరఞ్చాగవారాహకై ¹⁶స్తథా ॥
 అనై¹⁷శ్చ వివిధైః పిత్తైర్మర్దయిత్వా భిషగ్వ¹⁸రః ।
 ఛాయాశుష్కం చ వటకం కాచకుప్యం ¹⁹వినిక్షిపేత్ ॥

1. అ	8. మా ర	14. సు
2. గానిమా	9. మా ర	15. త్రికటు
3. యా	10. మా ం	16. ంత
4. టు	11. మా ం	17. మం
5. కౌకాళా	12. సీర	18. రైః
6. చ	13. జి	19. స్వి
7. తిచ		

ఉత్తరఖండము

నిరుధ్య వాలుకాయంత్రే ప్రహరార్థం పచేల్లఘు ।
 స్వాంగశీతం సముద్భృత్య జంబీరరసమర్చితమ్ ॥
 ఆర్ద్రకస్య ర్షసేనాపి భృంగరాజరసై²స్తథా ।
 ప్రీహిమాత్రం ప్రదాతవ్యం మధు³నావానుపా⁴యయేత్ ॥
 త్రయోదశసన్నిపాతా⁵నార్ద్రకస్యానుపాసతః ।
 అనైస్త్రిస్తు వివిధై రోగా⁶ నాశయేన్నాత్ర సంశయః ॥
 జోగినాథరసో నామ సర్వరోగనికృంతనః ।

గోళావళీరసము

శ్లో. పారదం టంకణం గంధం విషం వ్యోమం ¹ఫలత్రయమ్ ।
 నేపాళబీజసంయుక్తం సమభాగేన చూర్ణితమ్ ॥
 శృంగీభృంగిరసేనైవ మర్ద్యం యామచతుష్టయమ్ ।
 చణప్రమాణవటకా⁷ ఛాయాశు⁸ష్కాంశ్చ కారయేత్ ॥
 ఉదావర్తే వాతరోగే⁹ష్వామశూలే గళగ్రహే ।
 మందాగ్ని¹⁰వ్యష్టుపైత్యే చ మూలే పా¹⁰ద్యమయే ¹¹తథా ॥
 త్రిదోషే సన్నిపాతే చ ¹²దాదణేషు జ్వరేషు చ ।
 కర్ణాక్షిశో¹³భశూలాని వాతగుల్మం చ నాశయేత్ ॥
 అనుపాసవిశేషేణ సర్వరోగవినాశకృత్ ॥
 గోళావళీ¹⁴తి విఖ్యాతో¹⁵నా¹⁵మ్నా నాగార్జునోదితః ॥

జ్వరరాంజేంద్రరసము

శ్లో. అమృతం గంధకం నూతం హేమధుత్తారబీజకమ్ ।
¹⁶త్రూషణం సమభాగాని జంబీరరసమర్చితమ్ ॥

1. సోరా
- 2.ంత
3. యుక్తా
4. స
5. ఆర్ద్ర
6. త్రయోధశం

7. ష్కేణ
8. ఆ
9. ఆమలంలేచ
10. ండు
11. థ

12. సర్వజ్వరేషు దాదణే
13. భనాకాయ
14. మి
15. శ్నా
16. త్రికటు

గుళికా మాషమాశ్రేణ ¹త్వనుపానవిశేషతః ।

²వాతపిత్తకఫాద్భూతసర్వజ్వరనివారణః ॥

సన్నిపాతం మహాఘోరం నాశయేన్నాత్ర సంశయః ।

జ్వరరాజేంద్రనామా ³మాయం నా ⁴గనాథేన భాషితః॥

గోళాచూళిరసము

శ్లో. పారదం టంకణం గంధం విషం వ్యోషం ఫలత్రయమ్ ।

తాళకం చ సమోపేతం నేపాళం చ చతుర్ధణమ్ ॥

ఆర్ద్రకస్య రసేనైవ మర్దయేత్ప్రహరద్వయమ్ ।

కింశుక్⁵స్వరసోపేతం యామమాత్రం తు మర్దయేత్ ॥

గుంజామా⁷త్రాంస్తు వటకాంశ్చాయాశుష్కా⁸శ్చ కారయేత్ ।

వటకైకం ప్రయుంజీత శృంగిబేరరసే భిషక్ ॥

అజీర్ణజ్వరమందాగ్నిశిరోరోగే చ దారుణే ।

శీతజ్వరే సన్నిపాతే విషూచ్యాం విషమజ్వరే ॥

పిత్తపాం⁹డ్వమయే శో¹⁰ఫే కాసే శ్వాసే చ దారుణే ।

గోళాచూళిర¹¹సః ఖ్యాతో నామ్నా నాగాజ్ఞనోదితః ॥

నీలకంఠరసము

శ్లో. సూతం చ గంధకం లోహ¹²మమృతం చిత్రపత్రకమ్ ।

విశంగం రేణుకం ముస్తా చై¹³లాపత్ర¹⁴కకేసరమ్ ।

కటుత్రయం చ త్రిఫలా నేపాళం తామ్రధన్యకమ్ ।

ఏతాని సమభాగాని గుళికా చణకాకృతిః ॥

కాసం శ్వాసం క్ష¹⁵యం గుల్మం ప్రమే¹⁶హం విషమజ్వరమ్ ।

అ¹⁷జీర్ణం గ్రహ¹⁸ణీం హంతి శూలపాండుమహోదరే ॥

1. ద్వ
2. వాతపైత్తాద్యిశ్లేష్మాది
3. మ
4. మ
5. ప్ర
6. స్తు

7. త్రంత
8. చ
9. దుమయం
10. భా
11. సో
12. సో

13. చె
14. షు
15. యో
16. హో
17. కిరి
18. నే

మూత్రకృచ్చే మూఢగర్భే వాతరోగే చ దాహణే ।

క్రిమిరోగే చ మందాగ్నో పీనసేషు ¹విశేషతః ॥

అశ్మస్సు మలబంధే చ కుక్షిరోగే గళగ్రహే ।

అపస్మారే చ మందాగ్నో నీలకంఠర²సః స్మృతః ॥

టీ. ఇవి సమాంశములు. అల్లపురసముతో మర్దన. అనుపానములు శ్వాస కాసలకు తేనె పిప్పలి చూర్ణముతో యిచ్చునది. క్షయలకు పెన్నేరు ⁵గడ్డ చూర్ణముతోను, గుల్మములకు పిప్పలిచూర్ణముతోను యిచ్చునది. మహాదరములకు మండురత్రిఫలచూర్ణముతో యిచ్చునది. మూత్ర కృచ్చమునకు గొబ్బియాకురసము రాజనపు బియ్యపుపస కడుగుతో యిచ్చునది. మూఢగర్భములకు చన్నీళ్లతో యిచ్చునది. అతినారిములకు కొడిశపాలతోను వాతమునకు పంచకోలకమాయముతోను క్రిమిరోగములకు మర్లమాతంగి ఆకు రసముతోను పడిశమునకు తేనెతోను అరిశకు పటికబెల్లముతోను కడుపుకుట్టకు ఓమముతోను- ఈ అనుపానములతో యిచ్చిన ఈ రోగములు నయమగును.

కనకసుందరరసము

శ్లో. హింగుళం మరిచం గంధం పిప్పలీ టంకణం విషమ్ ।

కనకస్య చ బీజాని సమాంశం విజయాద్రవైః ॥

మర్దయేద్దినమేకం తు చణకస్య చ మాత్రకమ్ ।

భక్షయేద్ధృహణీం హంతి ర⁷సః కనకసుందరః ॥

అగ్నిమాంద్యం జ్వరం తీవ్ర⁸మతీసారం చిరంతనమ్ ।

నానావర్ణాం తు గ్రహణీం ⁹నాశ¹⁰యేన్నాత్ర సంశయః ॥

1. నిషాదనే

2. ంశంచ

3. ద్ధ

4. సా

5. దుంప

6. శే

7. సోయం

8. ంల

9. న్నా

10. యా

ఆనందభైరవరసము

శ్లో. జాతీఫలం హింగుళసైంధవం చ

వరాళ శుంతీ విషహేమబీజమ్ ।

సపిప్పలీకం వటకం ప్రకుర్యా -

ద్దుంజాప్రమాణం జరరామయఘ్నమ్ ।

శ్లో. నిహంతి వాతాన్ కఫశూలముగ్రం

ఽఽమాతిసారం గ్రహణీవికారమ్ ।

కరోతి శుక్లం సితయా సమేతం ।

రసోఽయమానంద ఇతి ప్రసిద్ధః ॥

హింగుళచూర్ణము

శ్లో హింగుళం దగ్ధవారాటనిషత్రికలుసైంధవమ్ ।

సమభాగమిదం చూర్ణం గుంజామాత్రం తు భక్షయేత్ ॥

ద్వ్యరత్రిదోష శమనం హింగుళం చూర్ణము త్తమమ్ ।

సూచికాభరణరసము

శ్లో. తాళం గంధకపారదం త్రికటుకం జాతీఫలం సైంధవం

నాగం వంగజబోహమభ్రకమిదం తామ్రం శీలాతుత్థకః

నేపాళం విషటంకణాఖ్యమభయా ధౌరం తథా హేర్విషం

తారం తాప్యక హింగుళం చ సహితం సైకై కభాగాన్

జంబీరార్ద్రకమేఘనాథతులశీద్రావై స్తథా చిత్రకాత్

మర్ద్యం శోషితమేకమేకదివసం మాషప్రమాణా వటి

దేయం¹⁰ తేన నిహంతి¹¹ దోషమఖిలం తాపం చ ఛర్దిహరం

వైత్యం విభ్రమనాశనం తృప్తి¹²హితం దే¹³హస్య దాహే

1. శో

6. హిమపతి

10. దోష

2. మఘ్నం

7. చగరశంయధా

11. సర్వ

3. ఆ

8. సహితం చిత్రంపులకీ

12. హరం

4. మి

రసైః

13. హా

5. ద

9. ంచమాత్రా

గుల్మం ¹శోభమహాదరా²దినిచయం నూర్యప్రభాశోభితం
భావ్యం సూచికనామ యోగిభరణం క్రీ³సోమనాథోదితమ్ ।

1. హరిదళము	2. గంధకము	3. రసము
4. త్రికటుకము	5. జాజికాయ	6. సైంధవలవణము
7. నాగము	8. లోహము	9. అభ్రకము
10. తామ్రము	11. మణిశిల	12. క్షీరతు ⁴ త్థము
13. సేపాళము	14. నాభి	15. వెలిగారము
16. కరక్కాయ	17. సురాకారము	18. గరళము
19. రావ్యము	20. హేమమాక్షికము	21. యింగిలీకము

ఇవి సమాంశలు వీటిని నిమ్మపండ్లరసమున అల్లపురసమున చిట్టి
వేళ్లు తులసియాకురసమున చిత్రమూలపురసమున ఒక్కొక్క దినము
మర్దించి చణకప్రమాణపు మాత్రలు చేసి నీడను ఎండపెట్టవలెను.

లఘుసూచికాభరణరసము

శ్లో. రసవిషవగంధకనాగరతుల్యమ్

పంచపిత్తరసభావితయోజ్యం ।

లఘుసూచికాభరణ⁶నా⁷మా⁸యం

నిఖిలమ⁹లజరోగనివారణ¹⁰వీకః ।

అంకిత¹⁰సోమనాథనువాక్యం ।

త్రయోదశసన్నిపాతవినాశీ ।

కనకసూచికాభరణ¹¹రసము

శ్లో. హింగుళం విషగంధం చ టంకణం హేమబీజకమ్ ।

మరీచం మాగధీతుల్య¹²మేక్షకం సమభాగికమ్ ॥

1. శోగ

5. ము

9. మేకం

2. ని

6. జే

10. మినా

3. తప్త

7. మో

11. ము

4. ద్ద

8. భిల

12. ంప

విజయాద్రవమర్ద్యం తు మాషమాత్రం చ కారయేత్ ।
 కనకః సూచినా¹మా²యం నిత్యనాథేన నిర్మితః ॥
 సన్నిపాతం నిహంత్యాశు²హ్యనుపాసవిశేషతః ।

వజ్రసూచికాభరణరసము

శ్లో. మృతసూతం మృతం వంగం మృతనాగం చ³హేమకమ్ ।
 వజ్రభ⁴స్మా²ధ గరళ⁵మే²కైకం భాగమేకతః ॥
 మత్స్యపితై⁷శ్చ మర్ద్యం తు సర్పమాయూరమాహిష్టైః ।
 మేష⁸జైః స⁹ర్పపితై¹⁰శ్చ భావితం దివసత్రయమ్ ॥
 మాషమాత్రానుపాసేన సన్నిపాతజర్వం హరేత్ ।
 వజ్రసూచికనా¹¹మా²యం మహాదేవేన భాషితః ॥

సింహప్రతీపాలనరసము

శ్లో. సూతం గంధ¹²క¹³నాభితుఫ్ఫయుగళం చైకైకభాగాన్వితం
 సర్వం మర్దిత మ్ద్రిక్స్య¹⁴చ రసై స్సప్తాహ¹⁵మత్ర త్రికమ్ ।
 తైలాభ్యంగజలావగాహముచితం పథ్యం చ దధ్యోదనం
 హేయత్రోగగజేంద్రదర్పదహనం సిం¹⁶హప్రతీపాలనమ్ ॥

1. రసము 2, గంధకము 3. నాభి 4. తు¹⁷త్థద్వయము

వీటిని సమాంశములను అల్లపురసమున మర్దనచేయవలెను.

చాతుర్ధికగజసింహరసము

శ్లో. శుద్ధసూతం సమం గంధం తాళకం చ మసశ్శిలా ।
 ఖర్ప¹ తామ్రభస్మా²ధ¹⁸ తు¹⁹త్థం గైరిశిలాయుతమ్ ॥

1. మో	8. ంతు	14. క
2. మ	9. ర్వ	15. మా
3. హ	10. ంచ	16. హా
4. స్మంచ	11. మో	17. ద్ధ
5. ంపి	12. క	18. ద
6. యో	13. వత్సనాభిద్విఖం ఏ	19. ద్ధ
7. స్య		

1. తులసీద్రవ²మాత్రేణ త్రిదినం చ విమర్శితమ్ ।
 గుంజామూ³త్రాం వటిం కృత్వా ⁴కాలజీరాంబు యోజయేత్ ॥
 ఏకాహికం ద్వావిహికం వా త్ర్యాహికం చ చతుర్థకమ్ ।
 పక్షాంతజ్వరమాసాంతం ⁵యాతి నాశం న సంశయః ॥
 చాతుర్థిగి జసింహో⁶ఽయం సర్వజ్వరనివారణః ।

అఘోరాస్తరసము

శ్లో. విషం తామ్రం బలిం వైవ గౌరీపాషాణకం సమమ్ ।
 నాభీ నూత⁷త్రిభాగం చ నిర్గుండితులసీద్రవైః ॥
 తిలప్రమాణవటికం ఛాయాశుష్కం చ కారయేత్ ।
 త్రయోదశసన్నిపా⁸తజ్వరాష్టకనివారణమ్ ।
 విషమం శీతికాదోషం క్షణమాత్రాచ్ఛ నాశయేత్ ।
 అనుపానవిశేషేణ ⁹హ్యఘోరాస్త్రమహారణః ॥

1. గరళము ఒకభాగము	2. తామ్రము ఒక భాగము
3. గంధకము ఒకభాగము	4. గౌరీపాషాణము ఒకభాగము
5. నాభీ 4 భాగములు	6. రసము 3 భాగములు

వీటిని వావిలాకురసమున తులసియాకు రసమున మర్దించి తిల ప్రమాణ మాత్రలు చేసి ఛాయాశుష్కము చేయవలెను.

రససిం¹⁰ దూరము

1. రసము 12 తులములు	2. గంధకము 4 తులములు
3. హరిదళము 15 చిన్నముల యెత్తు	

వీటిని ఖల్వమున బెట్టి మృధువుగా మర్దించి ¹¹యుంచుకొనవలెను. పుట్టమన్నులోనుండి మృదువైన యిసుకను తీసి, మెత్తగా నూరి, కుప్పెక

-
1. హ	5. త్రాత్రయా	9. ద
2. మేకంతు	6 శీఘ్రం	10 ధూ
3. త్ర	7. త్రయో	11. గాజుశుష్పెలోబోసి
4. కరో	8. తాఅష్ట జ్వర	

అడ్డవేలేడు దళమున మూడు చీలమన్నులనిచ్చి యెండించి, ఆ కుప్పెలో పైనచెప్పిన ఔషధము పెట్టవలెను. పిడిమూరెడు లోతుగ కుదురు పొయ్యి వేసి దానిమీద కుండను అమరించి అందులో దోసెడు యినుకఁజోసి ఆ ఇనుకపైన ఆకుపెను పెట్టి, కుప్పెలోపల ఇనుక పడ కుండ కుప్పెనోటిని వస్త్రముతో మూసి కుప్పెకు కంఠము పర్యంతము యినుకపోసి అమర్చి తొలుత దీపాగ్ని పెట్టేది. ఆనెనుక కమలాగ్ని, ఆనెనుక ఉత్తమాగ్ని పెట్టేది. కుప్పెలో కదురు వేసిచూచేది. అవ్రహ ధము కరిగి ఉడికిన యెడల గాఢాగ్ని పెట్టేది. మందా పారిన యెడల కదురు వేసి చూచిన తెల్లని పొగవెళ్లును.

మంటను చాలించుటకు ముందు కుప్పెముడిమీదను క్రొత్తపెంకు ముక్కపెట్టి చూచి నల్లని బొట్టు పడినయెడల గంధకమున్నదని యెఱింగేది. తెల్లని పాలగువ్వ యీక ఛాయవలె బొట్టు పడినయెడల ¹ఔషధము దిగినదని యెఱింగేది. తెల్లనిబొట్టుమీద నల్లనిబొట్టు వుండిన యెడల ²ఇంకొంచెము సేపు మంటనుంచవలెను. తెల్లనైన దాకాను కుప్పెమీద పెంకుముక్కలు అప్పకప్పుడు వేపి తీసి చూస్తూ ⁴యుండ వలెను. ఔషధము ⁵పాదునట్లుగ మంటను వేయవలెను.

⁶అగ్నిని వెలిగించు విధము పొయ్యిమీద చిటికెనప్రేలంత లేశివి నాలుగు కేబలు తీయునది. అందువెంట అగ్ని పాదును. కంచము కుదురువలె పొయ్యిని వేయవలెను.

కుప్పె చిట్టెము కట్టిన యెడల రెండు మాడల యెత్తు గంధకమును నూరి ఆ కుప్పెలో పోయవలెను. కుప్పెఅడుగున ఔషధము నిలువక బాగుగ పాదును.

ఇది రససిందూరమును వండే విధము, ఇది శివయోగము.

1. అ

2. రిద్ది అగ్ని వేసేది.

3. అప్పటిప్పటికి

4. సోదాపున్నకొనేది

5. పారిసలక్షణ యెరింగి

విధం యిచ్చేది.

6. పొయ్యికి అగ్ని పెట్టితే

అగ్ని

7. వెలిగేవిధం

అజాజ్యాదిచూర్ణము

శ్లో. అజాజీ ¹కర్పలం కోష్ఠం శృంగీ ధాన్యం ²వచా తథా ।

కటుత్రయం డౌద్రయతం సన్నిపాతనిబర్హణమ్ ॥

1. జీలకఱ్ఱ 2. పెగ్గుమ్మడిచెక్క 3. కోష్ఠపు

4. కర్కాటకశృంగి 5. ధనియాలు 6. వస 7. త్రికటుకము

వీటిని సమాంశలు చూర్ణము చేసి తేనెతో కలిపి జ్వరితునకు సన్నిపాతావస్థకు ముందరనే ఇచ్చిన సన్నిపాతించదు. శ్లేష్మోద్రేకమున్ను నయమగును.

బాలాతిసారములకు

బిల్వాంకురప్రయోగము

మారేడు చిగురు నూరి వెన్నతోయిచ్చిన ⁴బాలాతిసారములు నయమగును.

ఆమ్రకర్కటీప్రయోగము

మామిడిపిండెలు చిన్నచి నూరి, పెరుగుతో ⁵కలిపి ఇచ్చిన ⁶బాలాతిసారము నయమగును.⁷

బాలశోషములకు

కాకనాసాప్రయోగము

కాకిదొండాకు నూరి శేదెవెన్నతో బెట్టితే ⁸చిక్కియున్న ⁹బిడ్డలు బలియుదురు.

కోరింతదగ్గుకు

విడంగప్రయోగము

విశంగసారములు చూర్ణము చేసి పంచదారతో ¹⁰కలిపి ఇచ్చిన కోరింత దగ్గులు నయమగును.

1. ఖల్వ	6 పాపలకులి	9. న్నపాపలు లావు
2. యవాచకం	7. దుఘ్నుగవేరునూరి వొడ	కొందురు
3. పాపలకు	8. రాస్తే పాపరోగరి	10. యస్తే
4. పారడం	మానును	
5. యస్తే	8. పులుగువారియ	

అతిదా¹హములకు

దాడిమపుష్పప్రయోగము

దానిమ్మపువ్వుల రసముతో తేనె పంచదార ²కలిపి ఇచ్చిన అతి
దాహము నయమగును.

ఛర్దికి

ఖదిరాదిచూర్ణము

శ్లో. ఖదిరం రాజవృక్షం చ పా³తా పూతీక పిప్పలీ ।

లాజాః శర్కర⁴యా లీ⁵థాః క్షేష్ణచ్ఛర్దినివారణాః ॥

బిల్వధాన్యకాదికషాయము

శ్లో. బిల్వధాన్యబలా⁶శుంరీలాజముద్గళ్యతం జలమ్ ।

దాహమూర్ఛాదిత్వో⁷ట్ చర్దిహిక్మాశోషనివారణమ్ ॥

సర్వజ్వరములకు

బ్రహ్మీత్రురసము

శ్లో. హింగుళం టంకణం సూతం శుల్బం వంగం చ మాక్షికమ్ ।

తథా మృతం గంధకం చ భా⁸గైశం దంతిబీజకమ్ ॥

మనశ్శిలా తాళకం ⁹చాప్యఖిపాషాణగైరికమ్ ।

జంబీరవిజయాదిత్రతులసీతింత్రణీరసైః ॥

మర్దయేత్త్రిదినం శుద్ధం ¹⁰శోషయేన్నిర్జలప్రవమ్ ।

చణమాత్రవటీం కృత్వా ఛాయాశుష్కాం చ కారయేత్ ॥

సర్వజ్వరని¹⁰యోజ్యో¹¹యం సర్వజ్వరనికృంతనః ।

శృంగబేరరసేనైవ రోగ¹¹రాజనికృంతనః॥

జీవనీ¹²యో బలవృద్ధి¹³కరో రోగ¹⁴హరో నృణామ్ ।

బ్రహ్మీత్రువ¹⁵టకా నామ సర్వజ్వరనివారణాః ॥

1 హాన

2 తోయిస్తే

3 దా

4 సంఖి

5 శో

6 ష

7 చక్షతి

8 నిర్జీవం

9. ంగుణం

10. యోగో

11. జ్వర

12. య్యం

13. హంతి

14. న

మహాజ్వరాంకుశరసము

శ్లో. శుద్ధసూతం విషం గంధం ధూర్తబీజం త్రిభిస్సమమ్ ।

చతుర్థాం ద్విగుణం వ్యోమం చూర్ణం గుంజాద్వయం హితమ్ ॥

జంబీరరసమర్ద్యం తు ¹హ్యర్ద్రకస్య రసాహృతః ।

మహాజ్వరాం కుశోనామ జ్వరాణాం కులనాశనః ॥

1. రసము ఒకభాగము

2. నాభి ఒకభాగము

3. గంధకము ఒకభాగము

4. ²ఉష్ణైత్తవిత్తులు మూడు భాగములు

5. శొంఠి నాలుగు భాగములు 6. పిప్పళ్లు నాలుగు భాగములు

7. మిరియాలు నాలుగు భాగములు

వీటిని నిమ్మపండ్ల రసము అల్లపురసములతో మర్దన.

ఉబ్బి⁴సమునకు

ఓమము మంచిదితెచ్చి బియ్యముచేసి వెంటనే వేయించి నూరి జిల్లేడుపాలుపోసి ముద్దగచేసి ఆ మందు నే-బు? యెత్తు కొంకి పుషిణి ఆకు చూర్ణము కాసెత్తు కలుపుకొని త్రాగవలెను. శ్లేష్మము తెగి పడును. పథ్యము పాలు ¹లన్నము తినేది. ఉబ్బిసము నయమగును.

ప్రసూతిజ్వరకషాయము

శ్లో. ముస్తాపర్పటకోశీరశ్రీఖండం నాగరాణి చ ।

భార్జీ ధాన్యం కషాయేణ సూతికాజ్వరతాపనుత్ ॥

శంఖద్రావకము

1. పటిక

2. సురాకారము

3. నవాసాగరము

4. వెలిగారము

5. తుత్థము

6. అన్నభేది

¹వీటిని ²సమాంశలు చూర్ణము చేసి గాజు కుప్పెలో బోసి బట్టి వండేది. సారా దిగునట్టు ద్రవము దిగును. ఇది సిద్ధావధము.

కౌషధములో గవ్వలు వేసిన కరిగి పోవును.

³ఇల్లిపాషాణశుద్ధి

⁴ఇల్లిపాషాణమును నూకలవలె, బియ్యపుగింజలవలె, చూర్ణము చేసి అజమూత్ర సరమూత్రములలో ఉడోయము⁶మొదలు అస్త⁷మయము వరకు నాన⁸వేసిన శుద్ధియగును. వాంతి భ్రాంతులు నయమగును.

మరివకవిధము

తెల్ల కాకరకాయలో పెట్టి దుముకులో ఉడికించిన శుద్ధియగును.

తామ్రశుద్ధి

శ్లో. అఱ్ఱోన్మత్తన్నహీగుంజా వాదుణీ కంచుకీ తథా ।

సక్తమాలాఽశ్వగంధా చ ¹⁰శమ్యాకమునిచిత్రకమ్ ॥

¹¹తక్రేణిలోడనాచ్చుద్ధం సప్తవారం తు తామ్రకమ్ ।

1. జిల్లేడు

2. ఉమ్మెత్త

3. జముడు

4. గురివిండ

5. తెల్లపులిమిరి

6. ఊడుగ

7. కానుగ

8. పెన్నేరు

9. కేల

10. అవిశ

11. చిత్రమూలము

వీటిని సమాంశలు చల్ల¹²బోసి తోల గుమ్మి అందులో రాగి రేకులు యేడు దినాలు నానవేసేది. వాంతి భ్రాంతు¹³లను కలిగించదు.

1. త్తుమ

6. మానం

11. తక్రేణిలోడనంకృ

2. వట్టున్న

7. వేస్తే

త్యాంప్తవారం విశేతః

3. మూష

8. కిస్తే

12. కో

4. యాన

9. అవును.

13. లుమాసును

5. సుండి

10. చతురంగళ

ఆస్తుపంచకము

శ్లో. బీజపూరకజంబీరనా¹రంగం చాస్తువేతసమ్
ఫలం పంచాస్తు²కం ఖ్యాతం తింత్రీణీకసమన్వితమ్ ||

ప్రకౌరాంతరము

శ్లో. కోలదాడిమవృక్షాస్తు³చుక్లికా⁴చాస్తువేతసః |
పంచామ్లికా⁵ సముద్విష్టా⁶ తథోక్తం చాస్తుపంచకమ్ ||

సంతర్పణము

శ్లో. ద్రాక్షాదాడిమఖర్జూరం మృద్వీకాశ్చాస్తుశర్కరా |
⁷లాజా చూర్ణం సమ⁸భావ్యజ్యం సంతర్ప⁹ణముదాహృతమ్ ||

¹⁰వేశవారము

శ్లో. ¹¹శుంఠీమరీచపిప్పల్యో ధాన్య¹²కాజా¹³జదాడిమమ్ |
¹⁴పిప్పలీమూలసంయుక్తం ¹⁵వేశవారమితి శృతమ్ ||

ప్రసూత్యతిసా¹⁶రములకు¹⁷

1. నేలఉసిరిక	2. కణము	3. నేలనారికేళము
4. కవిరి	5. కురువేళ్లు	6. ఉత్తరేణి
7. పారవేళ్లు	8. అతివన	9. ముస్తలు

ఏ¹⁸ని సమాంశలు కషాయము బెట్టి ¹⁸ఇచ్చిన సూతికాగ్రహణీ
నయమగును.

1. గరం	12. కం	మాద్రీవనం భూదర
2. కా	13. తి	మల్లికానాం
3. శు	14. చిత్రమూలక	ఏతానిచూర్ణాని సమాం
4. శుక్లదారుసా	15. దే	శక్యత్వా
5. ప్రహేదశ్చ	16. రాస	ప్రసూతిసారం ప్రదరో
6. సశ్చాక్తిం	17. వనారివల్కలం వన	నిదద్యాత్
7. జాజీ	మాపురాజాం	రక్తాతిసారం గ్రహణీ
8. ందా	బనాశం తిక్తక ఫిత	గతేషు
9. ంచస	సారం	రక్తప్రమేహం శమనం
10. జే	ఉదీచ్యమాగ్నేణుచేలి	చతిష్యాత్
11. శో	కానాం	18. యిచ్చేది

యోగరాజగుగులు

శ్లో. విప్రువీ విప్రులీమూలం¹ చవ్యం చిత్రకనాగరమ్ ।

పాతా విశం²గేంద్రయవా³ హింగుభా⁴ర్జి వచాన్వి⁵తాః ॥

సర్వపాతివిషాజా⁶జీరకం కృష్ణజీరకమ్ ॥

గజకృష్ణాజమోదాభ్యాం కటుకామూర్వ⁷మిశ్రితమ్ ॥

త్రిఫలా⁸ సమభాగా స్యా త్సమభా⁹గశ్చ గుగ్గులుః ।

సర్వవాతామయా స్సర్వగుల్మ¹⁰రోగహణీగదా¹¹ ॥

సర్వవర్ణాని¹² కుష్ఠాని సర్వశూలమరోచకమ్ ॥

ప్రమేహం పాండురోగం చ హంతి రోగాన్న సంశయః ॥

ఆమవాతం చ స¹³మ్మోహం గుప్తవాతం చ రోదనమ్ ॥

వాత¹⁴శోణిత మత్యుగ్రం గంభీ¹⁵రత్రానభేదతః ।

యోగరాజ¹⁶ఇతి ఖా¹⁷టో గుగ్గులుః పరమాషధమ్ ॥

నవగ్రహరసము

శ్లో. గారీ శిలా హింగుళగంధకం చ

రసం చ గోదంతమయూరతుత్థమ్ ।

తాళం శిలా ఖర్పర సైంధవం చ

సమాంశ్చ కృత్వా¹⁸ సఖిలమధ్యే ॥

సకారవల్లీరసనింబతోయం

యామార్దకం చా¹⁹ప్యతి మర్ద²⁰యేత్తమ్ ।

కూ²¹ప్యాం చ మధ్యే²²తు దినస్య పాచ్యం

సు²³స్వాంగశీతేన సముద్ధ²⁴రేచ్చ ॥

1. శేవ్య

2. ద్రా

3. హోల

4. జ్ఞా

5. త్రే

6. తి

7. మీ

8. సహచర్యాశ్చస

9. గాశ్చ

10. శ

11. కృష్ణ

12. శ్మీ

13. శ్రో

14. స్థా

15. మి

16. తం

17. చ

18. త్య

19. యుక్తం

20. పేచ

21. చ

22. సం

23. చ

24. చ

ఉత్తరఖండము

ప్రీహీ చ మాత్రా నవనీతయుక్తా
 నివాతమధ్యే నవ పంచ రాత్రమ్ ।
 నమస్తవాతాః స తు పాయుజాతం
 తథోగ్రగంధం వ్రణకుష్ఠజాతమ్ ॥
 నవగ్రహభ్యో హరతి ప్రసవ్యా
 నీరోగజేహం కురుతే చ కాంతిమ్ ॥ ¹

పంచామృత యోగము

శ్లో. పిప్పలీసద్వళంసర్పిః సర్పిషో ద్విగుణా సితా ।
 సితాయా ద్విగుణం త్వాద్రం త్వాద్రాదష్టగుణం పయః ॥
 ఏష పంచామృతో యోగః సర్వపైత్యవినాశనః ॥

అమృతబిందుకషాయము

శ్లో. భాస్యనాగరసంయు క్తక్షీరోదకసముద్భవః ।
 అష్టభాగావశేషేణ మధుశర్కరసంయుతః ॥
 అమృతబిందుకషాయోఽసౌ సర్వపైత్య వినాశనః ।

కండ్లకలకకు

1. ముషిణిచిగురు నిమ్మకాయంత 2. రెండు కరక్కాయలు

వీటిని చనుపాలతో నూరి నవ్నవు బట్టిలో పొట్లము గట్టి
 కండ్లలో మూడేసి బొట్లు పిడిచి ఆ వెనుక పొట్లమును కండ్లకు వత్తు
 కునేది. కండ్లకలక నయమగును.

మనోహరచూర్ణము

శ్లో. ద్రాక్షా కుష్ఠమశేనం చ వాణిగంధా చ గోక్షురమ్ ।
 కుంకుమం మర్కటీబీజం శుకబీజమరాటికాః ॥

-
1. సమస్తవాతం పరివా	నవగ్రయుక్తం నయ	2. సు
యుజాతం	నవచిత్రకంచ	3. ల్లా
నవగ్రగ్రంధీచ సహిత	నిరోగజేహీన చహోగనాశం	4. శు

ప్రియా¹భుమజ్జబదరీబీజగాంధారిబీజకమ్ ॥
 వర్షాభూమూలచూర్ణం చ జాతుర్దాతం సమాంశకమ్ ॥
 శర్కరాసహితం దేయమేతత్పంచశరాహ్వ²యమ్ ।
 స్తంభనం మోహనం వృష్యం సర్వపండత్వనాశనమ్ ।
 మనోహరమిదం చూర్ణం కురుతే ఖరదండవత్ ।
 ఆయుష్యం కాంతిదం నృణాం పలీ³పలితనాశనమ్ ॥

యష్టాదిచూర్ణము
 శ్లో. యష్ట్యశ్వగంధా చ విదారి గోక్షురమ్
 వారాహి మాషం చ శతావరీ చ ॥
 గుప్తాఫలం చామలకం చ శాల్మలీ
 నిర్యాసమేతత్సమశర్కరాన్నితమ్ ॥
 మాసార్థమాత్రేణ సహస్రయోషితాం
 దినే దినే భోగసమర్థతా భవేత్ ।
 శరీరపుష్టిం బలశుక్లవృద్ధి⁷ం
 వేగేన వాయుః స్వరకిన్నరః స్వాత్ ॥
 గృధ్రస్య చక్షుః శ్రవణే వరాహి
 ర్భ్రహ్మసృతేచ్ఛైవ సమానబుద్ధిః ॥

జ్వరములకు¹⁰ఓషధిదారణనిధి
 గళకర్ణధారణయోగములు
 శ్లో. గోపాలపత్రికామూలం సహచే వీ బలాఽథవా ।
 గళే¹¹బద్ధా జ్వరం హంతి విష్ణుక్రాంతా చ కర్ణయోః ॥

1. ఏ

2. యా

3. ష

4. ఏ

5. ఏష్ట్య

6. వి

7. ధృతాం

8. త్వం

9. హా

10. శుద్ధక్రియ

11. దృ

భూతకేశధారణవిధి

శ్లో. భూతకేశ్యాశ్చ మూలం వా సప్తఖండాని కారయేత్ ।

బ్రంధయేద్రక్తనూత్రేణ హస్తే స్యా జ్వరనాశనమ్ ॥

సూర్యావర్తధారణవిధి

శ్లో. సూర్యావర్తస్య మూలం చ కణ్ఠే భూతజ్వరం హరేత్ ।

కౌంచనారధారణవిధి

శ్లో. కౌంచనారస్య మూలం తు కణ్ఠే బద్ధ్వా నిశి జ్వరమ్ ।

హరేన్నాత్ర తు సంక్షోభో యథా సూర్యోదయాత్తమః ॥

సహదేవీమూర్వాధారణవిధి

శ్లో. శృశాసనహదేవ్యా వా మూర్వాయా ⁷దీర్ఘగా శిషా ।

నూత్రేణ వేష్టితా బద్ధా హస్తే సర్వజ్వరాపహా ॥

ఉలూకపక్షధారణవిధి

శ్లో. ఉలూకస్యోత్తరం పక్షం రక్తనూత్రేణ వేష్టయేత్ ।

బద్ధం తు దక్షి¹⁰ణే కణ్ఠే ద్వావహికం హరతే జ్వరమ్ ।

ఉర్జనాభాంజనవిధి

ఉర్జనాభస్య జాలేన వర్తిం కృత్వా ప్రయత్నతః ॥

జ్వాలయేత్తిలతైలేన కజ్జలం గ్రా¹²హయేచ్ఛనైః ।

అంజనం నేత్రయుగ లే ద్వావహికజ్వరనాశనమ్ ।

కుమారి మూలకరైకం..... ॥

1. యోర

2. మాచాధ

3. శే

4. శ

5. హ

6. యో

బర్ధమాతికా

7. ధ్వా

8. లో

9. జా

10. పూ

11. శే

12. హ్యయ్యేధళ

జ్వర¹స్వరూపము

²జ్వరో రోగపతి³చ్ఛాగ్రః ప్రతా⁴పీ మృత్యుసన్నిభః ।
⁵క్రోధో దక్షాధ్వరధ్వంసీ దుద్రోధ్వనయనోద్భవః ॥
 త్రిపాద⁷ప్రీతి⁸రాశ్చైవ మద్భు⁹జో నవలోచనః ।
 కాలాంతకసమ¹⁰స్తీవ్రః శోణితం పిబతే ¹¹నృణామ్ ॥

గజ¹²చర్మములకు పంచాననరసము

శ్లో. శుద్ధనూతం విషం గంధం త్రూషణముస్తాఫలత్రయమ్ ।
 గుహాచీం చూర్ణయేత్తుల్యం చూర్ణస్య ద్విగుణో గుడః ॥
 ద్విగుంజావటకం ఖాదే ¹³న్యాస¹⁴తో గజచర్మజిత్ ॥
 రసః పంచాననో నానూనను పానం తౌద్రవాకుచి ॥
 టి. పథ్యము పాలు అన్నము¹⁵న్ను.

¹⁶జ్వరసామాన్యలక్షణము

శ్లో. స్వేదావరోధః సంతాపః సర్వాంగే గ్రహణం తథా ।
 యుగపద్యత్ర దృశ్యంతే ¹⁷స జ్వరో వ్యపదిశ్యతే ॥

నవరత్నమారణము

శ్లో. మాక్షికం దరదం చైవ టంకణం చ మనశ్శిలామ్ ।
 గంధకం పారదం చైవ మేషశృంగీం చ మర్దయేత్ ॥
 రత్నా¹⁸ని లేపయే¹⁹త్తేన ²⁰శోషయిత్వా పుటం చరేత్ ॥
²⁰వేతన సర్వరత్నానాం లేపనం పుటమారణమ్ ॥

1. ప్రభావం

2. తతో

3. త్య

4. పో

5. జ్వరోధ

6. మ్

7. త్రి

8. రంచైవ

9. జరీ

10. ంతుల్యం

11. సరః

12. ర్మాన

13. మా

14. శే

15. న్ను

16. హ్వం

17. త్

18. ద్వీమాకా

19. త్వాం

20. ఎతాని

పంచబాణరసము

శ్లో. రసాభ్రహేమతారం చ వంగం మాక్షికమేవ చ ।
 నాగం శుల్బం మృతం కాంతం సమభాగాని కారయేత్ ।
 గోకిలాక్షస్య బీజాని మర్కటీ చా హిఫేన³కమ్ ।
 ఏతచ్ఛూర్ణం సమాంశేన గోక్షీరేణ తు భావయేత్ ।
 శాల్మలీ¹ స్వరసేనాపి తాళమూలీరసేన⁴ చ ।
 కణాకుంకుమకంకోలం చందసేన² చ భావయేత్ ।
 వల్లయుగ్మం చ దాతవ్యం శితాజ్యక్షీరసంయుతమ్ ।
 అష్టాదశ⁵ తు కుష్మాని సర్వరోగాన్నిహంతి చ ।
 కా⁶సుం వర్ధయతే నృణాం స్త్రీణామత్యంతవల్ల⁷భః ।
 కథ్యతే హరగౌరీజరసో⁸ఽయం పంచబాణ⁹కః ।

నేత్రాంజనము

శ్లో. కర్పూరః స్ఫటికః శంఖశిశ్చందనం మణిశారిబే ।
 మంజిష్ఠా రజసిద్వంద్వం కతకం గైరికం బలా ।
 సర్వేషాం సదృశం తుత్థం జంబీరరసమర్దిమ్ ।
 రాత్ర్యాధ్యం¹⁰ తిమిరం కా¹చం కంఠాం చైవ వి²నాశయేత్ ।
 పంచాశద్వర్ష³కం పుష్పం మాసే⁴నైకేన శామ్యతి ।

కూలకు

శంఖచూర్ణప్రయోగము

శ్లో. శంఖచూర్ణం సలవణం హింగువ్యోషసమన్వితమ్ ।
 ఉష్ణోదకేన దాతవ్యం సదృశ్శూర్ణనివారణమ్ ।

8. అ
9. చ
10. రసభావేనా
1. వా
2. తు
3. ప్రమేహాని

4. మ్యూ
5. భా
6. చ
7. సత్
- 8.ంచ
9. బా

9. ద్వేచ
10. స్తి
1. యః
2. విసర్జ
3. కా
4. మే

మహాశంఖపొట్టలి

శ్లో. మహాశంఖభవం చూర్ణం బలినా లకుచాంబునా ।
 మర్దయిత్వా పుటిత్వా తద్రజో గంధపారదైః ॥
 విమర్ద్య కజ్జలీం కృత్వా వరాటిః పూరయే త్తథా ।
 టంకజై స్తేష్యమాస్యం చ పుటేత్పూర్వక్రమేణ హి ॥
 పుటిత్వా శంఖనాభ¹⁰ం చ బలినా ¹లకుచాంబునా ।
 సమాంశేన సమాదాయ గోదుద్ధేన చ మర్దయేత్ ।
 పునః పూర్వప్రకారేణ పొట్టలీ పరికీర్తితా ॥
 నిశ్శేషం క్షయరోగఘ్నీ సర్వగ్రహణికాపహా ॥
 సర్వాతీసారశమనీ దీపనీ పాచనీ పరీరా ॥
 వృష్యం పుష్టికరం రుచ్యం గుల్మశూలవినాశనమ్ ।
 పక్షిశూలహరం శీఘ్రం జ్వరాతీసారనాశనమ్ ॥
 గోవిందచంద్రరాజస్య క్షయరోగకులాంతకమ్ ।

రాజరాజేశ్వరీపుత్రము

శ్లో. అశ్వగంధా శ్వదంష్ట్రా చ సర్పగంధాకులిత్వచః ॥
 నీలీమూలం తథా వాసా నిద్గంఢీ చ గుహుచికా ।
 ప్రత్యేకం ప్రస్థమాత్రం తు పచేద్దోణాంబుసంయుతమ్ ॥
 క్షీరం దధి ఘృతం మూత్రం విడ్రసశ్చాజకాత్తథా ।
 ధాత్రీరసో భీదరసో రంభాకందరస స్తథా ।
 ముద్గపద్మీరసో యోజ్యః క్వాఢే పాదావశేషితే ॥
 మధుకం జీరకద్వంద్వం కుష్ఠకల్పారమృద్వికాః ।
 మృణాలం ముస్తకం చైవ ఖర్జూరం వాలుకద్వయమ్ ॥
 శ్రీఖండం మధు యష్టి చ ముసలీ భూమిశర్కరా ।

5. శే

6. మధాయా

7. శ్లక్షా

8. ధాయశ్చ

9. పూ

10. శచ్చ

1. లి

2. ర్వాప్త

3. రా

4. ంజి

5. కా

6. నిచ

7. పచేద్యస్తావశేషితం

8. ంచైవ

కర్షమాత్రమిదం చూర్ణం ప్రత్యేకం చ వినిశ్చిపేత్ ||
 సాధయిత్వాఽథ నిశ్చిప్య శర్కరాం చూర్ణసమ్మిళితమ్ ||⁸
 పిత్తాధిక్యం చ భ్రమణం కరపాదాక్షి⁹కంపనమ్ ||
 బహుమూత్రం వృద్ధిమూత్రం ఖండమూత్రం మహాశ్మరీమ్ ||
 ప్రమేహం శుక్లమూత్రం వా శుక్లక్షయ¹⁰విసప్తకమ్ ||
 దాహక్షయం¹ తథాఽత్యుష్ణం ప్రదరం ఘోరలక్షణమ్ ||
 పురాణం చ జ్వరం చైవ వాతపిత్తకఫోద్భవమ్ ||
 విషమజ్వరశీతం చ నాశయేన్నాత్రసంశయః ||
 వంధ్యాయాః పుత్రజనకం రాజరాజేశ్వరీ²ఘృతం ||

అబ్రహ్మకానుసానములు

శ్లో. ఘృతేన గృహధూమేన గగనం శీతికాపహం |
 పిప్పలీ శర్కరాక్షౌద్రైర్వాతపిత్తజ్వరాపహమ్ ||
 పంచసారేణ గగనం విషమజ్వరనాశనమ్ |
 చాతుర్ధికం త్రైత్యాహికం చ స్థానేయకతకేన తు ||
³స్తనేన సన్నిపాతఘ్నం రక్తపిత్తం విశేషతః |
 వాతారోజేన గగనం కాసశ్వాసగదాపహం ||
 క్షయరోగహరం పథ్యోమశ్వగంధ్యా చ సర్పిషా |
 మయూరపింఛక్షారేణ⁶ గగనం ఛర్దిజిత్పరమ్ ||
⁷భల్లాతకేన గగనమర్శోరోగహరం పరమ్ |
 ముస్తానాగరమం⁹దేన సర్వాతీసారనాశ¹⁰నమ్ ||

8. సారంవాతమృతంచైవ
 శర్కరం చ మిదం
 యుతం
 యుత్రద్రవ్యాయనం
 క్రేష్టం మహాదాహ
 గనశ్చితి
9. లిం
 10. ది

1. చద
 2. మహా
 3. నా
 4. త్రివారం
 5. కరకేనతు
 6. స్తనేచ
 7. నే
 8. సాతు

6. అం
 6. వమన
 7. ఫ
 8. అంరృ
 9. దే
 10. యేత్

నాగరాతివిమాముస్తాచూర్ణేన గ్రహణీహరమ్ ॥
 ౦శ్వదంష్ట్రజేనచూర్ణేన మూత్రకృచ్ఛా⁹ణి సాధయేత్ ।
 హరిద్రా^౧లిసి²రేణ మధునా మేహజిత్వరమ్ ॥
 శిగ్రుమూలకషాయేణ గుల్మవిద్రధినాశనమ్ ।
 అష్టాంగక్షౌరచూర్ణేన స్త్రీహగుల్మోదరాపహమ్ ॥
 సర్వకుష్ఠహరం వ్యోమై³ర్మహ⁴తా తి క్తసర్పిషా ।
 ౩సంధివాత^౫రుజం శ్విత్రం హరేద్దుగ్ధులుసర్పిషా ॥

శతావరీఘ్నతము

శ్లో. శతావరీ⁶శ్వదంష్ట్ర^౭జస్వరసస్యా^౮౭౭^౭భకం పుభక్ ।
 ఘృతం ప్రస్తద్వయం క్షీరే ద్విగుణే విపచే^౯త్పుఫిః ॥
 ౧విచారీచంద¹⁰నతుగామృద్వికామధుయప్తిభిః ।
 కచ్చ¹రకోర్వాదుబీజతృటిజాజీకణోత్పలైః ॥
 పద్మపత్తూరముపైశ్చ కాకో²భ్యా³దిగణేన చ ।
 సిద్ధే తు శీతలే తస్మి⁴ ఘృతార్థం మధు మిశ్ర⁵యేత్ ॥
 తదర్థం శర్కరాచూర్ణం పిష్ట్య⁶గుప్తం నిధాపయేత్ ।
 నిహంతి మూత్రకృచ్ఛా^౭ణి మూత్రదోషా నృశర్కరాన్ ॥
 అశ్మరీసోమరోగాంశ్చ హన్యాత్ప్రదరనాశనమ్ ।
 శతావరీఘ్నతం ఖ్యా^౮తం ౬మేహవింశతినాశనమ్ ॥ *

0. శ్వదంష్ట్ర^౭కేన

1. న

2 దృష్టం

3. ంమ

4. మూ^౩క

5. హంతి

6. హరేత్క

6. స్వదంష్ట్ర^౭క

7. భ

8. తృచేత్

9. వి

10. నా

1. రు

2. ధి

3. తం

4. ఉన్నత

5. తో

6. వింశతిశ్మహ

* హేమతార విధా

నము మొదలైన రస

వాద క్రూరములు ఆ

పాదతః ప్రతీయమాన

అర్థమూత్రమును విశ్వసించి

విశ్వసించి చెసినయెడల

అపేక్షించిన ఫలము

సిద్ధించునని తోచుట

లేదు ఏదేనిగూఢాభి

సంధితో అర్థమును

వివక్షించి, చెప్పియుం

డవచ్చునని తోచు

చున్నది.

మూత్రకృచ్ఛకు

తూర్పుగా బారిస పెద్దతాడివేళ్లు త్రవ్వి తెచ్చి చిన్నముక్కలు చేసి నల్ల వులవలు తవ్వెడు, నీళ్లు కుంచెడు బోసి కషాయము బెట్టి సోలెడుకు మరిగించి యింగువ ¹రెండు చిన్నములు కలిపి నేవించిన మూత్రకృచ్ఛలు నయమగును.

హరిదళరసము

హరిదళమును జిల్లేడాకు రసముతో ³దినములు మర్దించి ముద్ద చేసి సున్నపు కుడకచేసి పై మంచును అందులో పెట్టి చీలమన్నుయిచ్చి వాలుకా యంత్రమున మూడుసార్లు వండిన విభూతివలె భస్మ మగును.

²దీనిని అల్ల పురసమున కందరసమున పల్లేరురసమున తమలపాకు రసమున ³ఇచ్చిన శూలలు నయమగును.

దుష్టవ్రణములకు

1. నూనె యొకశేరు

2. నెయ్యి యొకశేరు

3. ఆముదము వకశేరు

4. మైలతుత్తము వక తులము

వీటిని చూర్ణము చేసి కలిపి మరిగించి వ్రణములకు ⁴పూసిన నయమగును.

ఆమ్లపెత్త్యశూలకు

కాకరాకు పసరు ⁵వకశేరు గ్రాహిచేసి, ఉప్పు చారెడు నూ అందులో గలిపి గచ్చకాయంత మిర్య¹⁰పు ముద్దచేర్చి ఇచ్చేది. పథ్యము పాలు అన్నము.

1. క్కలుకు

2. పాదరేపనం

పాసుబుడ్డు కాబు తె

చ్చి ఆపుపంచితంపోసి

మెత్తగానూరి పంట

కాబు చేసి ఎంచించి

కరాటాన బట్టుకొని

కావలసినప్పుడు ఆపు

పంచితాన మర్దించి

పావల బూస్తే ఆపా

వట ద్రొక్కితేపాచన

మాను ఈ మండేబుడను

పంటనేకాని నిమ్మ

పంటనేకాని పువ్వు

లనే కాని పూసి మూ

చ్చుస్తే పాచనమాను

3. చి ౨

4. శూలలకు

5. యిస్తే

6. మయిల

7. త్త

8. యిస్తే

9. నే ౧

10. పెట్టి

1 చేతులకు పొరలు ఊడిన

1. దుష్టుపాకురసము

2. భూతులశిశురసము

వీటిని చేర్చి పట్టించిన చేతులలో పొరలు ఊడుట నయగును.

²అహి ఘేనవిషములకు విరుగుడు

శో. అర్కమూలం ద్విభాగం తు త్రిభాగం బిల్వమూలకమ్ ।

ధూర్తమూలం చతుర్భాగం శ్లష్మచూర్ణం తు కారయేత్ ।

బిడాలపదమాత్రేణ పిచే³చ్ఛితాంబుసంయుతమ్ ।

త్రిదినం పీతమాత్రేణ అఘేనం హంతి⁴తద్విషమ్ ।

1. జల్లేడువేరు చూర్ణం ⁵రెండుభాగములు

2. మారేడువేరు చూర్ణము మూడు భాగములు

3. ఉ⁶మ్మత్తవేరు చూర్ణం ⁷నాలుగు భాగములు

వీటిని కలిపి బిడాలపాదమాత్రము చన్నీళ్లతో యి⁸స్తే మూడు దినములలో ⁹అహి ఘేన విషము నయమగును.

¹⁰వధ్యము కోడిమాంసము, పెరుగు చల్లా అన్నము పెట్టేది.

ప్రసూతికొద్దములు

భూపీలుకాదికొద్దములు

శ్లో. భూపీలుకావహ్నిపునర్నవానాం

తురంగగంధార్తగళస్య మూలమ్ ।

నిర్గుండికానాం చ సవేణపత్త్రం

¹²నూతిజ్వరార్తిం హరతే కషాయః ।

1. చేతులు వూడి యందుకు

గూర్చిపట్టస్తే

2. అఘేనమాంసీయందు

3. శి

4. తద్వి

5. పా ౨

6. పా 3

7. స్మ

8. పా ౪

9. దినాలకు

10. అఘేన

11. అఘేన పీతపు తపి
మానును

12. సురసాతల చ జ్వర
నూతి కంచ

శ్లో. ¹తైత్తియంచ మేహం శిరశో²ర్రికంచ
వాతంచ ³భేదంచ నిహంతి నద్యః ।

నిర్గుండ్యాదికషాయము

శ్లో. నిర్గుండిమూలం పిచుమండ⁴జాని
దళాని దద్యా⁵త్సహ తింత్రినీకమ్ ।

కపిత్థమూలం కణసింధుయుక్తం

క్వాథం పిబేత్సూతి⁶రుజం నిహంతి ॥

రేవదార్వాదిక్వాథము

శ్లో. దేవదారు వచా కుష్మం పిప్పలో⁷ విశ్వభేషజమ్ ।

క⁸ర్ఫలం ముస్త భూనింబ తిక్తధాన్య హరిత⁹కి ।

గజకృష్ణా చ సింహీ¹⁰ చ గోక్షురం ధన్వ¹¹యాసకమ్ ।

బృహ¹²త్పతివిషా¹³ఛిన్నాకుటజ¹⁴ంచ ద్విజీరకమ్ ॥

నమభాగాని ¹⁵చైతాని సింధురామరసంయుతః ॥

క్వా¹⁶థో హ్యష్టావశేష¹⁷స్తు ప్రసూతీరోగశాంతయే ।

శూలకాస¹⁸ర్జ్వరక్వాసమూర్భామేహప్రకంపనమ్ ।

శిరో¹⁹ర్తివేదనా తంద్రా దాహఃత్య²⁰ష్టశ్రమాన్వితమ్ ॥

గాత్రస్ఫుటితసంతాపం విభ్రమం గౌరవం తథా ।

²¹సద్యశ్శమనమాయాంతి సూతికాయా మహాగదాః ॥

రోమనాశ²²ని

బొంతహరిదశము గారపం²³దురసము క్రొత్తరాసున్నము పీటిని
సమాంశలు గూర్చి మెత్తగానురి పూస్తే రోమనాశనము కలుగును.

1. గాత్ర
2. స్వేదం
3. యుక్తం
4. స
5. నూ
6. జ్వరం
7. కల్పిత

8. శ్చ
9. యూవ
10. త్యా
11. చిహ్న
12. శ్చ
13. య
14. ధతు

15. ంకు
16. కాస
17. ష్ట
18. సర్పపంశ్రమనాయాతి
ప్రసూతిఃచిమహాగదా
19. ని
20. టకేశం

రోమజననయోగము

1. గురువిందపువ్వు 2. వెలిగారము 3. ములక పండ్లరసము
వీటిని మర్దించి పూస్తే రోమాలు తిరుగా వచ్చును.

¹ఋతుశూలలకు

పారవేదను దెచ్చి. ముద్దగనూరి, పచ్చిపోకంత ముద్దలో, వక తులము మిరియపు చూర్ణమును కలిపి, నేతితో ఇచ్చిన ఋతుశూలలు నయమగును.²

వాతనాశనతైలము

శ్లో. తైలం జంబీరనీరైర్లి కుచఫలరసై ³రాద్ధ్రైకైః ప్రస్థమానమ్ ।
కల్కం నిష్కరమాణం ⁴వ్యగురుకరికాదాదుకుష్టాప్తవర్గైః ॥
జాతీతక్కిలనీలోత్పలజలదయై ⁵స్నాన్యత్తథా చ త్రిజాతైః ।
⁶శాశ్వీరవ్యోషచంద్రైరథ ఖలు వరయా చందనైః పద్మమూలైః ॥
కర్పూరైశ్చుర్జితై స్సర్వైస్త్రిలజం సాధయేత్సుధీః ।
మందాగ్నినా పాచయిత్వా మర్దయేద్వాతనాశనమ్ ॥

ఎండువా⁷తములకు

1. సైంధవలవణము	2. కోమ్యువు
3. మునగచెక్క	4. ఆవపిండి
5. మాను పసుపు	6. పసుపు
7. చిత్రమూలము	8. సోర్జత్కారము
9. యవత్కారము	

వీటిని ⁹ఒక్కొక్క పలము ¹⁰బాగుగ చూర్ణముచేసి పుల్లకలి రె¹¹ండుప్రస్థములు కల్లు ¹²రెండుప్రస్థములు నూనె ¹²రెండు ప్రస్థములు

1. శ్రీరజక్కులకు
పాతవేరు ముద్ద పచ్చి
పోకంత మిర్చ్యం ఒక
తులము గంటెడు ఆవు
నెయ్యితో యిచ్చేది.	4. రేలత్వక్కువికా చ
5. క్రిఖండైః కుంకుమేందు
త్రిఫల త్రికటు పద్మ
మూలైచ సర్వః
కర్పూరై చూర్ణమిత్వా
తైశ్చ సమ్మిశ్రయేంతే ।	7. ద్య
8. నే బెత్తు
9. లెస్సు
10. అడ్డెడు
11. అడ్డెడు
12. అడ్డెడు
2. ఆ	6. తాన	
3. ఆ		

కలయబోసి సన్నపుమంటను అంబలిపాకముగా యిగర వండి, దించి వాతము¹వలన ఎండిపోయినచోట పూసిన²రక్తప్రసారముకలిగి చక్కనాను, ఎముక విరిగినచోట³బూసిన అతుకును. ముద్ద⁴వాతములు కూడ నయమగును.

హిక్కలకు

1. మిరియాలు

2. తవాక్షిరి

3. చేదుప్పు

4. పిప్పళ్లు

వీటిని సమాంశలుగ గూర్చి వెలగాకు రసము మారేడాకు రసములతో⁵ నూరి పై రసములలో కలిపి తి⁷నిన వెక్కులు నయమగును.

మూలవ్యాధికి

కుక్కుటచరణాస్థిలేపము

కోడికాలి యెముకతో నిమ్మపండ్ల⁸ రసములో గంధము తీసి మొలలకు బట్టించి దానిమీద చిక్కుడాకులువేసి⁹కట్టిన మూలవ్యాధి నయమగును.

మూషపాషాణప్రలేపము

యిల్లి¹⁰పాషాణమును దుఘ్మగపాలతో మర్దించి¹¹పూసిన తిత్తులు వూడి పడును.

పథ్యం కందకూర పెట్టేది.

1. బట్టి

5. ఆరసాలనే

9. కడితె

2. ఆనరాలు వడ

6. అందునీ

10. పాషాణం

3. బూస్తే

7. తింజే

11. పూస్తే

4. వాతాల్లి నానూలును.

8. రసాన

రోమజననయోగము

1. గురువిందపువ్వు 2. వెలిగారము 3. ములక పండ్లరసము
వీటిని మర్దించి పూస్తే రోమాలు తిరుగా వచ్చును.

¹ఋతుశూలలకు

పారవేదను దెచ్చి. ముద్దగనూరి, పచ్చిపోకంత ముద్దలో, వక తులము మిరియపు చూర్ణమును కలిపి, నేతితో ఇచ్చిన ఋతుశూలలు నయమగును.²

వాతనాశనత్రైలము

శ్లో. త్రై లం జంబీరనీరైర్లి కుచఫలరసై ³రాద్ధ్రైకైః ప్రస్థమానమ్ ।
కల్కం నిష్కరమాణం ⁴వ్యగురుకరికాదాదుకుప్తాప్తవర్గైః ॥
జాతీతక్కిలనీలోత్పలజలదయ త్రై ⁵స్నాన్యత్తథా చ త్రిజాతైః ।
⁶కాశ్మీరవ్యోషచంద్రైరథ ఖలు వరయా చందనైః పద్మమూలైః ॥
కర్పూరై శుద్ధైర్నితై స్సర్వై స్త్రైలజం సాధయేత్సుధీః ।
మందాగ్నినా పాచయిత్వా మర్దయేద్వాతనాశనమ్ ॥

ఎండువా⁷తములకు

1. సైంధవలవణము	2. కోమ్యువు
3. మునగచెక్క	4. ఆవపిండి
5. మాను పసుపు	6. పసుపు
7. చిత్రమూలము	8. సోర్జత్కారము
	9. యవత్కారము

వీటిని ⁹ఒక్కొక్క పలము ¹⁰బాగుగ చూర్ణముచేసి పుల్లకలి రె¹¹ండుప్రస్థములు కల్లు ¹²రెండుప్రస్థములు నూనె ¹²రెండు ప్రస్థములు

1. శ్రీరఙ్గూలకు
పాతవేరు ముద్ద పచ్చి
పోకంత మిర్చ్యం ఒక
తులము గంటెడు ఆవు
నెయ్యితో యిచ్చేది.	4. రేలత్వక్యవికా చ
5. త్రిఖండైః కుంకుమేందు
త్రిఫల త్రికటు పద్మ
మూలైచ సర్వః
కర్పూరై చూర్ణమిత్వా
త్రైశే సమ్మిశ్రయేంతే ।	7. ద్య
8. నే బెత్తు
9. లెస్సు
10. అడ్డెడు
11. అడ్డెడు
12. అడ్డెడు
2. ఆ	6. తాన	
3. ఆ		

ఉత్తరఖండము

అంజనయోగము

శ్లో. త్రిఫలా సైంధవం లోహచూర్ణం త్రికటు²కం సమమ్ ।
 ఛాగలీపయసా పిష్టం ఛాయాశుష్కం చతుర్థతి ॥
 సర్వనేత్రామయం హంతి మాక్షి³కేణ జలేన వా ।

విడంగాదిలోహము

శ్లో. విశంగం త్రిఫలా కృష్ణా లోహచూర్ణం సశర్క⁴రమ్ ।
 సక్షాద్రం⁵ శేహనా⁶ద్ధంతి⁷ వార్ధక్యం⁸ పలితై⁹ ససహ ॥

పలితఘ్నలేపయోగము

శ్లో. త్రిఫలా² యోరజో⁹ భృంగసీలినీరసమృత్తికాః ।
 సహ¹⁰వై తాని పిష్టాని¹ పలితం ఘ్నుంతి¹ లేపతః ॥

తవరాజాదిలోహము

శ్లో. తవరాజకణాద్రాక్షా² స్త్రీస్రో లోహః సమాంశ³కః ।
 భక్షితో మధునా హంతి శ్వాసకాసక్షయా⁵మయా⁶ ॥

ధాత్రీలోహము

శ్లో. ధాత్రీఫలస్య చూర్ణం తు భావయేత్తత్ఫలద్రవైః ।
 ఏకవింశతివారాంస్తు శోష్యం⁶ శోష్యం పునః పునః ॥
 తత్పాదాంశం మృ⁷తం లోహం మధ్వాజ్యశర్కరాయుతమ్ ।
 కర్ణైకం భక్షయేన్నిత్యం¹ సితాక్షీరం పిబేదను ।
 ధాత్రీలోహప్రభావేణ రమ²యేత్కామినీశతమ్ ॥

2. సమం

3. స

4. రా

5. సింధ

6. హంతి

7. ర్వా

8. ఫ

9. మంతురరససీలికా

10. రీ

1. ఫ

1. శేషకం

2. త్రిసాలో

3. కం

5. పహం

6. ఏకవింశకవారంతేభా

6. శేష్యం

7. లో

1. శ

2. యా

వ్యోషాదిమండూరము

శ్లో. వ్యోషపేల్లవరావ హ్నిదౌర్వ్యబృగంధిదాదభిః ।
 సఘృ⁴తైస్తుల్యోమండురై రేభి⁵స్తం పటకీకృతమ్ ॥
 భాదే⁷త్తక్రాదనో నిత్యం పాండురోగీ⁹ సుఖి భవేత్ ।
 స్త్రీహార్యః కామిలామాం¹⁰ద్యకుప్తోరుస్తంభమేహినామ్ ॥
 సర్వతో ఘోరం నిత్యం కర్షమేకం¹ప్రయోజయేత్ ।
 పరిణా²మభవం శూలం వ్యోషమండూరచూర్ణకమ్ ॥
 భుక్తముష్ణాంభసా³యుక్తం నాశయేదతివేగ⁴తః ।
 తవరాజకణావాహగంధామధుఘృతాన్వితమ్ ॥
 భక్షితం హంతి దుర్వారం క్షయరోగం స సంశయః ।

లోహము మృదు²వగుటకు

శ్లో. హయఖురగజదంతం మాహి³షం శృంగశేసమ్ ।
 లజనఖశశశల్యం మేషశృంగం⁴ సమేతమ్ ॥
 ఘృతమధుగుడగుంజా టంకణం బిల్వతైలమ్ ।
 సమల్పకృతలేపం సర్వలోహం మృదు⁶స్యాత్ ॥

లోహభస్మ⁷ము

శ్లో. గోమూ³త్రద్విపునర్నవార్ద్రా⁵నిశావా⁹సామృతాసాతలా ।
 మూర్వావజ్రలతాకురూటకవరాలరే⁶క్షురాణాం రసైః ॥
 10¹పిష్టం లోహరజః క¹టుత్రయవరాముస్తాగ్ని¹వేల్లైః సమమ్ ।
 తక్రాజ్యోష్ణజలేన మేహక్రిమిహృత్పాండుం త్వహృద్రోగజిత్ ॥

3. యోష

4. యో

4. తా

5. మాం

6. స్తాం

8. క్రాంభి

9. సజీవతి

10. ద్యు

1. భ

1. ప్రభావయేత్

2. హ

3. భిన్నా

4. తాః

1. ం

2. పుష

3. హ

4. సుశే

5. కథిసత్వం

6. త్వం

7. ం

8. త్రా

9. కా

10. సర్వం

1. టి

1. వేల్లసమై

2. జలే

వాతరాక్షసము

శ్లో. సూతభస్మ సమం గంధ²మభ్రకం తీక్ష్ణలోహకమ్ ।
 తాళకం చార్కలోహం చ ³మూషిపాపాణటంకణమ్ ॥
 సువర్ణం నాగభస్మా⁴పి మయూరం ⁵రసకం విషమ్ ।
 విమళా వంగభస్మా⁶పి న⁷వసారం మనశ్శిలా ॥
 దరదం హింగు కాశ్మీరం సమాంశం శుద్ధభస్మకమ్ ।
 ఖల్వమధ్యే వినిశీప్య మర్దయేచ్చిత్రకద్రవైః ॥
 ప్రహ⁷రా ద్వాత్రయణ⁸స్య కషాయైర్వర్షయేత్పు¹⁰నః ।
¹లవంగస్య కషాయేణ మర్దయేత్ప్రహరద్వయమ్ ॥
 అ¹జమోదకషాయేణ మర్దయేత్ప్రహరద్వయమ్ ।
 హస్తీ²ర్ణాస్సమూలా³యాః స్వరసే ప్రహరద్వయమ్ ॥
 మర్దయేద్దోళకీ⁴త్య వజ్రమూషాంతరే క్షిపేత్ ।
 భాండమధ్యే స్థి⁵తా మూషాం వాలుకా⁶భిః ప్రపూరయేత్ ॥
 క్రమవృద్ధ్యాగ్ని⁷నా పాచ్యం పుటం ద్వాదశయామకమ్ ।
 స్వాంగశీతలకం కృత్వా ⁸బలిం దద్యాచ్చ తక్షణాత్ ॥
 మంత్రేణ త్వేకవింశత్యా నీలకంఠస్య మంత్రితమ్ ।
 తద్దోళం ఖల్వమధ్యస్థ⁹మార్ద్రక¹⁰స్య ద్రవైర్ద్రినమ్ ॥
 వంధ్యాకరో¹ట¹కీ ద్రావైర్ల శునస్య ద్రవైః పృథక్ ।
 మర్దితం సూక్ష్మచూర్ణం స్యా²దనుపాసం సుఖావహమ్ ॥

1. ం

2. ంత్ర

3. లజ

4. చ

4. ప్ర

5. చ

6. నా

7. రద్వయ

8. ంచ

9. ంమ

౧౧

10. నా

1. హస్తాంబునా

1. జా

2. ర్ణి

3. ని

4. త్వా

5. తం

6. హి

7. కాం

8. బలీహరతి

8. కాభి

9. ంత్ర

10. ంచ

1. కే

2. మర్దితం సూక్ష్మ చూర్ణస్య దనుపాసం సుఖావహం

3. ంత్ర

4. వాలు

5. బునిటీ

కంపవాతం ధనుర్వాత³ మామవాతం సుదుస్సహమ్ ।

క⁴లాయ కఫవాతస్య త్యూషణం⁵ చ శతీ భవేత్ ।

పక్షుఘాతే సార్వవాతే⁶ రాస్నాకందస్య చూర్ణతః ।

శశకం వాయుసోన్నాదే⁷ కలాపం వాతశోణితే ॥

వరిపలిత⁸ నిర్ఘాతిత్వశీతీ⁹ వాతనాశనమ్ ।

అష్టదశ చ¹⁰ కుష్ఠాని కూలాని వివిధాని చ ।

వల్లమాత్రమిదం ఖాదే త్తత్తద్రోగానుసారతః ॥

హంతి హంతి మహావాతా¹¹ హంతి హంతి న సంశయః ।

వాతరాక్షసనా¹² మా¹³ యం పురా¹⁴ వై శంకరోదితః ॥

1. రసభస్మము	2. గంధకము	3. అధ్రకము
4. లోహభస్మము	5. తాళకభస్మము	6. తామ్రభస్మము
7. ఇల్లిసామాణము	8. వెలిగారము	9. సువర్ణభస్మము
10. నాగభస్మము	11. మయూరతు ¹⁵ థము	12. క్షీరతు ¹⁶ థము
13. నాభి	14. హేమవిమళము	15. వంగభస్మము
16. నవాసారము	17. రక్తమణిశిల	18. ఇంగిలీకము
19. దక్షిణ ఇంగుపు	20. స్ఫటికము	

ఇవి సమాంశలు శుద్ధభస్మములుగ చేర్చి ఖల్వమున బెట్టి చిత్రమూలపురసమున రెండు జాములు, త్రికటుకకషాయమున రెండు జాములు, లవంగపు కషాయమున రెండు జాములు, ఓమ కషాయాన రెండు జాములు, బలరక్తసి మూలపురసమున రెండు జాములు ఈ క్రమమున మద్దించి గుళికలుచేసి వజ్రమూషలో బెట్టి వాలుకాయంత్రాన 12 జాములు వండి, సాంగశీతలమున, బలి యిచ్చి సీలకంఠమంత్రమున 21 మాద్య అభిమంత్రించి తీసి ఖల్వమున బెట్టి అల్లపురసము గొడ్డుఆగాకు రసము వెల్లుల్లిరసము పోసి యీ మూటిని 3 దినములు మద్దించునది.

6. రక్త
7. కపాలం
8. దుశ్శ్చ్యుత్యం

9. ర్వా
1. సుక్మాని
2. హె

3. హ

తిరుగా చూర్ణముగ మద్దించి కరాటమున బెట్టి అనుపానవిశేషము¹లతో
ఇచ్చిన ఈ శ్లోకములో చెప్పిన రోగములు²శమించును.

నాగార్జునరసము

శ్లో. పారదం వైకభాగం చ వత్సనాభం తద్దైవ చ ।
అ¹జమోదం ద్విభాగం చ తథా గంధ²కముచ్యతే ॥
కృష్ణజీరం³కేవల జీరంప్రత్యేకం తు రసాంశకమ్ ।
కలుత్రయం చాష్టభాగం షడ్భాగ³ం వైవముచ్యతే ॥
త్రిఫలా షోడశో భాగః భృంగసారేణ పేషయేత్ ।
ఛాయాశుష్కం చ తచ్ఛూర్ణం మధునా సహ తోహయేత్ ॥
తరుణజ్వరనాశాయ పురాణజ్వరనాశనమ్ ।
సర్వజ్వరాన్ హరేచ్ఛీఘ్రం రసో నాగార్జునోదితః ।

తరుణజ్వరాంకుశరసము

శ్లో. రసగంధౌ విశుద్ధౌ ద్వౌ టంకణం చ కలుత్రయమ్ ।
దంతి¹జం సమాంశాని వ్రీహిమాత్రం ప్రయోజయేత్ ॥
జ్వరే ఘృతేన దాతవ్యం త్రిదోషే చార్ద్ర²కైస్తథా ।
పథ్యం క్షీరం ప్రయుంజీత దధి నాథ యథాదుచి ।
తరుణం యామమాత్రేణ జ్వరం హన్యాన్న సంశయః ॥

1. రసము ⁵ 2 భాగములు	2. గంధకము ⁵ 2 భాగములు
3. వెలిగారము ⁵ 1 భాగము	3. శొంఠి ⁶ 1 భాగము
5. పిప్పళ్లు ⁷ 1 భాగము	6. మిరియాలు ⁸ 1 భాగము
7. నేపాళములు ⁹ 1 భాగము	

4. త
4. యస్తే
1. భా
2. స
3. సేలక

4. ప
1. జానిమృద్వాధా
2. త
3. మ్హ
4. మ్హ

5. మా ౧
6. మా ౨
7. మా ౧
8. మా ౧
9. మా ౧ యంత

వీటిని ఖల్వమున పెట్టి రెండు జాములు మర్చించి ¹యవప్రమాణము నెయ్యి మిరియపు పొడి వీటితో ఇచ్చిన తరుణజ్వరాలు జాములో నయమగును. అల్లపురసము పిప్పలిపొడితోను ఇచ్చిన త్రిదోషజ్వరములు నయమగును.

శ్వేతకుష్ఠకు

ఎలుగుబంటి మెనడులో బియ్యము గలిపి యెండించి తెల్లని కోడిని ఉపవాసము పెట్టి తరువాత ఆ బియ్యమును మేపితే ఆ కోడి నల్ల నాను. ఆ కోడిని ముక్కలుగా కోసి యెండ బెట్టి ²అన్నము తినునప్పుడు ఒక ముక్క చొప్పున తినునది. ఈ క్రమాన నాలుగయిదు దినములు తినిన శ్వేతకుష్ఠు నయమగును.

పెద్దరోగములకు

1. జిల్లేడువేరు	2. దుష్టుగువేళ్లు	3. చిత్రమూలము
4. కాదమునగవేళ్లు	5. పులిమిరివేళ్లు	6. నల్ల ఉప్పివేళ్లు
7. మొలుగువేళ్ళచెక్క	8. మారేడువేళ్లు	9. ఆబువ్వవేళ్లు
10. ఆకుజముడువేళ్లు	11. పిప్పలివేళ్లు	

ఇవి సమాంశలు. ¹ఒక్కొక్కటి 1 పలము చొప్పున కల్కముగ చేసి ఆకుజముడుపాలు శి ప్రస్థములు, నూనె శి ప్రస్థములు, ఆముదము శి ప్రస్థములు, ముషిణిపండ్ల రసము శి ప్రస్థములు అన్నిటిని గలిపి గూసలో ²పోసి ³పై కల్కమును వీటితో గలిపి తైలపాకముగ వండి క్రొత్తగుడ్డతో ఆ తైలమును ⁴శరీరమునకు పట్టించిన పెద్దరోగములు నయమగును.

10 మట్టు

1. పరిగంజుత్రు

2. న్ని

1. య

2. వంటకంతినే

3. గాన

4. యెక్కించి

4. వంచెను

1. సరిరానపట్టి నే

గ్రహణీకవాటము

1. నేరేడుచెక్క 2. మామిడి²చెక్క 3. బలుసుచెక్క
4. మారేడు వేరుచెక్క 5. నల్లదుమ్మచెక్క 6. కొడిశ వేరుచెక్క

వీటిని ¹బిక్కొక్కటి రెండు పలముల చొప్పున చేర్చి ఆరు ప్రస్థముల నీళ్ళలో కషాయము బెట్టి ఆవృణాగావశేషంగా కాచి యేబలము బెల్లము వేసి లేహ్యపాకముగ వండి కొడిశపాలు బిల్వము శొంరి బూరుగబంక మామిడిబంక తంగముస్తలు వీటిని ⁴బిక్కొక్కటి రెండు కర్షముల చొప్పున చూర్ణము చేసి వస్త్రుగాలితము చేసి పై పాకములో కలిపి పోకలంతేసి ఉండలు చేసి నిత్యము ఒక వటకము చల్లతో గలిపి నేవించిన గ్రహణీ నయమగును.

పాణిబుడారసము

శుద్ధిచేసిన తగరం ఒక తులం, సీసము ఒక తులము ఈ రెంటిని గరిటెలో పెట్టి కరిగించుచు కరుగుచునుండగా అందులో శుద్ధిచేసిన పాదరసము ఒక తులము వేసి కలయంగరగించి దించి, గరిటెనిండ నీళ్లు పోసిన అది బిళ్ళ అగును. ఆబిళ్ళ తడి తుడిచి ఖల్వనము బెట్టి పొడిగా మర్చించి అందులో శుద్ధిచేసిన అమృతము 3 తులముల యెత్తు పెట్టి చూర్ణముగా నూరి, ఆ వెనుక ఎనుబోతు చేదును ఆ చూర్ణముతో కలిపి నవనీతము మాదిరిగా మర్చించి గుంజప్రచూణవటికలు చేసి నీడను ఎండించి నన్ని పాతములకు ఒకమాత్ర అల్లపురసమున యిచ్చునది. తీవ్రతను యెరింగి మరియొక పూట ఇచ్చునది.

గుల్మములకు

స్నుహీలశునపాకము

ముదురు నారికే⁴శవు కాయలో నీళ్లు దీసి ఆ కాయ నిండ బ్రహ్మజముడు బాలు పోసి మూతి పదిలము చేసి చీలమన్ను ఇచ్చి గంపెడు

1. జ	4 మా గె లఖ	2. కా
2. వరిగాగూడి	5 ఘా	3. ఇందుతాపంకొలది
3.ంగా	1. 0	4. డ

పిడకల వూటము పెట్టి చల్లార్చి కాయమీద పెంకులు పారవేసి సన్నికోల్లు మీద మెత్తగానూరి

1. త్రికటుకము

2. త్రిఫలాలు

3. ఓమము

ఇవి ప్రత్యేకము తెంకాయ యెత్తు, చిత్రమూలము 2 తులములు పీటిని చూర్ణముచేసి నూనె 10 పలములు, నెయ్యి 10 పలములు, అముదం 10 పలములు పీటిని అటికెలో బోసి తెంకాయ ముద్దను ⁴పై చూర్ణమును అటికెలో ⁴బోసి గరిటెతో కలియబెట్టుచు లేహ్యపాకముగా వండి దించి అవెనుక వెల్లులిపాయలు 10 పలములు నలగ గొట్టి పై లేహ్యపాకములో గలిపి ప్రతి దినము అరచేతి గుంతుడు చొప్పున 15 దినములు నేవించిన గుల్మములు నయమగును.

మీగా²ళ్ల అరికా³ళ్ల ⁴పగుళ్లకు

నెమిడికెపాములు మూడు దెచ్చి సంజుడుగా జేసి వెన్నలో పొదిగి ముమ్మారు గ్రుంగేది ఈ క్రమమున ఎనిమిది దినములకు మీగాళ్లు అరికాళ్ళు పగులుట నయమగును.

పథ్యము చప్పిడి అన్నము తినునది.

కాళ్ళు చేతులు తుమ్ముచెక్క నీళ్ళతో కాచునది.

రసశుద్ధి

పాదరసములో 16 పాళ్లు యిటికెపొడి, 16 పాళ్లు పసుపుపొడి కలిపి ఖల్వమును గడిగి ⁴భాగుగ ఎండించి అందులో పాదరసమును

5. క

6. ంట

1. కాలు

1 యివి

2 ద్ద

2. ఆగ్రంధ్యము

3. న్న

4. నేకలిపి

5. ను

6. కుంటూము

7. య

8. నణచి

9. నా

10. వేసి

1. యే

2. ళ్లు

3. శు

4. పగిలినందు

4. గలేది

1. ను

2. న్ని

3. ం

4. లెన్న ఆరించి

5. న్న

ఈ చూర్ణము¹లను పోసి, అందులో నిమ్మపండ్ల రసము పోసి ఒకదినము మర్దించగా రసము నవనీతమగును. ఆ నవనీత²మును ఖల్వముతోడనే యెండబెట్టి³న రసము మరల కూడును. ఆ రసమును నులివేడి కలితో గడిగి పారవిడిచి తడి యిగరగా మడత పెట్టినగుడ్డతో ఖల్వములోనే వడబోయునది. ఇందువలన నాగదోషము⁴పోవును.

పాముబుడమవేరుచెక్క-చూర్ణము నిమ్మపండ్ల రసము కలుబంద రసము పోసి మర్దించిన పంగదోషము చెడును. రే, వేరు చూర్ణముతో మర్దించిన మలదోషము చెడును. చిత్రమూలపు చూర్ణముతో అగ్నిదోషము చెడును. నల్లఉమ్మెత్తవేరు చూర్ణమున వాంఛా దోషము చెడును. త్రిఫలచూర్ణముతో విషదోషము చెడును, త్రికటుక చూర్ణముతో గిరిదోషము చెడును.

మొదటి మర్దన గాక కడమ ఆరుమర్దనలను నిమ్మపండ్ల రసము, కలుబంద రసము పోయుచు ఒక్కొక్క చూర్ణముతో¹⁰ ఒక్కొక్క దినము మర్దించునది. ఈ క్రమమున మర్దించిన అసంహ్యగ్నిదోషములు చెడును. ఆ వెనుక¹¹ గట్టికోకిలు నాలుగు మడతలుపెట్టి అందులో ఆ మర్దించిన రసము పెట్టి పొట్లముగట్టి కలుబంద రసము అడ్డడు ఒక చట్టిలోపోసి అందులో ఆ పొట్లము బెట్టి డోలాయంత్రమున సన్నపు మంటను నాలుగు ఘడియలు వండి తీసి ఖల్వములోపెట్టి ఆ ఉడికిన కలుబందరసమున పోసి మర్దించి¹² వేడి కలి పోసి కడిగి తిరుగా¹³ గుడ్డలో పెట్టి వడబోసి¹⁴ ఎండబెట్టి¹ తరువాత కౌషధ¹⁵ములలో¹⁶ ముపయోగించ వలెను.

గంధకకుద్ది

అమలసారగంధక¹⁹మును పొడిచేసి యిండుక అవునేతితో తడిసి

1. లున్నా	8. చాన	15. ఆరించి
2. ం	9. చాన	16. మరీ
3. తే	10. చాన	17. ధా
4. ం	11. చాన	18. పెట్టుకునేడి
5. మాను	12. ఘ	19. ం
6. చా	13. పెడి	
7. చాన	14. కోకలో	

పిడకల వూటము పెట్టి చల్లార్చి కాయమీద పెంకులు పారవేసి సన్నికోల్లు మీద మెత్తగానూరి

1. త్రికటుకము

2. త్రిఫలాలు

3. ఓమము

ఇవి ప్రత్యేకము తెంకాయ యెత్తు, చిత్రమూలము 2 తులములు పీటిని చూర్ణముచేసి నూనె 10 పలములు, నెయ్యి 10 పలములు, అముదం 10 పలములు పీటిని అటికెలో బోసి తెంకాయ ముద్దను ⁴పై చూర్ణమును అటికెలో ⁴బోసి గరిటెతో కలియబెట్టుచు లేహ్యపాకముగా వండి దించి అవెనుక వెల్లులిపాయలు 10 పలములు నలగ గొట్టి పై లేహ్యపాకములో గలిపి ప్రతి దినము అరచేతి గుంటుడు చొప్పున 15 దినములు నేవించిన గుల్మములు నయమగును.

మీగా²ళ్ల అరికా³ళ్ల ⁴పగుళ్లకు

నెమిడికెపాములు మూడు దెచ్చి సంజుడుగా జేసి వెన్నలో పొదిగి ముమ్మారు గ్రుంగేది ఈ క్రమమున ఎనిమిది దినములకు మీగాళ్లు అరికాళ్ళు పగులుట నయమగును.

పథ్యము చప్పిడి అన్నము తినునది.

కాళ్ళు చేతులు తుమ్ముచెక్క నీళ్ళతో కాచునది.

రసశుద్ధి

పాదరసములో 16 పాళ్లు యిటికెపొడి, 16 పాళ్లు పసుపుపొడి కలిపి ఖల్వమును గడిగి ⁴భాగుగ ఎండించి అందులో పాదరసమును

5. క

6. ంట

1. కాలు

1 యివి

2 ద్ద

2. ఆగ్రంధ్యము

3. న్న

4. నేకలిపి

5. ను

6. కుంటూము

7. య

8. నణచి

9. నా

10. వేసి

1. యే

2. ళ్లు

3. శు

4. పగిలినందు

4. గలేది

1. ను

2. న్ని

3. ం

4. లెన్న ఆరించి

5. న్న

హేమమాక్షికనీలాంజనశుద్ధులు

హేమమాక్షికము⁴ను నీలాంజనము⁵ను చూర్ణ⁶ముచేసి⁷ అవిసాకు రస⁸మును గాని, గుమ్మడిపండు రస⁹మునుగాని పోసి సూర్య¹⁰పుటము బెట్టి¹న శుద్ధి²యగును.

తాళకశుద్ధి

తగినంత తాళక¹మును² సున్నము వడపోసి³నీళ్లలోను గుమ్మడిపండు రసము⁵తో కలిపి యిగర⁶డిడికించిన శుద్ధి యగును.

లేదా గుమ్మడిపండు⁷ రసమును పోసి యేడు భావ⁸నలు చేసిన శుద్ధియగును.

శ్లో. తాళకం పొట్టలీ¹⁰కృత్య సచూర్ణం కాండికే పచేత్ ।

ఊ¹లాయంత్రే యామమాత్రం తతః కూష్మాండజైరసైః ॥

తిలతైలే పచేద్యామం యామం చ త్రిఫలా¹జలైః ।

ఏవం యంత్రే చతుర్యామం సాచ్యం శుద్ధ్యతి తాళకమ్ ॥

మనశ్శిలాశుద్ధి

శ్లో. అజమూత్రే త్ర్యహం సా²చ్యం ఊ¹లాయంత్రే మనశ్శిలామ్ ।

సప్త³వారం హ్యజా⁴పిత్రే⁵ సమ్యక్ వ్యాధి విశుద్ధయే ॥

జయంతీభృంగరాజో⁶త్థరక్తాగస్త్యరసైశ్శిలామ్ ।

ఊ¹లాయంత్రే పచేద్యామం యామం ఛాగో⁷త్థమూత్రకైః ॥

క్షౌళయే⁸దారనాశేన సర్వయోగేషు యోజయేత్ ।

4. న్న
5. న్న
6. ం
7. అగళాకు
8. ం
9. ం
10. పుటాన
1. తేది
2. అవు
1. ం

2. ం
3. క్లున్న
4. పంటి
5. తగినన్నపోసి
6. వుడికిస్తే
7. టిరసం
8. నాలు
9. నా
10. బద్యా

1. జ
2. చ్యం
3. ఛాక్షుం
4. వేతై
5. కుర్మాభ్యా
6. క్ష
7. క్ష
8. క్ష

పిడకల వూటము పెట్టి చల్లార్చి కాయమీద పెంకులు పారవేసి సన్నికోల్లు మీద మెత్తగానూరి

1. త్రికటుకము

2. త్రిఫలాలు

3. ఓమము

ఇవి ప్రత్యేకము తెంకాయ యెత్తు, చిత్రమూలము 2 తులములు పీటిని చూర్ణముచేసి నూనె 10 పలములు, నెయ్యి 10 పలములు, అముదం 10 పలములు పీటిని అటికెలో బోసి తెంకాయ ముద్దను ⁴పై చూర్ణమును అటికెలో ⁴బోసి గరిటెతో కలియబెట్టుచు లేహ్యపాకముగా వండి దించి అవెనుక వెల్లులిపాయలు 10 పలములు నలగ గొట్టి పై లేహ్యపాకములో గలిపి ప్రతి దినము అరచేతి గుంతుడు చొప్పున 15 దినములు నేవించిన గుల్మములు నయమగును.

మీగా²ళ్ల అరికా³ళ్ల ⁴పగుళ్లకు

నెమిడికెపాములు మూడు దెచ్చి సంజుడుగా జేసి వెన్నలో పొదిగి ముమ్మారు గ్రుంగేది ఈ క్రమమున ఎనిమిది దినములకు మీగాళ్లు అరికాళ్ళు పగులుట నయమగును.

పథ్యము చప్పిడి అన్నము తినునది.

కాళ్ళు చేతులు తుమ్ముచెక్క నీళ్ళతో కాచునది.

రసశుద్ధి

పాదరసములో 16 పాళ్లు యిటికెపొడి, 16 పాళ్లు పసుపుపొడి కలిపి ఖల్వమును గడిగి ⁴భాగుగ ఎండించి అందులో పాదరసమును

5. క

6. ంట

1. కాలు

1 యివి

2 ద్ద

2. ఆగ్రంధ్యము

3. న్న

4. నేకలిపి

5. ను

6. కంటూమ్మ

7. య

8. నణచి

9. నా

10. వేసి

1. యే

2. ళ్లు

3. శు

4. పగిలినందు

4. గలేది

1. ను

2. న్ని

3. ం

4. లెన్న ఆరించి

5. న్న

శ్లో. విష్ణయా మర్దయేత్త¹త్థం ²మాద్వారకకపోతయోః ।
 దశాంశం టంకణం ³దత్వా పాచ్యం మృదువుటే తతః ॥
 పుటం దధ్నా పుటం ఊదై ⁴రేయం ⁵తుభవిశుద్ధయే ।

మరియొక విధము

మైలతుత్థమును పెరుగు⁶లో తడిసి దానిని పెంకులో బెట్టి ⁷దాని
 మీద కాలిన పిడక ⁸పెట్టిన శుద్ధి ⁹యగును.

ఇల్లిపాషాణశుద్ధి

ఇల్లిపాషాణ¹⁰మును నిమ్మపండ్ల రసమున యేడుమాడ్ల భావన
¹చేసిన శుద్ధి ²యగును.

పాషాణద్వయశుద్ధి

ఇల్లిపాషాణగోరీపాషాణములను సున్నపు నీళ్లతో ఉడి⁵కించిన
 శుద్ధి ⁶యగును

అభ్రకశుద్ధి

కృష్ణాభ్రక⁷మును పలచని రేకులుగ చేసి, ప్రత్తి⁸కూకురసమును
 పోసి ఎండలో బెట్టి¹మరల రాత్రి ప్రత్తి ఆకుర²సములోనే ఊరబెట్టి ఆయా
 రినరేకులను గట్టి⁴గుడ్డలో బెట్టి అందులో పడ్లు పోసి మూటకట్టి పుల్ల కలి
 లో ఆ³మూటను వేసి చేతులతో గట్టిగ పిసికిన, ఆ రేకులు నలిగి, వెన్నవలె
 మెత్తని పొడి కలి యడుగుభాగమునకు దిగును. ఆ నవనీత⁶మును అటి
 కలో బెట్టి సరసావనూనె పోసి మూకుడుమూసి గందు ఆంత్రించి

1. ద
2. మన్వాయేలకపాయ
యేద్
3. కృత్వా
4. ండే
5. శుద్ధం
6. న
7. ఆమిద
8. పెట్టికే

9. అవు
10. ం
1. చేస్తే
2. అవును
3. జాలు
4. ను
5. కిస్తే
6. అవు
7. ం

8. ఆ
9. ం
1. ఆ
2. పాస్తేనూర
3. లుపుచ్చిగు
4. కోకలో
5. రాస్తేన వసీతమైకలిలో
6. ం

పిడకల వూటము పెట్టి చల్లార్చి కాయమీద పెంకులు పారవేసి సన్నికోల్లు మీద మెత్తగానూరి

1. త్రికటుకము

2. త్రిఫలాలు

3. ఓమము

ఇవి ప్రత్యేకము తెంకాయ యెత్తు, చిత్రమూలము 2 తులములు పీటిని చూర్ణముచేసి నూనె 10 పలములు, నెయ్యి 10 పలములు, అముదం 10 పలములు పీటిని అటికెలో బోసి తెంకాయ ముద్దను ⁴పై చూర్ణమును అటికెలో ⁴బోసి గరిటెతో కలియబెట్టుచు లేహ్యపాకముగా వండి దించి అవెనుక వెల్లులిపాయలు 10 పలములు నలగ గోట్టి పై లేహ్యపాకములో గలిపి ప్రతి దినము అరచేతి గుంటుడు చొప్పున 15 దినములు నేవించిన గుల్మములు నయమగును.

మీగా²ళ్ల అరికా³ళ్ల ⁴పగుళ్లకు

నెమిడికెపాములు మూడు దెచ్చి సంజుడుగా జేసి వెన్నలో పొదిగి ముమ్మారు గ్రుంగేది ఈ క్రమమున ఎనిమిది దినములకు మీగాళ్లు అరికాళ్ళు పగులుట నయమగును.

పథ్యము చప్పిడి అన్నము తినునది.

కాళ్ళు చేతులు తుమ్ముచెక్క నీళ్ళతో కాచునది.

రసశుద్ధి

పాదరసములో 16 పాళ్లు యిటికెపొడి, 16 పాళ్లు పసుపుపొడి కలిపి ఖల్వమును గడిగి ⁴భాగుగ ఎండించి అందులో పాదరసమును

5. క

6. ంట

1. కాలు

1 యివి

2 ద్ద

2. ఆగ్రంధ్యము

3. న్న

4. నేకలిపి

5. ను

6. కుంటూము

7. య

8. నణచి

9. నా

10. వేసి

1. యే

2. ళ్లు

3. శు

4. పగిలినందు

4. గలేది

1. ను

2. న్ని

3. ం

4. లెన్న ఆరించి

5. న్న

మరియొకవిధము

త్రిఫలకషాయమును అష్టభాగావశేషముగా కాచి, ⁴ఆ కషాయమును పోసి తామ్రభస్మమును మర్దించి పది⁶పుటలు పెట్టి⁷న వాంతిభ్రాంతులు ⁸కలుగవు.

మరియొకవిధము

మంచి రాగిని శుద్ధి చేసి పలచగా రేకులు వేయించి¹ ఆ రాగిలో సగము గంధకము, గంధకములో సగము పాదరసమును ¹⁰చేర్చి యీ రసగంధములను నిమ్మపండ్లరసమున మర్దించి ఆశుద్ధి చేసిన రేకులకుబట్టించి పుటముబెట్టి¹న భస్మముగును.

త్రిఫలములను గోమూ⁴త్రములో కషాయముబెట్టి దానిని భస్మములోపోసి మర్దించి పదిపుటములు బెట్టి¹న వాంతిభ్రాంతులు ²కలుగవు శ్లో. మాతులుంగరపైః పిష్ట్యా పుటమేకం ప్రదాపయేత్ ।

తామ్రస్య లేపయేత్పిష్టం దుధ్వా గదపుటే పచేత్ ॥

సప్తాంశేన పునర్గంధం దత్వా ద్రావైశ్చ లోడయేత్ ।

ఏవం సప్తపుటైః పక్వం తామ్రం భస్మ భవేద్భవమ్ ॥

నానావిధతామ్రభస్మశుద్ధి

శ్లో. నానావిధమృతం తామ్రం శుద్ధ్యర్థం భాగపంచకమ్ ।

భాగైకం శ్వేతకాచం చ భాగం శ్వేతం చ టంకణమ్ ॥

మూషాయాం మిశ్రితం క్షిప్త్వా భాగైకతామ్రపత్రోతః ।

⁴మూషాముఖం నిరుధ్య⁶థ ధ్వాతే గ్రాహ్యం సుశీతలమ్ ॥

నిర్దోషం తు భవేత్తామ్రం సర్వరోగహరం భవేత్ ॥

3. యాన	చ్చిన రాగి పాలున్నా	1. తే
4. ఆది	9. న్నూ	2. మానున
5. ం	10. యీకెండున్నూ	3. కం
6. పూ	1. తే	4. మృద్ధిదత్తా
7. తే	2. చూ	5. త్మాదాతే
8. మానున	3. లాలు	6. కాశ్య
9. వాంతి భ్రాంతులు చ	4. త్రాన	

పిడకల వూటము పెట్టి చల్లార్చి కాయమీద పెంకులు పారవేసి సన్నికోల్లు మీద మెత్తగానూరి

1. త్రికటుకము

2. త్రిఫలాలు

3. ఓమము

ఇవి ప్రత్యేకము తెంకాయ యెత్తు, చిత్రమూలము 2 తులములు పీటిని చూర్ణముచేసి నూనె 10 పలములు, నెయ్యి 10 పలములు, అముదం 10 పలములు పీటిని అటికెలో బోసి తెంకాయ ముద్దను ⁴పై చూర్ణమును అటికెలో ⁴బోసి గరిటెతో కలియబెట్టుచు లేహ్యపాకముగా వండి దించి అవెనుక వెల్లులిపాయలు 10 పలములు నలగ గొట్టి పై లేహ్యపాకములో గలిపి ప్రతి దినము అరచేతి గుంటుడు చొప్పున 15 దినములు నేవించిన గుల్మములు నయమగును.

మీగా²ళ్ల అరికా³ళ్ల ⁴పగుళ్లకు

నెమిడికెపాములు మూడు దెచ్చి సంజుడుగా జేసి వెన్నలో పొదిగి ముమ్మారు గ్రుంగేది ఈ క్రమమున ఎనిమిది దినములకు మీగాళ్లు అరికాళ్ళు పగులుట నయమగును.

పథ్యము చప్పిడి అన్నము తినునది.

కాళ్ళు చేతులు తుమ్ముచెక్క నీళ్ళతో కాచునది.

రసశుద్ధి

పాదరసములో 16 పాళ్లు యిటికెపొడి, 16 పాళ్లు పసుపుపొడి కలిపి ఖల్వమును గడిగి ⁴భాగుగ ఎండించి అందులో పాదరసమును

5. క

6. ంట

1. కాలు

1 యివి

2 ద్ద

2. ఆగ్రంధ్యము

3. న్న

4. నేకలిపి

5. ను

6. కుంటూము

7. య

8. నణచి

9. నా

10. వేసి

1. యే

2. ళ్లు

3. శు

4. పగిలినందు

4. గలేది

1. ను

2. న్ని

3. ం

4. లెన్న ఆరించి

5. న్న

తామ్రగుణము

శ్లో. తామ్రం తిక్తోష్ణమధురం కషాయం శీత⁴లం సురమ్ ।

⁵పక్తిశూలహరం చైవ మందాగ్నిం చ వినాశయేత్ ।

మరల తామ్రభస్మ విధి

శ్లో. ఆదా తామ్రం శ్లక్ష్యపత్రం కృత్వా దత్వా ⁶పలత్రయమ్ ।

తూరమృత్తికయా లేప్యం శుద్ధవర్ణం తతో భవేత్ ॥

గృహకన్యారసేనైవ భావయిత్వా పునః పునః ।

తతస్సప్తపుటం కృత్వా మ⁷త్స్యాక్షీరసక్తైస్తథా ॥

గంధకార్కక్షీరలేపం కృత్వా ద⁸ద్వామృతపత్రయమ్ ।

చూ¹⁰ర్ణం భవతి తత్తామ్రం పునః ఖల్వే విమర్దయేత్ ॥

ఫలత్రయకషాయేణ భావయిత్వా పునః పునః ।

తతో నిక్షిప్య మూషాయాం దత్త్వా షోడశకథా పుటమ్ ।

లనంతరం క్షీరసర్పి¹ర్మధుభిశ్చ ముహుద్దుహుః ।

భావయిత్వా పుటం దేయం ప్రత్యేకం సప్త సప్త చ ।

గృహకన్యారసేనైవ భావయిత్వా పునః పునః ।

దోషం హిత్వా తామ్రచూర్ణం సుభారససమం భవేత్ ।

ఏతైర్వివిధసంస్కారై³శ్చర్షి²దాహభ్రమాదికాః ।

మధుక్షీరఘృతైస్సార్థం నానాకుష్ఠం ప్రశాతయే⁴త్ ॥⁶

వ్యోషఖండేన తైలేన కాంజికేనాథ వా పునః ।

నిష్కేణ సమ్మితం చూర్ణం శూలగుల్మప్రశాంతయే ॥⁰

1. భారసం

7. శ్లే

13. న

2. ప్రజామం శూలవరోంశి

8. మ

7 పథ్యానిప్రాశయిత్రా

3. ఛ

9. ద్వి

శయే త్రాతఃవిశేట్యా

4. చ్చ

10. భ

ర్ణంసుశోభనం

5. ప్య

11. త్

6. త్వాత్

12. ంచ

పిడకల వూటము పెట్టి చల్లార్చి కాయమీద పెంకులు పారవేసి సన్నికోల్లు మీద మెత్తగానూరి

1. త్రికటుకము

2. త్రిఫలాలు

3. ఓమము

ఇవి ప్రత్యేకము తెంకాయ యెత్తు, చిత్రమూలము 2 తులములు పీటిని చూర్ణముచేసి నూనె 10 పలములు, నెయ్యి 10 పలములు, అముదం 10 పలములు పీటిని అటికెలో బోసి తెంకాయ ముద్దను ⁴పై చూర్ణమును అటికెలో ⁴బోసి గరిటెతో కలియబెట్టుచు లేహ్యపాకముగా వండి దించి అవెనుక వెల్లులిపాయలు 10 పలములు నలగ గోట్టి పై లేహ్యపాకములో గలిపి ప్రతి దినము అరచేతి గుంటుడు చొప్పున 15 దినములు నేవించిన గుల్మములు నయమగును.

మీగా²ళ్ల అరికా³ళ్ల ⁴పగుళ్లకు

నెమిడికెపాములు మూడు దెచ్చి సంజుడుగా జేసి వెన్నలో పొదిగి ముమ్మారు గ్రుంగేది ఈ క్రమమున ఎనిమిది దినములకు మీగాళ్లు అరికాళ్ళు పగులుట నయమగును.

పథ్యము చప్పిడి అన్నము తినునది.

కాళ్ళు చేతులు తుమ్ముచెక్క నీళ్ళతో కాచునది.

రసశుద్ధి

పాదరసములో 16 పాళ్లు యిటికెపొడి, 16 పాళ్లు పసుపుపొడి కలిపి ఖల్వమును గడిగి ⁴భాగుగ ఎండించి అందులో పాదరసమును

5. క

6. ంట

1. కాలు

1 యివి

2 ద్ద

2. ఆగ్రంధ్యము

3. న్న

4. నేకలిపి

5. ను

6. కుంటూము

7. య

8. నణచి

9. నా

10. వేసి

1. యే

2. ళ్లు

3. శు

4. పగిలినందు

4. గలేది

1. ను

2. న్ని

3. ం

4. లెన్న ఆరించి

5. న్న

నాగభస్మము

శ్లో. పాకహీనా నాగవంగౌ కుష్టగుల్మరుజా⁷కరా ।
 మేహపాం⁶దూ⁹దరానాహ కఫమృత్యుక¹⁰రా మతే ॥
 నిద్గంఢీమూలచూర్ణేన¹ సార్కదుద్ధేన² లేపయేత్ ।
 నాగపత్రం తు తచ్చుష్కం ద్రావయిత్వా విశోషయేత్ ॥
 లి³ప్త్యా ద్రవ్యం పునః శేచ్యం సప్తవా⁴రం విశుద్ధయే ॥
 అశ్వత్థచించాత్వగ్భస్మ నాగ⁵స్య చ చతు⁶ర్థతః ॥
 క్షిప్త్యా పచేల్లాహపాత్రే చాలయ⁷ లోహదండతః ।
 త్రిముండపాత్ర¹సిద్ధం తత్ భస్మతుల్యమనశ్శి²లమ్ ॥
 జంబీకే³ చారనా⁴లే చ పిష్ట్యా దధ్యా పుటపచేత్ ।
 సాంగశై⁵త్యే పునః పిష్ట్యా విశ⁶త్ భాగశిలాష్లుకైః ॥
 ఏవం షష్టిపుటైః పక్వం నాగం⁷ సి⁸ద్ధ్యన్నిరుత్థితమ్ ॥

ప్రకారాంతరము

శ్లో. భుజంగం⁹ సుద్రుతం కృత్వా ప్రక్షి¹⁰పేత్సరభీజ¹లే ॥
 త్రిఫలాయాః కషాయే చ భృంగస్య స్వరసే తతః ।
 శితాయాం తోయయుక్తాయాం మాక్షికే చ మ²తం తథా ॥
 ఏవం శోధితనాగస్య నూత్నపత్రాణి కారయేత్ ।
 తతశ్చూర్ణేన సంలి³ప్య పుటేద్దోమయవహ్నినా ॥
 భస్మీభూతం⁴ ఖరం నాగం చిత్రకద్రవసంయుతమ్ ॥

6. నో

7. ర

8. దో

9. కాచాధ

10. రానిలా

1. అ

2. శే

3. ప్తా

4. రైందు శుద్ధయే

5. తస్యధ్యేద్రావితం నాగం

కుల్యశేచ్యంతు సప్తథా

5. సాన్

6. ర్యచ

7. క్షిప్త్యా చుల్కాంతచే

చాలహేహ తత్సు

నా

1. శుద్ధేతు

2. లా

3. ఆ

3. శైత

5. తివ

6. శే

7. స్యాయాం

8. ద్ది

9. సూదృ

10. క్షేసు

1. శే

2. శే

3. ప్తా

4. క

పిడకల పుటము పెట్టి చల్లార్చి కాయమీద పెంకులు పారవేసి నన్నికోల్లు మీద మెత్తగానూరి

1. త్రికటుకము

2. త్రిఫలాలు

3. ఓమము

ఇవి ప్రత్యేకము తెంకాయ యెత్తు, చిత్రమూలము 2 తులములు పీటిని చూర్ణముచేసి నూనె 10 పలములు, నెయ్యి 10 పలములు, అముడం 10 పలములు పీటిని అటికెలో బోసి తెంకాయ ముద్దను పై చూర్ణమును అటికెలో పోసి గరితెతో కలియబెట్టుచు లేహ్యపాకముగా వండి దించి అవెనుక వెల్లుల్లిపాయలు 10 పలములు నల్గగొట్టి పై లేహ్యపాకములో గలిపి త్రదిసము అరచేతి గుంటెడు చొప్పున 15 దినములు నేవించిన గుల్మములు నయమగును.

మీగాళ్ల అరికాళ్ల పగుళ్లకు

నమిడికెపాములు మూడు దెచ్చి సంజుడుగా జేసి వెన్నలో పొదిగి ముమ్మారు గ్రుంగేది ఈ క్రమమున ఎనిమిది దినములకు మీగాళ్లు అరికాళ్ళు పగులుట నయమగును.

పథ్యము చప్పిడి అన్నము తినునది.

కాళ్ళు చేతులు తుమ్ముచెక్క నీళ్ళతో కాచునది.

రసశుద్ధి

పాదరసములో 16 పాళ్లు యిటికెపొడి, 16 పాళ్లు :

కలిపి ఖల్వమును గడిగి భాగుగ ఎండించి అందులో పాద

5. త

6. ంట

1. కాలు

1 యివి

2 ద్ద

2. ఆగ్రంధ్యం

3. న్న

4. నేకలిపి

5. న

6. కంటూము

7. య

8. నణచి

9. నా

10. వేసి

1. యే

2. ళ్ల

3. శు

4. పగిలినందు

4. గలేది

1. న

2. న్ని

3. ం

4. లెస్స అరించి

5. న్న

మును మోదుగవేళ్ల రసముతోనే నూరి పట్టించి ఒక పుటముపై⁴న భస్మమగును.

మరియొకవిధము

పంచకోలకషాయములో తగరమును ఏడుమార్లు కరిగించి. పోసిన శుద్ధి⁷యగును.

శేలవేరు చూర్ణముతో ఆశుద్ధతగరమును కాల్చిన భస్మమాను.

ఆతగరమును క్రొవ్విలో బెట్టి అందులో చేతిబచ్చలికూర రసమును పోసి కరిగించిన⁹ నిరుత్థమగును.

వంగగుణములు

శ్లో. వంగం సతి క్తలవణం పాండుఘ్నం క్రిమివారజిత¹ ।

లేఖనం పిచ్చిలం కించిత² సర్వమేహసయప్రణాత³ ॥

లోహశుద్ధి

ఉత్తమలోహమును రాగిపొడిగ రాయించి శుద్ధిచేయు విధము. చింతాకు రసము నిమ్మపండ్ల రసము పులిచించిలిపాకు రసము గోవు పంచి తము నూనె⁴ ఉలవకట్టు ఆవుచల్ల⁵ పేట్లతో⁶ ఒక్కొక్కదానితో ముమ్మారు⁷ బాగుగ ఉడికించిన శుద్ధి⁹యగును.

లోహభస్మవిధి

శుద్ధి¹⁰చేసిన లోహమును, ఆవు పంచితము, గలిజేరాకురసము, అల్లపు రసము, పచ్చిపసుపు రసము అడ్డచరపాకురసము, తిప్పతీగెరసము

3. సాననే

4. తే

6. పోస్తే

7. ఆవు

5. పోసి తగం వేసితే

8. గితే

9. సుదాతనాను

10. తారభస్మము

అన్వఫల్లాతక తో యెపి

స్వేద్య పత్రాణిలేపయేద్

త తిసిం జలంవార్ధ్యాక్షి

ప్రాయధ్వజలేపయేత్

గజాభ్యా జాయతే

భస్మం చత్వారీం కత

పంచకం

1. ధుల

2. 0

3. శేలక్షణం

4. పు

5. యంత

6. ఒకటొకటను

7. లెస్స

8. కిస్తే

9. ఆవు

10. అయి

1. 0

చాగదుంపల రసము, కలబంద రసము, నల్లేడు రసము, జిల్లేడాకు రసము, చెఱుకు రసము, కలగరాకు రసము, బోడతరపాకు రసము, చిత్రమూలపు వేళ్ల రసము, నేరేడు²చెక్క రసము, ఈ రసముల నొక్కొక్క పదానితో ఏడేసి మాడ్లు మర్దించి ప్రత్యేకము ఏడేసి పుటములు⁵ వేసిన లోహము వారితరమాను.

లోహసిందూరము

పైన చెప్పిన విధముగ తయారైన లోహభస్మము ఒక భాగము ఇంగిలీకము ఒక భాగము¹ కలిపి మెగలిచంటిరసముపోసి మర్దించి పుటము బెట్టిన సిందూరించును.

నల్లగా కావలె²ననిన గుంటకలగరాకు రసముతో³ నూరి మూడు పుటములు⁴ వేసిన నల్లని సిందూరమగును.

మరియొక విధము

శుద్ధిచేసిన లోహపురాపాడిని నేరేడు⁴చెక్క రసము పోసి సూర్య పుటాన బెట్టి, రాత్రి పిడకలతో పుటము పెట్టవలెను. ఈ విధముగ ఏడు పుటాలు⁷ పెట్టవలెను. వారిజపాకురసమున ఏడుపుటములు, గలిజేద సమూలపురసాన ఏడు⁹పుటములు, త్రిఫల కషా¹⁰యముతో ఏడు పుటములు¹ ఈ విధముగ పుటములు పెట్టి²న వారితరమాను.

త్రిక్షలోహశుద్ధి

ఉక్కు రేకులుగ వేయించి, త్రిఫలకషా³యములోను గోమూత్ర⁴ములోను కలగర రసములోను నేరేడు చెక్కర⁷సములోను ఈ రస

2. జ
3. ట
5. వేస్తే
6. ఇందుల సరియింగిలీకం
1. పెట్టి
1. రెస్తే
3. సాన
4. వేస్తే

4. జ
5. బెట్టెడి
- 6 క్రమాన
7. బెట్టెడి
8. టా
9. పుటాలు
10. యాన

1. యాక్రమాన
2. శే
5. యాన
4. త్రాన
5. పాన
6. జ
7. సాన

ము⁹లలో ప్రత్యేకము ఒక్కొక్క¹⁰ దానిలో ఏ డేసిమార్లు రేకులను ఎట్టుగ కాచి ¹ముంచిన శుద్ధి ²యగును.

తీక్షణలోహభస్మవిధి

శుద్ధిచేసిన ¹ఉక్కురేకులను రాపొడిగ రాయించి, ఆరాపొడి పది ప²లములు, గంధకము ³రి. పలములు, ఇంగిలీకము ⁴ఒకపలము, ⁵ఇంగిలీకము ⁶లేనిపక్షమున ఆఖరున ⁷పలములు గంధక⁷మునే ⁸చేర్చుకొనవలెను. గోమూత్రము, గలిజేరురసము, అల్లపురసము, తిప్పతీగె రసము, దువ్వుగురసము, నల్లేరు రసము, గంజెన రసము, పసుపు రసము, జిల్లేడు రసము, ఈ రసములలో ఒక్కొక్కదానినే పోసి, పిప్పలిచూర్ణమును కూడ కలిపి మర్దించి మూకుటిలో బెట్టి మీద నొకమూకుడు⁹తో మూసి ఒక పుటముపెట్టవలెను. ఈ¹⁰విధముగ ఏడుమార్లు మర్దించి యేడు పుటములు పెట్టవలెను.

²పైనచెప్పిన 7 పలముల గంధకమును ²పుటమున కొకభాగము ప్రకారము, 7 పుటములకు పంచవలెను. అపుడు ఉక్కు భస్మమగును.

శ్లో. సర్వమేవం మృతం లోహం ధృతవ్యం మూషమధ్యగమ్ ।

ఇత్యేవం స్యాన్నిరుత్థానం సేవ్యం వారితరం మతమ్ ॥

సర్వలోహభస్మవిధి

శ్లో. శుద్ధసూతం ద్విధా గంధం ఖల్వేన కృతకజ్జలమ్ ।

ద్వయోగ్గుమం లోహచూర్ణం మర్దయేత్కన్యకాద్రవైః ॥

8. సాలను

9. కాల

10. బను

1. మిస్త్రే

2. అపు

1. శుద్ధకులు

2. చలాలకు

3. ఫ 3

5. ౧

6. ఫలిమెడు

7. మే

8. పెట్టుకొనేది

9. బెట్టి

10. క్రమాన

1. బెటేది

2 అగంధకం ఏడు

3. పెటాలకు పంచిపెట్టెది.

4. లోహ

4. ఇ తేవం న్యాని ద్దానం

సేవ్యం వారితరంయతం

5. లోహస్మ

యామద్వయం స¹ముధృత్య తన్దోళం తామ్రపాత్రకే ।
 ఆచ్ఛాదై వ్యరండప²త్రైశ్చ యామార్ధే³నోష్ణతాం గతే ॥
 ధాన్యరాశౌ⁴స్య సే త్తచ్చ త్రిదినాంతే సముద్ధరేత్ ।
 సంపేవ్య గాళయేద్వస్త్రాత్సత్యం వారితరం భవేత్ ॥
 కాంతం తీక్ష్ణం తథా ముండం నిరు⁵త్థం జాయతే మృతమ్ ।
 స్వర్ణాది మూరయే⁶దేవం చూర్ణీ⁷కృత్తో⁸క్తలోహవత్ ॥
 సిద్ధయోగో మ⁷యా²ఽఽఖ్యాతః సిద్ధానాం⁸ చ ముఖాగతః ।
 అనుభూ⁹తో మయా సత్యం సర్వరోగ¹⁰జరాపహః ॥
 త్రిఫలామధునంయుక్తః సర్వరోగేషు యోజయేత్ ।

మరియొక లోహభస్మవిధి

లోహార్థం గంధకం యుక్తావ్ గంధకార్థం తు పారదమ్ ॥
¹కుమారీస్వరసైర్మర్ద్యమాచ్ఛాదై వ్యరండపత్రకైః ।
 తత్కల్పం గోళకం¹ కుర్యాత్ భూపుటం చ చతుర్ది నమ్ ॥
 ఉద్భృత్య గాళిశం వస్త్రాస్సధుకృష్టానుపాసతః ।
 గుంజాచతు²మ్కమాత్రేణ రో³గం హంత్యనుపాసతః ॥
 అనుపాస⁴శేషేణ సర్వరోగహరం పరమ్ ।

లోహభేదములకు గుణాధిక్య⁴వర్జనము

శ్లో. కిట్టాదప్యగుణం ముండం ముండా తీక్ష్ణం తతో²ఽప్యకమ్ ।
 తీక్ష్ణాల్లక్ష్యగుణం కాంతం తత్క్షణాత్కురుతే గుణమ్ ॥

6. మృ	7. కుర్యాప్త	పూరితం
1. త్రా	8. సమభావ	1. కృత్వాభూపుటేతు
3. తుష్ణతాభవేత్	9. త	2. ప్త
4. స్వకేతాశ్చ	10. జ	3. గో
5. ద్ధం	9. కుమారీస్వరయే త్క	4. ం
6. తేష్ఠ	అగ్ం ఏరంపత్పత్ర	5. ధి

రసమృతలోహగుణము

శ్లో. మృతాని లోహాని రసే భవన్తి
నిఘ్నంతి యుక్తాని మహామయా¹ంశ్చ ||
అభ్యాసయోగే దృఢదేహసిద్ధిం
కుర్వంతి యద్వస్థజరావినాశమ్ ||²

ఉక్కుభస్మము

శ్లో. గోమూ³త్రద్విపునర్నవార్ద్రా⁴కనిశావా⁵సామృతా సాత⁶లా
మూర్వావజ్రల తాకరూటకవిరాలరే⁷క్షురాణాం రసైః |
పక్వా లోహరజః కలుత్రయవరాముస్తాగ్నివే⁸ల్లైస్సమైః
తక్రకాజ్యోష్ణజలేన మేహక్రిమిహృత్సా⁹ండు¹⁰త్వహృద్రోగజిత్

లోహభస్మము

శ్లో. కాంతం తీక్ష్ణం తథా ముండం చూర్ణం మ¹త్స్యాక్షిజద్రవైః |
ఆ¹⁰తపే త్రిదినం భావ్యం త్రిదినం చిత్రకద్రవైః |
త్రికంటకరసై¹¹రేవం సహదేవీద్రవై¹²స్తథా |
గోమూత్రై¹³స్త్రిఫలా¹⁴యాశ్చ క్వాథేన భావయే¹⁵త్త్రయహమ్ |
¹⁶ఉక్తద్రవై¹⁷స్తతో మర్ద్యం క్రమాద్దేయం పుటం పుటమ్ |
రుధ్వా గజపుటం దేయం మృతం యోగేషు యోజయేత్ |

మండూర¹⁸కల్పము

ప్రాతచిట్ట¹⁹మును బొగ్గులు పోసి కొలిమిలో యెఱ్ఱి, కాల్చి, తాడి
దోనలో ఆపు పంచిత²²మును పోసి ²³అందులో ముంచవలెను. ఇల్లు

1. ని	4. ం	14. ం
2. లోహంమృదుకు	5. మాత్ర	15. త్రి
3. హయకురు గజ దంతం	6. శా	16. ద్వేష్య
మాహిచంశృంగశేనం	7. నా	17. త్రిఫా
మజనఖశకల్యం మేరు	8. ంచ	18. యు
శృంగారుషేతం	9. కాంత	19. త
ఘృతమధుగుడగుజా	10. ం	20. ద్వైం
టంకణం బిల్వతైలం	11. చా	21. ం
సదమలకదిశత్సం సర్వ	12. త్ర	22. ం
లోహం మృదుత్వం	13. సాహం	23. యోడుమార్గ

ఏడు సార్లు కాల్చి ముంచి అ¹తరువాత రాతి రో²టిలో బోసి చూర్ణము చేసి వస్త్ర³గాలితముచేసి ⁴ఈ చూర్ణము అడ్డెడు,

కలగర, తెక్కలి, పత్తియాకు, ఉత్తరేణి. ఆదొండాకు, మూర్కొండాకు, ములుగోరింటాకు, సంబరేణు, జిల్లేడు ఆకు, గొబ్బియాకు,

ఈ ఆకుల పసర్లు ప్రత్యేకము⁵గ అడ్డెడు

⁶ఒక్కొక్క పసరును కుండలో పోసి ⁷పైకిట్టచూర్ణమును కూడ అందులోబోసి ఉడికించవలెను. ⁸ఈ విధముగ అన్నిపసర్ల¹⁰తోను ప్రత్యేకముగ ఉడికించి మెత్తగా నూరవలెను.

¹¹ఇట్లు తయారైన మండు¹²రము రెండు భాగములు, మిరియపు చూర్ణము ఒకభాగము కలిపి తేనెతో గాని, చల్లతో గాని ¹³నీవించిన శో¹⁴ఫ పాండువులు ¹⁵శమించును.

మరియొకవిధము

శుద్ధిచేసిన ప్రాతచిట్టచూర్ణములో

నీరుపప్పురాకు, సంబరేణు, అడ్డసరము, ములుగోరింట, వాకుడు దొండాకు, వావిలాకు, వుచ్చింతాకు, కలగర, పొన్నగంటి, జిల్లేడు, ఉలిమిరి, తెక్కలి, నల్లి, దంతి, ఆముదపాకు, ఉలిమిరికాయల రసము, పచ్చిపనుపురసము, అల్లము

వీట్ల రసములను ఒక్కొక్కటి అడ్డెడిసి చొప్పున పోసి యిగర¹ ఉడికించి మెత్తగానూరి తేనెతో గలిపి అరచేతి గుంటెడు పుచ్చు²⁰కొనవలెను. పాండు శో²¹ఫలు ²²శమించును.

1. ం

2. వెనుక

3. టి

4. గా

5. అడ్డెటికి అందులోబోసి

6.ంగా

7. మంగలంలోబోసి

8. ఆ

9. ం

10. యాక్రమాన

11. సు

12. ఈ

13. ం

14. పాళ్లు

15. ంపాలున్ను

16. నేవినే

17. థ

18. శమించు.

19. వండి

20. కొనేది

21. థ

22. మాచును

కాంత⁹ద్రుతి

శ్లో. కాం¹⁰తపాపాణచూర్ణం తు కారయేచ్ఛోధితం భిషక్ ।
 మేళయన్మహిషైః ¹హ్యుత్రదధిక్షీరశకృష్ణృతైః ॥
 దృఢం మ²ర్ద్యం వటిం కుర్యాత్ కర్షమాత్రం తు శోషయేత్ ।
 గోష్ఠీయంత్రే ¹విపక్తవ్య మంగారైః ఖదిరోద్భవైః ॥
 త్రివారమర్ధదివసం ²ద్రవతే నిర్మలం శుభమ్ ।
³ఉద్ధృత్య స్థాపయేత్సత్యమభికాల⁴క్తకాతథా ॥
 జయంతీత్రిఫలాచూర్ణం హరిద్రాగుడటంకణమ్ ।
 పాదాంశం ఖ⁵ర్పరం సిద్ధం పిష్ట్యా మూషాం ప్రోకల్పయేత్ ॥
 నళకానంపుటే బద్ధ్యా శోషయేదాతపే బలే ।
 సాధ్యం పాతాళయంత్రేణ ⁷యంత్రధ్యానాత్పుటేన వా ॥

గంధకతైల¹ము

అమలసారగంధకమును ముక్కలుచేసి పచ్చిపసుపు రస⁹మును,
 నీరుల్లి రస¹⁰మును, గాజుకుప్పెలో బోసి అందులో పైగంధక¹మునువేసి
 చీలమన్నులిచ్చి లద్దిలో ఒక నెల పోతిన తైలమగును.

అభ్రకనవసీతము

కృష్ణాభ్రక¹మును దెచ్చి కొలిమిలోవేసి పూద²గ చిటచిటమన్న
 దెల్లను తీసివేసి ⁴మిగిలినదానిని ⁵రోటిలోవేసి చూర్ణముగ గొట్టి ఆ
 చూర్ణము యెంత⁷యుండిన అంతకు సరి వడ్లుపోసి ⁹గట్టిగుడ్డతో ఒక
 గూనకు వాసెనగట్టి ఆ వాసెనమీద ఈ చూర్ణమును బోసి¹⁹ ఆ కుండలో

9. ధృ	6. శేవ	2. గాను
10. తా	7. సత్విధ్యాతేపు	3. దలాను
1, : పంచదవ్యాది గోమ	8. ౦	4. మంచి దలాపుంచి
యాదికైః	9. ౦	5. శోల
2. ద్యం	10. మృ	6.ంగా
1. గరుడార్క	1. ౦	7 యెంతయ్యని
2. ద్రవతీ త్రిఫలా	2. వాయివదిలంచేసి	8. దు
3, అసాధ్యామేచయస్సత్య	3. తిగాను	9. ఘ
4. ప్తకస్త	1. ౦	10. అందు
5. ధరం		

పుల్లకలి పోసి బలము గలవాడు రెండుచేతులతోను గట్టిగ మర్దించవలెను. అప్పుడు సార¹మంతయు గూనలోనికి దిగును. ²ఇదే అభ్రక సవనీయము.

ఆ³సిశ్యను వడియబోసి ఆముద్గ⁴నుతిసి మట్టియూడల రసము మర్చి తమ్మెలరసము పోసి మర్దించి ⁵బిళ్ళలగచేసి కిందమీదమూకుళ్లుపెట్టి సందు కాసరాకుండగ ణోకమన్నులిచ్చి ఆంత్రించి యేడుమార్లు గడపుటము పెట్టెది. తరువాత గలిజేరాకు ర⁷సముతో మర్దించి యేడుపుటాలు వేయవలెను ఆ అభ్రకలో సగము గలిజేరు వేళ్ళచూర్ణమును ⁸కలిపి ఆ ఆకుల రస¹మునే పోసి మర్దించియేడు పుటాలు వే²యవలెను. ఆ³తరువాత

ఉలవకట్టు, పొన్నగంటి రసము, బొలమిడివేళ్ళ రసము, కలుబంద రసము, సంబరేణాకు రసము, ఆవాలు, బ్రహ్మజెయుడు బాలు, మేకర నెత్తురు, నేరేడుచక్క రసము,

⁴ఈ రసములతో వేరువేరుగ యేడేసిమార్లు మర్దించు⁵చు ఏడేసి పుటములు వే⁷యవలెను. ఆ³తరువాత జిల్లేడుపాలతో మర్దించి నాలుగు పుటములు పెట్టవలెను. అ¹⁰ప్పుడు నిశ్చంద్రికమై పద్మరాగ వర్ణ¹ము కలదగును.

అభ్రకసిందూరము²

కృష్ణాభ్రకమును తెచ్చి రాయిలేకుండచూచి వేడిసిశ్యతో గడిగి బొలమిడి చెట్టును సమూలముగ వ్రొక్కి ³దాని పసరు పిడిచి, గూనలో బోని ఐదు దినసములు బెట్టి ఆనానిన అభ్రకమును గోనెమీద యెండబోసి, తేకులుగ వలచి మూ⁷కుడులో బోసి మీద మూకుడు⁸మూసి పుటంబెట్టి పాలతో¹తడిపి చల్ల నార్చి²మరలగో నెమీదయెండించిరోకిటితో

1. మలా
2. ఆది
3. క్లు వడిచివేసి
4. పుచ్చి
5. నిప్పుటి
6. డగ
7. సాన
8. బెట్టి
9. యా

1. మే
2. నేది
3. వెనుక
9. త్తే
10. ది
1. మూసు
2. ం
3. అందు

4. గ ది
5. ణోకి
6. ం
7. మండిగలో
8. బో
1. సు చలార్చి
2. తిరుగా
3. ల

బోసి చూర్ణముగ దంచి మెత్తగా ⁴జల్లించి ⁵గట్టి ⁶గుడ్డలో ఆ చూర్ణము⁷ను ⁸చూర్ణసమం వడ్లను పోసి, ⁹మూటగట్టి ఒక గూనలో కలి పోసి అందులో ¹⁰ఈమూటను పెట్టి ¹చేతులతో పిసికిన ఆ గూనలోనికి ²అభ్రకము దిగును. ³కలిని పడియ బోసి ⁴ఆచూర్ణమును యెండించి

మండుకబ్రప్పి, గలిజేరు, పుల్లదీగె, గోమూత్రము, నల్లగాసర, బాలిమిడి, త్రిఫల కమాయము, కలుబంద రసము, కందమంప, నల్లేరు, తిప్పతీగె, మట్టి ఊడలు, చాగదంపలు, అల్లము, పుచ్చింత, నిమ్మపండ్ల పులుసు, దబ్బ పండ్లపులుసు.

⁵ఈ రసములతో ఒక్కొక్కదానితో ప్రత్యేకముగా ఐదేసి మార్లు మర్చిచి ఐదేసి పుటములు పెట్టేది. తరువాత తేనెతో మర్చించి 2. కి. పుటాలు బెట్టేది. అపుడు నిశ్చంద్రికాభ్రకసింహారము ³తయారగును.

అశుద్ధాభ్రక¹దోక్షములు

శ్లో. అశుద్ధాభ్రం నిహంత్యాశు ¹దూషయే²న్మాదతం కఫమ్ ।

అరుచిం ³జనయేన్మూర్ఛాం మందాగ్నిం క్రిమివర్ధనమ్ ॥

అభ్రక¹భేదములు

శ్లో. పినాకం దద్దురం నాగం వజ్రం చేతి చతుర్విధమ్ ।

అభ్రకలక్ష²ము

శ్లో. పినాకం పావకోత్తప్తం విముంచతి దలోచ్చయమ్ । ²

దద్దురో హి నిపాతే²గ్నా కురుతే దద్దురధ్వనిమ్ ॥

4. దాల్చి

5. ఘ

6. కోకలోను

7. న్ను

8. అన్ని

9. పొట్లం

10. తోవ

1. గాను

2. నవనీతమై

3. అది

4. డించినచూర్ణంపుటాలకు

5. యీ పదరు

6. టిమర్ది మ్తా

7. మే

8. ధూ

9. మాను

10. గుణం

1. దుర్మ

2. మా

3. చ్చాదయేన్మత్తాం

1. వడ్డలు

2. కా

2. పినాక ద్వైత్రయో వ

ప్రంద్రభ జాతిం సహ

హాత్

ముచ్చంతగ్నో వినిక్షిప్య

పినాకో దళకందశం

3. కా

నాగస్త్యగ్ని⁴గతః శబ్దం పూ⁵త్కారం చ విముంచతి ।
 ఏతేషాం భక్షణా⁵దేవ జాయతే రోగసంచయః ॥
 వజ్రాభ్రకం తు త⁷ద్దగ్ధం స⁸కాంచిద్వికృతిం⁹ప్రజేత్ ।
 త¹⁰ద్రాభ్రకం తు సంయో¹జ్యం వ్యాధివార్ధక్యమృత్యుజిత్ ॥

అభ్రకశుద్ధి

శ్లో. ధమేద్వజ్రాభ్రకం వ¹హ్నా తతః క్షీరే ని²షేచయేత్ ।
 భిన్నపత్రం తు తం కృత్వా మేఘనాధార్ద్రా³కాంభసా ॥
 భావయేదప్తయామం తు¹జ్ఞేయం శుద్ధం²తద్రాభ్రకమ్ ।

ధాన్యాభ్రకవిధానము

శ్లో. అథ వా భ్రాస్యద్వా భాగౌ మ³స్తుపైకం జలైస్స⁴హ ॥
 ద్విది⁵సం స్థాపయేత్సాత్రే తతః సూక్ష్మం⁷భవిష్యతి ।
 బద్ధా భాన్యాయుతం వస్త్రే మర్దయేత్కాంజకే⁸ద్వధం ।
 ఆదాయాప్లుగతం శుష్కం శుద్ధం ధాన్యాభ్రకం⁹ప్రజేత్ ॥

¹⁰అభ్రకమారణము

శ్లో. పునర్నవా మేఘనా¹ధో మత్స్యాక్షీ స్సుక్కుమారికా ।
 చాంగేరీ మరిచం చైవ బలా చ పయసా సహ ॥
 ఏతైశ్చ పేషయేచ్ఛాభ్రం ప్రత్యే²కేన త్ర్యహం త్ర్యహమ్ ।
 క్షీ ప్త్వా²తపే పుటే పాచ్యం ప్రత్యే²కేన పునః పునః ॥
 పిష్ట్యా పుటే తతః శ్లష్ట్యం కజ్జలా³భం మృతం భవేత్ ।
 ధాన్యాభ్రకస్య శుష్కస్య దశాంశం మరిచం క్షీపేత్ ॥

4. గ్ధం
5. వ్యా
6. యే
7. ప్ని
8. కి
9. గయే
10. స్వా
1. దం

1. ప్నా
2. రిక
3. ద్రవా
1. కే
2. స్యమ
3. క్పర్వా
3. ప్త్వా
4. హ

5. ధం
6. చా
7. సచేక్షతి
8. దృఢం
9. భవే
10. అధశుష్కస్య మారణం
1. భోద్రజై మూలపునర్నవా
2. స్థిత్యా
3. భ్రం

పేషయే⁴దస్తువగై⁵స్తమాస్తు⁷కాద్యై⁹ద్దినత్రయమ్ ।
 తచ్చుష్కం సంపుటే¹పాచ్యం²ఖది³రాగార⁴క్తైర్ద్రుగమ్ ॥
 పూర్వవచ్చ⁵విపాచ్యా⁶ ధ సేచయేదాస్తుకేన తు ।
 దా⁶ప్యం తథా సప్తవార⁷మన్తాంశం చ పునః పునః ॥
 లగస్త్యశిగువర్షాభూమూలత్వో⁸క్త్రోజైర్ద్రుగైః ।
 పిష్టా¹క్రమేణ²సంశో³వ్యం⁴ప్రత్యేకం తు దినద్వయమ్ ॥
 సితామధ్వాజ్యగోక్షీరైర్దధా⁵ తత్పిష్టమభ్రకమ్ ।
 రుధ్వా⁶ష⁴డ్భిః పుటైః పాచ్యం పిష్టా పిష్టా పునః పునః ॥
 మ⁵త్సాన్యైశ్చ వైకవా⁶రం తస్మద్ద⁷న్యం పిష్టా⁸తథా పుటేత్ ।
 ఏవం గజపుటే పాచ్యం నిశ్చంద్రం మ్రియితే⁹ద్రకమ్ ॥

మరియొక విధము

శ్లో. ధాన్యాభ్రకం ద్రవైర్మద్ద¹న్యం మ²త్సాన్యక్షీతులసీభవైః ।
 మూలజైః³క్షోకిలాక్షస్య కుమారీ⁴శ్వేతదూర్వయోః ॥
 వ్యాఘ్రీకంద⁵స్య వర్షాభ్వా దినమేకం విమర్దయేత్ ।
 కుంజరా⁶వైః సప్తపుటైః పిష్టా⁷వశ్చ⁴త్పునః పునః ॥
 దత్వా పంచా¹స్తుకైః పాచ్యం పిష్టా పిష్టా త²దప్తథా ।
 ఏవం నిశ్చంద్రకం³భాతి సర్వయోగేషు యోజయేత్ ॥

4. జా

5. నల

6. ఖా

7. ంది

1. ధాన్యం

2. భే

3. రా

4. వైధ్యవం

5. బాతం నికారాధకిం

6. మ్యంత్రత్రే ఉపద్యా

7. ంల

8. క్త

9. వైద్ర

10. ద్ర

2. చాతేమం

3. ద్వాదధామ్యం చ కేష
యేత్

4. ద్వి

5. చాప్తి

6. రాప్యమ

7. త్రిధాభవేత్

8. య్య

9. చా

10. ద్ర

1. కిభా

2. పునర్నవ్యా

3. భో

4. పు

1. మతైః

2. ష

3. యాం

మరియొక విధము

శ్లో. ధాన్యాభ్రం టంకణం తుల్యం గోమూ⁴త్రతులశీద్రవైః ।
 వాక్రుచ్యా⁶సూరణద్రావై ద్దినం పిష్టా పుటే పచేత్ ॥
 ఏవం చిం⁷చ్యాద్రవైః పాచ్యం మర్ద్యం మర్ద్యం త్రిభా పుటేత్ ॥
 చతుర్దశపుటైరేవం నిశ్చంద్రం సర్వరోగజిత్ ॥

మరియొక విధము

శ్లో. ధాన్యాభ్రకం రవిక్షీరై ర్ము⁸లద్రవైశ్చ వా ।
 మర్ద్యం మర్ద్యం పుటే పాచ్యం సప్తభా మ్రియతే⁹భ్రకమ్ ॥

మరియొక విధము

శ్లో. ధాన్యాభ్రకం తుషాన్లు¹⁰ష్టమాతవే¹భావయేద్దినమ్ ।
 యామం మర్ద్యం తు తద్దోశం దుధ్వా గజపుటే పచేత్ ॥
 ఏవం కార్పాసతో యే²పి స్థితం పేష్యం పుటే పచేత్ ।
 ఏవం గోక్షీర³మధ్యస్థం స్థాప్యం మర్ద్యం పుటే పచేత్ ॥
 తతశ్చా¹ష్టేచ కార్పాసే గోక్షీరే చ పునః పునః ।
 ఘృత్పాకం²మర్దనం చ పుటం చైవం³చిరేత్ క్రమాత్ ॥
 ఏకవింశ⁴తిభిః పాక్షై⁵ర్ద్యుతం భవతి నిశ్చయః ।

అమృతీకరణము⁵

శ్లో. త్రిఫల⁶త్థకషాయ⁷స్య పోలాన్యాదాయ షోడశ ।
 గోఘృతస్య పలాన్మ⁸ష్టౌ మృతా⁹భ్రస్య⁹తథా దశ ॥

4. త్రే
5. కూ
6. పురజైవాల్యా
7. ద్యా
8. లా
9. శ్చ
10. మ్లాతా
1. ర్వా

2. యాతి సంస్థా
3. మే
1. మైశ్చ
2. చ మర్ద్యం
3. మనం
4. త్యతీ
5. మృతో

5. సక్వషం ఖాతికార్పా
- జాం అమృతీకరణం
- శృణు ।
6. ధ
7. శ్చ
8. లా
9. పలా

ఏ¹⁰కం కృత్వా లోహపాత్రే పాచయే¹న్యదువహ్నినా ।
²ద్రావితం చ సమాదాయ సర్వయోగేషు యోజయేత్ ॥
 అనుపానం వినా³ప్యథ్రం జరామృత్యురుజాపహమ్ ।
 యోజయేదనుపానైర్వా తత్తద్రోగహరక్ష⁴మప్యే ॥
 మృతం చాత్రం హరే⁵న్మృత్యుజరారో⁶గా⁷ననే ధా ।
 సేవితం దేహదా⁸ర్థ్యాగ్నిరూపవీర్యా⁹భివర్ధనమ్ ॥

అభ్రకప్రయోగములు

పైత్యమునకు అభ్రకప్రయోగము

ఉసిరిక పప్పును, మునుమా²పువేళ నానవేసి, ఆ సీ³ల్లతోనే ఆప
 ప్పుచు మెత్తగా నూరి అందులో శ్రీగంధమును ⁴కలిపి అభ్రక⁵మును
 కలిపి తేనె గలిపి ⁶ఈయవలెను.

జ్వరాతిసా⁷రములకు

అతివస ధరణమెత్తు, శొంఠి ధరణమెత్తు నానమీద తేనె పోసి
 గంధము తీసి దానితో అభ్రక⁸మును కలిపి ⁹ఈయవలెను.

పైత్యజ్వ¹⁰రములకు

¹ధనియాలు, శొంఠి, అడ్డడు²సీల్లలో కషాయము పెట్టి అరపో³ల
 దుగా కాచి చల్లార్చి పంచదార కలిపి ఈ యనుపాసముతో అభ్రక⁴మును
 ఈయవలెను. ఈకషాయమును పెట్ట⁵లేసి యెడల వెచ్చని నిల్లుపోసి
 పైవస్తువులను నూరి అభ్రక⁶మును దానితో ⁷కలిపి ఈయవలెను.

10. కే
1. మృ
2. ద్రావిజం న
3. చా
4. యః
5. మృ
6. గా
7. న
8. రుధ్య¹

9. చ
1. ం పైత్యానకు
2. పే
3. శ్మహాసి
4. పెట్టి
5. ం పెట్టి
6. పెట్టి
7. రాస
8. ం పెట్టి

9. యిచ్చేది.
10. రాస
1. కొలిమెర్లు
2. శ్మ
3. లె
4. ం పెట్టియిచ్చేది.
5. లేకున్నా
6. ం
7. పెట్టియిచ్చేది.

కామిలజ్వరములకు

తిప్పతీగను ఒలిచి చితుక¹కొట్టి నీళ్లుపోసి ¹⁰ఒక రాత్రి మంచు¹లో నుంచి తెల్లవారి ఆనీ¹ళ్లును చింతకానెల కమాయము²ను సమాంశలుగ³కలిపించదార ⁴కలిపి ఈ యనుపానముతో అభ్రక⁵మును ఇచ్చేది. ఆవెనుక ఉసిరిక పప్పు కలితో గంధము తీసి కన్నులకు⁶పట్టించవలెను. ఆ⁷పువెన్నలో పంచదార ⁸కలిపి అభ్రక⁹మునకు అనుపానముగా వాడవచ్చును.

వెక్కులకు

వెలగపం¹⁰డులోని విత్తులు, యాలకులు సమాంశలు చూర్ణ¹ము చేసి తేనె పోసి కలిపి దీనితో అభ్రక²మును ఈయవచ్చును.

పైత్యము తగ్గుటకు

నల్లని కరక్కాయచూర్ణమును పంచదారను ఆ⁴పు వెన్నతో గలిపి ⁵అభ్రకమును ⁶ఈయవలెను.

శ్లేష్మము తగ్గుటకు

కరక్కాయల చూర్ణమును తేనెతో గలిపి దానితో అభ్రకమును గలిపి యిచ్చేది.

హితమునకు

నల్లఉలవకట్టులో ⁸బెల్లమును కలిపి నూనె గలిపి అభ్రకమును ¹⁰కలిపి ఈయవలెను.

8. రాన

9. మొత్తి

10. ఆ

1. న

1. కున్ను

2. న్నూ

3. గా బెట్టి

4. వేసి

5. ం పెట్టి

6. బెట్టేది

7. ల

8. వేసి

9. ం పెట్టి యిచ్చేది

10. టి

1. ం

2. ం పెట్టి యిచ్చేది

3. జిగ్గేటందుకు

4. ల

5. ం

6. పెట్టి యిచ్చేది

7. మ్మనకు

8. తా

9. చరికడం పెట్టి

10. పెట్టి

ప్రమోహములకు

తోగవిత్తుల రసమును, తంగేడు విత్తుల చూర్ణమును పంచదారను పసగడుగులో కలిపి అభ్రకముతో నీయవలెను.

మరియొకటి

కొమ్మనగొలిమిడివేళ్ల పాడిన్నీ, తోప్పనత్తు తంగేడు పువ్వుల లోని పాలు పీటిని ఉసిరికపప్పు నానవేళి⁷న నీళ్లు పోసి నూరి తేనె గలిపి దీనితో అభ్రకమును కలిపి యిచ్చేది.

బహుమూత్రమునకు

తాడి¹⁰తేగ, తంగేడువేరు నార, తొక్కబలచిన అరటిపండు ఖర్జూరపు పండు¹పీటిని మానెడు నీళ్లలో పోసి అరసోలడుగ కాచి చల్లార్చి అభ్రకమును కలిపి ఈయవలెను.

మూత్రకృచ్ఛమునకు

1. కొమ్మన గొలిమిడి వేళ్లు 2. పొన్నగంటి వ్రేళ్లు 3. పల్లేరు వేళ్లు 4. దొండాకు రసము

ఇవి సమాంశలు¹కూర్చి ధరణమెత్తు మిరియపుచూర్ణమును²ను పిశ తులము బెల్లమును చేర్చి ఈ యనుపానముతో అభ్రకమును కలిపి ఈయవలెను.

మరియొకటి

1. చింతరెల్లలు, 2. గలిజేరువేరు, 3. ప్రాతచిట్టము 4. త్రిఫలములు 5. యినుపముక్క, శొంఠి

⁵పీటిని మానెడు నీళ్లలోపోసి అరసోలడుగ కాచి అందులో పిప్పలిచూర్ణమును అభ్రకమునుచేర్చి ఈయవలెను.

1. హాస	9. ం వేసి	2. ం
2. స్తు	8. త్రా	3. చరకడం. మా ం
3. స్తు	10. తేగామన్న	యెత్తు
4. ంతో యిచ్చేది	1. ఇంత	4. లా
5. ప్పాసారం	2. శ్మ	5. యంతమట్టు
6. స్తు	8. రె	6. శ్మ
7. ఆ	4. ం పెట్టియిచ్చేది	7. రె
7. యా మూడుదోరూలు	1. చేసి	8. ం పెట్టియిచ్చేది

క్షయకు

1. పెన్నేరుగడ్డచూర్ణము, 2. యాల¹కల చూర్ణము 3. శ్రీగంధపు చూర్ణము

వీటిని పిల్లిపీచర వేళ్లు తొక్కబలిచి చితకకొట్టి¹⁰న రస¹ములో² కలిపి తేనె కలిపి పిప్పలిచూర్ణమును కలిపి, అభ్రక²మును చేర్చి యిచ్చేది.

వీర్యవృద్ధికి

మొరలి దుంప చూర్ణము, చార బియ్యము, గసగసాలు నేలతాడి దుంపల చూర్ణము

వేసి కా²చిన పా⁴లను చల్లార్చి పంచదార¹కలిపి దీనితో అభ్రక²మును ఈయవలెను. ఉప్పు పులుపు మానవలెను, మధురాహా³రములను తినవలెను.

వాంతికి

ఒక పలమెత్తు మారేడువేరు గంధమును మానెడు నీ³ళ్ళలో⁴ గలిపి అరసో⁴లడుగ కాచి వడపోసి అందులో యాలకచూర్ణము ధరణమెత్తు వెలగవిత్తుల చూర్ణము ధరణమెత్తు, లాజపాడి ధరణమెత్తు, కలిపి పంచ దార వేసి ఈ యనుపానముతో అభ్రక⁵మును ఈయవలెను.

గ్రహణికి

1. శొంఠి, 2. ములు పెంపలివేరు, 3. కరివేపాకు, 4. బూరుగబంక, 5. ఆరెపువ్వులు

వీటిని మానెడు నీ³ళ్ళలో⁴ కషాయము బెట్టి అరసో⁴లడుగ కాచి ఈ యనుపానముతో అభ్రక¹⁰మును ఈయవలెను.

9. కి

4. లు

5. ం

10. ఆ

1. వేసి

6. యిచ్చేది

1. ంలో

2. ం యిచ్చేది

7. వేరు జాజి పువ్వు

2. ఈ చూర్ణం

3. రాలుబినేది

8. ప్లు

2. ంపెట్టి

3. ప్లు

9. లె

3. గి

4. లె

10. ం యిచ్చేరు

అతిసారమునకు

గ-డుగవేరుతోలు రసముతో శొంఠి 24 మాడలెత్తు కలిపి నూరి ఆ రసముతోనే గలిపి గ్రాహి చేసి అందులో. నూనె బొట్టు¹వేసి చల్లార్చి దీనితో అభ్రక²మునుచేర్చి యీయవలెను.

శీతవేంకికి

యలుమసంధి సమూలము, ము³త్తవపులగము, కృష్ణతులసివెన్ను ఆముదపువేరు,

ఇవి 4సమాశలు కలిపి శొంఠి⁵ని చేర్చి కషాయము బెట్టి అందు లోపిప్పలి చూర్ణ⁶మును కలిపి దానితో అభ్రక⁷మును చేర్చియిచ్చేది.

శీతజ్వరమునకు

తులసి యాకునూరి ఆరసములో పంచదార వేసి అభ్రక⁸మును కలిపి యిచ్చేది

రసభస్మవిధానము

శుద్ధిచేసిన రస¹మును 2గేదెపేడ గురుగు చేసి అందులో పోసి, 3దానిమీదను వెక్కుడువేళ్ల రస⁴మును, తమలపాకు 5రసమును పోసి 6దానిమీద తమలపాకు మూసి, ఆ గురుగును కుండలో బెట్టి ఆ తరువాత ఆ గురుగులో బడ⁶కుండగ ఆ గురుగు అంచు దా⁷కను ఉప్పు పోసి ఆ కుండమీద 1మరియొక కుండను బోరగిల పెట్టి ఆ సందునయేడు 8కోకమ

1. రాస

2. మా ర లు పెట్టి

3. సాస

1. పో

2. ం పెట్టియిచ్చేది

3. త్తు

4. యలుమ సంధికి సమ

ముగాబెట్టి

5. బెట్టి

6. ంబెట్టి

7. ంబెట్టి

8. శీతజ్వరానికి

9. ంబెట్టి

10. ం

1. ం

2. యెనుప

3. అందు

4. ం

5. రసం

6. అందు

6. వెనుకను

6. డా

7. కాను

1. మరొక

న్నలు చేసి ²సాయ్యమీదబెట్టి యెనిమిది దీనిములు దీపాగ్నిని మంట ఆరకుండ వండి ⁴సాంగశీతలమున దీసి ఖల్వానబెట్టి మద్దిం⁵చిన భస్మ⁶మగును.

మరియొక విధము

పావలికూర రసము కుంచెడు, బానలోపోసి పొయిమీద బెట్టి అందులో పాదరసము మాడెత్తు పెట్టి ⁶ఆ పసరు యిగి⁷రేవరకు ⁸కాచిన భస్మ⁹మగును.

మరియొక విధము

శుద్ధిచేసిన పాదర⁹సమును మూకుడులో పోసి తెల్ల గలిజేరు సమూలము ద్రొక్కి ఆ మూకుటిలో పాదరసము మునిగేటట్టుగ త్రొక్కిన గలిజేరు రస¹⁰మును పిడిచి యెండిన జిల్లేడుగ¹ట్టలతో సన్నపాటి మంట పెట్టి గలజేరు వేరు²తో కలియ బెట్టవలెను. అప్పుడు రసముగాన ³వచ్చిన ⁴నిలవవలెను. ఆ పోసిన గలిజేరురసము ఇంకిపోయిన మంటపెట్టుటమాని, సాంగశీతలమున బలి యిచ్చి ⁵తీయవలెను. రసము భస్మమగును.

మరియొక విధము

శ్లో. శ్వేతాంకోలజటాసీరైఃసూతం మర్ద్యం దినత్రయమ్ ।
పుటయేద్భూధరే⁶ణాంధమూషామాం భస్మతాం ¹వ్రజేత్ ॥

మరియొక విధము

శ్లో. దేవదారుహరిక్రాంతామాశేనా²లేప్య పేషయేత్ ।
తద్రవైస్సప్తథా సూతం కుర్యాత్సృద్ధితమూర్చితమ్ ॥

2. పో
3. నా
4. లానబుచ్చి
5. చిన
5. మా
6. అది
7. రిందాకా

8. కేస్తే
8. మా
9. ం
10. ం
1. ర్రల
2. నకలయపెట్టేది
3. చెప్పినా

4. వలదు అపుషరసం విరిగితే
5. క
6. పుస్తే
1. మాంద్యమాషయం
2. శేఖి

తత్సూతం ఖర్పరే దద్యాత్ దత్వా దత్వా చ తద్రవమ్ ।

⁴చుల్యమథ పచోచ్ఛాహ్నీ భస్మ న్యాల వణోపమమ్ ।

మరియొక విధము

శ్లో. ఏరండమూలం ⁷త్వధచాగ్నిమూలం⁷

ధుత్తూరమూలం లవణస్య పూరమ్ ।

విమర్ద్య భౌండవ్యయ⁹దధనూతం

కరోతి భస్మా²థ ¹⁰పుటేన వైద్యః ।

మరియొక విధము

శ్లో. అపామార్గస్య బీజాని ¹సాగరైరండ చూర్ణ²కమ్ ।

తచ్ఛూర్ణం ధారయేత్సూతే మూషాయామథరోత్తరమ్ ॥

దధ్వా ³మృదవ్విన్నా యామైశ్చతుర్భి³ర్భస్మతాం వ్రజేత్ ।

1. పాదరసము

2. దుచ్చనవిత్తులు

3. ఆముదపువేరుతోలు చూర్ణము

వీటిని ఖల్వములో బెట్టి వెక్కుడువేళ్ళ ర¹సముతో మర్దించి ఆపిష్టి అధరోత్తరముల బెట్టి పండ్రెండు ఘడియలు మంట ఆంకుండ లఘుపుటము బెట్టిన ²రసము భస్మమగును.

రససింధూరము

శుద్ధిచేసిన రసము, గంధకము ³సమాంశలు గూర్చి ఎఱ్ఱప్రత్తి పువ్వుల రసము పోసి మర్దించి ఇటికె నడుమ గుంటగ దొలచి అందులో ఆ ప్రత్తి పువ్వు ఒకటి నూరి పెట్టి ⁴దానిమీద రసమును పెట్టి ⁵దాని ⁶నిం

3. తేం

4. భుల్లోపరి

5. త్యాహ్నో

6. పాదరసభస్మం

7. బడబాగ్ని

8. సఖట్ట

9. దుద్రవీర్య

10. విశాల

1. త్వ

2. యేత్

3. ద్వేయం

3. లఘుపుటేనాచ్యం చ

3. * భ

1. సాన

2. గల్మ

4. అందు

3. న్నూపరిగాబెట్టి

5. అంకులో

6. నిండా

దుగ అప్రత్తి పువ్వుల రసమునే పిడిచి ఆ యిటిమీదను ఇరపుచేసి ఒక పెంచిక పోరగిల పెట్టి కోకమన్నులు చేసి రిదానిమీద నొక యిటిక పెట్టి రెంటిసందు అత్రించి మోకాలులోతు గోతి ద్రవ్వి అందులో వరియూక బోసి ఊకమీద ఆ యిటికను పెట్టి దానిమీద పైవిధముగ (యరివి) 7యూక పోసి పుటము బెట్టి సాంగశీతలమున, కాలభైరవప్రార్థనము చేసి బలి యిచ్చి 2తీయవలెను. ఆ రసము సూర్యోదయ¹వర్ణసమానమైన వర్ణముకల సిందూరము³గ తయారగును.

శ్లో. హింగుళో⁴త్థరసం నిష్కం సి⁵లాతాశోం తు శత్రుమమ్ ।

చతుర్విష్కం బలీనాం చ బర్బర⁷స్య ద్రవైర్ధృఢమ్ ॥

సమ్మర్ద్య పిష్టికాం కృత్వా భరణ్యో⁸త్థివేశ్య చ ।

రిబర్బరస్య ద్రవైస్సిక్త్యా తతః⁹లైకశ్చాదయేత్తదా ॥

సిస్యమ్యగాలివ్య మృద్వస్యైః సప్తవారం తతః పరమ్ ।

1తథా ద్వాదశభిర్యామైర్వాలుకాయంత్ర²కే పచేత్ ॥

ఇంద్రగోపసమశ్చాయం సిందూరం సర్వసిద్ధిదమ్ ।

త్రిదోషశమనం భేది లోహానాం మారణం పరమ్ ॥

దేహలోహకరం నేత్ర్యం రససిం³దూరమిరితమ్ ।

1. ఇంగిలీకరసం 4ఒక భాగము 2. మణిశిల అర⁵భాగము

3. హరిదళము అర⁶భాగము 4. గంధకము నాలుగు భాగములు

7పిటిని మంచి వామింటవేళ్ళ రసముతో జాము మర్చించి భరిణ మూకుళ్ళలో పెట్టి అందులో ఆ పస¹రు పిడిచి అపిప్పిని మీద బెట్టి యేడు

7. మే

8. ఆమీద

9. చండి గుంట

9. యరివి

10. ఆ

1. ఆలాగునే

1. యరివి

2. పుచ్చేది

1. మైన

2. ధూ

3. పును

4. ద్ధ

5 తా

6. క

7. స్వా

8. తేస్త్రి

9. సిద్ధమాసాద్యమృధ్యస్త్రం

1. డిపాగ్నివా చతుర్యా

గ్రవా

2. ఊ

3. ధూ

4. గ

5. పాలు

6. పాలు

7 ఇంతమట్టు

8 పార

1. రు

కోకమన్ను¹లిచ్చి కడవలో మూడు²వంతులవరకు యిసుక పోసి ఆ మూకుళ్ళను³ ఆ యిసుక మీద పెట్టి⁴తరువాత కడవ⁵నిండుగ ఇసుక పోసి మీద మూకుడు మూసి సందు అంటించి పోయిమీద పెట్టి గాఢాన్ని నాలుగు జాములు, మధ్యమాన్ని యెనిమిది జాములు వండిసాంగ శీతలాన బల్కి యిచ్చి⁶తీయవలెను. ఇంద్రగోపనమమైన సర్వసిద్ధిసిం⁷దూరముతయార⁸గును. ⁹మందునిచ్చునపుడు బలి యిచ్చి¹⁰ఈయవలెను.

సౌభాగ్యరసము

శ్లో. సౌభాగ్యమృతజీరకద్వయ దసవ్యోషాభయా¹¹క్షామ¹²లం
నిం¹³శ్చంద్రాభ్రకశుద్ధగంధక¹⁴ముతం త్వేకీకృతం భావయేత్ ||
నిద్దండ్య⁷ంకురభృంగరాజకవృషాపామార్గప⁸త్రద్రవైః
సం¹⁵మర్ద్యం ¹⁶చణకప్రమాణవటికా గ్రంధిత్రిదోషా¹⁷పహః ||¹⁸

1. వెలిగారము	2. నాభి	3. జీరకద్వయము
4. రసము	5. త్రికటుకము	6. త్రిఫ ³¹ లములు
7. అభ్రక సిందూరము	8. గంధకము	

²³ఇవి సమాంశలు గూడి, లేతవా²⁴విలి చిగుళ్లు, గుంటకలగరాకు అడ్డరసపాకు, ఉత్తరేణాకు, పీటి ర²⁵సములతో ప్రత్యే²⁶కము²⁷వేదవేదగ మర్చించి సెనగగింజలంతలేసి వట్టి²⁸కలు చేసి అనుచానవి²⁹షములతో సన్ని³⁰పా³¹తములకు వెక్కులకు ప్రయో³¹గించవలెను.

1. లువి	13. లైః	మాతస్మరః
2. భాగాలు	14. శ్చ	21. లాలు
3. అందు	15. సహప	22. ధూ
4. ఆమీద	16. యు	23. యంతమట్టు
5. నిండా	17. త్వే	24. వి
6. పుచ్చేడి	18. ప్రత్యేకం	25. సాల
7. పెట్టేటప్పు	19. రసచేణకుర్ద	26. కాల
8. టేడి	20. ఏషాత్వేత్వమతీ తదేహ	27. వేరేవేరే
9. ధూ	మఖిలం శ్వేతాదివాష్ణి	28. కా
10. మపుసు	కృతః	29. మాలసు
11. ం	నిద్రాలోగ్య సటుస్త	30. తాలకు
12. శ్వా	కోగదకనేవ్యా మోహ	31. గించేది

ప్రళయకాలరుద్రరస¹ము

శ్లో. హింగుళో²త్థరసం భాగం ద్విభాగం గంధకస్య చ ।
 బాణభాగం చ గోదంతం కాలభాగం మనశ్శిలా ॥
 టంకణం నేత్రభాగం చ ⁴చతుర్భాగం చ ఖర్పరమ్ ।
 ఏకభాగం తు నేపాళం నేత్రభాగం హలాహలమ్ ॥
 దరదం చార్ధభాగం చ లోహతా⁵మ్రుజపాత్రో⁶కే ।
 ద్వా యామా వాలుకా⁷పక్వం స్వాంగశీతలముద్ధరేత్ ।
 వల్లప్రమాణవటకా⁸నార్ద్రకస్యానుపాసతః ।
 యోజయేత్తరుణాద్యే⁹చ దోషతాపజ్వరే పి చ ॥
 పురాణే తరుణే వాపి చాతుర్థ¹⁰కత్తిరాత్రికే ।
 ప్రత్యహం ¹¹జ్వరితే చైవ ధాతు¹²ష్వేవ గతే పి చ ॥
¹³అస్థిశ్లో¹⁴షే¹⁵ పి వివి¹⁶ధే దోషజ్వరహరం పరమ్ ।
 యామా¹⁷ధే ¹⁸సమత్రికాంతే దాహ¹⁹శ్చేదుల్బణో భవేత్ ॥
²⁰పార్శ్వో²¹వపీడనం చైవ తక్రం దధి సమున్వితమ్ ।
 సితయా మిశ్రితం ²²చైవ నారికేళాంభసా తథా ॥
 కరళీఫలపక్వాని ²³భోజయేదాతురం భిషక్ ।
 తాంబూలం చంద్రసంయుక్తం ²⁴స్నానేచ్ఛాయాం తథా చరేత్ ॥
 ప్రళయానలరుద్రా²⁵భ్యో ర²⁶సో దేవేశ్వరో²⁷దితః ।

బడబానలరస¹ము

శ్లో. రసాదష్టామృ⁴తాత్సప్త వడ్డంధాష్టద్వ తాళకాత్ ।
 దంతీబీజాని వడ్భాగం పంచభా²³గం తు టంకణమ్ ॥

1. ం
2. ధ
3. రసకం చ చతుర్థకం
4. శే
5. య
6. స్వేన
7. కాల
8. కం

9. ంచ
10. త్వర
11. శ్చే
12. హస్తేగతే
13. జైర్థో
14. దోల్బనజాతతః
15. పక్వావలోహ
16. యే

17. విరసైస్వర సేవితం
18. నానేచ్ఛాయాక్సైరసి
19. హం
20. సం
21. ం
22. తాస్స
23. గాన్తు

చత్వారో ధూర్తబీజా¹చ్ఛ త్రికటుత్రిత²యం ³భవేత్ ।

ఏతాని వహ్నిమూలా⁴త్థరసేనైవ విమర్దయేత్ ॥

బడబాసలనామా⁵ంకో రసో⁶య ⁷మతివీర్యకృత్ ।

ప్రహిమాత్రప్రయోగేణ ⁸త్వభిన్యాసం సుదారుణమ్ ॥

సన్నిపాతం హరేచ్ఛీఘ్రం సర్వజ్వరహరం పరమ్ ।

పాతగుల్మం తథా శూలం మందాగ్నిం పాండుకామి⁹లే ॥

¹⁰కాసశ్వాసా క్షయం శోషం మహాదరభగందరే ।

నారికేళోదకం దాహే విజే¹¹ద్వా శర్కరోదకమ్ ॥

క్షీరాన్నం చ తథా పథ్యం రసరాజో¹²యమివ్యతే ॥

1. రస¹²ము 8 భాగములు 2. నాభి ¹³7 భాగములు

3. గంధక¹⁴ము 6 భాగములు 4. హరిదళ¹⁵ము 6 భాగములు

5. నేపా¹⁶శపు గింజలు 6. భాగములు

6. వెలిగార¹⁷ము 5 భాగములు

7. పైడి ఉమ్మెతవిత్తులు ¹⁸4 భాగములు

8. శొంఠి 3 భాగములు

9. పిప్పళ్లు ¹⁹3 భాగములు

10. మిరియాలు ²⁰3 భాగములు

ఇట్లు కలిపి చిత్రమూలపువేళ్ళ ర²¹సముతో సిది²²నములు మర్దించి వరిగింజలం²³త వటి²⁴కలు జేసి సన్ని²⁵పాతములకు అల్లపురసము, జిల్లేడు

1. ని	10. నేనయే	18. య
2. యే	11. తే	19. 3
3. చనె	12. ంఠ	20. 3
4. ధృ	13. 2	21. సాన
5. ంకం	14. ంఘ	22. నా
6. వేధ	15. ంఘ	23. తేసి
7. అ	16. శాలు 2	24. కా
8. తే	17. ం య	25. పాతాలకు
9. లా		

వేళ్ల కమాయం, అడ్డనరపుయినెలరసం, వీట్లను ¹అనుపానముగ ²యివ్వవలెను. ³జ్వరములకు శొంఠి జీలక⁴ట్టుతో వేరు వేరుగ యిచ్చేది.

అగ్నికుమార¹రసము

శ్లో. సూతగంధకనాగాశ్చ మాక్షికం విష⁹మేవ చ ।
 ఏకద్విత్రిచతుష్కం చ విషముష్టే¹⁰ష్టజేవ తు ॥
 హంసపాదీరపై¹¹స్తత్తు భావయేత దినత్రయమ్ ।
 వాలుకాయంత్రవిధినా ¹²పచేద్యామచతుష్టయమ్ ॥¹³
 సన్నిపాతే చతుర్థంజంతులసీరసమిశ్రితమ్ ।
 సర్వజ్వరవినాశాయ సన్నిపాతకులాంతకమ్ ॥¹⁴
 పథ్యం దిధ్యోదనం దేయం రసో హ్యగ్నికుమార¹⁵కః ।
 సర్వశాస్త్రానుసారే¹⁶ పూజ్యపాదేన నిర్మితః ।

1. రస¹⁷ము 1 భాగము 2. గంధక¹⁸ము 2 భాగములు
3. సీసభస్మ¹⁹ము 3 భాగములు 4. హేమమాక్షిక²⁰ము 4 భాగములు
5. వత్సనాభి ²¹భాగములు 6. ముషిణి గింజలు ²²భాగములు

²³వీటిని హంసపాదిలకు ర²⁴సముతో మూడుది²⁵నములు మర్దించి గాజుకుప్పెలో బెట్టి చీలమన్నయిచ్చి వాలుకాయం²⁶త్రమున నాలుగు జాములువండి సాంగశీతలాన ²⁷తీసి ఖల్వమునబెట్టి చూర్ణ²⁸ముగ మర్దించి కరాటాన బెట్టి నాలుగు గురిజలయెత్తు తులశాకురసముతో ²⁹ఇచ్చిన

1. వలసిను	12. తత్ర	20. ంర
2. దుసయిచ్చేది	13. చూర్ణంగుంజా చతుష్టయం	21. గ
3. జ్వరాలకు	14. తులసీరస సంయుక్తం సన్నిపాత వినాశనం	22. మ
4. ర్ర	15. కృత్	23. యంతతుట్టు
5. రే	16. స్య	24. సాన
6. రే	17. ం గ	25. నా
7. రసము	18. 4	26. త్రా
8. నాక	19. 03	27. బుచ్చి
9. ముచ్చతే		28. ంగా
10. తక్షేవచ		29. యస్తే

సన్నిపాతములు ²తగ్గును. సర్వజ్ఞోరములు ⁴తగ్గును. పథ్యము పెరుగు అన్నము ⁵పెట్టవలెను.

ప్రాణేశ్వరరసము

1. గంధకము, 2. అభ్రకసిందూరము 3. పాదరసము

ఇవి సమాంశలు. నేలతాడి దుంపల రసము, హంసపాదాకు రసము, వీటితో ప్రత్యేకము మూడేసి ది⁷నములు మర్దించి ఆఃశౌషధమును గాజు కుప్పెలోబెట్టి చీలమన్ను యిచ్చి వాలుకా యం⁹త్రమున మృదువైన నమెల్లని మంట¹⁰తో ఆఱుజాములు వండి సాంగశీతలాన ¹¹తీసి

¹²చిత్రమూ¹³లము వెలిగారము, యపతారము, సర్వతారము జీరకద్వయము, ఓమము, శొంఠి, పిప్పలిమూలము, మిరియాలు, పంచలవ ¹⁶ణములు గుగ్గిలము, వత్సనాభి, అతివస, యాలకులు, లవంగము, పత్రకము, కరంబువృష్టి, త్రిఫలము, రాష్నా, పెన్నేరుగడ్డ చూర్ణము

ఇవిసమాంశలు. ¹⁸పైమందుతో కలిపి ఖల్వాన పెట్టి నిమృషండ్ల రసము, అల్లపు రసము, కలగరాకు రసము, ¹⁹వీటితో ప్రత్యేక²⁰ముగ యేడేసి మాద్య మర్దించి, గుంజా ²¹ప్రమాణ వటి²²కలు చేసి నీడను యెండించి దాచి అనుపానవి శే²²షలముతో ప్రయోగిం²⁴చిన సర్వసన్నిపాతములు శమించును.

ప్రాణసంజీవనరస²⁵ము

శ్లో. సూతం గంధం చ నాగం మృతకనకయుతం వజ్రభస్మా²⁶పి తుల్యం త²⁷త్తుల్యం ఫేన చైవగరళంవిషయుతం ధూర్తక²⁸ద్రావణావ్యమ్ ।

1. తా	11. బుచ్చి	20. మే
2. మానుస	12. రసుతోటిసరిగానుకలకీ	21. మాత్రం
3. రా	ప్రవ్యాలు	22. కా
4. మానుస	13. లు	23. మాల
5. పెట్టేడి	14. సద్యతారం	24. గేడి
6. ని	15. జా	25. ం
7. నా	16. లా	26. సమాంశం
8. అవు	17. నీ	27. త్వర్వం
9. త్రా	18. శౌషధములోబెట్టి	28. తోయభావ్యో
10. లుస	19. యారసాలకే	

మాయూరై¹ర్మత్స్యసి²త్తై²రజమహి³వ³భవై³ద్దీయతే³ మానుషే⁴భ్యో
నామ్నా⁵ సూచ్యగ్రవే⁵ధో మునివరకథితః ప్రాణసంజీవనాఖ్యః ।

1. సము

2. గంధకము

3. సీసభస్మము

4. హేమభస్మము

5. వజ్రభస్మము

ఇవి సమాంశలు.⁶పీటికి సరి సముద్రఫేనము, వత్సనాభి, గరళము
7చేర్చి⁷ ిక్ష్మిమైత్తాకుర⁸సముతో ఒకనాడు మర్దించి¹⁰ తరువాత
నెమలిచేదు,¹¹ చేపచేదు, మేకచేదు, యెనుజోతుచేదు,¹² పీటితో ప్రత్యే
కము ఒక్కొక్క¹³ దినము మర్దించి కరాటానబెట్టి సన్ని¹⁴ పాతము కలిగిన
వారికి నూదిమొన మోపితే దానికి తగిలి వచ్చినంత మందును అల్లపు
రసముతో¹⁵ నీయవలెను.

మృతసంజీవనరస¹⁶ము

శ్లో. గంధకార్ధం రసం తు¹⁷త్థం శిలా చ విషహింకుశమ్ ।

తాళమాక్షికకాంతాభ్రతామ్రం లా¹⁸హం¹⁸ సమం సమమ్ ।

అష్ట²⁰బీజకజంబీర²¹చాంగేరీణాం రసే²²న చ ।

నిర్దండిహస్తి²³శాంఢ్యోశ్చ స్వరసేన చ మర్దయేత్ ।

²⁴మూషాస్థం భూపుటే పక్వం చిత్రకద్రవభావితమ్ ॥

జగ్ధ్వా సహింకుకర్పూరవ్యోషార్ద్ర కరసానుపః ।

మృతో²⁵పి సన్నిపాతేషు జీవత్యేవ న సంశయః ।

1. మచ్చ

2. అ

3. యంతం

4. వా

5. నూచా

6. యంత

7. పెట్టి

8. పుష్క

9. సాన

10. అవేమకను

11. చా

12. సుప్రత్యేకాలు

13. నాడు

14. మైన

15. యిచ్చేడి

16. ం

17. త్థం

18. హై

19. స్ప

20. పీరస

21. కాశే

22. శ్య

23. కుంభాచ

24. పుటేపక్వంకషయేజా

చిత్రకస్థవి భావితం

1. గంధకము ¹² భాగములు
2. రసభస్మము ² 1 భాగము
3. తుఫ్ఫము 1 భాగము
4. ఖండమణిశిల ⁴ 1 భాగము
5. అమృతము 1 భాగము
6. ఇంగిలీకము 1 భాగము
7. మాక్షికము ⁷ 1 భాగము
8. అయస్కాంత భస్మము 1 భాగము
- అభ్రకసింధూరము 1 భాగము
- తామ్రభస్మము ¹⁰ 1 భాగము
- లోహభస్మము ¹¹ 1 భాగము

¹²వీటిని ఖల్వాన బెట్టి నిమ్మపండ్ల రసముతో ఒకనాడు పులి చించిల, మాదీఫల రసము చాంగేరీ రసము, వావిలాకు రసము గ¹⁴జ దొండాకు రసము వీటితో ప్రత్యేకముగ ఒక్కొక్క రసముతో ఒక్కొక్కనాడు మర్దించి వజ్రమూషలోబెట్టి మీద ¹⁶మూతబెట్టి యేడు కోక మన్నులిచ్చి ¹⁶యెండబెట్టి మూరెడులోతు ¹⁷గొయ్యి త్రవ్వ సగము ¹⁸వరకు యిసుకపోసి దానిమీద ఈమూషనుపెట్టి, దానిమీద కొంచెము ఇసుకతో మూసి¹⁹దానిమీద²⁰ఉదయము²¹మొదలుకొని ²²సాయంత్రము వరకు క²³జ్జలతో మంటబెట్టి సాంగళిత²⁴ల²⁵ముగతీసి ఖల్వ²⁶ములో బెట్టి చిత్రమూలపు కషా²⁹యముతో ఒకనాడు మర్దించి మినపగింజలంతేసి పటి³⁰కలు జేసిత్రికలుకము యింగువచూర్ణము కర్పూరము³¹వీటితో కలిపి

1. మా	12. యంతమట్టు	22. శేషాడి
2. మా	13. సాన	23. రొరకొని
3. మా	15. జా	24. మాపుదాకాను
4. మా	16. మే	25. ర్ర
5. మా	16. రసాన	26. లా
6. మా	17. మాటి	27. పబుచ్చి
7. మా	18. ఆరితది	28. లో
8. మా	19. గుంట	29. మాన
9. మా	20. నిండా	30. కా
10. మా	21. మీదను	31. చేసి
11. మా		

¹అల్లపు రసముతో ఒకమాత్ర²ను ఇచ్చిన సన్ని³పాతములు విషమ
జ్వ¹⁰రములు ⁴తగును.

కాలకూటరసము

శ్లో. మాక్తికం చ రసం చైవ శిలాగంధకతాశకమ్ ।

కంకుష్టం చ విషం హేమ కృష్ణసర్పవిషం సమమ్ ॥

తీక్షణం తామ్రం చ తారం చ నాగభస్మ సమన్వితమ్ ।

కంకోలం చ వచాయుగ్ధం రజనీద్వయసంయుతమ్ ॥

జాతీఫలం చ విజయాబీజం క్షౌరద్వయం సమమ్ ।

⁵మాతృమూహిషమాయూరభాగపితౄన భావయేత్ ॥

ఏతైః పితై⁶రాద్ధృక్తైస్స దినమేకం పృథక్ పృథక్ ।

కాలకూటరసో నామ గుంజార్ధం సన్నిపాతజిత్ ॥

1. ముత్యపు భస్మము	2. రసము	3. మణిశిల
4. గంధకము	5. హరిదళము	6. కంకుష్టము
7. వత్సనాభి	8. హేమభస్మము	9. నల్లత్రాచు విషము
10. లోహభస్మము	11. రాగిభస్మము	12. వెండిభస్మము
13. నాగభస్మము	14. కంకణాలు	15. వస
16. అతివస	17. మాను పసుపు	18. మంచిపసుపు
19. జాజికాయలు	20. గంజాయి విత్తులు	21. స ⁷ ర్జితౌరము
22. యవక్షౌరము		

వీటిని సమాంశలు గూర్చి అల్లపురసముతో ఒక దినము
మర్దించి గండుమీను, యెనుబోతు, నెమిలి, మేక, వీటి చేతికట్లతో
ఒక్కొక్కదినము చొప్పున మర్దించి కరాటానబెట్టి ¹¹అరగురిజ యెత్తు
అల్లపు రసముతో ¹²యిచ్చిన సన్నిపా¹³తములు ¹⁴శమించును.

1. వేడిశిల్లతో	6. మచ్చ	11. పరక
2. యిత్తే	7. శక్తైరస్తు	12. యిత్తే
3. తా	8. ద్య	13. తా
4. రా	9. సాన	14. మానుస
5. మామస	10. సు	

కాలాగ్నిరుద్రరసము

శ్లో. త్రితారవంచలవదైర్దివైకం మర్దయేద్రసమ్ ।

రాజికా నాగరం హింగుచైభి¹హ్మహం చ కారయేత్ ॥
 మూషా²ఖ్యా మర్దితం సూతం దృఢవస్త్రేణ ³బంధయేత్ ॥
 సారనాళై⁴ మత్స్యపిత్తే షోలాయంత్రే⁵ దినం ⁶షచేత్ ॥
 ఆదాయ మర్దయేత్థల్వే సూతతులై⁷ వ్యర్థివైః ⁸పృథక్ ॥
 నిర్గుండీభృంగధుత్పా⁹రజయంతీతిలపర్ణిజైః ॥
 మండుకాఖ్యా కాకమాచీ గిరికర్ణి¹⁰ ద్రవై¹¹ స్తథా ॥
 కరవీరాగ్నిపాతా¹² శ్చేత్యేభిర్మర్ద్యం క్రమాద్ద్యివైః ॥
 మరీచం గంధకం తుల్యం క్షిప్త్వా పితైర్విభావయేత్ ॥
 మాయూరమా¹³ త్స్యవారాహ¹⁴ ఛాగమాహివ¹⁵ కైరపి ॥
 సమాంతై¹⁶ స్తం ¹⁷తథా వ్య¹⁸స్తైర్దివైకం భావ¹⁹యేత్త²⁰తః ॥
 రసః కాలాగ్నిరుద్రో²¹ యం గుంజై²² కం భక్షయేదపి ॥
 శర్కరామధుతో²³ యం చ దాపయేత్ న్నాపయేజ్జలైః ॥
 దాడిమం చేతుదండం చ పథ్యం దధ్యన్నమాచరేత్ ॥
 శీతోపచారైరవై²⁴ శ్చ సన్నిపాతం నివారయేత్ ॥

1. స¹⁸ర్వతారము

2. యువతారము

3. వెలిగారము

4. పంచలవ¹⁹ణములు

యిని. సమాంశలు ఒకదినము మర్దించి ఆవాలు, శొంఠి, ఇంగువ
 20^{వీ}టితో మూషనుచేసి పై బొవధములను²¹ ఎలుకచేసి ఆకు రసము పోసి

1. మూకాషం

9. ద్రవైః

15. ర

2. యాం

10. చరే

17. ం

3. ద్

11. మాచ్చ

18. ద్యః

4. పుటేమచ్చ

12. జై

19. జా

5. తథా

13. జ

20. యిన్ని అకువథాలపత్తి

6. ద్రవైః

14. స్పంది

పెట్టి

7. ర

15. తే

21. యెలిక

8. ద్దై

మర్దించి ¹గట్టిగుడ్డలో మూటగట్టి ఈ మూటను మూవలోపెట్టి తరువాత గండుమీను ²పిత్తము ఆరనాశము కూడిన డోలా యంత్రమున ఒకనాడు వండి ⁴తీసి వావిలి, కలగర, ఊర్మైత్త, మంచివామింటి, మండుకబ్రహ్మి, కాసర, దింటెన, గన్నేరు, చిత్రమూలము, పార,

⁶పీటి రసములతో వరుసక్రమముగ మర్దించి అందులో మిరియాలు గంధకము ⁸పీటిని ⁹బౌషధ సమాంశముగ చేర్చి నెమలి, మీను, పంది, మేక, యెనుబోతు, ¹⁰పీటిచేతికట్లునుకూడ సమాంశముగ చేర్చి, వీటితో ¹¹ప్రత్యేకముగ మర్దించి గుంజా¹²ప్రమాణ వటికలు చేసి సన్నిపా¹³తము లకు రెండు మాత్రలచొప్పున పంచదారతో ¹⁴గలిపి ఈయవలెను. దానివ్యుపండ్లు చెఱకుగడలు ¹⁵ఈయవలెను. యిచ్చాపథ్యము పెట్టేది.

పంచవక్త్రరసము

శ్లో. శుద్ధసూతం విషం గంధం మరీచం టంకణం కణా ।

నాగవంగసమాయుక్తం దుత్తూరరసమర్దితమ్ ॥

పంచవక్త్రరసో నామ ద్విగుంజా సన్నిపాతజితః ।

అర్కమూలకషా¹⁶యం తు సవ్యోషమనుపా¹⁷యయేత్ ।

పూర్వవద్దాపయేత్పథ్యం జలయో¹⁸గం చ కారయేత్ ॥

1. రసము	2. నాభి	3. గంధకము
4. మిరియాలు	5. వెలిగారము	6. పిప్పళ్ళు
7. వంగభస్మము	8. నాగభస్మము	

1. ఈబౌషధముగట్టి పాతను	8. స్నూ	13. తా
2. సేంతను	9. అవుధాలతో సమాంశం	14. గానియిచ్చేది.
3. త్రా	బెట్టి	15. తినేది.
4. పుచ్చి	10. యీచేతికట్లుసమాంశము	16. యేణ
5. స్త	బెట్టి	27. న
6. యీవుపరసాల	11. క్రమాన	18. గ
7. మాన	12. మాత్రంవబుకాలు	

ఇవి సమాంశలు. ఉ¹మ్మైత్తాకు ర²సముతో ఒకనాడు మద్దించి ద్విగుంజామాత్రవలకలు జేసి జిల్లేడువేశ్య కమాయము త్రికలుకము అనుపాసముగ బెట్టి ఇచ్చిన సన్నిహితములు తగ్గను.

పథ్యము సెనగలు ఉలవలు గోధుమలు పెసలు కొట్టబియ్యము ఈ పంచముష్టి ధాన్యముతో జావను కాచి ఈయవలెను.

స్వచ్ఛందభైరవరసము

శ్లో. సమభాగాశ్చ సంగ్రాహ్యః పారదామృతగంధకాః ।
జాతీఫలం చ భాగార్థం దత్వా కుర్యాచ్చ కజ్జలీమ్ ॥
సర్వార్థమాగధీచూర్ణం ⁸ఖల్వే పిప్లం నిధాపయేత్ ।
గుంజామాత్రం ద్విగుంజం వా నాగవల్లీదళేన వా ॥
ఆర్ద్రకస్య రసేనాపి యథా దోషగసేన ¹⁰వా ।
శీతజ్వరే సన్నిహితే విషూచ్యాం విషమజ్వరే ॥
మందాగ్నా చ శిరోరోగే జ్వరే జీర్ణే ¹¹చ దాహణే ।
ప్రయోజ్యే ¹²భిషజా సమ్యగ్రసః స్వచ్ఛందభైరవః ॥
ముహూర్తం ¹³స్థాపయేత్తోయే త¹⁴తః కుర్యాత్క్రియా¹⁵మిమామ్ ।
సజీరాంకోశకం దద్యాత్తిక్తశీ¹⁶తేన వారిణా ।
స్వచ్ఛందభైరవో లేహ్యో రసస్సర్వరసాధికః ।

1. రసము

2. నాభి

3. గంధకము

ఇవి సమాంశలు. వీటి ర¹⁷సములో సగము జాజికాయ. ఇన్నింటికి సోగము పిప్పలి చూర్ణ¹⁸ము చేర్చి ఖల్వములో బెట్టి శిఖాపూరి¹⁹తముగ

1. స్మ	7. ఖల్వయుక్తం	13. తం
2. సాన	8. యంవాపి	14. తే
3. యిస్తే	9. కు	16. సం
4. తా	10. శ్య	17. ర
5. మానుస	11. బి	18. బెట్టి
6. యా పంచముష్టిగంజి కాచి పోసేది.	12. దీ	19.ంగాను

మర్దించి కరాటమున బెట్టి రెండు గురిగింజలంత మందును తమలపాకు లలో బెట్టి ¹తినిన జ్వరములు నయమగును.

అల్లపురసముతో గాని తులసియాకు రసముతో గాని పోసువు రస ముతోగాని పంచదారతోగాని ⁴ఇచ్చిన శీతజ్వరములు నయమగును. జ్వరములకు శొంఠితో ⁷యివ్వవలెను. గుమ్మడికోళ్లు అడ్డసరపు యీనెలు ⁸పీటి రసముతో ⁹ఇచ్చిన దోషజ్వరములు ¹⁰రములు ¹¹శమించును.

సన్నిపాతభైరవ¹²రసము

శ్లో. శుద్ధసూతం సమం గంధం మృతతామ్రాభ్రటంకణమ్ ।
 జంబీరఫలమధ్యస్థం షోలాయా¹³ం తద్రసైః పచేత్ ।
 సర్పాక్షి ¹⁴చాసనో బ్రాహ్మీ మి¹⁵నాక్షీ హంసపాదికా ।
 హంసితుండ్రి దుద్రధూర్తవాతారివాయ¹⁶స్థిర¹⁷సాః ।
 దినైకం మర్దయేదేభిర్హంసంపుట¹⁸గం పుటేత్ ।
 దినైకం వాఙ్మూకాయంత్రే సముద్ధృత్య విచూర్ణయేత్ ।
 శాలా చ దీప్యకం వ్యోషం విషజీరకచిత్రకమ్ ।
 సమైస్సమంతతో ¹⁹మిశ్రం త్రిగుంజం భక్షయేత్సదా ।
 సన్నిపాతజ్వరం హంతి ముద్గయాపాశనా²⁰త్సఖి ।
 త్షోద్రజాతియుతః ²¹షేయో రసో²²యం భైరవా²³భిధః ।

1. రసము

2. గంధకము

3. తామ్రభస్మము

4. అభ్రకభస్మము

5. వెలిగారము

1. తింజీ

2. శేషలు

3. కు

4. యిస్తే

5. రా

6. రా

7. యిచే

8. అవికల్పి

9. యిస్తే

10. రా

11. మానుష

12. త్రేపచేద్దీనమ్

13. దా

14. సా

15. సాః

16. కేపచేత్

17. క

18. ని

19. కు

20. య

21. జదిభిః

1 పీటిని నిమ్మపండ్లలో బెట్టి ఆ నిమ్మపండ్ల రసమునే పోసి
 డోలాయంత్రమున ఒకనాడు వండి 4 తరువాత సర్పాక్షి 5 అసనము
 మండుకబ్రహ్మ, పొన్నగంటి. హంసపాది, తేలుమణిచెట్టు రుద్రజడ
 డోమ్మెత్త ఆముదపువేరు 7 కాకమాచి 8 పీటి రసములను క్రమక్రమముగ
 బోయుచు మర్దించి 10 దీనిని ఇనుప సున్నపు గాయలో బెట్టి దాని
 సందున వెలిగారమును పెట్టి 11 దానిపైన కోకమన్నులుజేసి ఒక దినము
 గజపుటము పెట్టవలెను.

పుటసంఖ్య. లోతు 13 మువ్వుది రెండు అంగు 14 శములు. వెడల్పు, 15 పదు
 నాడు అంగు 16 శములు. ఇది పుట సంఖ్య, 17 ఇట్లు పుటమువేసిన ఔషధ
 మును తీసి ఒక దినము చాలుకాయం 18 త్రమున వండవలెను.

చాలుకాయంత్రలక్షణము

19 ఒక ద్రోణపరిమాణముగల కుండలో అడుగున ఈ మందును
 20 పెట్టి ఆ మందుమీద ప్రమిదను మూసి ప్రమి 21 దకు కుం 22 డకు నడుమ
 నున్న సందు 23 లో 24 బెల్లము సున్నము నూరి పూసి ఆ కుం 25 డ నిండుగ
 ఇనుక బోసి పొయిమీద బెట్టి ఒక దినము ఉడ 26 యాస్తమ 27 యములు
 మంట 29 పెట్టవలెను.

1. యిది
2. సాననే
3. త్రా
4. దా
5. న్మ
6. అలచంద
7. యారసాల
8. బోస్తూ
9. యాకలకం
10. ఆమీద

11. టేడి
12. ముస్తై
13. శా
14. పదహారు
15. శా
16. ఆపుటం వారిని అవు
17. త్రాన వండేది.
18. మానెడు బియ్యము వారే
19. పోగుపోసి
20. ఐ

21. ండా
22. న
23. చరకడం
24. పెట్టి
25. డనిండా
26. య
27. యా
28. బెట్టి

ఆ మరునాడు ¹స్వాంగశీతలమున తీసి శాలకిచెట్టు ²పిమము
త్రికటుకము, నాభి, జీలక³ట్ట, చిత్రమూలము ⁴పీటిని సమాంశలు ⁵గూర్చి
⁶పై బొవధమునకు సమముగ చేర్చి నిమ్మపండ్ల ⁷రసముతో మద్దించి
గుంజా⁸ప్రమాణవటి⁹కలు చేసి మూడు వటి¹⁰కలు తేనెతో గాని
అల్లపు ¹¹రసముతో ¹²గా ¹²ని ఈయవలెను.

పథ్యము పెస¹³రకట్టు ఈయవలెను.

కాలాగ్నిరుద్రసము

శ్లో. రసభస్మప్రమాణం తు ¹⁴పలమేకం ప్రయోజయేత్ |
చతుష్పలం తామ్రభస్మ గంధకం చ చతు¹⁵ష్పలమ్ |
తాళకం ¹⁶పలమేకం తు ¹⁷పలమేకం తు టంకణమ్ |
¹⁸పలార్థం వత్సనాథం చ జంబీరాష్ట్రేన మర్దయేత్ ||
చిత్రమూలరసేనైవ మర్దయిత్వా దృఢం పునః |
హంసపాదీరసేనైవ మర్దయేత్థల్పమధ్యతః |
రసః కాలాగ్నిరుద్రోఽయం నామ్నా రోగార్తి నాశనః |
వ్రీహిమాత్రం ప్రయుంజీత ¹⁹హ్యర్ద్రకస్య రసేన తు ||
దాదణం సన్నిపాత²⁰ం చ జ్వరా²¹ ఘోరాన్నివర్తయేత్ ||
రసేంద్రో హరతి వ్యాధీ²² సరః సర్వత్ర పూజ్య¹⁸తే ||

నాగార్జునరసము

శ్లో. నూతం చ గంధకం లోహ¹⁹మమృతం చిత్రపత్రకమ్ |
విశంగం రేణుకా ముస్తా చైలాగ్రంధిక²⁰కేసరాః ||

1. పుచ్చ
2. వామ
3. ర
4. పుటోచధం నరిపాలు
పెట్టి
5. సాన
6. మాత్రం

7. కా
8. కాలు
9. సాన
10. నీయిచ్చేది
11. స
12. మ
13. ఫ

14. ఫ
15. ఫ
16. ఆ
17. ఘ్నం
18. యేత్
19. లం

పలత్రయం త్రికటుకం శుల్బభస్మ చ హింగుళమ్ ।
 1ముసలీ కండమూలాని తత్సర్వం సమభాగికమ్ ॥
 ఖల్వమధ్యే వినిక్షిప్య మధుయుక్తేన మర్దయేత్ ।
 బదరీబీజమా²నేన శ్రీనాగార్జుననిర్మితః ॥
 శ్వాసకాసక్షి³యే గుల్మే విషూ⁴చ్యం విషమజ్వరే ।
 కుష్ఠరోగే విషోన్నాదే ఛర్దిరోగేగళగ్రహే ॥
 సన్నిపాతాతిసారేషు ⁵హ్యజీర్ణే చాగ్నిమాంద్యకే ॥
 వ్రదరే రక్తపిత్తే చ మే⁶హే చారోచకే ⁷హితమ్ ।
 అనుపానవిశేషేణ సర్వరోగహరం పరమ్ ॥

1. రసము	2. గంధకము	3. లోహ భస్మము
4. అమృతము	5. చిత్రమూలము	6. పత్రకము
7. విళంగములు	8. రేణుకలు	9. ముస్తలు
10. యాలకులు	11. పిప్పలీమూలము	12. నాగకేసరిములు
13. త్రిఫలములు	14. త్రికటుకము	15. రాగిభస్మము
16. ఇంగిలీకము	17. నేలతాడిగడ్డలు	

10పిటిని సమాంశలుగూర్చి ఖల్వమునబెట్టి అతిమృదువుగ తేనెతో మర్దించి రేగుగింజలంతేసి వటి¹¹కలు చేసి ¹²ఈ క్రింద చెప్పబోవు అనుపానములతో నాయారోగములకు వాడవలెను.

అజీ¹³ర్ణమునకు కలితోను, శూలలకు వే¹⁴డినీళ్ళతోను, వీర్యవృద్ధికి ఆవునేతితోను, పైత్యప్ర¹⁵మీహమునకు తేనెతోను, శుక్లప్రమే¹⁶హమునకు తి¹⁷ప్పసత్తుతోను, బొడ్డుబల్లకు వాతబలాసమునకు జలరోగమునకు పంచ

1. తాళ మూలిక	7. నాళనం	13. రా
2. జే	8. రా	14. సే
3. యా	9. లా	15. హ
4. చా	10. యిన్ని	16. హా
5. డ	11. కా	17. ప్వాసానిం
6. ఘ	12. యిందుకుఅనుపానాలు	

గు¹ల్పములు మొద²లగు వాటికి గుమ్మడికాయ రసముతోను ³ఈయవ
 లెను. దంత రో⁴గములకు నిమ్మపండ్ల ⁵రసముతోను అరిశన్సులకు గ్రహ
 ణికి రావిచెక్క కషాయముతోను ⁶ఈయవలెను. క్షయరో⁷గములకు తరి
 చల్లతో ⁸ఈయవలెను. దగ్గుకు శ్వాసకు నల్లబులుగుడాకు రసముతో
⁹ఈయవలెను. కడుపు పెరిగిన¹⁰యెడల మదినెవేళ్ళ రసముతోను, కుష్ఠపుకు
 వేపాకు ర¹¹సముతోను, మూత్ర కృచ్ఛకు ¹²తామర పువ్వులను నూరి
¹³దానితోను ఈ మందు నీయవలెను. ఇట్లు రెండుదినములిచ్చిన తగ్గును
 ముఖరో¹⁴గములకు చల్లని నీళ్ళతోను, వీనసకు ¹⁵మిరియపుపొడి¹⁶తో
 చేర్చి¹⁷వేడినీళ్ళను త్రాగవలెను, శీత జ్వ¹⁸రములకు నీ¹⁹లియాకు రసముతో
²⁰ఈయవలెను. గండమాలకు గారవేరు తోలును మేకపాలతో నూరి
²¹దానితో నీయవలెను. త్రిదో²²షములకు గన్నేరాకు రసముతో ²³నీయ
 వలెను. చేరుకుట్టుకు మేడికాయల రసము పంచదారలతో ²⁴నీయవలెను.
 గు²⁵ట్టపుతెగుళ్ళకు 9 మాత్ర²⁶లను బెల్లముతో గాని ²⁷ఓమముతోగాని
²⁸ఈయవలెను. నన్నిపా²⁹తములకు అర్క-మూల కషాయముతో ³⁰ఈయ
 వలెను.

ప్రతాపమార్తాండరసము

శ్లో. విషటంకణనేపాళం ³¹మరిచం హింగుళం సమమ్ ।

దం³²త్యంబునాఽథ సంమర్ద్యం ముద్గమాత్రప్రమాణతః ॥

రసః ప్రతాపమార్తాండో జ్వరం హంతి మహద్భుతమ్ ।

1. ల్ప	13. గాన	21. మలకు
2. యన	14. పిర్య	22. యిచ్చేది
3. యిచ్చేది.	15. తె	23. న యిచ్చేది
4. గాన	16. నీళ్ళతో యిచ్చేది	24. జ్ఞి
5. పులుసున	17. రా	25. లను
6. యిచ్చేది	18. లా	26. వామ
7. గాన	19. యిచ్చేది	27. యిచ్చేది
8. నిచ్చేది	20. యిచ్చేది పెసరగింజంత	28. తా
9. యిచ్చేది	పుంటను బూసేది తో	29. యిచ్చేది
10. ఎదుకు	లుత చెరకడం దిని ఖండి	30. క్రమం విద్యాకు హిం
11. సాన	యవుండి ఆమీద మందు	గుళం
12. అందులో యాక్రమా	త్రాగేది.	31. త్యా

1. నాభి 2. వెలిగారము 3. నేపా¹శములు
4. మిరియాలు 5. యింగిలీకము

ఇవి సమాంశలు. ²నాగదంతివేళ్ళ ర³సమున మర్దించి పెసర గింజలంత వటి⁴కలు చేసి జ్వ⁵రమునకు ఒక వటికను వేడినీళ్ళతో ⁶ఇచ్చిన పదిమాద్దు వి⁷రేచన⁸ములగును. ⁹వాంతి అయినయెడల ఒక్కసారి వాంతి యగును. భయపడవలదు. జ్వరము తగ్గును.

రాజచండీశ్వరరసము

శ్లో. సూతం గంధం వివం తుల్యం మర్దయేద్యామయుగ్మకమ్ ।
నిద్గండా¹⁰శ్చ ద్రవే¹¹జైవం దంతీ¹²ద్రావైశ్చ మర్దయేత్ ।
జంబీర¹³స్య ద్రవై¹⁴రేవం సప్త¹⁵వారాః ధృఢం ధృఢమ్ ।
గుంజాప్రమాణవ¹⁶లకాః ఛాయాశుష్కా¹⁷శ్చ కారయేత్ ।
ఆర్ద్ర¹⁸కస్య రసోపేతం దద్యాద్ధంతి జ్వరం ¹⁹క్షణాత్ ।
తైలాభ్యం¹⁹గో జలస్నానం తృప్తా²⁰రే తక్రసేవనమ్ ।
గాత్రే చందనలేప²⁰శ్చ పశ్చాత్తాంబూలభక్షణమ్ ।
ఇత్వాన్మూదిఫలాదీని దేయాని వివిధాని చ
రాజచండీశ్వరో నామ పుష్పమాలైరలంక్రియా ।

శీతాంకుశరసము

శ్లో. ²¹తుత్తం టంకణ ²²పారదం బలివివం స్యాత్థర్పరం తాశకమ్
సర్వం ఖల్వతలే వి²³మర్ద్య ²⁴రచితః స్యాత్కారవల్లరసైః ॥

1. శా	విదాహించును	వెరవ	17. చ
2. తేగడ	వద్దు	జ్వరంవిడుదును	18. క్రవజేత్
3. సాన	10. ద్యా		19. గం
4. కా	11. జై		20.ంచ
5. రాన	12. మూలంచ		21. శుక్తా
6. యిచ్చేది	13. స్యా		22. శీతజం
7. రో	14. కేయం		23. మృజ్య
8. మవు	15. భాజై		24. మదితం
9. కక్కానా? ఒకమాత్రే	16. యి		

గుంజై కప్రమి¹తశ్చ శర్మరయుతః స్యాజ్జీరకే²ణాథ వా -
³త్వేకద్విత్రిచతుష్కశీతహరణః శీతాంకుశో నామ⁴తః ॥

1. మైలతుత్థము,	2. వెలిగారము	3. రసము
4. గంధకము,	5. ఇల్లిపాపాణము,	6. కఫర్తి,
	7. హరిదళము	

ఇవి సమాంశలు. ఖల్వానబెట్టి పొట్టికాకరాకు రసముతో మృదువుగ మర్దించి గుంజాప్రమాణ వటి⁷కలు జేసి పంచదారతో గాని జీలక⁸ష్టరసముతో గాని ¹⁰ఇచ్చిన ఏకాహిక, ద్వాహిక, త్రాహిక, చాతుర్థిక, ¹¹బ్యరములు శమించును.

చాతుర్థికబడబానలరసము

రసము, గంధకము, మణిశీల ఇవి సమాంశలు వావిలాకు ర¹²సము తోమర్దించి మూషలో గోపి త్తమును పెట్టి, దానిమధ్యను ఈ ఔషధమును పెట్టి¹³నోరుమూసి ఏఱుపిడకలతోకుక్కుటపుటంపెట్టి సాంగశీతలాన ¹⁴తీసి ఈ చూర్ణము రెండు ¹⁵భాగములు, తామ్రభస్మము ¹⁶వకభాగము కలిపి చుట్టుగుల్లలలోని వురు¹⁷గులతో మర్దించి తొలుతటి వలెనే పుటముపెట్టి తీయవలెను.¹⁸ ఈ మందు రెండు¹⁹భాగములు, మైలతు²⁰త్థము ఒక²¹భాగము కలిపి ఉ²²మ్మైతాకు ర²³సముతో మర్దించి గుంజాప్రమాణ వటి⁸కలు చేసి ఓక వటికను పంచదారతో ⁹ఈయవలెను. పథ్యము పాలు అన్నము ¹⁰పెట్టవలెను. ¹త్రాహిక చాతుర్థిక ²బ్యరములు ²⁴శమించును.

1. తైవ	9. కాలమాను	17. పాళ్లున్నా
2. నా	10. సాన	18. త్తం
3. త్వేక	11. వాయిమాటి	19. సాలుబెట్టి
4. క	12. బుచ్చి	20. స్మ
5. రసాన	13. పాళ్లున్నా	21. సాన
6. మాత్రపు	14. పాలుబెట్టి	22. మాత్రం
7. కా	15. పున	23. కా
8. ర	16. యీ అవుషధం	24. యిచ్చేది

¹చాతుర్థిక జ్వరకషాయము

శ్లో. వా²సా ధాత్రీ స్థిరా³ ధాన్య పథ్యా నాగర సారి⁴వాః ।
సితామధుయుతః క్వాభో⁵శ్చాతుర్థికనివారణః ॥

నారాచరసము

శ్లో. అష్టా⁶ నిస్తుషదంతి బీజదళికా భాగాస్త్రయో నాగరాత్ ।
ద్వా గంధాస్మరిచ⁷ం చ టంకణరసం ద్వైకైకభాగాన్వితమ్ ॥
గుంజామాత్రవటీ విరేచనకరీ దేయం చ శీతాంబునా ।
గుల్మస్థీహమహోదరాదిశమనో నారాచనా⁸మా రసః ॥

1. నేపాళి ⁹ ములు 8 భాగములు	2. శొంఠి 3 భాగములు
3. గంధక ¹⁰ ము 2 భాగములు	4. మిరియాలు ¹¹ 1 భాగము
5. వెలిగార ¹² ము 1 భాగము	6. రస ¹³ ము 1 భాగము

¹⁴ఈ విధముగ కూర్చి మర్దించి గురివిందగింజలంత వటి¹⁵కలను చేయవలెను.

ఇందుకు ¹⁶అనుపానము

శ్లో. బద్ధే¹⁷ కోష్ఠే ఘృతేనైవ క్రిమికోష్ఠే గుడేన చ ।
జ్వరే చార్ద్ర¹⁸రసేనైవ స్వఫే తు మరి¹⁹చం ష్టిపేత్ ॥

బద్ధకోష్ఠికి నేతితో నీయ²⁰వలెను. ²¹జ్వరములకు అల్లపురసముతో ²²నీయవలెను. క్రిమికో²³ష్ఠికి ²⁴బెల్లముతో ²⁵నీయవలెను. స్వ²⁶స్థనకు మిరియాలతో ²⁷నీయవలెను.

1. పెట్టేది	11. శృ	21. చే
2. త్రిరాత్రి	12. మో	22. యిచ్చేది
3. రా	13. శాలు ౮	23. వేకికి
4. మానుసు	14. కం ౨	24. యిచ్చేది
5. ఇందుకు	15. ౧	25. స్థానకు
6. కా	16. ౦ ౧	26. చరకడం
7. ధాతు	17. ౦ ౧	27. యిచ్చేది
8. కా	18. యీక్రమానబెట్టి	28. స్థికి
9. చా	19. కాలు	29. యిచ్చేది
10. ప్లా	20. కోకము	

సన్నిపాతవిధ్వంసరసము

శ్లో. నూతం గంధం సమం శుద్ధం తాళకం మాక్షికం తథా ।
 మృతతామ్రాభకం బోశం విషం ధుత్తారబీజకమ్ ॥
 త్షారత్రయం వచా హిం¹గు పాతాభ్యంగపటోలకమ్ ।
 వంధ్యా నింబత్రయం ²శుంతీ కుండశీలీద్విత్రయం సమమ్ ॥
 సింధువారద్రవై స్సర్వం మర్ద్యం జంబీరజై రపి ।
 దిన్నేకం వటికాం కుర్యా⁴చ్ఛణకా⁵భాం చ భక్షయేత్ ॥
 అత్యుగ్రసన్నిపా⁶తం తు సర్వోపద్రవసంయుతమ్ ।
 నిహ⁷న్యదనుపానేన దశమూలార్కజేన వా ॥
 శీతాంబుపానం సం⁸తాపే పథ్యం దధో⁹ద్దనం హితమ్ ।
 రోసో విధ్వంసకో నామ సన్నిపాతనికృంతకః :

మాణిభద్రలేహ్యము

1. విళంగ సారములు ¹⁰¹ భాగము 2. ఉళిరిగపప్పు ¹¹ భాగము
 3. కరక్కాయపప్పు ¹²¹ భాగము 4. తెగడచూర్ణ ¹³ము 3 భాగములు
 5. ¹⁴బెల్లము 12 భాగములు

బెల్ల¹⁵మును పాకము బట్టి ¹⁶పై చూర్ణములను పాకములో
 బోసి చిన్న నిమ్మకాయంత ఉండలు చేసి ఒక ఉండను వేడినీళ్లలో
¹⁷పుచ్చుకొనిన పదునైదుసార్లు సుఖవిరేచ¹⁸నములగును.

సుఖవిరేచనయోగము

1. తాడికాయ¹⁹చూర్ణము 2. తెగడచూర్ణము
 3. శేలపం²⁰డు గుంజ

1. గూ	8. దేహ	15. ౦
2. శో	9. స	16. యాచూర్ణాలు
3. లాంగజం	10. ౧	17. ద్రాగ గాపజై దుమాట్కు
4. శ	11. ౧	18. నాలు
5. సా	12. ౧	19. అంతే
6. తాంబ	13. ౦3	20. టి
7. తాన్ద	14. చరకడం	

1వీటిని సమాంశలుగ కలిపి త్రిఫల కమాయముతో ²ఇచ్చిన నుఖ విరేచనమగును.

నాభిలేపవిరేచనయోగము

శ్లో. పి⁴డితకీఫలం మూలం శ్వేతగుంజా²మ్లసైంధవమ్ ।

నాభిం ప్రలేప³యేద్యావత్ తావన్మలవిరేచనమ్ ॥

1. మ్రంగ పండ్లు

2. ⁷మ్రంగవేదతోలు

3. తెల్లగురివిందగింజలు

4. పులిచించిలము

5. సైంధవ లవణము

వీటిని సమాంశలుగ నూరి బొడ్డున ⁸బూసిన వి⁹రేచన¹⁰మగును.
¹¹పట్టును కడిగివేసిన, విరేచనములు నిలుచును.

మరియొకటి

శ్లో. నేపాళం మా¹²గధీబీజం ప్రత్యేకం చ ¹³పలం ¹⁴పలమ్ ।

సౌభాగ్యం గంధకం ¹⁵తూల్యం ¹⁶నారికేళే ప్రవేశయేత్ ॥

నారికేళోదకప్రఫ్లే గోమయైః పరివేష్టితే ।

నిక్షేప్యమగ్నికుండా¹⁷థో ¹⁸దిసవింశతినంస్థితమ్ ॥

మర్దితం నాభిలేపో²యం శీత¹⁹యోగాద్విరేచనః ।

బద్ధ²⁰ముష్ణోపచారేణ రాజయోగ్యం సు²¹కాతుకమ్ ॥

చోక్తోత్తరరసము

శ్లో. సూతగంధకనేపాళదంతీబీజాని టంకణమ్ ।

ఏరండ¹కస్య బీజాని రాజవృక్ష²ఫలం త్రివృత్ ॥

1. యివి

2. యిస్తేను

3. మా

4. డీ

5. యో

6. ఠో

7. మా

8. కట్టపతిపై కడిగివేసేది

9. ధవీ

10. ఫ

11. ఫ

12. యుక్త

13. నిష్కం

14. ని

15. వింశతిర్దిన

16. లోపి

17. మా

18. కా

19. టంక

20. లా

సన్నిపాతవిధ్వంసరసము

శ్లో. నూతం గంధం సమం శుద్ధం తాళకం మాక్షికం తథా ।
 మృతతామ్రాభకం బోశం విషం ధుత్తారబీజకమ్ ॥
 త్షారత్రయం వచా హిం¹గు పాతాభృంగపటోలకమ్ ।
 వంధ్యా నింబత్రయం ²శుంతీ కుండశీలీద్విత్రయం సమమ్ ॥
 సింధువారద్రవై స్సర్వం మర్ద్యం జంబీరజై రపి ।
 దిన్నేకం వటికాం కుర్యా⁴చ్ఛణకా⁵భాం చ భక్షయేత్ ॥
 అత్యుగ్రసన్నిపా⁶తం తు సర్వోపద్రవసంయుతమ్ ।
 నిహ⁷న్యదనుపానేన దశమూలార్కజేన వా ॥
 శీతాంబుపానం సం⁸తాపే పథ్యం దధో⁹ద్దనం హితమ్ ।
 రోసో విధ్వంసకో నామ సన్నిపాతనికృంతకః :

మాణిభద్రలేహ్యము

1. విళంగ సారములు ¹⁰¹ భాగము 2. ఉళిరిగపప్పు ¹¹ భాగము
 3. కరక్కాయపప్పు ¹²¹ భాగము 4. తెగడచూర్ణ ¹³ము 3 భాగములు
 5. ¹⁴బెల్లము 12 భాగములు

బెల్ల¹⁵మును పాకము బట్టి ¹⁶పై చూర్ణములను పాకములో
 బోసి చిన్న నిమ్మకాయంత ఉండలు చేసి ఒక ఉండను వేడినీళ్లలో
¹⁷పుచ్చుకొనిన పదునైదుసార్లు సుఖవిరేచ¹⁸నములగును.

సుఖవిరేచనయోగము

1. తాడికాయ¹⁹చూర్ణము 2. తెగడచూర్ణము
 3. శేలపం²⁰డు గుంజ

1. గూ	8. దేహ	15. ౦
2. శో	9. స	16. యాచూర్ణాలు
3. లాంగజం	10. ౧	17. ద్రాగ గాపజై దుమాట్కు
4. శ	11. ౧	18. నాలు
5. సా	12. ౧	19. అంతే
6. తాంబ	13. ౦3	20. టి
7. తాన్ద	14. చరకడం	

వాలుకాపానము

శ్లో. ద్వాత్రింశత్క¹పలైస్తోయైః²పలైకాం వాలుకీకాం పచేత్³ ।
 పా⁴దశేవం వస్తుపూతం లా⁵జసక్తుసితామధు ॥
 యుక్తం⁶ పేయం నిహంత్యాశు దాహతృష్ణైమదాత్య⁷యాన్ ।

చర్దితృష్ణలకు

శారిబాదికషాయము

శ్లో. శారిబా ధావ్యకం ద్రాక్షా వాలకం చందనం సమమ్ ।
 సర్వతు¹ల్యో భవేల్లాజో² పచేత్తోయైశ్చతుర్దు³తై ॥
 పాదశేవం పి⁴బే¹⁰చ్ఛీతం ససితం చ్చర్దితృ¹¹ష్ణయోః ।

చందనాదికషాయము

శ్లో. చందనం శారి¹²వా ద్రాక్షా ముస్తా చ¹³ సలదం సమమ్ ।
 సర్వతు¹ల్యో భవేల్లాజో² ద్విరప్తగుణితైర్దై³తైః ॥
 అర్థశేవం పచేచ్ఛీతం సితాక్షా⁴ద్రయుతం పి⁵బేత్ ।
 చర్దిం తృష్ణాం నిహంత్యాశు తాపజ్వరనివారణమ్ ।

సన్నిపాతములకు¹⁴ నస్యములు

అగుర్వాదినస్యము

అగురు, ఆవునెయ్యి, తేనె, కస్తూరి, మారేడువేరు, వీటితో
 నస్య¹⁹ముచేసిన సన్నిపా²⁰తములు శమించును.

1. ఖ	10. వర్షం	మృగ కరకాయ ర
2. ఖ	11. కైన్ద్రం	కషాయం బెట్టి త్రాగిని
3. కాం	12. ట్టయేత్	స్తే గర్భిణి స్త్రీకిన్నీ
4. తం	13. భా	దుర్బలదేహికిన్నీ వేంకి
5. జా	14. దశకం	విడుచును.
6. శేహ్యం	15. వైశ్చ	17. తా
7. హం	16. దుర్బలదేహికి గర్భిణి	18. స్యం
8. ల్యా	స్త్రీలకు	19. చేస్తే
9. జా	శౌంకి మా ణ తిప్పలీగె	20. తాలూమానున

సన్నిపాతవిధ్వంసరసము

శ్లో. నూతం గంధం సమం శుద్ధం తాళకం మాక్షికం తథా ।
 మృతతామ్రాభకం బోశం విషం ధుత్తారబీజకమ్ ॥
 త్షారత్రయం వచా హిం¹గు పాతాభృంగపటోలకమ్ ।
 వంధ్యా నింబత్రయం ²శుంతీ కుండశీలీద్విత్రయం సమమ్ ॥
 సింధువారద్రవై స్సర్వం మర్ద్యం జంబీరజై రపి ।
 దిన్నేకం వటికాం కుర్యా⁴చ్ఛణకా⁵భాం చ భక్షయేత్ ॥
 అత్యుగ్రసన్నిపా⁶తం తు సర్వోపద్రవసంయుతమ్ ।
 నిహ⁷న్యదనుపానేన దశమూలార్కజేన వా ॥
 శీతాంబుపానం సం⁸తాపే పథ్యం దధోద్దనం హితమ్ ।
 రోసో విధ్వంసకో నామ సన్నిపాతనికృంతకః :

మాణిభద్రలేహ్యము

1. విళంగ సారములు ¹⁰¹ భాగము 2. ఉళిరిగపప్పు ¹¹¹ భాగము
 3. కరక్కాయపప్పు ¹²¹ భాగము 4. తెగడచూర్ణ ¹³ము 3 భాగములు
 5. ¹⁴బెల్లము 12 భాగములు

బెల్ల¹⁵మును పాకము బట్టి ¹⁶పై చూర్ణములను పాకములో
 బోసి చిన్న నిమ్మకాయంత ఉండలు చేసి ఒక ఉండను వేడినీళ్లతో
¹⁷పుచ్చుకొనిన పదునైదుసార్లు సుఖవిరేచ¹⁸నములగును.

సుఖవిరేచనయోగము

1. తాడికాయ¹⁹చూర్ణము 2. తెగడచూర్ణము
 3. శేలపం²⁰డు గుంజ

1. గూ	8. దేహ	15. ౦
2. శో	9. స	16. యాచూర్ణాలు
3. లాంగజం	10. ౧	17. ద్రాగ గాపజై దుమాట్కు
4. శ	11. ౧	18. నాలు
5. సా	12. ౧	19. అంతే
6. తాంబ	13. ౦3	20. టి
7. తాన్ద	14. చరకడం	

ర¹సముతో మద్దించి కణికలుచేసి నిమ్మపండ్ల ర²సముతో గంధము తీసి కన్నులకికు పెట్టిన మునుపుచెప్పిన గుణములనే ఇచ్చును.⁵

నారాయణతైలము

1. మారేడువేళ్లు	2. తెక్కలివేళ్లు
3. పంపెనవేళ్లు	4. కలిగోట్టువేళ్లు
5. బోడిదపువేళ్లు	6. పెగ్గుమ్మడివేళ్లు
7. కొమ్మనగొరవివేళ్లు	8. పెన్నేరుగడ్డ
9. ము ⁷ లకవేళ్లు	10. ⁸ వాకుడు
11. బలాద్వయము వేళ్లు	12. పల్లెరువేళ్లు
13. గలిజేరువేళ్లు	

ఇవి సమాంశలు. పదేసి పోలముల చొప్పున కూర్చి ¹⁰నలియ గొట్టి పదినారురెట్లు నీళ్ళబోసి ¹¹పాదావశేషముగ కాచి వడబోసి ¹²పాత్రలో పోసి అందులో నూనె ¹³56 పలములు ¹⁴పోసి

1 సదాపలు	2. దేవదారు	3. ఇటామాంసి
4. శైలేయకము	5. వస	6. శ్రీగంధము
7. గ్రంధితగరము	8. కోమ్రుపు	9. వలకులు
10. కారుపెసరు	11. కారుమినుము	12. కారుపులవ
13. కారుకంది	14. ¹⁵ సన్నరాష్ట్రము	
15. పెన్నేరు ¹⁶ గడ్డ	16. సైంధవలవణము	17. గలిజేరువేళ్లు
18. పిప్పళ్లు,		

వీటిని ప్రత్యేకము ¹⁷ $\frac{1}{2}$ పలము చొప్పున యెండించి చూర్ణముచేసి ఆ కషాయములో గలిపి నూనెకు సమము పిల్లి²⁰చర రసము పోసి మేక

1. సాన	8. లు	15. అందులో
2. సాన	9. వ్రా	16. రాపన
3. పెట్టిలే	10. ఫలా	17. లుంప
4. కాలెయి	11. నొక్కబొడివి	18. కాలు
6. దీనిపర్దతా మూడు విధాలు	12. నల్తుంచిక్కగా	19. ఫ ౨ లు
7. రిజ	13. పేర్పులో	20. ంచె
	14. న ౧ పోసి	

సన్నిపాతవిధ్వంసరసము

శ్లో. నూతం గంధం సమం శుద్ధం తాళకం మాక్షికం తథా ।
 మృతతామ్రాభకం బోశం విషం ధుత్తారబీజకమ్ ॥
 త్షౌరత్రయం వచా హిం¹గు పాతాభ్యంగపటోలకమ్ ।
 వంధ్యా నింబత్రయం ²శుంతీ కుండశీలీద్విత్రయం సమమ్ ॥
 సింధువారద్రవై స్సర్వం మర్ద్యం జంబీరజై రపి ।
 దిన్నేకం వటికాం కుర్యా⁴చ్ఛణకా⁵భాం చ భక్షయేత్ ॥
 అత్యుగ్రసన్నిపా⁶తం తు సర్వోపద్రవసంయుతమ్ ।
 నిహ⁷న్యదనుపానేన దశమూలార్కజేన వా ॥
 శీతాంబుపానం సం⁸తాపే పథ్యం దధోద్దనం హితమ్ ।
 రోసో విధ్వంసకో నామ సన్నిపాతనికృంతకః :

మాణిభద్రలేహ్యము

1. విళంగ సారములు ¹⁰¹ భాగము 2. ఉళిరిగపప్పు ¹¹¹ భాగము
 3. కరక్కాయపప్పు ¹²¹ భాగము 4. తెగడచూర్ణ ¹³ము 3 భాగములు
 5. ¹⁴బెల్లము 12 భాగములు

బెల్ల¹⁵మును పాకము బట్టి ¹⁶పై చూర్ణములను పాకములో
 బోసి చిన్న నిమ్మకాయంత ఉండలు చేసి ఒక ఉండను వేడిసిల్లతో
¹⁷పుచ్చుకొనిన పదునైదుసార్లు సుఖవిరేచ¹⁸నములగును.

సుఖవిరేచనయోగము

1. తాడికాయ¹⁹చూర్ణము 2. తెగడచూర్ణము
 3. శేలపం²⁰డు గుంజ

1. గూ	8. దేహ	15. ౦
2. శో	9. స	16. యాచూర్ణాలు
3. లాంగజం	10. ౧	17. ద్రాగ గాపజై దుమాట్క
4. శ	11. ౧	18. నాలు
5. సా	12. ౧	19. అంతే
6. తాంబ	13. ౦3	20. టి
7. తాన్ద	14. చరకడం	

¹దించి వడపోసి పిప్పినిపార వేసి, ఈ కషాయముతో నూనె ²20 పలములు మినుపకట్టు, కలి, ఆవుపాలు, ³పీట్లను ప్రత్యేకముగ నూనెకు సమములుగ కూర్చి గలిపి గూన యెక్కించి దశమూ⁴లములు ⁵మొత్తము 5 పలములు ⁶కల్కముగ వేసి ఐదు ది⁷నములు ⁸సన్నని మంట⁹తో ¹⁰తైలమును చిక్కగా వండి క్రొత్త¹¹గుడ్డతో వడపోసి, ¹²ఈతైలమును త¹³లకి ¹⁴వంటికి ¹⁵పట్టించి మర్దించవలెను. ¹⁶నన్యము చేయవలెను. ¹⁷లోపలికి ¹⁸ఈయవలెను. బాహుశోణ మొదల¹⁹గు వాతములు ²⁰శమించును.

కంతికి

ఆముదపు గుల్లలు, దూసరతాడిచన్ను, పసపు కొమ్ము,

²¹పీటిని కాల్చి ఆ²²మసి రాసున్నము ²³రంగరించి పట్టించిన కంతులు నయమగును.

కుమారితైలము

శ్లో¹. మంజిష్ఠాంజనశౌరి²⁴వాబ్దకటుకాతెక్కిలజాతీఫల-

శ్రీఖండత్రిఫలా²⁵కణాతగరరుగ్యస్త్రీచతుర్దాతకై : ।

²సోశీరాగురుచోరయుగ్మృగనా²⁶భీజం దూత్పలాంభోబిసై-

²⁷స్తైలం నేత్ర²⁸శిరో²ర్త్తిహారి పయసా సిద్ధం కుమారీరసై : ॥

1. మంజిష్ఠ,

2. నీలాంజనము

3. సుగంధివేళ్లు

4. ముస్తలు

5. కటుకరోహిణి,

6 తక్కిలపుట్టు

1. గాచి

10. శోకను

19. యవి

2. న ర

11. యీతైలం

20. ననిపురు

3. యింతమట్టుకు

12. లా

21. మెదించి పట్టిస్తే

4. లా

13 బడలా

22. చా

5. టింటిక్కి

14. బూనేది

23. కణాచ వృష్టతగరంపి

6. త్రొక్కి

15. నశ్యంచేది

24. వోయ్

7. నా

16. లోనికిగోనేది

25. రుహా

8. మెల్లని

17. యినవాతాలు

27. తై

9. నూనె

18. మానును

28. రుజా

సన్నిపాతవిధ్వంసరసము

శ్లో. నూతం గంధం సమం శుద్ధం తాళకం మాక్షికం తథా ।
 మృతతామ్రాభకం బోశం విషం ధుత్తారబీజకమ్ ॥
 త్షారత్రయం వచా హిం¹గు పాతాభ్యంగపటోలకమ్ ।
 వంధ్యా నింబత్రయం ²శుంతీ కుండశీలీద్విత్రయం సమమ్ ॥
 సింధువారద్రవై స్సర్వం మర్ద్యం జంబీరజై రపి ।
 దిన్నేకం వటికాం కుర్యా⁴చ్ఛణకా⁵భాం చ భక్షయేత్ ॥
 అత్యుగ్రసన్నిపా⁶తం తు సర్వోపద్రవసంయుతమ్ ।
 నిహ⁷న్యదనుపానేన దశమూలార్కజేన వా ॥
 శీతాంబుపానం సం⁸తాపే పథ్యం దధో⁹ద్దనం హితమ్ ।
 రోసో విధ్వంసకో నామ సన్నిపాతనికృంతకః :

మాణిభద్రలేహ్యము

1. విళంగ సారములు ¹⁰¹ భాగము 2. ఉళిరిగపప్పు ¹¹ భాగము
 3. కరక్కాయపప్పు ¹²¹ భాగము 4. తెగడచూర్ణ ¹³ము 3 భాగములు
 5. ¹⁴బెల్లము 12 భాగములు

బెల్ల¹⁵మును పాకము బట్టి ¹⁶పై చూర్ణములను పాకములో
 బోసి చిన్న నిమ్మకాయంత ఉండలు చేసి ఒక ఉండను వేడినీళ్లతో
¹⁷పుచ్చుకొనిన పదునైదుసార్లు సుఖవిరేచ¹⁸నములగును.

సుఖవిరేచనయోగము

1. తాడికాయ¹⁹చూర్ణము 2. తెగడచూర్ణము
 3. శేలపం²⁰డు గుంజ

1. గూ	8. దేహ	15. ౦
2. శో	9. స	16. యాచూర్ణాలు
3. లాంగజం	10. ౧	17. ద్రాగ గాపజై దుమాట్కు
4. శ	11. ౧	18. నాలు
5. సా	12. ౧	19. అంతే
6. తాంబ	13. ౦3	20. టి
7. తాన్ద	14. చరకడం	

ఇవి సమాంశలు. వీటిని నూరి రస¹ము పిడిచి నస్య²ము చేసిన తల
బరువు, తలద్రిప్పు, తలనొప్పి, సహితము ³నయమగును.

గిరికర్ణ్యాదిప్రయోగము

శ్లో. గిరికర్ణీ బిల్వమూలం సజలంన⁴స్యమాచరేత్ ।

⁵ఊర్ధ్వఘో బంధయేత్⁶క్లే నిహంత్యర్థశిరోవ్యథామ్ ॥

మరిచప్రయోగము

శ్లో. శిగ్రువత్రరసైర్మర్ద్యం మరీచం మూర్ధ్ని శూలజిత్ ।

⁷నస్యం వాతా⁸త్తైలం వా హంతి నత్యం శిరోవ్యథామ్ ॥

⁹కేశస్థిరీకరణయోగములు

జాతీపుష్పాదిలేపము

శ్లో. జాతీపుష్పదళం మూలం కృష్ణగోమూత్ర పేషితమ్ ।

లేపో¹ఽయం స²ప్తరాత్రేణ దృఢకేశకరః పరః ॥

భృంగారాదిలేపము

శ్లో. ³భృంగారం త్రిఫలా శృంగీ నీలోత్పలమయోరజః ।

నూత్మచూర్ణం ¹⁰క్షపేత్తైలే చతుర్థం¹¹జో²ఽస్య లేపనః ।

ధృఢకేశా¹²న్మరో¹³త్యాశు కీటభక్షిణనాశనః ॥

భల్లాతిసారలేపము

శ్లో. ¹భల్లాతకం చ బృహతీ గుంజామూలం ఫలం తథా ।

మధునా సహ లేపేన ²యూకాలిక్షాక్షతప్రణుత్ ॥

గుంజాదిలేపము

శ్లో. గుంజామూలం ఫలం చూర్ణం కటకారీఫలద్రోపః ।

తేన లేపేన హంత్యాశు ¹³కేశసాతం నుదుస్సహమ్ ॥

1. ం

2. ం

3. ంకాయును

4. మానున

5. మూర్ధ్వాత్

6. క్లే

7. మధ్య

8. జాత

9. ంకులావాపి

10. ఫ

11. క్షయక్షరోహితం

12. వైః

13. వాయురోగం

ఈ విధముగ చేను కొరికినచోటను పట్టి¹ంచిన వెంట్రుకలు
²మరల మొలుచును.³

అర్ధావ⁴భేదమునకు

శ్లో. సింధూత్థలశునవ్యోవహింగుభి స్త్రీలజం⁵ శృతమ్ ।
 సింధువారరసేన స్యాత్ స స్యాద్⁷ర్ధావభేదదుక్⁶ ॥

కూష్మాండరసాయనము

శ్లో. వీతత్వగస్థికూష్మాండం తులాం స్విన్నాంపునః⁸ పచేత్ ।
 ఘట్టీయస్సర్పిషః ప్ర¹⁰స్థే డ్రాద్రవ్యే తు భర్జితే ।
 ఖండం శతం కణా¹¹శుంఠోర్ద్విప¹²లం జీరకాదపి ।
 త్రిజాతధాన్యమరిచం పృథగర్థ¹³పలాంశకమ్ ।
 అవతారితశీతే చ దత్వాడ్రాద్రవ్యతార్థకం ।
¹⁴భజేనామధ్య తు స్థాప్యం తన్నిహ¹⁵న్యాత్ప్రయోజితమ్ ।
 కాసహిక్కాదుచీఛర్దిర క్తపి త్తక్షయక్షతా⁷న్ ॥
¹⁶డిరస్సంధానజననం మేఘాశ్శృతిబల¹⁷ప్రదమ్ ।
 అశ్వీభ్యాం భాషితో యోగః కూష్మాండకరసాయనమ్ ॥

ప్రాత గుమ్మడికాయలను కోరముతో గీచి ఆ కోరు¹⁸ను పిడిచి,
 నీళ్ళను వేరుగ బెట్టి, ఆకోరు ¹⁹10 పలములు నెయ్యి ²⁰ఒక ప్రస్థము
 పోసి మెల్లని మంటను యెఱ్ఱబార వేచి, ఆ పిడిచిన నీళ్లలో పంచదార
²¹100 పలములు వేసి పా²²కముగ కాచి దించి అందులో

1. ఈక్రమాన

2. స్త్రీ

3. వచ్చును

అర్ధావరాసుకు

తింత్రిజీత్వచ భస్మచ

ఆరక్షి రణభావితం ।

చూర్ణనై నశ్యంచ అ

ర్థావరం నివారయేత్ ॥

4. భారానకు

5. శ్రు

6. ంస

7. తమ

8. పునః

9. ర్య

10. స్త్రీ

11. ంసూర్య

12. ద

13. ష

14. రేచ

15. ద్రే

16. ర్ద

17. ఖాదిసోస్యద్య

18. త్రాస్య

17. ం

20. పున

21. కకడవలోపడిచి ఆ వి

గోల్పి అవి బాగా పిడి

చి ఆకోరు అలించి

21. ష గోరున్నా

22. ని

23. కంగా

పిప్పల్లు¹² పలములు, శౌంఠి²² పలములు, జీలకఱ్ఱ³² పలములు, యాలకులు లవంగము పత్రకము ధనియాలు మిరియాలు యివి ప్రత్యేకముకే పలము చూర్ణము చేసి

వీటిని ఆ గుమ్మడి⁴ కోదనున్నూ ఆ పాకములో గలిపి⁵ చర్లారిన తడువత తేనె⁶ ప్రసము పోసి⁷ కోద వేచగా మిగిలిన నెయ్యిని అందులో పోసి⁸ సేవించిన యీ శ్లోకములలో చెప్పిన రో⁹గములు శిశుమించును.

కుండల్యాదిలేహ్యము

శ్లో. తులార్ధం కుండలీమూలం తదర్ధం కంటకారికా ।

కంటకారిసమం చవ్యం దశమూ¹లజటాః ¹⁰పునః ॥

పుభగ్ధశ¹¹పలాః భా¹²ర్షి పిప్పలీమూలచిత్ర¹³కాః ।

ద్రోణద్వయాంభ¹⁴సా పత్వా ¹⁵హ్యష్టభాగావశేషితే ॥

పూతే ఓషేత్తులార్ధం తు పురాణస్య గుడస్య చ ।

దత్వా తు ఘట్ట¹⁶యే ద్భూ¹⁷యో లేహవత్సాధు సాధయేత్ ॥

¹⁸పిప్పల్యా వింశతిపలం తు గాక్షీరీ చతుష్పలమ్ ।

త్రిజాతం జీరకాజాజీహింగు జాతీఫలం వరా

భార్జ్య ²⁰కర్కటకీశృంసే ప్రత్యేకం త్రి²²పలం తథా ॥

మరీచ²³కుడుబం శుంఠ్యాః ప్రమాణం ద్విగుణం తతః ॥

1. ప ౨

2. ఫ ౨

3. ఫ ౨

4. చూర్ణమున్నూ

5. కాచిచలార్చిన

6. నే

7. గా

8. మామన

9. లా

10. శ్మృగ్ధక్

11. ఫలం

12. క్షీ

13. క

14. నే

15. ద

16. యా

17. యా

18. బంకత్పలానిపిప్పల్యాస్తు

19. త్రిబుతశేరకా జాతీ

రామతంత్రీఫలాతథా

20. ర-గ

21. రా

22. ఫ

23. తు

సర్వమే¹కృతం చూర్నం కుడుబం చాయసం రజః ।
 ప్రక్షిప్య మాక్షికప్ర²స్థం శీతే తస్మిన్వినిక్షిపేత్ ॥
 తల్లేహ్యం మాత్ర³యా లేహ్యం శ్వాసకాసనిబర్హణమ్ ।
 శోషశూలప్రతిశ్వాసస్వ⁴రసాదాగ్ని⁵నైకృతమ్ ॥
 హృద్రోగహిక్మాగుల్మార్మః స్తీహఃనాహోదరామయా⁶ ॥
 గ్రహణీ ముదరాష్ఠీలామరుచిం చా⁷పకర్షతి ॥
 సిద్ధమంత్రో యథా సర్వం నాతిక్రామతి జాతుచిత్ ॥

సల్ల ఉప్పిలి వేరు చెక్క 75 పలములు, వాకుడు వేళ్లు 825 పలములు
 దశమూలములు ప్రత్యేకము 10 పలములు, భారంగి 1010 పల
 ములు, పిప్పలిమూలం 1110 పలములు, చిత్రమూలము 1210 పలములు,
 వీటిని 132 ద్రోణముల నీళ్లలో పోసి కషాయము బెట్టి అష్టభాగావశేషముగ
 కాచి 14వడగట్టి అందులో పాత బెల్లము 1550 పలములు వేసి లేహ్యపాక
 16ముగ 17వండు అందులో

పిప్పలి చూర్ణము 18ము 20 పలములు తవక్షీరి 194 పలములు యాల
 కులు 20లవంగపట్ట పత్రకం జీలక²¹ట్ట 22ఓమము జాజికాయ హింగువు
 త్రిపలములు భారింగి కర్కాటశృంగి

ఇవి ప్రత్యేకము 3 పలములు మిరియాలు 4 పలములు శొంఠి, 8
 పలములు, లోహచూర్ణము 4 పలములు

1. ప్రయం
2. ద్రక్ష
3. యా
4. ర్య
5. పావం
6. భ
7. ఫ ౫౦
8. ఫ ౫౫

9. కాలు ఫ ౫
10. ఫ ౧౦
11. ఫ ౧౦
12. ఫ ౧౦
13. యిదిపదార్థం
14. వడిచి
15. ౫ పీసెలు
16. ౦గా

17. కాచి
18. ంపిగ
19. ౪
20. అవంగాతు
21. ర్ర
22. వోమం

1వీటిని చూర్ణము చేసి వస్త్ర²గాలితము చేసి ఆ లేహ్యములో బోసి కలిపి చల్లారిన వెనుక తేనె ఒక ప్రస్థ³ము కలిపి నేవీ⁴ంచిన ఈ శ్లోకములో చెప్పిన రో⁵గములు శమించును.

ఊర్ధ్వశ్వాసకు

శ్లో. ఇంద్రవాదుణికామూలం దేవదాదు కటుత్రయమ్ ।

శర్కరాసహితం ఖాదే ఊర్ధ్వశ్వాసప్రశాంతయే ॥

పాలపాపజ్వరము⁷లకు

ఇల్లి పాపాణము, దుప్పికొమ్ము, ⁸చందనము వీటిని సమాంశలు గూడి నిమ్మపండ్ల రస⁹ముతో మర్దించి ఆరికగింజలం తేసి వటి¹⁰కలు చేసి చ¹¹నుబాలతో ఒక వటికను ¹²ఇచ్చిన పాలపాపజ్వ¹³రములు ¹⁴తగ్గును.

రక్తపి¹⁵త్తమునకు

నవసీతాదిలేహ్యము

శ్లో. నవసీతం సితా లాజా ద్రాక్షయా సహ భక్షయేత్ ।

ముస్త¹⁶కం సఘృతం దద్యా¹⁷ద్రక్తపిత్తహరం పరమ్ ॥

వాసాదియోగములు

శ్లో. వా¹⁸సా ఘనం సితా షోడైర్లాజాన్వా శర్కరాసమాన్ ।

భక్షయేద్రక్తపిత్తఘ్నం తృష్ణాదాహజ్వరం జయేత్ ॥

ఉశీరాదికషాయము

శ్లో. ఉశీరం చందనం వాసా ద్రాక్షా చ మధుకం కణా ।

కషాయం లాక్షయా యుక్తం ¹⁹రక్తపిత్తహరం విభేత్ ॥

1. యింతమట్టున్నూ

2. ఘా

3. పోసి

4. నేవీస్తే

5. గాలుమానును

6. ఊ

7. రాల

8. గంధము

9. రసాన

10. కా

11. న్ను

12. యిస్తే

13. రాలు

14. మానును

15. కేచ

16. కాధ

17. న్య

18. కా

19. ద్రాక్షిసం

కదంబప్రయోగము

శ్లో. పత్రాణి పుష్పాణి కదంబకస్య

క్షీరేణ విష్ట్యా ¹ప్రపిబేత్ప్రభాతే ।

నివారయేచ్ఛోణిమత్సుదీర్ఘం

మత్తం మహానాగమివాంకుశేన ॥

బౌదుంబరకషాయము

శ్లో. బౌదుంబరోద్భవం తోయం శర్కరాద్రాక్షసంయుతమ్ ।

²ఊర్ధ్వఘోమార్గసంఘాతర క్తపి త్తవినాశనమ్ ॥

తజ్జలం ప్రదరం హంతి ³ర క్తస్రావం విశేషతః ।

మూర్వాదిఘృతము

శ్లో. మూర్వా శ్వేతముశీరం చ ముస్తావాసకపద్మకమ్ ।

ద్రాక్షా మధూకం యష్ట్యావృం కాశ్మీరం చందనం సితా ॥

విష్ట్యా ⁴కర్ణమితద్రవ్యం ఘృతప్రస్థం విపాచయేత్ ।

మూర్వారసమజాక్షీరం పృథగ్దత్వా చతుర్థణమ్ ॥

⁵పక్త్యా మృద్వగ్నినా సిద్ధం నావనం నాసికాగతే ।

కర్ణమార్గాగతే రక్తే తోచ్య కర్ణే ప్రపూరయేత్ ॥

య¹⁰స్య చక్షుస్రుతం రక్తం పూరయేత్తస్య చక్షుషీ ।

మే¹¹ద్రహాయుగతే రక్తే వస్తిక¹²ర్మణి యోజయేత్ ।

ప్రవృత్తే రోమకూపేభ్య¹⁴ స్త్యభ్యంగే యోజయేద్ధృతమ్ ।

1. సర్వశిత్తవినాశనం

2. త్రులి

3. పూర్వాదా

4. తా

5. తస్మాస్యా

6. ర్వా

7. చందన

8. చత్కర్ష

9. దత్వాసము ససైరక్తో

10. స్య

11. స్వాచకుర్ణతేరక

12. ద్ర

13. శ్మణ

14. ఆ

ఉత్తర ఖండము

ధాత్యాదిఘృతము

శ్లో. ధాతీ¹విదారీక్షుశతావరీణాం

కూష్మాండకానాం చ రసేన సర్పిః ||

క్షీరేణ సర్వం విపచేత్సుషిష్టం

మృద్వీకయష్ట్యహ్వయచందనం చ ||

ఏతత్సుసిద్ధం సితయా విమిశ్రం

నివారయే²చ్ఛీఘ్రమసృద్ధరం చ ||

పాండ్వామయే³పిత్తకృతే హితం న్యాయ్

పిత్తేన గుల్మే⁴స్థివిని⁵స్రుతో చ ||

శ్లో. వంధ్యా చ పీత్వా లభతే చ గర్భం

శీఘ్రం నిహా⁶న్యాదిహ వాతరక్తమ్ |

అన్యాంశ్చ⁷పిత్తప్రథవాన్నిహన్యా-

న్మూర్ఛా⁸మదోన్మోదమదాత్యయాదీ⁹ ||

శుక్లప్రమేహములకు

గొట్టెచెడ్కులిని కొత్తకడవలో బెట్టి నీళ్లుపోసి ఉసిరిగపప్పు వేసి ఊరబెట్టి తరువాత ఆనీళ్లు తవ్వెడు తీసి అందులో పంచదార నిమ్మకాయంత గలిపి త్రాగి¹⁰న శుక్లప్రమేహము¹¹శమించును.

మరియొకటి

అంతరతామరపాకు రసము అరసా¹²లడులోను నూనె బొట్టు కలియబోసి¹³త్రాగిన శుక్లప్రమేహము¹⁴శమించును.

1. వి

2. త్

3. పైత్య

4. స్పృశే

5. ంత్యా

6. పైత్య

7. స్మ

8. హాన

9. తే

10. మానుసు

11. ర

12. త్రాగను

13. మానుసు

మరియొకటి

అంతరతామరపాకు రసముతో రాజనపు బియ్యపు పిండిని దడిపి పిట్టునెట్టి నెయ్యి పోసుకొని భక్షించి పుడిసెడు చన్నీళ్లు త్రాగేది, శుక్లమేహము నయమగును.

జలమేహ¹మునకు

తంగేటివేరు చెక్క, ²తంగేడు విత్తనములు, వీటిని నూరి తేనెతో గలిపి పంచదార వేసి ³ఇచ్చిన జలమేహము నయమగును.

తోగడుంపను మేక పంచితముతో నూరి ఆ పంచిత⁴ముననే కలిపి ఇచ్చిన జలమేహము ⁵తగ్గును.

పెద్దరో⁶గములకు

నల్లవావిలివేరును కడవలో బెట్టి నాలుగు మాడలయెత్తు గంధ క⁷మును అందులో కలిపి దానిమీద మూకుడు మూసి పాతాళ యం⁸త్రమున తైల⁹మును దీసి ఆ తైల¹⁰మునుండి వరిగింజంత మోతా దును అరటిపం¹¹డులో బెట్టుకొని యి¹²టువది ది¹³నములు ¹⁴నేవించిన పెద్ద రో⁶గము మొదలైన అష్టాదశ కృష్ణపులు ¹⁵శమించును.

కపాలవా¹⁶తమునకు

చేదుబీరకాయలు ¹⁷60 కాయలను తెచ్చి రసము తీసి ఆ రసము తవ్వెడు, నూనె తవ్వెడు, ఆముదము తవ్వెడు, నెయ్యి తవ్వెడు, ¹⁸ఫీటిని కలయబోసి కటుకరోహిణి¹⁹ని ⁴మాడలెత్తు కల్కముగ వేసి తైల²⁰మును వండి తల²¹కు అంటుకొనిన కపాలవాత²²ము తగ్గును

1. హా
2. యి శ్లే
3. యి శ్లే
4. మానును
5. గాన
6. కంజేసి
7. త్రా
8. యి

9. యి
10. టి
11. నా
12. నా
13. తింజె
14. మానును
15. తా
16. యి

17. యింత
18. మా ణ
19. యి
20. ను
21. కుంజె
22. మానును

సంజీవనీరసము

నాభి¹⁵ భాగములు, నేపా²భములు³⁵ భాగములు, శుద్ధ తగ
ర⁴ము ఒక భాగము పాదరస⁵ము ఒక భాగము, జెముడు బాలు,
దుష్టుగుపాలు, జిల్లేడుపాలు, నెల్లిపాపాణి⁶ము ప్రత్యేకము 5 భాగములు
తెల్ల పులిమిరి చక్క⁷ భాగములు,

పీటిని నూనెతో మర్దించి ఉండలు చేసి బ్రహ్మరండ్రమున
గొరిగి కత్తివాట్లు వేసి నిమ్మపండ్ల రస⁹ముతో యెక్కించవలెను, కాలి
బొటమన వ్రేలు¹⁰లో కత్తివాట్లు వేసి అక్కడ ఎక్కించవలెను. నిప్పులు
మంచము క్రింద పోసి పచ్చడమును గ¹ప్పవలెను. ఆ సన్నమృత్యు²వు కల
వాడైనను లేచి కూ³ర్చుండును.

మూలవ్యాధికి

వర్తిప్రయోగము

ఆవడకాయ, చేదుప్పు, వర్షావాలు,

పీటిని కలితో నూరి కోక తిరిచేసి⁴ దానికి ఈ మందును బూసి
ఆస⁵నములో⁶ ఎక్కించిన మూలవ్యాధి⁷ తగ్గును.

మరియొకటి

ఆవడకాయను పొడిచేసి నూనెతో గలిపి కోకతిరి⁷కి బూసి
ఆస⁸నములో⁹ ఎక్కి¹⁰ంచిన మూలవ్యాధి¹¹ తగ్గును.

1. చి ౫

2. కా

3. చి ౫

4. చి ౧

5. చి ౧

6. చి ౫

7. చి ౫

8. యి

9. ౦

10. చి ౧

11. గ¹ప్పి

12. లైగా

13. ర్పుండును

14. అందున

15. నాన

16. యెక్కి

17. మానును

18. ని

19. నాన

20. స్తే

21. మానును

హరీతక్యాదివటకము

కరక్కాయలు, చిత్రమాలము, జీడిగింజలు, నల్లనువ్వులు, బెల్లము,

వీటిని కలయద్రొక్కి ఉసిరికాయలంతేసి ఉండలను నిత్యము ¹⁰సేవించిన మూలవ్యాధి తగ్గును.

కామిల¹కు వంగభస్మము

తగర²మును గరిటెలో నూనెబొట్టు వేసి కరిగించి యేడేసి మార్లు ఉలవకట్టు చల్లకలి వీటిలో ఒక్కొక్కదానిలో ⁴వేసిన శుద్ధి ⁵యగును.

ఆ తగర⁶ము బిళ్ళను అటికలో ⁷వేసి పసుపుసాడిని కొంచెము కొంచెము వేయుచు రావిక⁸ట్టతో గాని అడ్డసరము కట్టతో గాని కలియ బెట్టు⁹చూ¹యుండిన ¹భస్మమగును.

ఆ వంగభస్మము శాణప్రమాణము, మిరియ²పు చూర్ణము శాణ ప్రమాణము, పంచదార³కర్షప్రమాణము ఇట్లు కలిపి సేవిం⁴చవలెను. పథ్య⁵ము పెసరకట్టు అన్నము, కామిల ⁵శమించును.

⁶శుక్ల మేహమునకు

కరక్కాయ ఒకటి, మిరియపు గింజలు 30, పంచదార ⁷ఒక తులము కలుబండ పలుకుల రస⁸ము ఒక సోలడు

వీటిని కలుపుకొని సేవి⁹ంచిన ¹⁰శుక్ల మేహము ¹శమించును.

1. న్నా నేపి

2. తాన

3. ం

4. క్కటాక్కటను

5. పోస్తే

6. అవు

7. మెట్టుతాలింప

8. పోస్

9. యించుకవేసికొంచు

10. ర్ర

11. ర్ర

12. వేస్తే

13. చూను

14. ం

15. చూచ

16. చేది

17. ం

18. మానను

19. తెల్లర్ర మేహానకు

20. మా

21. ంసా ం

22. స్తే

23. మానును

వత్సనాభిభేదము

శ్లో. ప్రథమం మర్కటం ప్రోక్తం ద్వితీయం తు హలాహలమ్ ।
 తృతీయం వాలుకం శ్చేయం కర్దమం చ చతుర్థకమ్ ॥
 పంచమం వత్సనాభం చ షష్ఠం తు సర్వపం వదేత్ ॥
 సప్తమం కాలకూటం చ షబ్దతుకం చాష్టమం వదేత్ ॥
 నవమం మూలకం చైవ దశమం కృష్ణశృంగకమ్ ।
 మహావిషం శతతః ప్రోక్తం ద్వాదశం ముస్తకం మతమ్ ॥
 త్రయోదశం హరిద్రాఖ్యమిత్యేతే కందజా విషాః ।

వీటివర్ణములు

శ్లో. మర్కటం కపివర్ణం చ నీలవర్ణం హలాహలమ్ ।
 వాలుకం వాలుపీతం చ కర్దమం కర్దమాభకమ్ ॥
 పాండురం వత్సనాభం చ సర్వపం సర్వవర్ణకమ్ ।
 కాకనాసా కాలకూటం బిజతుకం స్వేతవర్ణకమ్ ॥
 శుకగ్రీవం మూలకం చ శృంగాభం కృష్ణశృంగకమ్ ।
 మహావిషం రక్తవర్ణం ముస్తాఖ్యం ముస్తవర్ణకమ్ ॥
 హరిద్రాఖ్యం పీతవర్ణమిత్యుక్తం వర్ణలక్షణమ్ ।

రస యోగ్యా యోగ్యములైన నాభులు

శ్లో. బిజతుకం ముస్తకం శృంగీ వాలుకం సర్వసాహ్వయః ।
 వత్సనాభం మూలకం చ కృష్ణశృంగీ తథాప్తకమ్ ॥
 షష్ఠ్యస్త్రా యోజయేద్యోగే కాలకూటాది వర్ణయేత్ ।

1. దా	8. శరాశాహ	15. భం
2. య్యంచ	9. భి	16. ంభ
3. వాలుకం త్రితయం జన్యాత	10. ర్ణా	17. గ్యా
4. మం	11. న	18. అస్త
5. ప్రియేద్	12. చ	19. శ్వేత
6. చ	13. కృష్ణాయ	20. త్యా
7. ప్రిమేత్	14. భం	21. యా

నాభియెక్కించెడి విధము

జిల్లేడుపాలు పోసి వ²త్సనాభితో గంధ³ముతీసి కత్తివాట్లు వేసి
4వట్టించిన 5ఎక్కును. యెండోలో కూర్చుండబెట్టవలెను,

తిమ్మిరి వా⁸తములకు నొప్పిగలతావున పట్టి⁹ంచవలెను. 10ఈ విధ
ముగ 11ఎక్కుకుం¹²డిన జముడుబాలు, నాభి, కరుధూపము కలిపి
యెక్కించ¹³వలెను.

నాభిని దించెడి విధము

14అధికముగ యెక్కి ఒళ్లు జిమజిమ¹⁵మనినయెడల ప్రత్తి¹⁶కు 16రస
మును నాభి యెక్కించిన 17స్థలమున పూసిన విషము దిగును, 18దారి
వలన కూడ దిగకుండిన యెడల నెత్తిపైన 19కత్తి²⁰తో గంట్లువేసి నిమ్మ
కాయ పులును²¹తో మర్దించవలెను 22దీనివలనకూడ దిగని యెడల నిమ్మ
కాయ²³ను తినవలెను. లేదా ప్రత్తికాయ²⁴ను తినవలెను. నేపాళపు గింజ
25లను నూటి పట్టించవలెను. 26ఈలాగున విష²⁷మును దించవలెను

ఎలుక వెట్టినక్క కుక్క పాము విషములకు

ఉ²⁸లిమిరివేద ముద్ద గచ్చకాయంత నూరి నూనె కలిపి ఇ²⁹చ్చిన
ఎలుక, వె³⁰ట్టినక్క, కుక్క, పాము, వి³¹షములు 33దిగును.

పథ్యము చప్పిడి. చల్లా అన్నము తినవలెను.

1.ంచే

2. త్స

3.ం

4.పూర్వ

5.యె

6.ను

7.వేడి

8.తాన

9.చేది

10. అందువ

11.న

12. పేను

13. చేది

14. తావుగా

15. నేనా

16.ం

17. తావునబూర్వ

18. అందునా దిగకుంజేనా

19. గుంటపట్ట

20. వాట్లు

21. చమిరేది

22. నిగిని యెక్కినా

23. తినేది

24. తినేది

25. లాచమిరేది

26. యా

27. దింతేది.

28. ల్మి

29. యిస్తే

30. రి

31. పా

31. మానున

33. తినేది

మరియొక విధము

శంఖునున్నము, మిరియపు పొడి, ¹ఉత్తరేశి, రొయ్యి, సైంధవ
లవణము, బ్రహ్మజముడుకొనలరొయ్యి,

యివి సహంశలు కలయ గలిపి యిండుపుకాయలంత ఉండ
లను నిమ్మపం²డు కిరసముతో గాని తేనెతో గాని ⁴సేవించవలెను,

పథ్య⁵ము చప్పడి. చల్లా అన్నము.

⁶గుల్మమునకు

కుటజాదికల్మము

కొడిశవేరుముద్ద గచ్చకాయంత, మిరియపుముద్ద గచ్చకాయంత
ఆవముద్ద గచ్చకాయంత వేపాకు⁷ముద్ద గచ్చకాయంత

వీటిని నీళ్లు పోసి⁸ నూరి ఆవుచల్లతో ఇచ్చిన గుల్మ⁹ములు శమించును.

పథ్యము చప్పడి. చల్లా అన్నము పె¹⁰ట్టవలెను.

వెక్కులకు

మినుము¹¹లను పప్పుగచేసి పొగపెట్టి ఆ పొగను ద్రాగి¹²న
వెక్కులు ¹³తగ్గును.

కక్కుకు

ఎలుకపితబొక్కలోని నీళ్లు మానెడు దెచ్చి ¹⁴జావకాచి¹⁵త్రాగిన
కక్కు¹⁶లు నిలుచును.

1. పు

2. టి

3. పు & మన

4. లిశేది

5. ం

6. ఉదరగుల్మముమానును

7. యంతమట్టు

8. ఇస్తే

9. ంమానును

10. పెట్టేది

11. తరంతే నెపోసి తీసి

నాలుకబుమిరితే పెక్కు

మానును

12. ల

13. తే

14. మానును

15. గంజి

16. పోస్తే

17. మానును

విరేచనము¹లు కట్టుటకు

అశ్వత్థజైరప్రయోదము

రావిబెరడు కాల్చినమసిని నీళ్ళలో గలిపి తేరబెట్టి ఆ నీరు త్రా
10గిన విరేచనములు కట్టును.

గ్రహణికి

కొడిశ వేరుచెక్క³¹ పలము, పెద్దమానువేరు చెక్క⁵¹ పలము, నుగంధివేళ్లు⁶¹ పలము, హాథామూలము⁸¹ పలము, పాతాకు 1 పలము, తంగేడువేళ్లు⁹¹ పలము, త్రికటుకము¹⁰¹ పలము, నుగందికకు 1 పలము, కాచు 1 తులము, బలుసువేరు¹¹¹ పలము, బలుసు ఆకు 1 పలము, పీటితో భూపుటమున తైల¹³ము దీసి చల్లతో చింతగింజంత యిచ్చిన¹⁴ గ్రహణి¹⁵ కట్టును.

తామ్రభస్మ¹⁶ము

రాగిని రేకులుగ వేసి శుద్ధిచేసి¹⁷ కొలిమిలో బెట్టి కరిగించి కృష్ణ తులశాకు రస¹⁸మును పిడి¹⁹చిన రాగి భస్మ²⁰మగును

వెండిభస్మము

రక్తమణిశిలను గాని యిల్లిపాపాణ¹¹మును గాని చనుపాలతో మారి వెండిని శుద్ధి చేసి చింతాకులవలె పలచ²²గ నన్నపు రేకులు²⁶గ

1. గిత్త
2. పాచిమామన
3. ఫం
4. ర
5. ఫం
6. ఫం
7. పాటవేకు
8. ఫం

10. ఫం
11. పం
12. ప
13. యా
14. ఇంతముటు
15. టా
16. ం
17. కడుపుకోగము
18. మును

19. ం
20. క్రొవ్వి
21. ం
22. త్త
23. ం అవు
24. c
25. గా
26. తేసి

చేయించి ఆ రేకులకు ఆ నూరిన ¹ముద్దను బూసి ఆ రేకు²లను పలకచగ ఒక మూకుటిలో బెట్టి మీద నొక మూకుడును మూసి కోకమన్నులువేసి పుటముబెట్టి⁴న వెండి భస్మ⁵మగును.

గర్భ⁶ము నిలు⁷చుటకు

దాసన పువ్వులు నూరి ముట్టిన నాలుగవనాడు త్రాగిన ముట్ట గుట మాని గర్భము నిలుచును.

కాసరో¹⁰గమునకు

వత్సనాభి ¹¹8 మాషలెత్తు, గవ్వనున్నము ¹²20 మాషలెత్తు, మిరియాలు ¹² 2 మాషలెత్తు వీటిని గలుగరాకు ర¹³సముతో⁶ మద్దించి గురివింద గింజలం తేసి వట్టి¹⁴కలు చేసి నిత్యము ఒక వటుక¹⁵ను తేనెతో¹⁶ నేవించిన కాసరో¹⁶గము, ¹⁷తగ్గును.

స్త్రీసంగదో¹⁸షమునకు

మంగవేరుచెక్కను ¹⁹ఎండబెట్టి ఆ చెక్కను పోకంత ²⁰తాంబూలముతో నమలి ర²¹సమును రుంగి²²న స్త్రీసంగదోషము తగ్గును.

²³గళకీలకమునకు

జిల్లేడుపాలు చేదుప్పు వీటిని నూరి మెడకు ²⁷పట్టించిన గళకీలకము శమించును,

1. మందు

2. లు

3. గా

4. తే

5. మా

6. ం

7. వని

8. గో

9. రో

10. గా

11. మా ర

12. మా ౨౦

13. ౧౨

14. ఇంతమట్టుకు

15. సాన

16. కాలు

17. ం

18. ఇస్తే

19. గా

20. మానునె

21. షా

22. యె

23. విడెం

24. ం

25. తే

26. గళకో గాలకు

27. బూస్తే

సర్వగళరోగములకు

విమ¹ళములు హేమమాక్షి²ము త్రికటుకము తామ్రభస్మము,
చేదుప్పు,

ఇవి సమా²శలుగూడి గోమూ³త్రముతోనూరి వే⁴డినీళ్లలోగలిపి
మూడు దినములు ⁶మెడకుపూసిన గ⁷ళరోగ⁸ములు ⁹శమించును

అగ్నిస్తంభనయోగములు

వావిలాకును నూనెతో వండి ఆనూనెను చే¹⁰తికి బూసు¹¹కొనిన
అగ్నిస్తంభన

బెండవేదను ముట్టించి నో¹²టిలో బెట్టు¹³కొనిన నోరు కాలదు.

నీరుసిప్పులిని నమిలి నిప్పులు నమిలి¹⁴న నోరు కాలదు. నమల
వచ్చును.

పైత్యపాండువుకు

త్రిఫలామండూరము

త్రిఫ¹⁵లములు ¹⁶శి పలములు నీళ్లు పోసి సూరి¹⁷బిళ్లలుచేసి ¹⁸ఎం
డలో బెట్టి ¹⁹మరల చూర్ణము చేసి యందులో మాండూరముపొడి
సో²⁰లడు పంచదార మూడుసోలలు కలిపి అరచేతి గుంటెడు ²¹చొప్పన
తినిన పైత్య పాండువులు తగ్గును. నలుబది ది²²నములు తి²⁴నవలెను.

చిరుముడుకు

ఆరగ్వధాదిలేవము

రేలవేరు, రేలచిగురు, చిత్రమూలము, తంబెపు విత్తులు, కళి
విందవేళ్లు,

1. సమానును
2. శా
3. కాలు
4. త్రాన
5. స్నీ
6. నా
7. పూస్తే

9. ం
10. మానును
11. త
12. కుంఠే
13. ట్లో
14. కుంఠే
15. తే

17. ఫ 3
18. నిప్పట్లు
19. యె
20. తిరుగా
21. తె
22. తింఠే
23. మానును

వీటిని నిమ్మపండ్ల పులుసు¹తో మర్చించి చిరుముళ్ల²కు పూసిన తగ్గును.

గవ్వలను కాల్చి పొడిచేసి నిమ్మపండ్ల పులుసు³తో గలిపి చిరుముళ్ల⁴కు పట్టించిన తగ్గును.

ఎలుకకాటుకు

కాండ్రేగు వేదను కలి⁵తో నూరి యిచ్చిన ఎలుక కాటు నయమగును. మూ⁶డు దినములు ఈయవలెను. రీదీనినే క్షయించిన చోటున గూడ పూయవలెను. కంతులు మాని విషము⁷ రిదిగును

రోస⁸పుండుకు

కుమ్మరవాని మట్టినిగ్గు, కరక్కాయ సరిగ నూరి యంచుకొనవలెను. ఆ వెనుక దానినే యెండ బెట్టి చూర్ణము చేసి పుండుమీద పూసిన రోసపుండు మానును.

అంటునాలికకు

గుమ్మ⁹డిచెక్క మి¹⁰రియములు నూరి పెద్దనాలిక¹¹కు తగలకుండ దూదిని పట్టించి అంటునాలి¹²కు పట్టిన తగ్గును.

చెవిలో నొప్పికి చెముడుకు

నిర్గుండ్యాదితైలము

వావిలాకు రసము, జాజి ఆకురసము, జిల్లేడాకు రసము, కలగరాకు రసము, వంగాకు రసము, వెల్లుల్లి రసము, అల్లపు రసము, కాకరాకు రసము.

1. ఇవి
2. న
3. బూస్తేమానును
4. న
5. పూస్తే

6. పోపి
7. ఇస్తే
8. మన్నాకు ఇచ్చేది
9. తైనిబూసేది
10. మానును

11. టిక్కి
12. డి
13. రాగి
14. మెయ్య
15. కనుపెట్టేది

1 ఇవి సమాంశలు. 2 పీటికి 3 సమభాగము నూనె పోసి తైలపాకముగ వండి చెవులో 4 పోసిన చెముడు, నొప్పి; 5 తగ్గును

ఛర్దికి 6 జావకా¹చు లక్షణము

యాలకులు, లవం⁷గములు, పత్రకము, నాగకేసరిములు, రేగుగింజలు, 9 పేలాలు 10 ప్రేంఖణపు పువ్వు, ముస్తలు, శ్రీగంధము, కర్పూరము.

ఇవి 11 యన్నియు చేర్చి ఒక పలము. 12 పీటిని నాలుగు ప్రస్థముల సెల్లలో వేసి రెండు ప్రస్థములు మిగులునట్లుగ కాచి యీ¹³ సామానులను నలియ గొట్టి 14 వాటితోడనే పిడికెడు బియ్యముపిడికెడు పెసలు మారేడు వేరు పీచు ఒకతులము ఈ యన్నిటిని ఒక్క మారే వేసి అర్ధావశేషముగ కాచి 15 త్రాగించిన సకల ఛర్దులు 16 వెంటనే నిలుచును.

పంచగు¹⁷ల్కములకు

లకునతామ్రము

వెల్లుల్లి గచ్చకాయంత ముద్ద నూరి తామ్రభస్మము లడ్డిగెత్తు పెట్టి 18 యిచ్చిన పంచగు¹⁹ల్కములు 20 శమించును,

1 యి

2. యంత

3. సరి

4. కాన

5. పోస్తే

6. గంజి

7. శే

8. గా

9. రా

10. వెయ్యి

11. టై

12 మాడెత్తేసి

13. యందులో

14. గ్రంధాలు

15. బొడిచివేసి

16. అప్పుడే

17. పోస్తేను

18. మానును.

19. ల్క

20. యిస్తే

21. ల్క

22. మానును

23. పారీవెంకి

వెలుతూరు వేరు నారను

ముషిని ఆకు పొదిగి

దూపమిచ్చి ఒక కొం

గున ముందుచు కంటే

పారీవెంకి మానును.

పాలపాప¹విరేచనములకు

బెండాకును నిమ్మకాయంత ముద్ద నూరి ²గోదెపెడుగుతో కలిపి తల్లిగాని తండ్రిగాని తోడబుట్టిన వాడు గాని యి¹చ్చిన ²పాలపాప విరేచనములు కట్టును.

³దీనిని పారివెంకికిన్నీ కడుపు రోగమునకును ఈయ వచ్చును
పాండువుకు

ఇనుప ముంతలో నాలుగు దబ్బపండ్ల పులుసును పిడిచి అందులో ఉక్కుముక్కను, ⁴ఇనుప ముక్కను, కంచు ముక్కను, గవ్వలు పద మూడు, పులిచించిలిపాకు రస⁵మునున్ను, దబ్బపండ్ల రసమునకు సగము,

⁶పీటినిన్నిటిని ఆ ముంతలో కలియ బోసి, సూర్యపుటమున బెట్టి మనిసి⁷తత్వము ⁸నెఱింగి ⁹ఈయవలెను. వాంతియు విరేచనమును అగును.

ఆ వెనుక, ¹⁰తలకు ఒంటికి నీళ్ళు పోసి చల్ల ¹¹అన్నము ¹²బెట్ట వలెను. పాండువు ¹³తగ్గును.

¹⁴లింగస్థౌల్యమునకు

బండిగురివెండవేరు, జిల్లేడుమొగ్గులు, గుట్టపు దవడ¹⁵పన్ను నూనె,

¹⁶పీటిని కలిపి ¹⁷తనమూత్రముతోనె ¹⁸పీటన్నిటితోను గంధము తీసి రోకటిమీద కూ¹⁹ర్చుండి ²⁰లింగమునకు బూయవలెను, ముమ్మాఱు ఇట్లు పట్టి²¹ంచిన ²²లింగము బలసి నిడు²⁷గును

1. కడుపు రోగానకు
2. యెనుప
3. స్తే
4. కపుడు
5. ఇది
6. ఇ
7. ం
8. న్న
9. కొద్ది

10. యిరి
11. యిచ్చేది
12. పాచనమున్ను
13. పు
14. తలబడలాను
15. వంటకమున్ను
16. బెట్టేది
17. మానును
18. బలుపుకు

19. ల్లన్ను
20. పోసి
21. ఆత్మజలాన
22. యింతపట్టున్ను కలిపి
23. ర్చుండి
24. ఆరంగా
25. స్తేను
26. కావ్యం
27. పేను

రోమనాశని

మ్రాకులోని కప్పును చంపి దానితో సైంధవలవణము¹ను గంధకము²ను కలిపి నూనె పోసి మురగ బెట్టి³ పట్టించిన రోమనాశన రుమగును.

శూలలకు

మోదుగు చిగు⁴లను ఆకు⁵ను దంచి, వెచ్చచేసి పిడిచి ఆ రసము అరసో⁶లడులో గచ్చకాయంత కాచు గలిపి యి⁷చ్చిన శూల¹⁰తగ్గును.

సుప్తివాతములకు

1. మణిశిల, 2. పసుపు, 3. మిరియాలు,

11 పీటిని నిమ్మకాయ పులునున గంధము దీసి కత్తివాట్లువేసి పట్టించిన సుప్తివాతము¹² నయమగును.

13 చలిజ్వర పొరిజ్వరమునకు

నిమ్మకాయలలో యింగువను పెట్టి చలి¹⁴జ్వరము వచ్చుముందర¹⁵ వాసన చూచిన చలి¹⁶జ్వరము పొరి¹⁷జ్వరము¹⁸లు నిలుచును.

కుందేటివెట్టికి

గచ్చ చిగు²⁰లను మిరి²¹యములను నూరి నీళ్లలో కలిపి యి²²చ్చిన కుందేటివెట్టి కాకుచమ్ములు²⁷ నయమగును.

1. నూనె

2. నూనె

3. పెట్టి

4. శూక్తేన

5. మా

6. శు

7. కమ్మి అవికొల్పి

8. రె

9. యి నే

10. మానుసు

11. యింతమట్టునూనె

12. క్షేన

13. మానుసు

14. పోరివేకి

15. వేకి

16. బూచోచ్చే

17. వేకి

18. వేకి

19. మానుసు

20. క్షేన

21. యాలు

22. క్షేన

23. మానుసు

24. లు

25. క్షే

26. ద్రులు మానుసు

మరియొకటి

కుక్కవాయింటవిత్తులను కలితో నూరి నస్యము చేసిన కుండేటి వెఱ్ఱులు శఙ్ఖించును.

మరియొకటి

కుండేటి నెత్తురు, కానుగిం¹జ, పిప్పళ్లు నూనెతో నూరి నస్యము²చేసిన కుండేటి వెఱ్ఱితగ్గును,

మరియొకటి

కుక్కచెవుల నెత్తురును కూటంగలిపి, ⁴బాట్ట⁵పెట్టోన కుండేటి వెఱ్ఱి తగ్గును.

ర క్తకాసకు

అరసో⁷లడు నూనెలో గచ్చకాయంత నున్నము గలిపి⁸ ఇచ్చిన రక్తకాస⁹ తగ్గును.

కడుపునొప్పికి

నిమ్మకాయంత కాకరాకుముద్ద, నిమ్మకాయంత మిరియపుముద్ద చల్లతో గలిపి¹⁰ యిచ్చిన కడుపునొప్పి శూలలున్న¹¹ తగ్గును.

వెఱ్ఱికుక్కనక్కల కాట్లకు

నేలవేపాకుముద్ద నిమ్మకాయంత, మిరియపుగింజలు 6

వీటిని కలయనూరి స్వల్లతో¹² కలిపి యిచ్చిన వెఱ్ఱి కుక్క, నక్కల, కాటు నయమగును.

1. జాను

2. స్తే

3. ర్రి మాను

4. నొసల

5. తే

6. ర్రిమానును

7. రె

8. ఇస్తే

9. రె

10. యిస్తే

11. మానును

12. యిస్తే వెరి

మరియొకటి

ఉలిమిరివేరుచూర్ణము, తిప్పతీగె కాడల చూర్ణము, వెలగపెంకుల
గుంజ,

ఈ మూ¹టిని చూ²ర్ణముచేసి నూనెలో గలయవండి³ హాపాయ
యెత్తు తినిన వె⁴ట్టికుక్క, ఎలుకకాటు వి⁵షములు⁶ దిగును.

ఉదరపాండువులకు

1. బ్రహ్మజముడు, 2. బలురక్తిసదుంప, 3. బ్రహ్మకచ్చికదుంప,
4. నల్లేరు, 5. తాడిదుంప, 6. యీతమోరు, 7. మొగలిదుంప,

7¹టిని చక్కగ నరికి యిరస నీళ్లలో ఊరవేసి అందులో
యినుపముక్క, యినుపచిట్టెము వేసి ఉప్పువేసి⁸ 7¹టిని కూడ పూరజెట్టి
ఆనీళ్లు అరసో⁹లడు త్రాగి ఆదుంప¹⁰లను తినిన ఉదరపాండువులు¹¹ నయ
మగును.

దగ్గుకు

నల్లతుమ్మనారను¹² నలియగొట్టి ఆరసము అరసో¹³లడుకు పిడిచి
అందులో రాసున్నము యిండుపుకాయంత కలిపి త్రాగి¹⁴న¹⁵ రెండు
మార్లు¹⁶ వాంతియగును. ¹⁷రెండుమార్లు¹⁸ విరేచనమగును.

పథ్యము చప్పడి చల్లా అన్నము¹⁹ పెట్టవలెను. దగ్గు²⁰తగ్గును.

1. డు
2. డ్లా
3. పెండిటంకమంతింపె
4. ర్రి
5. సా
6. మానును
7. యివి
8. యిసిసి

9. రె
10. తిశేడి.
11. మానును
12. డ్రాక్కి
13. రె
14. శే
15. యిను

16. క్రక్కును
17. యిను
18. పాచనమాను
19. పెట్టేడి
20. మానును

1నాభిలేపవిరేచనయోగము

ముదురునారికేళపుకాయమీద నున్నగా గీచి తూమెడు నీళ్లు గూనలో బోసి అందులో ఆకాయను వేసి ఆనీళ్లు యిగిరే²వరకు కాచి ఆకాయను ³తీసి రంధ్రము పొడిచి ఆకాయలో శుద్ధరసము ⁴10 భాగములు, ⁵నేపాళవీత్తలు ఒకభాగము వేసి ⁶రంధ్రమును బిగించి ఆకాయను ధాన్య⁷రాశిలో 15 దినములు పెట్టి ⁸తరువాత తీసి పెంకును పారవేసి ఆకాయలోని కొబ్బరి సహితము⁹గ ఖల్వ¹⁰మున బెట్టి మెత్తగా నూరి బొడ్డున ¹¹పట్టించిన ¹²విరేచనమగును.

¹³పట్టునుకడిగి జీలక¹⁴ట్టును ఆస్థలమున పట్టించిన కట్టును.

పథ్యము చల్లా జావా ¹⁵త్రాగవలెను.

బల్లలకు

1. పెద్దమానుచెక్క, 2. కరక్కాయపొడి, 3. ¹⁶ఓమము, 4. కల్లుప్ప, ఇవి సమాంశలు. తెలికెపిండి ఐదు భా¹⁷గములు. ¹⁸వీటినిన్నీ¹⁹ని చూర్ణము చేసి వస్త్ర²⁰గాలితము చేసి నాలుగు వ్రేళ్ళకు వచ్చినంత నేటి²¹తో కలిపి ప్రాచినీళ్లు మూడుగుక్కలు త్రాగవలెను.

పథ్యము పాలు²²లన్నము ²³తీసవలెను,²⁴

1. బొడ్డున పెట్టిలేపాచని మయ్యేటందుకు
2. పదాకాయ
3. పుచ్చితూటు
4. పాగం
5. కొలు పాలున్నా
6. వాతదిమ్మ
7. మ
8. ఆకాయ

9. గ
10. ల్వా
11. పెట్టిలేపా
12. మా
13. బొడ్డు
14. పెట్టిలే
15. తాగేది
16. వామ
17. గ

18. యింతమట్టు
19. న్నా
20. ఘా
21. లో బోమకుని
22. వంట
23. న్నా
24. నెత్తురు పడిన సస్యము తీసివేయవలెను

కృశించిన బిడ్డలకు

1. నూనె సో¹లడు, 2. నెయ్యి సో²లడు, 3. ఆముదము సో³లడు,
4. బలురక్కసి దుంప నిమ్మకాయంత, 5. సుగంధివేళ్లముద్ద నిమ్మ
కాయంత, 6. నేలలోనేమిడికే పాముల (వానపాముల) ముద్ద
నిమ్మకాయంత,

ఈ ఆఖరు మూడు⁴వస్తువుల⁵ను పైచమురులో వేసి వండి నిత్యము
బిడ్డలకు 7గరిటెడిసి పో⁸యవలెను. గెడరున్నా, పులుసున్నా, మానేడి,
చంటిబిడ్డల రో¹⁰గములు 11నివర్తించుచు.

పాత పుండ్లకు

1. ఆముదము సో¹²లడు, 2. నెయ్యి సో¹³లడు, 3. నిమ్మపండ్ల
రసము సో¹⁴లడు, 4. గుగ్గిలపుపొడి చారెడు, 5. నల్లపుప్పి వేరుపొడి
చారెడు, 6. ఆదొండ వేరుపొడి చారెడు, 7. గోరీపాపాణం మాడయెత్తు
15వీటిని వస్త్ర¹⁶గాలితము చేసి తైలంవండి 17పూసిన ప్రాత
పుండ్లు మానును.

పెద్దరోగపు మచ్చలకు

1. 18ఊడుగవేళ్లు, 2. వేపాకు, 3. మూ¹⁹రొండాకు,
4. తంబెపువ్వులు, 5. పసుపు, 6. నువ్వులు,

ఇవి సమాంశలు, చూర్ణముచేసి గోమూత్రమును పోసి రుబ్బి
నిమ్మపండ్ల రసము పోసి ఊర²⁰బెట్టి పెద్దరోగపు మచ్చలకు పూ²¹సిన
22మచ్చలు మాని రంగు మారును.

1. రె
2. రె
3. రె
4. దోయాలు
5. న్న
6. పావ
7. చిప్పె
8. కీ

9. పాలపావ
10. గా
11. రెస్స పుండును
12. రె
13. రె
14. రె
15. యి

16. పూ
17. బూస్తేమ
18. పూ
19. రుకొ
20. విచ్చి
21. పూసేమ
22. మానును

సర్వాంగవా¹తములకు తైలము

1. నల్లనువ్వులనూనె తవ్వెడు, 2. జీడినూనె తవ్వెడు, 3. కొండ గన్నేరు చక్కపొడి తవ్వెడు, 4 చిత్రమూలపుపొడి తవ్వెడు,

వీటిని కలయబోసి నూనెచిక్కవండి ఆ తై²లమును వంటికి రాసు కొనిన సర్వాంగ వా³తములు నయమగును.

పెద్దరో⁴గములకు

1. మంచివాయింటివిత్తులచూర్ణము తవ్వెడు, 2. పొడపత్రివేళ్ళు చూర్ణము తవ్వెడు, 3. నేలవేపాకుపొడి తవ్వెడు, 4 కరక్కాలపొడి తవ్వెడు,

వీటిని కలగలిపి మూడువేళ్ళకు వచ్చినంత చూర్ణ⁵మును 40⁶దిన 7ములు తినిన కుష్టువ్యాధులు ⁸నయమగును.

శోభికి

1. ఉసిరికపప్పు, 2. గుగ్గిలము, 3. యవతొరము

వీటిని కలిపోసి మారి చల్లలో కలిపి శరీరమునకు పూసిన శో¹⁰భి నయమగును.

శ్లేష్మ¹¹ము తెగిపడుటకు

ఉచ్చింత పండ్లను మసిగా¹²చేసి ఆమసి, గారపండు పేళము, తేనె, పిప్పలిచూర్ణము.¹³వీటిని కలిపి నాలుక¹⁴కుపూసిన శ్లేష్మము దెగి¹⁵వడును.

వైత్యగు¹⁶ల్నములకు

1. గలిజేదవేళ్లు, 2. బ్రహ్మజముడు కొమ్ములు,
3. ఉత్తరేణి వేళ్లు, 4. చింతబెరడు, 5. నల్లేడు,

1. తాన

2. బండలజూనే

3. తం మానును

4. గాన

5. ం

6. నా

7. తింజే

8. మానును

9. రాన బూనే

10. భలు

11. ంకజేందుకు

12. వేది

13. నూనె

14. బూనే

15. పాకు

16. ల్నా

6. పండుజిల్లేడాకులు, 7. ప్రాకుడు సమూలము
8. వంగ చెట్టు సమూలము, 9. ములక సమూలము, 10 కందదుంప
11. నారదపువండు

ఇవి సమాంశలు. ¹వీటిని కలి²తోను ఆవుచల్ల³తోను దడిపి కుండలో బెట్టి ⁴సోదమూసి నందు అం⁴తించి యేరు బిడకలతో పుటము బెట్టి⁵న కుండలోని ⁶ద్రవ్యములు భస్మ⁷మగును.

ఆభస్మము మూడు⁸భాగములు వేదిన ఉప్పు ఒక⁹భాగము, శొంఠి, విప్పలి, మిరియాలు ¹⁰వీటి చూర్ణము అర¹¹భాగము, కలిపి ¹²మూడు పూటలు చూర్ణమును సేవించి పుడికెడు వెచ్చనినీళ్లు త్రా¹³గ వలెను. పైత్యగుల్మము ¹⁴నయమగును.

మరియొకటి

1. చిత్రమూలము, 2. ఉప్పు, 3. గచ్చపప్పు,

¹⁵వీటిని పుటము బెట్టి చూర్ణము చేసి ఆ చూర్ణమును వెచ్చని నీళ్ళతో గలిపి ¹⁶యిచ్చిన ¹⁷పైత్య గుల్మము నయమగును.

కుష్ఠమచ్చలకు

1. కానుగచెక్క, 2. చిత్రమూలము, 3. వేపచెక్క,
4. రేలచెక్క,

¹⁸వీటిని తూమెడు గోమూత్రములో వేసి యిరగకు గాచి పిప్పి¹⁹ని సారవేసి ఆ కషాగు²⁰మును మెల్లని మంట²¹తో తేనెవలె ²²చిక్కగ కాచి కుష్ఠమచ్చలకు బూ²³సిన మచ్చలు నయమగును.

1. యీ ఆవుచర్మము

2. ని

3. వాయి

4. టిం

5. తే

6. వ్యా

7. మా

8. మూ

9. పాలు

10. చూర్ణము చేసినది

11. పాలు

12. ముప్పట్టి

13. వేడి

14. మాను

15. యవి

16. చిక్క

17. యమాను

18. యివి

19. కేళ్ల

20. ం

21. ను

22. కల్కం గావండి

23. పే

బహుమూ¹త్రమునకు

1. తియ్యని తైలకపిండి 2. ఆరికె బియ్యము

వీటిని కలియ గలిపి పిండికొట్టి యిగిరికవండి ఆ యిగిరికను మంచు²లో జెట్టి ³ఉదయమునకు ముందుగ ⁴తీనిన బహుమూత్ర⁵ము నయమగును.

పురాణజ్వరతైల⁶ము

వీశడు బలురక్కసిదుంపను చెక్కుగా నరిగి తూమెడు కలిలో వేసి ఇరగకు గాచి ⁷ఆ పిప్పిని పారవైచి అందులో కుంచెడు ఆవుపాలు బోసి నూనె లడ్డెడు పోసి, ఉడికిన బలురక్కసిదుంపను నిమ్మకాయంతముద్ద నూరి కల్కముగ కలిపి తైలపా⁸కముగ వండి ⁹దిగిచి శరీ¹⁰రమునకు పూసుకొనిన పురాణజ్వరములు ¹¹నయమగును.

చనుబా¹²లు పడుటకు

కలిగొట్టువేదను ఆవుపాలతోనూరి ఆపాలలోనే కలిపి యి¹³చ్చిన పాలు ¹⁴పడును.

మరియొకటి

మూ¹⁵క్కుండాకును వండుకొని ¹⁶తీనిన పాలు¹⁷పడును.

జ్వరాతిసా¹⁸రములకు

1. బూరుగబంక, 2. మామిడిజీడి, 3. పారవేరు,
4. నుగంధివేరు, 5. జీలకఱ్ఱ, 6. శొంఠి, 7. ఓమము,
8. పోకచెక్క, 10. కవిరి,

1. త్రా	8. కాన	15. కలుగును.
2. న	9. వడిచి	16. రుగ్గ
3. శేపాడిప్రాద్దుననే	10. రానబూస్తే	17. తింఱే
4. తింఱే	11. రా	18. కలుగు
5. యమానును	12. మానును	19. రా
6. య	13. ల	
7. దుంపనేళ	14. స్తే	

ఇవి ఒక్కొక్కతలు ¹మెత్తు, పెద్దమానువేడుచెక్క ముద్ద పచ్చిపోకంత, ముందుగ పెద్దమానుచెక్క ముద్దను వాళనమీద బెట్టి ఆవిరిలో వండి ఈముద్దను, పై ద్రవ్యములను మరల నూరి నీళ్ళలో గలిపి తిరుగా గ్రాహి చేసి, చల్లనార్చి యిచ్చిన జ్వరాతిసారములు ⁴నయ మగును.

స్త్రీసన్నిధి

తెల్లఉప్పివేడు ముద్ద పచ్చిపోకంత, పిప్పలి ముద్ద పచ్చిపోకంత వజ్రతో గాని, వేడినీళ్ళతో గాని, కలిపి యిచ్చిన స్త్రీసన్ని నయమగును.

రక్తగ్రహణికి

వెలగాకు, నల్లవరిబియ్యము, నూరి మేకనేతితో పుక్కిరి వండి పంచదార వేసుకొని తినిన రక్తగ్రహణి నయమగును.

ఇంగిలీకమునుండి రసముతీయు విధము

ఇంగిలీకమును, చిక్కని పదునుగా నూరి, లోతుపెంకులో పెట్టి దానిమీద పేడ మెత్తిన పెంకును మూసి ⁶వాటి సందు⁷లనుండి పొగ వెళ్ళ కుండ పేడమెత్తి, క్రిందను సన్నపుమంట పెట్టవలెను. ఆ మీది పెంకు లోని పే⁹డను సందులలోని పే¹⁰డను అప్పటి¹¹క¹²ప్పుడు తీసి నీళ్ళలో వేయుచు, ఆ పెంకుల సందుల¹³లో పేడను ¹⁴మాటిమాటికి మెత్తవలెను. ఇట్లు చేసిన నీళ్లలోనికి రసము దిగును. పేడ¹⁵ల్లను వడగట్టిన అడుగున రస¹⁶ము నిలుచును.

1. త్రేసి

2. న

3. కొల్చి

4. అగ్రంధ్యాలు

5. స్త్రీ

6. మానును

7. మీనును

8. మాది పెంకులో

మునుపే పేడ మెత్తేది

9. న

10. త్రేది

11. తా

12. ప్ప

13. టికిపుచ్చి

14. నున్నూ

15. తూరకుపెట్టెదిమెత్తేది

16. తె

17.ంచిక్కును

గర్భశూలకు

మొదటి నెల శూలకు

పద్మపు వే¹ళ్లను నీళ్ళతో నూరి పాలతో ²కలిపి యిచ్చిన మొదటి నెల గర్భశూల ³నయమగును.

రెండవ నెల గర్భశూలకు

1. నేలతంకేడు

2. కల్లుప్ప

వీటిని సమాంశలు నీళ్ళతో నూరి పాలతో ని⁴చ్చిన రెండవ నెల గర్భశూల ⁷నయమగును.

మూడవ నెల గర్భశూలకు

1. తక్కిలము

2. పద్మకము

వీటిని సమాంశలు నీళ్ళతో నూరి పాలతో ద్రా⁹గిన మూడవ నెల గర్భశూల ¹¹తగును.

నాలుగవ నెల గర్భశూలకు

1. పల్లేరు సమూలము

2. చెంగల్వ సమూలము

3. తక్కిలము

4. పద్మకము

ఇవి సమాంశలు. నీళ్ళతో నూరి పాలతో త్రా¹³గిన నాలుగవ నెల గర్భశూల ¹⁵నిలుచును.

అయిదవ నెల గర్భశూలకు

పై నెలల మందులను నీళ్ళతో నూరి పాలతో ని¹⁷చ్చిన ¹⁸తగును.

1. కృ

7. మానును

13. గను

2. యిస్తే

8. డో

14. గో

3. మానును

9. గను

15. మానును

4. డో

10. తో

16. దో

5. యిస్తే

11. మానును

17. యిస్తే

6. డో

12. గో

18. మానును

ఆ¹రవనెలగర్భశూలకు

1. పిప్పళ్లు 2. ఉచ్చింతపండ్లు
3. కలువదుంప 4. నాగ కేసర²ములు

ఇవి సమాంశలు నీళ్ళతో నూరి పాలతో త్రాగిన ఆ⁴రవ నెల గర్భశూల⁵తగ్గును.

ఏడవనెల గర్భశూలకు

1. రేలవేరు 2. ⁷ఓమము 3. వస 4. ఖండశర్కర
5. వరిపేలాలు

ఇవి సమాంశలు నీళ్ళతో నూరి పాలతో గలిపి త్రాగిన ఏడవ నెల గర్భశూల¹⁰నిలుచును.

ఎనిమి¹¹దవనెలగర్భశూలకు

1. గజపిప్పళ్లు 2. మాదీఫలపు పండ్లు 3. హస్తీదంతము

వీటిని సమాంశలు నీళ్ళతో నూరి పాలతో ¹²కలిపి యిచ్చిన ¹³ఎనిమి¹⁴దవ నెల గర్భశూల శమించును.

హిక్కాశ్వాసలకు

శ్లో. కపిత్థకృష్ణామరిచం నాగరం నూక్మచూర్ణితమ్

హిక్కాశ్వాసహరం క్రేష్టం ప్రోక్తం తు మునిస త్తమైః ॥

నాగరం బిల్వమూలం చ శ్వదంష్ట్రా చైవ శర్కరా ।

ఆజ్యే¹⁵న చ సమాయుక్తం హిక్కామాశు నివార¹⁶యేత్ ॥

సక్షౌద్రం పిప్పలీమూలం కపిత్థఫలసంయుతమ్ ।

పూగప్రమాణం తత్ప్రీతం హిక్కా¹⁷శ్వాసనివారణమ్ ॥

1. శో

2. రా

3. స్తే

4. శో

5. మిశ్రము

6. యోగో

7. వాము

8. తే

9. జో

10. మిశ్రము

11. దో

12. య సే

13. యని

14. దో

15. నా

16. లా

17. మిశ్రము

హిక్కాచర్దు¹లకు

శ్లో. దూర్వా చ నింబపత్రాణి రుద్రాక్షం చేతి మిత్రమ్ |
పిబేచ్ఛర్క²యా యుక్తం హిక్కా³చ్ఛర్ది నివారణమ్ ||

చర్దితృష్ణలకు

శ్లో. ద్రాక్షా చ చందనోశీరం దాడిమం మధుసంయుతమ్ |
పిబేత్తండులతోయేనచర్దితృష్ణా నివారణమ్ ||

⁴అష్టపితృశ్వాసహృద్రో⁵గములకు

శ్లో. పునర్నవా దార్యభయా గుహాచీః |
పిబేత్సమూత్రా మహిషాక్షియక్తాః |

త్రిదోషశో⁷భోదరపాండురో⁸గా

ఫౌల్యప్రళేకో⁹ర్ధ్వకఘామయేషు ||

శ్లో. దాడిమం నాగ¹⁰రం హింగు కృష్ణా చ లవణం సమమ్ |
¹¹అష్టపితృ¹²హరం ¹³శ్రేష్ఠం శ్వాసహృద్రోగజిద్ధు¹⁴నమ్ ||

విరేచనకషాయము

శ్లో. నాగరామృతహరీతకీ¹⁵క్రమా

న్నాగహస్తనయనాంఘ్రిభాగశః |

సాధు సిద్ధముదకం సశర్కరం

నాశ¹⁴యత్యఖిలదో¹⁵షజ¹⁶జ్వర¹⁷మ్ ||

1. శి

2. సం

3. చే

4. ఆ

5. గా

6. దో

7. భో

8. గా

9. మి

10. రా

11. ఆ

12. స

13. యుక్తః

14. యే

15. షేణ

16. ర్ష

17. ం

జ్వరాతిసా¹రములకు

శ్లో. బాతీఫలం సైంధవహింగుళం చ
వరాశ²కుంఠీ విష హేమబీజమ్ ।

సపిష్ఠ³లీకం ³వటకం ప్రకుర్యాత్
గుంజాప్రమాణం జరరామయఘ్నమ్ ।

1. జాజికాయ	2. సైంధవలవణము	3. ఇంగిలీకము
4. ⁴ లవంగములు	5. శొంఠి	6. అతివన
7. పైడి ⁵ ఉమ్మెత్తవిత్తులు	8. పిప్పళ్లు,	

ఇవి సమాంశలు గంజాయాకు రోగముతో మర్దించి గుంజా
ప్రమాణవటికలు చేసి ఒక వటికను తేనెతో గాని, చల్లతో గాని
నేరేడు ⁹చెక్కపిట్ట బెట్టి ఆ రసముతో గాని యి¹⁰చ్చిన కడుపు రో¹¹గ
ములు ¹²నయమగును.

గంభీరప్రణ¹³ములకు

శ్లో. జాతీనింబపటోలపత్రకటుకా దార్ద్రనిశాశారిఖా
మంజిష్ఠా¹⁴భయతుత్థసి¹⁵క్లమధుకైః కారంజిబీజైస్సమైః ।
సర్విస్సిద్ధమనేన వక్రగత¹⁶యో మర్మాశ్రితప్రావిణో
గంభీరాస్సరుజా వ్రణా ¹⁷సగతయః ¹⁸శుద్ధంతి రో¹⁹హంతి చ ॥

శ్వాసకాసగుల్మో²⁰దరములకు

శ్లో. త్రిజాతకం త్రికటుకం త్రిఫలా లవణత్రయమ్ ।
భా²¹ర్జ్య శృంగీ చ కంకోలం పృథక్పూర్ణం ²²పలం ²³పలమ్ ।

1. రాస	9. జ	17. పుష్క
2. శో	10. గా	18. ద
8. కటు	11. మినుకు	19. రా
4. అఘ్ని	12. పుండ్ల	20. రా
5. పు	13. ప	21. జ్జీ
6. సాన	14. క్త	22. ఫ
7. మిత్రం	15. యా	23. ఫ
	16. గ	

సితా¹చ సమధుప్రస్థం దృఢభాం²జే వినిశీశేత్ ।
 ప్రాతఃకాలే³తథా సేవ్యం కాసత్రయనివారణమ్ ।
 శ్వాసార్ధవ్యకఫవాతఘ్నం గుల్మస్తీహమహోదరమ్ ।
 శూలాద్దానం⁴సహస్థీలం⁵హంతి ద్రాక్షంధ్రభాషితమ్ ।

చందనాదిచూర్ణము

శ్లో. చందనాగురుకర్పూరం తక్కోలం జాతికేసరమ్ ।
 ప్రీతేరం పిప్పలీ ద్రాక్షా ఖర్జూరైలాలవంగకమ్ ॥
 శోశిరం మధుకం కీరీం ముస్తాముత్పలచోరకమ్ ।
 పద్మం⁶సౌగంధికం చైవ సమభాగాని చూర్ణయేత్ ॥
 శర్కరా ద్విగుణా చైవ భక్షయే⁷చ్ఛీతవారిణా ।
 హస్తపాదాది సంకోశం నేత్రదోషం విశేషతః ।
 వైత్యం మూర్ఛాఞ్జ్వరం హంతి చంద్రవాక్షంధ్రభాషితమ్ ।

తలవెంట్రుకల కప్ప

ఆయుర్వ్య విత్తులతో పాతాళయంత్రమున తైలము దీసి ఆ తై¹లః
 సరి కలగరకకు రసము గలిపి అందులో లోహచూర్ణము గలిపి, పిడ
 తలో పోసి మీద మూకుడు మూసి సందు¹⁰మూసి¹¹ఎనిమిది ది¹²సములు
 నేలలో పాతి ఆ వెనుక తీసి తల వెంట్రుకల¹³కు¹⁴పూసిన¹⁵ఇంద్ర
 పీ¹⁷లలవలె తల వెంట్రుకలగును.

1. స	7. సు	18. వా
2. థే	8. కి	14. కొనల
3. పూర్వ	9. శ	15. కొనలబూస్తే
4. య	10. లా	16. య
5. చ	11. అంత్రించి	17. లా
6. చంద్ర	12. యె	

సర్వలోహనివారణము

శ్లో. తాళేన వంగం దరదేన తీక్షణం

నాగే¹న ²దుక్కుం శిలయా చ నాగమ్ ।

గంధాశ్మనా చైవ నిహంతి శుల్బం

తారం చ మాక్షిక³వరేణ హన్యాత్ ॥

వంగం ఫలా⁴శద్రవతాళకేన

నాగం ⁵రవిక్షిరమ⁶నల్మిలేన

శుల్బం త్వ⁷జాక్షిరసుగంధకేన

⁸స్తన్యేన తీక్షణం తు సహింగుళేన ॥

స్నుహ్యైర్మదుగ్ధేన ⁹సమాక్షి¹⁰కే¹⁰ణ

¹¹స్వర్ణం చ తారం మృ¹²తిమేతి ¹³నూనమ్ ॥

త్రిదోషచ్ఛర్దికి

శ్లో. బిల్వ ధాన్యబలా¹⁴శుంతీము¹⁵ద్గలాజశృతం జలమ్ ।

¹⁶ససితం వాంతినాశాయ కఫపిత్తానిలాపహమ్ ॥

చాతుర్దాతం త్రికటుకం ధాత్రీ చైవ సమాం¹⁷శకం ।

ఏతత్తుల్య హరితక్యః సర్వత్రిగుణశర్కరా ॥

భక్షయేదక్షమాత్రం తు సర్వపిత్త విनाశనమ్ ।

ఊర్ధ్వశ్వాసహిక్కపీనసలకు

శ్లో. లవంగమాలా మరిచం చ విశ్వం

భా¹⁸గ్ని విశంగం ఘనపుష్కరం చ ।

యే¹⁹తత్సమాంశం కణ²⁰యస్తి²¹చూర్ణమ్

సితా సమాంశం మధు²²నాప్లుతం చ ॥

1. చ

2. హేమం

3. హితేన

4. శో

5. పయస్పార్క-

6. ణి

7. ద

9. మ

10. న

11. త

12. మ్య

13. శో

14. ప్తా

15. మ

6. శు

7. లు

8. శ్లే

9. తైస

20. వ

21. కుల్మం

22. నీచ

లేహ్యం జ¹యేత్పంచవిధం చ కాసం
శ్వాసోర్ధ్వహికా-వమిషీనసం చ ॥

గ్రహణీకవాటరసము

శ్లో. రసేంద్రగంధాతివిషాభయా²శ్చ
తౌరద్వయం మోచరసం సమాంశమ్ ॥

జయా³రసైర్నింబు రసై⁴శ్చ పిప్లం
నిహంతి శీఘ్రం గ్రహణీం కవాటమ్ ॥

సౌభాగ్యహరీతకీ

శ్లో. శతం సమాదాయ హరీతకీనాం
పచేత్తు గోమూత్రజలేన సమ్యక్ ॥

దినత్రయం వా దినపంచకం వా
త⁵థాస్తు తక్రేణ దినత్రయం ⁶చ ॥

ప్రత్యాశ్య ⁷నీరేణ కృతేన సమ్యక్
సంశోషయిత్వా తు ఖరాతపే చ ॥

శ్లో పటు⁸పంచపలం చైవ ప్రత్యేకం తు భిషగ్వ⁹రః ॥
దధ్నా సంమిశ్రితం కుర్యాత్ యవానీ¹⁰పల పంచకమ్ ॥
తద్వచ్చా¹¹లోడయేత్సర్వం శోషయిత్వా పునః పునః ॥
¹²త్ర్యూషణం జీరకం చైవ ప్రత్యేకం తు ¹³లద్వయమ్ ॥
జంబీరాణాం రసం ¹⁴క్షిప్త్వా శోషయిత్వా ఘనాత¹⁵పే ॥
దీపవీ పాచనీ సేవ్యా గుల్మోదరవిఘ్నాదికాః ॥
హంతి దోషం చ ఛర్దిం చ క్రిమిజం ¹⁶హ్యగ్నిసాదజమ్ ॥
²⁰హరీతకీ సౌభాగ్యఖ్యా సర్వవ్యాధిహరౌ పరా ॥

1. ర	8. వా	15. ష
2. ం	9. వా	16. కుర్యాత్
3. చ	10. ప్రజఘ	17. శే
4. దిజంబీర	11. రై	18. అ
5. క	12. ష	19. ధను
6. త్స	13. జ్లోష	20. సౌభాగ్యహరీతకీనామ
7. ధా	14. త్రికటుం	

తామ్రపర్వటీరసము

శ్లో. రసగంధకతామ్రాణి సమభాగాని కారయేత్ ।

స్నుహీశిగ్రుర¹సైర్మర్ద్యం మూరణస్య రసేన ²చ ॥

కాచ కుప్యా³ం వినిక్షిప్య త్రియామం సాచయేద్భిషక్ ।

సర్వజ్వరేషు శూలేషు ⁴హ్యమవాతే విశేతః ।

నూతికానాం ప్రదాతవ్యం సోమరోగే గళగ్రహే ।

సర్వోదరేషు దేయం స్యాత్ రసో⁵యం తామ్రపర్వటీ ॥

బృహత్తుకము

1. జిల్లేడు మొగ్గలు 2. ఆవాలు 3. మిరియాలు

ఇవి సమాంశలు. నిమ్మకాయంతముద్ద నూరి నెల్లలో గలిపి
మూడు పూటలు ద్రాగి⁶న బృహత్తు లోపలికి పోవును.

మరియొకటి

1. ఉప్పు తవ్వెడు 2. నూరాకారము తవ్వెడు

7పీటిని కలయ నూరి మూడు పూటలు బృహత్తుకు పూసి⁷న
లోనికి పోవును.

వరిబీజములకు

బలురక్క-సి ¹⁰దుంపను నీళ్ళతో నూరి మూడు పూటలు ద్రా¹¹గిన
¹²వరిబీజ¹⁵ము నయమగును.

1. సో

6. ని

11. జాన

2. హి

7. మా

12. గడ్డ

3. వ్య

8. ఇవి

13. తే

4. ఆ

9. క్షే

14. వొ

- 1

10. నా

15. ౦ మానును

మరియొకటి

కానుగాకును చేర్చుదిగినవాని మూ¹త్రముతో² నలియగొట్టి
వెచ్చ చేసి³ బీజమునకు నెయ్యి⁴పూసి మూడు దినములు కట్టి⁵న⁶ 7వ⁸
బీజము⁹ నయమగును.

మరియొకటి

బుడ్డబూసర ఆకును మూత్రముతో¹న తడిసి వెచ్చచేసి² బీజము
పైన కట్టి³న⁴ 11వరిబీజము నయమగును.

మరియొకటి

ఉత్తరేణాకు, ప్రత్తిగింజలు, కలయ ద్రొక్కి వెచ్చచేసి¹ బీజ
మునకు కట్టి²న³ చేరు కు⁴ట్టు⁵ 15నయమగును.

మరియొకటి

1. త్రికటుకములు¹⁶⁷ తులములు 2. వెల్లుల్లి 3. గచ్చపప్పు
4. గాడిదె కడపాకు.

ఈ మూడు¹⁷కలిసి 7 తులములు చూర్ణముచేసి

ఈ చూర్ణము ఒక తులము, బెల్లము గచ్చకాయంత,¹⁸కలుపు
కొని తినిన వరిబీజము¹⁹నయమగును.

మరియొకటి

దోశవిత్తులను దోరగ వేయించి²⁰వాటి చూర్ణము సో²¹లడ
వెల్లుల్లిపాయలు సో²²లడు నల్లగొంగళి కాల్చినమసి సో²³లడు ఆవు

1. త్రాస
2. త్రొక్కి
3. చేరు
4. చమిరి
5. నా
6. తే
7. చేరు
8. మానున

9. చేరున
10. తే
11. చేరు మానున
12. చేరున
13. తే
14. ప్లు
15. మానున
16. మా 2

17. మా 2 యెత్తు
18. కలుపు కుతింపే
19. మానున
20. న
21. రె
22. రె
23. రె

నయ్యి సో¹లకు వేచిన మిరియపుపొడి సో²లకు గలిపి నున్నపు పట్టంత ప్రతీచినము ఉదయమున నేవించిన చేరుకుట్టు ⁴నయమగును.

మరియొక విధము

1. ప్రత్తిగింజలు 2. ఆముదపుగింజలు 3. ఆవాలు

వీటిని సమ⁵ముగ ద్రొక్కి తడి⁶పి వెచ్చచేసి కట్ట⁷న చేరుకుట్టు ⁸నయమగును.

పథ్యము పాలుఅన్నము ⁹తినవలెను.

వెదురు బాముకు

1. శొంఠి 2. వస 3. సైంధవలవణము 4. మినుములు
5. నువ్వులు 6. పెన్నేరు¹⁰గడ్డ 7. కాగుము¹¹గ వేరు 8. మంచి
ము¹²నగ వేరు 9 జిల్లేడువేరు 10. చంగల్వోస్తు 11 దేవదారు
12. బ్రహ్మజముకు కొమ్మలు 13 సదాపవిత్రులు 14. బరగారివేళ్లు
15. వ¹³ర్ణావాలు 16. ఉల్లి 17. ¹⁴చాగవేళ్లు,

వీటిని సమాంశలు గోమూ¹⁵త్రముతో నూరి వెదురుబా¹⁶ము
పుట్టిన వోట¹⁷పట్టు వేయవలెను. ¹⁸పట్టుఎండిన దానిని తీసివేసి తిరిగి
అప్పటికప్పుడే నూరి ¹⁹పట్టు వేయవలెను. రెండునాళ్లు మూడు²⁰నాళ్లు
²¹విడవక వేయవలెను ²²ఏవేళకు ఆవేశ నూరి ²³పట్టు వేయవలెను,
వెదురు బాము ²⁴నయమగును.

1. రె
2. రె
3. రేపాడిదినము
4. విస్త్ర
5. మానుసు
6.ంగా
7. చమిరి
8. తె
9 మానుసు

10. న్న
11. దుంప
12. న
13 స
14. రా
15. ఛా
16 త్రాన
17. మె

18. మెత్తేసి
19. యిగురుతూ వస్తే
20. స్తూవచ్చేది
21. న్న
22 కుసూరి విడువవద్దు
23. యే
24. పూస్తూవచ్చేది
25. మానుసు

క్షయగు¹ల్పములకు

హరీకేసృతము

ఆవుపాలు 60 ప²లములు, నెయ్యి 15 ప³లములు, పంచదార
415 పలములు, కరక్కాయ చూర్ణము 5 పలములు, మిరియపు చూర్ణము
52½ పలములు, కరక్కాయ చూర్ణమును కల్కముగచేసి, పాలు,
నెయ్యితో కలిపి, స్నేహసాక క్రమమున కాచి, అందులో పంచదార
మిరియపు చూర్ణము పోసి కలియఁబెట్టి ఈ ⁷బొమ్మమును ఉదయము
ఉసిరిక కాయంత తిని పుడిశెడు వేడినిళ్ళు ⁹త్రాగవలెను. క్షయ,
గుల్మము, పైత్యగుల్మము, నయమగును. దేహపుష్టి¹⁰కలిగి చూడేండ్లు
యశావన¹¹ము కలిగియుండును.

సవాయికి

శ్లో. రసగంధహరీతాశం పాషాణం తు¹²త్థటంకణమ్ ।

జంబూకూష్మాండభృంగేన మర్ది¹³యేద్వామమాత్రకమ్ ॥

కుక్కుటాండకమూ¹⁴షాయాం తత్కల్కం ¹⁵తు వినిక్షిపేత్ ।

¹⁶విపచేద్వాలుకాయంత్రే ద్వియామం మందపహ్నినా ॥

త¹⁷చాషధే పున¹⁸ర్యోజ్యం హింగు¹⁹ళం నిష్కమాత్రకమ్ ।

తద్భస్మ సూ²⁰చికాగ్రేణ భక్షయేత్సిత²¹యా యుతమ్ ॥²²

1. లాఘవ

2. లా

3. లా

4. పు ౨౪ మున్ను

5. ఘ ౧ నెయ్యికాగగాను

కరక్కాయ పొడివేడి

మొల్లనిమంటను నెయ్యి

చిక్కవండి

6. యీ ఆవుప

7. శపాడి

8. ద్రాగేడి

9. మామను

10. కివచ్చి

11. ముడై

12. త్తి

13. యోయా

14. షేన

15. మూక్ష

16. ఆదాయ

17. క్వా

18. ర్మిళం

19. శాన్న

20. త్మ

21. సం

22. సవాంస్వా పుషకై

చద్రణా సంభానాశయే

ద్భివక్

1. రసము, 2. గంధకము, 3. హరిదళము, 4. ఉల్లి
పాపాణము, 5. మయూరతుత్థము, 6. వెలిగారము

ఇవి సమాంశలు నేరేడుచెక్క రసముతో మర్దించి ఆ వెనుక
కూష్మాండ రసముతో మర్దించి ఆ వెనుక కలగరాకు రసముతో
మర్దించి, కోడిగ్రుడ్డుకు మూడు చీలమన్నులు ఇచ్చి అందులో జన
కార్చివేసి ఆ మర్దించిన బొవధమును ఆగుడ్డులో పెట్టి ఆసందును దాని
పెంకులోనే మూసి అంత్రించి మరినాలుగు చీలమన్నులు ఇచ్చి ఒక
కుండలో ఇనుక పోసి దాని నడుమన ఈ గుడ్డును పెట్టి దానిమీద
ఇనుకపోసి వాలుకాయంత్రమున మందాన్నిని రెండు జాములు
వండి తీసి ఆ వెనుక దానిలో ఇంగిలీకము ఒక నిష్కము యెత్తు
కలిపి మర్దించి దానిని పంచదారతో పుచ్చుకొనిన సవాయి
పుండ్లు నయమగును

సవాయికి దూవము

1. ఇంగిలీకము, 2. హరిదళము, 3. తుత్థము,
ఈ మూటికి ద్విగుణము బొగ్గు లిపి మర్దించి పొగ
వేయవలెను.

మరియొకటి

పాదరసము ఒకమాడెత్తు, పెంకులో పెట్టి గలిజేరు ఆకురసము
పోసి మర్దించి ఆ వెనుక మాచీరాకు రసముతో ఆ వెనుక గేదెపేడను

1. సాన

2. సాన

3. యి

4. అవు

5. స

6. యి

7. యి

8. యి

9. యి

10. త్రాన

11. అందు

12. అమృత

13. పెట్టి

14. అది

15. యిచ్చేది

16. యిచ్చేది

17. మామను

18. పొగాకు

19. పెట్టి

20. సేది

21. మాం యెత్తు

22. పోసి

23. సాన

¹గుడ్డలోపెట్టి నాలుగు అయిదుబొట్లు విడిచి దానితోను మర్దిం²చవలెను.
³ఈవిధముగ మర్దించిన పాదరసములో,

1. శొంఠి, 2. నల్లజీలకఱ్ఱ, 3. నల్లకవిరి, 4. ఓమము
5. వెల్లుల్లి, 6. బెల్లము,

⁵వీటిని ⁶ఒక మాడెత్తున ఆ రసములో కలిపి కలయ మర్దించి పెద్ద యిండుపుకాయంత వేసి పదిఉండలుచేసి ఒక ఉండచొప్పున పేరిన ఆవునేతి⁷లో పొదిగి పండ్లకు తగలకుండా ⁸ఉదయము ఒకటి, ⁹సాయంత్రము ఒకటి ¹⁰చొప్పున తినవలెను. సవాయి¹¹నయముగును.

రసము ఎక్కినందుకు చికిత్స

1. మాచీరాకు రసము చారెడు, అవిశాకు రసము చారెడు,
3. నిమ్మపండ్లరసము రెండు చేరలు, 4. గసగసాలు, 5. శొంఠి,

వీటిచూర్ణము కొంచము, మిరియపు గింజలు ¹²వడు, ఉల్లిపాయలు పది, నల్లజీలక¹³ఱ్ఱ కొంచము, నేతిబొట్లు నాలుగు,

అ¹⁴న్నిటిని కలిపి చారె¹⁵డు త్రాగిం¹⁶చవలెను. ¹⁷అఖరున తంగేడాకు రసముతో కలిపి త¹⁸లకు ఒంటి¹⁹కి పట్టించి నాలుగు ఐదు ఘడియలుండి, తల²⁰మీదుగ నీళ్లు పో²¹యవలెను.

పథ్యము ఆవాలు వులుపు, ²⁶విడవవలెను.

1. కోక	10. శేపు	19. కడమది
2. చేది	11. మాపు	20. సాన
3. యీలాగ	12. తినేది	21. లా
4. వాము	13. నును	22. డలా
5. యిది	14. యే	23. చమిరి
6. మాగయెత్తు	15. ర్ర	24. వెంట
7. వేసి	16. స్నీ	25. నేది
8. తో	17. టికి	26. సువర్ణం
9. ండ్లు	18. చేది	

విశంగాదిచూర్ణము

శ్లో. విశం¹గసారా²మ³లకాభయా⁴శ్చ

యష్టి⁵ చ కుష్ఠం ఘనచందనం చ ।

⁴ఏలాలవంగం కణ⁵కుంతి పత్రం

శ్వామా చ తీక్ష్ణం బిడసై⁶ధవం చ ॥

ఏతత్సమం చూర్ణమిత⁶శ్చ కుర్యాత్

త్రిభాగమ⁷త్యండికచూర్ణమే⁸వమ్ ।

కర్పూరచూర్ణం చ హితం చ సేవ్యం

జ⁹లం సుభోష్ణం చ తథా²నుపానమ్ ॥

పైత్యం చ గుల్మం కఫవాతపాండుర¹⁰

సకామిలా తృష్ణమజీర్ణదాహమ్ ।

సశ్వాసకా¹⁰సం హృదుచిం నిహన్యా

త్సందీపనం ¹¹స్వాల్లఘు పాచనం ¹²చ ॥

శార్దూలచూర్ణము

శ్లో. కుష్ఠం కుటజబీజాని వచా పాతా ¹³చ చిత్రకమ్ ।

పిప్పలీ శృంగబేరం చ సా¹⁴జమోదం చ సైంధవమ్ ॥

ఏతాని సమభాగాని సూక్ష్మచూర్ణాని కారయేత్ ।

బిడాల¹⁵పదమాత్రం తు పిబేదుష్ణేన వారిణా ॥

¹⁶అష్లుగుల్మాతీసారం చ ¹⁷హృజీర్ణముదరామయమ్ ॥

నిమం చ భక్షితం యేన భుక్తం యస్య¹⁸న జీర్యతే ॥

లంగానాం యస్య రుక్మీడా స్తీ¹⁹హా వాయు²⁰శ్చ వర్ధతే

తేషాం శార్దూలకో నామ సర్వరోగనిషూదనః॥

1. గా

2. లక్క

3. నాం

4. యే

5. శో

6. ంచ

7. చ్చ

8. తత్

9. లేనకోష్ఠంఘరమా

10. సామ

11. చా

12. జయేత్

13. డి

14. జా

15. పా

16. ఆ

17. మ

18. స

19. హూ

20. చ్య

శంభాదిచూర్ణము

శ్లో॥ గంధకం చైకభాగం చ ద్విభాగం సైంధవస్య చ ।
 త్రిభాగం టంకణం చోక్తం చతుర్భాగం తు తుభకమ్ ॥
 పంచ¹కంతు ²కపర్దస్య షడ్భాగం శంఖమేవ చ ।
 చిరబిల్వరసేనైవ ఆర్ద్రకస్య రసేన చ ॥
 వహ్నిమూలరసేనైవ ప్రత్యేకం తు పుటక్రయమ్ ।
 తద్భస్మోషణచూర్ణచం ఘృతేన సహ భక్షయేత్ ॥
³అర్ఘాం⁴సి గుల్మశూలాని మూత్రకృచ్ఛం సుదాహణమ్ ।
 షడ్విధం చాతినారం చ గ్రహణీం చ చిరంత⁵సేమ్ ॥
 వాతజాం పిత్తజాం చైవ శ్లేష్మజాం చ ⁶వినాశయేత్ ॥
 అజీర్ణ⁷కం పాండురోగం శోఠో⁸దరభగం⁹దరమ్ ॥
 పుష్టికాంతికరం బల్య¹⁰మాయుష్యం చ విశేషతః ।
 శంఖచూర్ణమితిఖ్యాతం శాండిలే¹¹న సుభాషితమ్ ॥

స్త్రీల రక్తపెంజెరకు

¹²కొణి దేదు ఇటికెపాడిని తరిచల్లలో గలుపుకొని త్రాగి¹³న
 రక్తపెంజర నయను¹⁴గును.

మరియొకటి

¹⁵ఎత్తిక్కిలి ¹⁶గడ్డను ఆవుపాలుతో నూరి ఉసిరికకాయంత ముద్దను
 పాలతోనే కలుపుకొని త్రాగి¹⁷న రక్తపెంజు ¹⁸తగును.

మరియొకటి

1. దాసనపు ¹⁹ చిగుళ్లు	2. మేడి ²⁰ చిగుళ్లు
3. మట్టి ²² మొగ్గలు	4. వానిలి సమూలము
5. చిరి సమూలము.	

1. మం	9. శే	17. ఆ
2. దళర్య	10. భో	18. తే
3. ఆ	11. ధ	19. మానుసు
4. మఱిచం	12. అం	20. కొనలు
5. ఆ	13. లోహా	21. కోనలు
6. శే	14. తే	22. కోనలు
7. కం	15. మానుసు	
8. శేషతః	16. యె	

ఇవి సమాంశలు, ఆవుపాలతో నిమ్మకాయంత ముద్ద నూరి పాల
లో కలుపుకొని పంచదార వేసుకొని త్రాగిన రక్త పెంజరము శమించును.

ఈ విధముగ రెండు దినములు త్రాగవలెను.

పథ్యము మధురాహారములను పెట్టవలెను.

పేనుగ¹ట్టకు

తం²గేడాకు పసరును అరికాళ్లకు అరచేతులకు తలకు బట్టించిన
పేనుగ³ట్ట నయమగును.

మరియొకటి

శుద్ధగంధము ²ఒక భాగము, పంచదార ³2-భాగములు, వెన్న
⁴2-భాగములు ⁵కలిపి నేవించిన స్త్రీకి పేనుగ⁶ట్ట నయమగును.

మరియొకటి

⁶నూనె అరసాలెడు పొంగు⁷వచ్చువరకు గాది అందులో ఆవు
పెరుగు తవ్వెడు ⁸పోసి ఆ వెనుక దింది చల్లనార్చి త్రాగిన స్త్రీకి
పేనుగ⁹ట్ట¹⁰నయమగును.

మరియొకటి

తెలకపిండి నేల ఉసిరిక వీటిని నిమ్మపండ్ల ¹¹రసముతో నిమ్మ
కాయంత ముద్ద నూరి నిమ్మకాయ ర¹²సముననే కలుపుకొని త్రాగి¹³న
స్త్రీకి పేనుగ¹⁴ట్ట¹⁵నయమగును. ¹⁶దీనివలన ప్రదరము¹⁷కూడ²⁷నయమగును.

1. శే

2. శే

3. మానుసు

4. యాక్రమాన

5. నా

6. శేది

7. రాలు

8. పెట్టేది

9. ర

10. సు

11. నా

12. ం

13. ర

14. శ

15. స్త్రీ

16. శే

17. రా

18. పోనేది

19. శే

20. మానుసు

21. సాన

22. సాన

23. శే

24. మానుసు

25. ఇందు

26. న్న

27. మానుసు

శ్వేతస్రావమునకు

తెలకపిండిలో కుంచెడు నీళ్లుపోసి మానెడుగ కాచి ఒక క్రొత్త అటికెలో ¹పోసి వాసెనగట్టి మంచులో బెట్టి అందులో పంచదార నూనె కలుపుకొని త్రాగిన ³శ్వేతస్రావము నిలుచును,

మరియొకటి

ఉసిరిక కాయంత రానున్నము రెండుఉసిరిక కాయలంత మిరియము, పులుపు చింతపం⁴డు మానెడు క⁵లిపి 3 దినములు ⁶సేవించిన శ్వేతస్రావము ⁷నిలుచును.

ఈ మందు ద్రాగిన శరీరములో నవద్వా⁸రములలలోను ⁹వేసి కలుగును. భయము¹⁰పడవద్దు.

నేలతాడి గడ్డను నీడ¹¹లో ఎండించి చూర్ణము చేసి ¹²మిరియాల చూర్ణము పంచదార సమాంశలు గూర్చి తవ్వెడు వేపాకురసములో ¹³ఈ మూడు ¹⁴వస్తువులను మూడు ఉసిరికకాయలం తేసి క¹⁵లిపి త్రాగిన, శ్వేతస్రావము నిలుచును.

ప్రతాపమార్తాండరసము

శ్లో విషటంకణనేపాశం క్రమవృ¹⁶ద్ధం న హింగుళంమ్ ।

రసః ప్రతాపమార్తాండః సర్వజ్వరనివారణః ॥

1. నాభి ¹⁷¹ భాగము 2. వెలికారము ¹⁸² భాగములు
3. నేపాళాలు ¹⁹³ భాగములు 4. యింగిలీ²⁰⁴కము 4 భాగము

1 వడచి	9. మానుసు	17. లువకత్రాగితేరూక్ష
2. న	10. రాల	18 మానుసు
3. తే	11. పెగవెళ్లును	19. ద్యాకు
4. ముట్టు	12. లతేరు	20 మాగ
5. కారేరూక్షమానుసు	13 ను	21. కమా
6. టి	14. ర్యపు	22. చూర
7. లుపుకు	15. యా	23. చూర
8. పై	16. దోయాలు	

1వటిని అల్లపు ర²సముతో గాని శౌంరి ర³సముతో గాని ఒక దినము మర్చించి గుంజాప్రమాణ⁴ 5వటికలు చేసి నీడను ఎండించి అల్లపు ర⁶సముతో గాని శౌంటి కమా⁷యముతో గాని ఒక వటిక⁸ను ఇచ్చి యిరువై యేడు జ్వరాలు నయమగును.

అర్ధనారీశ్వరరసము

శ్లో రసగంధామృతం దంతీ బీజాని సమభాగ¹⁰తః।

చూర్ణీకృతం తు దేయం చ ¹¹దేహార్ధజ్వరనాశనమ్ ॥

సన్నిపాతేషు శూలేషు పార్శ్వ¹²సగ్నివిషమజ్వరే ।

నానాదో¹³షా హరేచ్ఛీ ¹⁴ప్ర¹⁵మర్ధనారీశ్వరో రసః ।

1. రసము,

2. గంధకము,

3. నాభి,

4. నేపాళాలు.

ఇవి సమాంశలు, అల్లపు ర¹⁶సముతో మర్చించి గుంజా¹⁷ప్రమాణ వటి¹⁸కలుజేసి నీడను ¹⁹ఎండించి, స్త్రీయెడమ చంటిపాలతో ఒక వటక మును²⁰ ఇచ్చిన ²¹ఎడమ²²వైపు జ్వరము విడుచును.

స్త్రీకుడి చంటిపాలతో ²³ఇచ్చిన కుడి²⁴వైపు జ్వరము విడుచును

మరియొకటి

1. హేమమాక్షికము ²⁵1 భాగము,

2. ఇంగిలీకము ²⁶1 భాగము,

3. వ²⁷త్సనాభి ²⁸1 భాగము,

1. యిది

2. సాన

3. సాన

4. మాత్రపు

5. కా

6. సాన

7. రసాన

8. యిస్తేను

9. తా

10. యేత్

11. అశ్లేషు

12. శ్వేషు

13. పం

14. హరేత్ శి

15. అ

16. సాన

17. మాత్రపు

18. కా

19. ఎ

20. యిస్తే

21. యె

22. దిక్కు

23. యిస్తే

24. దిక్కు

25. మాగ

26. మాగ

27. స

28. మాగ

పీటిని అల్లపు ర¹సముతో మద్దించి గుంజా²ప్రమాణవటికలు చేసి ఒక వటికను, మేక కుడి చంటి పాలతో³ ఇచ్చిన కుడివాళ్ళవు జ్వరము విడుచును⁴ యెడమ చంటి పాలతో⁵ ఇచ్చి, ఎడమ పార్శ్వపు జ్వర⁶ము విడుచును.

స్వచ్ఛందభైరవరసము

1. రసము, 2. గంధకము, 3. నాభి,

ఇవి సమాంశలు. ⁸పీటికి స⁹మము జాజికాయలు¹⁰చేర్చి¹¹పటన్ని టికి స¹²మముగా పిప్పలివాడి కలిపి¹³పీటిని అల్లపుర¹⁴సముతో మూడు¹⁵దినములు మద్దించి గుంజా¹⁶ప్ర¹⁷మాణపు వటి¹⁸కలు చేసి నీడను¹⁹ఎండించి ఒక వటి²⁰కను తమలపాకుతో గాని, తమలపాకు రసముతో గాని, అల్లపు రసపుతో గాని, ²¹ఈయవలెను, ఇచ్చిన మూడు ఘడియలకు జీలకఱ్ఱను, మాడెత్తు నూరి నీల్లలో గలిపి కాచి చల్లనార్చి యిచ్చేది

పథ్యము పదిఘడియ²²ల తరువాత పాలు ²³అన్నము అర్ధ²⁴భోజనము ²⁵పెట్టవలెను

కాకరకాయ, వంకాయ, లేత అరటికాయ, మునగగాయ, నల్లేరు, ఉచ్చింత కూర, ములక్కాయ, కుండే²⁶లుమాంసము, ఊర²⁷పిచ్చుక మాంసము, మొద²⁸లగువాటిని కూరలుగ వండి, ²⁹అన్నముతో ³²పెట్టవలెను.

1 సాన	12 తిరుగాయాయింత	23. గ్ర
2 మాత్రపు	13. 8	24 ప్పడు
3. కా	14 బెట్టి	25 వంటక
4 యిస్తే	15. సాన	26. గ్రాసం
5 యెడ	16. నాణు	27. టేడి
6. యిస్తేను	17. మా	28. టి
7 ౦	18. త్ర	29. బిచ్చిక
8. ౦వి	19 కా	30. లుగాకూరలుగా
9. యింత	20. యె	31. వంటకం
10 8	21. ము	32. టేడి
11. బెట్టి	22. యిచ్చేది	

శీత¹జ్వరవిషమజ్వ²రములు ³నయమగును.

ఔషధమును మూడురోజు లీ⁴యవలెను.

త్రిపురభైరవరసము

1. ఇంగిలీకము 1 భాగము, 2. నాభి 2. భాగములు,
3. కోమ్రపు 3. భాగములు.

వీటిని ఆల్లపు రసముతో మర్దించి గుంజా⁵ప్రమాణవటి⁶కలు జేసి
ఆల్లపు రసముతో ఒక వటి⁷కను ⁸నియవలెను.

పథ్యము మూన్నాళ్ల⁹వరకు ¹⁰జావ నీయవలెను. మూ¹¹డోనాటి
రాత్రి పథ్యముపె¹²ట్టవలెను. సర్వజ్వ¹³రములు ¹⁴నయమగును.

వినోదవిద్యా రసము

రసము, వెలిగారము, సమాంశలు, ఈ రెంటికి స¹⁵మము నేపాళ
ములు, ¹⁶కలిపి నీళ్లతో మర్దించి గుంజా¹⁷ప్రమాణ వటు¹⁸కలు జేసి ఒక
వటుకను పాలతో గాని బెల్లముతో గాని¹⁹యిచ్చిన జ్వ²⁰రములు విషమ
జ్వ²¹రములు ²²శమించును. ²³విరేచన ²⁴మగును.

పథ్యము స్వచ్ఛంద²⁵ర²⁶వమునకు వలెనే ²⁶పెట్టవలెను.

ఇచ్చాభేదిరసము

1. త్రికటుకము, 2. త్రిఫలాలు, 3. పాదరసము, 4. చేదుప్ప
5. గంధకము, 6. వెలిగారము, ఇవి సమాంశలు.

1. వేంకి
2. రా
3. మాసును
4. ఛేదీ
5. మాత్రపు
6. కా
7. కం
8. యిగ్గేది
9. గాకా

10. గంజిపోనేది
11. మాడో
12. ఛేదీ
13. రా
14. మాసును
15. 8
16. పెట్టి
17. మాత్ర
18. కా

19. నే
20. రా
21. రా
22. మాసును
23. రో
24. మాను
25. వా
26. పెట్టేది

వీటి అన్నిటికి స¹మముగా నేపాళాలు ²చేర్చి చెఱకు ర³సముతో మద్దించి గుంజా⁴ప్రమాణ వటి⁵కలు జేసి ఒక వటిక⁶ను చింతగింజంత బెల్లము⁷లో పెట్టి ⁸ఇచ్చిన విరేచన⁹మగును. కట్టదల¹⁰చిన చన్నీ¹¹ళ్లతో కాళ్లు కడు¹²గుకొనవలెను.

ఇది ఉ¹³ష్ణ¹⁴విరేచనయోగము.

శీతలభేది శీతవిరేచయోగము

1. నాభి ¹⁵1 భాగము, 2. యింగిలీకము ¹⁶2 భాగములు 3. వెలిగార¹⁷ము 3 భాగములు 4. నేపాళాలు ¹⁸8 భాగములు,

¹⁹వీటిని చన్నీళ్లతో మద్దించి గుంజా²⁰ప్రమాణవటి²¹కలు చేసి ఒక వటిక²²ను అరటిపండులో పెట్టి ²³ఇచ్చిన వలసినన్నిమాడ్లు విరేచన²⁴ములగును.

ఓప ²⁵లేనియెడల వేడినీ²⁶ళ్లతో కాళ్లు కడు²⁷గుకొని వేడినీళ్లు తవ్వెడు త్రాగి²⁸న కట్టును.

ఇది శీతవిరేచనయోగము

సర్వవిషహరము

1. శుద్ధగంధకము, 2. రసము, 3. పచ్చకర్పూరము,

1. 8
2. పెట్టి
3. సాన
4. మాత్రము
5. కా
6. 0
7. ప్రతిపాకం పెట్టి
8. యిస్తే
9. మో
10. నే

11. ప్లు
12. క్కువేది
13. పు
14. భేది
15. మాగ
16. మ్తా
17. మా3
18. మార
19. యంతమట్లు

20. మాత్రము
21. కా
22. ము
23. యిస్తే
24. మా
25. కుంఠే
26. ప్లు
27. క్కువేది
28. లే

వీటిని సమాంశలుచేర్చి చిట్టిమూలము ¹నలియ గొట్టి గసమును విడిచి ఆర²సముతో ఒకఘడియ మద్దిలచి గురివిందగింజంత భస్మ మిచ్చిన స్థావర, ⁴జంగమ, కృత్రిమ, వి⁵షములు ⁶శమించును.

జామున్నరకు జ్వరము వదిలే యోగము

శ్లో. రసగంధకతామ్రం చ నాగవంలగవిషం తథా ।

నేపాళం స్వర్ణబీజాని సమభాగాని కారయేత్ ॥

నిర్గుం⁷డ్యా సప్తవారం తు భావితో భిషజా రసః ।

గుంజామాత్రప్రమాణేన వటుకాన్కారయేత్తథా ॥

వటుకైకం ప్రయుంజీత శృంగబేరరసై⁸ర్మృతమ్ ।

సర్వజ్వరహరం క్షేయం యామా⁹ర్ధేన ప్రశా¹⁰మయేత్ ॥

బ్రహ్మీత్రరసము

శ్లో. మాతం గంధం విషం తాళ¹¹మభ్రకం శుల్బత్తిక్తక¹²మ్ ।

పారాచిత్రకనేపాళం సైంధవం కుష్ఠనాగరమ్ ॥

మరీచోన్మత్తబీజాని ¹³త్వర్కక్షీరే¹⁴ణ మద్దితమ్ ।

మతస్య¹⁵పితైర్భావయిత్వా ¹⁶వటి శుష్కాత్వనాతపే ॥

బ్రహ్మీత్రరస ¹⁷ఇత్యేషః సర్వవ్యాధివినాశనః ।

సన్నిపాతం హరేచ్ఛీఘ్ర¹⁸మిష్టమీశ్వరభాషితమ్ ॥

సన్నిపా¹⁹తములకు అల్లపురసముతో ²⁰నివ్వయవలెను. జ్వ²¹రములకు త్రికటుకముతో ²⁴నివ్వవలెను.

1. పెట్టి

2. స్నూత్రొక్కి

3. నాన

4. మి

5. జం

6. సా

7. మానుసు

9. భావానిసిధో

10. యు

11. ంతు

12. మృకి

13. ంతి

14. ం

15. అ

16. ం

17. తానిభావాని

18. గళికాభాయశుష్కకం

19. విక్షేయం

20. ఘంయ

21. తా

22. యిచ్చేడి

23. రా

24. యిచ్చేడి

ఉత్తర ఖండము

త్రైలోక్యసుందరరసము

శ్లో. రసామ్రసారగంధం చ ధుత్తార బీజటంకణమ్ ।

సమభాగాంశ్చ సంమద్భ్య ముద్గమాత్రప్రమాణ¹తః ।

సవనీతేన సంయుక్తం నాగవల్లీదళేన ²వా

దేయం సర్వజ్వరం హంతి సతతం తరుణజ్వరమ్ ॥

పథ్యం చైవ ప్రహితవ్యం దధిక్షీ⁴రం సశర్క⁵రం ।

త్రైలోక్యసుందరో నామ సర్వజ్వరగజాంకుశః ॥

ఇవి సమాంశలు. నిమ్మపండ్లరసముతో మర్దించి పెసరగింజలం తేసి వటి⁷కలు చేసి ఆవువెన్నతో గాని, తమలపాకు రసముతో గాని, ఇచ్చిన తాపజ్యోరములు విడుచును.

రక్తాతిసా¹⁰రములకు

శ్లో. అంబష్టా ధా¹¹తికీపుష్పం సమం¹²గా ¹²లోధ్రమేవ చ ।

శాలి¹³బా చేతి ¹⁴సక్వాధో రక్తాతీసారనాశనః ॥

ముస్తాకషాయమేకం వా మోచవల్కుల¹⁵జం ర¹⁶సం ।

రక్తాతీసారవాంశే¹⁷షు మధునా సహ యోజయేత్ ।

నారికేలన్య యత్పుష్పం కదళీపుష్పమేవ చ ।

ఘోంటాత్వ¹⁸గజమోదం చ శాలి¹⁹బామూలమేవ చ ॥

ఖ²⁰ట్వంగ²¹ం చ సమం కృత్వా దధిమండేన పేషయేత్ ।

22 ఏత²³త్ప్రబేదతీసారే రక్తనిర్మా²⁴సకే భిషక్ ॥

1. కు

2. చ

3. మాణేన

4. కణ

5. రా

6. సాన

7. కా

8. చేచి

9. రా

10. ర న

11. కు

12. వో

13. జాశే

14. త

15. భా

16. :

17. తు

18. క్కు

19. బా

20. ట్టం

21. తత్స

22. యే

23. ద్వి

24. హ

కతకం మాహిషే తక్రే పేషయిత్వా విచక్షణః ।

తేనైవ ¹పాయయేత్ క్షిప్రం రక్తాతీసారనాశనమ్ ॥

సర్వజ్వరకషాయము

శ్లో. ముస్తాపర్పటభూని²బధన్వ³యా సమహాషధం ।

కంటకా⁴శీ చ సక్వా⁵ధః సర్వజ్వ⁶రహరః పరః ॥

ఛర్దిజ్వరాతిసా⁷రములకు

శ్లో. ఘన⁸లజ్జామృతాగ్రంధి విశ్వక్వా⁹ధః కణాయుతః ।

ఛర్ది¹⁰హికా¹¹తిసా¹²రఘ్నస్త్యజ్జీర్ణార్దిజ్వరాపహః ॥

ప్రభావతీవటీ

1. నాభి ¹²¹ భాగము, 2. తుంగము స్తలు ¹³¹ భాగము,
3. వేపాకు చూర్ణము ¹⁴¹ భాగము, 5. యష్టిమధుకము ¹⁵¹ భాగము,
5. కరక్కాయ చూర్ణము ¹⁶¹ భాగము, 6. చెంగల్వకోష్ఠ ¹⁷¹ భాగము
7. ¹⁸ఓషుము ¹⁹¹ భాగము, 8. వాము విళంగాలు ²⁰¹ భాగము,
9. శొంరి ²¹¹ భాగము, 10. పిప్పల్లు ²²¹ భాగము 11. మిరియాలు
- ²³¹ భాగము, 13. పనుపు ²⁴¹ భాగము, 14. పార వేల్లు ²⁵¹ భాగము,
15. చిత్రమూలము ²⁶¹ భాగము, 16. ఉప్పు ²⁹¹ భాగము,

1. పే
2. బా
3. యూష
4. రస్యప్రయుక్తంచ
5. ఛే
6. రాసహం
7. రావతు
8. వా
9. క్వాక్వాహ

11. రాజామ
12. చ్చాంతి
13. ఫగి
14. ఫగి
15. ఫగి
16. ఫగి
17. ఫగి
18. ఫగి
19. వో

21. ఫగి
22. ఫగి
23. ఫగి
24. ఫగి
25. ఫగి
26. ఫగి
27. ఫగి
28. వు

వీటిని మేక మూ¹త్రముతో కట్టలిగ మద్దించి గుంజా²ప్రమాణ వట్టికలు చేసి నీడను⁴ఎండించి దీప⁵నమునకు పిప్పలితో నూరి వేడినీళ్లతో⁷ ఈయవలెను. శ్లేష్మమున బుట్టిన రో⁸గములకు పసుపు నీళ్లతో ఈయవలెను. పైత్యము వలన బుట్టిన రో⁹గములకు వేపనూనెల రసముతో¹⁰ ఈయవలెను. వాత¹¹మువలన బుట్టినరో¹²గములకు మిరి¹³యపు చూర్ణముతో¹⁴ ఈయవలెను.

¹⁵దీనికి పథ్యము పులు¹⁶పు, ¹⁷ఉప్పు. నూనె, ¹⁸చేపలు, వడ్దించి ఇతర వస్తువు¹⁹లను భోజన²⁰ము చేయవలెను.

సర్వశూలలకుకషాయము

శ్లో. సూరణం లశునం శిగ్రు గంధికం చిత్రకం వచా ।

పాతా²¹శుంరీయుతః క్యా²²థః సర్వశూలహరః ²³పరః ॥

²⁴వీటిని సమాంశలు కూర్చి కషాయము బెట్టి ²⁵ఇచ్చిన సర్వ శూలలు ²⁶నయమగును.

అస్థిగతజ్వరకషాయము

శ్లో. పటోలం రోహిణీ ముస్తా కాశజంఘా మహాశావ²⁷ధమ్ ।

విశాలా పర్పటః³² క్వాధో జ్వరమస్థిగతం హరేత్ ॥

1. యివి	12. యిచ్చేది	23. చేనేది
2. త్రాస	13. తా	24. శో
3. మాత్ర	14. గా	25. ధో
4. కా	15. యాల	26. స్థ
5. యె	16. యిచ్చేది	27. యివి
6. నా	17. ఇందుకు	28. యిక్తే
7. నీ	18. ను	29. మానున
8. యిచ్చేది	19. పు	30. ధీ
9. శ్లేష్మ	20. మత్స్యలు	31. టి
10. గా	21. ఉడవ	32. డే
11. గా	22. లు	

రాజచంద్రీశ్వరరసము

శ్లో. రసం గంధం హతం శుల్బం విషం హింశుశయుగ్మకమ్ ।

చిత్రమూలకపాద్యేణ మర్దయేద్యామమాత్రకమ్ ॥

పంచకోలకపాద్యేణ యామా²ర్థం మర్దయేద్భుజః ।

త్రిదోషోత్థజ్వరాస్పర్వానతీసారాంశ్చ నాశయేత్ ॥

రాజచంద్రీశ్వరో నామ సర్వరోగకులాంతకః ।

1. రసము, 2. గంధకము, 3. తామ్రాభస్మము, 4. ³నాభి,

ఇవి సమాంశలు. యింగిలీకము 2 ⁴భాగములు, ⁵పీటిని చిత్రమూలపువేళ్ల కపా⁶యముతో యామము యిర్దిం⁷చవలెను పంచకోల కపా⁸యముతో నాలుగు ఘడియలు మర్దించవలెను తరువాత మి⁹సపగింజలం తేసి వలు¹⁰కలుచేసి అల్లపు ర¹¹సముతోగాని, పంచకోల కపా¹⁰యముతోగాని ¹¹యిచ్చినసకలత్రిదోష జ్వ¹²రములు జ్వరాతిసా¹³రములు ¹⁴తగ్గును

ఈ రాజ చంద్రీశ్వర ర¹⁵సము సర్వరోగ హ¹⁷రము.

బహుమూ¹⁸త్రములకు

ములువెంపలి సమూల¹⁹ముగ తెచ్చి కమికెడు నలియగొట్టి అడ్డడు సీల్లలో కపా²⁰యము పెట్టి అరసా²⁰లడు మిగులు వరకు చిక్క²¹గ కాచి మూడు ది²²నములు నేవించి²³న బహుమూత్రము ²⁷నిలుచును

1. శ్లో	10. చేది	20. ౦
2. త్రిదోషాణిచసర్వాణి జ్వరాతీసారనాశనం	11. కా	21. త్రానకు
3. శ్లో	12. సాన	22. మున్ను
4. య	13. యాన	23. లె
5. పాళ్లు	14. యిస్తేసు	24. గా
9. యివి	15. రా	25. నా
7. యాన	16. రా	26. తేను
8. చేది	17. మ్నూనూను	27. మానును
9. యాన	18. శ్లో	
	19. ౦	

తిమ్మిరివా¹తమునకు

1. నేపాళము, 2. సైంధలవణము, 3. గౌరీపాహణము,
4 నిర్విషము,

ఇవి సమాంశలు నిమ్మపండ్ల ర²సముతో గాని, జిల్లేడు బాలతో³ గాని, నూరి తిమ్మిరిగల చోట క⁴త్తివేట్లు వేసి ఆచోటున⁵ ఈమందును యెక్కించిన తిమ్మిరివాతము⁶ తగ్గును.

గుల్మమునకు

ఉసిరిక కాయంత మిరియపు ముద్దను బ్రహ్మచెముడు పాలతో⁷ తడిసి ఇలివింద ఆకు రసముతో⁸ గలిపి⁹ యిచ్చిన గుల్మము¹⁰ శమించును.

చేరుకుట్టుకు

1. శొంఠి, 2. పలిమెడు, 3. కరక్కాయ చెక్కలు,

వీటిని చూర్ణముచేసి వ¹¹శ్రు¹²లిగాతము చేసి, గుప్పెడు నల్ల¹³తుమ్మ ఆకును కలిబోసి¹⁴ నలియగొట్టి కుంచెడు కలిలో గలిపి¹⁵ వడబోసి పిప్పిని పారవేసి అందులో¹⁶ ఈ రెండు¹⁷ చూర్ణములు గలిపి¹⁸ మెల్లని మంట¹⁹తో చిక్క²⁰గా కాచి కణికలు జేసి చింతగింజంత మాత్ర²¹ వావిలాకు రసముతో²² ఇచ్చిన చేరుకుట్టు²³ తగ్గును²⁴

మూలవ్యాధికి

చేడు ఆనగపు కాయను రొయ్యిగ కాల్చి గలిజేరువేరు¹⁹ తెచ్చి ఆరొయ్యిని తేనెతో²⁰ గలిపి ఆవేరు²¹కు బట్టించి²² ఆననములో²³ యెక్కించ

1. తా	తడిసిది ఆర	16. బ
2. సాన	8. యిస్తేను	17. స
3. వాట్లు	9. మానుసు	18. గా
4. యా	10. ఘా	19. యిస్తే
5. స్తే	11. దు	20. మా
6. మానుసు	12. తొక్కి	21. స
7. ఇలివింద అకురసం	13. తోను	22. పైకేసి
చారెంటితోనువుశిరికా	14. యా	23. స
యంత మిరియపు ముద్ద	15. ర్ణ	24. నాన
బ్రహ్మబముడు బాలను		

1వలెను. ఆసనము చుర్రుమనగనే ఆవేదను ²తీసివేసి రెండు కడవల
 నీళ్లులో చింతాకువేసి కాచి ఆస³నమును⁴కడగవలెను. భోజనము పెళకు
⁵ముందుగనే కాల్చిన తెలికపిండిని ⁶తరువాత భోజనముచే⁷యవలెను.
 మొలలు ఊడిపడును, ఆవడకాయ, చేదుప్పు ఆవాలు వీల్లను కలితో
 నూరి⁸గుడ్డతిరి⁹కి బట్టించి ఆస¹⁰నములో ఎక్కి¹¹ంచిన మూలవ్యాధి
¹²తగ్గును.

మరియొకటి

ఆవడకాయను చూర్ణముచేసి, నూనె¹³తో తడిపి ¹⁴గుడ్డతిరి¹⁵కి
 బట్టించి ఆస¹⁶నములో ఎక్కి¹⁷ంచిన మూలవ్యాధి ¹⁸తగ్గును.

మరియొకటి

1. కరక్కాయలు, 2. చిత్రమూలము, 3. జీడిగింజలు,
4. ¹⁹బెల్లము, 5. నల్లనువ్వులు,

ఇవి సమాంశలు మెత్త²⁰గ నూరి నిత్యము శిశిరిక కాయంత
 సేవిం²¹చిన మూలవ్యాధి ²²తగ్గును.

మరియొకటి

బ్రహ్మమేడి కాయలు ²³నలియ గొట్టి వెచ్చచేసి ఆస²⁴నములో
 గట్టి²⁵న మూలవ్యాధి ²⁶తగ్గును.

1. చేది
2. నేది
3. నాన
4. బోసుకునేది
5. మునుచే
6. మరి
7. నేది
8. కో
9. ని

10. నాన
11. స్తే
12. మానును
13. మెదిపించి
14. కోక
15. ని
16. నాన
17. నే
18. మానును

19. యివి
20. గాకుమ్మి
21. స్తే
22. మానును
23. కుమ్మి
24. నాన
25. తే
26. మానును

మరియొకటి

జిల్లేడు కొమ్మను, జిల్లేడుబాలతోనే తడిసి ఆస¹నములో నెక్కిం²చవలెను.

చేతివదరికాయ నూరి ఉండలుజేసి ఆస³నములో నెక్కించ⁴వలెను.

మరియొకటి

ముదిరిన నల్లతుమ్మ లతో⁵మీదిభాగము గీచి పల్కపలితోలు, ⁶దానియాకు, ⁷దాని ⁸పువ్వు, ⁹దానికాయలు, దాని వేళ్లు, ¹⁰వీటిని పచ్చి విగ్గ దెచ్చి ¹¹నలియగొట్టి యెండించి ప్రత్యేకముగ చూర్ణము చేసి త్రికటు కయు, త్రి ఫల¹²ములు.

ఇవియన్నియు సమాంశలుగ గలిపి, నిత్యము మూడు మాడలెత్తు చూర్ణము¹³ను తేనెతో గలుపుకొని ఉడ¹⁴యము సాయంత్రము నేవించిన మూలవ్యా¹⁵ధి ¹⁶తగ్గును.

మరియొకటి

1. జీడిగింజలు,	2. కరక్కాయలు,
3. అనుములు,	4. ¹⁷ బెల్లము.

ఇవి సమాంశలు వీటిని చిమ్మిలిగా త్రొక్కి పరగడుపున ¹⁸మాడలెత్తు నేని¹⁹చిన త్వద్దోష²⁰ము మూల వ్యాధులు గు²¹ల్ని ములు శమిం²²చును.

1. పాపరకాయలు ప్రక్క
ఆవడ చూర్ణాననించి ఆస
నాయెక్కించేది

2. నాన

3. చేది

4. నాన

5. చేది

6. దు

7. ఆ

8. ఆ

9. ఇ

10. యివి

11. త్రొక్కి

12. లా

13. ం

14. రేపుమాపు

15. స్తే

16. మా

17. ను

18. చరికడ

19. మారెత్తు

20. స్తే

21. మా

22. ల్మా

23. మూనును

మరియొకటి

నువ్వు¹లను నూరి నిమ్మకాయంత ముద్దను మ్రింగి²న మూల వ్యాధి తోగ్గును.

మరియొకటి

పెన్నేరుగడ్డ వై⁴భాగముమును గీచి బిళ్లలుగ రోసి ఛాయా శుష్క⁵ముగ చూర్ణము చేసి నిత్యము, రేగుపండంత మోతాదును ఆవు నేవిం⁶చిన మూలవ్యాధి శమించును.

మరియొకటి

జీలక⁷ఱ్ఱమసి, చింతపండుపులుపు వీటిని నేతితో గలిపి నాకి⁸న మూలవ్యాధి శమిం⁹చును.

మరియొకటి

త్రిఫలములను మేక పంచిత¹⁰ముతో నూరి త్రాగిన మూల వ్యాధి శమించును.

మరియొకటి

బోడతరమును సమూలముగ త్రొక్కి అన¹²నములో కట్టిన మూలవ్యాధి శమించును.

మరియొకటి

1. గొట్టి బూ¹³డిద, 2. ఉత్తరేణిబూ¹⁴డిద,
3. సైంధవలవణము.

వీటిని సమాంశలు తేనెతో గలిపి మొలల¹⁵కు బూసిన మూల వ్యాధి శమించును.

1. లు	7. కర	13. నానకట్టేది
2. తే	8. తే	14. నివురు
3. మానుసు	9. మానుసు	15. నివురు
4. దంపుః మీదు	10. లాలు	16. మూలవ్యాధి ఆకర్ష
5. సా	11. తాన	బూస్తే
6. జా	12. గేది	17. మానుసు

మరియొకటి

లేనా గలజేరు¹కు దీనిని బట్టించి ఆస²నములో ముక్కుంచిన³
⁴మొలలు తెగిపడు⁵ను. అంతర్వలయమై⁶నను శమించును.

సోమిడె కట్టెను కాల్చి ఆమసిని నరమూత్రములో గలిపి పూసిన
 ఆకర్ణ నయమగును.

మరియొకటి

బ్రహ్మబెముడుపాలు మండపసుపున నూరి ఆపాలనే రాచి ఆకర్ణ
 బూసిన ఆవేళ్లు తెగిపడి మానును.

మరియొకటి

బోడతరమును నలగ⁷గొట్టి రసమును పిడిచి అందులో దూదిని
 దడిపి ఆస⁸నములో నెక్కిం⁹చిన మూలవ్యాధి నయమగును.

మరియొకటి

ము¹⁰ందుగ నెయ్యిఅన్న¹¹మును తిని¹²పించి ఆవెనక పాపరపట్టి
 ప్రక్కను (?) ఆవాలు నూరి పట్టించి ఆసనము¹³లో కట్టిన ఆవేళ్లు ఊడి
 పడును.

ఆవెనుక తంగేడు చిగుళ్లను నే¹⁴తితో తడిపి వెచ్చ చేసి ఆ¹⁵సన
 మున¹⁷గట్టిన నయమగును.

1. న
2. నాన
3. నే
4. అవి
5. ల
6. —

7. బాడిచి
8. నాన
9. చేది
10. సుపు
11. చంటకం
12. నిచి

13. నానబెట్టి
14. తే
15. తత
16. నాన
17. తే

మరియొకటి

దూలకండను నూరి నిమ్మకాయంత ముద్ద¹ను ²చింతె గుఱ్ఱ³లో
బొదిగి మూడు ది⁴నములు ⁵సేవించిన ఆస⁶నములో బుట్టిన రోగ⁷ములు
⁸శమించును.

⁹దీనికి పథ్యము సో¹⁰లెడు నెయ్యిని ¹¹అన్నముతో కలిపి
భుజింపవలెను.

మధుమే¹²హమునకు

పెద్దరేగు చెక్కరసము సో¹³డు, పంచదార నిమ్మకాయంత,
కలుపుకొని సేవిం¹⁴చిన మధుమేహములు ¹⁵శమించును.

శుక్ల¹⁶స్థంభనమునకు

ఆసవము¹⁷నుండి బడిన యె¹⁸డికె ¹⁸పామును దెచ్చి నారికడుపు
చిప్పలో గాని ప్రమి¹⁹లో గాని పెట్టి, దుప్టుపాలు బా¹⁹డిచిన పెన్నవలె
తయార²⁰గును. అందులో అడవి ఆముదపు కొనలు విరిచి ఆ బంకను ఆర
ఆరగా బాడి చేసి తరువాత దానిని కలయ గల్పి కిక్కిన కొనలు గాని,
ఆముదపు కొనలు గాని, పదిలము చేవికొని, లింగద్వార²¹మున మెంతి
గింజంతెక్కిం²²చిన శుక్లము స్థంభించును. నిమ్మకాయ తి²³నిన విరుగుడు.

వశ్యము

1. ఎర్రాటపు మొగ్గలు,
2. నేల ములకపండు రసము,
3. వెలిగారము,
4. కర్పూరము.

1. నూరి
2. చింతకాయంత ముద్దకు
నూరి
3. న
4. నా
5. మింగితే
6. నాన
7. గా

8. మానును
9. యిందుకు
10. లే
11. పంటకంఠోంచేసేది
12. హా
13. లె
14. స్తే
15. మామను

16. స్త
17. నానబడ్డ
18. బుడత
19. చాలాబాడిస్తేను
20. ఉండు
21. రా
22. యెక్కిస్తే
23. న్నదాకా స్థంభన

వీటిని తేనెతో మర్చించి లేపనము జేసిని స్త్రీవశ్యము,

మరియొకటి

శ్లో శుభద²శగృహకన్యా శుద్ధశుక్లార్కమూలం

వనతరుభ³వమూలం లాంగలీ యష్టిమూలమ్ ।

కితవమ మధుకయుక్తం పిష్ట మాలర్కదుగ్ధైః

మదనశరసమానం మానీసీమానభంగే ॥

1. కన్యాకుమారి వేరు, 2. తెల్ల జల్లేడు వేరు,

3. మునుగు దామర వేరు, 4. వొత్తి దుంప,

5. పైడి ఉమ్మెత్త కాయ, 6. యష్టిమధుకము,

వీటిని నల్లకుక్క వాలతో మర్చించి గురీవింద గింజలంతేసి
వటికలు జేసి తియ్యని పదార్థములలో పెట్టి రిచ్చిన స్త్రీవశ్యము.

నిలుపుబలుపులకు

యష్టిమధుక⁹మును చూర్ణము చేసి తేనెతో గలిపి నేవించి పాలు
అనుపానముగ నేవి¹⁰చిన నిలుపు బలుపు కలుగును.

పారాహరీతకే

1. అగళు చెక్క,

2. కానుగు చెక్క,

3. తపసివేళ్లు,

4. చిత్ర మూలము,

5. ములుజెంపలి వేళ్లు,

6. గలిజేరు వేళ్లు,

7. కరి వేపాకు,

8. పెద్దమాను చెక్క,

9. వెల్లుల్లి.

1. ఇవి

4. అశితకునకదుగ్ధంహేమ

7. కా

2. స్తే

భాండ్రపయ్యుక్తం

8. ధా

3. హయలిపురిపుమూలం

5. ఇవి

9. తే

6. ను

10. ము

వీటిని చక్క²గ సలియ కొట్టి ప్రత్యేకము 10-పలములు. నీళ్లు 800-పల⁴ములు, ⁵పోసి పారవేళ్లు 10-పల⁶ములు వేసి నాలుగ⁷వ భాగము మిగులునట్లు చిక్కగ కాచి యీ కషాయములో మీగడ పెరుగును ⁸64-పల⁹ములు పోసి మెల్లనిమండ్¹⁰తో రాత్రింబగళ్లు మూన్నాళ్లు ¹¹చవలెను. తరువాత ఆకషాయము 50¹²పలములు మిగిలిన యెడల ¹³రెండువందల కరక్కాయల ¹⁴పొడిని వస్త్రగాలితముచేసి అందులో¹⁵దానికి సమాంశము శొంఠి పొడినిచే¹⁶ర్చి ఈరెండు చూర్ణము 17లను కషాయములో పోసి నూనె ¹⁸16-¹⁹పలములు నెయ్యి ²⁰16-పలములు పై కషాయములో కలిపి లేవ్యాపాకముగ కాచి గరిటెతో ఎత్తిన తేనె పదును వచ్చిన యెడల దించి కల్క ద్రవ్యాలు జీలకఱ్ఱ, ఖురానాని, ఓమము, మంచి ఓమము, ఇంగువ, త్రికూకము యవక్షారము' ఇవి ²¹ప్రత్యేకము రెండేసి ²²పలములు చూర్ణము ²³చేసి వస్త్రగాలితము చేసి పై లేవ్యాములో కలిపి రోగి ఆకలి యెఱిగి ²⁴బ్రహ్మధమును ²⁵ఈయ వలెను. సర్వ గ్రహణులు, అజీర్ణము నిలవ²⁶కుండగనే యే విరేచనములు అతిసారము, గుల్మము, పార్శ్వశూల, ²⁷అప్థిల, పేరెడుంగని కడుపు రోగ²⁸ములు, శ్వాశకాసలు, పాండువు, ²⁹క్షయవ్యాధులు మొదలగు³⁰నవి శమిం³¹చును.

1. చేది	13. గంధలాలుచిమ్మతే	25. పూట
2. యివి	14. యిన్నూరు ౨౦౦	26. అవు
3. గా	15. లు	27. యిచ్చేది
4. కాల	16. పూ	28. ఆనంజెంట్రికలు గామ
5. ఫ గం ఫలారు	17. యిందుయైతే	లంబడడము
6. ఎనమన్నూరుఫలాలు	18. యో	29. కడుపునిలబాపకపారేదీ
7. గజేసి	19. ర్ణాలుతి	30. యెక్కిల
8. గోపాలు	20. ఫగిల	31. గాలు
9. బ	21. ఫగిలపోసి	32. యిందుగూడిన
10. ఫలాలు	22. నాయెనా	33. లుగా
11. ను	23. ప్రత్యేకాలు	34. మానును
12. ను	24. ఫలాలు	

ఉత్తరఖండము

పాశుపతాస్త్రరసము

శ్లో గంధకం తీక్ష్ణతాప్యం చ సువర్ణం కాంతలోహకమ్
 టంకణం గుళనేపాళం సైంధవం చ మనశ్శిలా ||
 విషం సమాంశం సంయోజ్య చిత్రక¹ద్రవ మర్చితమ్ |
 రోణుమాత్రేణ వటకా² ఛాయాశుష్కాం³శ్చ కారయేత్ ||
 రసః పాశుతాస్త్రో⁴తయం నన్నిపాతకులాంతికః |

చనుకుదురుకు

దుష్టువు వేరును ఆవుపాలతో నూరి చన్నులకు పట్టించిన
 కుదురు శమించును

మరియొకటి

చాదరాశి ఆకును కలితో నూరి చన్నులకు పట్టించిన చను
 కుదురు శమించును.

ఒడలపుష్టికి

గురుగు పువ్వులను ఎండించి చూర్ణము చేసి పుష్కార్క⁵మున
 పాలతో నాలుగు దినములు నేవించిన శరీరపుష్టి కలుగును,

తేలుకాటుకు మందు

1. నుశిలింగిరసము, 2. జిల్లేడుపాలు, 3. బ్రహ్మజెముడుపాలు
 4. తిళ్ళపాలు, 5. పొడపత్రాకు రసము,

⁷ఈ రసములను మైనముతో గలిపి దాచి తేలు కుట్టినచోట
 బూసి, కాచి, జిల్లేడుపాలను ⁸కుట్టినచోట ఒకచుక్క వేసి ¹³తిరిగి కాచ
 వలెను

1. కారస
2. స్కేన
3. స్తే
4. లచ
5. బూస్తేమ

6. లు
7. రాగనస
8. స్తే
9. ఒడలుపుష్టికివచ్చును
10. బా

11. యింతమట్టు
12. తిరుగాతశిషి
13. కాచేది

స్త్రీవశ్యము

తాగోరిన స్త్రీ¹ త్రోవలో నడచిన ఏడిడుగులు నడవ నిచ్చి యేడవ అడుగులో ఆ స్త్రీ² హ³మును వ్రాసి యోని వ్రాసి ఆ యోని⁴ చిత్రములో నున్న మన్నును⁵ చేతితో పట్టుకొని “సంకల్పిత స్త్రీ యడుగు దాసిద్యభి⁶ వినియోగః” అని నూటయెనిముది మాదలు జపించి ఆ స్త్రీ మరల రాగా గాలి యెగువను ఆ మృత్తికను⁷ చల్లవలెను.

ఆ స్త్రీ యోటులనే ఆ క్షణ⁸ముననే పశి⁹కమగును,

తాళకశుద్ధి

తాళకమును రేకులుగ వలిచి, నున్న పునీళ్ళ లోను, ఉలవకట్టు లోను, గుమ్మడి పండ్ల రసములోను, కలి¹⁰లోను, చింతాకు ర¹¹సము లోను, ప్రత్యే¹²కముగ¹³ ఊర బెట్టి¹⁴న ఖరాది నో¹⁵వములు చెడి, తాళకము శుద్ధి¹⁶యగును.

అప్తలోహశుద్ధి

శ్లో. తైలే తక్రకే గవా¹⁷ం మూత్రే¹⁸ త్వారనాశే కుళు¹⁹త్థకే ।

²⁰పత్రం వినిక్షిపే త్తప్తం సప్తవారం పునః పునః ।

స్వ²¹ర్ణాదిసర్వలోహానాం శుద్ధి²²రేవం స సంశయః ।

భస్మవిధి

మాక్షి²³కమును జెముడు బాలు పోసి నూరి శుద్ధిచేసిన పై వెండి రేకులకు బూసి పుటము బెట్టి²⁴న భస్మ²⁵మగును.

1. తెరువునడునగాయే

2. పు

3. లో

4. పుమడి

5. లేది

6. పట్టె

7. మండే

8. చుప్ప

9. సాన

10. ని

11. సా

12. కాలు

13. పూ

14. తే

15. సా

16. అవు

17. నూ

18. ఆ

19. ధ

20. భస్మానివేశయే

21. ర్నా

22. మే

23. ం

24. తే

25. ఊ

సువర్ణ భస్మము

మణిశి¹లను సీసభస్మము²ను నిమ్మపండ్ల రసముతో³ కలియ నూరి
⁴దానిని శుద్ధిచేసి⁵ బంగారపు రేకులకు బూసి పుటము బైట్టి⁶ భస్మ
⁶మగును.

ఉక్కు భస్మము

శుద్ధిచేసిన ఉక్కును రాపొడిగ రాయించి ఆరాపొడిని కలుబండ్ల
 రసముతో⁷ దీనిని దీనినములు మర్దించి, మర్దనకు ఒక పుటము చొప్పున
¹⁰పడు పు¹¹టములు ¹²వేసిన ఉక్కు భస్మ¹³మగును

వంగ భస్మము

ఎద్దతగరి¹⁴పు రేకు¹⁵లను తెచ్చి వేసి హరిదళ¹⁶ము మోదుగ వేళ్ళ
 సస¹⁷ముతో మర్దించి దానిని ఆరేకులకు బూసి పుట ఎ¹⁸వేసిన భస్మ
¹⁹మగును

శుద్ధిచేసిన సీస²⁰పురేకు²¹లను తెచ్చి ఊడుగ వేళ్ళ ర²²సముతోను,
 జిల్లేడు పాలతోను, మణిశిలను నూరి ఆ సీసపురేకులకు బూసి పుటము
 పెట్టి²³ సీసము భస్మ²⁴మగును.

ఇత్తడి భస్మము

ఇంగిలీక²⁵మును చనుబాలతో నూరి²⁶ శుద్ధి చేసిన ఇత్తడి రేకు²⁷కు
 జమిరి, దీపమునకు ఒక పుటము చొప్పున మూడు పు²⁷టములు వే²⁸సిన
 ఇత్తడి భస్మ²⁹మగును.

1. లా	11. టా	21. లువేసి
2. మ్నా	12. వేస్తేపు	22. సాన
3. సాన	13. ఊ	23. తే
4. ఆ	14. ం	24. ఊ
5. తే	15. కు	25. ం
6. ఊ	16. ం	26. ఆ
7. సాన	17. పోసి	27. టా
8. యే	18. నే	28. నే
9. నా	19. ఊ	29. ఊ
10. యే	20. ము	

ఇనుము భస్మము

ఇనుమును అరుగుడు ఆకు¹జాతీతో రాచి ఆ రాపాడిని చిత్రమూ
లపు ర²సముతో మద్దించి పు³టములు వే⁴సిన ఇనుము భస్మ⁵మగును.

నేపాళశుద్ధి

శ్లో. తండులీకన్యయోశ్చాగదుగ్ధేక్షుక్ర్యక్షజైర్ద్రవైః ।

ప్రత్యేకం ⁶భావయే⁷త్తేన నేపాళం నిర్విషం భవేత్ ॥

చిట్టకూర రసము, కలుబంద రసము, మేకపాలు, చెరిఱకురసము,
నారికేళిలపు కాయనీళ్ళు

వీటితో ప్రత్యే¹⁰కముగ నాలుకలు తీసిన నేపాళవిత్తులను ఉడి
¹¹కించిన నేపాళము విషముచెడి అమృతసమమై శుద్ధి¹²యగును.

ఈద్ర¹³వ్యములు లే¹⁴ని యెడల పేడకట్టిన ¹⁵ఉడికి¹⁶ంచిన శుద్ధి
¹⁷యగును.

వీర్యస్తంభనకు

రసము ¹⁸భాగము, గంధకము ¹⁹భాగము,

వీటిని బూరుగవేళ్ళ రసముతో ²⁰ఇరువదియొక్క దినములు
మద్దించి మానెడు ఆపునేతి²¹లో వండి గుంజా²²ప్రమాణము ఆపు
పాలతో బుచ్చు²⁵కొనిన స్త్రీలతో రమించ వచ్చును.

1. రాత
2. సాప
3. టా
4. సే
5. మా
6. శ్రీకృష్ణాక్షి వాడుగ్ధాది
క్షుక్ర్యక్ష జలాద్విశేషం
7. క్రిత్యకం
8. క్షస్మా
9. దు

10. డ
11. కాలు
12. నేపాళపువ్వుల గొట్టి
అగర్లతీసి ఒక్కొక్క
టను ఒక్కొక్కతూరే
13. కీ స్తే
14. అవును
15. ద్రవ్యాలు
16. కుంఠే

17. పు
18. స్తే
19. అవును
20. ం
21. ం
22. యిరువై
23. ని
24. మాత్రము
25. ంశే

యోని బిగువుకు

గోరింటను సమూలము¹గ దెచ్చి సీళ్ళు పోసి నూరి బొడ్డుమీద
బూసిన యోని బిగువగును.

మరియొకటి

ఉసిరిక వేడును తేనెతో గంధముతీసి బొడ్డున బూసిన యోని
బిగువగును.

నెరసిన వెంట్రుకలకు

చెంగల్వకోస్తును నేతితో యాబదియైదుదినములు నేసి⁴ంచిన
నెరసిన వెంట్రుకలు నల్లబడును

మరియొకటి

వెంపలివేడును నూరి తలవెంట్రుకలకు బూసిన నెయ్యి తగ్గును,

నాభిలేపన⁷విరేచనయోగము

నేపాళములు తెల్ల గెంటిన పువ్వుల రసము పోసి మర్చించి, బొడ్డున
బూసిన ¹⁰విరేచన¹¹మగును.

చన్నీళ్ళ¹²తో ప్రక్షాలన చేసికొనవలెను. వేడినీళ్ళతో స్నానము
చేసిన కట్టును.

మట్టిగ అన్నము తి¹³నవలెను.

శీతల¹⁴విరేచన యోగము

ఉసిరికపప్పు, తా¹⁵డికాయపప్పు, కరక్కా¹⁶యతోలు, పేరామిదపు
ప¹⁷పు¹⁸పనుపు ఈ యైదు ¹⁹సహంశలుగ ²²చేర్చి అన్నింటికీ సమముగ

1. నూ	9. చాలు	17. ండె
2. మెత్తితే	10. స్తే	18. పప్పు
3. స్తే	11. పా	19. స
4. స్తే	12. మాను	20. యా
5. దిరుగును	13. వీరుముట్టేది	21. సరిగా
6. స్తే	14. క్లుప్తకేపోసుకుంటే	22. బెట్టి
7. దిరుగును	15. నేది	
8. భేది	16. భేది	

నేపాళమును ¹చేర్చి మెత్తగనూరి సెవగ గింజలంత వట్టికలుచేసి నీళ్ళు
గాచి చల్లనాల్చి అసిళ్ళలో గలిపి ³ఈయవలెను నీడనే ⁴కూర్చుండ
వలెను. ⁵ఏరేచనోమగును చన్నీళ్ళతో కాళ్ళుకడుగు⁷కొనవలెను. వెచ్చని
నీళ్ళతో స్నానము చేయవలెను.

పాముమందులు

పారామూలప్రయోగము

పారవేరును నేతితో నూరి త్రాగిన పాము విషము దిగును.

ఉర్లపాము కాటుకు

ధుత్తూరమూలప్రయోగము

ఉ¹⁰మ్మెత్తవేరును, నూరి మునిషి¹¹కైన యడల, కరచిన గంటు
మీస పట్టిం¹²చవలెను. పుల్లపాము విషము దిగును.

ధాతకీరాజవృక్షమూలచూర్ణము

1. ఆరెవేరు, 2. కేలవేరు

ఇవి సమాంశలు చూర్ణముచేసి దాచియుంచు కొనవలెను.
పాము కరచినదని చెప్పవచ్చినవానికి, కొణిదెడు చూర్ణమును నీళ్ళలో
గలిపి ¹³ఇచ్చిన కరిచిన వానికి¹⁴విషము దిగును.

పునర్జవాదిచూర్ణము

1. గురి¹⁵వేరువేరు, 2. గురి¹⁵విందవేరు. 3. దిరిశనపు వేరుతోలు,

1. పెట్టి

2. కా

3. యిచ్చేది

4. రుప్పజేది

5. పా

6. మా

7. క్కునేది

8. క్కుట్టును

9. ను

10. మానును

11. న్న

12. కాఱునా

13. చేది

14. ను

15. యిచ్చే

16. కినిర్విషమాను

17. జ

పీటిని సమాంశలు ¹చూర్ణము చేసి దాచి యుంచుకొని పాము గ్ర²తిచిన వానికి ³చిటికెడు చూర్ణమును ⁴కలిలో కలిపి ⁵ఇచ్చిన పాము విషము దిగును.

చరాచరవిషములకు

త్రికటుకాదిచూర్ణము

1. త్రికటుకము, 2. ముసగవేరు, 3. కానుగవిత్తులు
4. పనుపు, 5. మానుసపనుపు, 6. దూలగొండ విత్తులు,

¹⁰పీటిని నూరి నీళ్ళలో గలిపి ¹¹ఇచ్చిన పాము, తేలు, ¹²ఎలుక, నల్లికళ్ల పాము, ¹³పీటి విషములు నివృత్తి యగును.

పొడపాము విషములకు అంజనము

గుంజాబీజాద్యంజనము

1. గురివిండ గింజలోని పప్పు, 2. త్రికటుకము, 4. వెల్లుల్లి
5. ఉప్పు,

ఇవి సమాంశలు పీటిని నూరి క¹⁴ంటిలో పెట్టిన పొడ¹⁵పాము విషము నివృత్తియగును.

మరియొకటి

1. వెదురువేరు, 2. వస, 3. చంగల్వకోష్ఠ

పీటిని నూరి పూ¹⁶సిన పొడ పాము ¹⁷విషమున కలిగిన వాపు వెట్టిమంట ¹⁹నయమగును.

1. పాళ్లు	8. స	15. స్తుపెట్టికే
2. 8	9. బస	16. మసీర్విషం
3. సున్నవిడియంత	10. కోవిల	17. ప్లే
4. గలి	11. యిని	18. వాపు
5. యిస్తేనిర్విషమగును	12. యిస్తే	19. మానుసు
6. పా	13. యె	
7. స	14. పెట్టేవిషాలకు నిర్విషం	

ఈ మం¹దునే ²నస్యము చేసిన చచ్చినవాడై³నను బ్రతుకును,

పెనుపొడ కాటుకు

పునర్జన్మనస్యము

పెనుపొడ గ⁴తచిన నిద్ర వచ్చును. మూర్ఖ⁵వచ్చును. అట్టే
వాచును ⁶దానికి ⁷బౌషధము.

1. గలిజేరువేరు, 2. కొడికవేరు, 3. జిల్లేడువేరు,

ఇవి సమాంశలు గోమూర్తిత్రముతో సరగదీసి నస్యము చేసిన
¹⁰పెనుపొడ విషము ¹¹దిగును

అర్థమూలనస్యము

తూర్పుకు బారిన జిల్లేడు వేరును పాచినీళ్లతో నూరి పాచినీళ్లలో
గలిపి ¹²యిచ్చిన పొడపాము విషము దిగును.

పొడపాము వాపుకు

గొడ్డుకాకరదుంపను నూరి ఉసిరికకాయంత¹³ను వాచిన చోటున
బూ¹⁴సిన వాపు మానును,

మరియొకటి

వులిమిరి వే¹⁵రుతో గంధము తీసి ¹⁶వాచిన చోటున పూసిన
విషము¹⁷వలన వాచి పగిలిన ¹⁸వాపులై నను ¹⁹నయమగును,

1. చె

2. స్యంచేస్తే

3. నా

4. రసే

5. పో

6. అంచుకు

7. అవు

8. త్రానరాచి

9. చేసే

10. ఆ

11. విరివం

12. యిసే

13. వాపున

14. సేమాసును

15. రు

పూసే

ంచేత

వాస్తైనా

మానును

పొడకాటుకు నన్యము

1, ము¹నగవేరు, 2, మిరియాలు,

పీటిని కలితో నూరి నన్యము చే²సిన పొడపాము విషము దిగును.
³ఉమ్మెత్తవేరు, పుట్టకూడు కండపిలకలు, ⁴పీటిని నూరి పొడపాము
 వాపున⁵కు బూసి⁶నను కట్టి⁷నను ⁸నయమగును,

పెనుపొడకాటుకు

ఎలుక పెంటిక⁹లను చూర్ణము చేసి శర్కరతో నీళ్లలో గతిపి
¹⁰చ్చిచ్చిన పెనుపొడవిష¹¹ము తగ్గును,

పెంజర వి¹²షములకు

కుందురు వే¹³ళ్లను చితుకగొట్టి ఆరసమును త్రాగించి, అపిప్పిని
 క¹⁴ఱచినచోట పెట్టి కట్టిన పెంజర విష¹⁵ము దిగును,

ఆదివారము కఱచిన పాముకాటుకు

తామరతూండ్లు, ¹⁶తామరదుంపలను సమూలము¹⁷గ నూరి
 నన్యము చేసి త్రాగిం¹⁸చి క¹⁹ఱచిన ²⁰చోటున పూయవలెను.

సోమవారము కఱచిన పాముకాటుకు

విషధారి విత్తులను నూరి త్రాగిం²¹చి కఱచిన ²²చోటున పూయ
 వలెను.

1. న

2. నే

3. న్న

4. న్న

5. న

6. నా

7. నా

8. మాను

9. హన

10. ల

11. యిసే

12. నిర్విషం

13. క్షు

14. ర

15. తే

16. మాను

17. దాని

18. న్న

19. చ్చి

20. ర

21. టబూనేది

22. శ్చే

23. లుబూనేది

24. క

25. శ్చేది

26. క

27. గ

28. శ్చేది

మంగళవారము కఱచిన పాముకొటుకు

దొంతిపట్టెడ చెట్టు సమూలముగ దెచ్చి, నూరి కఱచిన చోట
బూసి, నస్యము చేసి, త్రాగి¹చవలెను.

బుధవారము కఱచిన పాముకొటుకు

తిప్పతీగను నూరి త్రాగి³చి నస్యము చేసి, కఱచిన చోట
⁴బూయవలెను.

గురువారము కఱచిన పాముకొటుకు

గాడిదె గడపాకును నూరి కరచిన చోట బూసి త్రాగి⁵చవలెను.

శుక్రవారము కఱచిన పాముకొటుకు

ఆముడపాకు, ⁶ఆముడపువేడు,

వీటిని నూరి త్రాగి⁷చి నస్యము చేసి, కఱచినచోట పూ⁸య
వలెను.

శనివారము కఱచిన పాముకొటుకు

పైడి ఉ⁹మ్మెత్తను సమూలముదెచ్చి నూరి నస్యము చే¹⁰సి లోప
లకు ఇచ్చి పైని ¹¹పూయవలెను.

ఈ మందులు యేవారమునాఁడు గ¹²ఱచిన ఆ¹³వారపు మం¹⁴దునే
ఈయవలెను.

స్థావరజంగమవి¹⁵షములకు

శ్లో. స్థావరం జంగమం పై¹⁶వ కృత్రిమం త్రివిధం విషమ్ ॥

జగ్దే తు స్థావరే ¹⁷శ్రీఘ్రం వా¹⁸మ యేన్యదనాదినా ॥

1. బూసేది

2. నయిచ్చేది

3. యా

4. చేది

5. నేది

6. ను

7. నేది

8. నికియి

9. నేది

10. రనే

11. వారానదెచ్చిన

12. చేయిచ్చేది

13. హలకు

14. తి

15. తృ

16. య

నాభి ముషిణి మొదల¹గు స్థావర వి²షములు పాము, తేలు, మున్నగునవి జంగమవి³షములు, చేసి పెట్టినవి కృత్రిమవి⁴షములు. ⁵ఇట్లు వి⁶షములు మూడు వి⁷ధములు,

చికిత్స

స్థావరవి⁸షములను మ్రంగపండ్లు మొదల⁹గు వాంతి ద్ర¹⁰వ్యముల చేత కక్కిం¹¹చవలెను.

విషము గ్రక్తి నవారికి

శ్లో. తస్మై వాంతాయ మతిమా¹² హరిద్రాకారభీ¹³ంగుదమ్ ।

సింధువారకనిష్పావ¹⁴ బాష్పి కా¹⁵శతపర్వికా ॥

తండులీ¹⁶యకమూలాని కుక్కుటాండమ¹⁷వల్లజమ్ ।

నావనాంజనపానేషు యోజయేద్విషశాంతయే ॥

విషమును గ్రక్కించిన తరువాత వారికి ।

1. పసుపుగుండ,	2. కాకరవేళ్ళు,	3. వావిలివేళ్ళు
4. గారవేళ్ళు,	5. వెక్కుడువేళ్ళు,	6. దొగ్గలివేడు,
7. తెల్లగలివేడు,	8. చిట్టివేడు,	9. కాదుగచ్చువీత్తులు,
10. కోడిగుడ్డ పెంకులు,		

¹⁶వీట్లను నూరి నస్యము చేసి అంజనము¹⁷చేసి లోనికి ¹⁸ఈయ వలెను. విషము ¹⁹దిగిపోవును.

1. యన
2. షా
3. షా
4. షా
5. కోడా
6. షా
7. ధా

8. షా
9. యన
10. వ్యా
11. చేది
12. భా
13. శ
14. వ్యా

15. ద
16. ఇక్ష్వికూడా
17. పెట్టి
18. యచ్చేది
19. మానుసు

శ్లో. తతః ప్రభాతే సక్షోద్రం నూక్మతామ్రర¹జః పి²బేత్ ।
 శుద్ధే హృది త³తః శాణం హేమచూర్ణస్య దాపయేత్ ॥
 స సజ్జతే హేమ⁴సాంగే పద్మపత్రే⁵ంబు⁶వద్వివమ్ ।
 జాయతే విపులం చాయుర్గరే ⁶ప్యేషవిధిః ⁷స్మృతః ॥

తరువాత వుదయముననే రాగి ⁹తాపాడి మాడెత్తు తేనెతో
 నాకించవలెను. ఆవెనుక 'బంగా¹⁰రుభస్మమును యేడు చిన్నములు అడ్డి
 గెత్తు తేనెతో ¹¹ఈయవలెను. బంగారమును సేవించిన వారికి తామర
 సాకునీళ్ల నంటనట్లుగనే ¹²విషము శరీరమున నిలువదు. ఆయుస్సు ¹³వృద్ధి
 యగును.

చితాచైత్యాదులలో సర్పదష్టునకు మరణము

శ్లో. చితాచైత్యప్రదేశేషు పక్షాంతే ఘణీవాసరే ।
 పక్షమధ్యే నవమ్యాం చ త్రిసంధ్యే మధ్యరాత్రకే ॥
 యామ్యా¹⁴భ్యే చ మఖా శ్లేషా ¹⁵విశాఖా పూర్వ నై¹⁶బుతే ।
 నై¹⁷బుత్యాభ్యే ముహూర్తే¹⁸చ సర్ప¹⁹దష్టే న జీవతి ॥

ద్రుద్రభూమిలోను, రచ్చరావులలోను, పున్నమ, అమావాస్యల
 లోను, గ్రహణ దివసములలోను, అష్టమి, నవములలోను ²⁰ఉదయసంధి
 లోను ²¹సాయంసంధిలోను, మధ్యాహ్నకాల²²సంధిలోను అర్ధరాత్రి
 లోను యమన డ్దే²³త్రమున కృత్తికా²⁴నక్షత్రమున మూలా నక్షత్రమున

1. జో	10. సేక్రక్కును	19. ద
2. పా	11. రంపాడి	20. ఘ
3. తా	12. సేవించేది	21. దంష్ట్ర
4. రా	13. నట్టే	22. రేవు
5. ధ	14. కలిగి	23. మాపు
6. మా	15. శ్లే	24. ములను
7. స్మృ	16. మా	25. త్రాన
8. విషంగోన్నవారికిరేపాడి	17. ద్వి	26. కకు

మఃఖానక్షత్రమున ఆశ్లేష²నక్షత్రమున విశాఖానక్షత్రమున పాము
కరిచిన యెడల బ్రతకదు ⁴

సర్పదష్టనకు అరిష్టలక్షణము

శ్లో. శీతోత్సాహో ముహుర్ముర్ఖా శీర్షమాణోఽశిరోదోహః ।

⁷స్తబ్ధజిహ్వోఽసితాస్యాక్షః సర్పదోష్టే న జీవతి ॥

టీ. ⁹పాముచే కరవబడిన వాడు చల్లని పూర్వు గలిగి మాటిమాటికి
మూర్ఖ గలిగి జిహ్వ మ్రానుపడి ముఖము కన్నులు నల్లనై, వెంట్రు
కలు విరియబోసు¹⁰కొని యుండిన యెడల బ్రతకదు.

ఉపక్రమనిరూపణము

శ్లో. అతోఽన్యథా తు త్వరయా ప్రదీప్తాంగారవద్భిషక్ ।

దంశన్యపరి బధ్ని¹¹యాచ్ఛతురంగుళతో దృఢమ్ ॥

¹²అందువలన వెంటనే, పాము కరచినచోటునుంచి ⁴. అంగుళ
ముల పైభాగమున త్రాడుతో గట్టిగ బిగించి కట్టి వేయవలెను.

శ్లో. ¹³స్థివేదాచూష్య వస్త్రస్థ మృత్తికా భస్మగోమ¹⁴యమ్ ।

టీ¹⁵గుడ్డలో సలిబూడి¹⁶ద, మన్ను, ఆవుపేష పెట్టి మూట కట్టి
ఆ¹⁷మూటను నోటిలో పెట్టుకొని చప్పరించి కరచిన గం¹⁸టుపైన ఉమ్మి
వేస్తూ¹⁹యుండవలెను,

శ్లో. నేవ్యచందనయుక్తేన ²⁰తం సింహేచ్ఛీతవారిణా ।

1. ఖాను

2. సు

3. ఖను

4. యాచెప్పినందులకు
పాముగరచెనామానదు

5. శ్రీ

6. హః

7. స్తర్పణింహ్వితాస్యా
క్షః

8. ప్రో

9. సర్పదష్టమైనవారికి

10. కవుండెనానిలువడు

11. యా

12. పాముగరచిన వానికి

యిలుగాలినవలె బాంక

వేగిరం కాలుమీదు

నాలుగువేళ్లపాడవున

త్రాడుబిగించికట్టేది

13. ఆచూషేపూర్ణవస్త్రాసన్

14. యోః

15. ప్రాతలో

16. దెగాని

17. గ్రాత

18. టినివుమ్మి

19. నచ్చేది

20. త

వట్టివేళ్ళు శ్రీగంధము వీటిని చల్లని నీళ్లలో గలిపి ¹ఆనీళ్లలో
గుడ్డను²తడిపి దేహమును తుడవవలెను,

ఉపక్రమ నిరూక్షణము

కాటు కనబడ³ని యెడల శర వేసి కాని కొమ్ముతో గాని జలగ
చేత గాని నెత్తురు తీయ⁴వలెను.

పాము గజచినవానికి ⁵ఉశీరాదిగణము మందులను నూరి
ఆరాతగా బూసి⁶న విషము ఎక్కదు.

శ్లో॥ అధ్యంతరం తు ప్రథమం వమయేన్మదనాదినా ।

లోపల⁷కు వెళ్లిన విషములను మ్రంగపండ్లు మొదలగువాంతి
ద్రవ్యములచేత వాంతి ⁸చేయించవలెను.

పాముకాటుకు పానాంజనన¹⁰స్వములు

శ్లో॥ శిరీషపుష్పస్వరసేన భావ్యం

సహస్రథాతూషణ¹¹శిగ్రుసర్వపమ్ ।

ప్రయోజయేదంజనపాననస్యం

విమోహితానామపి సర్పదంశినామ్ ।

దిరిసెనవ్వుల రసము పోసి మిరియాలను మునగ విత్తులను, సర
సావాలను, నూరి త్రాగి¹²చవలెను. నస్యము చేయ¹³వలెను. ఒడ
లెరుంగని వా¹⁶డైనను కూర్చుండును.

1. బాతసుదేహము

2. దడిపేది

3. కానరాకున్నను

4. నేది

5. పు

6. నా

7. లోనికిగొన్నవిషాలకు

8. వ్యా

9. చేది

10. శ్యాలకు

11. కృత్యామరి చాంబుదా

హ్యాయం

12. ద

13. చేది

14. నేది

15. ఔదైనా

16. బెలుసును

తేలుకాటుకు

శ్లో. హింగునా హరితాశేన మాతులుంగాస్తుకేన చ ।

లేపాంజనాభ్యాం గుళికా పరమం వృద్ధికాపహా ॥

ఎలుకకాటుకు

శ్లో. వల్కలలో గిరికోలస్య బస్తమూత్రణ కల్కితః ।

పానలేపనయోద్యుక్తో మూషికావిషనాశనః ॥

ఊడుగ చెక్కను మేకపంచిము¹తో నూరి లోనికి గొన్నను,
పైన బూసినను ఎలుకకాటు నయమగును.

కుక్కకాటుకు చికిత్స

వెట్టికుక్క కరచిన కాట్ల²లో నేయిగాచి పోయవలెను.
ఉత్తర³పు దిక్కున పారిన ఊడుగవేరు చెక్కరస⁴ము 1-పలము,
నెయ్యి ⁵1-పలము కరిలిపి త్రాగిన వెత్రి కుక్క విషము ⁷దిగును.

నఖ,దంతవిషములకు చికిత్స

1. గుమ్మడి వేళ్ల చెక్క,	2. ఇనుమద్ది చెక్క,
3. అకు జెముడు,	4. హంసపాది వేళ్లు,
5. పసుపు,	6. కావిరాయి,

ఇవి ⁸సమాంశలుగ ⁹పూసిన గోళ్ళవిషము, ¹⁰పండ్ల విషము
దిగు¹²ను.

వెట్టికుక్క మొదలగువాటి కాట్లకు

శ్లో. అర్కస్య దుగ్ధేన శిరీషబీజం

త్రి²ర్భావితం పిప్పలిచూర్ణమిశ్రమ్ ।

ఏహో²గనో హంతి విషాణ్యలర్క

భుజంగలూతోందురువ్యశ్చికానామ్ ॥

1. లో
2. నేడి
3. ము
4. ఘం

5. ఘం
6. లుపుక
7. మానును
8. సరిగా

9. పూసే
10. డ్ల
11. మానును
12. భా

దిరిసనపు గింజలను, జెల్లేడుపాల¹తో ముమ్మారు భావన చేసి
ఆవిత్తులపొడి విప్పలిపొడి ²పీటిని లోనికి గొ³న్నను పైన బూసి⁴నను
వెట్టి కుక్క, నక్క, పాము, వలంది, ⁵ఎలుక తేలు, మొదలగు⁶ వాటి
విషము⁷లు దిగును.

లోహసిందూరము

1. రాపొడి 2-వలములు, ⁸2. గంధకము 1-తులము,
3. రసము 5-⁹చిన్నములు.

¹⁰ఈ మూడు వస్తువు¹¹లను నేరేడు చెక్కరసముతో ¹²మర్దించి
పెంకులో బెట్టి పైన పెంకుమూసి చీలమన్న మెత్తి ఇంచుక ఎండించి
మూరెడు ¹³గొయ్యి ద్రవ్యి అందులో పిడకలు పోసి పుటము బెట్టి తీసి
¹⁴దానిని కలబందర¹⁵ముతో మర్దించి ఒక పుటము కలగరాకు ర¹⁶సముతో
మర్దించి ఒక పుటము, త్రిఫలకషా¹⁷యముతో మర్దించి ఒక పుటము,
ఇటు¹⁸లనే మర్దించుచు పు²⁰టము²¹వేసిన లోహము సింహరించును.

ఈ సిందూ²²రమునకు అనుపానము

1. త్రికటుకము, 2. త్రిఫల²⁷ములు,
3. చిత్రమాలము, 4. విశంగాలు,
5. తుంగముస్తలు.

1. న	10, ధూ	19, సాన
2. ప్నీ	11, ఫలికి	20, సాన
3. ప్నా	12, తుంగ	21, యాన
4. పా	13, చిగిన్ను	22, వలెమ
5. పా	14, యా	23, స్తూ
6. పా	15, దోయాలు	24. టా
7. యే	16, సాన	25, సే
8. యన	17. గుంట	26, రా
	18. పిండి	27. స

ఇవి విశమాంశలు చూర్ణము చేసి ఒక స్నానము చూర్ణములొ
క లోహసిందూరము ¹²-గ్రైన్లు గలిపి నేవిం²చిన కామిలపాండువు
కుష్మ ప్రమేహము, అర్శరొగ³ములు ⁴నయమగును.

లోహసిందూరము

లోహ⁵మును రాపొడి⁶గ జాయించి గోమూత్రముతో ముద్దగ
దడిపి ఆ ముద్దను పెంకులో బెట్టి మీద పెంకు మూసి అయిదారు పిడ
కలు తాలిపెట్టి ⁷అందులో కాల్చి చల్ల⁸చిన తరువాత తీసి మరల గోమూ
త్ర⁹ముతో మర్దించి పు¹⁰టముపెట్టి తీసి, ¹¹కల్పములో మర్దించి¹²చవలెను.
ఈలాగుననే ఒక్కొక్కమారు మర్దించి¹³ ఒక్కొక్క పుటము¹⁴చొప్పున
7పుటములు పెట్టవలెను తరువాత ఆపునే¹⁵తితో మర్దించి రెండు పు¹⁶ట
ములు, కలగరాకుర¹⁷సముతో మర్దించి 2పు¹⁸టములు కరక్కాయరసముతో¹⁹
మర్దించి 7పు¹⁹టములు, తాడికాయ²⁰సముతో మర్దించి ²¹ఏడుపు²²టములు
ఉసిరికి పప్పు రసముతో మర్దించి రెండు పుటములు, నల్లేరు ర²³సముతో²⁴
ఏడు పుటములు, దుబ్బుగు ర²⁵సముతో మర్దించి ²⁶ఏడు పు²⁷టములు
పసుపు ²⁸కషాయముతో మర్దించి ఏడుపుటములు, జిల్లేడాకు ర²⁹సముతో³⁰
మర్దించి ³¹ఏడు పు³¹టములు, ఆడ్డనరపాకు ర³²సముతో మర్దించి ³³ఏడు
పుట³⁴ములు బోడగంధకాన ³⁵ఒక పుటము, అమలనారగంధకమున ఒక

1. రూకయెత్తు

2. నీ

3. గా

4. మామరు

5. ం

6. జేసి

7. త్రాస

8. అది

9. నారింది

10. ఆమిడపుటాలు

11. త్రాస

12. టాలు

13. ఖాలాన

14. చెది

15. చెది

16. పెట్టేది

17. త

18. 2

19. సాన

20. టా

21. సాన

22. టా

23. సాన

24. యే

25. టా

26. సాన

27. యే

28. సాన

29. యే

30. టా

31. సాన

32. సాన

33. యే

34. టా

35. సాన

36. యే

37. టా

38. ం

పుటము వేసి ¹ఆఖరున కలుబంద ర²సముతో మర్దించి పుటము పెట్టికిన లోహము సిం⁴దూరించును.

మర్దన చేసిన కొలదియు గుణమధికమగును.

పదును లేనియెడల నీళ్లు చల్లు⁷చూ పదును ⁸చేయుచూ మర్దించ⁹వలెను.

ఛర్దికి చికిత్స

మేక పాల¹⁰ను పులు¹¹పుతో విరిచి ఆ నీళ్లును త్రాగిన ¹²వాంతి విరేచనములు కట్టును.

వాతఛర్దికి

నేయి, సైంధవలవణము, కలిపి ¹³ఇచ్చిన వాతఛర్ది నిలుచును.

మరియొకటి

తిప్పతీగ కొంతి. గరికి వేళ్లు, తుంగముస్తలు వలకులు మిరియాలు పేలా¹⁴లు, సమాంశలు చూర్ణము చేసి తేనెతో నేవించిన వాతఛర్ది నిలుచును.

ప్రైత్యఛర్దికి

శ్లో. లాజా ద్రాక్షా తుగాక్షీరీ మధుకం మరిచం కణా ।

లవంగం మధునా లీథం పిత్తఛర్దినివారణమ్ ॥

ద్రాక్షాచందనశీతం చ దాడిమం మధుసంయుతమ్ ।

పిబేత్తండులతోయేన పిత్తఛర్ది నివారణమ్ ॥

1, కడసారిని

2, పాన

3, చేసు

4, ధూ

5, నేదిమరిపనికివచ్చును

6, నందుకు

7, చల్లు

8, నూ

9, చేది

10, లు

11, మన

12, తే

13, ప్రైత్యంగ్రక్కేడిపారేది

14, తీ

14, యసే

15, మానుసు

16, వెయ్యలు

17, ప్రే

18, హరం

19, తీ

ఉత్తరఖండము

శ్లోకచృద్ధికి

శ్లో. ఖదిరం రాజవృక్షం¹ శ్చ పాతా పూతీక పిప్పలీ ।

²లాజాస్సశర్కరా లీఢం శ్లేష్మచృద్ధినివారణమ్ ॥

1. చంద్ర,	2. రేల వేరు,	3. పార వేళ్లు
4. సరళ దేవదారు,	5. పిప్పలు,	6. పేలీలు,
7. పంచదార.		

వీటిని సరిగ చూర్ణముచేసి తేనెతో⁴ నేవించిన శ్లేష్మచృద్ధి నిలుచును.

దోషచృద్ధికి

శ్లో. కాశ్మీర్యం శర్కరాయుక్తం చందనోశీరపద్యకమ్ ।

ద్రాక్షామధుకసంయుక్తం సర్వచృద్ధినివారణమ్ ॥

1. నేలగుమ్మడి,	2. పంచదార,
3. శ్రీగంధము,	4. పట్టి వేళ్లు,
5. పద్యకము,	6. ద్రాక్ష పండ్లు,
7. యష్టిమధుకము.	

వేటిని⁵ సమాంశలు చూర్ణము చేసి పంచదారతో⁶ నేవించిన సర్వచృద్ధులు నయమగును,

సువర్ణమారణము

శ్లో. మృతం నాగం స్నుహీక్షీరైరథ⁸ వాష్ణేన కేనచిత్ ।

పిష్టా తేష్యం స్వర్ణ పత్రం దధ్యా గజపుటే పచేత్ ॥

1, చ

2, రా

3, నెయ్యలు

4, గొంప

5, మానును

6, కాశ్మీరం

7, సరిగా

8, నే

9, మానును

10, దా

ఆదాయ పేషయేజ్జ్ఞై¹స్సనాగం చాప్తమాన²తః ।

ఋభ్యా గజపుటే పాశీచ్యం పూర్వవన్నాగసంయతం ॥

⁴వనంపునః పునఃపాచ్య⁵మప్తథా మ్రియ⁶తే ద్రువమ్ ।

మరియొక విధము

స్వర్ణస్య ద్విగుణం సూతం యామమాప్లేన మర్దయేత్ ।

ఆరోటం సూక్షికం క్షిప్త్వా మూషాయాం స్వర్ణతుల్యకమ్ ॥

తత్పృష్ఠే మర్దితం హేమ తత్పృష్ఠే శుద్ధమాక్షికమ్ ।

ద్వయం సర్వసమం తం చ పృష్ఠే గంధం చ తత్సమమ్ ॥

సర్వం తచ్ఛార్జితం దద్యాత్ భృత్యా మూషాం ధమేద్బుధమ్ ।

టంకణం శ్వేతకాచం చ భాగైశ్చైకం ప్రపేషయేత్ ॥

ద్వితయం మధునా²జ్యేన మేళితం గోళకీకృతమ్ ।

ధాన్యాభ్రకస్య భాగైశ్చ కమధశో³చ్ఛర్ధ్వం చ దాపయేత్ ॥

నిరుభ్యాం⁷తర్థమేద్ధాథం మూషాయాం ఘటికాద్యయమ్ ।

నిరుత్థం జాయతే భస్మ తత్తద్యోగేషు యోజయేత్ ॥

మరియొక విధము

1. బంగారము,

2. సీసము.

వీటిని సరిగ గూడి, కరిగించి తీసి, రేకు⁹లుగ చేసి, మణిశిలను జముడు బాలతో మెత్తగ నూరి ఆరేకులకు బూసి పుటమ¹⁰నేసిన బంగారము భస్మ¹⁴మగును.

పిప్పల్యాదిఘృతము

1. పిప్పళ్లు,

2. కొడిశపాలు,

3. ముయ్యాకుపొన్న,

4. కటుకరోహిణి,

1, తన్నా

6, ఆ

11, ద్ధ

2, కం

7, య్య

12, లిపే

3, బ్యాత్

8, ధ్య

13, వేసే

4, ద

9, తి

14, హా

5. చాన్

10. జగ

5. మనుబాల వేళ్లు,	6. ఉసిరిక పప్పు,
7. నేల ¹ ఉసిరిక సమూలము,	8. మారేడు పండు,
9 శ్రీగంధము,	10. జాజికాయ,
11. వట్టి వేళ్లు,	12. ద్రాక్షపండ్లు,
13. అతివన,	14. కోలపొన్న వేళ్లు.

వీటిని ²ప్రత్యేకము 1-పలము ³చూర్ణము చేసి పాలు 32-పలములు నెయ్యి 32-పలములు. కలయబోసి, చూర్ణములను పోసి మెల్లని మంట⁴తో నెయ్యి చిక్కవండి పంచదారతో బుచ్చు⁵కొనిన విషమ ద్వారము, హలీమకము, ⁶అరోచకము, తాపము, వాంతి, ఒరి తలనొప్పి తాప ఉష్ణ⁷లు, శమించు⁸ను.

శర్కరాదిఘృతము

ఏబులము పంచదారను ఒకద్రోణము ⁹నీళ్లలో బోసి ¹⁰1/2 ద్రోణముగ కాచి అందులో నెయ్యి 32పలములు ¹¹పాలు 32-పలములు పోసి కల్కద్ర¹²వ్యములు త్రికటుకము నల్లజీలక¹³ట్టి త్రిఫ¹⁴లములు, మామిడి గింజలలోనిపప్పు.

¹⁵ఇవి ¹⁶ప్రత్యేకము 1-పలము చూర్ణముచేసి, ఆ నేతిలో బోసి నెయ్యి చిక్కవండి, దించి పిన్న పాపలకు అగ్నిబలము ననుసరించి లోనికి ఈయ¹⁹వలెను. తృష్ణాదాహవాతపిత్తకఫహరము.

- 1, పు
- 2, కాలుగెఱి
- 3, ర్నాలు
- 4, ర్నాలు
- 5, లు
- 6, కుంజే
- 7, ఆ

- 8, ఉష్ణాలు
- 9, మానస
- 10, యిరస
- 11, అడ్డడు
- 12, పాలుసంః
- 13, వాళ
- 14, ర్న

- 15, లా
- 16, యింత
- 17, మట్టుప్రత్యేగాలు
- 18, సత్యంకాలదినికడుపుకు
- 19, బెట్టేది

క్షుద్రాదిలేహ్యము

క్షో. వ్యాప్తీశతం ¹స్యాదభయాశతం చ
 ద్రోణే జలే సంప్రపచేత్కషాయమ్ ।

తులార్థమా²నేన గుడం³ చ దత్వా
 పక్ష్యా⁴భయాభిస్సహ ⁴తాభిరత్ర ॥

క్షీ⁵తే ఘృ⁶తం షణ్మఘు ష⁷ట్పలాని
 ష⁸లాలని చ త్రీణి కటుత్రయ⁹ంచ ।

త్వక్వత్ర కైలాగురు కేసరా¹⁰ణి
¹¹పలం పలం చాత్ర వినిక్షిపేచ్ఛ ॥

క్షుద్రాదిలే¹²హ్యం కఫజాన్వికారా¹³ ॥
 సశ్వానకాసావపి పంచగుల్మాన్ ॥

హిక్మామురోరోగమరోచకం చ ।

¹³హన్యాత్సమిధం చ కరోతి వహ్నిమ్ ॥

¹⁴వాకుడు వేళ్లు ¹⁵100-పలములు నలయ¹⁶గొట్టి గింజలు తీసి
 దానితో ¹⁷100-కరక్కాయలు కలిపి ఒక ద్రోణము¹⁸ నీళ్లలోవేసి కషా
 యము బెట్టి ¹⁸పాదావశేషముగ చిక్కగాచి వడపోసి

మునుపు ఉడికిన కరక్కాయలను ¹⁹ఎండించి చూర్ణము చేసి ఆ
 కషాయములో పోసి పాతబెల్లము²⁰ 50-పలములు వేసి లేహ్యముగ కాచి
²¹త్రిఫలములు, త్రికటుకము లవంగపుచెక్క, పత్రికము, యాలకులు
 ఆగరుసారము వాగకేస²²రములు,

- 1, వ్యా
- 2, ద్రోణ
- 3, జేన
- 4, తా,
- 5, నితే
- 6, తే
- 7, ట్ప
- 8, ష

- 9, స్వ
- 10, జాం
- 11, ష
- 12, ష
- 13, హ్య
- 14, అత్యాభివ్య
- 15, వ్రా
- 16, ష ౧౦౦

17. అందులో
18. వేసినర
19. ఖ
20. డూమెడు
21. లు రంయె
22. ంఫ గంజ
23. లా
24. రా

ఇవి ప్రత్యేకము ¹1-పలము చొప్పున చూర్ణము చేసి వస్త్రగాలి
తము చేసి లేహ్యపాకము ²వచ్చిన, చూర్ణములను కలిపి దించి చల్లనార్చి
నెయ్యి⁴6-పలములు తేనె ⁵6-పలములు పోసి కలిపి యిచ్చి⁶న ఈ ⁷యోగ
ములో చెప్పిన రోగములు శమించును.

ఉల్లిలేహ్యము

1. ఉల్లి ఒక ⁸పలము,
2. త్రికటుకాలు మూడు పలములు
3. ఆవాలు, ఒకపలము
4. సైధవలవణము ఒక పలము
5. ఇంగువ ⁹ఒక పలం,

¹⁰పీటిని చూర్ణముచేసి ఉల్లిని నూరి ¹¹మిశ్రిలిన వాటిని చూర్ణించి,
ఈ ఖంఠ¹²ధముల¹³ను అడ్డడు నెయ్యిలో పోసి నెయ్యి చిక్కవండి ఈ
లేహ్యమును¹⁴ రెండు మావల ఎత్తు సేవి¹⁵చిన వాతాతిసారము కట్టును.

అష్టగుల్మచూర్ణము

శ్లో. వహ్నిమూలం చతుర్భాగం షడ్భాగం చ హరీతకీ ।
పిప్పలీ సప్తభాగం తు కుష్టమష్టగుణం భవేత్ ।
త్రిపుతా నవ భాగం తు సూక్ష్మచూర్ణాని కారయేత్ ।
విదాలపదమాత్రేణ స¹⁶ర్పిషా భక్షయేన్నరః ।
అష్ట గుల్మం నిహంత్యాశు శూలానామపి వారణమ్ ।

నీలకంఠరసము

శ్లో. సూతం చ గంధకవిషం లోహం చిత్రకపత్రకమ్ ।
వరాంగరేణుకాముస్తా²⁰చైలాకేసరగ్రంధికమ్ ।

1. కాలుషం	10. గా	19. ఆవు
2. రెఖను	11. మానుసు	20. ధా
3. ఘా	12. ఫం	21. లో
4. వస్త్రే	13. ఫ ౩	22. మా ౨
5. ర్నాలు	14. ఫం	23. స్త్రే
6. ఫ ౨	15. ఫం	24. మానుసు
7. ఫ ౩	16. ఫం	25. ర్పభాం
8. స్త్రే	17. యివి	26. ఏ
9. లండున	18. యా	

కటుత్రయం చ త్రిఫలా శుల్బభస్మ తక్షైవ చ ।
 ఏతాని సమభాగాని గుడం ద్విగుణముచ్యతే ॥
 చణప్రమాణవటికా¹ ప్రాతరు¹త్థాయ భక్షయేత్ ॥
 అశీతిం ²వాతజా² రోగా² నిఫపిత్తోత్తరం తథా ॥
 శ్వాసం కాసం క్షయం గు⁴ల్మం మేహం చ విషమబ్జరమ్ ।
 స్త్రీ⁵ణాం ⁵చ గ్రహణీం శూలం శో⁶భం పాండుమస్మ⁷ద్గరమ్ ॥
 మూఢగర్భా⁸మవాతం చ ⁹సోన్మాదం కర్ణరోగ¹⁰కమ్ ।
 దాదణం రక్తపైత్యం చ ¹¹త్వపస్సారం చ విద¹²ధిమ్ ॥
 అష్టోత్తరశతం వ్యాధీన్ ¹³హన్యాదత్ర స సంశయః ।

స్త్రీసన్నికి

అప్పు¹⁴డవుడె పెట్టిన గోడిగుడ్డులోని పుల్లటి ¹⁵చందమామ ¹⁶పడకుండగ ఒకపాత్రలో వ¹⁷ంచి మిరియాలను నూరి ఆపుల్లటిలో గలిపి యి¹⁸చ్చిన స్త్రీ సన్ని ¹⁹నయమగును.

పునర్నవామూలప్రయోగము

గలజేరువేరు ²⁰లావుపాటిది తెచ్చి ²¹ఉప్పు మెత్తగా నూరి ఆవేరు²²కు పలచగా బట్టించి ఆవేరును కాలవేసి కాలగా తీసి చిదగ²³నాట్టి ఆ రసముతో పిప్పలిగలిపి ²⁴యిచ్చిన స్త్రీ సన్ని ²⁵నయమగును,

1. ధా

2. ర్వా

3. యే

4. శ్మ

5. శ

6. తు

7. భ

8. ద్గక

9. భవాటి

10. ఉ

11. యో

12. అభ

14. హంత్య

15. డౌట్టె

16. ంద్ర

17. రాకుండాను

18. డి

19. స్తేను

20. కిమానును

21. శేలవర్తిపోకలున్నా

భాగడాకులున్నా

రాసున్నమున్నూ విడి

యము చేస్తూ అందులో

కొని విడియం చేస్తేను

స్త్రీ సన్నిమానును

22. కలవొంకవేరున్నాచింత

గింజంప పిప్పిలిన్నీచింత

గింజంత మిరియమున్నా

నూరియిస్తే స్త్రీ సన్ని

మానును

23. వలమంటి

24. పు

25. న

26. సణచి

27. యిస్తేను

హిరణ్యగర్భరసము

శ్లో. సువర్ణం రజతం తామ్రం ప్రవాళం పారదం సమమ్ ।
 గంధకం చ మనోగుప్తా తాళకం కటురోహిణీ ॥
 ఏతాని సమభాగాని ¹త్వజాదుద్ధేన మర్దయేత్ ।
 దినం పిష్ట్యా తు మూషాయాం క్షిప్త్వా గజపుటే పచేత్ ॥
 సాంగశీతం సముద్భృత్య మద్దితం శ్లత్త్వాచూర్ణితమ్ ॥
 అనుపానవిశేషేణ దేయం వల్లద్వయం తథా ।
 సర్వక్షయం ²సర్వవాతం గ్బుం చ గ్రహణీం జయేత్ ॥
 వాతపిత్తకఫద్వంద్వం పీనసం సర్వరోగజత్ ।
 త్రిదోషజఙ్గరం హంతి సన్నిపాతాదినాశనమ్ ॥
 రాజోపచారం కుర్వీత ³త్విచ్ఛానభ్యం ప్రదాపయేత్ ।
 హిరణ్యగర్భనా ⁴మాఽయం వసిష్ఠేన ప్రకల్పితః ॥

ఇచ్ఛాభేది రసము

శ్లో. మరీచం టంకణం నూతం గంధకం విశ్వభేషజమ్ ।
 సమనేపాళబీజాని ⁵త్విచ్ఛానభేదిర ⁶సః స్మృతః ॥

1. మిరియాలు	2. వెలిగారము,	3. పాదరసము,
3. గంధకము,	5. శొంఠి,	

1. ఆ	తుల్యస్యత మృదులత	నకానక్షసాత్రం
2. దినేగజపుటే పావ్యం	వంకుమార్లతే ర్వస్తి	కృత్యకేరంది నాంత్యే
మూషాంతప్రక్షిపే	పూత్రేసర్వేభంజనమాం	శుచిశుడు సయంతం ప్రాప్త
భిషక్	కాత్రి నయం సలితై	కాలేకృరాఖ్యాం
3. ఆశిర్వా	రాభవయేస్సప్తవారాక్	జిత్యాభ్యోహ్యోగ్ని మధి
4. మి	7. రంభాలో యైత్రీ	నిలకడవలజావ్యోశుజా
5. మో	వారాక్ తదను చపరి	గాక్ ప్రభూతాం
6. మదనోద్రేకానకు	కామూలలో యైత్రీ	ఫాదత్రీకాంసమాగ్రర
మృగమదపరికోత్తరవం	వాలం కన్నీ రేణైక	మనుతి మదనోద్రేక తీప్తం
భృంగబీజం పోస్తార్చి	వారాక్ విధిమధితే	రోతి
జంపవనాంత్రిక మశీత	తతోపయేతక్రమేణ	8 ఇ
తివాబర్చిరీ మాచబీజం	కృత్వాసర్వాంసు తు	9 సా
కృత్వా స్పర్శాను	ల్యాం న్యతిధవళసితామో	10. తా

ఇవి సమాంశలు, నేపా¹శములు² ఈ నాల్గింటికి సమముగ పెట్టి వేడినీళ్లతో మద్దించి సెనగగింజలంతేసి వటికలు జేసి ఒక వటిక⁴ను వేడినీళ్లతో ఇచ్చిన విరేచనమగును.

హిక్కలకు ధూపము

1. ⁵సర్జరసము, 2. శ్రీగంధము, 3. గు⁶గ్గిలము,
4. ఆవుకొమ్ము, 5. మేకకొమ్ము, 6. కురువేళ్లు, 7. లవంగము,
8. వెలగ చిప్పలు, 9. కోష్ఠపు, 10. తులసివేరు, 11. కుశదర్ప
వేరు, 12. అగరు, 13. గంధము, 14. నెమలిపు⁷రి ఈక,
15. గన్నేరు పువ్వులు,

ఇవి సమాంశలు. ⁸పీటిని పొడిచేసి నేతిలో గలిపి ధూపము ⁹వేసిన హిక్కులు ¹⁰శమించును.

మరిచధూపము

మిరియపుపొడి ధూపము పెట్టి¹¹న అన్ని వెక్కులు ¹²నిలుచును.

నారసింహరసము

శ్లో¹. శు¹³ద్ధం విషం రసం గంధం టంకణం జాజికాఫలమ్ ।
మరీచం కణశుం¹⁴ర్యా చ త్వమృతార్థం చ హింగుళమ్ ॥
ఏతత్సర్వం ఖల్వమధ్యే కుమారీరసమర్దితమ్ ।
¹⁵పండ్లొ¹⁵పి పురుషాయేతోదరం గ్రంధిం చ నాశయేత్ ॥
గళరోగే¹⁶షు సర్వే¹⁷షు బాలపృథ్వి¹⁸షు శస్యతే ।
గర్భిణీనాం విశేషేణ తత్తద్రోగానుపాసతః ॥
ఇచ్ఛాపథ్యం ¹⁹ప్రదేయం స్యా²⁰త్కామదం సిద్ధభాషితమ్ ॥

1. శా	10. కి	పుదరం సర్వేణద్రంధిసా
2. యా	11. ఆంతమాత్రము	19. ణ
3. స	12. పెట్టితే	20. హం
4. కా	13. మానసు	21. యనేవితం
5. ం	14. పెట్టితే	22. ంకె
6. యిక్తేను	15. మానుసు	23. త
7. కించును	16. ధా	24. కా
8. జ్ఞ	17. ర్యాశ్చ	

నాభిశుద్ధి

శ్లో, విషం గోమూత్రసంయుక్తమాతపే భావయేత్త్యహమ్¹ ।

నాభిని గోమూత్రమును ఒక కుండలో పోసి మూడు దినములు నానోపెట్టిన శుద్ధి యగును.

నేపాశశుద్ధి

శ్లో, పురీషేణ యామమాత్రేణ పాచయేత్ ।

తీత ఇక్షురసేనైవ డోలాయంత్రేషు పాచయేత్ ॥

ప్రిఫలారసతోయే⁷ చ గోక్షీరేనైవ⁸ పాచయేత్ ॥

ఏవం నేపాశశుద్ధిః స్యాత్ మునిభిః⁹ పరికీర్తితా ।

బాలాతిసా¹⁰రములకు

శ్లో, దార్ద్ర హరిద్రా కుటబస్య బీజం

సింహీ చ యష్టి మధుకం చ తుల్యమ్ ।

క్వాథం¹¹ పిబేత్తస్యగతే చ దోషే

సర్వాతిసారేషు చ¹² బాలమాతా ॥

1. మానుబనుపు, 2. కొడికపాలవిత్తులు, 3. వాకుడువేళ్లు,

4. యష్టిమధుకము,

ఇవి సమాంశలు. వీటిని కషాయము బెట్టి తల్లికి యిచ్చిన బాలాతి సారము¹⁴ కట్టుచు.

1. ం

2. వా

3. నిష్ఠే

4. మహిషాయాం

5. ంతు

6. తో

7. ంవా

8. కారయేత్

9. కారయేమితం

10. రా

11. స్యతోస్త

12. సర్వసప్తః

13. యత్తు

14. మానుసు

బిల్వమూలాది కషాయము

శ్లో. బిల్వం చ పుష్పాణి చ ధా¹తకీనాం

జలం చ లో²ఢ్రో గజపిప్పలీ³ 2చ ।

క్వాథః⁴ క్షిప్రపేయో మధునా చ మిశ్రో

బాలేషు⁵ హస్తో హ్యతిసారో⁶కేషు ॥

1. మారేడువేరు,

2. ఆరెపువ్వు,

3. కుయిల్లు,

4. లొద్దుగచెక్క,

5. గజపిప్పలు,

ఇవి సమాంశాలు. కషాయము పెట్టి, అష్టభాగావశేషముగ కాచి యించుక తేనె⁷కలిపి తల్లికి⁸ క్షయవలెను.⁹ కొంచెము పిన్నపాపకు కూడ పోసిన బాలాతిసా¹⁰రములు¹¹కట్టును.

ప్రాతపుండ్రకు

1. గౌరీపాషాణము ఒకభాగము

2. ఉల్లిపాషాణము ఒకభాగము

3. మైలతుత్థము ఒకభాగము

1. జీలక¹²ట్ట, 2. చంగల్వకోష్ఠు ఈ రెండు నాలుగు భా¹³గములు.

మొదట జీలకట్ట, చంగల్వకోష్ఠలను చూర్ణము చేసి, గౌరీపాషాణము, ¹⁴ఉల్లిపాషాణము మైలతుత్థము వీటిని ¹⁵ప్రత్యేకముగ నూరి పై చూర్ణముతో¹⁶ కలిపి

వావిలాకు రసము సో¹⁶లడు, కలగరాకు రసముసో¹⁷లడు, తెక్కలాకు రసము సో¹⁸లడు, అడ్డసరపాకు రసము సో²⁰లడు, జిల్లేడాకు రసము

1. తు

8. త్రాగనిచ్చేది

15. యి

2. నాం

9. గరిటెడు

16. ఒక్కక్కపాలు

3. వశేహ్య

10. రా

17. తె

4. యోజ్యాదతి

11. మానుష

18. తె

5. పే

12. స్ర

19. తె

6. వేరుకాజి

13. యా

20. తె

7. గోగ్ధ

14. బాగాలు

సో¹లడు, ఆముదము సో³లడు, ²కలిపి ⁴యెనిమిది జీడిగింజులను చితుక
కొట్టివేసి,

⁵పై చూ⁶ర్ణములను అందుతోవేసి తేనెపాకముగ కాచి ప్రాంత
పుండ్లకు పట్టి⁷ంచిన ⁸నయమగును.

పులికోచవిషమునకు

కన్యకుమారివేరు, వార్ణావాలు వీటిని పుల్లకలితో నూరి యిచ్చిన
పులికోచవిషము దిగును.

మరియొకటి

గుల్లిఆకు, నూనె, మిరియము⁹లను

పుల్ల¹⁰గలితో నూరి యి¹¹చ్చిన పులికోచవిష¹²ము దిగును,

మరియొకటి

వెలగ వేరు వర్ణావాలు పుల్లకలితో నూరి యి¹³చ్చిన పులికోచ
విషము దిగును,

మరియొకటి

పులికోచ కఱచిన తత్¹⁴క్షమే రెండు వెలగకాయ¹⁵లను తిని
ఆ వెధలగకాయ బరికెతో గంధము తీసి గం¹⁷టుమీద బట్టించవలెను.

1. త

2. త

3. తోను

4. యె

5. ఆ

6. ర్ణాలను

7. ప్తే

8. మానను

9. అబ్రకనవ తవస్తువు

పంచగవ్యాల కలయరు

బ్బికేదనవనీతఆకు మా

నెడుపచ్చి

పాలుపోసిరుచ్చేది బెల్లం

కుండేటి పెంట్లుకలుల

క్కగొంగలి

బొచ్చునూత్కాలైనచేం

తిమిలుయివి ప్రత్యేం

పలం

లెఖ వెలిగారంభం యి

న్నిప్రత్యేగాలు వేసిరు

బ్బివెలిగోం

10. న్నూ

11. x

12. చేచ్చేది

13. కమానును

14. 3 చేచ్చేది

15. జాన్సె

16. లుతివేది

17. టి

వెలగకాయ తిన్న మ¹రునాడు కాని, నా²టిదినమేకాని పుట్టపొడ
దును సమూలముగ పుల్లకలితో గ్రోక్కి లోని కీ³యవలెను. ⁴ఉప్పు,
పులుపు, నూనె, వర్జి⁵చవలెను

1. స్త్రీదోషమునకు

కాక రాకు రసము, చనుబాలు, శ్రీగంధము,

వీటిని కలిపి లోనికి యి⁶చ్చిన స్త్రీదోషము ⁷నయమగును

మఖశిరికి

కన్న అరటిచెట్టుకు మంగళవారము నాడు, పాయసము, బెల్లము
నెయ్యి నై వేద్యము పెట్టి, బలియిచ్చి, దానివేరును తీసి, వెండితాయి
త్తులో పెట్టి, కట్టుకొనిన ముఖశిరి కలుగును, సర్వ కార్యములు సిద్ధించును.

రక్తప్రమేహమునకు

ప్రత్తికముద్ద నిమ్మకాయంత, మిరియపుముద్ద పచ్చిపోకంత
వీటిని మేకపాలతో కలిపి యి⁸చ్చిన రక్తప్రమేహము ⁹నయమగును.

ఇనమారు ¹⁰ఈయవలెను.

ఒడలు వాపుకు

ప్రత్తికముద్ద పచ్చిపోకంత, మిరియపుముద్ద పచ్చిపోకంత వీటిని
పచ్చి పాలతో కలిపి యి¹¹చ్చిప ఒంటివాపు ¹²తగ్గును.

మరియొకటి

సో¹³లడు ¹⁴ప్రత్తియాకురసములో మి¹⁵రియపుముద్ద పచ్చిపోకంత
¹⁶కలిపి ఇనమారు యి¹⁷చ్చిన ¹⁸ఒడలు వాపు ¹⁹తగ్గును.

పథ్యము చప్ప²⁰ని కూ²⁴రలను, జావను తినవలెను.

1. ంచ్చేది

2. ంజే

3. జే

4. వచ్చేది

5. పు

6. చేది

7. ం

9. ంమాసును

10. హ

11. స్త్రీ

12. మాసును

13. యిచ్చేసి

14. అంత

15. ల

17. మాసును

18. ఈఆ

19. పెట్టి

20. స్త్రీ

21. వంటి

22. మాసును

23. ని

శుక్లస్తంభనకు

కోకిత వేరు దెచ్చి యెండించి ఆవేరుతో మంచి గంధపు నీళ్లు పోసి గంధమును దీసి ఆ గంధములో కప్పసానగలిపి ప్రొద్దు గ్రుంకిన వెను వెంటనే కామ్యమునకు బట్టించి దానిమీద ఆకువేసి కట్టునది. ఆ వెనుక స్త్రీని బొందిన శుక్లము స్తంభించును.

చలినీళ్లతో కామ్యమును గడిగిన ఇంద్రియ స్థలము కలుగును,

కప్పసాన దీ¹యు విధము. రాత్రివేళ తిరిగెడు కప్పను బట్టిన దాని వీపుకు, తలకు నడుమున తెల్లని రేఖ కనుపించును. దానిని పిదిమిన ద్రవము శ్రవించును. దానిని పై గంధములో గలపి²కొనవలెను.

²బిడ్డలు బ్రతుకని స్త్రీలకు

తూర్పుకు బారిన చిట్టివొంక వేరును ఆదివారము నాడు త్రవ్వి తెచ్చి ³ఏడు మిరియపు గింజ⁴లను కలిపి ⁵నూరి ⁶బిడ్డలు బ్రతుకని స్త్రీలకు ⁷యిచ్చిన ⁸బిడ్డలు బ్రతుకుదురు.

స్నానము చేసి మందును త్రాగవలెను. ఇది సకలవిషహరము,

సకల విషహరము

గ్రహణము ⁹విడిచిన తరువాత గాని ఆదివారమునాడు గాని ప్రొద్దు గ్రుంక గాని పొడపత్రి వేరును త్రవ్వి తెచ్చి దా¹⁰చవలెను, ఆవేరును యించుకంత తిని, వేడినీళ్లు త్రాగిన ఆహారములోని వి¹¹షములు నాభి మొదలగు విషములు తిరుగును,

1. సే

2. గ

3. బొట్టె

4. యే

5. లుపెట్టె

6. ఆ

7. స్త్రీ

8. బొట్టె

9. ఎవిడువగా

10. చేతి

11. తేనె

12. పా

13. లుగాను

ర క్తబాడెలకు

క¹న్నమామిడివేరు చెక్క, శొంఠి, మిరియాలు, జీలక²ఱ్ఱ, పీటిని
వెచ్చచేసి⁴అన్నిటిని కలిపి నూరి అటికెను కాలవేసి ఆ అటికలో ⁵ముం
దుగ గేదె పెరుగు పోసి ⁶ఆ వెనువెంటనే మందును బోసి యి⁷చ్చిన
ర క్తబాడెలు కట్టును,

మరియొకటి

తంగేడువేరు చెక్క, క⁸న్నవేపవేరు చెక్క, ఆరెవేరు చెక్క,
ఇవి ప్రత్యేకము ఒక పలము చొప్పున ⁹మూడు అడ్డల పుల్ల కలిలో వేసి
అడ్డ¹⁰డు ¹¹మిగులువరకు ¹²కాచి గేదెపెరుగుతో కలిపి ¹³యిచ్చిన
ర క్తబాడె కట్టును,

పథ్యము గేదెపెరుగు అన్నము ¹⁴పెట్టవలెను,

అ జీర్ణ ని దా న ము

అజీర్ణసామాన్య లక్షణము

శ్లో. విబంధోఽతిప్రవృత్తిర్వా

గ్లానిర్నాదతమూఢతా ।

అజీర్ణ లింగం సామాన్యం

విష్టంభో గౌరవం భ్రమః ॥

1. న్య	9. గాలు గంధంలెఖ	17. కులలుగక
2. ర	10. కలద్దల	18. తప్పుగలిగెనేనితగిన
3. యివి	11. ంటె	19. చోట
4. కూడానూరి	12. కి	20. పలయునక్షరములువ
5. నుపె	13. మరిగించి	21. క్రించిపెట్టుడీ
6. అకెనకతోడ	14. స్తే	22. సుకపురయినవారు సుకు
7. స్తే	15. పెట్టేది	23. చిరముగ
8. నల	16. వ్రాతతప్పువలన నాచ	

¹మలబంధము, లేక అధిక విరేచనములు కలుగుట, అశక్తత వాతవైగుణ్యము, జీర్ణసమయమున వాతము కలుగుట, శరీరగురుత్వము, తలచుట్టుట ఇవి అజీర్ణ సామాన్యలక్షణములు.

అలసకనిరూపణము

శ్లో. ప్రయా²తి నో³ర్ధ్వం⁴ నాధస్తాదాహో⁵ న చ పచ్యతే ।

అమాశ⁶యే⁷లసీభూతస్తే⁸న సో⁹లసకః స్మృతః ।

⁶తినిన యన్నము, వాంతియు గాక, విరేచనరూపముగను పోక, జీర్ణము కూడకాకుండ, ఆ మాశయములో నటులనే స్థంభించి యుండిన యెడల, దానిని అలసకాజీర్ణమని యందురు.

శ్లో. విశేషాద్దుర్బ⁷లస్యాలృవహ్నే⁸ర్వేగవిధా⁹రిణః ।

పీడితం మారుతేనాన్నం శ్లేష్మణా దధమంత¹⁰రా ।¹¹

అలసం త్కో¹²భితం దో¹³మై¹⁴శల్యత్వే¹⁵నైవ సంభితమ్ ।

శూలా¹⁶దీన్ కురుతే తీవ్రాణాం¹⁷శ్చర్ద్యతీసార వర్జితాః ।

ముఖ్యముగ, దుర్బలులకు, అగ్నిమాంద్యము కలవానికి, మల, మాత్రాదివేగములను నిరోధించువానికి, తినినయన్నము, వాయువువలన కఫమువలన, క్రిందిభాగమున, పైభాగమున, నిరోధించబడి, వాతాది దోషములవలన కలియబెట్టబడినదై, శరీరములో దూరి విరిగిపోయిన

1, అజీర్ణలక్షణం కడుపు కట్టినా కట్టును పారినా పారును బడలిక పుట్టించును వాయువుచేత యెఱుకలేకుండా చెయ్యనుకడుపువుబ్బును దేహంవ్రేగైయుండును

2, ది

3, చా

4, చన

5, యా

6, భోజనశక్తిక పారక నడమ నెలచెనాఆరగదు దేహము అలసట బాం దించును దానిపేరు అల కకాజీర్ణమని చెప్పుదురు,

7, లా

8, అృ

9, శే

10, ర

11, కా

12, వేగాలు అడ్డు పెట్టిన వారికి లావిలేని వారికి దీపను లేనివారికి మిక్కిలి అన్ని వాయువుచేత నున్నా శ్లేష్మంచేతతె పంటకం పొడుగబడుతె

13, శ్లేష్మ

14, తే

15, ర్తి

16, అశర్ద్యతీ

బాణము మొదలైనవాటివలె, నొప్పి, తలతిరుగుట, కడుపు ఉబ్బుట, వణకుట, శరీరమును బిగ బెట్టుట, జ్వరముకలుగుట, కడుపులో మండుట, దాహము కలుగుట, మూర్ఛను బొందుట, శరీరము బరు నెక్కుట, మాట తడబడుట, ఉమ్మిడ్డారుట మొదలగు తీవ్రయుపద్రవములు కలిగిన దీనిని అలసకమని యందురు.¹

దండకాలసకలక్షణము

శ్లో. సఃఅత్యంతదుష్టాస్తు దోషా దుష్టానుబద్ధ²కాః ।

యాంతశ్చిర్యక్తనుం సర్వాం దండవత్త్రింభ³యంతి చేత్⁴॥⁵

దండకాలసకం నామ తం త్యజేద్దా⁷శుకారిణమ్ ।

ఃవాతాదిదోషములు మిక్కిలి దుష్టములై, దుష్టమైన ఆశుము వలన నిరోధించబడిన మార్గములు కలవై స్వభావసిద్ధమైన క్రిందు మీదు గమనమును విడిచి, అడ్డమున నడక నారంభించినందు వలన, శరీరము, కఱ్ఱవలె స్థంభించును, దీనినే దండకాలసక మందురు, ఈ వ్యాధి శీఘ్రకాలములోనే ప్రాణాపత్తును కలిగించునది.గాన నిది చికిత్సవలన సాధ్యము కాదు,

ఆమవిషము

శ్లో. విరుద్ధాద్యశనాజీర్ణశీలిన్ విషలక్షణమ్ ॥

ఆమదోషం మహాఘోరం వర్జయేద్విషసంజ్ఞితమ్ ।

విషరూపాశుకారిత్వా ద్విరుద్ధోపక్రమత్వతః ॥

1, వాతవైత్యశ్శేషాలచేతతే
వంటకం ఘట్టి అపుతే
అలగుటబొందిం చుడేహ
యా త్తం చూ పు తె
క క క పా ర క
శూలల బుట్టిన వచ్చుతే

2, జం

3, తింర

4, న

5, అలసకా జీర్ణం లెస్సీ
చడ్డలమం మందుబుట్టి
నటువంటి వాత వైత్య
శ్శేషాలు శ రీ రా స
నల్లా వ్యాపించి శరీరం
నూత పలుచుతే

6, స్తప్య

7, శుకారిణం

8, కిరి

9. టిక : అరకత భోజ
నము చేసినను విరుద్ధా
న్నాలు భోజనము చేసి
నను పుట్టిన అజీర్ణం
చంపును ఆదిదండకాల
సకా జీర్ణమని చెప్ప
దురు.

విరుద్ధాశనము, అభ్యుశనము, వీటిని అభ్యాసముగ చేయువారికి, సదా అజీర్ణము కలవానికి, విషముతో సమానమైన, ఘోరిమైన ఆమదోషము కలిగిన, దీనిని “ఆమవిష” మందురు. ఇది విషలక్షణములు కలిగి యుండుటవలన, శీఘ్రముగ చంపు స్వభావము కలిగియుండుట వలన, విరుద్ధోపక్రమముగ నుండుటవలనను, ఇది అనాద్యము. ఆమమునకు ఉష్ణ చికిత్స, విషమునకు శీత చికిత్స సహజములు. ప్రస్తుతవ్యాధిలో ఆమోచిత ఉష్ణచికిత్సవలన, విషమునకు ప్రకోపము, విరోచితశీతచికిత్స, వలన ఆమమునకు ప్రకోపము కలుగును. ఇదే విరుద్ధోపక్రమము.

తదిచ్చికిత్స

శ్లో. అథామమలపీభూతం సాధ్యం త్వరితముల్లిఖేత్ ।

పీత్వా సోగ్రాపటుఫలం వాఙ్మణ్డం లవణాంబు వా ।

అలసకాజీర్ణములో వన ⁴కీర్ణ మంగపండ్లు నూరి వేడి నీళ్లలో గలిపి ⁵త్రాగించి వాంతి చేయించవలెను లేదా ⁶కీర్ణ వేడి నీళ్లలో గలిపి ⁷త్రాగించి క్రిక్కించవలయును.

శ్లో. అనామ్యమానాన్యంగాని భృశం క్షిప్నాని వేప్తయేత్ ।

రూప్యసర్వ పనిర్గుండీఫలవర్తిం ప్రయోజయేత్ ॥

వాంతి అయిన వెనుక దేహములో వంగని అవయవములను కాచి ⁹కప్పవలెను. మలము ¹⁰బంధించినయెడల ¹⁵మూర్కొండాకు,

1. విరుద్ధాలైన అన్నపా నాదుల చేతను పుట్టిన ఆమ దోషం విషస్వరూపమై యుండును. అది అసాధ్యముగ నుగచికిత్స సేయకమానేది.

2. తది.

3. పటుఫలం
4. వాక్యం
5. జీర్ణానకు
6. పుష్ప
7. క్రిక్కినీచ్చేది
8. ఉష్ణ
9. యిచ్చేది

10. క్రిక్కించవలయును
11. భీన్నాని
12. కాచేది
13. దేహము కప్పేది
14. లబ్ధమాయెనా
15. మూర్కొండాకు

ఆవాలు వావిలాకు ¹వీటితో ఫలవర్తివి తయారు చేసి ఆ²సనములా ఎక్కించవలెను.

శ్లో. శ్వేతం ⁴పానర్ణవం మూలమాంజయేజ్వలఘ్నితమ్ ।

ఇ⁶త్యశాంతే పార్విదాహః కారోవై వైద్యేన ధీమతా ॥

తెల్లగలిజేరు వేరును సీబ్లతో⁷నరగదీసి అంజనము పెట్టవలెను.

⁹ఇన్ని చేసినను తగ్గనియెడల మీ గాలుపైన చురక వేయవలెను.

శ్లో. తీ¹⁰వ్రాద్విరపి నాజీర్ణే పిచేచ్ఛూలఘ్నహావధమ్ ।

ఆమసన్నో²న¹¹లో నాలం పక్తుం నోషా¹²వ¹²ధాశనమ్ ॥

¹³అజీర్ణములో, తీవ్రమైన నొప్పి యున్నపుటికిని, ఆమపాకమునకు ప్రయత్నించకుండ, నొప్పిని మాత్రమే తగ్గించు మందును తినకూడదు. ఎందువలననగ, ఆమమువలన మందించియున్న జరలాగ్నికి నోషములను, తినినమందును, ఆమమును ఈ మూడింటిని పచనము చేయు శక్తి లేనందువలన.

శ్లో. శాంతిరామవికారాణాం భ¹⁴వతి త్వపతర్పణాత్ ।

జీర్ణాశనే తు భైషజ్యం యుంజా¹⁵త్స్థిగురూదరే ॥

నోషశేషస్య పాకార్థ¹⁶మిగ్నేః సంభుక్షణ¹⁷య చ ।¹⁸

1. రసానసూరి వత్తినిచ
మిరి

2. ఆసనాన

3. యి

4. పున

5. అల

6. త్వ

7. రాచి

8. శేదీ

9. మామకుండేనా

10. కా శ్చ మ ద ము లు
కాల్చేది

11. ద్రా

12. శో

13. షేవిధాతనా

14. అజీర్ణముగానికి కూలిం

చెనా శూలహారాలైన

బోషధాలు యిచ్చేది

అమశూలాయనాఅమం

పక్వానకు వచ్చేటం

దుకు భోజనం యెఱింగి
పెట్టించేది.

15. రవిత్వర

16. స్త

17. శే

18. ఆమదోషానికు లంఘ

పెట్టేది జీర్ణానకు వచ్చి

అజీర్ణానకు దూర్షి దీప

సం లేక కడుపుకల

వానికిన్నీ బోషధం

యిచ్చేది.

ఆముము వలన పుట్టిన వికారములు లంఘనమువలన శాంతించును. ఆహారము జీర్ణమైన తరువాత, దోషశేషమువలన, ఉదరము గట్టిగాను బరువుగాను నుండిన, ఆదోషశేషమును జీర్ణింపజేయుటకు, జరరాగ్ని వృద్ధిబొందుటకొఱకు, మందును ఈయవచ్చును.

కాలశాకాదికషాయము

శ్లో. కాళశాకవిజయామ¹హశషధైః

సాధితోదకమజీర్ణవాశనమ్ ।

పుండరీకనయనాంఘ్రీపంకజ² -

క్షౌళనోదకమివా³శు కిల్బిషమ్ ॥

దోషశేషము పశిక్వమునకు వచ్చుటకు ⁴అగ్ని⁵దీప్తి ⁶కలుగు టకును కరివేపాకు కరక్కాయ శొంఠి వీటితో కషాయము బెట్టి ⁷యిచ్చిన శ్రీహరిపాదోదకసేవవలన పాపములు ⁸నశించునట్లు ⁹ఈ కషాయమువలన అజీర్ణము నశించును.

చిత్రకాదిచూర్ణము

శ్లో. చిత్రకాతి¹¹వి¹²షపారసంయుతా

నాజమోదలవణా హరితకీ ।

శృంగిబేరసహితా చ సిప్పలీ

¹⁴మస్తతక్రసలిలేన దీపనీ ॥

- 1 అగ్ని
- 2, చయా
- 3 హో
- 4 జా
- 5, క్షా
6. నా

- 7 ప్రబలమయ్యే
8. క్షే
- 9 పా
10. మానినట్లు
- 11, మాచును
- 12, గ్ని

- ¹³ 13, పా
- 14, మస్తతక్ర తరుణోష్ణ వారిశా చూరపానముచి రాగిగి దీపనం

1. చిత్రమూలము 2. అతివస 3. పారవేరు 4. ఓమము
5. సైంధవలవణము 6. కరక్కాయ 7. శౌంఠి 8. పిప్పల్లు.

ఇవి సమాంశలు చూర్ణము చేసి పెరుగుమీది నీళ్లతో గాని పుల్లని చల్లనీళ్లతో గాని లేదా వేడి నీళ్లతో గాని¹యిచ్చిన అజీర్ణము²తగ్గును.

భాషాయోగము

1. శౌంఠి 2. పిప్పల్లు, 3. చిత్రమూలము,
4. విశంకిగము, 5. నెమలుచెక్క, 6. కరక్కాయలు.

ఇవి సమాంశలు చూర్ణము చేసి పంచదార పాకము బెట్టి అందులో ఈ చూర్ణమును బోసి ఉండలు గచ్చకాయలంతేసి జేసి ప్రతి దినము ఒక ఉండను⁴తినిన అజీర్ణము తగ్గును.

అగ్నిముఖచూర్ణము

శ్లో. చిత్రకాతివిషాకుప్తం హింగు సౌవర్చలం వచా ।

మాగధీ పౌషకరం భాస్త్రి యవానీ విశ్వభేషజమ్ ॥

యవతూరం విశంగాని మరీచం గ్రంథి శౌండికమ్ ।

ఏతాని సమభాగాని సర్వైస్తుల్య హరీతకీ ॥

ఏతదగ్నిముఖం నామ చూర్ణమగ్నిముఖోపమమ్ ।

శుంఠ్యంబునా చోష్ణపై⁷త్యే ప్రాతః పీత్వా ఘృతేన వా ॥

హన్యాదజీర్ణ మానాహం జ్వరో⁸దావర్తకుండలీః ।

అర్శాం⁹సి గ్రహణీ¹⁰నోషం ప్రత్యాధ్మానం చ దాదుణమ్ ॥

హిక్కాంశ్వాసం జ¹⁰యేత్కాసం దీప¹⁴యేచ్ఛ హుతాశనమ్ ।

1, నే

2, మానును

3, క్షా

4, దింఠె

5, మానును

6, చ

7, ర్జిక్

8, రి

9, శా

10, త్యో

11, దా

12, శి

13, యా

14, నం

వస్తిహృన్నాభికోహా¹దినంశ్రయం దోషసంచయమ్ ।
నిర్వరేద్వి²విధం చాన్నంభ³స్త్రికుర్యా⁴చ్చ తత్ ఊణాత్ ।

విషూచినిదానచికిత్సలు

శ్లో. వివిధైశ్చేదనాభేదైర్వాయాదిభృశకోపతః ।
నూచీభోరివ గాత్రాణి విధ్యతీతి విషూచికా ।
తత్ర శూలభ్రమానాహకంపస్తంభాదయో²నిలాత్ ।
పిత్తాజ్వరాతిసారాంతర్దాహత్పల్ ప్రలయాదయః ।
కఫాచ్ఛర్ద్యం గ⁶గురుతా వాక్సంగ⁵ష్ఠీవనాదయః ।

విషూచిలో వాయువువలన దేహము నొచ్చును. దేహమున సూదులతో బాడిచినట్లుండును. కడుపుకుట్టును. ⁷భ్రాంతి కలుగును. కడుపు ఉబ్బును. ⁸బడలు వణకును, దేహము ⁹స్థంభించును.

పిత్తమువలన ¹⁰జ్వరము వచ్చును, ¹¹విరేచనములు ¹²వెళ్లును. కడుపులో విదాహము ¹³కలుగును. దప్పి పుట్టును, ¹⁴మూర్ఛ కలుగును.

¹⁵శ్లేష్మమువలన ¹⁶వాంతి కలుగును. దేహము ¹⁷బరు వెక్కును. మాటలు¹⁸తడబడును, ఉమ్ములు ఊరులు.

శ్లో. విషూచ్యామతివృద్ధాయాం పార్ష్ణి¹⁹దాహః ప్రశ²⁰స్యతే ।

²¹తదహశ్చోపవా²²స్యైవం వి²³రిక్త²⁴వదుపాచరేత్ ।

విషూచి ముదిరినప్పుడు అరికాలి మడమ²⁵లలో²⁶చురకలు వేయవలెను. ఉపవాసముం²⁷చవలెను. విరిక్తనకువలెనే ఉపచరించవలెను.

1. సంపహంతం	11. చేకి	21. ట్టా
2. పపం	12. కడుపు	22. శ్య
3. స్మేత్కు	13. పారుసు	23. వ
4. శ్చ	14. కలిగివుండును	24. సే
5. శే	15. ప్రలాపాలామును	25. ర
6. మ	16. శ్లేష్మినబుట్టినవిషూచికి	26. మధువా
7. ది	17. క్రక్కున	27. లు
8. భ్రమబాటలాడును	18. గురుతైయుండును	28. కాన్వేది
9. షో	19. సహించవు	29. బెట్టేది
10. మానును	20. కలిగియుండును	

చికిత్స

పెద్దమానుచెక్కను నూరి పెరుగులో కలిపి కాచు ¹చూర్ణము
కలిపి ²ఈయవలెను,

విషూచిలో అంతర్దాహమునకు

చింతాకు రసములో నూనె కలిపి కాని కలపకనే కాని ఆ రస
మును తల⁴కు పట్టించి తరువాత బొడ్డున పట్టించి తరువాత అరికాళ్లకు
పట్టి⁵ంచవలెను.

విషూచిలో వాంతి దాహములకు

1. మారేడువేరు 2. దానిమ్మకాయ, 3. శొంఠి,

ఇవి వేసి కాచిన కషాయములో ⁶పేలాలు కలిపి కాచిన బావను
త్రాగించిన వాంతి దాహయు క్షమైన విషూచి ⁷నయమగును.

అజీర్ణలక్షణము

శ్లో. అజీర్ణస్య నిదానాని వత్సంతే శాస్త్రనిశ్చయాత్ ।

అజీర్ణం ప్రథమం వత్సే తదజీర్ణం చతుర్విధమ్ ॥

రసశేషం చ విష్టభం విధూమం చామసంజ్ఞకమ్ ।

రసశేషే శీర్షదృక్ చ విష్టభే వాతవేదనాః ।

విదగ్ధే చాప్లుగంధశ్చ హృషే స్యాదవిదగ్ధతా ॥

ఏవం చతుర్విధం ప్రోక్తమజీర్ణం చ భిషగ్వరై⁸ ।

చికిత్స

శ్లో. లంఘనం కార్యమామే తు విష్టభే⁹ క్షేదనం భృశమ్ ।

విదగ్ధే వమనం యద్వా యథావ¹⁰స్థం హితం భవేత్ ।

1. అనుపానము

2. పెట్టియిచ్చేది

3. కే

4. నంటి

5. చేది

6. విదాహముగల విషూచి

7. మామను

8. లాజగంజిద్రాగనిస్తే

9. మామను

10. స్తం

అమాజీర్ణమునకు లంఘనము పెట్టవలెను. ²విష్కంభా జీర్ణములొ
కాపడము ³పెట్టవలెను. ⁴విదగ్ధా జీర్ణములొ వాంతిచేయించవలెను. లేక
రోగావస్థనెరింగి చికిత్స చేయవలెను.

క్రిమిలక్షణము

శ్లో. జ్వరో వివర్ణతా శూలం హృ⁵దోగశ్చర్తనం భ్రమః ।

⁶భక్తద్వేషోఽతిసారశ్చ సంజాతక్రిమి⁷క్షణమ్ ॥

చికిత్స

మోదుగగింజ, ⁷ఓమము,

ఇవి సమాంశలు కర్ణ మెత్తెనూరి ప్రాచీనీళ్లలో గలిపి ⁸యుంచు
కొని ⁹ముందుగ బెల్లమును దినిపించి ఆవెనుక మందు¹⁰ను త్రాగించ
వలెను. క్రిములు పూడిపడును.

మరియొకటి

వాయువిశం¹¹గములు ¹²ఒకమాడెత్తుమారి రస¹³మునుపిడిచి ¹⁴ఆ
రసమునకు సమముగ కాక రాకు రస¹⁵మును కలిపి నూనె తగుమాత్రము
గలిపి, యి¹⁶చ్చిన కడుపు¹⁷లోనున్న సూక్ష్మక్రిములు పూడిపడును.

రక్తపైత్య నిదానచికిత్స

శ్లో, ఉష్ణాష్టలవణక్షార¹⁸కటుభిః పిత్తదూషణైః ।

యశ్చ¹⁹ద్వ్యపా²⁰శ్రితం రక్త²¹మూర్ధ్వం ²²చాధః ప్రవర్తతే ।

1. టేది	10. త్రాగేది	కలయడంచి పుండలు
2. కడుపు ఉబ్బుకు	11. గా	చేసుక తినేది తరచుగా
3. ముచిది	12. మాంసం	విరోచనాలకు బుళ
4. చెడ్డత్రేనువులకు కక్కిం	13. ం	కునేది.
చేది ఈ క్రమాన	14. అందుకు	19. బ
5. దృచ్చరసం	15. ం	20. ద్వి
6. భు	16. క్తే	21. శ్రో
7. వో	17. సఉ	22. ంపు
8. ఆటువుంచి	18. సకలక్రిమి రోగాలవారి	23. బాదా
9. మునుగు	కీన్, క్షోణిగింజ బెలము	

ఉష్ణద్రవ్యముల చేతను, పులు²పు వస్తువులచేతను, ఉప్పు తినుట చేతను, ³తూరద్రవ్యములు తినుటచేతను, కా⁴రవస్తువులను తినుట చేతను, పైత్యకరములైన పదార్థములనుతినుట చేతను, ⁵యకృత్తును ఆశ్రయించియున్న నెత్తురు ఊర్ధ్వఘోమ⁶ఖములుగ ⁷స్రవించును.

శ్లో. వా⁸తాచ్ఛా⁹వహణం రూక్షం శో¹⁰ణితం తను ఫే¹¹నిలమ్ ।

కఫతః సిద్ధమాపాండు పిచ్ఛిలం బ¹²హశం బహు ॥

వాయువు వలన నెత్తురు నలుపు¹⁰గగాని యె¹¹టువుగగాని నన్నపు నురుగు గలిగి, రూక్షమై యుండును.

శ్లేష్మమువలన నెత్తురు తెలుపు వర్ణము గలిగి మెరుగుతాకి చిక్కనై యుండును.

శ్లో. అథో¹²గమనిలాద్యాప్యం సాధ్యం శైష్ఠికమూర్ధ్వగమ్ ।

క¹³సానిలసముద్భూతం దుష్ప్రికిస్సయం ద్విమూర్ధగమ్ ।

వాయువు వలన రక్తము ¹⁴అథోభాగముల ద్వారా స్రవించును. అది యాప్య¹⁵ము. శ్లేష్మమువలన నెత్తురు ¹⁶ఉర్ధ్వవయవముల ద్వారా స్రవించును. ఒక్కసారె వాతశ్లేష్మములు ప్రకోపిం¹⁷చినయెడల ¹⁸నుభయ మార్గములద్వారా స్రవించును, అది అసాధ్య¹⁹ము,

చికిత్స

శ్లో. విధే²⁰యం రక్తపిత౯దా యథాశక్తి విలంఘనమ్ ।

అథోగే వ²¹మనం శస్త్రమూర్ధ్వ²²గే తు వి²⁵రేచనమ్ ॥

1. వ్యా
2. సుల
3. రాల
4. రాల
5. ప్రేగులా గుండెలాను
6. ఖల
7. వెళ్లు
8. తాత్యా
9. హు

10. దగిలి
11. ట్టి
12. మానిలం యా
13. ఫే
14. క్రిందవేళ్ళు
15. ం
16. నోరవేళ్లు
17. మ్మ
18. చెనా

19. క్రిందా మీదావేళ్ళు
20. ం
21. యా
22. మ
23. ండో
24. కే
25. రో

ఉత్తరేణాకు రసమును శర్క¹ర కలిపి త్రాగవలెను, లేదా అడ్డ సరపాకు రసములో శర్క²ర గలిపి యిచ్చిన ఊర్ధ్వాశోగతమైన రక్త పైత్యము ⁴శమించును,

మరియొక విధము

మేడిపం⁵డ్లను గా⁶ని గుమ్మడి పం⁷డ్లను గాని ఖర్జూరపుపం⁸డ్లను గాని ద్రాక్షపం⁹డ్లనుగాని, ప్రత్యే¹⁰కముగ తేనెతో సేవి¹¹చిన యెడల రక్తపైత్యము ¹²శమించును,

లోధ్రాదిప్రయోగములు

లొద్ది, రేగు, నేరేడు, మొగలి, మామిడి, మద్ది, వీటి¹³పట్టలను ప్రత్యే¹⁴కముగ కాని అన్ని¹⁵టిని కాని త్రొక్కి రసము తీసి, మేకపాలు, తేనె గలిపి సేవించిన రక్తపైత్యము ¹⁶శమించును,

శంఖాదిప్రయోగము

శంఖము, పద్మపువ్వు, పీతచందనము, ప్రేంఖణపుపువ్వు, లొద్దుగచెక్క, కావిరాయి,

ప్రత్యే¹⁷కముగ బియ్యపు కడుగుతో నూరి.బియ్యపు కడుగులోనే కలిపి పంచదారతో ¹⁸కలిపి యిచ్చిన రక్తపైత్యము ¹⁹శమించును;

విశేషచికిత్సలు

రక్తపైత్యములో రక్తము ఆస²⁰నముద్వారా స్రవించిన రక్తాక్ సారచికిత్స చేయవలెను, నెత్తురు మే²¹శ్రమార్గముద్వారా స్రవించిన

1. రాద్రాగే

2. రా

3. యిస్తే

4. మాను

5. డు

6. సీ

7. డు

8. సీ

9. డు

10. డు

11. డు

12. కాలు

13. చెనా

14. మానును

15. తోళ్లు

16. కాలే

17. కూడానే

18. మానును

19. కాలు

20. స

21. తోయిస్తే

22. మానును

23. నానవెల్లెనా

24. నేది

25. యెవెల్లెనా

పితృప్రమేహచికిత్స చేయవలెను, ముక్కు నుండి నెత్తురు ²స్రవించిన దానిమ్మ పువ్వులను చనుబాలతో నూరి ఆ రసముతో నస్యము ³చేయవలెను. గరికపే⁴ళ్లను చనుబాలతో నూరి ఆ రసముతో నస్యము చేయవలెను, ఉత్తరేణాకును చనుబాలతో నూరి నస్యము చేయవలెను, మట్టి చిగుళ్ళను పంచదార వేసి నూరి ఆ రసముతో నస్యము చేయవలెను,

అష్టవిత్తనిదానము

శ్లో, ఆమోద్ధారాష్టవమనం శిరో²ర్దిర్భవతితం వపుః ।

⁸అష్టపితృస్య లింగాని శ్శేష⁹స్తృష్టా ¹⁰విమూర్ఛనమ్ ।

తత్¹¹ప్రసాధ్యం ప్రత్యగ్రం దుశ్చి¹²త్వం పురాతనమ్ ।

పుల్లని తేనుపు గలిగి ¹³పుల్లని వాంతులు గలిగి తలనొప్పి గలిగి దేహమత్యుష్ణమై చెమట, దప్పి, మూర్ఛ ఈ లక్షణములు గలిగి యుం ¹⁴డిన యెడల అష్టపైత్యమని తె¹⁵లిసికొనవలెను,

అష్టపైత్యము ¹⁶నవీనమైన యెడల ప్రయాససాధ్యము. ¹⁷పురాతనమైన యెడల అసాధ్యము.

చికి¹⁸త్స

రేలపేళ్లు, కరక్కాయ, పిప్పళ్లు చండ్రచెక్క ఇవి ప్రత్యేకము కర్ష మెత్తు. వీటితో కషాయము బెట్టి ²²ఇచ్చిన అష్టపితృమును హరించును

ముస్తాదికషాయము

1, ముస్తలు

2, అడ్డసరపాకు

3, పుసిరికపప్పు

4, సుగంధి వేళ్ళు

1. నేది

2. ప్లెగ్నా

3. నేది.

4. ప్ల

5. నేది

6. నేది

7. ప్ల

8. నేది

9. ఆ

10. ఆ

11. తృ

12. ది

13. ప్ర

14. తృ

15. పులుసు గ్రమ్మచున్నా

16. జా

17. డెనా

18. లేతక్కాన

19. ప్రాతఃతగిసా

20. తృ

21. రష

22. సై

వీటితో కమాయము పెట్టి లోనికి పుచ్చుకొన్నను, అట్లు¹ త్తము
1 శమించును.

యవాదికషాయము

1. పొట్టదీసిన యవలు 2. ఉసిరికపప్పు 3. సుంధివేళ్ళు

వీటితో కమాయము పెట్టి ఆ కమాయములూ తేనెకలిపి నేవించిన
2 వెంటనే అట్లు² త్తము నయమగును.

సామాన్యచికిత్స

పైత్య⁴హరములైన చికిత్సలను అట్లు³ త్తమునకు చేయ
వచ్చును.

శీతపిత్తనిదానము

శ్లో, విస్తీ⁷ర్ణైర్మండలైః శోరైః కంఢూ⁸లైః శోఽతప్రభైః ।

శీతపిత్తం విజానీయాత్తచ్చికిత్సితముచ్యతే ।

విశాలముగను, గుండ్రముగను, దురదకలిగి, యెఱుపు రంగు
కలిగి యుండిన దద్దురులకు శీతపిత్తమనిపేరు,

చికిత్స

గుడూచ్ఛాదికషాయము

1, తిప్పతీగె 2, పనుపు 3, వేపచెక్క 4, దూలగొండ్లివేళ్ళు

వీటితో కమాయము పెట్టి నేవించిన శీతపైత్య¹⁰ము నయమగును,

హరీతకీప్రయోగము

కరక్కాయ చూర్ణ¹¹మును తేనెతో¹² పుచ్చు¹⁴కొనవలెను,

1. మాను

2. తడవుల

3. మాను

4. రాలుకుచేసే

5. లా

6. నేది

7. లైక

8. పై

9. చాకిదూలలుగొంచున్న

యెఱ్ఱనైయుండును

10. ను

11. ౦ మాను

12. ౦

13. గొనేది

14. నునేది

త్రివృతాప్రయోగము

తెగడ చూర్ణమును పిప్పలి శర్కరాశుహితముగ పుచ్చు¹కొన
వలెను,

ఖదిరప్రయోగము

చండచెక్క కషాయ²మును తేనె, పిప్పలి ³కలుపుకొని నేమి
⁴చిన ⁵వెంటనే శీతపైత్యము ⁶నయమగును,

విభూతిధూలనము

శీతపి⁷త్తములో దే⁸హమునకు విభూతిని పట్టి⁹చవలెను,

సైంధవప్రయోగము

వేడినేతిలో సైంధవవణము పొడి గలిపి దే¹⁰హమునకు బట్టించిన
శీతపి¹¹త్తము ¹²శమించును,

తులసీ ప్రయోగము

తులసియాకు రసమును ¹³శరీరమునకు పట్టించవలెను

విసర్పచికిత్సాతిదేశము

విసర్పచికిత్సను శీతపి¹⁴త్తమునకు చే¹⁵యవచ్చును,

అస్థ¹⁶గ్ధరనిదానము

శ్లో, అపత్యమార్గ¹⁷గం స్త్రీణాం రక్తపిత్తమస్థగ్ధరమ్ ।

తదేవ ప్రదరం ప్రోక్తం క్రియా శార్యానైస్సపై¹⁸త్తికీ ॥

స్త్రీలకు రక్తపైత్యము యోని¹⁹మార్గముగ స్రవించినయెడల
రక్తప్రదర మనిపించుకొనును, ²⁰దానికి రక్తపిత్తచికిత్సను చే²¹యవలెను,

1. ం

2. పెట్టు

3. చేది

4. తడువుల

5. మాను

6. తానకు

7. హాస

8. చేది

9. హాస

10. మాను

11. ఒడలబట్టించేది

12. తా

13. నేది

14. గ్ధ

15. త్యగ్

16. కం

17. నా

18. అందుకు

19. నేది

చికిత్స

శిలాజతుప్రయోగము

శిలాజతు బియ్యపు కడుగు¹తో నూరి శర్కర గలిపి సేవి²చిన,
ప్రదరము³ నయమగును,

గైరికాది ప్రయోగము

1, మంచి కావిరాయి 2, నేరేడుచిగుళ్ళు 3, కలువదుంప
4, పీటిని బియ్యపు కడుగుతో నూరి బియ్యపుకడుగుతోనే⁶ తేనె
గలిపి సేవి²చిన ప్రదర⁷ము నయమగును,

వీటిని కలువ⁸దుంప పాలు బోసి నూరి⁹ పాత్తిగడువున ఆరారగా
బట్టి¹⁰ంచవలెను,

ముద్గపరీతైలము

కారుపెసర రసము¹¹ ఒకప్రస్థము, నూనె¹² ఒకప్రస్థము, నూనెకు
¹³ఎనిమిదవ భాగము కారుపెసర వేళ్లచూర్ణమును కల్కముగ గలిపి
నూనెకుసమభాగము పాలు గలిపి వండిన తైలమును దూది¹⁴కి బట్టించి ఆ
దూది¹⁵ని యోనిలో బెట్టిన¹⁶ స్రావము తగ్గిమ్మడువై సుఖ¹⁷ముగనుండును
శ్లో, అస్మద్గరే రక్తపిత్తే కామిలాయాం హలీమకే ।

చూర్ణమేలాదికం శస్త్రం ద్రాక్షా¹⁸ద్యం చందనాదికం ।

లేప¹⁹నం చంద²⁰నం చర్మా భోజనే దుగ్ధమా²¹జకం ।

ప్రద²²రమునకు, రక్తవై²³త్యమునకు కామి²⁴లకు, హలీమ
²⁵కమునకు,

1. న
2. చె
3. మాను
4. యివి
5. న
6. నేనబెతు
7. ం మానును
8. గడ్డ
9. కి

10. చెది
11. నం
12. నం
13. దో
14. యజ్జేళ్లు
15. గరి
16. ని
17. నెత్తురుమాని
18. మైయు

19. ద్యా
20. నా
21. నే
22. ంలు
23. రా
24. తానీ
25. నలా
26. కా

1. ఏలాదిచూర్ణము, 2. ద్రాక్షాదిచూర్ణము, 3. చందనాది చూర్ణము ఈ మూడింటిని ఉపయోగించుట మంచిది.

శ్రీగంధమును పూనుకొనవలెను, మేకపాలు అన్నము భోజనము చేయవలెను,

ధాత్రీమృతము

ఉసిరికకాయల రసము, నేలగుమ్మడిదుంప రసము,

పిల్లి తేగల రసము, చెఱకు రసము, గుమ్మడికాయ రసము,

ఈ ఐదురసములు ప్రత్యేకము⁶ ఒక్కొక్క ప్రస్థము, ఒకప్రస్థము నెయ్యి,⁷ ఒకప్రస్థము⁸ పాలు, ద్రాక్షపండ్లు, యష్టిసుధుకము, శ్రీగంధము.

⁹పీటిని నేతికి¹⁰ ఎనిమి¹¹దవ భాగము¹² కలకముగ బెట్టి కాచిన నేతిలో శర్కను గలుపుకొని పేవించిన ప్రదర¹³ నయమగును.

కామిలానిదానము

శ్లో¹. దగ్ధమాంసరుధిరా¹⁴తిపిత్తతః

కామిలా భృశతృషా విదాహినీ ।

పీతనేత్ర¹⁵మలవ¹⁶త్క్రుపేక్షయా

శ్లో¹⁷ ఘృయుగ్భవతి కుంభకామిలా ॥

అధికమైన వైత్యమువలన నెత్తురున్నూ, మాంసమున్నూ ఉడికి దేహము దిరుగు¹⁸ట¹⁹ తాపకములు కలుగుట ఇవి కామిల.

1. యీరెండు మంచివి

2. కునేది

3. నేది

4. ముపుట్టును

5. మాను

6. "

7. గామిలానకు కన్నులు

యెఱ్ఱపై నాను యెఱ్ఱని

మాత్రము విడిచినా

దీపనం చెడ్డా చంపును

8. లను

9. శో

10. నానకిచ్చెచ్చేది

11. అంహకు

12. గాయిచ్చేది

13. రేపాడివేళ

రోగలక్షణములు. ఇదియె ఉపేక్షవలన కన్నులు పచ్చబడి జేహము శోషించి వాపు కలిగి కుంభకామిలగ మాడును.

అసాధ్యలక్షణము

శ్లో. కామిలా మాంతి రక్తాక్షం రక్తమూత్రం ⁴హతానలమ్ ।

కామిలావ్యాధిలో కన్నులు ఎఱ్ఱబడి, మూత్రములో యెఱుపు రంగు కలిగి జీర్ణశక్తి తగ్గిన యెడల, అసాధ్యమని యెఱుంగవలెను.

చికిత్స

కామిలా¹వ్యాధిలో మొదట వి²రేచనము చేయించ³వలెను. వి⁴రేచనమునకు త్రిఫలకషాయమును గాని తెగడ చూర్ణమును గాని శర్కర సమేతముగా నివ్వవలెను. ఆవెనుక వేపచెక్క రసమును గాని తిప్పతీగ రసము ఉదయముననే గాని చారెడు రసము⁵లో తేనె⁶ కలిపి పుచ్చుకున్న కామిల తగ్గు⁷ను.

పిప్పిలికుంఠీ ప్రయోగములు

శ్లో. సమాగధం సవిశ్వం వా గోక్షీరం కామిలీ పిబేత్ ।

కాలపాశగతో ⁴వా పిఽపున⁵రాప్నోతి జీవితమ్ ।

1. ం	7. అయిదు కుంచాలు	14. తి
2. లో	8. న	15. పి
3. మానును	9. న	16. ద్యు
4. యముడుతాట గట్టినను	10. ఇవి	17. ఛ
విడుచును	11. ఛో	18. చున్నా
5. తా	12. ంగా	19. పాలతోడను
6. ర్లభతి	13. మానును	

కతకప్రయోగము

ఇందుగ గింజ¹ను చలినీళ్లలో నూరి అందులో శర్కర² కలిపి
చలినీళ్లలోనే కలిపి ఐదు³ దినములు త్రాగి⁴న కామిల తోగ్గును.

నాభిశంఖ ప్రయోగము

మాడెత్తు నాభిని మాడెత్తు శంఖమును మేకపాలలో కలుపుకొని
త్రాగిన ఆక్షణమందే కామిల⁵నయమగును.

శ్లో. కామిలాయాం పాండుగదే మాహిషం తక్రమిష్యతే ।

ఉదుంబరాదిపల్లవలేపనము

1⁷ మేకి మొగ్గలు, 2⁸ రావి మొగ్గలు, 3 ముట్టి మొగ్గలు,
4 వెలగచిగుళ్లు వేప 5 చిగుళ్లు, 6 మున్నలు, 7 శ్రీగంధము,

9⁹ పిటిని పాలు పోసి నూరి తల¹⁰కు దేహమునకు బట్టించుకొని

11 ఉదయముననే స్నానము చేసిన¹² నయమగును.

బిభీతకపూజ

ఉదయముపూట తాడిచెట్టుకు ప్రదక్షిణము చేసి ద¹³ండము పెట్టి
బెల్లము అన్నము నైవేద్యము పెట్టి ప్రార్థించిన కామిల నయమగును.

త్రిలోహవలయరక్ష

14¹⁴ పైన చెప్పినవిధముగ చేసినను కామిల¹⁵ తగ్గని యెడల బంగారు
వెండి, రాగి, 16¹⁶ పిటిని కరిగించి వలయా¹⁷ కారముగ చేసి దానితో చేరి
మణికట్టు ఘుటికల మీద రక్షలు పెట్టవలె¹⁸ను.

1. లోహేశం

8. నై

15. వంటకము

2. తోటి

9. యివి

16. ం మానును

3. నా

10. ను

17. ఇన్నిగుణాల

4. తే

11. రేడిస్థానము చేసేది

18. మానదాయనా

5. మానును

12. ము మానును

19. కరిగినది

6. తే

18. రేపాడికేళ

20. ం

7. ం మానును

14. ణ్ణం

21. క్షేది

అంజనములు

కామి¹లలో తుమ్మిలకు రసముతో అంజనము చేయవలెను,
లేదా

పసుపు, కావితాయి, ఉసిరిక పప్పు

వీటిని ²అరగదీసి³అంజనము చేసిన ⁴శమించును.

నన్యము

⁵ఎండిన జేదుబీరకాయల బాడితో నన్యము⁶చేసిన కామిల
⁷నయమగును.

పాండునిదానము

శ్లో. తీక్ష్ణాప్లులవణ తూర్యమృత్తికా⁸తిని⁹పేవణాత్ ।
దుష్టైర్దోషైః పృథక్సర్వైః పాండురోగశ్చతుర్విధః ॥

పాండుసామాన్యలక్షణము

నిస్సరతా¹⁰తినిష్ఠ్యూతి శ్రమశూలాక్షి¹¹కూనతా ।
భాతూనాం శిథిలత్వం చ సామాన్యం పాండులక్షణమ్ ॥

ఆసాధ్యలక్షణము

భాతుక్షయసమాయుక్త¹²శ్చర్దిశ్¹³పాద్యుప¹⁴దృతః ।
పీతభావసమాలో¹⁵కీ పాండురోగీ త్యజేత్తనం ।
నాసికాస్రతరక్త¹⁶స్త్రు మేహీ పాం¹⁷డ్వామయీ క్షయీ ।
సద్యో విముంచతి ప్రాణాన్¹⁸సత్యమేతన్న సంశయః

1. లాకు	8 మామను	15. కృ
2. ం కన్నులు పెట్టేది	9. శు	16. స్వ
3. రాబి	10. వేళనాత్	17. దుమయి
4. కన్నుల పెట్టితే	11. కూల	18. యా
5 మామను	12. ంచ	19. ం
6. యె	13. భా	
7. చేస్తే	14. ద్రవః	

చికిత్స

పాండురోగికి విధ్యుక్తము¹గ² వసున, విలేచనములను చేయించవలెను. ఆవెనుక కల్యాణఘృతమును లోనికివ్వవలెను.

1 త్రిఫలచూర్ణము,

2 కానుగ చూర్ణము,

3 చిత్రమూలపు చూర్ణము,

4 నల్ల వుప్పివేరు చూర్ణము

వీటిని సమాంశలు గూర్చి లోహభస్మమును ఆచూర్ణములతో గలిపి మేక చల్లతో ఒక మండలము సేవిం³చిన పాండురోగము⁴ నయమగును.

గోమూత్రములో భావనచేసిన మాండురమును మేక పాలతో సేవిం⁵చవలెను. లేదా ఆవుపాలతో సేవిం⁷చవచ్చును.

లేదా శోంఠి, చిత్రమూలము వీటిని చూర్ణము చేసి మండురమును గలిపి మేక చల్లతో సేవిం⁸చవలెను.

లేదా గోమూత్రము కరక్కాయలపొడి మండురము కలిపి సేవిం⁹చవలెను.

¹⁰క్షుక్రమ¹¹ముగ మండల¹²ము సేవిం¹³చిన పాండువు ¹⁴నయమగును.

భృంగరాజమండురము

కుంచెడు ప్రాత చిట్టెపుపొడిని తూమెడు గుంటకలగరాకు రస¹⁵ములో భావన చేసి¹⁶రసము ఇంకిన తరువాత ఆచూర్ణము¹⁷నకు సమము బెల్లము తేనె గలుపుకొని ప్రతిదినము కర్షమెత్తు ¹⁸చొప్పున ఒక మండలము సేవిం¹⁹చవలెను. పాండు, క్షయము, ²⁰ఇవి నయమగును.

1. గాను

9. చేది

17. ం చల్లకొంచున్న

2. కక్కాపారని

10. చెది

18. అంతా యిగరవేచేది

3. చేది

11. చెది

19. ర్ణా

4. న్న

12. యీ

20. సరి

5. స్తే

13. మాన

21. లేఖ

6. ం మాను

14. ం పలసినందున

22. చెగి

8. త్రాన

15. స్తే

23. మానును

7. చేది

16. మానును

నవాయసము

1. త్రికటకము, 2. చిత్రమూలము, 3. వాయువిశంకములు
4. త్రిఫలములు. 5. తుంగముస్తలు,

1వీటిని చూర్ణము చేసి ఇందుకు 2సమభాగము లోహభస్మమును
గలిపి విత్తము 4బకతులము ప్రకారము మజ్జితో ఒక మండలము
5సేవించిన పాండుశో⁶ఫ 7నయమగును.

తక్రాయఃప్రయోగము

8గేదెపాలిలో యినుప రాపొడిని పోసి కాచి, తోడుపెట్టి
ఎప్పుడిదిప్పుడే పుచ్చుకొ¹⁰న పలెను రాత్రి పెట్టినది మరునాడే
ఉపయోగించవలెను. మూడవనాడు ఉపయోగించకూడదు. ఈ¹¹విధ
ముగ¹² నలరోజులు సేవించిన పాండురోగము¹³నయమగును. నల్లగలువ
¹⁴పంటి శ్యామ వర్ణము కలుగును.

క్షయనిదానము

శ్లో. త్రివిధైః స్యాత్ క్షయో నోష్టైర్దృష్టైర్దోషచతుష్టయాత్ ।

15వీజః క్ష¹⁶యాద్యేగరోధాత్సహసాద్విషమాశనాత్ ।

17వీజోధాతుక్షయము, మలమూత్రాది వేగములను నిరోధించుట
వలన, శక్తికిమించిన పనులను జేయుటవలన, విషమములైన భోజనము

1. గా	12 నేది	21, యో
2. లా	13, దినాదివానికే గా ని	22, విరుదాలయిన ఆహార
3. యివి	మూడోనాటికి కొర	విహారాలచేతను వాతాది
4. సరి	గాదు	దోషాలు ప్రకోపించి
5. ం	14. క్రమాన	క్షయ రోగాలు మూడ
6. తుంకలెఖను	15. విస్తే	భేదాలను ధాతుక్షయ
7, విస్తే	16, మానును	మైనను వేగరోధాలవల
8. భ	17, బట్టి	నను విషమాశన సాహ
9, మానును	18, మై బ్రతుకును	సాల వలనను ఆగంతుక
10, ఎనువ	19, శ్యా	క్షయ వుట్టును కూడా
11, లో	20, తో	క్షయలు భేదాలు

వలనను, ఈ నాలుగు కారణములవలన ప్రకోపించిన వాతాది మూడు దోషములు క్షయరోగమును బుట్టించును.

శ్లో. తస్య రూపాణి ¹వైస్వర్యం కాసశ్వాసాదుచిబ్బరాః ।

బలమాంస క్షయః పార్శ్వశిరోదుక్ శరణం²వమిః ॥

ఎలుంగు రాసి కాసము, శ్వాసము, అరోచకము, జ్వరము, సత్తువ తగ్గి, మాంసము క్షీణించి, ప్రక్కలలోను, తలలోను నొప్పికలిగి, విరేచనములు, వాంతులు, మొదలైనవి కలిగియుండిన, క్షయరోగమని యెఱుంగవలెను.

క్షయరోగమునకు అసాధ్యలక్షణము

క్షయః పార్శ్వరుజానాహ రక్తచ్ఛర్ద్యంసదా⁴హీనమ్ ।

నిహంతి పూయనిష్ఠీవం సాతినారం ⁵హతస్వరమ్ ॥

కడుపు ⁶ఉబ్బి ప్రక్కలలో నొప్పి గలిగి అంశఫలకములందు తాపము గలిగి నెత్తురు గ్రక్కుచు స్వరముచెడి అతిసారముగలిగి దగ్గిన ఉమ్మిలో చీము వెళ్ళిన ⁷అట్టిప్రాణి బ్రతుకుట దుర్లభము.

శ్లో. బలీయ⁸సి ప్రయోక్తవ్యం పంచకర్మ క్షయాతురే ।

ప్రక్షీణదే⁹హే తు భవే¹⁰దేతదేవ విహ¹¹వమమ్ ॥

క్షయరోగములో వమనము విరేచనము, అసనవస్తి శిరో ¹²విరేచనము సస్యము ¹³పీటిని బలిష్ఠుడైన రోగికి చేయవలెను.

పీటినే దుర్బలుని యెడల ప్రయోగించిన నవి విషమువలె హాని కలిగించును. గాన చికిత్సను బలము నెఱింగి చేయవలెను.

1, శ్వ

2, మి

3, మ

4, తా

5, తా

6. అనానామకలిగి

7, భ

8. ఆ

9. నే

10 హా

11. తేవ

12. వ

13. దేహికి

14. వస్తి

15. యివి

16. లావు గలిగినా చెనడి

లావు లేకుంటే యివి

చెనినా యి నే ప్రకో

పించును.

చికిత్స

నాగబలవేళ్లను ¹గాని, శిలాజిత్తును గాని, మేకపాలతో ²సేవించిన ³క్షయము నయమై పుష్టి కలుగును.

గలిజేరు వేళ్లు, నాగబల వేళ్లు, చవ్యము, ముయ్యాకు పొన్న వేళ్లు, పల్లేరు వేళ్లు, ⁴పాల వేళ్లు,

ఇవిసమాంశలు. కషాయము బెట్టి పిప్పిలి పొడి⁵కలిపి త్రాగిన క్షయము తగ్గి పుష్టి ⁶కలుగును.

మేకపాలు, మేక నెయ్యి, మేకమాంసము, జాంగల మాంసము.

వీటిని సేవించిన శోషతగ్గి పుష్టి⁷కలుగును.

పంచాజపంచలవణఘృతము

మేక నెయ్యి, మేకపాలు, మేక పెరుగు, మేకపంచితము, మేక పెంటికల రసము.

ఇవి సమాంశలు. పంచలవణములను నేతికి యెనిమి⁸దవ ¹⁰భాగముగ కూర్చి కల్కముగ బెట్టి కాచిన ఘృతమును వడబెట్టకయే సేవించిన క్షయరోగము ¹¹తగ్గి పుష్టి¹²కలుగును.

బృహత్పాదికషాయము

వాకుడువేళ్లు, పిప్పిలు, శొంఠి, భారంగి,
కశివింద వేళ్లు, నేల ఉసిరిక వేళ్లు,

¹³వీటిని కషాయము బెట్టి పిప్పిలి పొడి తేనె గలిపి సేవించిన ¹⁴అగ్నిదీప్తికలిగి క్షయ¹⁵నయమగును.

1. క్లు
2. గొన్నను
3. కివచ్చును
4. వేపి
5. కి వచ్చు

6. యివి
7. కి వచ్చును
8. జాలు
9. దో
10. ం

11. మాం
12. కి వచ్చును
13. యివి
14. దీపన బుట్టి
15. చూసును

భౌగోళికపాఠము

భారంగి, కశివింద వేళ్లు, వాకుడు వేళ్లు, నల్లేరు, తిప్పతీగ, శౌంఠి.

ఇవి సమాంశలు, కషాయము పెట్టి పిప్పలి పొడి గలిపి సేవించిన
క్షయపరివార రో¹గములు ²నయమగును.

అమృతాదికపాఠము

1 తిప్పతీగ, 2 మారేడువేళ్లు, 3 తెక్కలి వేళ్లు, 4 పెగుమ్మడివేళ్లు
5 కలిగొట్టువేళ్లు, 6 కోలపొన్న, 7 ముయ్యకు పొన్న, 8 ములక,
9 వాకుడు 10 పల్లెరు, 11 సరళదేవదారు, 12 భారంగి,
13 అడ్డసరపాకు, 14 ముస్తలు, 15 దూలగొండి వేళ్లు,
16 ముత్తువపులగము, 17 పంచకోలము,

ఇవి సమాంశలు. కషాయ ముపెట్టి తేనె గలిపి సేవించిన
రాజయక్షు నయమగును.

ఆర్ద్రకాదికపాఠము

1. ఆల్లము, 2. మిరియాలు,
3. కశింద వేళ్లు,

ఇవి సమాంశలు కషాయముపెట్టి తేనె గలిపి సేవించిన ఉష్ణప్ర
సమేతమైన క్షయ, వైస్వర్యము అగ్నిమాంద్యము తగును.

గుల్మనిదానము

శ్లో. దుష్టా వాతాదయోఽత్యర్థం మిథ్యాహారవిహరతః ।

కుర్వంతి పంచథా గుల్మం ³కోష్ఠాంతి⁴ర్తంధిరూపిణమ్ ।

మిథ్యాహార విహారముల వలన వాత శ్లేష్మ పిత్తములు
ప్రకోపించి ⁷బదు ⁸విధములయిన గు¹³ల్మములను పుట్టించును.

1. గా	6. తోడ్దయో	11. ఆయ
2. మానున	7. క్రో	12. భేధా
3. తో	9. ద్ర	13. ర్యాలు
4. మానున	8. రాలచెత	
5. మందాగ్ని మానున	10. త్ర	

శ్లో. తస్య పంచవి¹ధం స్థానం పార్శ్వహృన్నాభివస్తయః ।

సశోణితైః పృథక్ ద్వంద్వసంపాతైః కేచిదష్ట²కా ॥

గుళ్యములకు స్థా⁴నములు ⁵విదు, ⁶అవి ఏవన రెండు ప్రక్కలు, హృదయము, బొడ్డు, ⁷మూత్రాశయము.

⁸గుళ్యములు ఎరిమిది విధములని కొందరందురు, అదియెట్లన, పృథక్ దోషములవలన మూడు, ద్వంద్వదోషములవలన మూడు, సన్ని పాతమువలన ఒకటి, ఆ ర్తవరక్తమువలన ఒకటి.

గుళ్యసామాన్యలక్షణము

శ్లో. ⁹అరుచిర్బద్ధవిష్ణాత్రమగ్నిమాంద్యాంత్రకూజనమ్ ।

ఆనాహశోచ్ఛిర్ధ్వవాతశ్చ సర్వగుళ్యస్య లక్షణమ్ ।

రక్తగుళ్యము

శ్లో. ఋతుకాలే¹⁰పి వా గర్భే ¹⁰స్రుతే వా దాహకూలవాక్ ।

రక్తగుళ్యః ప్రజాయేత గర్భలింగా¹¹పచారతః ।

స్త్రీలకు ఋతుకాలమందు గాని, నూతికాలమందుగాని, గర్భస్రావము కలిగిన తరువాతగాని, వాతలములైన ఆహార, విహారాదిహాపయపథ్యసేవన వలన వాయువు ప్రకోపించి దాహకూలలతో గూడిన రక్తగుళ్యమును ¹²కలిగించును ¹⁴ఈ రక్తగుళ్యము గర్భసమాన చిహ్నములు కలిగి యుండును.

1. ధా

2. ధా

3. ల్మా

4. నా

5. అయి

6. భేధాలు

7 కింగడుపు

8. గుళ్యాలు ప్రత్యేకాలు

మూడు ద్వందాలు

మూడు

మూటివలన ఒకటి ఆశం

తుకం ఒకటి కూడా

ఎనిది భేదాలు

9. తద్గుణం

10. స్ప

11. భిన్నాదకః

12. ల్యస్యాత్సా

13. పుట్టును

14. గర్భిణివలె నెయుండును

శ్లో. నార్యాలోహితగుల్మిన్యాః సూతికాలే గతే భిషక్ ।

స్నిగ్ధ¹స్విన్నశరీరాయా ద²ద్యాత్సేహవిరేచనమ్ ॥

రక్తగుల్మము కలిగిన ప్రీతి పది నెలలు దాటిన తరువాత స్నేహ, స్వేదములను చేసి, తరువాత స్నేహవిరేచన ప్రయోగము చేయవలెను.

స్నేహవిరేచనస్వరూపము

ఘృతమేరండతైలం వా రేచనద్రవ్యసాధితమ్ ।

స్నేహరేచనమిత్యుక్తం మునుభిః సుశీకృతాదిభిః ॥

4విరేచన ద్రవ్యములు వేసి కాచిన, ఘృతమునకు గాని, ఏరండ తైలమునకు గాని స్నేహ విరేచనోపధ మనిపేరు.

చికిత్స

తిలకషాయప్రయోగము

సువ్వులు కషాయము బెట్టి ఆ కషాయములో బెల్లము, త్రికటు కము, భారంగి, పిటిచూర్ణమును నెయ్యిని గలిపి త్రాగి⁴న ముట్టుగాని వారు ముట్టగుదురు. రక్తగుల్మము ⁷నయమగును.

లఘునాదికషాయము

1. వెల్లులి 2. మోదుగుచెక్క 3. మారేడుపండు

ఇవి సహంశలు కషాయము బెట్టి ఆ కషాయములో ఇంగువ పిప్పలి చూర్ణము కలిపి త్రాగి⁸న రక్తగుల్మము ⁹నయమగును.

1. భి	ద్రవ్య సాధిత మైన	6 ౦
2. ధాన్య	ఘృతము	7. కలివి
3. సత్తి	కాని అమడమే కాని	8. తే
4. రక్తగుల్మానకు	లోనికిప్రయోగించి భేద	9 మానును
దేహానకుచమరుపట్టించి	నచేయించేది	10. తే
కాచేది అనెనకుభేదన	5. ౦	11. మానును

ధాతీరసప్రయోగము

ఉసిరిక కాాయల రసములో మోదుగ రొయ్యిని గాని త్రికటుక పొడిని గాని కలిపి సేవిం¹చిన రక్తగుల్మము ²నయమగును.

రక్తగుల్మమునకు చికిత్స చేయు కాలమందు రక్తగుల్మభేదన ప్రయోగమువలన, రక్తము అధికముగ స్రవించిన యెడల, రక్తప్రదర చికిత్సలను చేయవలెను.

గుల్మమునకు అసాధ్యలక్షము

శ్లో. కూర్మోన్నతం శిరాసేనద్ధం గుల్మం బహుగదాలయమ్ ।

వివర్ణయే⁴ద్భిషగూరాత్⁵ పాణిపాన్నాభిశో⁶భినమ్ ।

గుల్మము తాబేటివలె ఉచ్చాసమై సరి⁷ములచే చుట్టబడి చేతులు కాళ్లు బొడ్డు ఏటియందు⁸ వాపు కలిగియుండిన ఆ గుల్మ మసాధ్యమని యెఱుగవలెను,

విరేచనయోగము

సర్వగు⁹ల్మములకు త్రిఫలకషాయములో తెగడ చూర్ణమును గలిపి ¹⁰విరేచన సాధన చేయవలెను.

లేదా కంపిల్ల¹¹మును తేనెతో కపిలి ¹²కూయవలెను.

గోమూత్రవస్తి

1. గోమూత్రము ¹³¹² పలములు 2 బెల్లము ¹⁴² పలములు

3. చింతపండు ¹⁵² పలములు 4. సదాప విత్తలు ¹⁶¹పలము

5. సైంధవలవణము ¹⁷ఒక తులము 6. మంగపండ్లు ¹⁹ఒక పలము

1. చెనా
2. మానును
3. రక్తగుల్మ - లోప భేదిం
చెనా నెత్తురు అధికము
గాపారును అందుకు
రక్తప్రదర చికిత్స చేసి
చూస్తేది
4. స్పృహ

5. భి
6. ప్రా
7. భిత్తం
8. రాబిగిసి
9. నిలవదని యెఱింగిది
10. ల్మా
11. భేదనశిచ్చేది
12. ం

13. యిచ్చేది
14. ప ౧౨
15. ౨
16. ప ౨
17. బ
18. తు ౧
19. ఫ ౧

1వీటిని పైగోమూత్రముతో నూరి కలిపి ఖల్వమున మద్దించి వడి²గట్టి వీటిని వస్త్రీయంత్రములో పెట్టి ప్రయోగించవలెను.

గుల్మము ³ఉదావర్తము శూల మూత్రకృచ్ఛలు ⁴ఇవి ⁵నయమగును.

గోధుమపిండితో జేసిన పదార్థములను చాలును గుల్మరోగికి పథ్యము పెట్టవలెను.

నారంగాదిరసాయనము

నారద⁷బ్బ పండ్లు 15 తరిగి అందులో కుంచెడు ఉప్పు⁸ కలిపి వెల్లుల్లి పాయలు ⁹8 పలములు, శొంఠి ¹⁰ఒక పలము, మిరి¹¹ములు ¹²ఒక పలము, సిప్పళ్ళు ¹³ఒక పలము, ఇంగువ ¹⁴ఒక పలము.

15వీటిని చూర్ణించి ధాన్య ¹⁶పుటమునబెట్టి ¹⁷ఉదయముననే ఈ నారంగాదిరసాయనము¹⁸లో కొంచెము నెయ్యికలిపి సేవించిన గుల్మ, స్తీహ, మహాదరాది రో¹⁹గములు ²⁰నయమగును.

ఉదరనిదానము

శ్లో. యే²¹న శువ్యతి సర్వాంగం జరరం వర్ధతే భృశమ్ ।

ఉదరం ²²తద్విజానీయ²³త్త దప్తవిధముచ్యతే ॥

సర్వాంగము²⁴లు శుష్కించి కడుపు పెరిగి యుం²⁵డిన యెడల ఉదరమని ²⁶యెఱుంగవలెను.

ఉద²⁷రములు ఎనిమిది వి³⁰ధములు.

1. యిన్నకూడా	11. ప ర	21. గా
2. పెట్టి	12. పం	22. మామను
3. వస్త్రీకట్టినను భేదించును	13. యా	23. నశో
4. గు	14. ఫం	24. తంబి
5. యిన్ని	15. ధ	25. తే
6. మామను	16. ఫం	26. న్నూవాది
7. రాలున్ను	17. యివిహరి	27. జెనా
8. అగును	18. పాతాన	28. టుంగేది
9. పె	19. శేపాడి	29. రా
10. పుట్టి	20. నెయ్యిన్నీ కూడానీవస్త్రీ	30. ధాలనిచెప్పదురు

స్లో, స్త్రీ¹హ్నో దోషైశ్చ పైశ్చ² బద్ధచ్ఛిద్రోదో³క్తై రపి ।

ఛిద్ర⁴ఉద్ధ్వముథో బద్ధ⁵ఉదకే తు సమంతతః ॥

నాభేః స్త్రీహ్ని వామపార్శ్వే దోషజే దోషలక్షణమ్ ।

సాధ్యం స్త్రీహ్నో చైకదోషాచ్ఛేషం త్యాజ్యం చతుష్టయమ్ ॥

వాతాదిదోషములు ప్రకోపించి బొడ్డు క్రిందిభాగమున బద్ధోదర⁷మును, బొడ్డుమీద⁸భాగమున ఛిద్రోదర⁹మును బొడ్డుకు నాలుగు ప్రక్కలను ఉదకోదరమును, బొడ్డుకు ఎడమ దిక్కున స్త్రీహ్నోద¹⁰మును, వాఙోదరము, పిత్తోదరము, కఫోదరము, త్రిదోషోదరము, ఈదోషజోదరములను స్వస్వలక్షణములతోను ఈ విధముగ అష్టవిధములగునుదరములను పుట్టించును.

ఇందులో స్త్రీహ్నోదరము, వాతోద¹¹రము, పిత్తోదరము, క్లేష్మోదరము, ఈ నాలుగు సా¹²ధ్యములు.

బద్ధోదరము¹³ సచ్ఛిద్రోదరము, జలోదరము, త్రిదోషోదరము ఈ నాలుగు అసా¹⁴ధ్యములు.

ఇట్లు అష్టోదరములు మలాధిక్యము వలన బుట్టును.

చికిత్స

ఉదరరోగములలో తరచుగ విశేషము చేయించవలెను.

స్లో. లకునాదికమేరండతైలం తత్ర¹⁵ ప్రశస్యతే ।

లకునాద్యేరండతైలము

స్లో. లకునస్య తులామేకాం జలద్రోణే విసాచయేత్ ।

చతుర్భాగావశేషం చ కషాయమవతారయేత్ ॥

1. హ్నో

7. ం

12. సచ్ఛి

2. బ

8. న

13. ధ్య

3. ఛి

9. ం

14. ం

4. మూ

10. కూడా పు ద రా లు

15. విశేషనాలకిచ్చేది

5. ంము

— ౧౧౨ —

16. ప్ర

తత్కమాయం పరిస్రావ్య విశాలే తాస్రభాజనే ।
 చిత్రతైలాధకం దత్వా కల్కానేతాంశ్చ దాపయేత్ ॥
 త్రికటు త్రిఫలా దంతీబీజసౌవర్చచిత్రకమ్ ।
 విడంగహింగులవణం దీప్యకం హస్తిసిప్పలీ ॥
 ఏతేషాం పాలికాన్ భాగాంస్త్రైవృతాఽష్టపలాని చ ।
 పిష్టాఽఽలోఽద్య క్షనైః పక్త్యా తతో మాత్రాం ప్రయోజయేత్ ॥
 నిహంత్యప్తవిధం గుల్మం జరరాణి విశేషతః ।
 పార్శ్వకుక్షిభవం శూలమామశూలమరోచకమ్ ॥
 అశీతిం వాతరోగాంశ్చ నాశయేన్నాత్ర సంశయః ।

టీ. వెల్లుల్లి 100 పలాలు. ఒకద్రోణము సిల్లలో కమాయముగాబెట్టి
 పాదాప కేషముగ కాచి, వడికట్టి, ఆందులో

1. త్రికటు, 2. త్రిఫలములు, 3. శుద్ధిచేసిన నేపాళపువ్వులు
 4. సువర్చలవణము, 5. చిత్రమూలము, 6. వాయువిడంగము
 7. ఇంగువ 8. సైంధవలవణము, 9. ఓనుము, 10. గజసిప్పళ్లు
- ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక పలము.

చొప్పన తెగడవేరు 8 పలాలు. దీనిని చిన్న చిన్న ముక్కలుగ
 నరికి కలపవలెను.

వీటిని నూరి పై కమాయములో కలిపి 4 ప్రస్థములు ఆము
 దము చేర్చి తైలపాకవిధి ననుసరించి కాచి వడికట్టి 3 న్నూను
 మొదలు ఒక స్నూను వరకు, వేడినీళ్లతో గాని పాలతో గాని కలిపి
 ఈయవలెను. లేదా, ఆ యావ్యాధుల ననుసరించి అనుపానములను
 మార్చుకొనవలెను.

సన్నిహ్యదిక్షేరయోగము

1. బ్రహ్మజెముడు 2. 1వాకుడు

పీటని ¹ఎండించి కాల్చి ఆ ²రొయ్యకి సమము పిప్పళ్లు ³చేర్చి పంచకోల కమా⁴యముతో మర్దించి ఉండలుచేసి ప్రతిదినము ఒకఉండ చొప్పున పంచకోలకమాయముతో గాని వేడినీళ్లతో గాని సేవించిన అష్టాదశరములు నయమగును.

సూరణగటిక

1. ఓరియాలు ⁶1 పలము, 2. శొంతి ⁷2 పలములు, 3. చిత్ర మూలము ⁸3 పలములు, 4. అడవికండ ⁹4 పలములు

¹⁰పీటని చూర్ణముచేసి ¹¹దీనికి రెండురెట్లు బెల్లము ¹²చేర్చి పాకము¹³బెట్టి ఉండలుచేసి సేవించిన¹⁴అగ్నిదీప్తి కలిగి ఉదరము మూల వ్యాధి, శూల, మొదలైనవి సహితము ¹⁵నయమగును.

పంచకోలము

శ్లో. పిప్పలీపితృలీమూలచవ్యచిత్రకనాగరమ్ ।

గుల్మస్తీ హోదరానాహ శూల¹⁶ఘ్నం దీపనం పరమ్ ॥

ఏరండతైలప్రయోగము

ఆముదము¹⁷ను ఆపువాలతో పదిహేను నాళ్ళుగాని నెల¹⁸రోజులు గాని సేవించి¹⁹న అష్టాదశ²⁰రములు ²¹నయమగును.

మరియొకటి

ఆవు పంచితముతో ఆముదము²²ను ఎనిమిది దినములు సేవించిన ²³ఉద²⁴రములు ²⁸నయమగును.

1. యె	10. హా	19. నా
2. శోతి	11. యిది	20. శే
3. పెట్టి	12. చుకు యిను మడి	21. రా
4. యాన	13. పెట్టి	22. మానున
5. రా	14. వండి	23. న్నూ
6. మానున	15. దీపనం పుట్టున	24. న్నూ
7. ఫం	16. మానున	25. శే
8. పం	17. లాగ్ని	26. పు
9. పం 3	18. న్నూ	27. రా
		28. మానున

తత్కమాయం పరిస్రావ్య విశాలే తాస్రభాజనే ।
 చిత్రతైలాధకం దత్వా కల్కానేతాంశ్చ దాపయేత్ ॥
 త్రికటు త్రిఫలా దంతీబీజసౌవర్చచిత్రకమ్ ।
 విడంగహింగులవణం దీప్యకం హస్తిసిప్పలీ ॥
 ఏతేషాం పాలికాన్ భాగాంస్త్రీవృతాఽష్టపలాని చ ।
 పిష్టాఽఽలోఽద్య క్షణైః పక్త్యా తతో మాత్రాం ప్రయోజయేత్ ॥
 నిహంత్యప్తవిధం గుల్మం జరరాణి విశేషతః ।
 పార్శ్వకుక్షిభవం శూలమామశూలమరోచకమ్ ॥
 అశీతిం వాతరోగాంశ్చ నాశయేన్నాత్ర సంశయః ।

టీ. వెల్లుల్లి 100 పలాలు. ఒకద్రోణము సిల్లలో కమాయముగాబెట్టి
 పాదాప కేషముగ కాచి, వడికట్టి, ఆందులో

1. త్రికటు, 2. త్రిఫలములు, 3. శుద్ధిచేసిన నేపాళపువిత్రులు
 4. సువర్చలవణము, 5. చిత్రమూలము, 6. వాయువిడంగము
 7. ఇంగువ 8. సైంధవలవణము, 9. ఓనుము, 10. గజసిప్పళ్లు
- ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక పలము.

చొప్పన తెగడవేరు 8 పలాలు. దీనిని చిన్న చిన్న ముక్కలుగ
 నరికి కలపవలెను.

వీటిని నూరి పై కమాయములో కలిపి 4 ప్రస్థములు ఆము
 దము చేర్చి తైలపాకవిధి ననుసరించి కాచి వడికట్టి 3 న్నూను
 మొదలు ఒక స్నూను వరకు, వేడినీళ్లతో గాని పాలతో గాని కలిపి
 ఈయవలెను. లేదా, ఆ యావ్యాధుల ననుసరించి అనుపానములను
 మార్చుకొనవలెను.

సన్నిహ్యదిక్షేరయోగము

1. బ్రహ్మజెముడు 2. 1వాకుడు

నెత్తుడువల్ల బుట్టినవి, ¹పృథక్ దోషజములు సాధ్యములు.
త్రిదోషముల వలన బుట్టినవి. ²సహజములున్నా అసాధ్యము.

చికిత్స

స్వేదయోగములు

అర్చన్సులకు ఆపుషేడ⁴తో కాచవలెను. లాజసత్తుతో⁶
కాచవలెను. ఉసిరికకాయ ముద్ద, సదాపవిత్తులు సూరిన ముద్దతో⁸
కాచవలెను. కలగరాకు రసముతో¹⁰, శౌచము⁷ చేయవలెను.

అర్కక్షీరాదితైలము

1 జిల్లేడుపాలు నాలుగు భాగములు, 2 నూనె ఒక భాగము,
3 దంతివేళ్లు⁹ 4 ¹⁰గన్నేరువేళ్లు, 5 ¹¹కానీసము, 6 ¹²వాయు
విశంగాలు, 7 ¹³యాలకులు, 8 చిత్రమూలము, 9 సైంధవలవణము,

ఇవి నూనెకు నాలు¹⁴గవ భాగము. వీటిని కల్కముగ చేర్చి
కాచిన తైలమునుబట్టించిన మూల వ్యాధి ¹⁵తగ్గును,

వసాప్రయోగములు

నాగుపాము క్రొవ్వ, లొట్టి పిట్టక్రొవ్వ, పంది క్రొవ్వ, మొద
లైన క్రొవ్వల నెయ్యిని పట్టించ¹⁶వలెను. ¹⁷వాటితోనే ధూపము పెట్టి
¹⁸సను అర్చన్సులు¹⁹తగ్గును.

1. ద్వంద్వజాలున్నా

2. మాంసమువలన బుట్టిన

విన్న

3. ధ్యా

4. చేతను కాచేది

5. వచేరను

6. చేది

7. చేత కాచేది

8. చేతకాచేది

9. చేత

10. నేది

11. గా

12. గా

13. గో

14. మానును

15. చే

16. అవియేతిరు

17. తేను

18. మానును

తత్కమాయం పరిస్రావ్య విశాలే తాస్రభాజనే ।
 చిత్రతైలాధకం దత్వా కల్కానేతాంశ్చ దాపయేత్ ॥
 త్రికటు త్రిఫలా దంతీబీజసౌవర్చచిత్రకమ్ ।
 విడంగహింగులవణం దీప్యకం హస్తిసిప్పలీ ॥
 ఏతేషాం పాలికాన్ భాగాంస్త్రైవృతాఽష్టపలాని చ ।
 పిష్టాఽఽలోఽద్య క్షనైః పక్త్వా తతో మాత్రాం ప్రయోజయేత్ ॥
 నిహంత్యప్తవిధం గుల్మం జరరాణి విశేషతః ।
 పార్శ్వకుక్షిభవం శూలమామశూలమరోచకమ్ ॥
 అశీతిం వాతరోగాంశ్చ నాశయేన్నాత్ర సంశయః ।

టీ. వెల్లుల్లి 100 పలాలు. ఒకద్రోణము సిల్లలో కమాయముగాబెట్టి
 పాదాప కేషముగ కాచి, వడికట్టి, ఆందులో

1. త్రికటు, 2. త్రిఫలములు, 3. శుద్ధిచేసిన నేపాశపువిత్రులు
 4. సువర్చలవణము, 5. చిత్రమూలము, 6. వాయువిడంగము
 7. ఇంగువ 8. సైంధవలవణము, 9. ఓనుము, 10. గజసిప్పళ్లు
- ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక పలము.

చొప్పన తెగడవేరు 8 పలాలు. దీనిని చిన్న చిన్న ముక్కలుగ
 నరికి కలపవలెను.

వీటిని నూరి పై కమాయములో కలిపి 4 ప్రస్థములు ఆము
 దము చేర్చి తైలపాకవిధి ననుసరించి కాచి వడికట్టి 3 న్నూను
 మొదలు ఒక స్నూను వరకు, వేడినీళ్లతో గాని పాలతో గాని కలిపి
 ఈయవలెను. లేదా, ఆ యావ్యాధుల ననుసరించి అనుపానములను
 మార్చుకొనవలెను.

సన్నిహ్యదిక్షేరయోగము

1. బ్రహ్మజెముడు 2. 1వాకుడు

హరితకీప్రయోగము

నిత్యము భోజనాంతమందు కర్ణమెత్తు కరక్కాయ పొడిని
పుల్లని చల్లతో త్రాగి¹న అర్చన్పులు ²ఊడిపడను,

కాంకాయనహరితకీ

1. కరక్కాయ పొడి ³5 పలములు 2. మిరియాలు ⁴1 పలము
3. జీలకఱ్ఱ ⁵1 పలము 4. పిప్పళ్లు ⁶1 పలము 5. పిప్పలిమూలము
72 పలములు 6. చిత్రమూలము ⁸4 పలములు 7. యవతొరము
92 పలములు 8. జీడిగింజలు ¹⁰3 పలములు 9. అడవికంద ¹¹8 పలములు

వీటిని చూర్ణము చేసి ఈచూ¹²ర్ణమునకు ద్విగుణము పాతబెల్లము
¹³చేర్చి తాళీసవట¹⁴కములవలె వటకములను జేసి దినము ఒకటి
చూపున ¹⁵ఉదయమున నేవించి ఆమీద పుల్లని చల్ల ద్రా¹⁶గిన ఆరు
విధ¹⁷ములైన అర్చన్పులు ¹⁸నయమగును.

శస్త్రుత్రా రాగ్నిక¹⁹లకు వెరచినవారికి ²⁰ఈకాంకాయన హరి
తకీ అర్చన్పులను ²²శమింపజేయును.

ఈ కాంకాయనహరితకీ వలన కూడ మూలవ్యాధి తగ్గని యెడల
శస్త్రప్రయోగము చేయవలెను.

1. కే
2. మానుకు
3. ఫ ౫
4. ప ౧
5. గ్ర ప౧
6. ఫ ౧
7. ఫ ౨
8. ఫ ౪
9. ఫ ౨
10. ప ౮
11. ఫ ౮

12. ర్ణా
13. పెట్టి
14. కా
15. రేపాడి
16. గేది
17. ధాల
18. మానుకు
19. ర్మా
20. యా
21. మానుకు
22. అందు మానకుండెనా

అరిశములు కోనేరి
మరిన్ని మానకుండెనా
యేడుదినాలు పోతేను
తాల్పేది
శ్లో. అనాహా ఉదలే
గుల్మే దాహానక్షత్ర
వంక్తిత్ ।
అనాహానకు ఉద
రానకు కడుపున బొట్టు
గాను కోవలనేది

తత్కమాయం పరిస్రావ్య విశాలే తాస్రభాజనే ।
 చిత్రతైలాధకం దత్వా కల్కానేతాంశ్చ దాపయేత్ ॥
 త్రికటు త్రిఫలా దంతీబీజసౌవర్చచిత్రకమ్ ।
 విడంగహింగులవణం దీప్యకం హస్తిసిప్పలీ ॥
 ఏతేషాం పాలికాన్ భాగాంస్త్రీవృతాఽష్టపలాని చ ।
 పిష్టాఽఽలోఽద్య క్షణైః పక్త్యా తతో మాత్రాం ప్రయోజయేత్ ॥
 నిహంత్యప్తవిధం గుల్మం జరరాణి విశేషతః ।
 పార్శ్వకుక్షిభవం శూలమామశూలమరోచకమ్ ॥
 అశీతిం వాతరోగాంశ్చ నాశయేన్నాత్ర సంశయః ।

టీ. వెల్లుల్లి 100 పలాలు. ఒకద్రోణము సిల్లలో కమాయముగాబెట్టి
 పాదాప కేషముగ కాచి, వడికట్టి, ఆందులో

1. త్రికటు, 2. త్రిఫలములు, 3. శుద్ధిచేసిన నేపాశపువిత్రులు
 4. సువర్చలవణము, 5. చిత్రమూలము, 6. వాయువిడంగము
 7. ఇంగువ 8. సైంధవలవణము, 9. ఓనుము, 10. గజసిప్పళ్లు
- ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక పలము.

చొప్పన తెగడవేరు 8 పలాలు. దీనిని చిన్న చిన్న ముక్కలుగ
 నరికి కలపవలెను.

వీటిని నూరి పై కమాయములో కలిపి 4 ప్రస్థములు ఆము
 దము చేర్చి తైలపాకవిధి ననుసరించి కాచి వడికట్టి 3 న్నూను
 మొదలు ఒక స్నూను వరకు, వేడినీళ్లతో గాని పాలతో గాని కలిపి
 ఈయవలెను. లేదా, ఆ యావ్యాధుల ననుసరించి అనుపానములను
 మార్చుకొనవలెను.

సన్నిహ్యదిక్షేరయోగము

1. బ్రహ్మజెముడు 2. 1 వాకుడు

పద్యశాకము

అ¹విశకూర, ముల్లంగికూర, తోటకూర, ఇవి ²పద్యములు

బాహ్యవిద్రధి ³పాకమునకు⁴వచ్చిన ⁵దానిని ఛేదించి వ్రణచికిత్స చేయవలెను.

స్తనవిద్రధి

శ్లో. స్తనశో⁷భో⁸ఽధికరుశో నారీణాం స్తనవిద్రధః ।

బాహ్యవిద్రధివ⁸త్తస్య భిషక్కుర్యా⁹చ్చికిత్సి¹⁰తమ్ ॥

స్త్రీలకు స్తనభాగమున నెక్కువ నొప్పితో కూడిన వాపు కలిగిన, దానినే స్తనవిద్రధి యందురు.

దానికి, బాహ్యవిద్రధికి చేసే చికిత్సనే చేయవలెను.

కాసీసాదిచూర్ణము

1. కాసీసము, 2. సైంధవలవణము, 3. శిలాజిత్
4. ఇంగువ,

¹¹పీటిని చూర్ణము చేసి ఉలిమిరి చెక్క కషాయములో కలిపి సేవించిన అపక్వమైన ఆభ్యంతర విద్రధియొక్క నొప్పి వాపు ¹²తగ్గును.

శిగ్రుమూలప్రయోగము

కాదుమునగవేరు చెక్కతో గాని, మంచిమునగవేరు చెక్కతో గాని కషాయము బెట్టి శిలా¹³జితును కలిపి సేవించిన ¹⁴పాకమునకు వచ్చిన ఆభ్యంతరవిద్రధి ¹⁵నయమగును.

1. లకిచ్చే	7 నేది	నొప్పిగలిగి తేనుబాహ్య
2. ని	8. భో	విద్రధి చికిత్స చేసేది
3. మంచిది	9. క్త	13. హిండువు
4. పక్వా	10. ప్చి	14. యివి
5. స్తే	11. కం	15. మానస
6. చింది	12. స్త్రీలకు స్తనవిద్రధి వాది	

తత్కషాయం పరిస్రావ్య విశాలే తాస్రభాజనే ।
 చిత్రతైలాధకం దత్వా కల్కానేతాంశ్చ దాపయేత్ ॥
 త్రికటు త్రిఫలా దంతీబీజసౌవర్చచిత్రకమ్ ।
 విడంగహింగులవణం దీప్యకం హస్తిసిప్పలీ ॥
 ఏతేషాం పాలికాన్ భాగాంస్త్రీవృతాఽష్టపలాని చ ।
 పిష్టాఽఽలోఽద్య క్షణైః పక్త్యా తతో మాత్రాం ప్రయోజయేత్ ॥
 నిహంత్యప్తవిధం గుల్మం జరరాణి విశేషతః ।
 పార్శ్వకుక్షిభవం శూలమామశూలమరోచకమ్ ॥
 అశీతిం వాతరోగాంశ్చ నాశయేన్నాత్ర సంశయః ।

టీ. వెల్లుల్లి 100 పలాలు. ఒకద్రోణము సిల్లలో కషాయముగాబెట్టి
 పాదాప కేషముగ కాచి, వడికట్టి, ఆందులో

1. త్రికటు, 2. త్రిఫలములు, 3. శుద్ధిచేసిన నేపాశపువిత్రులు
 4. సువర్చలవణము, 5. చిత్రమూలము, 6. వాయువిడంగము
 7. ఇంగువ 8. సైంధవలవణము, 9. ఓనుము, 10. గజసిప్పళ్లు
- ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక పలము.

చొప్పన తెగడవేరు 8 పలాలు. దీనిని చిన్న చిన్న ముక్కలుగ
 నరికి కలపవలెను.

వీటిని నూరి పై కషాయములో కలిపి 4 ప్రస్థములు ఆము
 దము చేర్చి తైలపాకవిధి ననుసరించి కాచి వడికట్టి 3 న్నూను
 మొదలు ఒక స్నూను వరకు, వేడినీళ్లతో గాని పాలతో గాని కలిపి
 ఈయవలెను. లేదా, ఆ యావ్యాధుల ననుసరించి అనుపానములను
 మార్చుకొనవలెను.

సన్నిహ్యదిక్షేరయోగము

1. బ్రహ్మజెముడు 2. 1వాకుడు

వీటిచూర్ణములతో వటకములు చేసి సేవి¹చిన సకలప్ర²ణములు నయమగును,

ముఖరోగచికిత్స

1. జాజిఆకు,	2. తవక్షీరి,	3. ద్రాక్షపండ్లు,
4. దూలగొండి వేళ్లు	5. మానుబనువు,	6. త్రిఫలములు,

ఇవి సమాంశలు కషాయము బెట్టి ఆకషాయముతో తేనెగలిపి పుక్కిట గండాషముగా బట్టి ఉమిశిన ముఖపాకము మానును.

మరియొకటి

నెయ్యి, నూనె, తేనె, పాలు, గోమూత్రము,
ఇవి సమాంశలు కషాయము బెట్టి పుక్కిటబెట్టుకున్నను గండా
షము చేసినను, ముఖపాకము తగ్గును.

ముఖరోగచికిత్స

ఆస్యపాకమునకు

1. కటుకరోహిణి	2. ముస్తలు	3. మారేడు విత్తులు
4. పసుపు	5. మానుబనువు,	6. లొద్దుగ ⁴ చెక్క
7. చెంగల్వ		
- కోష్ఠ్యపు,

యివి సమాంశలు కషాయము బెట్టి గుండాషము చేసిన ముఖ
పాకము నయమగును.

దంతరోగములకు

మంజిష్ఠి, పర్పాటకము, చూర్ణము చేసి పండ్లు గోమూకున్న
దంత రోగములు నయమగును.

1. చెనా
2. తా
3. రా

4. జె
5. పుక్కిట బట్టుకున్నను
6. మానును

7. గా
8. మాచును

తత్కషాయం పరిస్రావ్య విశాలే తాస్రభాజనే ।
 చిత్రతైలాధకం దత్వా కల్కానేతాంశ్చ దాపయేత్ ॥
 త్రికటు త్రిఫలా దంతీబీజసౌవర్చచిత్రకమ్ ।
 విడంగహింగులవణం దీప్యకం హస్తిసిప్పలీ ॥
 ఏతేషాం పాలికాన్ భాగాంస్త్రైవృతాఽష్టపలాని చ ।
 పిష్టాఽఽలోఽద్య క్షనైః పక్త్యా తతో మాత్రాం ప్రయోజయేత్ ॥
 నిహంత్యప్తవిధం గుల్మం జరరాణి విశేషతః ।
 పార్శ్వకుక్షిభవం శూలమామశూలమరోచకమ్ ॥
 అశీతిం వాతరోగాంశ్చ నాశయేన్నాత్ర సంశయః ।

టీ. వెల్లుల్లి 100 పలాలు. ఒకద్రోణము సిల్లలో కషాయముగాబెట్టి
 పాదాప శేషముగ కాచి, వడికట్టి, ఆందులో

1. త్రికటు, 2. త్రిఫలములు, 3. శుద్ధిచేసిన నేపాశపువిత్రులు
 4. సువర్చలవణము, 5. చిత్రమూలము, 6. వాయువిడంగము
 7. ఇంగువ 8. సైంధవలవణము, 9. ఓనుము, 10. గజసిప్పళ్లు
- ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక పలము.

చొప్పన తెగడవేరు 8 పలాలు. దీనిని చిన్న చిన్న ముక్కలుగ
 నరికి కలపవలెను.

వీటిని నూరి పై కషాయములో కలిపి 4 ప్రస్థములు ఆము
 దము చేర్చి తైలపాకవిధి ననుసరించి కాచి వడికట్టి 3 న్నూను
 మొదలు ఒక స్నూను వరకు, వేడినీళ్లతో గాని పాలతో గాని కలిపి
 ఈయవలెను. లేదా, ఆ యావ్యాధుల ననుసరించి అనుపానములను
 మార్చుకొనవలెను.

సన్నిహ్యదిక్షేరయోగము

1. బ్రహ్మజేముడు 2. 1వాకుడు

భోసి కల్కద్ర¹వ్యములు,

రక్తచందనము అగుదు కావితాయి చంద్రచక్క
తకో²లపుట్లు జాజికాయలు మట్టిచెక్క లవం³గములు లక్క
కర్పూరము లొద్దుగ⁴చక్క మంజివ్వు యష్టి మధుకము ముస్తలు
పద్మపువేళ్ళు యాలకులు లవంగపు⁵చెక్క ఆరెవువ్వు నాగ కేసరములు

వీటిని సమభాగములుగ చేర్చి వీటన్నిటిని నూనెకు ఆరవ భాగ
⁷మగునట్లుగ కూర్చి నూరి ఈకల్కముతో కాచిన తైలముతో⁸ గింఝా
షము చేసిన జిహ్వరో⁹గములు గళరో¹⁰గములు ముఖరో¹¹గములు
¹²నయమగును.

ప్రణనిదానచికిత్సలు

శ్లో. ప్రణం ద్విధా పరిశ్లేయం శారీరాగంతుభేదతః ।

శారీరే జా¹³తమాత్రే¹⁴స్రం యథాసన్నం వినిర్హరేత్ ॥

శారీరము ఆ గంతుకము అని ప్రణములు రెండు విధములు.
వీటిలో శారీర ప్రణములలో ప్రణసన్నిహిత స్థానములో నుండి రక్త
మోక్షణము చేసి శోధనము చేయవలెను.

¹⁶పంచవల్కలలేపనము

1. మట్టిచెక్క 2. మేడిచెక్క 3. రాచిచెక్క 4. జువ్విచెక్క
5. నేరేడుచెక్క

1. వ్యా	10. గా	మున్ను అగంతుకంపా
2. గా	11. గా	టునాటువలకజాటిన
3. జక్క	12. గా	పుంటి
4. జెక్క	13. ము	కేరుగూడా రెండు భే
5. వేరుజాజి	14. యమానేతు	దాలు
6. రా	15. శోఽయేత్	శరీరాన.బుటిన 1వజా

తత్కమాయం పరిస్రావ్య విశాలే తాస్రభాజనే ।
 చిత్రతైలాధకం దత్వా కల్కానేతాంశ్చ దాపయేత్ ॥
 త్రికటు త్రిఫలా దంతీబీజసౌవర్చచిత్రకమ్ ।
 విడంగహింగులవణం దీప్యకం హస్తిసిప్పలీ ॥
 ఏతేషాం పాలికాన్ భాగాంస్త్రైవృతాఽష్టపలాని చ ।
 పిష్టాఽఽలోఽద్య క్షనైః పక్త్వా తతో మాత్రాం ప్రయోజయేత్ ॥
 నిహంత్యప్తవిధం గుల్మం జరరాణి విశేషతః ।
 పార్శ్వకుక్షిభవం శూలమామశూలమరోచకమ్ ॥
 అశీతిం వాతరోగాంశ్చ నాశయేన్నాత్ర సంశయః ।

టీ. వెల్లుల్లి 100 పలాలు. ఒకద్రోణము సిల్లలో కమాయముగాబెట్టి
 పాదాప కేషముగ కాచి, వడికట్టి, ఆందులో

1. త్రికటు, 2. త్రిఫలములు, 3. శుద్ధిచేసిన నేపాశపువిత్రులు
 4. సువర్చలవణము, 5. చిత్రమూలము, 6. వాయువిడంగము
 7. ఇంగువ 8. సైంధవలవణము, 9. ఓనుము, 10. గజసిప్పళ్లు
- ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక పలము.

చొప్పన తెగడవేరు 8 పలాలు. దీనిని చిన్న చిన్న ముక్కలుగ
 నరికి కలపవలెను.

వీటిని నూరి పై కమాయములో కలిపి 4 ప్రస్థములు ఆము
 దము చేర్చి తైలపాకవిధి ననుసరించి కాచి వడికట్టి 3 న్నూను
 మొదలు ఒక స్నూను వరకు, వేడినీళ్లతో గాని పాలతో గాని కలిపి
 ఈయవలెను. లేదా, ఆ యావ్యాధుల ననుసరించి అనుపానములను
 మార్చుకొనవలెను.

సన్నిహ్యదిక్షేరయోగము

1. బ్రహ్మజెముడు 2. 1వాకుడు

తత్కమాయం పరిస్రావ్య విశాలే తాస్రభాజనే ।
 చిత్రతైలాథకం దత్వా కల్కానేతాంశ్చ దాపయేత్ ॥
 త్రికటు త్రిఫలా దంతీబీజసౌవర్చచిత్రకమ్ ।
 విడంగహింగులవణం దీప్యకం హస్తిసిప్పలీ ॥
 ఏతేషాం పాలికాన్ భాగాంస్త్రైవృతాఽష్టపలాని చ ।
 పిష్టాఽఽలోఽద్య క్షనైః పక్త్యా తతో మాత్రాం ప్రయోజయేత్ ॥
 నిహంత్యప్తవిధం గుల్మం జరరాణి విశేషతః ।
 పార్శ్వకుక్షిభవం శూలమామశూలమరోచకమ్ ॥
 అశీతిం వాతరోగాంశ్చ నాశయేన్నాత్ర సంశయః ।

టీ. వెల్లుల్లి 100 పలాలు. ఒకద్రోణము సిల్లలో కమాయముగాబెట్టి
 పాదాప కేషముగ కాచి, వడికట్టి, ఆందులో

1. త్రికటు, 2. త్రిఫలములు, 3. శుద్ధిచేసిన నేపాళపువిత్రులు
 4. సువర్చలవణము, 5. చిత్రమూలము, 6. వాయువిడంగము
 7. ఇంగువ 8. సైంధవలవణము, 9. ఓనుము, 10. గజసిప్పళ్లు
- ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక పలము.

చొప్పన తెగడవేరు 8 పలాలు. దీనిని చిన్న చిన్న ముక్కలుగ
 నరికి కలపవలెను.

వీటిని నూరి పై కమాయములో కలిపి 4 ప్రస్థములు ఆము
 దము చేర్చి తైలపాకవిధి ననుసరించి కాచి వడికట్టి 3 న్నూను
 మొదలు ఒక స్నూను వరకు, వేడినీళ్లతో గాని పాలతో గాని కలిపి
 ఈయవలెను. లేదా, ఆ యావ్యాధుల ననుసరించి అనుపానములను
 మార్చుకొనవలెను.

సన్నిహ్యదిక్షేరయోగము

1. బ్రహ్మజెముడు 2. 1వాకుడు

5. గువ్వ రెట్ట,
6. తెగడ చెక్క,
7. దంతివేరు చెక్క,
8. వేప చెక్క,
9. పొత్తి దుంప,
10. సైంధవ లవణము,

ఇవి సమాంశలు, వీటిని నూరి తేనె గలిపి ¹వర్తిచేసి నూళ్లు ²ద్వారములు కలిగిన, సుధిగతమైన, మర్మగతమైన, వ్రణములకు ³పెట్టిన ⁴వ్రణములు మానును.

పటోలాదియమకము

1. చేదు పొట్లకు రసము, 2. జాజిఆకు రసము,
3. వేపాకురసము 4. తేలుమణి ఆకురసము, 5. తులశాకు రసము,
6. నెయ్యి, 7. నూనె,

వీటిని కలిపి కాచిన తైలమును ⁹పుండుకులోపల వెలుపల భాగములలో పట్టించిన మానును.

మధుకాదిలేపము

1. యషిమధుకము, 2. గు¹⁰మ్మడి చెక్క, 3. లక్క,

¹¹ఇవి సమాంశములు. చూర్ణముచేసి, పుండుకు బెట్టిన పుండు మీద పెరిగిన కండ¹²కరిగి, పుండు నయమగును.

మధూకపత్ర ప్రయోగము

¹³ఇష్పాకులను ¹⁴పుండుమీదవేసి కట్టిన, వ్రణము నయమగును.

సురసాదిగణాతిదేశము

శ్లో. వ్రణేషు క్రిమిజుక్తేషు సురసాదిగణో హితః ।

పురుగులుపట్టిన ¹⁵పుండుకు సురసాదిగణ¹⁶ము మంచిది.

1. వత్తిబట్టించి	7. సాన	18. ద్రోచి
2. రాలంగల	8. సాన	14. వి
3. వత్తిపెట్టితే	9. పుంటి	15. పుంట
4. కా	10. ఎ	16. పుంటికి
5. సార	11. ముడు	17. మందులు
6. సాన	12. సరిగా	

తత్కమాయం పరిస్రావ్య విశాలే తాస్రభాజనే ।
 చిత్రతైలాథకం దత్వా కల్మానేతాంశ్చ దాపయేత్ ।
 త్రికటు త్రిఫలా దంతీబీజసౌవర్చచిత్రకమ్ ।
 విడంగహింగులవణం దీప్యకం హస్తిసిప్పలీ ॥
 ఏతేషాం పాలికాన్ భాగాంస్త్రీవృతాఽష్టపలాని చ ।
 పిష్టాఽఽలోఽద్య క్షనైః పక్త్వా తతో మాత్రాం ప్రయోజయేత్ ।
 నిహంత్యప్తవిధం గుల్మం జరరాణి విశేషతః ।
 పార్శ్వకుక్షిభవం శూలమామశూలమరోచకమ్ ॥
 అశీతిం వాతరోగాంశ్చ నాశయేన్నాత్ర సంశయః ।

టీ. వెల్లుల్లి 100 పలాలు. ఒకద్రోణము సిల్లలో కమాయముగాబెట్టి
 పాదాప కేషముగ కాచి, వడికట్టి, ఆందులో

1. త్రికటు, 2. త్రిఫలములు, 3. శుద్ధిచేసిన నేపాశపువిత్రులు
 4. సువర్చలవణము, 5. చిత్రమూలము, 6. వాయువిడంగము
 7. ఇంగువ 8. సైంధవలవణము, 9. ఓనుము, 10. గజసిప్పళ్లు
- ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక పలము.

చొప్పన తెగడవేరు 8 పలాలు. దీనిని చిన్న చిన్న ముక్కలుగ
 నరికి కలపవలెను.

వీటిని నూరి పై కమాయములో కలిపి 4 ప్రస్థములు ఆము
 దము చేర్చి తైలపాకవిధి ననుసరించి కాచి వడికట్టి 3 న్నూను
 మొదలు ఒక స్నూను వరకు, వేడినీళ్లతో గాని పాలతో గాని కలిపి
 ఈయవలెను. లేదా, ఆ యావ్యాధుల ననుసరించి అనుపానములను
 మార్చుకొనవలెను.

సన్నిహ్యదిక్షేరయోగము

1. బ్రహ్మజెముడు 2. 1వాకుడు

ఆరవభాగముగ కూర్చి కల్కముగ బెట్టి కాచిన ఘృతమును కేవలించిన వ్రణములు భగంధర వ్రణములు, గండమాలలు, నాడీ¹వ్రణములు²నయమగును.

భగ్న నిదానము

శ్లో. ద్విధాస్థిభంగో విక్షేయః³ కాండసంధిజభేదః⁴ ।

తమున్నయేదవసతము⁵న్నతం చావనామయేత్⁶ ॥

కీలు చొలంగుట, యముక విరుగుట, షిష్టు ఆస్థిభగములు రెండు విధములు.

చికిత్స

ఎముక విరిగిన పల్లమై యుండును అదిసమముగా తోమి కట్టవలెను.

విరుగుకు నెయ్యి పట్టించి తడిపాత్తులు వేసి సమముగా కట్టవలెను చలనీళ్లు చిలికించేది.

గోధుమపిండిని గాని కొఱ్ఱపిండిని గాని, మెత్తగా నూరి పట్టించవలెను. ¹⁰కణపపట్టను గాని మేడిపట్టను గాని రావిపట్టను గాని నొడుగ పట్టను గాని మెత్తగా నలగగొట్టి నెయ్యి పట్టించి విరిగిన చోటను పొదిగి పట్టి సమముగా కట్ట¹¹వలెను.

శ్లో. త్రిదినా త్రిదినా¹²ద్ధర్మే సప్తా¹³హే¹⁴మాక్ష¹⁵యేద్ధిమే ।

ఋతౌ తు శేషే పంచా²²హదస్థిభంగవశేన వా ॥

1. శో

2. ం

3. జా

4. జా

5. జా

6. మానుసు

7. ఎముకవిరిగి నందుకు

8. ధే

9. సాధ్యః

10. ంపు

11. గినదిన్ని

12. గినదిన్ని

13. దావిరిగినవి రండు

భేదాలు

14. కీలుచొలంగిన పాడై

యుండును. అది సమ

ముగా ప్రోసి కట్టెది

15. చేది

16. విరిగిన చోటను విరుగు

పించుగాని

17. క్షేది

18. ద్యు

19. హో

20. మా

21. హో

22. హాదత్త

తత్కమాయం పరిస్రావ్య విశాలే తాస్రభాజనే ।
 చిత్రతైలాథకం దత్వా కల్కానేతాంశ్చ దాపయేత్ ॥
 త్రికటు త్రిఫలా దంతీబీజసౌవర్చచిత్రకమ్ ।
 విడంగహింగులవణం దీప్యకం హస్తిసిప్పలీ ॥
 ఏతేషాం పాలికాన్ భాగాంస్త్రైవృతాఽష్టపలాని చ ।
 పిష్టాఽఽలోఽద్య క్షనైః పక్త్యా తతో మాత్రాం ప్రయోజయేత్ ॥
 నిహంత్యప్తవిధం గుల్మం జరరాణి విశేషతః ।
 పార్శ్వకుక్షిభవం శూలమామశూలమరోచకమ్ ॥
 అశీతిం వాతరోగాంశ్చ నాశయేన్నాత్ర సంశయః ।

టీ. వెల్లుల్లి 100 పలాలు. ఒకద్రోణము సిల్లలో కమాయముగాబెట్టి
 పాదాప కేషముగ కాచి, వడికట్టి, ఆందులో

1. త్రికటు, 2. త్రిఫలములు, 3. శుద్ధిచేసిన నేపాశపువిత్రులు
 4. సువర్చలవణము, 5. చిత్రమూలము, 6. వాయువిడంగము
 7. ఇంగువ 8. సైంధవలవణము, 9. ఓనుము, 10. గజసిప్పళ్లు
- ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక పలము.

చొప్పన తెగడవేరు 8 పలాలు. దీనిని చిన్న చిన్న ముక్కలుగ
 నరికి కలపవలెను.

వీటిని నూరి పై కమాయములో కలిపి 4 ప్రస్థములు ఆము
 దము చేర్చి తైలపాకవిధి ననుసరించి కాచి వడికట్టి 3 న్నూను
 మొదలు ఒక స్నూను వరకు, వేడినీళ్లతో గాని పాలతో గాని కలిపి
 ఈయవలెను. లేదా, ఆ యావ్యాధుల ననుసరించి అనుపానములను
 మార్చుకొనవలెను.

సన్నిహ్యదిక్షేరయోగము

1. బ్రహ్మజెముడు 2. 1వాకుడు

1, తెగడ చక్క 2, తేజోవతి 3, దంతిచక్క 4, మంజిష్టి
4. మాను పసుపు 5. పసుపు 6. రసాంజనము 7. వేపాకు
8. పీటిని నూరి పట్టించినను భగందరము, నాడీ ప్రాణములు నయ
మగును.

మాదీపలపు పండ్ల రసములూ

1. గన్నేరువేళ్ల చెక్క 2. పసుపు 3. దంతిచెక్క
4. పొత్తిదుంప 5. సైంధవలవణము

3. పీటిని 4. సమముగ నూరి మూనెకు ఆరవభాగముగ కల్ప
ముగ బెట్టుకుని కాచిన తైలమును పట్టించిన భగందరము 5. సయ
మగును.

పరిహార్యము

శ్లో. భగందరే పృష్ఠయాన మధ్వానం ¹⁰స్త్రీనిషేణమ్ ।

¹¹రూఢప్రణేపి యత్నేన వత్సరం పరివర్జయేత్ ॥

భగందర ప్ర¹²ణరోగమున ఇతరప్ర¹³ణరోగమున గుట్టము
నెక్కరాదు. ¹⁴అధికముగ నడవరాదు. స్త్రీ సంగమము చేయరాదు.
¹⁵పీటిని ఒక సంవత్సరమువరకు వర్జించవలెను.

గ్రంథ్యర్బుద చికిత్స

¹⁶1. ములక వేళ్లు 2. చిత్రమూలము 3. ¹⁷వాకుడువేళ్లు 4. పిప్పళ్లు

ఇవి ¹⁸సమాంశలు నేతికి నాలు¹⁹గవ భాగము కల²⁰కముగ బెట్టి
కాచిన ఘృతమును లోనికి గొన్నను గ్రంథులు ²²నయమగును.

1. యివి	9. ధరం	17. ప్రా
2. డా	10. త్రా	18. సరిగా
3. యివి	11. దృఢత్రణేన	19. గో
4. సరిగా	12. జాలకు	20. గా
5. రోభాగం	13. జాలకు	21. మానున
6.ంగా	14. తెరపు	22. చెడి
7. చను	15. యిన్న వర్జించేది	
8. మానున	16. నీళ్లున గిన్నెయ్యిన	

తత్కమాయం పరిస్రావ్య విశాలే తాస్రభాజనే ।
 చిత్రతైలాధకం దత్వా కల్కానేతాంశ్చ దాపయేత్ ॥
 త్రికటు త్రిఫలా దంతీబీజసౌవర్చచిత్రకమ్ ।
 విడంగహింగులవణం దీప్యకం హస్తిసిప్పలీ ॥
 ఏతేషాం పాలికాన్ భాగాంస్త్రైవృతాఽష్టపలాని చ ।
 పిష్టాఽఽలోఽద్య క్షనైః పక్త్యా తతో మాత్రాం ప్రయోజయేత్ ॥
 నిహంత్యప్తవిధం గుల్మం జరరాణి విశేషతః ।
 పార్శ్వకుక్షిభవం శూలమామశూలమరోచకమ్ ॥
 అశీతిం వాతరోగాంశ్చ నాశయేన్నాత్ర సంశయః ।

టీ. వెల్లుల్లి 100 పలాలు. ఒకద్రోణము సిల్లలో కమాయముగాబెట్టి
 పాదాప కేషముగ కాచి, వడికట్టి, ఆందులో

1. త్రికటు, 2. త్రిఫలములు, 3. శుద్ధిచేసిన నేపాశపువిత్రులు
 4. సువర్చలవణము, 5. చిత్రమూలము, 6. వాయువిడంగము
 7. ఇంగువ 8. సైంధవలవణము, 9. ఓనుము, 10. గజసిప్పళ్లు
- ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక పలము.

చొప్పన తెగడవేరు 8 పలాలు. దీనిని చిన్న చిన్న ముక్కలుగ
 నరికి కలపవలెను.

వీటిని నూరి పై కమాయములో కలిపి 4 ప్రస్థములు ఆము
 దము చేర్చి తైలపాకవిధి ననుసరించి కాచి వడికట్టి 3 న్నూను
 మొదలు ఒక స్నూను వరకు, వేడినీళ్లతో గాని పాలతో గాని కలిపి
 ఈయవలెను. లేదా, ఆ యావ్యాధుల ననుసరించి అనుపానములను
 మార్చుకొనవలెను.

సన్నిహ్యదిక్షేరయోగము

1. బ్రహ్మజెముడు 2. 1వాకుడు

మంగులకున్నా మొటిమలకున్నా సెలవిడిచి నెత్తుడు¹దీయ
వలెను.

శ్లో. లిం²పేత్ త్త్రా³దేణ మంజిష్టాం ముసలీమూలమేవ వా ।

మంజిష్టిని గాని సేలతాడి దుంపను గాని తేనెతో⁴ 3 అరగదీసి .
పూసినను మంగులు మొటిమెలు⁵ 4 నయమగుడు.

కుష్మప్రలేపము

చంగల్వకోష్ఠువును మాదీఫలము పం⁶డు రసములో⁷ ఏడు
మార్లు భావన చేసి తేనెతో⁸ 6 అరగదీసి పూసినను పిన్నవయస్కున
క్రొవ్వన బుట్టిన మొటిమెలు మంగులు⁹ 7 నయమగును.

లోధ్రాదిలేపము

1, లోద్ధుగచెక్క 2, 8 ధనియాలు 3, వస

9 పిటిని నూరి తేనె గలిపి పూసినను మొటిమెలు మంగులు
¹⁰ నయమగుచు.

తువర్యాదిలేపము

సారాష్ట్రమ్మత్తి¹¹ కను యవతౌర¹²మును తేనెతో¹³ గలిపి
పూసినను మంగులు మొటిమెలు¹⁴ 13 నయమగును.

యివాదికబళి

1, యవలు 2, స¹⁴ర్జరసము 3, లోద్ధుగచెక్క 4, వట్టి
వేళ్లు 5, మంగపండ్లు

1 నీడి

2. ప

3. రాసి

4. మానుసు

5. టి

6. రాచి

7. మానుసు

8. కొదమర్లు

9. యివి

10, మానుసు

11. కా

12. ం

13 మానుసు

14. జ్జె

తత్కమాయం పరిస్రావ్య విశాలే తాస్రభాజనే ।
 చిత్రతైలాథకం దత్వా కల్మానేతాంశ్చ దాపయేత్ ॥
 త్రికటు త్రిఫలా దంతీబీజసౌవర్చచిత్రకమ్ ।
 విడంగహింగులవణం దీప్యకం హస్తిపిప్పలీ ॥
 ఏతేషాం పాలికాన్ భాగాంస్త్రైవృతాఽష్టపలాని చ ।
 పిష్టాఽఽలోఽద్య క్షనైః పక్త్యా తతో మాత్రాం ప్రయోజయేత్ ॥
 నిహంత్యప్తవిధం గుల్మం జరరాణి విశేషతః ।
 పార్శ్వకుక్షిభవం శూలమామశూలమరోచకమ్ ॥
 అశీతిం వాతరోగాంశ్చ నాశయేన్నాత్ర సంశయః ।

టీ. వెల్లుల్లి 100 పలాలు. ఒకద్రోణము సిల్లలో కమాయముగాబెట్టి
 పాదాప కేషముగ కాచి, వడికట్టి, ఆందులో

1. త్రికటు, 2. త్రిఫలములు, 3. శుద్ధిచేసిన నేపాళపువిత్రులు
 4. సువర్చలవణము, 5. చిత్రమూలము, 6. వాయువిడంగము
 7. ఇంగువ 8. సైంధవలవణము, 9. ఓనుము, 10. గజపిప్పళ్లు
- ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక పలము.

చొప్పన తెగడవేరు 8 పలాలు. దీనిని చిన్న చిన్న ముక్కలుగ
 నరికి కలపవలెను.

వీటిని నూరి పై కమాయముల కలప 4 బ్రహ్మములు ఆము
 దము చేర్చి తైలపాకవిధి ననుసరించి కాచి వడికట్టి 3 న్నూను
 మొదలు ఒక స్నూను వరకు, వేడినీళ్లతో గాని పాలతో గాని కలిపి
 ఈయవలెను. లేదా, ఆ యావ్యాధుల ననుసరించి అనుపానములను
 మార్చుకొనవలెను.

సద్విహ్యదిక్షరయోగము

1. బ్రహ్మజెముడు 2. 1 వాకుడు

రాజికల¹నియెడు పిటకలు అవాలువలె నుండును. అవి పాకదశకు
ఁచ్చిన మహా నొప్పి గలిగి యుండును,

జాల²గర్దభమనగ చలంది అందురు.

అది వాపు గలిగి యెట్టునై సా³కమునకు వ⁴చ్చిన జ్వరమును
పుట్టించును.

శ్లో. ⁵త్రిముఖి పిడకా ప్రోక్తా జ⁶త్రూర్ధ్వ మి⁷వేల్లికా ।

⁸వృతా⁹దీంస్తు జాలాంతాం¹⁰శ్చి తే¹¹గల్లి¹²కాన్ ।

శ్లో. కక్షస్తలేషు ¹³దాహధ్యా పిశకా సా²గ్నిరోహిణీ ।

విసర్వోక్తేన విధినా ప్రత్యాఖ్యాయాగ్ని రోహిణీమ్ ।

మూడు ము¹⁴ఖములుగల పిటకక్రోలే ముఖము మీద క¹⁵లిగిన
¹⁶ఇరివేల్లి కందురు.

అగ్నిరోహి¹⁷ణి యనగ చంకక్రిందను సన్నపు పొక్కుతోగూడిన
¹⁸పిటక. ఈ చెప్పినవాటి ¹⁹కన్నిటికిని విసర్వచికిత్సలను భేదమెఱింగి
²⁰చేయవలెను.

శ్లో. పంచా²¹హతాతు సప్తా²²హత్ పక్షాద్వా ²³హంతి జీవితమ్ ।

పైనచెప్పిన అగ్నిరోహిణి అయిదు ది²⁴నములలోగాని ²⁵ఏడు దిన
ములలో గాని లేదా పదిహేను ²⁶దినములలో కాని చంపును.

అది యెఱింగి చికిత్స చేయవలెను.

1. నిపిశగాకు
2. కర్ణ
3. క్షా
4. చెప్పినా
5. తృ
6. తిగ
7. వి
8. ందిస్తు
9. చి

10. చ్చ
11. గా
12. ఖా
13. గల్లి
14. పొక్కులకు సర్వపాలకు
గల్లికలకు చికిత్సచేసేది
15. మజ్జాలః
16. ఇమనంగాను
17. పిశంకశేరు

18. కల్లా
19. చేసేది
20. హా
21. హః
22. ంశేరి
23. ఈచెప్పిన
24. నాలుగు
25. ఆరుదినాలకు
26. నాలకు

కదరము

శ్లో. పాదే ¹కోలవదుత్పన్నో గ్రంధిః ²కదరముచ్యతే ।

శస్త్రేణోత్కృత్య నిశ్చేషం స్నే³హేన ⁴కదరం ⁵దహేత్ ।

పాదముమీదను పొడవుగ గ్రంధి బుట్టిన దానిని ⁶కదరమందురు,
⁷దానిని ఛేదించి, స్నేహముతో దాహము చేయవలెను.

శ్లో. నీరుజః పిడకాః ప్రోక్తా ⁸బాలానామజగల్లికా ।

విస్రావయేజ్వలూకాభిః అప⁹క్వామజ్జగల్లికామ్ ॥

యవప్రఖ్యచికిత్స

శ్లో. స్వేదయిత్వా యవప్రఖ్యాం విలయాయ ప్రలేపయేత్ ।

దాదుక్ష్మమనో¹⁰హ్వలైః ¹¹తిథాసర్వ పగర్దభాక్ ॥

యవగింజలవలె నుం¹²డెడి పొక్కు¹³లను పామాణగర్దభమ¹⁴నెడి
పొక్కు¹⁵లను ¹⁶ముందుగ కాచి తరువాత

1. సరళదేవదారు 2. చెంగల్వకోష్ఠపు 3. మణిశిల

వీటిని స¹⁷మముగ నూరి పట్టించిన నయమగును.

శ్లో. పక్తా¹⁸ తామజగల్లిం చ ¹⁹వ్రణవత్సముపాచరేత్ ।

²⁰అజగల్లిక పక్వమునకు వచ్చిన యెడల, ఛేదించి వ్రణచికిత్సను
చేయవలెను.

1. ఖలవిదుత్పన్నే	నను లేతాయెనా జలగ	20. స్తాన్న
2. కంధ	చేత పెత్తురు దీ యిం	21. జాశ్వన
3. హా	చేది అజగ శమ న గా	22. పక్వానకు వచ్చెనా
4. గ	పెద్దకురుపు పేరు	చిచ్చివ్రణచికిత్స చేయ
5. జమేత్	12. హంతేః	వలసినది
6. అదిచించివేడి చ మురు	13. రిపో ¹⁴ హణపగ ర్ద భాక్	శ్లో ఆపక్రాం దాల జం
బోసేది	14. ండె	వృత్రాతోయ పూయ
7. కాలా	15. లున్ను	ఘనోన్న తా
8. గా	16. వే	అండాంజమనేది చీము
9. క్వ	17. లున్ను	నీళ్లు నిండివట్టువై పొడవై
10. నా	18. కాచేది	యుండును అదివ్రణ చికి
11. బాలలకు అజగశంపుట్టి	19. రిగా	త్సను మాన్వేది

గ్రంథినిదానచికిత్సలు

శ్లో గ్రందయః పంచధా మద్వా కచ్చపీ కచ్చపోన్నతా ।
 కర్ణస్యోర్ధ్వం సమంతాద్వా పిటకా కఠిన్తోన్నతా ॥
 శాలుకాభోఽథ శిశిరః శోఘః స్వల్పరుజః స్థిరః
 హనుసంధిసముద్భూత ప్రోక్తః పాపాణ్యర్థభః ॥
 విదారికందకఠినా విదారీ కక్ష¹వక్షణే ।

గంధులు ఐదాటు ²విధములు. కచ్చపీమనునది తాబేలు చిప్ప
 వలె నుండును. చెవులమీదగాని ⁴చుట్టుగాని గట్టిగను వట్టువోగను
 పిటకవలె నుండిన దానిని కర్ణపిటక యందురు.

కలువనుంపవలె మెత్తనై నొప్పిగలిగి చల్లనై వాపుగలిగి
 యుండిన దానిపేరు పాపాణ్యర్థభమందురు. చంకలో నేలగుమ్మడి
 గడ్డవలెనుండిన దానిని విదారికా గ్రంథి యందురు,

శ్లో. విదారికాయాం ¹¹హృత్వాస్రం గ్రంథిరోగ¹²పదాచరేత్ ।

విదారికా గ్రంథుల¹³లలో రక్త ¹⁴మోక్షణము చేసి గ్రంథిరోగ
 చికిత్సను ¹⁵చేయవలెను.

శ్లో. ప్రవృద్ధం బహుచ్ఛిద్రం వా సశో¹⁶ఘం మర్మశే స్థితమ్ ।

వల్మీకం హస్తపాదోర్ధ్వం వర్జయేదిత¹⁷రత్నుః ॥

శ¹⁸స్త్రీణామ్రుత్వ సందహ్య వ్రణవత్సముపాచరేత్ ।²⁰

1. కారుక భావతితాలో	మదురు
శోఘస్వాల్పరుజస్థిరః	10. డెనా
2. పుం	11. లేను
3. శేదా	12. హరేద్రక్తం
4. న	13. వితా
5. సమమున	14. కు
6. యై	15. తీసి
7. నై	16. నేది
8. డెనా	17. భం
9. పేరు కర్ణో ద ర్థో ధ్వ	18. రాడ్చునా

19. శ్రీణా
 20. వ్రణముపుట్ట కోళ్లువారి
 వాపు గలిగి ఈ సమై
 పూడెనా దాది పేరు
 వాల్మీకమందురు
 అదిమర్మస్థానాంగనక
 కాళ్లుచేతులున్న గౌర
 కడమదిమ్మల నాయవా
 శస్త్రాన కీళి కాలిచి
 వ్రణచికిత్స చేసేడి

యోనివ్యాధి చికిత్స

1. భూతులసి వేళ్లు,

2. పిప్పళ్లు,

వీటిని కల్కముగా బుచ్చుకొని ఆ మిద సారాద్రాగించవలెను.

మరియొకటి

1. సిప్పళ్లు,

2. నల్లజీలకఱ్ఱ,

వీటిని కల్కముగా బుచ్చుకొని ఆమిద సారాద్రాగించవలెను,

మరియొకటి

సౌవర్చ లవణమును కల్కముగా బుచ్చుకొని ఆమిద సారాద్రాగిం¹చవలెను.

జ్వరయోగము

మోని శూలకు ²యోనికందలకు ఆరగ్యధాదిగణము³తో సేచనము చేయవలెను.

బలాధాన్యంతరత్తైలము

చిట్టాముట్టివేళ్ళ కషాయము 6-ప్రస్తములు. పాలు 6-ప్రస్తములు దశమూలములు, ప్రత్తిగింజలు, యవలు, ఉలవలు, ⁴వీటితో కాచిన కషాయము ఒక ప్రస్తము, నూనె ఒక ప్రస్తము, కల్కద్రోవ్యములు.

1. మేద,

2. మహా మేద,

3. సరళ దేవదారు,

4. మంజిష్ఠ,

5. కాణోళి,

6. క్షీరకాణోళి,

7. శ్రీగంధము,

8. సుగంధి వేళ్లు,

9. చంగల్యకోష్ఠువు,

10. గ్రం⁷ధి తగరము,

11. జీవకము,

1. యోని శూలకున్ను

3. మందానకున్ను

6. వ్యాలు

మందానకున్ను

4. చేతమాన్నేది

7. భృ

2. చేది

5. కూడాకాచిన

గ్రంధినిదానచికిత్సలు

శ్లో గ్రందయః పంచధా వడ్వా కచ్చపీ కచ్చపోన్నతా ।
 కర్ణస్యోర్ధ్వం సమంతాద్వా పిటకా కఠిన్తోన్నతా ॥
 శాలుకాభోఽథ శిశిరః శోఘః స్వల్పరుజః స్థిరః
 హనుసంధిసముద్భూత ప్రోక్తః పాషాణగర్దభః ॥
 విదారికందకఠినా విదారీ కక్ష¹వక్షణే ।

గంధులు ఐదాటు ²విధములు. కచ్చపమనునది తాబేలు చిప్ప వలె నుండును. చెవులమీదగాని ⁴చుట్టగాని గట్టిగను పట్రువగను పిటకవలె నుం⁷డిన దానిని కర్ణపిటక యందురు.

కలువనుంపవలె మెత్తనై నొప్పిగలిగి చల్లనై వాపుగలిగి యుం⁹డిన దానిపేరు పాషాణగర్దభమందురు. చంకలో నేలగుమ్మడి గడ్డవలెనుం¹⁰డిన దానిని విదారికా గ్రంధి యందురు.

శ్లో. విదారికాయాం ¹¹హృత్వాస్రం గ్రంధిరోగ¹²వదాచరేత్ ।

విదారికా గ్రంధుల¹³లలో రక్త ¹⁴మాక్షణము చేసి గ్రంధిరోగ చికిత్సను ¹⁵చేయవలెను.

శ్లో. ప్రవృద్ధం బహుచ్ఛద్రం వా సశో¹⁶భం మర్మశే ఫితమ్ ।

వల్మీకం హస్తపాదోర్ధ్వం వర్జయేదిత¹⁷రత్సవః ॥

శ¹⁸స్త్రీణామ్రుత్య సందహ్య వ్రణవత్సముపాచరేత్ ।²⁰

1. కారుక భావతితాలో	మదురు
శోఘస్వాత్పరజస్థిరః	10. డెనా
2. పుం	11. శీను
3. శేదా	12. హరేద్రక్రం
4. ను	13. వితా
5. సముము	14. కు
6. యై	15. తీసి
7. నై	16. నేది
8. డెనా	17. భం
9. పేరు కర్ణో ద ర్ధో ధ్వ	18. రాడ్చునా

19. శ్రీణా

20. వ్రణముపుట్టి కోళ్లువారి వాపుగలిగి ఈ సమై పూడెనా దాది పేరు వాల్మీకమందురు అదిమర్మస్థానాలగునక కాళ్లుచేతులున్న గౌర కడమదిక్కుల నాయవా శస్త్రాన కీక కా లి చి వ్రణచికిత్స చేసేది

ఇవి సమాంశలు. నేటికి 4వ-భాగముగ గూర్చి, కృష్ణానామ సంవత్సరమున కేవలమున నేవించిన యోనిదోష¹ములు, శుక్లదోష²ములు శమించును.³

బుతున్నా సముచేసిన వెంటనే ఈ ఘృతమును నేవించిన గర్భము కలుగును.

నారసింహచూర్ణము

శ్లో. ప్రస్థం శతావరీచూర్ణం ప్రస్థం గోక్షురకస్య చ ।
 వారాహ్య వింశతిపలం గుభూచ్ఛ్యాః⁴ పంచవింశతిః ॥
 భల్లాతకానాం ద్వాత్రింశత్ చిత్రకస్య⁵ ఓదశైవ చ ।
 తిలాలాం లుంచితానాం చ ప్రస్థం సమ్యగ్విచూర్ణితమ్ ।
 త్రూషణస్య పలాన్యోష్ఠౌ శర్కరాయాశ్చ సప్తతిః ॥
 మాషీకం శర్కరార్థం చ మధునో⁶ర్ధం చ గోఘృతమ్ ॥
 శతావరీసమం దేయం విదారికం⁷ద చూర్ణకమ్ ॥
 త్రిఫలాయాః శోధితాయాః ప్రస్థమేకం విచూర్ణితమ్ ।
 సర్వాణ్యేతాని సంస్పృజ్య స్నిగ్ధభాండే వినిషీపేత్ ॥
 పలార్థం చ పలం యు¹⁰జ్య దేధేవ్యం చాత్ర భోజనమ్ ।
 మాసద్యయ ప్రయోగేణ శతం జీవతి నీరుజః ॥

¹¹దానిగుణములు

శ్లో. సకాంచనాభో మృగరాజవిక్రమ-

స్తరంగవేగాధిక వేగయుక్తః ।

స్త్రీణాం శతం గచ్ఛతి యావనస్థం

శ్రీనారసింహహ్వాయచూర్ణసేవీ ॥

1. పా

2. పా

3. యాన్యుస్త్రీస్సాల్పాడు
 (నాల్గోవాడు) చేసే
 నేవించినను సం తానం

గల్లను

4. శతదైవచ

5. తదైవచ

6. పా

7. ర్భ

8. కైశ్వరార్థ

9. శతం

10. విజయ

11. తద్గుణము

1. పిల్లి తేగవేళ్లపొడి, ఒక ప్రస్థము, 2. పల్లేరు వేళ్లపొడి ఒక ప్రస్థము 3. తాడిదుంపలపొడి 20 పలములు 4. తిప్పతీగపొడి 20 పలములు 5. జీడిగింజలపొడి ¹/₃₂ పలములు 6. చిత్రమూలపు చూర్ణము ²/₁₀ పలములు 7. నువ్వుపప్పుపొడి ⁵/₁₆ ఒక ప్రస్థము 8. త్రికటుక చూర్ణము 8 పలములు 9. పంచదార ⁴/₇₀ పలములు 10. తేనె 35 పలములు 11. ఆవునెయ్యి 17 ¹/₂ పలములు 12. నేలగుమ్మడి గడ్డలపొడి ⁵/₁₆ ఒక ప్రస్థము, 13. త్రిఫలచూర్ణము ⁶/₁₆ ఒక ప్రస్థము

వీటిని కలిపి 7 చెమర్చుకుండ బెట్టి ప్రతిదినము రెండు నెలలు సేవించిన శిష్యుర్రోగములు శమించి నూరు సంవత్సరములు బ్రతుకును.

⁹యథేష్ఠముగ భోజనము చే¹⁰యవలెను. సువర్ణకాంతి గలిగి సింహపరాక్రమము గలిగి అశ్వవేగము గలిగి నూరుగురు స్త్రీలనైనను పిచ్చుకవలె రమించును. ¹¹పరాక్రమవంతులైన పుత్రులు గలుగుదురు.

వాణీకరయోగము

1. పల్లేరువిత్తులు, 2. గొబ్బివిత్తులు, 3. పిల్లితేగలు,
4. దూలగొండి విత్తులు, 5. నువ్వులు, 6. మినుములు,

యివి ¹²సమముగ చూర్ణముచేసి పంచదార సమేతముగ క²ర్న మెత్తు ఆవుపాలతో³ సేవించిన మదించిన స్త్రీలను నూరుగురిని రమించ సత్తువ గలుగును.

1. ప ౨౨
2. ప 3౨
3. స ౧౦
4. ప ౮
5. ప ౮౦
6. ఫ 8౫
7. ప ౧౨

8. స ౦
9. స ౦
10. చమరు
11. తోగలు
12. లెస్సుగా
13. నేడి
14. పిర పుత్రులను

15. గాంచి యానారసంహ చూర్ణము చేత బ్రతుకుదురు
16. సరిగా
17. రష

శోభింస

శ్లో. కాసమర్దస్య బీజాని తన్మూలం బలి చందనమ్ ।
మూషపాపాణానాయుక్తం ¹లేపః శోభనివారణః ॥

1. కసివింద విత్తులు, 2. కసివిందవేరు, 3. గంధకము,
4. శ్రీగంధము, 5. యిల్లిపాపాణము

ఇవి సమాంశలు. వీటిని నీళ్ళతో నూరి లేపనముచేసిన శోభలు కుష్మపులు ³నయమగును.

మూత్రకృచ్ఛనిధానము

శ్లో. అశ్చైవ స్యుర్మాత్రకృచ్ఛాణి రూక్షతీష్ణోష్ణ భోజనాత్ ।
వాతాత్సశూలం స్రవతి మూత్రం విశ్లేస దాహోపత్ ॥
కఫేన శీతలం సాంద్రం దుశ్చికిత్స్యం త్రిదోషజమ్ ।
రక్తజం రక్తసంస్రా⁷వి శుక్లసంస్రావి శుక్లజమ్ ॥
అశ్మశ్మ⁸ వా⁹స్థితో భి¹⁰న్నో¹¹సా ¹¹శర్కరాశ్మరీ ।

రూక్షద్ర¹²వ్యముల చేతను, తీష్ణద్ర¹³వ్యముల చేతను, ఉష్ణద్రవ్యములచేతను, ఉష్ణభో¹⁴జనముల చేతను మూత్రకృచ్ఛము ఎనిమిది ¹⁵విధములు.

వాయువువలన నొప్పిగలిగి స్రవించును. పైత్యము వలన మంట గలిగి స్రవించును. క్లేష్మమువలన చల్లనై చిక్కనై స్రవించును. త్రిదోషజము యీమూడు వి¹⁶ధములుగ ¹⁸స్రవించును. అది అసాధ్యము. రక్త

1. భ
2. లేపనీర్ధనివారణమ్
3. ఉచేస్తే
4. మానును
5. అ బై స్యుర్మాత్ర కృచ్ఛాణి
6. దోషనాత్

7. యే
8. ది
9. ది
10. శ్మరి
11. స్థి
12. స్నాహా
13. భ

14. వ్యా
15. జ
16. భేదాదాలై పుట్టును
17. ధాల
18. వెళ్లును

మువల్ల బుట్టి¹న రక్తము స్రవించును. శుక్లము వలన బుట్టిన శుక్లము స్రవించును. ²మూత్రవస్థిలో ³తాయవలెనున్న అశ్మరి యందురు. ⁴పై చెప్పిన “అశ్మరి” చిన్నదైన యెడల యినుకవలె స్రవించును.

తచ్చికిత్స

శ్లో. సర్వకృచ్ఛేషు సంశస్తం ⁵వస్తికర్మ విరేచనమ్ ।

శర్కరా ⁶సయవతా⁷రా సర్వకృచ్ఛి⁸విభేదసి ।

సకలకృచ్ఛలకు ఉత్తరవస్తి, ⁹విరేచనము మంచివి. శర్కర¹⁰ర యవతారము ¹¹పి¹²ని సేవి¹³ంచిన సకలకృచ్ఛలు ¹³నయమగును.

శ్లో. గోక్షురస్య ఫలం పిష్ట్యా పయసా సగుడం పిబేత్ ।

పల్లేరుగాయలను పాలుపోసి నూరి రసమును పిడిచి బెల్లము గలిపి సేవించిన సకల కృచ్ఛలు ¹⁴నయమగును.

శ్లో. మూత్రకృచ్ఛేషు సర్వేషు శర్కరా వా వికేషతః ।

పంచదారను సేవి¹⁵ంచిన సకలకృచ్ఛలు ¹⁶నయమగును.

నొప్పి మంట నెత్తురు గల కుచ్ఛలకు

నారికేళాంబుప్రయోగము

శ్లో. యే నారికేళాంబు ¹⁷నిశాం గుడం చ

పిబంతి ¹⁸కుస్తుంబరుకల్కమిశ్రమ్ ।

తే మూత్రకృచ్ఛం సరుజం సదాహం

సరక్తమప్యశు వినాశయ²⁰న్తి ।

1. తే

2. తే

3. దస్త్రనింబు

4. ట్రితే కల్లుపిరి గిం చు ను

5. శర్కరా వా శ్మలై తే ను

పగిలి ను

6. త్రి

7. నిరూపా

8. స

9. రం

10. భ్రాభవేదసి

11. తే

12. రాను

13. న్నా

14. స్తేను

15. న్నా మానును

16. న్నామానును

17. స్తే

18. మానును

19. గుడాంబునాశం

20. స్త్రీ

నారికేళపు నీ¹ళ్లలో² ధనియాలు పసపు, మారిన ముద్దను బెల్లము కలుపుకొని నేవించిన నొప్పి మంట నెత్తుదుతో గూడిన మూత్రకృచ్చులు³ క్షమించును.

ఏలాదిచూర్ణము

శ్లో. ఏలాశ్మభేదకశిలాజితుపిప్పలీనాం

చూర్ణాని తండులజలై⁴ర్దులితాని పీత్వా ।

యద్వా గుడేన సహితా⁵న్యవలిహ్య⁶నూన

మాసన్నమృత్యురపి జీవతి మూత్రకృచ్చిం ॥

1. ఏలకులు 2. శిలాజిత్ 3. పిండివేళ్లు 4. పిప్పళ్లు

ఏటిని చూర్ణముచేసి పస గడుగులో గలిపి గాని బెల్లముగలుపు కొని గాని నేవించవలెను. ⁵దీనివలన ఆ సన్నమృత్యువు గలవాడై సను మూత్రకృచ్చురోగి జీవించును.

కతకాదికషాయము

శ్లో. జలప్రసాదాఖ్య సువర్చలాఖ్య

శతావరీగోక్షుర సిద్ధ¹⁰మంబు ।

పురాన్వితం ¹¹హంత్యనిలో¹²బ్బణాని

కృత్రాచ్చి¹³ కృత్రాచ్చిణ్యపి ¹³సద్య ఏవ ॥

1. చిల్లగింజలు 2. ప్రొద్దుపొడుపువేళ్లు 3. పిల్లితేగలు
4. పల్లేదవేళ్లు,

1. కొతశుర

2. మామను

3. లుకా

4. స్యుపరి

5. మానా

6. ఇని

7. చేది

8. ఇందు స మృ త్యు ప శ్య

మైన కృచ్చులై నా
మామను

9 ముఖ్యం

10. సాం

11 ల్వణీని

12. శుద్ధవేయేత్

ఇవి సమాంశలు. కషాయము బెట్టి మహిసాక్షి గుగ్గులును కలిపి ¹సేవించిన వాతకృచ్ఛలు ²నయమగును.

కూష్మాండప్రయోగము

శ్లో, కూష్మాండవల్లిస్వరసం రసం వా
పిబంతి యే శర్కరయా విమిశ్రమ్ ।
తేషాం భవిష్యంతి భవాంతరే చ
స మూత్రకృచ్ఛాణి విచిత్రమేతత్ ॥

గుమ్మడి తీగె కషాయమును కాని దానిరసమును గాని శర్కర కలుపుకొని సేవించిన మూత్రకృచ్ఛలు ³నయమగును.

గోపాంగనాదికషాయము

శ్లో, గోపాంగ నాభీ⁴రు కశే⁵రువారి
విదాదిగోకటంక సంభృతాంభః ।
సశర్కరం తచ్ఛరణం సరాణాం
మూత్రప్రణావగ్రహపీడితానామ్ ॥

1. నుగంధివేళ్ళు 2. పిల్లిపీచరవేళ్ళు 3. నామదుంపలు
4. నేల గుమ్మడిగడ్డ 5. పల్లేరువేళ్ళు

⁶పీటిని కషాయము బెట్టి ఈ కషాయములో నాలుగవ భాగము శర్కర గలిపి సేవి⁷ంచిన మూత్రకృచ్ఛలు ⁸నయమగును.

వీనీశిగ్రు కషాయము

శ్లో, గోపగోశిగ్రుమూలో⁹త్థ కషా¹¹యో²శ్శ్చరి పాతనః ।

1. స్తేను

2. మానుష

3. మానుష

4. కు

5. కు

6. చల్లిగడ్డలు

7. యివి

8. స్తేను

9. మాను

10. క్ష

11. యా

కాదుమునగవేళ్ళు కమాయము బెట్టి ఆ కమాయములో శౌంఠి
పిప్పలి గలిపి సేవిం¹చిన ²తాయీ ఊడిపడును,

సువర్చలాప్రయోగము

శ్లో, మూలం కపోతవంకాయా స్త్రక్రేణాశ్శ్మరివాతనమ్ ॥

ప్రాద్దుపొడుపు వేళ్ళను నూరి చల్లతో సేవించిన కల్లూడిపడును,

శృంగబేరాదిచూర్ణము

శ్లో, శృంగబేరయవక్షారపథ్యాకాలేయకాన్వితః ।

దధిమండో భినత్యుగ్రశర్కరామశ్శరీమపి ॥

1. అల్లము, 2. యవక్షారము, 3. కరక్కాయ 4. పీత

చందనము

ఇవి సమాంశలు చూర్ణము చేసి తేతెపెరుగునఁ గలిపి సేవించిన
ఉష్ణమువలనఁ బుట్టిన శర్కరాశ్మ³రి ⁴నయమగును,

కటుత్రయాదిలేపము

శ్లో, కటుత్రయపచాహింగుసింధుసర్వపమూలకైః ।

⁵అథోనాథేః ప్రలేపః స్యాన్నూత్రవ్యాధివినాశనః ॥

1. త్రికటుకములు, 2. వన, 3. హింగువు, 4. సైధవ
లవణము, 5. ఆవాలు, 6. ముల్లంగివిత్తులు,

ఇవి సమాంశలు కలయ పోసి నూరి పెచ్చగా జేసి ⁷పొత్తి కడు
పున పూయవలెను. మూత్రకృచ్ఛలు ⁸నయమగును.

1. సేన

2. రా

3. రీమూత్ర

4. ముమానును

5. అయఁమాచ

6. శ్మేద్ర

7. కాలు

8. కింగడుపునబూసేది

మూత్రవిరేచనలేపము

శ్లో. ¹పిష్టా శ్వదంష్ట్రాఫలమూషికావి-

²డుర్వాదశీబీజాని సకాంజికాని ।

ఆ³లేప్యమానాని హి నాభివస్థాః

మూత్రస్య నిష్క్రందకరాణి సద్యః ॥

1. పల్లేదివిత్తులు, 2. ఎలుకపెంటికలు 3. దోసవిత్తులు

ఇవి సమాంశలు కలయ పోసి నూరి బొడ్డునోపట్టించి ⁷పాత్తి గడుపున బట్టించిన ఆ క్షణముననే మూత్రము విడుచును.

శ్లో. మూత్రకృచ్ఛేషు సర్వేషు ⁸హితం వస్త్యామయాంతకమ్ ।

తద్వత్రికంటకఘృతం చూర్ణం వా నారసింహకమ్ ॥

సకలకృచ్ఛలకు వస్త్యామయాంతకఘృతము ⁹త్రికంటకఘృతము నారసింహచూర్ణము, ఇవి మంచివి.

మేహనిదానము

శ్లేష్మమేహములు

శ్లో. ఉదకేక్షుసురా¹⁰పిష్టసికతాసాంద్రసంజ్ఞికాః ।

శనైశ్శీతల¹¹శుక్లాహ్వ ¹²లాలామేహః క¹³ఘాత¹⁴కాః ।

1 ఉదకమేహము, 2 ఇక్షుమేహము, 3 సురామేహము,

4 పిష్టమేహము, 5 సికతామేహము, 6 సాంద్రమేహము

7 శనైశ్చేహము, 8 శీతలమేహము, 9 శుక్లమేహము, 10 లాలామేహము

ఇవి శ్లేష్మసం¹⁶భవములు.

1. మానుసు

2. ది

3. చీమిన

4. వేవ్య

5. సా

6. బెట్టి

7. కంగ

8. బెట్టిస్తే

9. మవ

10. తస్వతై

11. ది

12. తాంహ్వశు

13. నీలమేహః

14. హ

15. క

16. ధానాలు

పిత్తమేహములు

శ్లో. హరిద్రా¹నీలమంజిష్ఠా²తూరరక్తాంజనాహ్వయాః ।

పిత్తజాః

1 హరిద్రమేహము, 2 నీలమేహము, 3 మంజిష్ఠమేహము
4 తూరమేహము, 5 రక్తమేహము, 6 అంజనమేహము,

ఇవి పైత్యసం¹భవములు.

వాతమేహములు

వాతజాస్ప²ద్విర్మధు³మజ్జవసాహ్వ⁴యాః ॥

1 సర్పిర్మేహము 2 మధుమేహము, 3 మజ్జామేహము
4 వసామేహము ఇవి వాతసం⁵భవములు

వాతాదిమేహమూత్రపరీక్షణనిధి

శ్లో. వాతపిత్తకఫమేహా⁶సంభవాత్

మూత్రతో⁷గ్నిని⁸హితాత్ పరిపక్వాత్ ।

పంచ సప్త నవ భాగతః క్రమా -

తృల్కముద్భవతి చాపి రసా⁹భ్యమ్ ॥

మేహ రోగికి మూత్రపరీక్ష⁹చేయువిధము. మూత్రమును కాచగ
ఐదవ¹⁰ భా¹¹గమున కల్కము కట్టి¹²న వాతాధిక్యత కలదని యెఱుంగ
13వలెను. 14ఏడవ 15భాగమున కల్కము కట్టి¹⁶న 17పిత్తమధికముగ
నున్నదని యెఱుంగవలెను. 18తొమ్మిదవ 19భాగమున కల్కము కట్టి²⁰న
క్షేప్య²¹మధికముగనున్నదని యెఱుంగవలెను.

1. హ	10. జ్ఞముఖతః	19. గా
2. శ్వేను	11. భ్యద్	20. తేను
3. హస్తే	12. చూచేలాగు	21. పైత్య సంబంధమని తెలిసేది
4. య	13. గాను	22. డో
5. ధానాలు	14. డో	23. కా
6. హస్తిమేహములు	15. గా	24. తేను
7. మొదలైనవి	16. తే	25. సంబంధమని తెలిసేది
8. బంధాలు	17. తసంధాన మని తెలిసేది	
9. సమంధాక	18. యేడో	

సాధ్యాసాధ్యములు

శ్లో. సాధ్యాః కథా¹త్థాః పిత్రో²త్థా యాప్యా³స్త్యాజ్యాస్తూ వాతజాః ।

శ్లేష్మమేహము సాధ్యము, పైత్యమేహము క్రియాప్యము వాత
మేహము అసాధ్యము,

తచ్చికిత్స

శ్లో. మేహార్తే సబ⁴లే శ ⁵స్తం⁶వమనం సవిరేచనమ్ ।

మేహరోగి⁷బలము కలిగియున్నయెడల వాంతి విరేచనములను
చేయించవచ్చును.

శ్లో. నిశాకల్మయుతో ధాత్రీస్వరసో మాక్షికాన్వితః ।

గుభూచీస్వరసో వాపి శిసత్వం వా సర్వమేహజిత్ ॥

ఉసిరిక కాయల రసముతో పసుపు నూరి కలిపి తేనెతో
సే¹⁰వించిన ¹¹మేహములు నయమగును.

లేదా తిప్పతీగె రసమును గాని, తి సత్తునుగాని తేనెతో
¹²సేవించిన సర్వమే¹³హములు నయమగును.

శ్లో. సారముష్క-కకింజల్కం కల్కమక్షమితం¹⁴చరేత్ ।

ధాత్రీరసే త్సౌద్రయుతే సర్వమేహహరం పరమ్ ॥

1. ఇపు చెక్క,

2. ముష్క-కకింజల్కము,

¹⁵పీటిని సమాంశలుగా నూరిన కల్కము కర్షమెత్తు ఉసిరిక
కాయల రసముతో తేనెను గలుపుకొని ¹⁷సేవించిన సకల మేహములు
నయమగును

1. ధ్వాత్తోదా

2. త్యా

3. కష్టసాధ్యము

4. ల్యచ

5. స

6. సంచ

7. కిశత్వంగలిగినా

8. న లభయిచ్చేది

9. స్తేను

10. హిలుమానుస

11. గొంఠె

12. హిలుమానుస

13. ష్క-కకంలంటి

14. వండిచేత్

15. యివి

16. స్తే

17. హిలున్నుమానుస

శ్లో. ¹స్వర్ణపుష్పాశ్చ పంచాగం ఛాయాశుష్కం చ కారయేత్ |

తదద్ధామలకం చైవ తద²ర్థం రజసిద్వయమ్ ||

తక్రేణ మధునా వాపి సర్వమేహవిశినాశనమ్ |

తంగేడు చెట్టుయొక్క పంచాం గ⁴ములను నీడను యెండించి చూర్ణముచేసి దీనికి సగముభాగము ఉసిరికపప్పు చూర్ణము, దీని సగముభాగము మానుబసపు మంచిపసుపుల చూర్ణముచేసి ⁵పైపంచాంగ చూర్ణములో కలిపి తేనెతోగాని చల్లతోగాని సేవించిన సకల మేహములు ⁶నయమగును.

శ్లో అశ్వత్థ బీజం హరిణస్య శృంగం

తక్రేణ వీతం మధునా ⁷థ వీతమ్ |

సర్వప్రోమేహం సహ⁸పైవ హన్యా

ద్వశాననం దాశరథిర్యదైవ ||

రావి విత్తు¹⁰లను ¹¹ఇవికొమ్ము¹²లను నూరి కర్ష మెత్తు, చల్లతోగాని తేనెతోగాని సేవించిన రఘునాథునిచేత రావణుండు ¹³సంహరించి టడినట్లు సహలమేహములు హరించబడును

శ్లో. త్రిఫలావేణుపత్రాబ్జ¹⁴పాతాశ్వాధః సమాక్షికః |

కుంభయోనిరివాంభోధే దే¹⁵ర్కేహోణాం శోషద్రువమ్ ||

1. త్రిఫలములు,

2. వెదురాకు,

3. ముస్తలు,

4. పాఠ వేళ్లు,

1. తలపాటక

7. చ

13. పోయినట్లు

2. రాత

8. త్ర

14. హోలున్నమానును

3. సశ్యేతి

9. పై

15. ధిమేహ

4. మున్ను

10. లున్ను

16. యేద్వ

5. కూడాకలిపి

11. యిరి

6. మానును

12. లున్ను

ఇవి సమాంశలు కషాయము బెట్టి తేనెతో నేవించిన ఆగస్త్యుని
చేత సముద్రలింకినట్లు సకలమేహములు ¹శోషించబడును.

శ్లో. కతకఖదిరదా²ర్వీ³భూమిధా⁴త్రీసమంగా

⁵విదులరజనిమాతాచూతబీజాభయా⁶ద్వైః

ప్రసవరసోసమేతం తోయమేభిః ప్రసిద్ధం

హరతి సకలమేహా⁷ సప్తరాత్రప్రయోగాత్ ।

1. చిల్లగింజలు,	2. చంద్ర చెక్క,
3. మాను పనుపు,	4. నేలయుసిరిక వేళ్ళు,
5. మంజుష్టి,	6. సీరుపక్కి వేళ్ళు,
7. పనుపు,	8. పాత వేళ్ళు,
9. మామిడిగింజల పప్పు,	10. కరక్కాయలు,
11. ముస్తలు,	

ఇవి సమాంశలు. కషాయము బెట్టి ఏడుదినములు తేనె కలుపుకొని
⁷నేవించిన సకలమేహములున్నూ ⁹నయమగును.

శ్లో. తులాం ఖదిరసారస్య జలద్రోణే విపాచయేత్ ।

అష్టభాగావశేషం తు పూతం శీతం సమాహరేత్ ।

హరితక్యక్షుధా¹త్రీణాం నిశాయాశ్చ పలం పలమ్ ।

సూక్ష్మచూర్ణం తతః కృత్వా క్వాథే¹⁰తస్మిన్విభావయేత్ ।

బడబానలమిత్యుక్తం ప్రమేహ¹¹ర్ణవశో¹²వణమ్ ।

చంద్రచక్క నూరు పలములు, త్రొక్కి ఒకద్రోణము నీళ్ళలో
వేసి అష్టభాగావశేషముగకాచి వడి¹²కట్టిన కషాయములో

1. హేలు నూనును	5. పసాధం	9. తేనెకృత్వాది
2. రేవ	6. శ్రీ	10. ఝన
3. శూక	7. హా	11. నల్లమునీళ్ళుపోసి
4. బిదుర	8. మానుసు	12. చిన

1. కరక, 2. తాడి, 3. ఉసిరికలు, 4. పసుపు,

ఇవి ప్రత్యేకము¹కము²పలము చొప్పున చూర్ణము చేసి కలిపి భావనచేసి ఆ చూర్ణమును దినమునకు³ కర్ప మెత్తుచొప్పున సేవించిన మేహరోగమనే నముద్రమును బడబొసలమువలె యింకించును.

శ్లో. చూతఫలత్రిఫల⁴ం సమభాగం

శైలమదం చ చతుర్ధణయుక్తమ్ ।

⁵లేహ్యమిదం మధునా చ విమి⁶శ్రం

వింశతిమేహమపోహతి⁷సద్యః ॥

1. మామిడివరుగు, 2. త్రిఫలములు,

ఇవి సమాంశలు చూర్ణముచేసి ఈ చూర్ణమునకు⁸ చతుర్ధణముగ శిలాజతును కలిపి⁹ దినమునకు తులమెత్తు తేనెతో¹⁰ సేవించిన వింశతి మే¹⁰హములు¹¹ నయమగును.

ఏలాదిచూర్ణము

శ్లో. ఏలశిలో¹²ద్భవమాక్షికమధుకమ్

వ్యోషయుతం చ ఫలత్రయయుక్తమ్ ।

సర్వసమం తలపోటకబీజమ్

చూర్ణం¹³ వింశతిమేహ మపోహేత్ ॥

1. ఏలకులు 2. శిలాజతు 3. హేమమాక్షికము 4. యష్టి
మధుకము 5. త్రికలు¹⁴కములు 6. వాయువిశంగ¹⁵ములు 7. త్రిఫ
లములు.

1. కాలు

2. డేసి

3. నెత్తునులేఖన

4. న్యచ

5. మే

6. శ్రే

7. సాధ్యః

8. నలుమడి

9. నా

10. హా

11. మాసను

12. ద్ర

13. మిదం శతమేహ మపోహేత్

14. కా

15. గా

16. లా

ఇవి సమాంశలు. సర్వచూర్ణసమము తంగేడువిత్తులు.

వీటిని చూర్ణము చేసి ప్రతి దినము కర్ష మెత్తు తేనెతో నేవించిన
సకల మేహములు నయమగును.

కాంతాభ్రక చూర్ణము

శ్లో. కాంతాభ్రమాంధూరహరీతకీనాం

విచూర్ణితానాం క్రమశః ¹ప్రమాణమ్ ।

²ద్వయోస్తు భూతాంశమథో దశాంశం

³అష్టాంశచూర్ణం చ పృథక్ ప్రకుర్యాత్ ।

తుల్యం సమ⁴స్తైస్తలపోటకస్య

చూర్ణం మృదిత్వా వ⁵టకాని ఖాదేత్ ।

తక్రేణ వైవం ప్రఘోబే త్రృభాతే

మేహోమయా మేహవిनाశనాయ॥

1. కాంతము 5 భాగములు

2. అభ్రకము 5 భాగములు

3. మాంధూరము 10 భాగములు

4. కరక్కాయ చూర్ణము ¹⁰

4 భాగములు ¹¹ఇన్నిటికి సరి తంగేడు చూర్ణము

వీటిని గలిపి త్రిఫలకపా¹²యముతో నూరి వటికలు చేసి ప్రతి
దినము ఒక వటికను మజ్జితో నేవించిన మేహరో¹⁵గములు ¹⁶నయ
మగును.

1. యివిసహంశలుపుట్టి

2. కరాంపయ

3. రసేన

4. ద్వాత్రింశమష్టాత్తమా
యోః

5. సైత

6. టుకాన్యకుర్యాత్

7. దిశే

8. య

9. గా

10. ంయ

11. ం గం

12. ం ర

13. యంత

14. యాన

15. గా

16. మానన

నింబాదిచూర్ణము

శ్లో. నింబాత్కపిత్థాభదిరాత్ఫలాశా¹త్
²కృష్ణాచ్చ శుక్లాచ్చ తథా³రిమే³దాత్
 విడాఖ్యవృ⁴తా త్తలపోటకాచ్చ
 గ్రాహ్యం తు ని⁵ర్యాసమథైకభాగమ్ ॥

శ్లో. స్యాద్భాగమేకం చ శిలాజితూ⁶త్థం
 తాభ్యాం సమం స్యా త్తలపోటబీజమ్ ।

తక్రేణ చాలోడ్య ని⁷వీయమానం
 మేహం నిహింస్యాదపి మాదుతో⁷భక్ష్మమ్ ॥

1. వేప, 2. వెలగ 3. చండ్ర 4. మోదుగ, 5. నల్ల
 తుమ్మ 6. శిలెత్తలుమ్మ 7. తంగేడు

⁹ఈ చెట్లబంకలు సమాంశలు ఒకభాగము, శిలాజిత్తు ఒక
 భాగము, యీరెంటికి ¹⁰సమభాగము తంగేడువిత్తులు, ¹¹వీటన్నిటిని చేర్చి
 చూర్ణముచేసి ప్రతిదినము కర్షమెత్తు చొప్పున చల్లతో నేవించిన
 వాయువునల్లపుట్టిన మే¹²హములుకూడ ¹³నయమగును.

శ్లో. వస్త్రామయాంతకం సర్పి¹⁴ర్వరం మేహహరం స్మృతమ్ ।
 చూర్ణం చ నారసింహాఖ్యం లే¹⁵హశ్చాపు¹⁷లిజో మహా¹⁶మ్ ॥

వస్త్రామయాంతకఘృతము, నారసింహ చూర్ణము, అల గల
 లేహ్యము యివి మేహహరములు.

1. శో	7 ద్రం	13. శా
2. త్క	8. ధా	14. మానుసు
3. చాతి	9. జ్వలుతురు	15. వర
4. హ	10. యీ	16. హ
5. త్క	11. స్పీసరి	17. కో
6. త్యా	12. అన్నీకూడా	

మేహపిడకానిదానము

శ్లో. పిటకా మర్మహృత్ప్ర¹స్థస్తరాం²శగుడమూ³ర్థజాః ।

పర్వపాదకరస్థాశ్చ ఘ్నంతి సత్యం ప్రమేహినమ్ ॥

రోగికి మర్మ⁴స్థానములలోను, రొమ్మునను, వీపునను, స్తన⁵భాగములలోను, భుజ⁶భాగములలోను, ఆసన⁷స్థానమునను, శిరస్సునను, క్షీ⁸భాగమునను, కాళ్లలోను, చేతులలోను పొక్కులు పుట్టిన ఇవి రోగిని చంపును.

శ్లో. అఽన్యాయ తాసు ప్రథమం జలీకాభిర్వా⁹శే¹⁰దస్యక్ ।

పంచవల్కలకల్పేన¹¹ లే¹²పయేదుపవాహయేత్ ॥

పై చెప్పిన మేహపిటకలుగాకను, పైస్థానములు గాకను యుండిన యెడల జలగచేత నెత్తురును దీయించి పంచవ¹²ల్కలములను నూరి పట్టి¹³చి క¹⁴ట్టవలెను.

శ్లో. పక్వం విపాట్య మతిమా¹⁵ వ్రణవత్సముపాచ రేత్ ।

అవ్ర¹⁵ణములు ప¹⁶క్వమునకు వ¹⁷చ్చినయెడల ¹⁸చేదించి వ్రణచికిత్స¹⁹ను చేయవలెను.

వృద్ధినిదానము

శ్లో. వృద్ధిస్సప్తవిదో²⁰ జ్ఞే²¹యః ఫలగోశవిదూషణాత్ ।

అంత్రజః శ్వాసహాలాభ్యాం వస్త్రా²²ద్ధానాన్నసిశ్యతి ॥

1. స్థా

2. శ

3. రగా

4. స్థానాలు

5. వల

6. జా

7. వ

8. శేను

9. స్త్రా

ల్యా

స్యశ్

హ

ల్కలును

చేది

15. ట్టేది

16. జా

17. క్వా

18. చ్చనా

19. చించి

20. చేసేది

21. య

అపానవాయువు ప్రకాశించి ¹ఏడు ²విధములైన వృద్ధిరోగములను వృత్తించును. అపానవాయువు వేగులలో వ్యాపించినయెడల ³హృత్తి గడుపు కడుపు ఉబ్బి, శ్వాసశూలలు కలిగిన యెడల చంపును,

శ్లో. సప్తవృద్ధిషు కర్తవ్యం కరంజార్కపునర్నవైః ।

శ్లో. శక్తిపిప్లైః ప్రదాతవ్యం తేననం చోపనాహనమ్ ॥

సప్తవృద్ధులకు కానుగాకు, జిల్లేడాకు, గలిజేరుఆకు,

⁶పీటిని నూరి పట్టించి ⁷కట్టవలెను,

శ్లో. నిత్యమేరండకోరండనిర్గుండభిః కృతం జలమ్ ।

సైంధవైరండతైలాధ్యం సప్తవృద్ధిషు పాయయేత్ ॥

1. చిట్టాముదపువేళ్ళు 2. ములుగోరింటవేళ్ళు 3. వావి

వేళ్ళు,

ఇవి సమాంశలు కషాయము బెట్టి అందులో సైంధవలవణము ఆముదము కలిపి ⁹సేవించిన సప్తవృద్ధులు ¹⁰నయమగును.

శ్లో. సరామ¹¹రం కుబేరాక్షికుభు¹²థలశునైః శృతమ్ ।

నలిలం ఘృతసంయుక్తం సప్తవృద్ధిషు పా¹³యయేత్ ॥

1. గచ్చవేళ్ళు 2. ఉలవలు 3. వెల్లుల్లి

ఇవి సమాంశలు. కషాయము బెట్టి అందులో ఇగువ, నెయ్యి గలుపుకొని సేవించిన సప్తవృద్ధులు ¹⁶నయమగును,

1. యే

2. బేధాలయిన సప్తవృద్ధులు

3. చోనా

4. కం

5. బున

6. నా

7. పుణందరజితాభిర్వా

8. యివి

9. ప్లేడి

10. యే

11. కనేవిస్తే

12. న్నూచూసును

13. ధ

14. ధ

15. జ

16. న్నూచూసును

శ్లో. ఇంద్రవల్లీప్రసారణోఽః క్వాథః స్యాత్సప్తవృద్ధిజిత్ ।

పావరసమూలము *సవరలస మూలము

ఇవి సమాంశలు కషాయముబెట్టి నేవించిన సప్తవృద్ధులు ¹నయమగును,

శ్లో. మాహిషస్య తక్పచూర్ణం శర్కరామధుసంయుతమ్ ।

పిబేద్దుభా²చీక్వాథేన సప్తవృద్ధుః శాంతయే ।

³శేదేపేడను చూర్ణము చేసి తిప్పతీగకషాయములో యీ చూర్ణము⁴ను శర్కర⁵ను, తేనె గలిపి నేవించిన సప్తవృద్ధులు ⁶నయమగును.

శ్లో. మోరటమూలకషాయవిమిశ్రం

హింగుమహావధసైంధవకృష్ణాః ।

చూర్ణమిదం ప్ర⁷పిబేచ్ఛ దినాదౌ

సప్తవృద్ధిమహాహతి నద్యః ।

చాగవేళ కషాయములో ⁸హింగువ శొంఠి, సైంధవలవణము, పిప్పళ్లు వీటిని సమముగా చూర్ణముచేసి కలిపి నేవించిన సప్తవృద్ధులు ⁹నయమగును.

శ్లో. సౌవర్చికాసైంధవహింగుజీర-

కరంజయుగ్మక్రవణాఖ్యభేషజైః ।

కటుత్రికై¹⁰శూర్చి¹¹యుతః కషాయః

కరోతి ము¹²ష్కం కరివృష¹⁴ణసన్నిభమ్ ।

1. మానుసు

2. చిపాడే

3. ఎనుప

4. మా

5. రాసు

6. మా మానుసు

7. సచేత్స

8. హింగువ

9. మామానుసు

10. ణంహ్య

11. చూ

12. కృ

13. స్థం

14. భ

*సవరల = సర్పాక్షి

1. సౌవర్చలవణము, 2. సైంధవలవణము, 3. ఇంగువ
4. జీలకఱ్ఱ, 5. కానుగచెక్క, 6. నెమలుజక్క, 7. బోడతరము
8. శొంఠి, 9. పిప్పలి, 10. మిరియాలు,

ఇవి సమాంశలు చూర్ణముచేసి కషాయముపెట్టి సేవించిన
వృషణములు యేనుగువృషణములవలెనగును,

చించిల్యాదితైలము

శ్లో, జటిలాశిగ్రుముండీభిః చించాపత్రరసాఢకే ।

తైలప్రస్థం పంచే¹ల్లేపా²త్సప్తవృద్ధిమహాహతి ॥

చింతాకు రసము³ బక ఆఢకము, నూనో⁴బక ప్రస్థము.

⁵జటామాంసి, మునగవేఱుచెక్క, బోడతరము, ఈ మూడు
⁶సామానులను నూనెకు ఎనిమిదవ భాగము⁷గకూర్చి కల్కముగ బెట్టి
కాచిన తైలమును బట్టిం⁸చిన సప్తవృద్ధులు నయమగును.

మాత్రవృద్ధిని⁹ ఛేదించవలెను. అంత్రవృద్ధికి రక్షలు¹⁰వేయ
వలెను.

శ్లో, పిత్తరక్¹¹ద్భవాయాం తు జలూకాభిర్హరేదశృక్ ।

పైత్యర¹²క్తముల వలన బుట్టిన వృద్ధి¹³రోగమున జలగచేత
నెత్తుడు తీ¹⁹యవలెను,

1. గ్ర

2. కర్ణ మిత్తుచూర్ణము వేడి
నీళ్ళతో

3. క్ష

4. స

5. వాలుగుకుంఠాలు

6. కుంఠెడు

7. పసుపు

8. దోయాలున్న

9. ము

10. ంగా

11. నే

12. న్నూనూనను

13. చించేది

14. చేనేది

15. భయా

16. శ్మృక్

17. క్త

18. కి

19. చేది

ఉపదంశచికిత్స

శ్లో. ఉపదంశో¹ ధ్వజే² శో³పః⁴ స⁵ తు పంచవిధః⁶ స్ఫుతః⁷ ।

ప్రజాపతిమీద⁸ విదు⁹ విధములైన ఉపదంశలు బుట్టును.

శ్లో. స్త¹బ్ధమే²ద్రో³తిరుగ్వాతాత్⁴ పితౄ⁵త్తా⁶మో⁷తిదాహవా⁸ ।

క⁸సా⁹తా¹⁰తిన్యకంఢూమా¹¹ ర¹²క్షజః¹³ పి¹⁴త్తలక్షణః¹⁵ ।

స¹⁶ర్వలింగ¹⁷ప్రిదో¹⁸షః¹⁹ త్థః²⁰ స²¹ తు లింగవినాశ²²నః²³ ।

వాతోపదంశమున ప్రజాపతి¹² స్తబ్ధమై యుండును. నొప్పిగలిగి యుండును.

పితౄ¹³పదంశ¹⁴ మున ఎఱ్ఱనై మంట గలిగి¹⁵ యుండును.

శ్లేష్మోపదంశమున కఠినమై¹⁵ దురద గలిగి యుండును.

నెత్తురువలన బు¹⁶ట్టినయెడల ఎఱ్ఱనై మంటగలిగి యుండును.

త్రిదోషమువలన¹⁷ పుట్టినయెడల ప్రజాపతి¹⁸ సర్వలింగములు కలిగి కల్గిపోవును.

శ్లో. సిద్ధసిన్నస్య¹ తేష్వాదా² ధ్వజ³ సుధ్యే⁴ రా⁵ వ్యధమ్⁶ ।

జలూ⁷ కాపాతనం⁸ వాపి⁹ కుర్యాదథ¹⁰ విరేచనమ్¹¹ ॥

ఉపదంశరోగికి నర్వాం²² గములకు చమురు పట్టించి కాపిం²³చ. వలెను, ప్రజాపతి³² పైభాగ³³ మధ్యభాగమున శరవిడిచి నెత్తురు³⁴ తీయ. వలెను

1. రస్	12. మానుషదును	24. యి
2. భా	13. యదై	25. చమిరేతే
3. నవ	14. పు	26. శంహానును
4. కృతః	15. మాం	27. పాఖ్యా
5. ఆ	16. టైనా	28. ప్రకో
6. భేధాలుతాను	18. పుట్టైనా	29. ంపక్వానకువచ్చెనా
7. జ్జ	19. చెడును	30. ంగానా
8. పా	20. ద్ధస్యే	31. చేది
9. గోత్ర	21. వంధ్యే	32. మీద
10. ద	22. కరాం	33. నడుతును
11. స	23. వచేత్	34. నేది

లేదా జలగలచేత్తనై¹నను నెత్తురు²దీయించవలెను. ³తరువాతవిరేచన సాధన చేయవలెను.

శ్లో. మధూకశాష్ట⁴ం సంఘృప్య లేపయేచ్ఛో⁵భశాంతయే ।

రసాంజనం శిరీషం ⁶చ పథ్యాయ⁷వసమన్వితమ్ ॥

సత్కైద్రం లేపనం యోజ్యం సర్వాసంగగదాపహమ్ ।

ఉపదం⁸శమునకు ఇచ్చుచేవతో గంధము తీసి ⁹పట్టించిన ¹⁰ఉపదంశము ¹¹నయమగును.

1. రసాంజనము,

2. దిరిశనపు చెక్క,

3. కరక్కాయ,

4. యవలు,

వీటిని తేనెపోసి నూరి ¹²పట్టించిన ఉపదంశము ¹³నయమగును.

శ్లో. పక్వము¹⁴త్పాట్య మతిమా¹⁵ వ్రణవత్సముసాచరేత్ ।

ఉపదంశ¹⁶ము పక్వమునకు వచ్చినయెడల ¹⁷ఛేదించి వ్రష్ట చికిత్స

¹⁸చేయవలెను.

శ్వాసనిదానము

శ్లో. శ్వాసః పంచవిధస్తత్ర మహాశ్వాసో మహాస్వసః ।

ఉ¹⁹ద్ధ్వాభ్యేతూర్ధ్వదృష్టః ²⁰స్వాద్యచ్ఛ్చిన్నా ²¹చ్ఛ్చిన్న సౌజ్ఞికమ్ ।

పమో బ²²భీ ఘనాలోకే తుద్రాభ్యే మందవేదనా ।

తుద్రః సాధ్యస్త²³మో యాప్యః శే²⁴షాః ప్రాణా²⁵పహరిణః ।

1 నా

2. నేది

3. ఆ నెమకవిరేచనాని

కిచ్చేది

4. నం

5. భ

6 నా

7. ధ

8. కా

9. చమికరి

10. వాతో

11. ంమాసును

12. చించి

13 అసినది

14. ర్ద్వశ్వాసో

15. శ్వావిభిన్నా

16. భి

17. తి

18. మా

19. ష

20. వహస్త్రియః

శ్వాసరోగములు ఐదు విధములు. మహాశ్వాస పెద్దభవి
 2 కలిగియుండును. ఊర్ధ్వశ్వాసమున ఊర్ధ్వ దృష్ట 4 కలిగియుండును.
 చిన్న శ్వాస నిలిచి నిలిచి 5 పుట్టును. తమకశ్వాసము వర్షముతువున
 బలము కలిగి యుండును. క్షుద్రశ్వాసమున అల్పపు నొప్పి గలిగి
 యుండును.

క్షుద్రశ్వాస సాధ్యము. తమకశ్వాస కష్టసాధ్యము, కడమ
 మూడు శ్వాసలు అసాధ్యములు.

శ్లో. శ్వాసరోగిణి తైరిలాక్తే స్వేదః కారోఽయ ముహుర్ముహుః ।

ఊర్ధ్వోగే శ్శోధనం శక్తే దుర్బలే శమనోపధమ్ ॥

శ్వాశరోగికి దే¹⁰హమున తైలము పట్టించి స్నేహపాట్ల¹¹ములతో
 12 స్వేద చికిత్స చేయవలెను. 13 రోగి బలవంతుడైనయెడల 14 విరేచన
 ప్రయోగము చేయవలెను. 15 రోగి బలహీనుడైనయెడల శమ
 నోపధము నీయవలెను.

శ్లో. గుహోష్ణశిలాలాక్షౌరాస్మామాగధికాస్సమాః ।

తైలేన చూర్ణి¹⁸తా¹⁹లీ²⁰తా²¹స్త్రీప్రశ్వాసను²⁰దస్పృతః॥

1. మిరియాలు,

2. మణిశిల,

2. రాస్న,

4. లక్క,

5. పిప్పళ్ళు,

1 గాలు అయిదుచేగాలు

శ్వాస

2. సానకుదాడ్డమ్రోతగలిగి
 యుండును

7 సానకు

8. లోక్త

3. సానకు

9. న

4. అయి

10. శ్వాసనశ్చక్తః

5 పుట్టేది

11 హ

7. కన్నులుకానరాక

12. ట్టాల

6. తమశివటుండునుతమ

13. గాచేది

14. సత్వంకనిగెన

15. సత్వబారనిచ్చేది

16. సత్వంలేమండన

17. యిచ్చేది

18. తా

19. తిథా

20. దస్పృతః

1 ఇవి సమాంశలు, చూర్ణముచేసి 2 సమాంశము బెల్లము గలిపి నూనెతో సేవించిన తీవ్రశ్వాస4లు నయమగును.

శ్లో. ఉశీరం చ శిరీషం చ విప్పలీగుడసంయుతమ్ ।

పిష్ట్యా తండులతోయేన పీత్యా శ్వాసమహాహతి ॥

వట్టివేళ్ళు, దిరిసెపుచక్క, విప్పళ్లు,

ఇవిసమాంశలు. పసగడుగుతో నూరి బెల్లము గలుపుకొని సేవించిన శ్వాస నయమగును.

శ్లో. సనుధా5గృహదూమం 6సహింగుతైలం విమిశ్రితమ్ ।

7బింబీరసేన 8పక్తవ్యం శ్వాసమాశు నియచ్ఛతి ॥

దొండాకు రసము నాలుగు 9భాగములు, నూనె ఒక భాగము.

1. బ్రహ్మజముడు చెక్క, 2. కరుధూపము, 3. ఇంగువ,

వీటిని తైలమునకు 10ఎనిమిదవ 11భాగము కల్ప12ముగ బెట్టి కాచిన తైలమును లోనికి 13పుచ్చుకొనిన శ్వాసలు 14నయమగును,

శ్లో. శ్వాసకాసే వృషఘృతం జ్వరోక్తం 15పరనకాషధమ్ ॥

శ్వాసకాసలకు జ్వరచికిత్స16లో జెప్పిన వృషఘృతము మంచిది

శ్లో. దేవదారునిశారాన్నాత్రిఫలావ్యోషపద్మకైః ।

సవిశ17కైః సితా తుల్య తచ్ఛార్దం శ్వాసకాసజిత్ ॥

1. సరళ దేవరారువు, 2. పసుపు, 3. రాన్న, 4. త్రిఫలములు, 5. త్రికటుక21ములు, 6. పద్మపువ్వు, 7. వాయువిశం గములు,

1. య	8. త	15. మానుసు
2 సరిగా	9. గా	16. ఫ
3, 11	10, య	17. పట్టున
4. మానుసు	11. దో	18 స్థ
5. ధాగ్ర	12 మా	19. లా
6. చ	13 ంగా	20. కా
7. జంబీ	14. గొన్నసు	21. గా

ఇవి సమాంశలు చూర్ణముచేసి ¹దీనికి సమభాగము శర్కర గలిపి ప్రతిదినము కర్షమెత్తుచోప్పున నేవించిన శ్వాసకాసలు ²నయ మగును

శ్లో. దురాలభా కణా ద్రాక్షా శృంగీ పథ్యా³విచూర్ణితాః ।

మధు⁴సర్పిర్యతో లేహః శ్వాసకాసో⁵ర్ధవారజితః ।

1. దూలగొండివేళ్లు, 2. పిప్పళ్లు, 3. ద్రాక్షపండ్లు 4. కర్కాట శృంగి, 5. కరక్కాయ,

ఇవి సమాంశలు చూర్ణముచేసి తేనె నెయ్యి కలిపి కర్షమెత్తు చోప్పున నేవించిన శ్వాస, కాస, ఊర్ధ్వశ్వాస, మొద⁷లగునవి శమించును.

శ్లో. శరీరసింధూద్భవవ్యోమవిశంగామయ హింగుభిః ।

లేహః సాజ్యమధుః శ్వాసకాసహిక్కా¹⁰ను పూజితః ।

1. కచ్చా¹¹రములు, 2. సైంధవలవణము, 3. శొంఠి, 4. పిప్పళ్లు, 5. మిరియాలు, 6. వాయువిశం¹²గములు, 7. చెంగ ల్వోష్టువు, 8. ఇంగువ,

ఇవి సమాంశలు చూర్ణముచేసి తేనె, నెయ్యి, కలుపుకొని కర్ష మెత్తు ¹³చోప్పున ప్రతిదినము నేవించిన శ్వాస, కాస, హిక్కలు ¹⁴నయమగును.

శ్లో. హిక్కాశ్వాసీ ¹⁵పిబేద్భాగ్నిం సవిశ్వాముష్ణవారిణా ।

¹⁶నాగరం వా ¹⁷సితాభా²⁰గ్నిపావర్చలసమన్వితమ్ ।

1. సరిగా

2. మానుసు

3. వ

4. త

5. స్ప

6. లెఖను

7. యినబిమానుసు

8. దీ

9. పాజ్యమయం

10. రు

11. రా

12. గా

13. హింగువు

14. లెఖను

15. మానుసు

16. విభే

17. క్షీ

18. సా

19. ని

20. క్షీ

1. భారంగి, 2. శొంతి,

సమాంశలు చూర్ణముచేసి కర్షమెత్తు చొప్పున వేడినీళ్లతో¹పుచ్చుకొనవలెను.

లేదా శొంతి, భారంగి, సౌవర్చలవణము,

²ఇవి సమాంశలు చూర్ణముచేసి శర్కరగలిపి వేడినీళ్లలో³కర్షమెత్తు చొప్పున నేవించిన హిక్కాశ్వాసలు⁴నయమగును,

శ్లో. దగ్ధం దోద్యాన్మ⁵యూరస్య నాశమాజ్యమధూత్కటమ్ ।

శలలం శల్యకోథం వా శ్వాసహిక్కావపీడితే⁷ ॥

మయూరనాశమును ఊరముచేసి, నేయి, తేనె కలిపి యిచ్చిన శ్వాసకాసలు నయమగును.

ఏదుపంది ముల్లును భస్మముచేసి నెయ్యి, తేనె కలిపి యిచ్చిన శ్వాసలు నయమగును,

కా స ని దా న ము

శ్లో. కాసః పంచవిధస్తత్ర శుఃష్కా వాతాత్మ్యోకో మతః ।

పైత్యతో దాహసంయుక్తః క్లేష్మతః పీనసాన్వితః ॥

క్షుతో¹⁰ః స్యాత్క్షతః క్షయజన్తు క్షయాకృతిః ।

యా¹¹ప్యః క్షతః సముద్భూతః క్షయకాసో న సిద్ధతి ॥

కాసరోగ¹²ములు ఐదు ¹³విధములు.

వాతకా¹⁵సమున నొడి దగ్ధకలిగి యుండును.

1. గొనడి

2. పరికా

3. వేబెత్తులెఖను

4. మానుసు

5. ధ్య

6. మారాస్యం

7. దయ

8. ఉత్తరేణునడిమికాడలు

గాల్చినభస్మంతేనెనె

య్యికలిపియిచ్చేది

9. వేదామంగ వేరుతునకలు

కాల్చినభస్మంతేనెనె

య్యికలిపియిచ్చేహిక్క

శ్వాసలుమానుసు

10. గా

11. ర

12. త్య

13. గా

14. బేధాలు

15. సకు

పైత్యకా¹గమున దాహము కలిగియుండును.

శ్లేష్మకా²గమున పీనస కలిగి యుండును.

అభిఘాతము వలన ³ఉరఃక్షతము కలిగి ⁴క్షతకాస పుట్టును
క్షయకాస క్షయ⁵లక్షణములతో గూడియుండును.

క్షతకాస యాప్యము. క్షయకాస ⁶ఆసాధ్యము.

తత్పచికిత్స

శ్లో. కాసమర్దామృతాక్షుద్రావృషభృంగరసైః శృతమ్ ।
పంచ⁷కల్కశృతం సర్పిః పంచకాసవిनाశనమ్ ।

1. కసివింద, 2. తివృతీగ, 3. వాకుడు, 4. అడ్డసరము,
5. గుంటకలగర,

ఈ ⁸విధింటిని త్రొక్కి తీసిన రసము 4. భాగములు. నెయ్యి
ఒకభాగము. నేతికి యెనిమి¹⁰దవ భాగ¹¹ముగ యీ¹²విధు చెట్లవే¹³ళ్లను
కల్కముగా బెట్టి కాచిన పుత్ర¹⁴మును నేవి¹⁵ంచిన పంచకాసలు ¹⁶నయ
మగును.

శ్లో. స్నిగ్ధస్విన్నం వామయిత్వా కాసినం రేచయేత్తతః ।

కాసరోగి దే¹⁷హమునకు తైలమును పట్టించి స్నేహ¹⁸పొట్లము
లతో స్వేదచికిత్సను చేయవలెను. ఆ వెనుక వాంతి వి²¹రేచన ²²సాధన
ములను చేయవలెను.

1. సకు
2. సకు
3. దుమ్మున
4. నుండిరక్త
5. ము
6. మానును
7. సత్ప్రతమ్
8. ఆ సవిధం

9. అయిదు
10. ౦ రభాగాలు
11. దో
12. ౦
13. అయి
14. ఖల్లమ్నా
15. ౦
16. స్నే

17. న్నామానుస
18. స్నేహశ్చిన్నంతాయమశ్చ
గాకిసంరేచయేత్తతః
19. హానచమురు
20. ట్లాలనుకాచేది
21. తో
22. మలకిచ్చేది

శ్లో. భాగ్యనిర్దిశాకావ్యాధం విప్రులీమధుసంయుతమ్ ।

¹పితృ పంచవిధం కానం శ్వాసమాశు నియచ్ఛతి ॥

1. భారంగి, 2. వాకుడువేల్లు.

సమాంశలు కమాయముబెట్టి తేనె, విప్పలి, గలిపి నేవించిన
పంచకాసలు శ్వాసలు, ²నయమగును.

శ్లో. భజేచ్ఛాస్సోదితం కానీ ⁴శ్వాసీ కాసోదితం భజేత్ ॥

శ్వాసచికిత్సనే కానోరోగికిని కాసచికిత్సనే శ్వాస ⁷రోగికిని ఈయ
వచ్చును.

భార్యభయాది లేహ్యము

శ్లో. ద్విపంచమూలీతులయా సమేతం

శతం ప్రకల్ప్య ద్విజయష్టికాయాః ।

హరీతకీనాం చ శతం ³ప్రకల్ప్య

ద్రోణద్వయోన ప్రపచ్ఛేధుతాశే ॥

శ్లో. క్వాథే పదస్థే తు హరీతకీభిః

¹⁰తథా సమేతం తులయా గుడస్య ।

పక్వా¹¹వలే¹²హే శిశిరే చ తస్మిన్

క్షౌద్రం క్షిపేదప్త¹⁶పలప్రమాణమ్ ॥

1. భార్యభయాదిలేహం

2. పిత్తం

3. పితం

4. మానుసు

5. ద్వి

6. కాసశ్వా

7. శే

8. కాను

9. కాను

10. చజ

11. ణ

12. క్వాథేవద ప్లేతకీస్థా

13.

14

15.

16.

పలత్రయం చ త్రికటోశ్చ చూర్ణం

¹పలం చతుర్దాతకభేషజానామ్ ।

ఇత్యాశ్వి²నం భార్గ్యభయాదిలేహ్యం

ప్రయుక్తమా³త్రేతు భిషగ్వరేణ ॥

శ్లో. శ్వాసం జయేత్పంచవిధం చ కాసం

శోష⁴ం తథైకాదశరూపముగ్రమ్ ।

హిక్మాకఫశ్శర్దిమురోవికార-

⁵మరోచకం మేహమపస్పృశిం చ ॥

1. మారేడువేళ్లు, 2. గుమ్మడివేళ్లు, 3. తెక్కలివేళ్లు

4. కలిగొట్టువేళ్లు, 5. పంపెనవేళ్లు, 6. కోమలిపొన్నవేళ్లు,

7. ముయ్యూకుపొన్నవేళ్లు, 8. ములకవేళ్లు, 9. వాకుడువేళ్లు,

10. పల్లేరువేళ్లు

⁶ఈ పదిసామానులు 100 ⁷పలములు, భారంగి 100 పలములు, కరక్కాయలు 100 పలములు,

⁸పీటన్నిటిని ⁹రెండుద్రోణముల నీళ్లలో వేసి నాలు¹⁰గవభాగము మిగులునట్లుగ చిక్కకాచి ఆ కషాయములో 100 పలములు బెల్లము కలిపి వ¹¹డికట్టి ఆ కషాయములో ఆ కరక్కాయ¹²లకు రం¹³ధ్రములు ¹⁶పొడిచివేసి లేహ్యపాకముగా కాచి ఆ లేహ్యములో

1. ఫ

2. ఫ

3. నా

4. జ్వాల

5. త్రో

6. ప్లై

7. ఆ

8. యా న ది దో యా

సున్న

9. ఫలా

10. యిన్నిన్నీ

11. ఎనమందుం నీళ్లు

12. గోభాగం

13. దడపెట్టి

14. లా

15. ధ్ర

16. పుచ్చి

1. శౌంఠి ¹ఒకపలము, 2. విష్ణుశృ ²ఒకపలము, 3. మిరియాలు ³ఒకపలము, 4. ఏలకులు, ఒక ⁴పలము, 5. లవంగపుచెక్క ⁵ఒకపలము, 6. ఆకుపత్రికము ⁶ఒకపలము, 6. నాగకేసరములు ⁸ఒకపలము,

⁹వీటిని చూర్ణము చేసి కలిపి చల్లా ¹⁰రిస తరువాత తేనె ¹¹నిమిది ష ¹²లములు గలపవలెను.

ఈ భార్జ్యభయాదిలేహ్యమును సేవించిన ¹³విదు కాసలు ¹⁴పద కొండు ఉపద్ర ¹⁵వములతో గూడిన తయలు, వెక్కులు, క్లేష్మచ్ఛర్ది, హృద్రోగము, అదుచి మే ¹⁰హములు అపస్మారము ఉపద్రవసహి ¹⁷తములయిన ¹⁸ఇవన్నియు నయమగును.

ఇది అశ్వినీదేవతల ప్రయోగము.

హిక్కనిదానము

శ్లో. యమశా యమశైర్వైశైః మహతీ సుమహాధ్వనిః ।

గంభీరా నాభిసంభూతా త్సుద్రాఖ్యా మందవేదనా ॥

అ ¹⁹న్నజాఽపి తథైవ స్యా ²⁰త్సూర్వాస్తిప్రో వివర్ణయేత్ ।

రెండేసి వేగములతో కూడి వ ²¹చ్చునది యమశహిక్క. మహాధ్వనితోగూడి వచ్చునది మహాహిక్క. నాభినుండి వ ²²ట్టునది గంభీరహిక్క. మెల్లని నొప్పితోగూడినది త్సుద్రహిక్క. భోజనము వలన వ ²³ట్టునది అ ²⁴న్నజహిక్క. ²⁵ఇట్లు ²⁶విదు ²⁷విధములు హిక్కలు.

1. ష గ	11. నయె	21. భో
2. ష గ	12. లా	22. న
3. ష గ	13. క్లేష్	23. పూ
4. ష గ	14. అయి	24. చేచ్చ
5. ష గ	15. గ	25. ట్టి
6. ష గ	16. వా	26. ట్టి
7. రా	17. హ	27. నజా
8. ష గ	18. తా	28. ఇవి
9. యన్నిన్నీ	19. యన్నిన్నీ మానున	29. అయిదు
10. ర్చగాన	20. మహాశా	30. భేదా

క్షుద్రహిక్క అ¹న్నదహిక్కలు నాధ్యములు, కడమ మూడు
అసాధ్యములు.

తచ్చికిత్స

శ్లో. శ్వాసకాసోదితం సర్వం తథా హిక్కావహం స్మృతమ్ |

శ్వాసకాసరోగ చికిత్సనే హిక్కారో⁴గమునకు ⁵చేయవచ్చును.

శ్లో. క్షౌరచూర్ణరసాకీర్ణం హిక్కా⁷ఘ్నం సర్పిరుత్తమమ్ |

టీ. నేతిలో యవక్షౌరమును గలిపి నేవించిన హిక్కలు నయమగును.

శ్లో. నాగరం గుడసంయుక్తం పిప్పలీ శర్కరాన్వితా |

నావ⁹సద్విత్తయం హి¹⁰క్కానాశనం నాద్భుతం వ¹¹చః ||

శ్లో. బెల్లము గాని లేదా పిప్పలి పంచదారలను గాని వేడి
నీళ్ళలోగలిపి నస్యముచే¹²సిన హిక్కలు ¹³నయమగును.

శ్లో. తూవరీదళమూలస్య క్వా¹⁴థం వా దేవదాడు¹⁵ః |

మది¹⁶రాం వారి ¹⁷వా హిక్కాకాసశ్వాసని ¹⁸స్త్రయే |

దశమూ¹⁹లములు కందులు కలిపి కషాయము బెట్టి యిచ్చునది.
లేదా సరళదేవదాడు కషాయ²⁰ము బెట్టి యి²¹చ్చునది. లేదా
మద్య²²ము నైనను యి²³చ్చునది,

హిక్కారోగము ²⁵నయమగును.

1. నవా
2. ధౌ
3. ధౌ
4. గా
5. నే
6. ర్ణంరసం
7. మం
8. మానుసు
9. త

10. నా
11. క్క
12. చం
10. స్త్రే
12. నానుసు
13. ధ
14. ణం
15. కాం
16. చే

17. కృంతయేత్
18. లా
19. న్నా
20. చేచ్చి
21. ం
22. చేచ్చి
23. మయినా
24. చేచ్చి
25. మాను

శ్వాసరోగము ¹నయమగును.

శ్లో. ²లూజన క్తుసమా³ క్తం ⁴కపిత్థఫలమజ్జయా ।

మధునా హంతి సం⁵లీడం హి⁶క్కాం ఛర్ది మరోచ⁷కమ్ ॥

లూజనత్తు వెలగపండు గుంజు ⁸పీటిని తేనెతో సేవించిన హిక్క
ఛర్ది అరోచ⁹కములు ¹⁰నయమగును.

ఛ ర్ది ని దా న ము

శ్లో. ¹¹పృథక్ దోషైశ్చ సక¹²తైః భతా¹³బీ¹³లోకనేన చ ।

¹⁴ఛర్దయః పంచధా ¹⁵తత్ర ¹⁶సరై వైః సోపద్రవాం త్యజేత్ ॥

ప్రత్యేక వాతపిత్తశ్లే¹⁷ష్మముల వల్లను, త్రిదోషముల వల్లను,
¹⁸అసహ్యకరమైన వస్తువులను చూచినందువల్లను, విడు విధములైన
ఛర్దులు వుట్టును.

శ్లో. అన్య¹⁹ను లంఘయేత్సర్వం ముహూః కార్యం విరేచనమ్ ।

ఈ చెప్పినవి గాక యితరమైన ²⁰ఛర్దులకు అనగా అజీర్ణ²¹ఛర్దు
లకు తరుచుగా లంఘనము పె²²ట్టినది. విరేచ²³నములకు ని²³చ్చనది.

శ్లో. వాసాపుష్పేద్భవం వారి గుహా²⁴చీకాండజం జలమ్ ।

కృష్ణా ²⁵లూజాః కోలమజ్జా కపిత్థాస్తుత్రిజాతకమ్ ॥

సక్షా²⁶ద్రాః సా²⁷దికా యోగాః సర్వ²⁸ఛర్దినిబ్హ²⁹రాః ।

1. మాను	12. వై	23. శ్రీ
2. రో	13. రో	24. నా
3. ర్నో	14. చ	25. చ్చ
4. వర్వకావృద్ధిరేచక	15. స్త	26. ప్లవాజా
5. పీడా	16. క్షణికో	27. చి
6. క్కా	17. స్మ	28. ద్ర
7. న	18. రోత	29. టి
8. న్న	19. భేదాలై	30. ఛ
9. కా	20. స	31. ణ
10. మాను	21. చ	
11. పృథ	22. చ	

అడ్డసరపు పుష్పల రసములో గాని,
 తిప్పతీగె కాడల రసములో గాని,
 విప్పళ్ళు¹ పేలాలు రేగు గింజల పప్పు, వీటి చూర్ణములో కాని
 వెలగ పంటి ఆగరు, ఏలకులు, ల²వంగాలు, ఆకు పత్రికము,
 ఇవిసమాంశలు. వీటి చూర్ణములో గాని తేనెగలిపి సేవించిన
 సకల ఛర్దలు⁴ నయమగును.

బిల్వాదిలేహ్యము

శ్లో. బిల్వభాన్యకబలామహావృధైః
 లాజముద్గనహితైః శృతం జలమ్ ।
 ఛర్దిమాశు పిబతః సశర్కరం
 నాశయేత్సకలదోషమాహరేత్ ।

1. మారేడు వేరు,	2. ధనియాలు,
3. ముత్తువపులగపు వేరు,	4. శొంఠి,
5. పేలాలు,	6. పెసలు,

ఇవి సమాంశలు. కషాయ⁷ము బెట్టి శర్కర గలిపి సేవించిన
 సకల⁸ ఛర్దలు⁹ నయమగును.

శ్లో. త్రింశత్పలం బిల్వమూ¹⁰లం సార్ధకుంభే¹¹భసః పచేత్ ।
 అష్టభాగావశే¹⁴షే²స్మిక్ కషాయమవతారయేత్ ।

1. వ్యాతచేతలు	ఉదావర్తము ప్రకోపించిన మపుట్టును	9. తేదనవర్తి పట్టించేది
2. క్ర		స్నేహవర్తి పుట్టించేది
3. యివిదిన్నను	7. తిన్	నానావిధాలానుమలం విడిచిం చేది.
4. కిందు	8. తాన్	
5. లు	9. భౌగ్	1. భ
6. ఊర్ధ్వగతమయితేహృదయమువీపు కడుపుకింగడుపు తలయి నిన్నీ నొప్పి పుట్టించును క్షాన్సం కాస జ్వరం ఇవి	10. స్వే 11. యావసర్వజిః 12. ర్తనకు 13. హా 14. చేది	2. దా 3, నువ 19. ద్వపికా

త్రింశ¹త్పలం గుడం దత్వా కించిత్పక్ష్యే²వ తారయేత్ |
 త్రి³పలం శృంగబేరస్య ⁴మరిచస్య చతుష్పలమ్ ||
 పిష్పల్యః ⁵కుడవార్ధం చ ⁶చవికాయాః ప్రకుంచకమ్ |
 ముష్టిం తా⁷సపత్రస్య ము⁸ష్టిర్ధం ⁹కేసరస్య చ ||
¹⁰ద్వే పతే పిష్పలీ¹¹మూ¹²లాచ్చి¹³త్రకస్య ¹⁴పలం తథా |
 ఘృ¹⁵థక్ త్రిజాతకాత్కర్షం జీర¹⁶కా¹⁷చ్చ ¹⁸పలద్వయమ్ ||
 సంచూర్ణ్య¹⁹ తస్మి²⁰క్ వికీ²¹రేత్ యుక్త్యా పుష్పరిసం క్షి²²పేత్ |
 ఏష బిల్వాది²³గో తే²⁴హః సర్వ²⁵చ్ఛర్దినివార²⁶ణః ||
 హద్రో²⁷గ కామిలాగుల్మగ్రహ²⁸ణ్యరుచివీనసా²⁹ |
 హి³⁰క్మా³¹కాసక్రిమిశ్వాస స్తీ³²హ³³నాహగళామయా³⁴ |
 అర్ఘ్యా³⁵సి పాండురో³⁶గం చ ³⁷నిహన్యా³⁸త్సన్ని³⁹పే⁴⁰వితః |

మూ రేడువేళ్ళు ²⁵30-పలములు ²⁶సార్ధద్రోణము నీళ్లలో పోసి
 అష్టభాగావశేషముగా కాచి ఆ కషాయములో బెల్లము 30-పలములు
 వేసి కలిపి సాంద్రపాక²⁷ముగ కాచి అందులో²⁸

1. శొంరి 3-²⁹పలములు, 2. పిప్పళ్ళు 2-³⁰పలములు,
3. మిరియాలు³¹4-పలములు, 4. చవ్యం 1-³²పలములు,
5. తాళిసపత్రము³³1-పలము, 6. నాగకేశరాలు ³⁶3 పలము.

1. దాంశ	13. చ	25. తాం
2. వ	14. ఘ	26. ఘ 30
3. ఫల	15. ర్ష	27. తూమెడు
4. మూ	16. చహ్య	28. ఫలా
5. కడు	17. ఛ	29. ం గా
6. చేవ్యకాయా	18. ణం	30. గలనేద్రవ్యా
7. శ	19. ణ్య	31. ఫలా
8. స్థా	20. హో	32. ఘ ౨
9. ఛేచ	21. రి	33. ౪
10. త్రిఫ	22. అ	34. ఘ ౧
11. లేది	23. త్క	35. ం ధ ౧
12. ఘ	24. శే	36. ఘ౧౦

7. పిప్పలిమూ¹లం 2పలములు, 8. చిత్రమూల²ము 1-పలము,
10. వలకులు ³1-కర్షము, 11. ఆకుపత్రికము⁴1-కర్షము,
12 జీలక⁵జ్జు ⁶2-పలములు,

ఏటిని చూర్ణము చేసి కలిపి తేనె పోసి కలి⁷యబెట్టవలెను,
బిల్వాదిలేహ్యమును నేవించిన సకల⁹చ్ఛర్దలు ¹⁰నయమగును.

హృద్¹¹గము, కామిల¹²ము, గుల్మ¹³ము, గ్రహణి, అరుచి,
పీనస, వెక్కులు, కాస, క్రిములు, శ్వాస, స్లిహ¹⁴ము, ¹⁵అనాహము,
గళరోగ¹⁶ము, మూలవ్యాధి, పాండురోగ¹⁷ము, ఇవన్నియు ¹⁸నయమగు.

శ్లో. బిల్వార్ధాథకమంభ¹⁹సోఽర్థకలకే ప²⁰క్త్యా ²¹పద²²స్తే రసే
శుద్ధం జీర్ణగుడస్య పోడశపలం చూర్ణీకృతై²³శ్శూర్ణితమ్ ।
కర్నాంతైర్ఘనధాన్యజీరకత్పటి²⁴త్వక్సేనర²⁵త్రూప్యవైః
లీడం ఛర్ద్యరుచిప్రకే²⁶కసదనశ్వాసాగ్నిమాద్యం జయేత్ ।

మారేడు వేళ్లు ²⁷2-పలములు ²⁸అర్ధద్రోణము నీళ్లలో వేసి
కషాయము²⁹ బెట్టి నాలు³⁰గవ భాగము మిగులు నల్లు కాచి ఆ
కషాయములో పాత బెల్లము ³¹16-పలములు గలిపి ³²మరల వడపోసి
లేహ్యపాకము³³గా కాచి అందులో

1. లం	15. ం	28. చక్షే
2. ంఫ గ	16. ం	29. పూ
3. నె గ	17. ం	30. న
4. నె గ	18. అనాహారం	31. 30 ఫలాలు
5. గ్ర	19. ం	32. తూమెడు
6. ఫ 2 లాలు	20. ం	33. ం
7. యివి	21. యిన్నిన్నీ	34. గో
8. అనుపానంగా	22. మానును	35. ము
9. పి	23. సో	36. గిల పలాలు
10. యీ	24. క్వా	37. తిరుగా
11. ఛ	25. త	38. గా
13. మాను	26. స్తే	
14. ం	27. చూ	

1. ముస్తలు,	2. ధనియాలు,
3. జీలక ¹ ట్ట,	4. వలకులు,
5. లవంగపు ² చెక్క,	6. నాగకేసరాలు,
7. శొంఠి,	8. పిప్పలి,
9. మిరియాలు,	

ఇవి కర్ష³మైత్తు చొప్పున చూర్ణము చేసి కలు⁴పవలెను.

²ఈ బిల్వాదిలేహ్యమును సేవించిన సకల⁵చ్ఛద్ధులు అరుచి
⁷ప్రసేకము, శ్వాస, అగ్నిమాంద్యము ⁸ఇవన్నియు నయమగును.

తృష్ణా నిదానము

శ్లో. జిహ్వబహిర్గమనకర్కశకంఠజిహ్వ

కాంతిప్రలాపముఖశోషజలాభిలా⁹షాః ।

¹⁰అన్నాదుచీంద్రియమనస్వరసాదతంద్రాః

సామాన్యలక్షణమిదం కథితం తృష్ణా¹¹యాః ।

తృష్ణరోగ¹²మా నాలుక ¹³వెలికివచ్చి, కంఠము జిహ్వ ¹⁴కర్కశ
ములై కాంతిచెడి, మాటలాడలేక, ముఖ¹⁵ము వాడి, జలాభిలాష కలిగి
అన్న ద్వేషము ¹⁶కలిగి పం¹⁷చేంద్రియములు సత్వము చెడి మనస్సు చెడి
¹⁸ఎలుగు రాచి తంద్ర కలిగియుండును.

చికిత్స

శ్లో. సలాజం నారికేళాంబు దద్యా¹⁹ తృష్ణోపశాంతయే ।

త²⁰త్కాఫోష్ణోదకం వాపి ²⁴లాజాతౌద్రవిమిశ్రితమ్ ॥

1. గ్ర	9. ం	17. ం
2. సులెఖం	10. షా	18. మై
3. పి	11. ద్వేషశనే	19. యా
4. యా	12. నాథి	20. యు
5. క్షేను	13. ం	21. తృ
6. ఛ	14. ఎలికరికి	22. తృప్తా
7. పీనస	15. ం	23. జలా
8. యిన్నిన్ని మునుసు	16. సరుసపై	

ఉత్తర ఖండము

ఔంకాయ నీళ్లలో లాజ పొడి గలిపి 7 త్రాగిన నయమగును.

లేదా ఔంకాయ ఉడక బెట్టి వెచ్చని నీళ్లలో లాజలను తేనె గలిపి త్రాగించిన తృప్తి నయమగును.

శ్లో. 1. విదారీకేసరతౌద్రకృష్టాజీరకదాడిమైః ।

లేహా² 2. యం శర్కరోపేత³ తీవ్రతృ⁴ష్టా⁵ముదస్య⁶తి ।

1. నాగకేస ⁷ రములు,	2. నేలగుమ్మడి గడ్డ,
3. పిప్పళ్లు,	4. జీలకర్ర,
5. దానిమ్మకాయ,	

ఇవి సమాంశలు. తేనె పోసి నూరి శర్కరతో నేవించిన తీవ్ర తృప్తిలు ⁹నయమగును.

శ్లో. వ²టాగ్రగోతురతౌద్రలాజసత్తు³సిలోత్ప⁴లైః ।

గుళికా వదనే న్యస్తా తీవ్రతృప్తి⁵ముదస్య⁶తి ॥

1. మట్టి చిగుళ్లు,	2. పల్లేరు వేళ్లు,
3. లాజలు,	4. బెల్లము,
5. కలువదుంప,	

ఇవి సమాంశలు నూరి తేనె గలిపి ⁴ఉంఠలు చేసి నేవించిన తీవ్రతృప్తి⁵లు నయమగును.

శ్లో. తౌద్రేక్షురససంపీ²తైః మధుకో³త్పలగో⁴స్తనైః ।

నియతం కీరపానీయం తృప్తి⁵శామ్య⁶తి దారుణా ॥

1. ద్రాక్ష పండ్లు,	2. యష్టిమధుకము,
3. తెల్లకలువగడ్డ,	

1. స్థూనును
2. లున్ను
3. గని
4. మానును
5. కిలేభ
6. యం
7. తీ
8. త్త
9. చ

10. రాలు
11. మానును
12. టక్కంగవిక
13. కి
14. పు
15. మానును
16. కా
17. ం
18. మానును

19. వంటకమున్ను
20. ణి
21. తు
22. తై
23. ప్ర
24. డ్లు
25. కుంఠె
8. మానును

ఇవి సమాంశలు నూరి చెఱకు రస⁷ము తేనె గలిపి సేవించిన
తృప్తిరోగములు ⁸నయమచును.

పథ్యము పాలు¹⁰అన్నము

శ్లో. క్షీరేక్షురసమృద్ధ్వకత్నోద్రసింధుగు¹¹హోదక్షైః ॥

సమృత్తామై¹²శ్చ గంధూ¹³పస్తాలుశోష¹⁴ప్రణాశనః ॥

1. చెఱకురసము, 2. ద్రాక్షపండ్లు,

పాలతో గలిపి పుక్కిట బెట్టు¹⁵కొనిన నోరు ఎండుట ²⁵నయ
మగును.

లేదా బెల్లము కషాయములో చింతపండు సైంధవలనణము వేసి
తేనె గలుపుకొని గంధూపము చేసిన ¹నోరు ఎండుట ²నయమగును.

హృద్రోగ నిదానము

శ్లో. హృద్రోగః పంచదా దోషైః పృథక్సర్వైశ్చ జంతుభిః ।

వాతా⁴త్వశూ⁵లం హృదయం పిత్రో⁶ద్దాహసమన్వితం ॥

కఫతో⁷ఽతిగురు స్తబ్ధం సర్వతస్సర్వలక్షణం ।

తత్తృజ్యం క్రిమిసండు⁸ష్టమతికంధూసమన్వితం ॥

విరు⁹ద్ధములయిన ఆహారవిహ¹⁰రములచేత వాతాదిదో¹¹ష
ప్రకాశించి ¹²విదు వి¹³ధములైన హృద్రో¹⁴గములను ¹⁵పుట్టించును.

వాయువువల¹⁶న పుట్టిన హృద్రో¹⁷గములో రొమ్మున¹⁸ప్పి
కలిగి యుండును,

పైత్య¹⁸మువలన పుట్టిన హృద్రోగము దాహము గలిగి యుండును

క్లేష్మహృద్రోగములో దేహ¹⁹ము గురువై మ్రానుపడి
యుండును.

1. చలికలుకంజేది

2. మానున

3. :

4. శ్చ

5. ల

6. దా

7. తి

8. ష

9. దా

10. రా

11. హ

12. అయి

13. భేదాల

14. గాలు

15. ని

16. ం

17. హృ

18. ం

19. ం

20. డు

21. మి

22. ం

త్రిదోషహృద్రోగ²⁰ము మూ²¹ష దోషములయొక్క లక్షణములు గల్గి యుండును.

క్రి²²ములవలన బుట్టిన హృద్రోగములో మిక్కిలి తీట గలిగి యుండును.

త్రిదోషములవలన పుట్టిన హృద్రోగ¹ము అసాధ్య²ము.

చికిత్స

శ్లో. లవణామ్లయుతం తైలం హృద్రోగే వాతికే పిబేత్ ।

నిమ్మపండ్ల పులుసు సైంధవలవణమును నూనె గలిపి నే⁴వించిన వాతహృద్రోగము⁵ నయమగును,

శ్లో. శుంఠీ సావర్పలం హింగు దాడిమం చాప్లవేతనం ।

చూర్ణముష్ణాంబు⁷నా వేయం వాతహృద్రోగశాంతయే ।

1. శొంఠి, 2. సావర్పలవణము 3. ఇంగువ, 4. దానిమ్మ కాయ, 5. ఆప్లవేతనము,

ఇవి సమాంశలు చూర్ణము చేసి క¹⁰ర్ష మెత్తు చొ¹¹ప్పున వేడి నీళ్ళతో నే¹²వించిన వాతహృద్రోగము¹² నయమగును.

శ్లో. ద్విస్థిరాకల్మ సంమిత్రం ఘృతమిక్షురసేన¹³చ ।

ద్రాక్షారసేన¹⁴సంప్రక్ష్యం పిత్తహృద్రోగనాశనమ్ ।

1. చెఱకురసము¹⁵ 2. ద్రాక్షపండ్లరసము¹⁶ 3. భాగములు 4. నెయ్యి¹⁸ 5. భాగము, 6. కోలపొన్న, ముయ్యారకు పొన్నలను నేతికి ఎనిమిదవ భాగముగ కల్కముగ జెట్టి, కాచిన ఘృతమును నే¹⁹వించిన పైత్యహృద్రోగము²⁰లు నయమగును.

శ్లో. కృష్ణాశ²¹ప్రతివిషా²⁷స్నేహరందహరీతకీ ।

చూర్ణం గోమూత్రతః వేయం కఫహృద్రోగశాంతయే ।

1. ౦	10. హింగుపు	19. కుంఠ
2.	11. నం	20. కంచెడు
3. ఇదుప్ప	12. రవ	21. ౨ స్నా
4 జి	13. లెఖన	22. దో
5. నేవిత్తే	14. లక్క	23. ౦
6. మానుసు	15. వా	24. త్తే
7. శొంఠి	16. వా	25. మానుసు
8. వా	17. ౦	26. త
9. ౦	18. ౪ కుంఠ	27. స్నాపధ్యవభిషకం

1. విప్రుల్లు, 2. కచ్చూ¹రములు, 3. అతివస 4. ²సన్నరా
ప్రము, 5. కరక్కాయలు, 6. ఆముదపువేల్లు,

ఇవి సమాంశలు చూర్ణము చేసి దినము కర్ష మెత్తు చొప్పున
గోమూత్రముతో సేవించి పక్షిష్టహృద్రోగ⁴ములు నయమగును.

శ్లో. సకుప్తవేల్లం గోమూత్రం క్రిమిహృద్రోగనాశనమ్ ।

1. చంగల్వకోష్ఠ, 2. విశంగ⁵సారములు

వీటిని చూర్ణము చేసి కర్ష మెత్తు గోమూత్రముతో సేవించిన
క్రిమి హృద్రోగ⁶ము ⁷నయమగును.

శ్లో. హరీతకీఫలయుతం సౌవర్చలసమన్వితం ।

ఘృతప్రథం జలే పక్వం సర్వహృద్రోగనాశనమ్ ॥

నీళ్లు ⁸ప్రథములు, నెయ్యి ⁹ఒక ప్రథము కరక్కాయ¹⁰లను
సౌవర్చలవణము¹¹ను నేతికి నాలుగవ భాగముగ చేర్చి కల్కముగ
బెట్టుకొని కాచిన ఘృతము సేవించిన స¹²కలమైన హృద్రో¹³గములు
¹⁴నయమగును.

శూలనిదానము

శ్లో. వాతాద్వ¹⁵స్తా భవే¹⁶చ్ఛూలం పితౄన్నాశౌ విదాహవత్ ।

కఫాత్ హృ¹⁷చ్ఛూలహృల్లాసం సర్వరూపాన్వితం త్యజేత్ ॥

వాతమువలన బుట్టిన శూలలో పొత్తి కడుపు నొచ్చును.

పైత్యశూలలో బొడ్డున నొ²ప్పికలుగును.

1. రా

2. దానప

3. రష

4. మానున

5. రా

6. ంఘా

7. సును

8. య కుచా

9. కుంఞెడు

10. లున్ను

11. న్నూ

12. ర్వ

13. గా

14. మానున

15. శ్లే

16. త్కూల

17. దేసము

శ్లేష్మశూలలో¹ గుగడలో నొప్పి కలుగును,

త్రిదోషముల వలన బుటిన శూల అన్ని లక్షణములు గలిగి యుండును.

³త్రిదోషశూల అసాధ్యము

శూలచికిత్స

శ్లో. నాగవ⁴ల్లీ దళరసం చిత్రతైలయుతం పిబేత్ ।

శూలా⁵ర్తో మృత్యుపాశేన కృష్యమాణో²పి జీవతి ।

తమలపాకుల రసముతో ఆముదమును గలుపుకొని సేవించిన వెంటనే శూల తగ్గి, ఆసన్నమృత్యువు కలవాడైనను బ్రతుకును.

శ్లో. తీవ్రశూలనివృత్త్యర్థం పాయయేదుష్ణకాంజికమ్ ।

స్వేదయేత్సికతాపిండైః శృంగైర్వా శోణితం హరేత్ ।

వేడికరిలిని ద్రాగిన తీవ్రమైన శూల⁶లైనను శమించును.

ఇనుకపా¹⁰ట్లములతో కాచవలెను, కొమ్ముతో శూలగల చోటున నెత్తురును దీ¹¹యవలెను. వత్రిమైన శూల¹²లైనను శమించును.

శ్లో. గోమూత్రవస్తిం గుల్మోక్తం నిరూహం వాపి దా¹³పయేత్ ।

గుల్మచికిత్సయందు జెప్పిన గోమూత్రవస్తి నిరూహవస్తులను శూలలకు ¹⁸చేయవచ్చును,

1. కి

2. చ్చున

3. గుండెలునొచ్చును

4. జా

5. ఇదిఅసాధ్యః

6. లి

7. చేత్

8. మ్ర

9. ంతో

10. కనీచీ స్తేను

11. మృత్యువుగొంపాలున

ప్రాణికియైననువిడుచును

శూలమానిబ్రతుకును

12. లి

13. మానును

14. ట్లాలగాచేడి

15. నేది

16. మానును

17. హ

18. పెట్టేడి

శ్లో, ఇత్యశాంతౌ భవేద్దాహః కార్యో వై ద్యేన ధీమతా ।

¹పైనచెప్పిన విధముగ చికిత్స చేసినను శూల తగ్గని యెడల శూలగల చోటున చురకలు వేయవలెను.

హింగ్వప్తకచూర్ణము

శ్లో, వ్యోమ²జమోద³యుత⁴జీరకయుగ్మసింధు

చూర్ణం సరామరవిభాగమిత్రిప్రయుక్తమ్ ।

హింగ్వప్త⁵కం జయతి హృజ్జతరాంతరాశ-

శూలాని గుల్మగుడజగ్రహణీవికారోన్ ॥

1. త్రికటు⁷కలు, 2. ఓమము, 3. జీరకద్వయము,
4. సైంధవలవణము, 5. ఇంగువ.

ఇవి సమాంశలు చూర్ణము చేసి క¹⁰ర్ష మెత్తు చొప్పిన వేడి నీళ్ళతో సేవించిన హృదయ శూల, గుల్మము, మూలవ్యాధి, గ్రహణి¹¹ ఇవన్నియు శమించును.

ఉ దా¹²వర్త ని దా న ము

శ్లో, ¹³రూక్షైః కోద్ర¹⁴వముద్గ¹⁵జార్ణచణకైః కృద్ధో¹⁶నిల¹⁶ఽఘోషహ
రు¹⁷ద్ధ్వా ¹⁸మూత్రమతా విశో¹⁹వ్య కురుతే విణ్మూత్రసంగం తతిః ।
హృత్ప్రొదర²⁰వస్త్రమస్తకరుజాం సశ్వాసకాసజ్వరం
గచ్ఛ²¹న్నూర్ధ్వ²²ముపైత్యనేన మరుతః కోపాదు²⁴దావర్తయక్ ॥

1. ఈచెప్పినక్రమాన మాన

కుండెనాశూలగల

చోటకోపలుతేనీది

2. చ

3. దయితా

4. జీరయుగ్మ

5. కా

6. ం

7. కా

8. వోమం

9. హింగువు

11. రష

12. యిన్నిన్నిమానున

13. న

14. రుక్షే

15. క

16. జీ

17. ద్వానహం

18. ద్వా

19. వర్తచలం

20. ధ్య

21. ద

22. న్ము

23. మనాపినునమనుజః

24. రూక్షే

యాక్షాద్రవ్యసేవనవల్లను, ఆళ్లు, కొజ్జెలు, పెసలు, జొన్నలు, సెనగలు, వీటిని అధికముగ తినుటవల్లను, వాయువు ప్రకోపించి మూత్ర మలములను బంధించి, తిరుగంజేసి యెండించి, మలమూత్ర సంగమును కలుగజేయును. రొమ్ములలోను, వీపులోను, కడుపు, పొత్తి కడుపులలోను తలలోను నొప్పిని కలిగించుచు, శ్వాస, కాన, జ్వరము లతోకూడిన ఉదావర్తరొగమును కలిగించును.

తచ్చికిత్స

శ్లో. ఉదావర్తసమభ్యజ్య ⁷స్వీన్నగాత్రముపాచరేత్ |

నవర్తిరేచనస్నేహవస్తిభిః శోధయేన్నలమ్ |

ఉదావర్త⁹రోగికి జే¹⁰హమున నెయ్యి పట్టించి కా¹¹చవలెను; వర్తి, విరేచన, స్నేహవస్తి, వీటిని ప్రయోగించి ఏవిధముననైనను మలమును ప్రవర్తింప చేయవలెను.

శ్లో. గోమూత్రరా¹²ఫల¹³రామకదంతిసిభిః

కంకుష్ఠసైంధవబిడైశ్చ గుడప్రగాఢైః |

ఆగారధూమసహితైరితి వర్తిరేషా

వ్యస్తా ¹⁸గుడే గ్రధిత¹⁹విడ్లుదజామయశ్శీమ్ |

1. వ్యాచేతనల

2. ర

3. యివిదిన్నను

4. కిందు

5. లు

6. ఊర్ధ్వగోమయి కేహృద

యముపిపు

కడుపుకింగడుపుతలయి

నిన్నినొప్పిపుట్టించును

శ్వాసంకాసజ్వరంబితి

దావర్తముప్రకోపించిన
మపుట్టును

7. త్వి

8. త్స

9. భ్య

10. స్వే

11. యావనసర్మజీ

12. ర్తానకు

13. హా

14. చేది

15. వేదనవర్తిపెట్టించేది
శ్నేహవర్తిపుట్టించేది
నానావిధాలానుమతించి
డిపించేది

16. శ

17. దా

18. నుప

19. ద్వపికా

1. మంగపండ్లు, 2. దంతిచెక్క, 3. ¹ఇంగువ, 4. కంఠ
- ప్రము, 5. సైంధవలవణము, 6. బిడాలవణము, 7. బెల్లము,
8. కరుధూపము,

యివి సమాంశలు గోమూత్రము పోసి నూరి ²గుడ్డతో
జేసి ఆ వ³ర్తికి మందు పట్టించి ఆ వ⁴ర్తిని ఆసనములో నెక్కించి
ప్రవృత్తి కలుగును.

శ్లో. త్రివృత్కృష్ణాహరీతక్యః త్రిచతుఃపంచభాగికాః ।
గుళికా ⁶బదరైస్తుల్యా వి⁷డ్విబంధగదా⁸పహా ॥

1. తెగడచెక్క ⁹3 భాగములు 2. పిప్పళ్లు ¹⁰4 భాగములు
3. కరక్కాయ ¹¹5 భాగములు

¹²ఫిటిని కలయ బోసి నూరి ఉండలు చేసి ¹³సేవించిన ¹⁴మల
బంధము తగును.

శ్లో. అభయాత్రి¹⁵వృతాఖిల్వాస్తద్యూపం పిప్పలీ¹⁶యుతం ।
మిశ్రం ¹⁷పితముదావ¹⁸ర్తం ¹⁹నాశయేత్ త్రిదినాని చేత్ ॥

1. కరక్కాయలు, 2. తెగడచెక్క, 3. ఉలవలు

ఇవి సమాంశలు కషాయము బెట్టి పిప్పలి పొడి గలిపి మూడు
దిన²⁰ములు సేవి²¹చిన ఉదావర్తము ²²నయమగును.

1. హింగువు

3. తోకనుపత్తి

3. తికి

4. త్త

5. అందునకట్టిమలంబెల్లను

6. గరుతుల్యాస

7. డిన్ని

8. వ

9. భా 3

10. భా ౪

11. భా ౫

12. యివి

13. ఆసనములో బెట్టినను

14. బద్ధమలంబిడుచును

15. స్ఫుత్కుకుద్దా

16. యజా

17. విత

18. ర్తం

19. సశ్యతి

20. నా

21. స్తే.

22. మానును

శ్లో. గోమూత్ర దోధ్యబు తుమాంబు తైలం

చత్వారి తాని ప్రసృతాన్వి²తాని ।

వ స్తిం వృణాం నర్షపకల్కయు క్త-

మానాహవిట్సంగహర⁴ం ప్రసిద్ధమ్ ॥

గోమూత్రము 2 పలములు 2. పెరుగుమీది నీళ్లు 2 పలములు 3. పసగడుగు ⁶2 పలములు 4. ఆముడము ⁷3 పలములు వీటినిన్నిటిని కలిపి అందులో రెండు కర్షముల యెత్తు ఆవాలు నూరి గలిపి వ స్తి పెట్టినను ఆనాహము ఉదావర్తము, మలబద్ధము ఇవి నయమగును.

ఆనాహనిదానము

శ్లో. ఆనాహమిత్యగ్రరుజం సశబ్దం

వృద్ధా నితేనోభయమార్గ¹¹ధాత్ ॥

విరు¹²ద్ధములైన అన్నపానాదులచేత వాయువు ప్రకోపించి మల మూ¹³త్రములను బంధించి పేగులలో అటుపులు, కడుపులో నొప్పి కలిగి యుండును. ఈ క్షణములు కలిగి యుండిన ఆనాహమని చెప్పుదురు.

శ్లో. ¹⁴ఆనాహినముదావర్తవిధినా నముపాచరేత్

ద్వావిమా తు విశేషేణ చూర్ణేనాగ్నిముఖేన చ ॥

¹⁵ఆనాహమునకు ఉదావర్త చికిత్సను ¹⁶చేయవలెను. అగ్ని ముఖచూర్ణమును ఆనాహ ఉదావర్తములలో ప్రయోగిం²⁰చవలెను.

1. ద్యౌ

2. యా

3. విష

4. నినిఘ్న

5. ప ౨

6. ప ౨

7. ప ౨

8. ఫ 3

9. కూడాసు

10. ర్షా

11. ంహనుసు

12. ం

13. దా

14. అలోష్ణపుయుక్తే జ త
రేయ దిస్యా దావాహ
మోర్ధావ పరిక్షయేచ

15. దా

17. త్రాదులు కట్టెరచు

18. అనాహ

19. హా

20. వేది

21. చేసి

ఏరండా¹దిస్వేదము

శ్లో. ఏరండా²రక్తరంజమోరటబలాతక్మరిసోమస్నుహీ

నిద్గంఢీతలపోటశిగ్రువదణాంకోలాశ్వగంధాచ్ఛదైః ।

విప్రైః కాం³జికమూత్రవర్గసహితైః క్వా⁴కీకృతైః కృతః

⁴స్వేదః క్రూరసమీరణార్⁵త్తవపుషాం సద్యస్సుఖో వాతోహః ।

1 ఆముసపు ఆకు,

2 జిల్లేడు ఆకు,

3 కాసర ఆకు,

4 చేగోణిదె ఆకు,

5 ములుగోరింటాకు,

6 తెక్కలాకు,

7 కారుగచ్చాకు,

8 చెముడాకు,

9 వావిలాకు,

10 తంగేడాకు,

11 కారుమునగాకు,

12 ఉలిమిరాకు,

13 ఊడుగాకు,

14 పెన్నేరాకు,

ఈ యాకులను సమాంశాలుగ గూర్చి త్రొక్కి కడవలో బెట్టి అందులో కలి, గోమూత్రము, గేదె పంచితము, మేక పంచితము, వీటిని కూడబోసి ఉడక బెట్టి దేహమున బట్టించిన వాతరోగములు⁷ నయమగును.

బంధ⁸సములు

శ్లో. స్నిగ్ధోష్ణవీర్యై⁹ర్మృదుభిఃకాశేయావిక¹⁰శాలకైః ।

అలాశే వాతజత్వ¹¹తైః స్నేహలేపేన బంధ¹¹నమ్ ।

రాత్రౌ¹⁴బద్ధం దివా ముంచేత్ ముంచేద్రాత్రౌ దివా కృతమ్ ।

1. కుంఠకాశ

6. ర్భ

11. తైః

2. స్ని

7. శ

12. చాకూతైః

8. చ

8. మాష తి

13. నాత్

4. వై సేఘటసిత్కృత

9. వా

14. బంధం

5. శే

10. మృ

1 ఇట్టి, 2 తేడి, 3 దుప్పి, 4 మనబోతు,

వీటితో¹ పుట్టెచ్చి, కంపులేకుండ చేసి చమురు పట్టించి ఎండనిచ్చి² నొప్పిగలచోటున ఆ తోలు వేసి³ కట్టవలెను, పగలు కట్టి రాత్రి⁴ విప్పి వేయవలెను. రాత్రి కట్టి పగలు⁵ విప్పి వేయవలెను. చర్మములు⁶ లేనియెడల వాతహ⁷రములులైన ఆకులు వేసి⁸ కట్టవలెను. వేదా⁹ కంబళి బట్ట¹⁰తో నైనను, ¹¹గట్టవలెను.

రక్త వాత నిదానము

శ్లో. సంధి¹² విస్తోదయుక్ శో¹³ఘః సకంఢూర్యాతశోఽఽతమ్ ।

గంభీరోత్తానభేదేన ద్వివిధం క్షయవృద్ధి¹⁴ మత్ ।

రక్తవా¹⁵తములొ కీళ్లువాచి, నొప్పిగలిగి, దురదగలిగి యుండును. ¹⁶ఆ వాతరక్తము గంభీరమనియ, ఉత్తానమనియు రెండు ¹⁷విధములు.

చికిత్స

శ్లో. 18 శుక్తిభిర్వా జలూకా¹⁹భీ రక్తం విస్రావయే²⁰న్మృహః ।

²¹గోక్షీరై రండతై లేన స²²హతక్రేణ రేచయేత్ ।

రక్తవాతము²³లో ఏళ్లమున వాపుగలిగియుండునో ²⁴అస్థిలము కత్తిచాక్కి²⁵ వేసి ²⁵ముత్యపు చిప్పలతో గీచి నెత్తురు ²⁶తీయవలెను.

లేదా జలగ²⁷లచేత ²⁸నైనను నెత్తురు ³²తీయించవలయును.

1. 18	12. గట్టించేది	22. ని
2. నొచ్చే ఆక్కడ	13. 0	23. దుప్పి
3. ట్టించేది	14. విరోధి	24. మనల
4. విడిచేది	15. భ	25. చయిత్వేన
5. చర్మాలు	16. యేత్	26. కుప్పకొడయిస్తే
6. కుండనా	17. తాన్ను	27. ఆక్కడ
7. రా	18. అది	28. కాకిచిప్పను
8. ట్టించేది	19. భేగాలు	29. తీసేది
9. లేదా చరితో క నైన నా	20. వోడిబుట్టి నైకి భేదిం	30. చా
కట్టించేది	చును మీద బుట్టి వివ	31. నయినా
10. గొంగళి	ర్థం చేయించెదిన్నీ	32. దీ యంచేది
11. నైనా	21. కే	

ఆవెనుక ఆవుసాలు, ఆముదము, చల్లా, గలిపి త్రాగి¹చిన
²విరేచనముగును. ఈ⁴విధముగా వి⁵రేకన⁶మును చేయించ⁷వలెను.
 శ్లో. యవాతకిశీశతాహ్వభిల్లేపయేదుపనాహయేత్ ।

యవలు, ఎఱ్ఱ అగిశ విత్తులు, శదాప విత్తులు

⁹పీటిని మెత్తగా నూరి పై నబూయవలెను.

శ్లో. య¹⁰త్పంచమూల¹¹పయసా లఘుపంచమూల -

క్వాథేన వాఽమృతలతాక్వథనేన వాపి ॥

వాట్కాలకస్య ¹²సలిలేన ని¹³శీయమానం

సద్యశ్శిలా¹⁴జతు సమీరణశోశితఘ్నమ్ ॥

పంచమూలకషాయములో గాని, లఘుపంచమూల కషాయ
 ములో గాని, తిప్పితీగె కషాయములో గాని, ¹⁵చిట్టముట్టివేళ్ల కషాయ
 ములోగాని, శిలాజ¹⁶తును కలిపి శేవించిన రక్తవాతము¹⁷నయమగును.

శ్లో. వాసాగుభూఢీచతురంగుళానా-

మేరంశతైలేన యతః ¹⁸కషాయః ॥

క్రమేణ సర్వాంగజమధ్య¹⁹శోఘం

జయే²⁰దస్యగ్వాతభవం వికారమ్ ॥

1 అడ్డసరపాకు, 2 తిప్పితీగె, 3 రేలు వేళ్లు,

ఇవి సమాంశములు, కషాయ²¹ము బెట్టి ఆ కషాయములో
 ఆముదమును వ్రతీ²²వాపము బెట్టి నేవించిన రక్తవాతము ²⁷నయమగును

1. త్రాగిస్తే

2. శో

3. మోను

4 క్రమాన

5 శో

6. ం

7 చేది

8. శి

9. స్నా

10. నేది

11, ం

12. లం

13. స

14. య్య

15. జతు

16. చిట్టముట్టివేళ్ల

17, ం

18, తు

19, ంమానును

20 కా

21. తేక్కిషాయం

22. శేష

23. చు

24, యి

25. ం

26. పాకం

27. మానును

శ్లో. పంచార్కతై¹ల¹స్వేదం చ ఘృతం గుగ్గులతిత్తకం ।

వాతే²సే వాతరోగో³క్తం విశేషేణ తు శీలయేత్ ॥

రక్తవా²తమునకు పంచార్క తై¹లము, స్నేహపా³ట్లము. శో⁴కాచుట, గుగ్గులు తిక్తఘృత⁵సేవన ఇవి మంచివి. వాతరోగ చికిత్సలోను కూడ చేయవచ్చును.

శ్లో. ఛిత్వా చ పక్వం గంభీరం వ్రణవత్సముపాచరేత్ ।

గంభీర వాయువు ⁷పక్వమునకు ⁸వచ్చినయెడల చికిత్సను ¹⁰చేయవలెను.

కు¹¹ష్ఠనిదాన¹²ము

శ్లో. ఉదుంబరం తత్సదృశంశ్వేతం స్యా¹³చ్ఛంఖసన్నిభమ్ ।

కాకణం పక్వగుంజాభం చర్మాఖ్యం గజచర్మ¹⁴వత్ ॥

పుండరీకం స్వసంజ్ఞాభం ఋ¹⁵వ్యజిహ్వం తథైవ చ ।

బహువ్రణం శతాదస్యా¹⁶దేకాఖ్యంమత్స్య శుక్తివత్ ॥

పాణి¹⁷చ్ఛేదశ్చర్మదశం పాదస్ఫ¹⁸టో విపా¹⁹దికా ।

దశైతాని న సిద్ధంతి కేషాన్యష్టే తు సా²⁰యేత్ ।

కపాలమ²⁰సితం రూక్షం విస్ఫోటాఖ్యం విసర్పవత్ ।

కిట²¹భం కిణవత్స్యా²²త్తుద్రుః ²³స్యా²⁶ప్రిటకాచిలా ।

1, శ్వే

2, తా

3, మామసు

4, కాపదం

5, న

6, లు

7, ది

8, ది

9, పక్వానకు

10, చ్చైవా

11, చించి

12, చేసేది

13, స్థ

14, ం

15, త్త

16, కా

17, స్వాజింహ్వ

18, యే

19, శ్వే

20, ట

21, టి

22, ని

23, ప

24, యు

25, వ్యా

26, ద్వి

తుం¹బీపుష్పనిధం సిద్ధం స్నిగ్ధం స్యాస్త్రండలస్థిరమ్ ।

విస్ఫోటదాదుణా పామా సాను²స్రావా విచర్పికా ॥

ఉదుంబరకుష్మపు మేడికాయలవలె శరీరమంతయు యుండును.

శ్వేతకుష్మపు శంఖి³వర్ణము గలిగి యుండును.

కాకణకుష్మపుగురువిందగింజ⁴వర్ణము గలిగి యుండును.

గజచర్మకుష్మపు యేనుగు చర్మమువలె నుండును.

⁵పుండరీకకుష్మపు తెల్లతామరపువ్వు ⁶వర్ణము గలిగి యుండును

⁷దుష్పజిహ్వాకుష్మ దుష్పినాలుకవలె నుండును.

శతాదు కుష్మపు ⁸ప్రణములతో కూడియుండును

చర్మ దళ కుష్మపు అరచేయియంత దళసరి కలదై పగిలి యుండును.

విపాకికాకుష్మపులో కాళ్లు పగలును.

ఈపది అసా¹⁰ధ్యములు.

కపాల కుష్మపు నల్లనై రూక్షగుణము గలిగి యుండును.

విస్ఫోటకకుష్మపు విసర్పివలె యుండును.

కిటపకుష్మపు పిల్లిచాయ గలిగి యుండును

దదృ కుష్మపు పొక్కులు గలిగి నుండును.

సిన్ధుకుష్మపు సొరపువ్వువలె నుండును.

మండలకుష్మపు మెఱియుచుండును.

1, జ

2, శ్రావాక

3, బాయసు

4, చాయసు

5, విచర్పికా

6, చామై

7, రస్యా

8, శా

9, తిదళిమై

10, ధ్వ

పామాకుష్ఠపులో పొక్కులు తడుచై యుండును.

విచర్చికాకుష్ఠపు నీళ్ళు గార్చును.

ఈ యెనిమిదిన్నీ ¹సాధ్యములు.

చికిత్సలు ²చేయు విధము

శ్లో. స్నిగ్ధ³స్వీన్నస్య⁴ మోక్షవ్యాః కుష్ఠినో బలినశ్శిరాః ।

⁵యోగైస్తథా మ్మరచ్ఛేదశృంగాలాబుజోతాకసామ్ ॥

సకలమైన కుష్ఠలకు⁷ను మొదటి స్నేహ⁹స్వేదములను చేయవలెను
దేహ¹⁰మున కత్తివాట్లు వేసి కొమ్మున ¹¹గాని లేదా జలగలచేత¹² గాని
నెత్తురు ¹³తీయవలెను.

శ్లో. పునఃపున¹⁴శ్చ వమనం రేచనం చ ముహుర్దుహుః ।

కుష్ఠురోగికి అప్పుడప్పుడు ¹⁵వాంతివిరేచనసాధన చేయవలెను

శోధనాషధము

శ్లో. పటోలమూలత్రిఫలావిశాలాః

¹⁶పుధక్ త్రిభాగాపచితత్రి¹⁷శాణాః ।

స్వాత్మాయమాణా కటురోహిణీ చ

భాగార్ధకేనాగరపాదయుక్తే ॥

ఏతత్పలం జర్ఘరితం ¹⁸విపక్వమ్

కుష్ఠీ ²²పిబేత్కోమవిశోధనాయ ॥

1, ధాన్య

2, సే

3, స్వేగ్న

4, మా

5. కుష్ఠస్పృచ్ఛేత్తురం పాత

6, లూ

7, న్నూ

8, అను

9, చము

10, రుకాకకాచేది

11, నను

12, పంచకలలున్నా వేసేది

13. నెత్తురుతీసేది

14, వైనా

15, దీయించేది

16,ంచ

17, కిక్కబారసచ్చేది

18, పుద్గ

19, శోణః

20, వి

21, త్వి

22, చేతిపాట్లవేళ్లుకరక్కా

యలు, తాడికాయలు

పుకరిక పప్పు, పాపర

వేళ్లు

యివి ప్రత్యేకాలు

రెండుమాడలి యెత్తు లెఖను

కలుకాంబాను కటుకతో

హిణి రెండేసి చిన్నాలు

కొంకి గూడి నలువంటివి

మాడలెఖను గూర్చి కష

యము బెట్టి త్రాగి తేను

కుష్ఠురోగికి పాచనమాను

తి క్తకఘ్నుతము

శ్లో. నింబ¹త్వక్ త్రిఫల పటోలకటుకాదు²స్పర్శదార్శ్వవృషా
 త్రాయంతీ సమపర్వ³తో చ సహితైరద్వ్యో⁴ణమేభిః పచేత్ |
 తేనా⁵భేంద్రయనైః కిరాతమగధాత్రాయంతికాచందనైః
 సిద్ధం కువ్వవిఘాతి తి క్తకమిదం ⁶సర్పిర్విసర్వాపహమ్ ||

1 వేప చెక్క,	2 కరక,
3 తాడి,	4 ⁶ ఉసిరిక పప్పు,
5 చేదు సొట్ల,	6 కటుకరోహిణి,
7 దూలగొండి వేళ్లు,	8 మాను పసుపు,
9 అడ్డసరపాకు,	10 గానుక చెక్క,
11 పరాట్లకము,	

ఇవి సమాంశలు. వీటిని ఒక ద్రోణము జలములో కషాయము
 బెట్టి అష్టభాగశేముగ గాచి వడి⁷కట్టి అ కషాయములో నెయ్యి కుంచెడు
 బోసి,

⁸పై కషాయ⁹ద్రవ్యములను కటుకరోహిణి, విప్పళ్ళు, కానుక
 చెక్క, మంచిగంధము ¹⁰పీటినన్ని¹¹ని నేతికి ఆరవ భాగముగ కూర్చి
 కల్కముగ బెట్టుకొని కాచి ఎడకట్టాలెను.

¹¹ఈ ఘ్నుతమును సేపించిన కుఘ్నులు, విసర్జులు ¹²నయమగును

విడంగాదివటకము

1 వాయు విశం ¹⁴ గము,	2 జీడి గింజలు,
3 కాణుగ్రచ్చ విత్తులు,	4 నుగంధి వేళ్ళు,

1, క్షృ	7. చి	వడిపెట్టలేదు
2, శృ	8, యా	12, యా
3, త్రివిధై	9, వ్యాలున్నా	13, మాను
4, భే	10, న్నూ	14, గాలు
5, ర్షి	11, ఆరోభాగముబెట్టుకొని	
6, పుక	కల్కరూపముగా గాచి	

5 నల్లతాడి దుంపలు,

6 కరక్కాయలు,

7 తరివేపు వేళ్ళు,

8 నల్ల నువ్వులు,

9 పిప్పళ్ళు,

ఇవి సమాంశలు. చూర్ణము చేసి బెల్లము¹ను పై చూర్ణమునకు
మూడైత్తులు పెట్టి తాళీసవటి²కలవలె³వటకములను చేయవలెను.

ఈ వటకములను జాముకు ఒక వటకము చొప్పున ⁴నీవింఁదిన
కుష్మరోగము ⁵నయమగును.

*

పాతాళయంత్రమున దేవదారు తైలము తీసి దోహమునకు
బట్టి⁶ంచిన అశీతివాయువులున్న, కుష్మ, తీట, రో¹⁰గములు కూడి
¹¹నయమగును.

1. తంబెపువిత్తులు, 2. నువ్వులు, 3. ఆవాలు 4. కాము
గ్రచ్చ విత్తులు, 5. సైంధవలవణము,

ఇవి సమాంశలు. వీటిని పెరుగుమీడి నీళ్లు పోసి నూరి మూడు
ది¹²నములు దో¹³హమునకు బట్టించిన పెక్కు-ది¹⁴నముల తీటలయినను
¹⁵నయమగును.

1, యిదుకు	6, లమానుసు	11, న్నూమానుసు
2, కా	7, త్రా	12, 6
3, చేనేది	8, హా	13, హా
4, నే	9, నే	14, నా
5, మానుసు	10, గా	15, నామానుసు

* నాగుపాము కుబుసము మిరియాలి. నూనెపోసి వేచి నూనెతోనే నూరి ఒంటికి
బూసినను. ఏడుదినములు పట్టించుకొని నీళ్ళు పోసుకొనిన కుష్మ, తీట, పొక్కులు,
నయమగును

1. గరికి 2 రేసవేరు, 3. తంబెవునిత్తులు, 4. పైథలవణు, 5. ఉసిరికపప్పు, 6. కాటుగచ్చువిత్తులు, 7. కరక్కాయలు, 8. మహి మాక్షి, 9. తెల్ల ఆవాలు, 10. ఎఱ్ఱఆవాలు, 11. పసుపు 12. కోప్పుపు 13. భూతులశి,

ఇవి సమాంశలు. వీటిని ఆవు పెరుగుమీది నీళ్లతో నూరి ఒం¹టికి బట్టించిన తీట, దద్దు, విసర్పిపోక్కులు మాగులు, మొదలయినవి ²నయమగును.

కాటుగచ్చువిత్తులపొడిని ఆవుపాలతో గలిపి ఆ పాలనుకాచి. ఆ మీగడను తేనెను గలిపి సేవించి ఆపాలను తోడుబెట్టి ఆ మజ్జి గను ³త్రాగిన శ్వేతకుష్ఠు ⁴నయమగును,

1. త్రిఫలములు, 2. కాటుగచ్చుపిత్తులు, 3. త్రికటుకములు 4. లోహరాపొడి,

ఇవి సమాంశలు.....

.....

గ్రంథపాతము

బ్రహ్మోత్తరసము

శ్లో. ద్వితుత్థం చ త్రి సామాణం గంధకం చ శిలా విషమ్ ।

నేపాళం దరదాద్రం చ సైంధవం కాచకం బిడమ్ ॥

త్రిమౌరం కటుకం వ్యోమం సర్వత్యుం తు పారదమ్ ।

జ్యోతిష్మత్యాస్తు తైలేన ¹సర్వ పాత్ నింబబీజ²తః ॥

³కరంజాన్మధుకాచ్చైవ మర్దయేద్దివసద్వయమ్ ॥

ఢోలాయంత్రేణ పాచ్యాని కృత్యా ఖల్వే విమర్దయేత్ ॥

1, ఢల
2, మాతెతె
3, దాకితే

4, మాసును
5, ం
6, స్మాతివ

7, సార్వస్తేః
8, జైః
9, కారంబమదుకంజై

మయూరమహిషీమత్స్యవరా¹హచ్ఛాగపన్నగాః ।
 శశకం జంబుకం శ్వానం ఏషాం పితౄశ్చ భావయేత్ ।
 నశ్య²ంతితత్క్షణేనైవ సన్నివాతః సుదారణః ।
 మూ³వాపస్సారబధిరహిక్కశ్వాసక⁴సామయాః ॥
 ర⁵సో బ్రహ్మత్రునామా⁶యం సన్నిపాతకులాంతకః ।
 విషమం చాహికం దోషం సన్నిపా⁷తాంత్రయోదశ ॥
 ర⁷సో బ్రహ్మత్రునామాసావశ్వభ్యాం నిర్మితః పురా ।

బిల్వాదిలేహ్యము

శ్లో, తులా⁸స్యాత్ బిన్ద్యమూలస్య తదర్థం సరసీదహమ్ ।
 ద్రోణద్రోణార్థసలిలమప్తభాగావశేషితమ్ ॥
 ఆర్ద్రకస్య రసప్రస్థం ప్రస్థార్థం బీజపూరకమ్ ।
 కార్పాసఫలసా⁹రశ్చ కపిత్థఫలసారకమ్ ॥
 ఆమలకా¹⁰ రస¹⁰శ్చైవ ప్రస్తార్థం చ పృథక్ పృథక్ ।
 తులార్థకర్మరాయుక్తం సిగ్ధభాండే వినిశ్చిపేత్ ॥
 త్రిజాతకం త్రికటుకం ధాన్యముస్తాయ¹¹వానికా ।
 జీరకద్యయ సింధూత్థమధుకం చాయ¹²సో రజః ।
 ప్రత్యేకం పలమాత్రం చ సూక్ష్మచూర్ణాని కారయేత్ ॥
 గోఘృతం కు¹³డబం చైవ మాక్షికం కుడబద్యయమ్ ।
 ధాన్యరాశౌ నిధాతవ్యం¹⁴పక్షం వా మాసుమేవ¹⁶వా ।
 అనుపానవిశేషేణ యథారోగం యథాబలమ్ ।
 అరోచకే చ వమనే సోద్ధారే వహ్నిదీపనమ్ ॥

- 1, గచ్ఛా
- 2, తాని
- 4, భ
- 8, పాత్యరం
- 5, సిం
- 6, తత్ర

- 7, సం
- 8, మాయం
- 9, యం
- 10, కణ
- 11, ంచై
- 12, తా

- 13, నే
- 14, దు
- 15, స
- 16, చా

శ్వయ¹ధుధ్మానహృచ్ఛూలశ్వాసకా²సాంత్రశూలజల్ ।
 ఉద్ధార³మూర్ధ్వవాతం చ త్తయచ్చర్దిం వివాశయేత్ ॥
 మేహపాండుహరం చైవ ⁴పథ్యం చైవమస్య⁵ద్ధరే ।
 అసుపానవిశేషే యథాగోగం యథాబలమ్ ॥
⁶ఏష బిల్వాదికో లేహః ⁷శశిస్యతే పరమావధమ్ ।

వసంతకుసుమాకర⁹ము

శ్లో. మృతనూతాభకం ¹⁰స్వర్ణం రావ్యం కాంతం చ తీక్ష్ణకమ్ ।
 త్రవాళముక్తాభసితం భసితం నాగవంగయోః ॥
 తదర్థం భస్మవైక్రాంతం గవ్యదుద్ధేన మర్దయేత్ ।
 జాతీపుష్పసముద్భూతరసేన దివసత్రయమ్ ॥
 శాల్యలీకోకిలాద్రాక్షాద్రవైర్దాంధారిసంభవైః ।
 శతపత్రరసేనైవ కుంకుమాగదభావ¹¹నా ।
 ఏతేహం భావనాయుక్తం ఇందుకస్తూరి సంయుతమ్ ।
 వల్లద్వయమిదం ఖాదేత్ శతా¹²హ్వజీరసంయుతమ్ ॥
¹³హంతి నర్వప్రమేహాని యత్కౌణం కృచ్ఛ¹⁴మేవ చ ।
 బహుమూత్రం ఖండమూత్రం రక్తస్రావం ప్రవాహికామ్ ॥
 త త్రద్రోగానుపానేన సర్వమేహనివారణః ।

మరియొక వసంతకుసుమాక¹⁷రము

శ్లో. హేమతారప్రవాళం చ వజ్రం వైడూర్యమాక్తికమ్ ।
 అభ్రకం మృతలోహం చ ద్విగుణం సూతభస్మకమ్ ॥

1. ధూ	7. యేష	కరిందుకస్తూరిసతయుం
2. సంఘ	8. హ్యం	13. యేతు
3. ంఘ	9. శ	14. ఖంక్షీర
4. సం	10. ం	15. ఉష్ణందళ
5. తైత్యంబాపి	11. వర	16. రోగజతు
6. ధర	12. పతేహంభావనాయు	17. ం

వంగం చ నీలం వైక్రూతం నాగభస్మ ప్రయోజయేత్ ।
 సర్వేషాం చ సమాసీయ వాస¹వేక్షుగజేన చ ॥
 శతపత్రరసేనైవ మృగనాభీందు దాపయేమ్ ।
 కుసుమాకరవిఖ్యాతో వసంతపదపూ²ర్వకః ॥
 క్షయకాసాదుచిశ్వాసశో³ఘపాండ్యామయాపహః ।
 మూత్రకృచ్ఛాశ్శరీర⁴హంతి మేహవింశతినాశనః ॥
 గ్రహణీకామలా⁵ఘ్నశ్చ సర్వజ్వరహరః పరః ।
 హూలాధ్మానోహరం చైవ కామదం పుష్టివర్ధనమ్ ॥
 రేతోవృద్ధిరం పుంసాం ప్రజాజననముత్తమమ్ ।
 ఆయుర్వృద్ధికరం చైవ మూత్రాఘాతాశ్శరీహరమ్ ॥
 సర్వవ్యాధివినిరోక్తా దృఢదీపనపాచనః ।

పూర్ణచంద్రోదయ¹⁰ము

శ్లో. రసబలిటంకణవిషనేపాళం

కాంచనతారసమాక్షి కయుగ్మమ్ ॥
 మాక్తికవిద్రుమకాంతసువంగం
 అభ్రకమృ¹¹గమదతీక్ష్ణసులోహమ్ ।
 కుంకుమతామ్రజచందనచంద్రం ।
 మాలతిపుష్పసుమద్దితయామమ్ ॥
 పల్లవమాత్రశృ¹²పోచితముక్తం
 ఆర్ద్రకరసమనుపానవిశేషమ్ ॥

1. శే
2. రశే
3. సా
4. భ

5. హ
6. హాన్వి
7. నాంచ
8. సంస్కృతం

9. యుక్తో
10. ం
11. దు
12. సమోజితయుక్తం

శ్వాసకాసమయవీనసరోగం ।

మేహకు¹ష్టదధిరామయనాశమ్ ॥

రాజరోగహరదేహసుపుష్టిం

దీపనకారణవర్ధనవృష్యమ్ ॥

పూర్ణచంద్రముదయాంచితనామ

పాండుశో²భహరప్తిత్త³గదఘ్నమ్ ॥

ఉదయభాస్కర⁴ము

శ్లో. మృతం నూతం మృతం చాత్రం శిలాగంధకతాళకమ్ ।

హింగుళం కుష్ఠమమృతం తుల్యం చూర్ణం నిధాపయేత్ ॥

గుంజాష్టఘృతశుంరీ⁵స్థం లేహ్యం చోదయభాస్కరమ్ ।

వాతశూలప్రశాంత్యర్థం శిలాక్షారం చ కుష్ఠకమ్ ॥

మధునా లేహయేచ్ఛాను మూలం ⁶నాగరకుష్ఠజమ్ ।

ద్రాక్షదిలేహ్యము

శ్లో. బ్రాహ్మప్రస్థం కణాప్రస్థం శర్కరార్ధతులాం తథా ।

ద్విపలం మధు శుంఠీ త్వక్ త్వక్ క్షీరీం చ విచూర్ణితమ్ ॥

ధాత్రీఫలరసద్రోణే క్షీ⁷ప్త్యా⁸ తిలేహవత్పచేత్ ।

శీతే మధుప్రస్థయుతం లి⁹హ్యత్పాణితలం తథా ॥

హలీమకం పాండురోగం కామిలాం చ నియచ్ఛతి ।

ధాత్రీలేహ్యము

శ్లో. ద్రో¹⁰ష్టం ధాత్రీఫలాంభో మృదుశిఖనిపచేచ్ఛర్కరాయా¹¹స్తలార్థమ్

యష్టి¹²శుంఠీతు¹³గా¹⁴శాద్వదిలమపి పృథక్పిష్పలీగో¹⁵స్తనీనామ్ ॥

1. ఘ

2. థ

3. మయ

4. ం

5. శ్వాం

6. వారారతుండిజా

7. పేత్యా

8. ల్లో

9. హ్య

10. ణాం

11. ంతు

12. శు

13. కా

14. నాం

ప్రథమ సంచూర్ణ్య దత్వా శృత¹ ఇహ శిశిరో మాక్షికప్రస్థయ్యక్తో
శ్రీహో²యం పాండుశో³ఫం జయతి హలిమకం కామిలాయాః⁴ ప్రణాశో

చించాదిలేహ్యము

గ్. చించాపత్రస్య చ తులాం⁴ అయసోశ్చ తదర్థకమ్ ।
తదర్థం చిత్రమూలం చ తదర్థోమార్ద్రాకస్య చ ॥
వహ్నాభూ దేవదారు⁷స్యాత్తదర్థం చ పృథక్ పృథక్ ।
చవ్యం గ్రంధికమూలం చ⁸ కుడవం చ పృథక్ పృథక్ ।
దశమూల¹ంచ కుడ⁹వం పచేత్తోయే చతుర్థణే ।
చతుర్భాగాపశేషం చ కషా¹⁰యం పరిసు¹¹స్రుతమ్ ।
పురాణ¹¹గుడసంయుక్తం¹² శుద్ధం చ తులయా¹³ సమమ్ ।
బీజపూరరసప్రస్థం ప్రస్థం చ నునివణ్ణకమ్ ॥
సు¹⁴పాకం తు యదా యాంతి యవానీదీప్యజీరకమ్ ।
వో¹⁵షం త్రిజాతకం వైవ క్రిమిఘ్నం తుల¹⁵సీ పృథక్ ।
అయోరజశ్చ త్రిఫలా కిట్టస్య¹⁶ చ పలద్యయమ్ ।
భృంగస్య స్వరసప్రస్థం సూక్ష్మచూర్ణాని కారయేత్ ।
శీతే ప్రస్థం ఘృతం వైవ డౌద్రప్రస్థం చ నిక్షిపేత్ ।
ఏత¹⁷ చ్చించాది¹⁸కం లేహ్యం శో¹⁹ఫపాండ్వామయాపహమ్ ।
శ్వాసకా²⁰సా క్షయం చాపి పీనసా²⁴న్ హంత్యనేకశః ।
పార్శ్వశూలప్రతిశ్వాయగుల్మహృద్గ్రోగనాశనమ్ ।

1. తయివ
2. భం
3. నాశం
4. ఆ
- 5.ంచ
- 6.ం
- 7 శ్చ
8. శ్చ

9. దుబం
10. కొందుపం
11. యేషు
12. సృ
- 13 స్యగుడైద్యుక్తం
- 14 డ్దేశ్చ
15. ప్లుతం
16. పక్వంమహతా

17. శి
18. తు
19. త్చి
20. కా
21. భ
22. పా
23. నాన్యం
- 24 కా

ముహూచించ్యా లేదిలేహ్యము

శ్లో, తింత్రణీచిత్ర¹కా భృంగో విష్ణుక్రాంతా చ కుండలీ ।
 పథ్యా శీతఫలం తేషాం కాశలోహం సమం పచేత్ ॥
 ద్రోణద్వయేన భాన్యాష్టుమష్టభాగావశేషితమ్ ।
 తులార్థగుడయా యుక్తం సమావాప్య పునః పునః ॥
 నీలీ తులశి నిర్దుండీ తలపోటం చ మోరటః ।
 హరిద్రాఽర్ద్రకపూరాష్టుమేతేషాం స్వరసం తథా ॥
 దర్శిప్ర²పనాత్తేషాం ప్రతివాపం పునః పునః ।
 అయోమలం దేవకాష్ఠం³ జీరకం కాంతసంయుతమ్ ॥
 దశనిమ్మమిదం చూర్ణం ఔద్రం ప్రస్థార్థమావశేత్ ।
 కు⁴డవం ఘృతతైలం చ సంమిశ్రం లేహయేత్సుధీః ॥
 షడర్కః శోపగుల్మ్యాది హలీమకవినాశనమ్ ।
 శ్వాసకాసక్షయం⁵ హన్యాత్ మహాశూ⁶లభగండరమ్ ॥
 మహూచించాది⁷కం లేహ్యం చంద్రవాక్చంద్రపాషితమ్ ।

లఘుచించాదిలేహ్యము

శ్లో, చించాపత్రస్య చ తులాం అయసోశ్చ తదర్థకమ్ ।
 ద్రోణద్వయాంభసి పచేదష్టభాగావశేషితమ్ ॥
 వర్షాభూస్వరసం వైవ ప్రస్థద్వయముదాహృతమ్ ।
 ఆర్ద్రకం వింశతిపలం ఖండశః పరికల్పయేత్ ॥
 గుడస్య తులయా సార్థం సర్వాణ్యత్ర వినిక్షిపేత్ ।
 దీప్యం కటుత్రయం జీరం త్రిగంధం చ పృథక్ పృథక్
 సుపక్వే లేహతాం యాతే ప్రతివాపం¹⁰ సమావశేత్ ॥
 మండూరం తిత్తిమం యుక్తి తీక్ష్ణచూర్ణపలం తథా ।
 ఔద్రస్య కు⁴డవం శీతే పక్షం ధాన్యే తు నిక్షిపేత్ ॥

1. ని

5. చెవ

9. సంచ

2. నిక్షి

6. లా

10. నలాతయేతు

8. దుబం

7. ధ

4. పాంచాస్యో

8. శో

పాండుశోభాక్షయం శ్వా¹సం హిక్మాం చాపి నియచ్ఛితి ।
లఘుచించాదికం లేహ్యం అశ్వభ్యాం నిర్మితం పునా ॥

మఱియొక చించాదిలేహ్యము

శ్లో, చించాపత్రతులాం తదర్థమయసోవహ్నిస్తథైవార్ద్ర²కమ్
తస్యార్థం పృథగేతదర్థముదితం దేవాహ్యపానర్థవమ్ ॥
సాతాసాయకపుంఖధాన్యకుటజద్రాక్షాః పృథక్ప్రాప్తి³కాః
చవ్యగ్రంధిద శాంఘి⁴తోఽంశకు⁵డవంక్వాథేతులా⁶స్త్రి గుడాత్ ।
శా⁷ద్దే⁸ద్రోపమాతులుంగరసయోః ప్రస్థే చ సక్వాయ⁹తమ్
వేల్లత్ప్రూపణదీప్యజీరకతుటీత్వక్పత్రికైః పాల్మికైః ।
మాండురద్వి¹⁰లాయసత్రివలి⁷కాక్షాద్రేణ యోజ్యం తతః
స్యాతోసిపద్రవపాండుశోభదమనం చించాదిలేహ్యం ⁸మతమ్ ।

మరియొక చించాదిలేహ్యము

శ్లో, చించాలేహ్యం ప్రవత్స్యామి సర్వరోగహరం పరమ్ ¹²
దశమూలాని సర్వాణి వింశతిం పలతః క్షిపేత్ ।
⁹అశీతిపలమాత్రం తు చించాపత్రం వివిక్షిపేత్ ।
¹⁰పురాణలోహకం సత్రం పల¹¹నాం షష్టిమేవ చ ।
పక్వాష్టగుణితే తోయే త్వష్టభాగావశేషితమ్ ।
కషాయే నిక్షి¹²పేత్పూతే ¹³పురాణాత్తు తులాం గుడాత్ ।
¹⁴సర్వమేకత్రనిక్షిప్య లేహపాకేన విన్యసేత్ ¹⁵
బీజపూరం చ స్రస్థార్థం మహాచించారసం తథా ।

1. డుబం

2. సా

3. తం

4. యా

5. డుబం

6. గ్లే

7. శ

8. తాం

9. నీ

10. మయః

11. చతుఃకుడుబమాత్రం తు

నననవ్యంతుకారయేతు

12. పణ్డవః

13. చా

14. తస్యాంతరోవిక్షిప్య

మహావృతావః

15. ప్రకద్రవ్యం

16. కుడుబార్థం

17. పూర్వేణకంతు

18. సస్వకీలకరీయత్రదవ్యో

పరికువత్వ్యతే

నాగరం జీరఁద్వంద్వం మా¹ధీ మ²చిం తథా ।
 చాతుర్జాతవిశంగాని త్రిఫలాలోహచూర్ణకమ్ ॥
 నిష్కషోడశమాత్రం తు ప్రత్యేకం పట³గాళితమ్ ।
 మాండురకరజోద్వంద్వం తథా చూర్ణం నియోజయేత్ ॥
 పలషోడశమా⁴త్రేణ మధునా సహ యోజయేత్ ।
 కర్షమాత్రం పిబేన్నిత్యం స్రాతః కాలేన నిత్యశః ॥
 శ్వాసకాసక్షయాయ గుల్మగుడకీలభగందరాః ।
 విషూచీ విష⁵మో వాతః పైత్య⁶శ్లేష్మమయా జ్వరాః ॥
 ఏతే రోగా వినశ్యంతి నిశ్చయం పరమం విదుః ।
 శాల్యన్నం మస్తు సఘృతం ⁷తథా తక్రం తు పథ్యకమ్ ॥
 వ్యంజనం కారవేల్లం చ వృంతాకం మధుమాంసకమ్ ।
 సో⁸తాని వర్జయేన్నిత్య⁹మన్యథా నిష్ఫలం భవేత్ ॥

చిత్రకాది లేహ్యము

శ్లో, పంచాశత్పలికం గ్రాహ్యం మూలం చిత్రకరంజ¹జమ్ ।
 పక్త్వా జలాధ²క్షైః షడ్ధిరప్తభాగావశేషితమ్ ॥
 గుడార్ధతులయా యుక్తం పునరగ్నావధిశ్రయేత్ ।
³ముంఢీబ్రాహ్మీగుళు⁴చీనాం కుమారీభృం⁵గ⁶యో స్తథా ॥
 హరిద్రార్ద్రకజంబీరగోమూత్ర⁷శృతాం తథా ।
 సర్వేషాం స్వరసప్రస్థం తథా తైలస్య సర్పి⁸షః ॥
 ప్రస్థం చిత్రకమూలస్య భల్లాతకు⁹డవం తథా ।
 సా¹⁰ద్ధిత్రిపలికం చాపి పథ్యాధాత్రీమహాషధమ్ ।

1 మా

2, ంతు

3 మో

4, కంపమపి

5 కర

6. లేహం

7. ంల

8, క

9, గుట్టి

10, చ్యాళు

11, సాత

12. ంగోమతాం

13. సాం

14, డుబం

పలద్యయం తు లోహస్య ¹వలై కం జీరకస్య చ ।

పిప్పలీ పిప్పలీమూలం విళంగం ²సితస్వ పమ్ ।

హింగు చవ్యం వచా పాతా భాష్ణీ చాతివిపైవ తు ।

ఇత్యేకీతా³ పలికాంస్తస్మిన్ సిద్ధ్యోత్యావాప్య శక్తితః ।

పక్వా దర్శప్రలేపం తు సుశీతం కలశస్థితం ।

ధాన్యరాశౌ తతో యుక్త్వా పక్షమాత్రం నిధాపయేత్ ।

పాండురోగముదావర్తం కుష్ఠగుల్మభగందరం ।

లఝ్యోఽగ్నిసంగశూలం చ కాసశ్వాసా చ నాశోయేత్ ।

కామిలకు నన్యయోగము

చేదుబీరకాయ తెచ్చి విత్తులు ¹తీసివేసి దాని నిండుగ కలిపాసి
మంచులో బెట్టి ఆ కలితో నశ్యము చేసిన కామిలరోగము నయ
మగును.

కర్పూరతైలము

శ్లో. తైలం కర్పూరవల్లీమునితదోలశునైః కుండలీకాకమాచీ

దూర్వానిష్పవ⁷మూర్వేక్షురసయుగనిశాసీలిసీపూతినింబైః ।

సరిద్దస్నుహ్యశ్వగంధిం ఘనరవశుకనాసా కరంజామృతాః

¹⁰పిప్టైస్సర్పిర్విపక్వం శమయతి సహసా సర్వవైసర్పరోగా⁸ ।

శ్లో. ¹విషంవృశ్చికమూషోత్థం కుష్ఠమష్టాద²శాద్ధకమ్ ।

1. కాంజికా

2. శి

3. తే

4. కేత

5. పానదా

6. సం

7. కుర్గక్రియ

8. దోడి

9. దాసు

10. న

11. య

12. సు

13. వసునీ

14. బృద్ధిసు

15. జ్వ

16. వసునాభూ

17. సానంతాభి

18. దృశ్యకంఠాపికంబైశ

19. శంతధా

క్షీరజ్వేరుహాదితైలము

క్షీర¹త్కాదుహాకల్మి²తై³శ్చ సహితైః దూర్వారసే శారిబా
కస్తూరీఘనసారచందనజలద్రాక్షామృణాలోత్పతైః ।
చోరోశీరలవంగకుంకుమ⁴జటాకుష్టాబ్జయష్టింధవై⁵
⁶సిద్ధం తైలమిదం హి⁷స⁸స్తి పయసా వై సర్పదుష్టవ్రణా⁹న్

క్షీరవృక్షతైలము

శ్లో. క్షీరవృక్షకషాయార్థం కుమారీదూర్వయో రసమ్ ।
చందనం మధుకం కుష్ఠం హ్రీబేరం ¹చాపుశీరకమ్ ॥
మధూకపుష్పదుత్తారం మృణాలం కందముత్పలమ్ ।
శారిబా సర్పగంధా చ నీలీమూలం త్రిచండికా ॥
నీలాహ్వయం చోరకం చ సమమాదాయ కల్మషమ్ ॥
తైలమేతైర్విపకవం తు క్షీరం ద్విగుణమేవ చ ।
ఏతదభ్యంజనం శ్రేష్ఠం సర్పవై సర్పనాశనమ్ ॥

ఉశీరాదితైలము

శ్లో. ఉశీరం చందనం కుష్ఠం హ్రీబేరం చ మృణాలకమ్ ।
శారిబా చాశ్వగంధా చ కైడర్యం ¹కల్మయేత్కుఢీః ॥
కంటకారీ²జహింసా³జశ్వేతదూర్వారసం తథా ।
ఏతై⁴ద్దైర్విపకవం తు తైలం సర్పవిసర్పజ్ఞో ।
పానాభ్యంజనపశ్యే⁵షు వ స్తికర్మక్రియాను చ ॥

1. రాకు

2. ల

3. య

4. శ

5. క్షి

6. తు

7. చము

8. వగ్నవద్యహం

9. చ

10. చ

11. హస్తినామరుహాక

రోశేష్టాంగరోచనా

12. తుగ్ధే

13. పు

వీటికి హోధ్యములు

శ్లో. పురాణశాలిగోధూమపటోలం శండులీయకమ్ ।
 ధాత్రీ పత్తూర కదళీ ద్రాక్షా దాడిమ చంద¹నం ।
 కపిత్థం గోఘృతం తక్రం తిక్తశాకాని యాని చ ।
 శీతపిత్తే మనుర్యాం చ విసర్పే² చ హితం విదుః ।

అపరోధ్యములు

శ్లో. దధిక్షీరగుడిడౌ నూపమాంసనిష్పానర్షపం ।
 విదాహి మాష మద్యాష్టు వ్యాయామ క్రోధ మాతపమ్ ।
 మసూరీ శీతపిత్త⁴హ్వ విసర్పేష్వహితం తథా ।

భానుతైలము

శ్లో. అర్కక్షీరం స్నుహీక్షీరం భృంగీదుత్తూరయో రసమ్ ।
 జంబీరద్రవగోమూత్రం ప్రత్యేకం పలవింశతిః ।
 తిలజం వింశతిపలం సర్వమేకత్ర పాచయేత్ ।
 తైలావశేషము తీర్థ తత్తచ్చూర్ణం వినికిపేత్ ।
 కాంచనీ ధాతకీపుష్పం మంజిష్ఠా చ శతావరీ ।
 గంధకం పంచలవణం ద్వినిశా వత్సనాభకమ్ ।
 ప్రత్యేకార్థపలం యోజ్యమేకేృత్య విమర్దయేత్ ।
 ఉద్వరైః సర్వకుష్ఠాని భానుతైలం నిహంత్యలమ్ ।

ప్రదరోమునకు

1. గుగ్గిలము, 2. శ్రీగంధము, 3. పంచదారీ,

4. వీటిని నేతిలో గలుపుకొని సేవింపిన ప్రదరములు నయ

మగును.

1. ధ్యౌ
2. సైః
3. శ్చ

4. ధ్యౌ
5. డానూ
6. చ

7. తైలం ఫలం వింశత్య
8. మ
9. యే

మరియొకటి

1. కన్నెరావిచెక్కముద్ద, నిమ్మకాయంత, 2. మిరియపుముద్ద
పోకంత,

వీటిని ఆపువెన్న పంచదా¹రలతో కలుపుకొని సేవి²చిన ప్రద
³రములు ⁴నయమగును.

బాలజ్యో⁵రములకు

శ్లో. ⁶త్రూమణం కటురోహి⁷ణ్యః పాతామూలం హరీతకీ ।

ఉష్ణతోయానుపానేన బాలజ్యోరనివారణమ్ ॥

పూతీకాదితైలము

శ్లో. పూతీకద్వయనిర్దుండ్యా ⁸సై లేయక పునర్ణవా ।

సింహ్య⁹కులిజయదార్దీకుచేలా మోరటాస్తథా ॥

అశ్వగంధా ¹⁰కుమారీ చ శ్రీపత్నీ వై జయంతికా ।

పూతీకస్వరసప్రస్థం సర్వేషాం స్వరసం తథా ॥

చాతుర్భాగావశేషంతు తైలప్రస్థం పయస్సమం ।

దేవదారువచారాన్నాతిక్తా¹¹కట్వంగవత్సకాః ॥

శతపుష్పా చ మోదా చ జీరకద్వయస్తర్షపమ్ ।

నిశాద్వయం త్రికటుకం విశంగం చవ్యచిత్రమ్ ॥

చాతుర్జాతం చ ఖ²⁰దిరం గ్రంథికం హస్తీపిప్పలీ ।

యష్టీహింగ్వథయా కుష్మలాక్షానర్జరసం తథా ॥

సుపక్వం వస్త్రోసంపీడ్యం శిరోరోగం సుదారుణమ్ ।

1. రా

2. సేతి

3. చ

4. చ

5. ను

6. రా

7. మానుసు

8. రా

9. చను

10. రా

11. మానుసు

12. రాను

13. త్రికటుం

14. జ్యోం

15. అయ

16. బిల

17. గృహకన్యా

18. ఖ

19. తి

20. య

అశీతి¹వాతజాన్ రోగో²నర్దితం కర్ణశూలజత్ ।
విశేషాద్దంత³పీడాం చ పక్షాఘాతం జయేద్ధృవమ్ ।
ఇదం పూతికత్తైలం చ సర్వరోగనివారణమ్ ।

తి క్తకోశాతకీ⁴తైలము

శ్లో. తి క్తకోశాతకీ ధాత్రి⁵ వా⁶నా భృంగరసం తథా ।
అగ్నిమ⁷ంధోద్భవం కన్యా సీలీ నిర్గుండి శిగ్రజమ్ ।
జంబీరఫలసారేణ గృహకన్యారసం తథా ।
ఏతేషాం స్వరసం చైవ ప్రస్థార్థం చ పృథక్ పృథక్ ।
ఘృతమేరండజం చైవ ప్రస్థార్థం చ పృథక్ పృథక్ ।
ప్రస్థం చ తిలత్తైలం చ అజాక్షీరం చ తత్సమమ్ ।
త్రిజాత త్రిఫలా కుష్ఠ మధుకోశీరశాఠిభాః ।
చందనద్వయమంజిష్ఠా శతాహ్వరజనీద్వయమ్ ।
జాజీఫలం చ కటుకం⁸ తథా నాగరముస్తకమ్ ।
మాం¹సీవాలుక తక్కిలం తిగరం చోరయుగ్మకమ్ ।
భార్జీ సీలోత్పలం కండం పృషకం చ ప్రసారిణీమ్ ।
ఏషాం ద్వికార్షికం చైవ శనైః మృద్వగ్నినా పచేత్ ।
కస్తూరీ ఘనకర్పూరం వా²సయేత్కుశలో భిషక్ ।
తి క్తకోశాతకీ నామ తైలమభ్యంజనాదిషు ।
అక్షశూలే శిరశ్శూలే కర్ణశూలేషు దంతజే ।
ఏతత్తైలం మహాశ్రేష్ఠ³మశ్విభ్యాం నిర్మితం పురా ।

1. ర్వా
2. ి
3. శా

4. ధాద్వయం
5. అజా
6. శి

7. శ
8. ం జ

మరియొక తి క్తకోశాతకీతైలము

శ్లో. తి క్తకోశాతకీ ధాత్రీ కన్యాలాబూర్జయంత్యలిః ।
 బింబీవా¹నా చ నిర్దండీ ఫలపత్రాణి చాహరేత్ ॥
²ఎతేషామాధాకే దద్యాత్రిన్నేహం ప్రథమాత్రకమ్ ।
 అజాక్షీరం సమం చైవ కల్కద్రవ్యాణి యోజయేత్ ॥
 ఫలత్రయం త్రికటుకం త్రిజాతం కుష్ఠబద్ధురమ్ ।
 విళంగం శిగ్రుబీజాని యష్టీమధుకసైంధవమ్ ॥
 శనైః మృద్వగ్నినా సుకుక్ నవవస్త్రేణ వీడయేత్ ।
 శిరోవాతేషు శూలేషు ³చాక్షిరోగే⁴చ దాదణే ॥
 కర్ణశూలేషు ⁵యోక్తవ్యం నాసారోగే తథైవ చ ।
 ఊర్ధ్వజత్రువికారేషు ⁶హ్యశ్వభ్యాం నిర్మితంపురా ॥

చి క తా నా ర స ం గ్ర హ మున

ఉ త్త ర ఖ ం డ ము

సంపూర్ణము.

- 1, శా
- 2, ఏతారధాధకం
- 3, తి
- 4, షు
- 5, బాధ్యనా
- 6, ఆ
- 7, ర క్తప్రదరాసకు

సురవన్నె వు ప్పు
 కు ౧ మిరియాలకుం ౧౦
 ఆవుసేతవేచి చీనా పంచ
 దారశం పావు శేరు వేసి
 లెప్పు మర్దించి పూట ౧ కి
 పుళిరిక కాయంత చొప్పన
 పుచ్చుకునేది పథ్యం పచ్చ

పప్పు పెండలం ఆవునెయ్యి
 ఆవు మజ్జిగ పులుసు ఆట్రు
 గడ్డ బియ్యపు ఆ న్న ము
 పుచ్చుకునేది మిగలానేడి
 కారం మొదలయినవి
 మానేది పాత ఉ కిరిక
 పచ్చడి పుచ్చుకోవచ్చును.

అనుక్రమణిక

అంజనములు	413	అతిపాఠమునకు	26
అంజనయోగము	123	అధిష్ఠానభేదన స్రావహర్షః	43
అంజనయోగము	283	అనుపానాలు	1
అంటునాలికకు	317	అన్నజహిక్మలక్షణము	13
అంతక సన్నిపాతనిదానము	91	అన్నపాకభోజన ప్రమాణములు	1
అంతక సన్ని	97	అన్యచ్చ	8
అంతక సన్ని	98	అన్యచ్చ	9
అంతక సన్ని పాతచికిత్స	113	అపథ్యదోషము	10
అంతర్గత జ్వరము	87	అపథ్యములు	51
అంతర్గత జ్వరధాతువు	69	అపామార్గాదిమార్గము	14
అగర్వాది ధూపము	114	అపూజ్య వైద్యలక్షణము	11
అగస్త్య పత్రాది నస్యము	296	అభిదూదిక హయము	11
అగ్నికుమార రసము	129	అభిఘాతజ్వర లక్షణము	8
అగ్నికుమార రసము	276	అభిన్యాస చికిత్స-రామకాదినస్యము	13
అగ్నిముఖచూర్ణము	401	అభిన్యాస సన్నిపాత లక్షణము	9
అగ్నిస్తంభనయోగములు	316	అభిన్యాస సన్ని పాతనిదానము	9
అఘోరాస్త్రరసము	209	అభిన్యాససన్ని	10
అజాజ్వాలి చూర్ణము	211	అభ్యసించ వలసినవి	1
అజీర్ణజ్వర లక్షణము	85	అభ్రక నవనీతము	25
అజీర్ణ నిదానము	394	అభ్రక ప్రయోగములు	25
అజీర్ణసామాన్య లక్షణము	,,	అభ్రక భేదములు	26
అజీర్ణనిదానము వాజీతార్ణలక్షణము	142	అభ్రక మారిణము	262, 263, 26
అజీర్ణ నాడీ లక్షణము	72	అభ్రకలక్షణము	26
అజీర్ణ లక్షణము	402	అభ్రకకుద్ధి	26
అజీర్ణాదోషములందు నాడీలక్షణములు	63	అభ్రకకుద్ధి	24
అతిదాహములకు దాడిమపుష్ప ప్రయోగము	212	అభ్రక సింహారము	26
అతిపారనినదాము	177	అభ్రకానుపానములు	22
		అమృతబిందుక హయము	2
		అమృతాదిక హయము	1

అమృతాదిక సాయము	418	అసాగ్యసన్నులు	94
అమృతీకరణము	264	అసాధ్యాతిసారము	188
అమృపిత్తనిదానము	162	అసాధ్యాతిసారలక్షణము	105
అయస్కాంతశుద్ధి	244	అస్థిగతజ్వరము	86
అరిమేదాదితైలము	484	అస్థిగతజ్వరక సాయము	358
అరిష్టకౌలములు	26	అహిత వాయులక్షణము	69
అరిష్టలక్షణములు	191	అహిఘ్నే విషములకు విరుగుడు	228
,,	193	అకాశభాగములు	48
అర్కదుగ్ధాదిశేషము	122	• అదివారము కరచిన పాము కాటుకు	371
అర్కమూలనస్యము	370	అదివైద్యప్రభావము	1
అర్కక్షీరాదితైలము	427	అనహనిదానము	495
అర్ధనారీశ్వర రసము	200	అనందభైరవరసము	186
,,	346	,,	206
అర్ధనారీ సన్నిపాతము	109	అమజ్వరనిదానము	173
అర్ధావభేదమునకు	302	అమవిషము	396
అర్శోనిదానము	426	అమ్రకర్కటీప్రయోగము	211
అలస కనిరూపణము	395	అమ్రమజ్జాదిశేహము	178
అశీతిపాతములకు	300	అమృతపంచకము	215
అశుద్ధాభ్రకదోషములు	261	అమృపిత్తజ్వరము	197
అశ్వత్థక్షరము	188	అమృపిత్తనిదానము	406
అష్టగుల్మచార్లము	385	అమృపిత్తశ్వాసచ్ఛృంగములకు	331
అష్టలోహక సిద్ధి	364	అష్టపైశ్యశూలకు	227
అష్టవిధనాడులు	68	అరవనలగర్భశూలకు	330
అష్టస్థాననిరూపణము	61	అరోగ్యసాధనోపదేశము	28
అస్మగ్ధరనిదానము	408	అరోగ్యస్థానవిధి	196
అసాధ్యమూత్రలక్షణము	78	అరోగ్యస్థాన విధి	81
అసాధ్యమూత్రలక్షణము	78	ఆర్తవసంప్రాప్తి	41
అసాధ్యరోగిలక్షణము	105	ఆర్ద్రకాదిక సాయము	418
అసాధ్యలక్షణము	90	ఆనర్తకాద్రిక సాయము	148
అసాధ్యలక్షణము	161	ఆవస్థికచికిత్సా విధానము	184
అసాధ్యలక్షణము	411	ఆహికజ్వరములపేర్లు	86
అసాధ్యలక్షణము	413	ఆహిక జ్వరలక్షణము	85
అసాధ్యలక్షణము	480		

సు నుండి రసము తీయు		ఉశీరాదికషాయము	305
సధము	328	ఉశీరాదితైలము	514
సద్ధి	242	ఉశ్ణ నాభాంజనవిధి	219
నిరూపణము	45	ఉశ్ణ స్వాస్వసకు	305
అనుపానము	291	ఉశ్ణ స్వాస్వసలక్షణము	139
దిరసము	348	ఉశ్ణ స్వాస్వస హిక్కు పీనసలకు	334
"	387	బుతుమతీలక్షణము	42
స్వము	365	బుతువిశేషములో శోధననిర్దేశము	22
స్వము	266	బుతుశూలకు	230
నాశుద్ధి	214	ఎండువాతములకు	230
"	245	ఎనిమిదవనెల గర్భశూలకు	330
హము	150	ఎలుక కాటుకు	317
రాదిక్షారము	146	ఎలుక కాటుకు	377
గారమునక నుపానము	378	ఎలుక వజ్రేణకర్మ తుక్క పాము	
స్వము	257	విషములకు	312. 313
భస్మము	365	ఏకదివ సాయుర్లక్షణము	57
ది యోగములు	181	ఏకమాసాయుర్లక్షణము	57
ది యోగములు	181	ఏకాదశమాసాయుర్లక్షణము	53
హము	150	ఏడవనెల గర్భశూలకు	330
ండువులకు	322	ఏరండతైల ప్రయోగము	425
భాస్కరము	508	ఏరండాదిస్వేదము	496
దానము	422	ఏలాదిచూర్ణము	456
ర్తనిదానము	492	ఏలాదిచూర్ణము	464
రాదిపల్లవ లేపనము	412	ఏలావంగాదిచూర్ణము	186
మనిరూక్షణము	376	ఐదవనెల గర్భశూలకు	329
రము	141	ఒక్కొక్క నాడివలన తెలిసికొన	
శచిత్వ	471	వలసిన విశేషములు హస్త	
పాతనిదాము	192	నాడిదోషములు	73
మునకు	213	ఒడలపుష్టికి	363
ముకాటుకు-ధుత్తూరమాల		ఒడలవాపుకు	392
ప్రయోగము	363	ఒడుంబరకషాయము	306
పక్షధారణవిధి	219	ఒషధికాలములు	37
స్వము	385	ఒషధిదైవవిధ్యము	37
పైత్యజ్వరము	198	కండ్లకలకలకు	217

కంఠకుబ్జము	100	కర్ణికసన్నిచికిత్స	121
కంఠకుబ్జకసన్నిచికిత్స - త్రికటు		కర్ణికసన్నిపాతము	96
కాదికావ్యము	119	కర్ణికసన్నిపాతలక్షణము	98
కంఠకుబ్జ సన్నిపాతము	96	కర్పూరతైలము	513
కంఠకుబ్జ సన్నిపాతలక్షణము	92	కషాయయోగములు-వ్యాఘ్ర్యా	
కంఠనాడిదోర్భిత్తములు	74	దికావ్యము	131
కంటికి	299	కాంకాయనవారీతకి	429
కంపాదకారణములు	176	కాంచనారధారణవిధి	219
కుండల్యాది లేహ్యము	303	కాంతద్రుతి	259
కుండటి పెట్టికి	320 ; 321	కాంతాభ్రకచూర్ణము	465
కర్కుట	313	కాకజంఘాదికషాయము	141
కటుత్రయాదిలేపము	458	కామజ్వరచికిత్స	114
కటురోహిణీప్రయోగము	195	కామిలకునస్యయోగము	513
* కడుపునొప్పికి	321	కామిలకువంగభస్మము	310
కణాదిపటకములు	136	కామిలజ్వరములకు	266
కతకప్రయోగము	412	కామిలానిదానము	410
కతకాదికషాయము	456	కారికాదియోగములు	144
కదంబబుత్ర పుష్పప్రయోగము	187	కార్పాసతృట్వాదిలేహము	134
కదంబప్రయోగము	306	కార్పాసబీజాదిలేహము	134
కదరము	447	కాలకూటరసము	280
కనకసుందరరసము	179	కాలప్రదోషము	193
కనకసుందరరసము	205	కాలశాకాదికషాయము	399
కనకనూచికాభరణ రసము	207	కాలాగ్నిరుద్రరసము	118
కపాలవాతమునకు	308	కాలాగ్నిరుద్రరసము	201
కపిత్థమజ్జాది	187	కాలాగ్నిరుద్రరసము	281
కపిత్థమజ్జాదియోగము	140	కాలాగ్నిరుద్రరసము	286
కపిత్థామ్బాది	137	కాసనిదానము	476
కఫజ్వరలక్షణము	83	కాసరోగమునకు	315
కఫనాడిలక్షణము	71	కాసీసాదిచూర్ణము	431
కఫప్రమేహోద్రవములు	160	క్రిమిఘ్నాదిచూర్ణము	135
కఫవాతజ్వరనిదానము	169	క్రిమిలక్షణము	403
కఫానుబద్ధరక్తపిత్తము	163	కుమారితైలము	299
కర్ణకవచము	192	కుష్మక్రియాతిదేశము	446
కర్ణికసన్ని	100	కుష్మనిదానము	499

కుష్టరూపము	415	గండమాలచికిత్స	414
కుష్మాదిసస్యము	118	గంధకత్తెలము	259
కుష్మమచ్చులకు	326	గంధకశుద్ధి	241 242
కులగటిరసము	132	గంభీరవణములకు	332
కుష్మాంధప్రయోగము	457	గంభీరహిక్మాతక్షణము	138
కుష్మాంధరసాయనము	302	గజచర్మములకు పంచాననరసము	220
కృష్ణజిహ్వకదోషము	103	గర్భమునిలుచుటకు	31 5
కృష్ణపామార్ద్రాది సస్యయోగము	120	గర్భశూలకు	329
కృశించిన విడ్డలకు	324	గర్భవట్ ధాతుప్రభృతీనాంలక్షణం	12
కోరింతదగ్ధకు విడంగప్రయోగము	211	గర్భోపచయక్రమము	16
కోలముజ్జుదిలేహములు	139	గళకీలకమునకు	315
కోసాంగశృద్ధయాదులు	45	గళరోగముఖరోగములకు	111
కేశస్థిరీకరణయోగములు - జాతీపు		గిరికర్ణాదిప్రయోగము	301
హ్వాదిలేపములు	301	గుంజాదిలేపము	301
క్షయకు	263	గుణభేదముచేత మనుజులైవిధ్యము	47
క్షయగుల్మములకు హరితకీఘృతము	339	గురువారముక అచిన కాటుకు	372
క్షయనిదానము	415	గుల్మనిదానము	418
క్షయరోగమునకు అసాధ్యలక్షణము	416	గుల్మమునకు	365
క్షారజీహము	155	గుల్మమునకు అసాధ్యలక్షణము	421
క్షారశనము	437	గుల్మమునకు కుటుజాదికల్మము	318
క్షారసయోగము	544	గుల్మములకున్న హేలకునపాకము	239
క్షీరతుత్త శుద్ధి	244	గుల్మసామాన్యలక్షణము	419
క్షీరప్రయోగము	142	గృంజనప్రయోగము	438
క్షీరపానములో నియమము	15	గోపాంగవాదికషాయము	457
క్షీరవిద్ధిని పేదములు	142	గోమూత్రవర్తి	421
క్షీరవృక్షతైలము	514	గోళాచారసము	204
క్షీరత్నాయహాదితైలము	514	గోళావళిరసము	203
కుండ్రరోగచికిత్స	444	గైరికప్రయోగము	133
కుండ్రకాస్యసలక్షణము	139	గైరికాదిప్రయోగము	409
కుండ్రహిక్మాతక్షణము	138	గ్రంథపాతము	504
కుండ్రాదిలేహ్యము	384	గ్రంథినిదానచికిత్సలు	449
కుంధితనాడిలక్షణము	72	గ్రంథ్యర్బుదచికిత్స	443
కుండ్రమేహము	158	గ్రహణికి	268
కుదిరప్రయోగము	408	గ్రహణికి	314

గ్రహణీకవాటము	239	చికిత్స	156
గ్రహణీకవాటరసము	335	„	156
గ్రీష్మబుటుచర్మము	25	„	156
ఘనకృష్ణాదిచూర్ణము	148	„	156
ఘాతకవైద్యలక్షణము	106	„	162
చందనక్వాథము	294	„	163
చందనాదికషాయము	295	„	174
చందనాదిచూర్ణము	106	„	186
చందనాదిచూర్ణము	333	„	373
చందనాదిధూమములు	184	„	402
చంద్రప్రభావటి	156	„	402
చతుర్మాసాయుర్లక్షణము	58	„	403
చతుర్ద్యుఖరసము	189	„	404
చతుర్విధస్నేహములు	40	„	406
చనుకుదురుకు	363	„	411
చనుబాలు పడుటకు	194	„	414
చనుబాలు పడుటకు	327	„	417
చయకోప ప్రశమత్వయలక్షణము	28	„	423
చరాచరివిషములకు త్రికటుకాది		„	441
చూర్ణము	369	„	442
చలిజ్వరపారిజ్వరములకు	320	„	444
చవ్యాదికషాయము	183	„	486
చాతుర్థిక గజసింహరసము	208	„	489
చాతుర్థిక జ్వరకషాయము	291	చికిత్స అంబుదాదికషాయము	166
చాతుర్థికబడబాసలరసము	290	„ అమృతోశిరాది కషాయము	
చించాదిలేహ్యము	509	(పాచనామృతము)	164
చించిల్యాదితైలము	470	„ ఉత్పలాదికషాయము	180
చికిత్స	143	„ గుడూచ్యాదిలేహము	134
„	143	„ గుడూచ్యాదికషాయము	407
„	143	„ చంద్రవటి	158
„	150	„ చంద్రశేఖరరసము	171
„	151	„ తిలకషాయప్రయోగము	420
„	153	„ త్రిఫలాదికషాయము	136
„	155	„ దార్వాదికషాయము	168

చికిత్స నాగరాదికషాయము	177	ఛర్దికిచికిత్స	380
,, నాగేంద్రగుళిక	152	,, బావ కామ లక్షణము	318
,, పూతీకాధియూషము	183	ఛర్దిజ్వరాతిపారములకు	352
,, ప్రమేహగజసింహరసము	143	ఛర్దిత తృష్ణలకు శారబాదికషాయము	295
,, మేహకులంతకరసము	657	ఛర్దితృష్ణలకు	331
,, రసాషధము	186	ఛర్దినిదానము	133
చికిత్సలు చేయువిధము	501	ఛర్దినిదానము	482
చికిత్స వాగీశ్వరరసము	154	ఛర్ది సామాన్యచికిత్స	137
,, విశంగఫలాదిచూర్ణము	135	ఛిన్న క్వాసలక్షణము	139
,, వేదవిద్యావటి	151	జలభాగములు	48
,, వ్యాఘ్రాదికషాయము	167	జలమంజరీరసము	166
,, వాఘ్రాదికషాయము	170	జలమేహమునకు	308
,, శిలాజతుప్రయోగము	409	జలూకావచారణము	436
,, శృంగమాలారసము	152	జయసుంగళరసము	117
,, స్నేహప్రయోగము	133	జలదాదికషాయము	126
,, స్వేదయోగము	427	జామున్నరకుజ్వరమువదిలే	
,, మరగారీస్పృష్టిరసము	159	యోగము	350
,, మరకంకరరసము	157	జిహ్వకసన్నిచికిత్స-జలధరాది	
చికిత్సాకాలనియమము	66	కషాయము	128
చికిత్సాభేదవివరణము	33	జిహ్వకసన్ని పాతనిదానము	98
చిత్తవిభ్రమసన్ని పాతనిదానము	92	జిహ్వకసన్ని	96
చిత్తవిభ్రమసన్ని పాతము	46	జిహ్వకసన్ని	101
చిత్తవిభ్రమసన్ని	99	జిహ్వపరీక్ష	65
చిత్తవిభ్రమసన్నిచికిత్స పథ్యాది		జిహ్వపరీక్ష	76
కషాయము	116	జీర్ణము కానియాహారములు	8
చిత్రకాదిచూర్ణము	399	జొగినాధిరసము	202
చిత్రకాదిచూర్ణము	428	జ్వరపాకకాలము	175
చిత్రకాదిలేహ్యము	512	జ్వరప్రభావము	82
చిరుముడుకు అరగ్యాధాదిలేపము	316	జ్వరప్రమాణము	106
చెవిలోనొప్పికి చెముడుకు నిర్ధం		జ్వరభేదములు	82
ద్యాదితైలము	317	జ్వరభేదములు	190
చేతులకు పొరలు ఊడిన	228	జ్వరభేదములు	198
చేయకుట్టుకు	355	జ్వర ముక్తనకు వర్జ్యములు	176
ఛర్దికి ఖదిరా చిచూర్ణము	212	జ్వరమునకు అసాధ్యలక్షణము	177

జ్వరములకు ఓషధి ధారణవిధి		త్వగ్గతాదిజ్వరములు	83
గళకర్ణ ధారణయోగములు	218	తాండ్రిక సన్ని	99
జ్వరములకు దినచర్య	106	తాండ్రికసన్నిచికిత్స - భాష్ట్యాది	
జ్వరములో దినవ్యవస్థ	191	కౌఠము	118
జ్వరరాజేంద్రద్రవము	203	తాండ్రికసన్నిపాత నిదానము	92
జ్వరసామాన్యలక్షణము	220	తాండ్రికసన్నిపాతము	95
జ్వరస్వరూపము	220	త్రాగకూడనినీళ్లు	10
జ్వరాతిసారనిదానము	103	తామ్రగుణము	249
జ్వరాతిసారములకు	265	తామ్రపర్పటిరసము	336
జ్వరాతిసాగములకు	327	తామ్రభస్మము	314
జ్వరాతిసారములకు	332	తామ్రభస్మవిధానము	246
జ్వరాతిసారలక్షణము	104	తామ్రకుద్ది	214
జ్వరాదిలక్షణము	197	తామ్రకుద్ది	246
జ్వరోపద్రవములు	177	తాళకకుద్ది	243
జ్వాలాముఖరసము	169	తాళకకుద్ది	364
తండులీయప్రయోగము	188	తిక్తము	193
తక్రాయప్రయోగములు	415	తిక్తకోశాతకీతైలము	517, 518
తచ్చికిత్స	397	తిక్తాదికషాయము	167
తచ్చికిత్స	455	తిమ్మిరివాతమునకు	355
తచ్చికిత్స	461	త్రిదోషచ్చర్దికి	334
తచ్చికిత్స	477	త్రిదోషనిరూపణము	50
తచ్చికిత్స	481	త్రిదోషములు తమస్థానమును	
తచ్చికిత్స	493	మారిన అరిష్టలక్షణము	87
తద్దణము	162	త్రిదోషస్థాన నిర్ణయము	81
తమకశ్వాసలక్షణము	139	త్రిదోషస్థాననిర్ణయము	196
తరుణజ్వరాంకుశరసము	237	త్రిదోషచారరసము	172
తరుణార్కరసము	197	త్రిదోషాతిసార నిదానము	185
తరుణార్కరసము	202	త్రినేత్రరసము	115
తలవెంట్రుకల కష్ణ	333	త్రిపురైరవ రసము	346
తవరాజాదియోగము	233	త్రిఫలా లోహము	332
త్రయోదశసన్నిపాతములు	91	త్రిమాసాయుర్లక్షణము	57
త్రయోదశసన్నిపాతములకు		త్రిలోహవలయ రక్ష	415
ప్రత్యేక చికిత్సలు	110	త్రివృతాప్రయోగము	406
త్వగ్గతజ్వరలక్షణము	86	త్రిక్షారప్రయోగము	487

శీర్షద్రవ్యలేపము	129	దురాలభాదిలేపము	140
శీర్షలోహభస్మవిధి	255	దుష్టద్రవ్యములకు	227
శీర్షలోహశుద్ధి	254	దూతాధ్యాయము	48
తైలబిందుదిక్పరీక్ష	60	దేవదార్యాదికావ్యథము	229
తైలయోగము	160	దోషచ్ఛిక్షి	381
తైలలోక్యసుందరరసము	351	దోషభేదముచేతయవాగూకాలము	66
తులసీప్రయోగము	408	దోషభేదములో లంఘనదినవ్యవస్థ	175
తువర్యాదిలేపము	445	దోషభేదములో మూత్రపరీక్ష	77
త్వక్ష్మాపిణాదిచూర్ణము	161	దోషాయుక్తప్రాణ వాయుకృత్యములు	68
త్వక్ష్మాపిణాదిలేపము	129	దోషరూపమైన వాతకర్మలు	29
తృష్ణానిదానము	488	దోషవివరణము	26
తేజోభాగములు	47	దోషాతిసార లక్షణము	104
తేలుకాటుకు	377	దోషాదిభేదములో తైలబిందు	
తేలుకాటుకు మందు	363	లక్షణము	80
దండకాలసక లక్షణము	396	ధత్తూరప్రయోగము	444
దంతకాష్ఠావిధులు	13	ధనుర్లక్షణము	193
దంతరోగములకు	433	ధమనీనిరూపణము	68
దంతరోగాదులకు త్రిఫలాది కషాయము	435	ధాతకీరాజవృక్షమూల చూర్ణము	368
దగ్ధకు	322	ధాతుమలములు	46
దత్తాత్రేయమతమున నాడీ నిదానము-దేహస్వరూపము	67	ధాత్రీఘృతము	410
దశదివసాయుర్లక్షణము	57	ధాత్రీరసప్రయోగము	421
దశప్రాణాయాతనములు	45	ధాత్రీలేహ్యము	508
దశమాసాయుర్లక్షణము	58	ధాత్రీలోహము	283
దశమూలకషాయము	131	ధాత్ర్యాదిఘృతము	307
దశమూలదికషాయము	170	ధాన్యాభ్రక విధానము	262
దశసారచూర్ణము	162	నఖదంతవిషములకు చికిత్స	377
దాహతృష్ణలకు లాజాదికావ్యథము	294	నవజ్వరములలో వర్జ్యములు	176
దాహనిషేధము	446	నవపురాణధాన్య గుణములు	11
దాహవిధి	444	నవమాసాయుర్లక్షణము	58
ద్రాక్షాదిపానము	294	నవరంధ్రములు	45
ద్రాక్షాదిలేహ్యము	508	నవరత్నమారణము	220
దురాలభాదికషాయము	164	నవాయసము	415
		నష్టధాతులక్షణము	76

నస్యము	413	నారికేళలేహ్యము	146
నస్యయోగము	122	నారికేళోదకప్రయోగము	140
నస్యయోగములు	14 1	నాలుగవనెల గర్భకూలకు	329
న్యగ్రోధాదికణప్రయోగము	437	నాసానాడిద్యోత్యములు	74
నాగభస్మము	251	నింబాదిచూర్ణము	466
నాగరాదికషాయము	185	నిత్యనాథవిరచిత సన్నిపాతనిదా	
నాగాజ్వనరసము	286	నము సంధికసన్ని	95
నాగాజ్వనరసము	237	నిరామజ్వరము	174
నాడిజ్ఞానప్రశంసా	75	నిర్గుండ్యాదికషాయము	229
నాడినిదానములో మతాంతరము-		నిర్దోషనాడిలక్షణము	72
మృత్యునాడి	56	నిలుపుబలుపులకు	361
నాడిపరీక్ష	59	నీలకంఠరసము	204
నాడిపరీక్షాప్రకాశము	52	నీలకంఠరసము	385
నాడిప్రకరణము-నాతనాడిలక్షణము	50	నీలమేహకాలమేహములు	157
నాడిప్రయోగము	70	నీరసినవెంట్రుకలకు	367
నాడిలక్షణము	71	నేత్రపరీక్ష	64
నాడివ్రణములకు వర్తి	438	నేత్రాంజనము	221
నాడిసన్నివేశము	52	నేపాళకుద్ధి	244
నాడిస్థానప్రమాణము	69	నేపాళకుద్ధి	366
నాడిస్థానము	61	నేపాళకుద్ధి	389
నానావిధతామ్రభస్మకుద్ధి	247	నొప్పి మంటగల శిత్తురుగల	
నాభిని దించెడివిధము	312	కృచ్ఛలకునారికేళాంబు	
నాభియొక్కించెడివిధము	312	ప్రయోగము	455
నాభిరససిద్ధి	389	పంచకోలము	425
నాభిలేపవిరేచనయోగము	293	పంచగుల్మములకు లకునతామప్రము	318
నాభిలేపనవిరేచనయోగము	367	పంచదివసాయుర్లక్షణము	57
నాభిలేపవిరేచనయోగము	323	పంచబాణరసము	221
నాభిశంఖుప్రయోగము	412	పంచమాసాయుర్లక్షణము	58
నాభికుద్ధి	242	పంచవక్త్రరసము	125
నారంగాదిరసాయనము	422	పంచవక్త్రరసము	282
నారసింహచూర్ణము	452	పంచవల్కలలేపము	435
నారసింహరసము	383	పంచాగ్నిచూర్ణము	195
నారాచరసము	291	పంచాజపంచలవణ ఘృతము	417
నారాయణక్షైలము	297	పంచామృతయోగము	217

పక్షవిద్రధాదులకు హితమైనవి	432	పాలపాపవిరేచనములకు	219
పక్షాయుర్లక్షణము	57	పాకుపతాస్త్రసము	363
పక్షమానజ్వరము	174	పాషాణద్వయశుద్ధి	245
పటోలాదియమకము	439	పిడికానిదానము	446
పటోలాదిరేపము	438	పిత్తచ్ఛర్దినిదానము	134
పథ్యములు	179	,, నాడీలక్షణము	62
పథ్యనిర్ణయము	185	,, నాడీలక్షణము	71
పథ్యశాకము	431	,, ప్రకృతి	49
పథ్యాదికావ్యభక్తములు	184	,, ప్రమేహోపద్రవములు	160
పథ్యాహారములు	428	,, మేహములు	460
పనసత్యక్తప్రయోగము	194	,, శ్లేష్మజ్వరనిదానము	171
పరిహార్యము	443	,, శ్లేష్మజ్వరలక్షణము	84
పరిక్షణవిధి	69	,, శ్లేష్మనాడీలక్షణము	71
పరిక్షణీయములు	59	పిత్తాశీర్ణలక్షణము	143
పరిక్షణీయమాలక్షణము	79	పిత్తాతిసారము	180
పర్పటాదికకషాయము	434	పిత్తాతిసారలక్షణము	104
పర్పటీరసము (నవజ్వరారి)	165	పిత్తోత్తరరక్తపిత్తము	163
పలితఘ్నలేపయోగము	233	పిప్పలికుంఠీప్రయోగములు	411
పాండునిదానము	413	పిష్పల్యాదికషాయము	141
పాండువుకు	319	పిష్పల్యాదిఘ్నతము	362
పాండుసామాన్యలక్షణము	413	పీతజహ్వకదోహము	103
పాకహీననాగవంగదోహములు	252	పుసర్ణవాసిచూర్ణము	363
పారాదికషాయము	186	పుసర్ణచామూలప్రయోగము	386
పారాహరీతతి	361	పుష్పిపంటికి గుంజామూలప్రయో	
పాణిబుడారసము	289	గము	290
పాతపుండ్లకు	324	పురాణజ్వర కషాయము	141
పాదపంకజము	192	పురాణజ్వరతైలము	327
పానమును విడువవలసినశారు	16	పులిశోచవిషము	391
పానీయప్రశంస	11	పూతీకాద్దితైలము	516
పాముకొటుకు పానాంజన నవ్య		పూర్ణచంద్రోదయము	507
ములు	376	• పెంజెరివిషములకు ✓	371
పాముమందులు పారామూల		• పెద్దరోగపుషుచ్చలకు	324
ప్రయోగము	368	• పెద్దరోగములకు	325
పాలపాపజ్వరములకు	305	• ,,	197

పెద్దరోగములకు	238	ప్రలాపసన్ని	101
,,	808	ప్రలాపసన్నికి చికిత్స తగరతురగాది	
పెనుపొడకాటుకు పునర్జవా		కషాయము	127
నస్యము	370	ప్రలాపసన్ని పాతనిదానము	93
పెనుపొడకాటుకు	371	ప్రళయకాలద్రవరసము	274
పేనుగట్టకు	344	ప్రసన్నవాడి	59
పైత్యకర్మలు	80	ప్రసూతిక్వాథములు భూపీలుకాది	
పైత్యగుల్మములకు	325, 326	క్వాథములు	228
పైత్యచ్ఛర్దికి	380	ప్రసూతిజ్వరకషాయము	213
పైత్యజ్వరనిదానము	83	ప్రసూత్యతిసారిములకు	215
,, జ్వరనిదానము	166	ప్రాణవ్రదరసము	126
,, జ్వరములకు	265	ప్రాణవాయుకర్మలు	70
,, జ్వరలక్షణము	82	ప్రాణసంజీవనరసము	277
,, నిదానము	162	ప్రాణసంజీవనరసము	277
,, పాండువుకు త్రిఫలామందూ		ప్రాణస్థానములు	70
గము	316	ప్రాణేశ్వరరసము	277
,, ప్రకోపకాలము	87	ప్రాతపుండ్లకు	390
పైత్యముతగ్గుకు	266	బంధనములు	486
పైత్యశ్లేష్మనాడి	62	బలాధాన్యకాదికషాయము	169
పైత్యస్థానములు	27	బలాధాన్యతరతైలము	458
పొడకాటుకు నస్యము	371	బడబానలరసము	274
పొడపామువిషములకు అంజనము		బదరిక్వాథము	142
గుంజాబీజాద్యంజనము	369	బబ్బులపత్రప్రయోగము	184
పొడపామువాపుకు	370	బహుమూత్రచికిత్సతాళకేశ్వరరసము	154
ప్రకారాంతరము	215	బహుమూత్రనిదానము	154
ప్రకారాంతరము	248	బహుమూత్రమునకు	267
ప్రకారాంతరము	251	బహుమూత్రమునకు	327
ప్రతాపమూర్తాండరసము	288	బహుమూత్రములకు	354
ప్రతాపమూర్తాండరసము	345	బాలచికిత్స	148
ప్రదరమునకు	515 516	బాలజ్వరములకు	516
ప్రభావతీవటి	352	బాలజ్వరములకు లఘునమరిచాది	195
ప్రమేహములకు	267	బాలశోషములకు కాకనాసాప్ర	
ప్రమేహసామాన్యచికిత్స	159	యోగము	211
ప్రలాపసన్ని	97	బాలాతిసారచికిత్స	145

బాలాతిసారములకు చిల్పాంతుర		భాషాప్రయోగము	195
ప్రయోగము	211	భుగ్గునేత్రసన్ని	100
బాలాతిసారములు	389	భుగ్గునేత్రసన్ని	97
* చిట్టలుబతుకని శ్రీలకు	393	భుగ్గునేత్రసన్నికి చికిత్స-దార్శాద్రి	
చిఫ్తకిపూజ	412	కషాయము	123
చిల్వధాన్వకాది కషాయము	212	భుగ్గునేత్ర సన్నిపాత లక్షణము	93
చిల్వమూలాదికషాయము	390	భూతకేళధారణవిధి	219
చిల్లలకు	323	భూనింబాది లేహము	123
చిల్వాదికషాయము	165	భృంగరాజమందూరము	414
చిల్వాదిధూపము	423	భృంగారాది లేపము	311
చిల్వాదిలేహము	483	భోజనక్రమము	13
చిల్వాదిలేహము	505	శైరవ ఘటిక	115
చిల్వాబ్జాదిచూర్ణము	184	* మంగళవారము కఱచిన పాము	
* బుధవారముకరచిన పాముకాటుకు	372	కాటుకు	372
బ్రాహ్మిద్రాక్షాదికషాయము	114	మందూరకల్పము	257, 258
బృంహణీయులు	84	మంజిష్ఠాది ఘృతము	451
బృంహితలక్షణము	85	మంజిష్ఠామేహము	157
బృహతీలక్షణము	192	మఖిళికి	392
బృహత్పాదకషాయము	417	మజ్జామేహము	158
బృహత్తుకము	386	మతాంతరము	175
బ్రహ్మత్తరసము	350	మతాంతరమున త్రయోదశ సన్ని	
బ్రహ్మత్తరసము	504	పాతనిదానము-సంధిసన్ని	98
భగందరనిదానము	442	మతాంతరమున సన్నిపాత సాధ్య	
భగ్గునిదానము	441	సాధ్యత్వము	94
భల్లాతిసారలేపము	301	మధుకాదినస్యము	140
భల్లాతకాదిసాఫీలేపము	423	మధుకాపత్రయోగము	489
భస్మవిధి	364	మధుకాదిలేపము	489
భానుతైలము	515	మధుమేహమునకు	360
భార్య్యాదిలేహము	478	మనశ్శిలాశుద్ధి	243
భార్య్యాదికషాయము	418	మనోదోషాధములు	32
భాషాప్రయోగము	400	మనోహారచూర్ణము	217
భాషాప్రయోగము	188	మయూరపత్రక్షారము	135
భాషాప్రయోగములు-చిల్పాది		మయూరపింఛాదిధూపము	135
కషాయము	145	మరణద్యోతక సాసాదినాడులు	73

మరణనాడీలక్షణమునకు అపవాదము	73	మానప్రమాణము	66
మరణమును బెలుపు నాడీలక్షణము	72	మార్తాండభైరవరసము	124
మరణనూచక పాదాదినాడీ		మానద్వితయాయుర్లక్షణము	57
లక్షణము	73	మీ గాళ్ళ అరికాళ్ళ పగుళ్ళకు	240
మరలతామ్రభస్మవిధి	249	ముఖరోగచికిత్స	438
మరల తైలబిందు పరీక్ష	80	ముద్గపర్ణితైలము	409
,, దోషభేదములో మూత్ర		ముద్గాదికషాయములు	166
లక్షణములు	77	ముస్తాదికషాయము	406
,, నవజ్వరములలో వర్ణములు	176	మూడవనెఱ గగ్గళూలకు	329
,, వాతజ్వరనిదానము	83	మూత్రకృచ్ఛకు	227
,, వాతాదిదుష్టమూత్ర లక్షణము	79	మూత్రకృచ్ఛమునకు	267
మరలవాతశ్లేష్మజ్వర లక్షణము	84	మూత్రకృచ్ఛనిదానము	454
మరలశ్లేష్మపీత్తజ్వరలక్షణము	85	మూత్రత్రహణధారణవిధి	76
మరిచప్రయోగము	301	మూత్రపరీక్ష	65
మరిచాదినస్యము	130	మూత్రపరీక్షాకాలము	79
మరిచాదినస్యము	124	మూత్రపరీక్ష-వాతాదిదుష్టమూత్ర	
మరియొకటి	164	లక్షణము	76
మరియొకరోహిణీప్రయోగము	149	మూత్రవిరేచనలేపము	459
మరియొకవ్యాధ్యూది	172	మూర్వాదీఘృతము	306
మరిచాదికషాయము	121	మూలవ్యాధికి 255, 356, 357, 358	
మలపరీక్ష	65	359, 360	
మలబంధనాడీలక్షణము	68	మూలవ్యాధికి వ్యక్తమగుచరణాస్థి	
మలానుగనాడీలక్షణము	72	లేపము	281
మహాచింత్యాదిలేహ్యము	510	మూలవ్యాధికి వర్తిప్రయోగము	309
మహాజ్వరాంతరశరసము	213	మూషమాషాణప్రలేపము	281
మహాశంఖపాట్టలి	222	మృతసంజీవనరసము	278
మహాశ్వాసలక్షణము	188	మృతసంజీవినిరసము	113
మహాహిక్మలక్షణము	188	మృతోత్థాపనరసము	201
మాంసగతజ్వరము	86	మృతోత్థాపనరసము	127
మాణిభద్రలేహ్యము	292	మృత్యునాడీలక్షణము	73
మాత్రా శనవిధానము	7	మృత్యునాడీలక్షణము	56
మాతులుంగబీజచూర్ణ ప్రయోగము	140	మేహదూతప్రకారము	193
మాతులుంగాదిలేహము	188	మేహనిదానము	149
మాతులుంగాదిలేహము	187	మేహనిదానము-శ్లేష్మ మేహములు	459

మేహపిడకానిదానము	467	రక్తక్లిష్ణివిసన్నిపాతనిదానము	98
మేహపూర్వరూపము	149	రక్తాతిసారము	186
మేహబద్ధరసము	150	రక్తాసారములకు	351
మేహసంఖ్యానము	150	రక్తోదరము	198
మేహాలకులశ్వత్థబీజాది		రజస్వలానియముము	41
యమశాలక్షణము	138	రసశుద్ధి	244
యవప్రఖ్యచికిత్స	447	రసభస్మవిధానము	269, 270, 271,
యవాదికసాయము	407	రసము ఎక్కినందుకు చికిత్స	341
యవాగూకాలము	106	రసమృతలోహగుణము	257
యష్ట్యాదిమార్గము	218	రసయోగ్యములైన భోగ్యములైన	
యవాదికబళి	445	నాభులు	311
యుగభేదములో ప్రాణస్థానములు	61	రసశుద్ధి	240
యోగరాజగుర్తులు	216	రససిందూరము	271
యోనివిగుప్తుకు	367	రససిందూరము	209
యోనివ్యాధిచికిత్స	450	రసాదిపరిమాణములు	46
రక్తకాసకు	321	రసోషధములు	144
„ గతజ్వరము	86	రాజచండిరసము	354
„ గుల్మము	419	రాజచండిశ్వరరసము	289
„ గ్రహణికి	328	రాజరాజేశ్వరీఘృతము	222
„ జిహ్వకదోషము	108	రాసాన్నిదికసాయము	121
„ ప్రదరచికిత్స	145	రాసాన్నిగుహాచ్యాదిక్వాథము	110
„ ప్రమేహమునకు	392	రాసాన్నిద్యంజనము	118
„ పిత్తనిదానము	163	రుద్ధాహసన్ని	99
„ పిత్తమునకు నవనీతాదిలేహ్యము	305	„ సన్ని	96
„ పైత్యజ్వరము	197	„ సన్నిపాతనిదానము	92
„ పైత్యనిదానచికిత్స	408	„ సన్నిపాతచికిత్స-బదరి పల్ల	
„ బాడెలకు	394	వాదిలేపము	114
„ మేహము	156	రూపలక్షణము	64
„ మేహమునకు విష్ణుక్రాంతాప్ర		రెండవ నెలగర్భకూలకి	329
యోగము	146	• రేచీకటి	226
„ వాతకనిదానము	497	రోగభేదములోమూత్రలక్షణము	78
రక్తక్లిష్ణివిసన్ని	100	రోమజననయోగము	280
రక్తక్లిష్ణివిసన్ని	97	రోమనాళని	229
రక్తక్లిష్ణివిసన్నిచికిత్స పుష్పటాది		రోమనాళని	329
కషాయము	126	రోమపుండుకు	317

రోహిణీఘృతము	149	లోహపట్కభస్మవిధి	250
రోహిణీఘృతము	142	,, సిందూరము	379
లంఘన భేదములు	108	,, ,,	378
లంఘన భేదములు	33	,, ,,	254
లంఘనముంచితగినవారు	35	వంగగుణములు	258
,,	191	వంగభస్మవిధానము	252
లంఘనవర్జితములు	108	వంగభస్మము	365
,,	175	వచాదికషాయము	178
లంఘనవ్యవస్థ	36	వచాదిక్షారము	187
లంఘితలక్షణము	35	వచాదివస్యము	124
లఘునూచికాభరణరసము	207	వజ్రనూచికాభరణము	208
లఘుచించాద్యదిలేహ్యము	510, 511	వటబీజప్రయోగము	141
లఘునాశికషాయము	420	వటపల్లవకావ్యము	142
లఘునాద్యేరండ్రైలము	423	వత్సకాదికషాయము	187
లఘునప్రయోగము	155	వత్సనాభిభేదము	311
లాజమహాషధాదికషాయము	135	వయోభేదముచేత స్త్రీలకుసంజ్ఞ	41
లాలాపేహము	154	వరాటక్షారము	183
* లింగస్థానమునకు	319	* వరబీజములకు	386, 387
లోకనాథరసము	178	వర్జ్యభోజనములు	9
లోకనాథరసమునకు అనుపానము	179	వర్జ్యములుచర్య	25
లోకేశ్వరసము	182	వశ్యము	360, 361
లోకేశ్వరానుపానము	183	వసంతములుచర్య	25
లోకోత్తరరసము	293	వసంతకుసుమాకరము	506
లోధ్రాదిలేపము	445	వసాప్రయోగము	427
లోధ్రాదిప్రయోగములు	405	వసామేహము	157
లోధ్రాసవము	161	వాంతికి	268
లోహప్రయోగములు నవాయసము	232	వాంతికి	294
,, భస్మము	257	వాణీకరయోగములు	453
,, భస్మవిధి	258	వాలుకాయంత్రలక్షణము	285
,, భస్మము	284	వాలుకాపానము	295
,, భేదములకు గుణాధికవర్ణ		వాతఘ్నీ	380
నము	256	వాతఘ్నీనిదానము	138
లోహమబ్బడువగుటకు	234	వాతఘ్నీనిదానము	164
,, కుడి	253	వాతఘ్నీరము	82

వాతనాడీలక్షణము	71	విద్యాధరరసము	122
వాతనాళనతైలము	280	విద్రవనిదానము	430
వాతసిత్తజ్వరనిదానము	168	విధాన్యజేగములు	21
„ జ్వరము	84	వినోదవిద్యాధరసము	348
„ జ్వరలక్షణము	84	విభూతిభూలనము	308
„ నాడి	62	విరేచనకషాయము	331
„ నాడీలక్షణము	71	విరేచనములుకట్టుటకుఅశ్వత్థక్షార	
„ శ్లేష్మనాడీ నిరూపణము -		ప్రయోగము	314
వాతనాడీలక్షణము	62	విరేచనయోగము	521
„ శ్లేష్మప్రకృతి లక్షణ		విశేషగదిమార్గము	342
ములు - అందు వాతప్రకృతి	49	విశేషవికిత్స	405
వాతప్రకోపకాలము	87	విషమగ్రక్కినవారికి	373
„ ప్రమేహోపద్రవములు	160	విషమజ్వరనాడి	59
వాతమునకు	266	విషమజ్వరములో నిద్రికికాదికషా	
„ రాక్షసము	235	యము	170
„ శ్లేష్మజ్వరలక్షణము	84	విషమదోషము	102
„ శ్లేష్మనాడీలక్షణము	72	విషమశీతలదోషము	103
„ స్థానములు	26	విషూచినాడీలక్షణము	72
„ స్వరూపము	68	విషూచి నిదానచికిత్సలు	401
వాతాతిసారలక్షణము	102	విషూచిలో అంతర్దాహమునకు	402
వాతాది నాడి	56	విషూచిలో వాంతిదాహములకు	402
వాతాదిమేహ మూత్రపరీక్షణవిధి	460	విసర్పచికిత్సాతిదేశము	408
వాతాదియుతనాడీస్థానములు	51	వీటివర్ణములు	311
వాతానుబద్ధకత్తసిత్తము	163	వీటికివర్ణములు	515
వాయుభాగములు	48	వీటికిప్రత్యేకలక్షణము. హస్తీద్రము	192
వారిసాగరరసము	123	వీనీశిశుకషాయము	457
వాసాదియోగములు	305	వీరభద్రరసము	129
వికృతిగర్భములు	42	• వీర్యవృద్ధికి	268
విజయాత్ర్యామణిలేహము	144	• వీర్యస్తంభన	366
విడంగమరిచాదికల్పము	188	వృద్ధినిదానము	467
విడంగాదికషాయము	426	వెండిభస్మము	314
విడంగాదిలోహము	233	వెక్కులకు	266
విడంగాదివటుకము	502	వెక్కులకు	313
విదారణము	437	వైదురబాముకు	338

పెలిగారకుద్ది	224
పెట్టికుక్కనక్కల కాట్లకు	321, 322
పెట్టికుక్కమొదలగువాటి కాట్లకు	377
పెట్టినక్కకాటుకు	232
వేగోదీరణధారణ ప్రతిషేధములు	19
వేళవారము	215
వైద్యచింతామణిప్రోక్తనాడీ నిదా	
నాదినిరూపణము	61
వైద్యదోషము	110
వ్యాఘ్రాది	172
వ్యాధిభేదములలో మూత్రలక్షణము	77
వ్యాధికాంతినాడీ లక్షణము	73
వ్యాధులు ఏడువిధములు	33
వ్యోషాదిమందూరము	234
వ్రణఘ్నఘృతయోగము	440
వ్రణనిదానచికిత్సలు	485
శంఖద్రావకము	213
శంఖాదిచూర్ణము	343
శంఖాదిప్రగయోము	405
శతధాతఘృతనిర్దేశము	142
శతావరీఘృతము	224
శనివారము కఱచినపాము కాటుకు	372
శనైర్యేహము	154
శబ్దలక్షణము	64
శమనాఖ్య లంఘన లక్షణము	34
శరదృతుచర్య	25
శరీరమందలి పంచభూత భాగములు-	
అందుపృథ్వీభాగము	48
శరీరవర్ణనము	41
శర్కరాదిఘృతము	383
శర్కరాది లేహము	137
శార్దూలచూర్ణము	342
శ్వదంష్ట్రాప్రయోగము	149
శ్వసనకాసగుల్మోదరములకు	384

శ్వసననిదానము	138
శ్వసననిదానము	472
శిశ్రుమూలప్రయోగము	431
శిశోవాతములకు నస్యములు	300
శిశిరబుతుచర్య	24
శీతజ్వరమునకు	269
శీతపిత్తనిదానము	407
శీతపిత్తలక్షణము	163
శీతభంజిరసము	165
శీతలభేదిశీతవిరేచనయోగము	349
శీతమేహము	158
శీతమేహారిరసము	153
శీతలవిరేచనయోగము	367
శీతవేంకి	269
శీతాంకుశరసము	209
శీతాంగసన్ని	98
శీతాంగసన్ని	99
శీతాంగసన్నిచికిత్స అనందభైరవ	
రసము	117
శీతాంగసన్నిపాత నిదానము	92
శీతారిరసము	176
శుక్రవారముకఱచిన పాముకాటుకు	372
శుక్లప్రమేహములకు	307, 308
,, మేహము	152
,, మేహమునకు	310
,, స్తంభనకు	393
,, స్తంభనమునకు	360
శుద్ధపాదనాడీవ్యోతములు	73
శుద్ధాశుద్ధచికిత్సాలక్షణము	32
శుభాశుభ నాడిలక్షణము	74
శుష్కించినకరములకు	298
శూలచికిత్స	491
శూలనిదానము	490
శూలకు శంఖచూర్ణ ప్రయోగము	221

శూలలకు	320
శృంఖలాబద్ధకోగములు-ప్రాణహ	
రములు	67
శృంగబేరాదిమార్గము	456
శృంగ్యాదిక్వాథము	119
శృంగ్యాదిచూట్లము	148
,,	145
శ్వేతకుత్తుకు	238
శ్వేతప్రావమునకు	345
శ్లేష్మకగ్ధలు	30
,, చ్చర్దికి	381
,, చ్చర్దినిదానము	135
,, జ్వరనిదానము	167
	83
,, నాడీలక్షణము	62
,, ప్రణోపకాలము	87
,, ప్రకృతి	49
,, సానములు	27
శ్లేష్మపటోలాదిక్వాథము	124
శ్లేష్మముతగ్ధుకు	266
,, తెగిపడుటకు	325
శ్లేష్మజీర్ణలక్షణము	143
శ్లేష్మాలిసారలక్షణము	104
శ్లేష్మాలిసార నిదానము	183
శ్లేష్మాలిసారికి భోజనము	184
శోధనకాలములు	36
శోధనాఖ్యలంఘన లక్షణము	33
శోధనాదులకు వయోనిర్ణయము	39
శోధలకు	454
శోభికి	325
షడంగవివరణము	44
షడ్వృతువులలో త్రిదోషములకు చయ	
ప్రణోపశమనములు	81
షడ్వృతుచర్య	24
షడ్రగవివరణము	38

షణ్మాసాయుర్లక్షణము	58
సంజీవనీరసము	309
సంతర్పణము	215
సంధికనన్ని పాతచికిత్స	110
సంధికనన్ని పాతధూపము	114
సంధికారిరసము	112
సంవత్సరాయుర్లక్షణము	59
సంశయనాడీలక్షణము	68
సంశయనాడీలక్షణము	75
సంస్కర్తనన్ని పాతజములు	164
సికతామేహము	152
సకలవిషహరము	393
సక్తుపైంధవాడి	137
సత్వాదిగుణప్రకృతి నిరూపణము	47
సద్యోగృహీతగర్భయగు స్త్రీ	
లక్షణము	42
సద్యోమరణనూచకములు	73
సన్నిపాతగిరివక్రాయుధరసము	198
సన్నిపాతచ్ఛ్విదిదానము	135
సన్నిపాతజ్వరము	90
సన్నిపాతతైరవరసము	284
సన్నిపాతదినప్రమాణము	94
సన్నిపాతనాడీలక్షణము	63
,, ,	72
సన్నిపాతనస్యయోగములు-అర్కే	
శ్వరరసము	132
సన్నిపాతనాడి	56
సన్నిపాతములకు నస్యములు-అగు	
ర్వాదినస్యము	295
సన్నిపాతములలో రసచికిత్స	110
సన్నిపాతములలో విశేషలక్షణములు	177
సన్నిపాతవిధ్వంసరసము	292
సన్నిపాతసంగ్రహము	109
సన్నిపాతాంజనము	296
సన్నిపాతాశనిరసము	112

సన్నిపాతములు పుట్టుప్రకారము-	88	సాధ్యాసాధ్యలక్షణములు	137
సప్తధాతునిరూపణము	59	సాధ్యాసాధ్యవివరణము	426
,, మాసాయుర్లక్షణము	58	సామగిరాములులక్షణము	28
,, విధదోషముల దినప్రమాణము	103	సింహప్రతిపాలనరసము	208
,, విధదోషములు	101	సింహీనాగరాది కషాయము	128
సమధాతుమూత్ర లక్షణము	78	సిద్ధకాంతరసము	167
సమశవాద్యశన విషమోశనములు	8	సిరాదీసంఖ్యానము	46
సరసాదిగణాతిచేశము	439	సుఖచిరేచనయోగము	292
సరసిజమకర్ందాదిపూర్ణము	145	సుప్తినాతములకు	820
సర్వదష్టనకరిష్ట లక్షణము	375	మరతర్యాదికషాయము	129
సర్వగళరోగములకు	316	మరసాదిగణము	440
సర్వజ్వరకషాయము	352	మరామేహము	151
,, జ్వరములకు బ్రహ్మస్మరసము	212	మవర్చలాప్రయోగము	458
,, జ్వరములకువత్సకాదికషాయము	170	మవర్ణభస్మము	250
,, నాడులకు శుభలక్షణములు	74	,, ,,	365
,, నాడుల రిష్టలక్షణము	74	మవర్ణమారణము	381, 382
,, లోహ నివారణము	334	నూచికాభరణరసము	120
,, ,, భస్మవిధి	255	నూచికాభరణరసము	206
,, ,, శుద్ధి	246	నూరణగటిక	425
సర్వవిషహరము	349	నూరణప్రయోగము	232
సర్వశూలలకు కషాయము	353	నూర్యావర్తధారణవిధి	219
సర్వాంగవాతములకు తైలము	325	నైంధవప్రయోగము	438
సర్వాంగసుండరీరసము	131	నైంధవాది	187
సవాయికి	339	సోమవారముకలుచిన పాముకాటుకు	371
సవాయికి ధూపము	340	సౌభాగ్యరసము	273
సహజేవీమూర్వాధారణవిధి	219	సౌభాగ్యహరీతక	335
సాంద్రమేహము	151	స్తనవిద్రధి	431
సాధ్యలక్షణము	81	స్తన్యనస్యములు	140
సాధ్యరోగిలక్షణము	105	స్త్రీదోషమునకు	392
సాధ్యసన్నులు	94	స్త్రీలరక్తపెంజెరకు	343
సాధ్యాసాధ్యములు	138	స్త్రీపుష్పపుంసకజననకారణము	42
సాధ్యా సాధ్యములు	139	స్త్రీవశ్యము	364
,,	149	స్త్రీసంగమనియమములు	22
,,	461	స్త్రీసన్నిధి	386

శ్రీసన్నిధి	386	హరిద్రామేహము	156
శ్రీసన్నిధి	328	,,	156
శ్రీసంగమదోషము	102	హరితక్వాదికషాయము	116
శ్రీసంగదోషముసకు	315	హస్తమేహము	158
శ్రీసంగమనాడి	68	హింగాద్దిలేపము	122
స్థావరజంగమ విషములకు	372	హింగుళచూర్ణము	206
స్నుహ్యోదిక్షారము	424	హిక్కలకు	281
స్నేహస్వేదములయావశ్యకత్వము	39	హిక్కలకుధూపము	388
స్నేహవిరేచనస్వరూపము	420	హిక్మాచర్దలకు	381
స్పర్శలక్షణము	64	హిక్మానిదానము	480
స్వచ్ఛందభైరవరసము	111	హిక్మాశ్వాసలకు	380
,,	288	హిక్మాశ్వాసనిదానము-సంప్రాప్తి	138
,,	347	హిక్మాశ్వాసచికిత్స-సామాన్యచికిత్స	139
స్వర్ణముచేయువిధము	226	హితాహితదివాస్వప్నము	16
స్వస్థపృత్తము	7	హిరణ్యగర్భరసము	387
స్వేదము	436	హీనాతిమాత్ర భోజనములలో	
స్వేదలక్షణము	75	దోషము	7
హరితకీప్రయోగము	429	హేమంతర్తుచర్య	24
హరితకీప్రయోగము	407	హేమతారలుచేయు విధానము-	
హరితక్వాదివటకము	310	వెండిచేయువిధము	225, 226,
హరిదళరసము	227	హేమమాక్షికనీలాంజనశుద్ధులు	243
హరిద్రాదిగణము	174	హృద్రోగనిదానము	488

BULLETIN OF THE GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS
LIBRARY, MADRAS

AN APPEAL.

The Government Oriental Manuscripts Library, Madras, is unique in point of variety and vastness of collections covering a very wide field of Indian Literature in Sanskrit, Tamil, Telugu, Kannada, Malayalam, Mahratti, Arabic, Persian and Urdu. The dates of several of the manuscripts go back to many hundreds of years. From an academic point of view, these collections contain some very interesting specimens of Literary, Scientific, Historical and Artistic importance. A large number of them have not yet been printed and some of them are available only in this Library. With a view to placing these manuscripts in the hands of the public in a printed form, the Government of Madras were pleased to sanction the starting of a BULLETIN under the auspices of the Government Oriental Manuscripts Library. For the present only two numbers are issued in a year. They contain critical editions of original works in Sanskrit, Tamil, Telugu, Kannada, Malayalam, Mahratti, Persian and Urdu. The annual subscription is only Rs. 4 inland and 8 shillings foreign. Scholars, Patrons of Culture, Universities, Public Libraries and Educational Institutions are requested to enrol themselves as subscribers for this Bulletin and thus encourage the cause of Oriental Studies and Culture.

A few copies of back numbers are available for sale, post free, at the following prices which should be sent in advance

Vol. I, No. 2, July to December, 1948	Rs. 2.
Vol. II, 1949	Rs 4.
Vol. III, 1950	Rs 4
Vol. IV, 1951	Rs 4.

T. CHANDRASEKHARAN.

Curator,

Government Oriental Manuscripts Library

LIST OF CATALOGUES PUBLISHED BY THE GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS LIBRARY, MADRAS.

SANSKRIT

DESCRIPTIVE CATALOGUES.

	Numbers	Price,
		RS A P
* Vol I.—Part I, Vedic Literature	1 to 46	0 12 0
* Vol I.—Part II Vedic Literature	47 to 245	0 12 0
* Vol I.—Part III Vedic Literature	246 to 852	2 0 0
* Vol II.—Vedic Literature	853 to 1245	1 12
* Vol. III.—Grammar Lexicography and Prosody	1246 to 1805	1 8 0
* Vol IV.—Part I Itihāsa and Purāṇa	1806 to 2337	1 8 0
* Vol IV.—Part II Upaniṣads and S. halamāhātmyas	2338 to 2610	1 4 0
* Vol V.—Dharmaśāstra	2611 to 3045	1 8 0
* Vol VI.—Dharmaśāstra	3046 to 3427	1 4 0
* Vol VII.—Dharmaśāstra	3428 to 3872	1 4 0
* Vol VIII.—Arthaśāstra, Kāmaśāstra and Systems of Indian Philosophy—Nyāya	3873 to 4334	1 4 0
* Vol IX.—Systems of Indian Philosophy—Vaiśeṣika, Yoga, Mīmāṃsā and Vedānta-Advaita Philosophy	4335 to 4780	1 12 0
* Vol X.—Systems of Indian Philosophy—Dvaita, Viśiṣṭādvaita and Śaiva Vedāntas	4781 to 5172	1 12 0
* Vol XI.—Systems of Indian Philosophy	5173 to 5558	1 12 0
Vol XII.—Religion	5559 to 6266	1 12 0
Vol XIII.—Religion	6267 to 7006	1 12 0
* Vol XIV.—Religion	7007 to 7729	1 12 0
* Vol XV.—Religion	7730 to 8165	1 12 0
* Vol XVI.—Religion, Vrata and Pūjā	8166 to 8780	1 12 0
Vol XVII.—Stotras	8781 to 9357	1 12 0
Vol XVIII.—Stotras—Prasamsā Stotras	9358 to 10540	1 12 0
Vol XIX.—Stotras—Prasamsā Stotras	10541 to 11450	1 12 0
Vol XX.—Kāvya	11451 to 12143	2 12 0
Vol XXI.—Kāvya	12144 to 12783	3 0 0
Vol XXII.—Rhetoric, Poetics, Music, Dancing and Śilpaśāstra	12784 to 13068	4 0
Vol XXIII.—Medicine	13069 to 13381	1 8 0
Vol XXIV.—Jyotiṣa	13382 to 14076	3 2 0
* Vol XXV.—Supplemental	14077 to 14560	2 4 0
Vol XXVI.—Supplemental	14561 to 15000	2 12 0
Vol XXVII.—Supplemental	15001 to 15692	5 14 0
Vol XXVIII.—Supplemental	15693 to 16200	3 12 0
Vol XXIX.—Supplemental	16201 to 16700	3 2 0
Vol XXX.—Supplemental	16701 to 17200	7 10 0
Vol XXXI.—Supplemental	17201 to 17700	11 12 0

TRIENNIAL CATALOGUES.

* Vol I-A (1911—13)	1 to 342	2 0 0
* Vol I-B (1911—13)	343 to 573	1 6 0
* Vol I-C (1911—13)	574 to 801	1 6 0
Vol II-A (1914—16)	802 to 1329	18 2 0
Vol II-B (1914—16)	1330 to 1456	
Vol II-C (1914—16)	1457 to 1942	
* Vol III-A (1917—19)	1943 to 2348	6 0 0
* Vol III-B (1917—19)	2349 to 2679	6 0 0
* Vol III-C (1917—19)	2680 to 2894	4 4 0
Vol IV-A (1920—22)	2895 to 3203	9 0 0
Vol IV-B (1920—22)	3204 to 3634	8 0 0
Vol IV-C (1920—22)	3635 to 4155	10 0 0
* Vol V-A (1923—25)	4156 to 4200	4 0 0

TRIENNIAL CATALOGUES—(cont)

	Numbers	Price
		RS A. P.
-C (1923—25)	4416 to 5041	5 12 0
I (1926—28)	5042 to 5380	10 0 0
II (1929—31)	5381 to 5532	2 14 0
III (1931-32—1933-34)	5533 to 5700	1 4 0
X (1934—37)	5701 to 5996	6 0 0
-A (1937-38 to 1939-40)	5997 to 6496	14 10 0
-B and X-C (1937-38 to 1939-40)	6497 to 7496	<i>In the press</i>

GENERAL

Metrical Index of Sanskrit Manuscripts, Part I.	13 12 0
Metrical Index of Sanskrit Manuscripts, Part II	10 0 0
Metrical Index of Sanskrit Manuscripts, Part III	3 6 0
Index of Sanskrit Manuscripts	1 8 0

TAMIL.

DESCRIPTIVE CATALOGUES

—Alphabet, Primer Lexicography, Grammar and Literature	1 to 511	1 14 0
I—Itihāsa, Purāna, Religion and Philosophy (Vaiṣṇava)	512 to 1122	2 2 0
II—Religion and Philosophy (Śaivism)	1123 to 1420	6 0 0
V—Religion and Philosophy (Śaivism)	16 1 to 1867	3 10 0
—Alchemy, Medicine, Magic, Witchcraft and Supplement	1868 to 2173	6 0 0
I—Miscellaneous	2174 to 2725	19 12 0
II—Local Records	2726 to 2949	13 4 0
III—Local Records	2950 to 3169	<i>In the press</i>

TRIENNIAL CATALOGUES

—Miscellaneous (1910-13)	1 to 114	1 6 0
—Miscellaneous (1914-16)	115 to 310	4 14 0
II—Miscellaneous (1917-19)	311 to 419	5 0 0
V—Miscellaneous (1920-22)	420 to 535	5 0 0
—Miscellaneous (1923-25)	536 to 859	6 8 0
I—Miscellaneous (1926-28)	860 to 952	4 10 0
II—Miscellaneous (1929-34)	953 to 1055	2 6 0
III—Miscellaneous (1935-43)	1056 to 1473	34 14 0
X—Miscellaneous (1944-49)	1474 to 1605	13 8 0

GENERAL.

Metrical Index of Tamil Manuscripts, Vol I	5 4 0
Metrical Index of Tamil Manuscripts, Vol. II	12 6 0
Metrical Index of Tamil Manuscripts, Vol III Local Records	8 6 0
Index of Tamil Manuscripts	3 10 0

TELUGU.

DESCRIPTIVE CATALOGUES.

—Itihāsa, Purāna and Māhātmya	1 to 369	2 12 0
I (1)—Śrngāra Prabandhas	370 to 616	1 0 0
I (2)—Śrngāra Prabandhas	617 to 806	4 0 0
II—Śrngāra Prabandhas	807 to 941	3 14 0
V—Prabandhas—Dvīpadakāvya	942 to 1221	5 12 0
—Grammar, Prosody and Lexicography	1222 to 1395	3 6 0
I.—Vacana Kāvya	1396 to 1466	1 4 0
II.—Śatakas	1467 to 1833	5 6 0
III.—Yakṣagānams and Daṇḍakams	1834 to 2040	4 10 0
X.—Vedānta	2041 to 2273	21 12 0
—Gaṇita and Jyotiṣa	2274 to 2399	13 0 0
I.—Medicine	2400 to 2481	6 8 0
II.—Music (Sangīta)	2482 to 2592	7 6 0
III.—History	2593 to 2657	4 14 0
IV—Local tracts (Mackenzie Collections)	1 to 150	<i>In the press</i>

TRIENNIAL CATALOGUES.

—Miscellaneous (1910-13)	1 to 137	1 6 0
I—Miscellaneous (1913-16)	138 to 292	2 6 0
II—Miscellaneous (1916-19)	293 to 539	6 0 0
V—Miscellaneous 1919-22)	540 to 715	7 14 0

TELUGU—*contd.*

Numbers.
Price
RS A. P

GENERAL.

Alphabetical Index of Telugu Manuscripts 3 12 0

KANNADA.

DESCRIPTIVE CATALOGUES.

Vol. I.—Grammar, Lexicography, Prosody, Itihāsa and Purāṇa	1 to 138	6 0 0
Vol. II.—Itihāsa and Purāṇa	139 to 317	4 12 0
Vol. III.—Religion—Āgama	318 to 476	6 12 0
Vol. IV.—Religion—Āgama, Virāṣaiva and Christianity	477 to 825	21 12 0
Vol. V.—Religion and Kāvya	826 to 1038	35 2 0
Vol. VI.—Kāvya		<i>In the press.</i>

GENERAL

Alphabetical Index of Kannada Manuscripts 2 4 0

MALAYALAM.

DESCRIPTIVE CATALOGUES

Vol. I Miscellaneous	1 to 351	8 2 0
Vol II Do	352 to 368	2 8 0

GENERAL

Alphabetical Index of Malayalam Manuscripts 0 2 0

ISLAMIC LANGUAGES.

Descriptive Catalogue of Islamic Manuscripts, Vol. I	13 14 0
Descriptive Catalogue of Islamic Manuscripts, Vol. II	16 12 0
Alphabetical Index of Urdu Manuscripts	0 2 0
Alphabetical Index of Persian Manuscripts	1 2 0
Alphabetical Index of Arabic Manuscripts	0 8 0

MARATHI.

Alphabetical Index of Marāṭhī Manuscripts	} In one volume 9 14 0
Subject Index of Marāṭhī Manuscripts	
Descriptive Catalogue of Marāṭhī Manuscripts—Kāṇiyats	

In the press

N. B —*The books marked with an asterisk are out of stock.

LIST OF BOOKS PUBLISHED BY THE GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS LIBRARY, MADRAS, UNDER THE MADRAS GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS SERIES.

Serial Number	Name of the work.	Name of the Editor.	Language	Price.		
				Rs	A.	P.
1.	*S a r v a - siddhānta- sangraha	M. Rangacarya, M. A. Rao Bahadur	SANSKRIT.	0	12	0
2.	*Gaṇita-sārasangraha	Do.	Do	2	4	0
3.	Padya-cūḍamaṇi with commentary	Do.	Do	2	8	0
4.	Brahma - siddhi with commentary	Mahamahopādhyāya, S Kuppuswami Sastri.	Do.	7	12	0
5.	Ratneśvara - prasādana- nāṭakam	P. P. S. Sastri	Do.	1	2	0
6.	Rāmānuja-campū with commentary	Do.	Do.	3	0	0
7.	Mahābhāṣya with the commentary of Kai- yaṭa and super-com- mentary - Pradīpodd- yotana of Annam- bhāṭṭa, Vol I. Āhni- kas 1 to 4.	P P. S Sastri & Dr. A Sankaran.	Do	20	12	0
8.	Sāstradīpikā with the commentary M a y ū - khāvaḷi	P. P. S. Sastri	Do.	<i>In the press.</i>		
9.	Bāla bhārata with com- mentary	Do	Do.	2	0	0
10.	Nayā mañjari	Do.	Do.	2	0	0
11.	Damarukam with com- mentary	Do.	Do	0	8	0
12.	Śrngāra prakāśa, Part I	Do.	Do.	1	8	0
13.	Mahābhāṣya with the commentary of Kai- yaṭa and the super commentary Pradī- poddyyotana of An- nambhāṭṭa. Vol. II. Āhnikas 5 to 9	T Chandrasekharan, M. A., L. T.	Do.	<i>In the press.</i>		
14.	Nappūṟ Kāṇḍikariyurai.	Do.	TAMIL	<i>In the press</i>		
15.	Māṇikka-vācakar Am- maṇai	Do.	Do.	Do		
16.	Ādi parvatīādi-parvam	Do.	Do.	Do.		
17.	Vasu-cārīttiram.	Do.	Do.	Do.		
18.	Sakala-nīti-k a t h ā - n i - dhānamu.	Do.	TELUGU.	Do.		
19.	Pañca-tantram.	Do	Do	Do.		
20.	Sundara-kāṇḍam (Rāmā- yanam) by Venka- matya	Do.	KANNADA.	Do.		
21.	Bhāgavatam Bhāṣā	Do.	MALAYALAM	Do.		
22.	Raṅgābhyāsam	Do.*	Do.	Do.		

N B—No 5 is available at the Balamanoor Press, Mylapore, Madras
Nos 8 to 12 are available at the Sri Vanī Vilas Press, Srirangam.

**LIST OF BOOKS PUBLISHED BY THE GOVERNMENT
ORIENTAL MANUSCRIPTS LIBRARY, MADRAS,
UNDER THE MADRAS GOVERNMENT
ORIENTAL SERIES.**

Serial Number.	Name of the work.	Name of the Editor	Language	Price.		
				Rs	A	P
I.	Kappal Śāttīram	T P Palaniappa Pillai, B O L.	Tamil	1	10	0
II	Anubhava Vaidīya Mu- rai. Volumes I & II	Dr. C. Dorairajan & Dr C S Uttamarayan, H P. I. M.	Do.			
	Vol. I			3	14	0
	Vol. II			4	8	0
III.	Attāṇa Kōlāhalam	Tirumalai Sri Saīla Sarma	Do	5	0	0
IV.	Upadēsa kāṇḍam Volu- mes I, II & III	V. S Chēngalv araya Pillai, M. A	Do.			
	Vol. I			4	10	0
	Vol. II			5	0	0
	Vol. III			5	8	0
V.	Cōḷaṇ Pūrva Paṭṭayam	C M Ramachandra Chettiar, B A, B L	Do	5	0	0
VI	Kongadēsa Rājakkal	Do.	Do	1	8	0
VII.	Sivajñāṇa-dīpam	T P. Palaniappa Pillai, B O L	Do.	1	6	0
VIII.	Daṭṭa-nāyaṇār Vaidīya Attīvaṇai	Dr. K. Tyagarajan, L I M	Do.	1	8	0
IX.	Abhinaya-darpaṇamu	T V Subba Rao, B A, B L.	Telugu	1	12	0
X.	Auśadha yōgamulu	Dr. Veturi Sankara Sastri	Do	3	12	0
XI.	Vaidya Nighaṇṭuvu	Do.		2	12	0
XII.	Dhanur-vidyā Vilāsamu	Veturi Prabhakara Sastri	Do	4	14	0
XIII.	Yōga-darśana-viśayamu	Vedam Lakshmi Nara- yana Sastri, B O L	Do.	1	2	0
XIV.	Khaḍgalakṣaṇa Sīrōmaṇi	N. Venkata Rao, M. A.	Do.	1	12	0
XV.	Tantra-sāra sangraha (Viṣṇārāyaṇīya)	Vaidyaratna Dr. M. Doraiswami Ayyangar	Sanskrit	15	4	0
XVI.	Bhārgava nāḍikā	Dr. C. Kunhan Raja, M A., D. Phil.	Do.	6	0	0
XVII	Harīharacaturangam	S K Ramanatha Sastri	Do.	6	8	0
XVIII.	Brahma - sūtravṛtti-Mi- tākṣarā of Annam- batta	P. S Rama Sastri	Do.	7	0	0
XIX.	Nyāyasiddhānta-tattvā- mṛtam of Srinivasa	S. Subrahmanya Sastri, B O L.	Do.	2	8	0
XX.	Garbha cikitsā	Dr. N. Madhava Menon, A M. A. C,	Malayālam	3	8	0
XXI.	Vāstulakṣaṇam and Śil- paviśayam	S. K Ramanatha Sastri	Do.	2	0	0
XXII.	Kaṇakku - sāram - Bāla- prabōdham	Dr. C. Achuta Menon, B A., Ph D.	Do	2	0	0
XXIII.	Kaṇakku-sāram	Do.	Do	2	12	0
XXIV.	Kriyākramam	P. Narayanan Kutt y Menon, M. A	Do.	2	4	0
XXV.	Lōkōpakāra of Cāmuṇ- darāya	H Sesha Ayyangar	Kannada	8	0	0
XXVI.	Raṭṭa atam	Do	Do.	4	4	0
XXVII.	Vaidya-sāra-saṅgraha	Vaidyaratna Dr G	Vol. I	In the press		

XXIX	Aṣṣaunagaṇa-vaṭṭya Viṣaya	Vaidyaratna Dr C Śrinivasamurthi, B A, B L, M B & C M	Do	1 0 0
XXX.	Sangīta-ratnākara	M. Mariappa Bhat, M A, L T	Do	1 8 0
XXXI	Sūpa Śāstra	U Sitaramacarya	Do	2 0 0
XXXII	Jamī-al-Ashya	Afzal-ul-Ulama Hakim Abdul Qadir Ahmed Sahib	Persian	13 8 0
XXXIII	Tibb-e-Farīdī	Do	Do.	8 4 0
XXXIV	Tahqiq-al-Buḥran	Do	Do	1 8 0
XXXV	Saḥnat-al-Najat	Janab Rahim Ahmed Farooqui, M A	Do	1 10 0

Serial Nos. XXXVI to LXX were published under the auspices of the
TANJORE MAHARAJA SERFOJI'S SARASWATHI MAHAL LIBRARY TANJORE

LXXI	Vaidḍiyak Kalañciyam	Dr C. N Kuppaswami, H P I M, & Dr. V S. Parvati, L I M,	Tamil	2 8 0
LXXII.	Anubhava-vaḍḍiya- murai, Vol III	Do.	Do	5 0 0
LXXIII.	Anubhava Vaidyam	Dr. Mulugu Visvesvara Sastri, H P I M	Telugu	6 0 0
LXXIV.	Saivācāra-sangrahamu	Vidvan G. J. Somayaji, M A, L T.	Do.	2 0 0
LXXV.	Ārogya-cintāmaṇi	Dr N Visvanatha Sarma	Sanskrit	9 0 0
LXXVI.	Tattvasāra with Ratna- sāriṇī	Karappankad V. S Ven- katakaryaswami,	Do	6 0 0
LXXVII.	Sūtrārthāmṛtalahārī	Dr R Nāgaraja Sarma M A, Ph D, L T.	Do	3 4 0
LXXVIII.	Ratna-dīpikā and Rat- na śāstram	Sri P S Rama Sastri	Do	2 4 0
LXXIX.	Aśva-cikitsā	Dr C K. Velayudhan Nair, B V. Sc	Malayālam	1 8 0
LXXX.	Phalasāra-samuccaya	Dr C Achutha Menon B A Ph.D	Do	8 0 0
LXXXI	Mahā-sāram	Dr M K Vaidya, A M A C.	Do	11 0 0
LXXXII	Saptarīṣi-nāḍi	Professor K. Natesan	Tamil	20 0 0
LXXXIII	Karnāṭaka Rājākkal	V. R. Ramachandra Dikshitar, M.A.	Do	In the press.
LXXXIV	Bharata-siddhāntam	P. Sambamurti, B A., B L	Do	Do
LXXXV	Piḷaiṭṭuppi-Vākaṭam	Vaidyaratna Dr M Duraṣwami Ayyangar	Do	Do
LXXXVI.	Anubhava Vaidḍiyam Vol IV	Dr. C. N Kuppaswami, H P. I. M	Do	Do
LXXXVII	Māṭṭu-Vākaṭam	Dr I M Azizuddin, B A, G M V C., B V Sc., Ph. D. (Edin)	Do.	Do
LXXXVIII	Brahma Vidyā Sudhār- ṇavam	V V. Kṛṣṇa Rao, B A.	Telugu	Do
LXXXIX.	Rāgātāla Cintāmaṇi	T. V Subba Rao, B A., B L	Do.	Do
XC	Vaidya-cintāmaṇi	Dr Mulugu Visvesvara Sastri, H.P.I M	Do	Do
XCI	Kumāra Rāmuni Kathā	Dr. N Venkatarama- nayya, M.A., Ph D	Do	Do.
XCII	Kāṭamarāju Caritra	Sri V. Prabhakara Sastri	Do.	Do.
XCIII	Deva-kerāḷam (Candra- kerāḷam)	Sri T. S. Ranganatha Josyar	Sanskrit	Do

XCIV	Pātañjala - Yogasūtra-bhāṣya-vivaraṇam	P. S. Kama Sastri and S. R. Krishnamurti Sastri	Sanskrit	In the Press
XCV	Kiṣi-vaṇḍu-samvādam	V. H. Subrahmanya Sastri	Malayālam	Do
XCVI	Advaita-vedāntam	S. K. Ramanatha Sastri	Do	Do
XCVII	Bārhaspatya-sūtra with Commentary	Dr. C. Achyuta Menon, B.A., Ph.D.	Do	Do
XCVIII.	Karana-paddhati	Do	Do	Do.
XCIX	Yōga-sāram	Dr. M. K. Vaidyar A.M.	Do	Do
	C. Vaidya-sāra-sangraha Volume II	A.C. Vaidyaratna Dr. G. Srinivasamurti, B.A., B.L., M.B. & C.M.	Kannaḍa	Do
CI.	Sadguru-rahasya	Sri M. Mariappa Bhat, M.A., L.F.	Do	2 6 0
CII.	Shawakīl-al-Hur	Dr. M. Abdul Haq, M.A. D. Phil	Arabic	In the press

Terms of Sale

Packing, Postage and Sales Tax extra.

25 per cent. discount will be allowed to all *bona fide* book-sellers

Books will not be sent by V. P. P.

The cost of the books together with the sales tax, packing and postal charges, should be sent in advance to

THE CURATOR,
GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS
LIBRARY, UNIVERSITY BUILDINGS
TRIPPLICANE, MADRAS 5.
[DIA.]

